

Alice VOINESCU

Jurnal

..

BIBLIOTECA MEMORIA
jurnale, autobiografii, amintiri

Alice VOINESCU

Jurnal

••

Ediție îngrijită, evocare, tabel biobibliografic
și note de Maria Ana Murnu
Prefață de Alexandru Paleologu

POLIROM
2013

© 2013 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4278-6

ISBN PDF: 978-973-46-4279-3

ISBN print: 978-973-46-4146-8

Coperta: Radu Răileanu

Pe copertă: Casa Capșa, București, 1900

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

1943

1 ianuarie

Dragule, iar sunt singură acasă, tu unde ești? Revelion la Mircea. Fără antren. Cei tineri plecaseră, noi cu plumb în aripi. Totuși atmosferă caldă. Nicu și Aurora mi-au luat o geantă superbă. Marietta, două batiste foarte frumoase. A fost un răspuns la umoarea mea oribilă de azi când mă simțeam oropsită și părăsită, pusă în debara.

1 ianuarie

Ziua de azi a început agitată de telefoane, buchete de flori, vizite. La Biserică am ajuns la sfârșit. M-am ales doar cu miruirea. Dejun simpatic, dar am înghețat. După ora cinci, la mine flori, ceai bun, prăjituri din plin și o atmosferă delicioasă cu Jeanetta, Marietta, Ionel, Dan Nasta, apoi Rory. Iar cadouri și un splendid caiet de notițe de la Dan. Nevoia de dragoste pe care o resimțeam atât de dureros a fost împlinită ca un răspuns. Cearta Ilenei cu „Stopul”, plânsul ei curios, brutalitatea lui mi-au confirmat că primitivitatea acestor oameni justifică pe cei care îi tratează drept inferiori.

3 ianuarie

Vin de la muzică. Mă întorc echilibrată și cu un elan care e semn de sănătate. Am totuși nevoie de un singur lucru: certitudinea prezenței tale lângă mine, din când în când măcar. Mare crampon sunt, dragoste, efectiv. Nici acolo nu scapi de mine? Dar îmi e dor, ce să fac?

5 ianuarie

Astă-seară muzică. Lume prea multă, mondenitate. Dar când a cântat Beethoven amuțise toată găscăria din noi. La pian, prima dată l-am auzit pe Maestrul cântând *Marșul funebru* din *Eroica*, apoi *Parsifal*. Din mâinile lui crește o lume nouă, mai clară, mai puternică, frumoasă. Plutea o rugăciune ascultată în aer. Maruca e totuși factice, sosirea atât de târzie e ostentativă. Ghita Shapira spunea că are răutate în ochi. E ceva curios în ea, o neliniște care vine din adâncuri – azi, cu tot farmecul și ținuta ei extraordinară, simțeam în ea o agitație, dincolo de voia ei. Păcat. Căci e atât de delicioasă, de vitală, de fermecătoare. Uneori trece prin ochii ei ceva straniu. Atunci mă apucă durerea pentru el. Trebuie să fie extenuat uneori de atâta exigență, care nici nu poate fi stăvilită, fiindcă nu izvorăște dintr-o conștiință ci dintr-un temperament anarhic, fiindcă feminin. Azi îmi venea să urlu când Maestrul mi-a spus, ca unui copil bătut: „sunt ciumat”. Dar de ce nu reacționează mai tare? E pasiv. Rezistă cu răbdare, dar ea are nevoie de luptă.

6 ianuarie

Visul de azi-dimineață cu trăsura care mă purta pe un munte și caii zburau „spre casă”. Oare e ultima porțiune de drum? Era spre un vârf, eu stam ca și lungită și eram îmbrăcată în gri sau alb. M-a apucat iar teama că s-a apropiat termenul. Mi-ar părea rău să trec din real în vis, dar am spus: cum vrea Dumnezeu. Îmi pare rău că m-am risipit și că n-am scris și făcut tot ce aș fi putut.

7 ianuarie

Discuția de azi de la Marietta m-ar fi dezolat altă dată. Acum am constatat cât sunt de *liberă* chiar de nevoia de a fi just apreciată. Azi am constatat cu răceală aplecarea oamenilor de a-i umili tocmai pe cei care au în ei o reală mândrie omenească. În mine simțământul de singurătate s-a intensificat și

mai mult. „Trebuie să trăiești singur pentru că mori singur.” Trebuie să recunosc că suntem o țară cu oameni ne-crescuți și când nemții ne tratează de țigani, din punctul lor de vedere au dreptate, când se referă la educația noastră. De ce or fi având oamenii nevoia de a da interpretare malignă pornirilor celor mai cinstite? Îmi aduc aminte cum mă trata de „ipocrită” Puiul Leprei când eram generoasă. Oamenii nu pot înțelege o atitudine creștină, nu vor și nu pot pentru că măsoară cu criterii naturale pe când creștinul lucrează cu harul. Tu, Stelule drag, ai înțeles asta când m-am întors de la Oxford și știu bine că te-a influențat în credința ta. Azi am înțeles iar de ce au fost și sunt persecutați creștinii, de ce l-au crucificat pe Mântuitor, e supranatura care e antipatică naturii, ca orice efort.

11 ianuarie

Am primit cu bucurie să vorbesc pentru Universitatea Liberă despre problemele noi în roman. Trebuie să citesc ultimele apariții, îmi va schimba puțin orizontul. Să țin deschiși ochii spre viitor. Am putere „în aspirație”, semn bun, deși umblu greu în zăpadă și mi-e lehamite de mine când mă văd în oglinda lui Ionică¹. Îmi apare din oglindă o cucoană de modă veche, îmbătrânită, incoloră, cu un cap de batracian, cap de broască, cum spuneai tu, o cucoană gen provincie, mijlocie în toate, esențial inelegantă. Mă uit la toate contemporanele mele, chiar mai vârstnice și constat că ele au o expresie și un colorit mai viu, pe când eu m-am trecut vertiginos, un cap profund antipatic. Și totuși mă cramponez de viață. Dumnezeu singur știe cât e de rezistentă dorința de viață în om? Adâncul sufletului meu e senin și dacă o fi să plec, doresc să las în urma mea tuturor un zâmbet. Mi-a fost toată viața sete de zâmbete bune, calde, sincere și, mulțumesc lui Dumnezeu, m-au întâmpinat destule. În toate cazurile, vă rog pe toți cei dragi, luminați, să mă ajutați să trăiesc și să mor creștinește.

14 ianuarie

Dragul meu, sunt fericită că te-am visat noaptea asta de două ori. Îți mulțumesc pentru tandrețea ta, care îmi redă bucuria de a trăi, căci te simt atât de aproape de mine. Aseară mă gândeam la tine citind o carte despre francezi. E de necrezut ce poate face arivismul politic. Sunt fericită să fi găsit confirmat sentimentul meu că poporul francez e nevinovat de catastrofă. Clasa conducătoare va plăti precum merită.

16 ianuarie

M-am întors de la Institutul Francez – audiția *Pelléas et Mélisande* – o frumusețe. Un Tristan interiorizat, spiritualizat, cu lumini cerești în el. Finalul, de o tristețe adânc tragică. Imposibilitatea de a afla adevărul. Atmosfera sălii foarte plăcută. Îmi amintea de Pontigny. Îmi e dor de Franța. Jean Saingevin îmi spunea: „Sunteți una dintre ultimele persoane care rămâneți fidelă”. Săracii! Luptă cu spiritualitatea și intelectualitatea și vor învinge cu ele. Lecția cu doamna Sadoveanu simpatică, dar nu trebuie să mai vorbesc eu atât. Aștept ceva bun, o veste bună, copiii aseară foarte vii, imaginea viitorului.

20 ianuarie

Conferința pentru luni 25 ianuarie m-a luat în primire. Material destul, dar grea redactarea într-o ordine plăcută și logică totodată. Devin un scandal pentru ai mei. M. îmi reproșează că sunt prea „balsam”. Îi șochează lupta mea de a fi cât mai obiectivă, fără pasiuni în judecata oamenilor. Ei se complac, cresc din pasiuni. Reflectam, în drum spre școală, cât se izolează omul în maturitate. Se formează unicitatea lui. Să urlu cu lupii? Nu pot. Mă doare *ura* de comandă și întreținută cu o retorică specială. Mă obosește agresivitatea ei. Mă doare parcă în foarte mulți agresivitatea ce-și face drum pe toate căile. *Décidément*⁺, noi, românii de la oraș, suntem neciopliți, cine spune „mârlani” are dreptate. Primitivi, țăranul are altă ținută – oare o mai are? I-am văzut în spital. Sunt subțiri. Numai mahalagiul e obraznic, țațoș, lipsit de modestie, atotjudecător. Orașenii toți – lipsă totală de disciplină

interioară. Copiii sunt rău crescuți. La Oxford, olandezii proclamau: când vreau, vreau! Habar nu avem de abisurile noastre incapabile, neînfrânate și totuși răspunzătoare!

Nu am fost la vot, la școală, din nevoie de liniște și spațiu mare vital! Îmi displac combinațiile. Legionarii dovedesc o solidaritate puternică, de aceea reușesc. Uneori mă înspăimântă [Marietta] Sadova, e o splendidă profesoară, dar am rezerve din punctul de vedere al oculte pe care o servește.

23 ianuarie

E noapte, peste douăsprezece, dragule, telefon cu Cristina și Ady. Stalingradul trebuie să fi căzut la ora asta. Nu știu ce să spun. Peste frica de viitor, peste o vagă senzație de ieșirea din coșmar, peste gândul trist că este o logică a realității pe care nici dorinți, nici planuri, nici sentimente nu o pot frânge, e o tristețe mai concretă, mai reală, în gândul că o mie trei sute de oameni sunt în dezolare. Sper pentru ruși că nu vor face crima să se răzbune pe acești eroi, că vor ști să-i onoreze. Dar ce s-o petrece în ei, după luni de rezistență, de privațiuni, de coșmar! Mă simt frate cu ultimul dintre soldați, chiar neamț. Ei nu au decât 300 și noi 1 000, se pare. Pe ai lor i-au retras cu avioanele. Ai noștri au rămas, săracii, afară dacă în ultimul moment nu va fi vrut Dumnezeu cu ei altfel. Ady era frântă, Cristina B. descumpănită. I-am spus să-l ajute pe soțul ei cu gânduri curajoase. Se roagă, tot timpul, săraca! Sunt de o tristețe și o umilință... și mă gândesc ce trebuie să fie pe eroii aceia care au sacrificat totul. Sper ca armata noastră din Caucaz să fie salvată. Dacă nu, atunci mă tem de mișcări interne la noi și la nemți. Ady spunea că e lupta pentru credință! Dar e posibil să confunzi cu creștinismul masacrele acestui război? Cred că se apropie ceasul socotelilor, vom plăti poate și noi, cei nevinovați, dar e inevitabil.

25 ianuarie

Dragule, trebuie să mă duc la Dalles să vorbesc pentru A.T.F. De ce mă încurc eu singură cu asemeni corvezi?! Altădată îmi făcea plăcere, era felul meu de a fi mondenă și socială. Acum mi se pare inutil și superficial să vorbești în fața unui public pe care îl pândește catastrofa! Obiceiuri perimate, presimt vanitatea și intempestivul, adică anacronismul!

28 ianuarie

Dragule, am râs singură. Acum constat cât valorează eforturile mele culinare! Am vrut să fac cozonac după rețeta Marioarei, am lăsat conferința ca să tot alerg la bucătărie și au ieșit pur și simplu pietre de teracotă! Mi-e milă de Cristina B. și am un mare respect. La noi femeile sunt strâmte la cap și la inimă. Muieri mediocre, nu valorează nimic, ori sunt sfinte, ori diavoli frumoși. Ce ar fi să spun asta la conferință, dar mai prezentabil?

1 februarie

Dragule, mă îmbrac pentru „Conferenț”, a II-a. Sunt mai absentă sau mai liniștită ca la prima. Totuși am trac și sentimentul zădărniceii. Nu am poftă de vorbit. Surâzi? Va veni. Cum vrea Dumnezeu.

5 februarie

Puiule drag, vreau să-ți spun impresia dezolantă ce mi-a făcut vestea la radio cu reportajul predării primilor germani la Stalingrad. Am simțit solidaritatea cu „europenii” și umilirea lor în fața unor tineri sovietici. M-a nenorocit. „Nu sunteți prea tânăr, domnule comandant, pentru a primi sabia unui general cu părul cărunt?” Văd surâsul obosit și deznădăjduit al germanului și nu pot suporta gândul că rusul, tânăr și rece, a primit sabia cu un gest insolent. Sper totuși că a fost respectuos și că a simțit onoarea unui curaj nenorocit. Acum aflai la Radio Londra că de jumătate de oră venise

vestea că ultimele căi ferate spre Caucaz sunt în mâinile rușilor, că, prin urmare, și armata noastră și cea nemțească de acolo sunt complet încercuite. Pe unde se vor salva? Pe Marea Neagră. Să fie posibil? Rostovul e și el amenințat și cu el linia de rezistență pe Don – Kursk a căzut? Nu numai linia ferată. După ritmul retragerii și al predărilor, am impresia că nemții sunt istoviți, nu mai pot să reziste, mă sperie tonul apelurilor celor mari ai lor, care parcă sunt la capătul eforturilor de a întreține curajul națiunii. Mă aștept de la o clipă la alta – exagerez –, de la o zi la alta, să aud vestea că Hitler e răsturnat. Dacă se opun S.S., apoi armatele nu mai luptă. Mă tem că a început avalanșa predărilor. Și apoi? Spațiul pentru ruși? Cum pot dori așa ceva o Anglie lucidă și o Americă puternică? Dacă vor realmente să distrugă Germania, cum se zice, apoi în mai puțin de douăzeci de ani Europa va fi vasala rușilor. Ce se petrece în capul acestor oameni cu răspundere? Aștept intrarea turcilor în război, poate se va schimba soarta noastră. Numai de nu ne-ar bombarda. Se precipită evenimentele, e un tempo pasionant. În fond toată epoca e pasionantă. E cea mai decisivă bătălie între două lumi. Eu nu pierd nădejdea pentru o formă mai echitabilă de înțelegere între popoare.

Pui dulce, pic de somn.

5 februarie

Am suferit și acum să aud la radio tonul de ură și de dispreț al franțujilor de la Londra. Generalii de la Stalingrad, numiți cu un ton de dispreț, fiindcă s-au predat *en rase campagne*^{2*}. M-a jignit tonul celor ambuscați la Londra, ieri de Gaulle a vorbit sever, ca unul care judeca fiindcă avea dreptul să judece ostășește, nu ca la cafenea. Oricât ar fi ura de mare, îi șade bine omului civilizat să nu batjocorească nenorocirea celor care s-au jertfit. Englezul, marți, a fost mult mai decent în bucuria lui și nu a surâs o clipă cu satisfacție când a fost vorba de ostași. Oare se poate împăca delicatețea, omenia cu nevoia de răzbunare? Ce stupizi suntem noi, oamenii! Ce frumoasă ar putea fi viața noastră dacă nu ne-ar otrăvi prejudecățile inimii! E o grozăvie cât putem fi de bestii, sub înfățișarea de oameni de cultură. Vestea că ai noștri se retrag în fuga și în debandadă înspre Crimeea și Rostov nu mă atinge cu toată teroarea care ar trebui să mă apese, e o durere

încă abstractă, va veni și vremea când să o trăiesc cu ființa întreagă. Nu pot concepe ca rușii să vină peste Europa. Logic e posibil, intuiția refuză această monstruozitate.

7 februarie

Durerea generalizată. Sunt și unii care parcă nu au habar, trăiesc în egoismul lor, cei ca mine însă plângem pentru amarul vremii. Discuțiile în jurul războiului sunt odioase, am luat hotărârea să tac.

8 februarie

Să schitez planul conferinței despre tendințele romanului, cu tine, dragul meu. Îmi e cu neputință să citesc 10 romane în patru săptămâni. Deci: ce e romanul ca gen literar și cultural: renașterea, conceptul omului ca *individ* desfășcându-se din mediu, nucleu pentru mediul viitor. Problema lui: *Eul* în cultură, veșnică readaptare a naturii omenești la cerințele tot mai mari ale culturii. Problema *Eului* în creștere, în căutarea sa mai ales față de socialul cultural. Până aici, romanul *à vol d'oiseau*^{3*} *tendințele* după epoci. Romanul francez – socialul: Romanul german – Eul. Azi: tendințe sociale? Nu cred. Sunt doar cadrul, vizat mai mult Individul, Subiectivul, liberarea lui din forme și convențiuni care îl acoperă. Nu introspecție cu analiză psihologică, ci atitudine religioasă: *omul și Dumnezeu*. Socialul e intermediar. Exemplul. Finalul din *Les Thibaut*, J. Schlumberger, Gide: ieșirea la iveală a autenticului. Roman – destăinuire. Pirandello? Tendință religioasă, în sens larg. Nu e analiză psihologică, ci destăinuire și căutare de sine. Nu liberare de social, ci liberare de forme vechi sau, mai bine-zis, revizuirea formelor vechi, așezare pe temelie nouă.

Nu fac o caracteristică a romanului nou, ci a problemelor și tendințelor sale. Nu analizez pe autori, ci direcția cea nouă.

Femeia – un aspect important. Canossa etc. Romanul feminin. V. Woolf etc., dar și bărbați ca Gide etc. Crearea femeii moderne și modelarea noului moral social.

În vreme de totalizare – *Eul*.

Nu mă interesează tendințele diferitelor țări, nici ale diferiților autori, ci tendințele comune.

Romanul ca formulă de artă, expresia subconștientului, *mărturisirea*.

Indiferent care sunt ideile politice, sociale ale autorilor ca și ale eroului, ce ne interesează e că iubirea, care era subiectul esențial al romanului, rămâne un prilej pentru explicitarea Eului. Pe vremuri, iubirea era citadela intimă, opusă lumii, azi iubirea liberată a rămas ceva mai intim prin care se afirmă Eul: raportul față de sine. O etapă în adâncirea subiectului. Eul uman mai aproape de izvor. Așa îl explic pe Montherlant.

Romanul francez a fost cel universal. Acum cel englez și cel german? Aici, omul cel nou? Dar cel rus?

9 februarie

Vești proaste de pe front. Mă apucă o jale îngrozitoare când mă gândesc, fără să realizez propriu-zis viața de primejdii și de privațiuni a oamenilor de acolo. Dar mai milă îmi e de ai noștri, mai smeriți, mai puțin pregătiți, mai puțin pretențioși în toate. Totuși înțeleg uneori că atmosfera în care ei trăiesc e mai favorabilă adâncirii conștiinței decât viața anostă, egoistă, fără zgomot a majorității dintre noi, care am furat vieții aspectul ei esențial, de aventură... Nevoia de „distracție” a înlocuit aventura și acțiunea ei dinamizată cu o surescitare factice. Uneori înțeleg că sunt oameni tineri doritori de a porni pe front. Măine e 10 februarie, ziua mea! Constat că am mai înțeles încă o serie de lucruri pe care le condamnam înainte – și încă o serie de renunțări care par a fi liberatoare. Dar mai e mult până la stăpânirea totală a Eului pur. Uneori simt în mine aspirații de a conduce mulțimi, puterea de a-i convinge, dar nu și puterea de a organiza viața altora.

10 februarie

Stelule drag, a trecut și ziua asta, lume multă, toți drăguți foc, flori ca la un „star”, cadouri, numai tu nu ai venit. Veștile de la Londra – îngrijorătoare,

curios! Ne ascultăm numai patimile. Sunt unii care pretind că va fi foarte bine cu rușii la noi. Inconștientă. Dacă ar fi umanitarism, aș înțelege, dar nu e decât pasiune muierească și nici un pic de dragoste pentru țara lor. Alții consideră România o cantitate neglijabilă. Pesemne că e o străveche racilă românească de a trage la străini, din dușmănie pentru ai tăi!

13 februarie

Aflai că Marietta e pe punctul de a vinde casa cu douăzeci și cinci de milioane. Aș fi încântată să le văd² ieșind din strâmtoare și Maricica să fie considerată o partidă strașnică. Tu știi cât am suferit noi de a fi fost veșnic conțați ca sărăntoci.

16 februarie

Pui mic și dulce, romanul *Der Heiligenhof* de Stehr³ e impresionant. Fantastic și mistic, urmărind țâșnirea lăuntrică a spiritului. Nunta Ilenei se desenează cam fără nuntași. Vom face ca în Evanghelii, să-i chemăm pe cei necunoscuți. Veștile de pe front, atât de proaste, că nici nu-mi mai vine să deschid radioul. Așa cum ne blazasem de succese astă-vară, acum am ajuns să ne blazăm de catastrofe. Totul e o chestie de obișnuință. Acum cad cetățile avalanșe – după Stalingrad, nu mai contează. În mare ca și în mic, sensibilitatea cere variație, altfel se tocește.

20 februarie

Nu am mai scris fiindcă mă culc obosită. Azi m-am zbuciumat pentru nunta Ilenei, în fond, puteam să simplific dându-i banii. Cu Valérie am fost chiar violentă. Nu ar face nici un gest de amabilitate pentru mine. Ai avut *total* dreptate în ce-i privește pe ai mei.

Pui mic, ajută-mă pentru conferință, prima dată mă simt foarte golașă. De unde s-o încep și s-o duc la sfârșit – e prea mult material, nu izbutesc să-l cristalizez. Discursul lui Goebbels e semn că nemții sunt la strâmtoare, că regimul nazist se clatină. Dar noi? Dacă e adevărat că Moscova ne propune pacea cu prețul Basarabiei, Bucovinei și al Dobrogei, ce se mai alege de noi? Mai mici ca la 1877?! Să-i răzbești pe ruși, da, firește, dar până la urma urmelor, se poate? Acum că s-au pus bine cu japonezii, cine le mai poate veni de hac? Dacă Anglia e ceea ce credem noi, acum o poate dovedi – să denunțe trădarea rușilor și să-i lase pe nemți să-i bată. Dar voi știți mai bine ce vrea Dumnezeu. Am impresia că lumea e un balamuc, când slăbește în mine evidența prezenței unui spirit ordonator.

21 februarie

Stelule scump, am făcut și cununia Ilenei, pentru ca tu să te bucuri. Numai mirii și nașii au fost atenți cum se cuvine. Noi, cucoanele, vorbeam ca niște păgâne.

22 februarie

Pui mic și drag, aseară mireasa a sosit beată moartă. Are beția tristă, am râs cu lacrimi.

Vizita sorei doctorului Popovici Lupa. Aceași siguranță puțin agresivă, ca la fratele ei câtă vreme nu știe cu cine vorbește. Când m-a descoperit, s-a deschis, am petrecut jumătate de oră ca vechi cunoștințe, m-a înduioșat când mi-a sărutat mâna. Am vorbit de *Nae Ionescu*, a fost una din femeile crescute de el, se simte, orice s-ar spune, a fost mare putere în omul ăsta. Păcat că s-a adresat unei generații primare, primitive sau că era diabolic. Poate avea un „Daimon” care în sufletul lui de burghez român neorganizat, necristalizat s-a zăpăcit, s-a deșucheat, și mai ales pe alții. Cred că în fața lui Dumnezeu găsește iertare. Avea o dimensiune ieșită din comun! Ca și Maestrul. O, acesta e unic de mare. Și azi am constatat la repetiții cât e de creator.

25 februarie

Pui mic, aceste două zile state liniștit acasă, lucrând, citind, meditând mi-au făcut foarte bine. Nu am ascultat radioul. De altfel vestea bună de luni seara cred că ajunge pentru multe zile. Ne trebuie vești senzaționale de două ori pe zi! Înțeleg că după un ritm de viață atât de accelerat, ajungi blazat pentru viața normală.

26 februarie

Stelule iubit. Azi la muzică a fost o încântare! Haydn – simplu și nobil, cuprinzător. Dvořák: quartet pe teme americane – o splendoare. Mișcarea a II-a, plină de atmosferă, de nostalgie ca la marginea unui fluviu foarte lat în natura luxuriantă. Partea a III-a, cavalcadă nebună pe cai mici, în clar de lună. Culmea a fost quartetul de Debussy. L-a repetat și mai frumos. O mărturisire angoasată – a unei drame intime. Fluid, făcut din nuanțe, care se acumulează și se desfac. Maestrul binedispus, liber. Lipsa Maruchii nu-l mai îngrijorează, am impresia că se liberează, că se regăsește pe el.

O privire bună și tandră pentru noi toți. Aș vrea să-i fac o bucurie. La telefon vocea Maruchii obosită – caută iar sensuri de viață la Tețcani, are nevoie de absolut, n-are astâmpăr și nu are smerenia *obiectivității*. Aici e boala. Mișcarea egocentrică. La lecție O. Cisek⁴ a scris splendid despre Ifigenia, nu aș fi putut face mai bine. M-am trezit la 4 dimineața, nu pot închide ochii. M-au luat gândurile cu Maricica. Mă dor sentimentele ce le deșteaptă în anturaj. E stranie, da, dar oamenii sunt triviali, nu înțeleg lupta omului cu viața decât după un singur calapod. M. e tipul de om cu creștere grea. De ce simt ca o umilință faptul că nu și-a găsit un bărbat? De ce la altele nu mă supără? Resemnarea ei e dureroasă.

1 martie

Pui mic, dulce, drag „alt mărtișor”, când nu primesc decât flori fiindcă nu mai pot purta alt mărtișor decât pe cel pe care mi l-ai dat acum trei ani. La

conferința lui Petrovici a lipsit o latură a „Misiunii filozofului”, aceea a „neliniștii” pe care trebuie s-o aprindă ca *problematică a vremii*. Mi-a desfăcut pofta de a vorbi despre roman. Mariana Zamfirescu foarte tristă că nu vorbește ea despre roman, am simțit în ea nevoia de a se manifesta, pe care nu o cred „ambitie”, dar o ambiție conjugală, nevoia de a-i proba lui Ion valoarea ei intelectuală. Ea însă nu are cultura filozofică necesară pentru un asemenea subiect. Poate ar fi vorbit mai pe înțelesul publicului, dar nu îi dădea revelația noutății. Nu cred că mă înșel. Cred că Părintele Gala ar fi fost cel mai capabil, poate și Vianu. E târziu, mâine vreau să finalizez conferința.

3 martie

La muzică, splendid! Schubert – cuartet cu două violoncelle: superb! Maruca bolnavă, figură desfigurată. Sper să revină acasă definitiv. Eu mă neglijez cu frenezie, simt că nu mai pot îndrepta nimic. Dar nu-mi pasă.

5 martie

Azi la muzică, o minunăție, cum ai spune tu: cuartet în Do minor de Mozart, am plâns de jale, e cântecul unui om care știe că trebuie să moară în curând. Simt încă toate ritmurile lui libere, toată seninătatea, dar și melancolia. Brahms, foarte frumos! Schubert deschide porțile spre o lume mai bună, mai pură. Primele două părți sunt de anvergura unei simfonii. Pentru a termina: andantele din cuartetul 9 de Beethoven! Și anul trecut a terminat tot cu asta. Se pare că e o pagină de muzică profetică. Eu înțeleg că e o *simțire nouă*.

8 martie

Pui mic și drag, trec zilele și nu fac nimic de folos. Curs, bat apa în piuă cu conferințele și tot aia! Dejun foarte simpatic la Zizella. Viața mă învață tot mai mult că sufletul își creează singur circumstanțe pentru a crește, a se tămădui de unele defecte adânci. A trebuit să suport umilința cu liniște ca să scap de ea. Nu înțeleg de ce nu mai vii deloc în vis. Oare calmul meu mă face mai puțin permeabilă la prezența ta? Sunt mai distrată, mai prinsă de viață? Ori nu mai ești tu în sfera noastră? Pui mic, te rog mult, ajută-mă să iasă bine conferința.

9 martie

„Romanul actual” se prezintă bine. Citind și dictând lui Rori, avea alură. Îl voi citi și publicului ca să fiu sigură că nu pierd vremea. Nu crezi, dragule, că pierd prea mult timp pentru o conferință? O voi redacta pentru tipar.

Trebuie să recunosc astăzi că „toată dreptatea mea”, când trăiai, era întemeiată pe o prejudecată, aceea a reciprocității. Iubirea însă nu cere reciprocitate de tratament. Pentru a fi femeie și soție adevărată, trebuie să iubești *malgré tout*^{4*}. Acum înțeleg și severitatea creștină pentru vremea pierdută ireparabil. Trăiesc suferința arzătoare a remușcării pentru tot ce nu ți-am dat, pentru severitățile mele morale care nu te puteau ajuta. Ar fi trebuit să te iubesc pur și simplu, așa cum erai, să-ți fi iubit și păcatele, te-ar fi putut ajuta să te tămăduiești de ele. Scriu toate acestea ca un fel de pedeapsă pentru mine, un fel de biciuire sufletească. Știu că nu mai pot răscumpăra nimic din ce am greșit în trecut, dar simt nevoia să-ți mărturisesc ție, celui pierdut pe vecie, cât te iubesc. Dacă nu aș nutri nădejdea că intru în legătură cu tine în aceste reflexiuni, de ce le-aș scrie? Ca să le las Maricichii ca experiență care să-i profite? Nu cred. Mă trezesc uneori sceptică în acest joc, *din care am trăit* totuși până acum. Mă trezesc că nu mă adresez cu adevărat ție, ci mie însămi, dar că port chipul tău! Ce curios fenomen psihic! Îmi amintesc experiența din timpul amorului meu de fată pentru tine, când într-o clipă, evocându-ți ochii, m-am *confundat* așa de adânc cu tine. Uneori îmi fuge gândul *nicăieri*, se oprește, adoarme. Așa și acum, hoinărește, se pierde, revine, iar se pierde. Te las, iubitule, cu un dor fără nădejde.

12 martie

Pui drag, conferința a fost bună, după mine *foarte bună*, nu știu dacă au știut toți să o aprecieze, dar ce-mi pasă... A fost grea. M-a bucurat prezența lui Ghighi, Victor și mai ales a lui Mișu. Ce i-o fi găsit pe toți să vină? Am fost foarte emoționată, adică înduioșată de gestul lor, mă simțeam întinerită. Nici tu nu lipseai. Atmosferă prielnică. Flori, violete și mărgăritar pe catedră, ca în zilele bune. Mă simt tânără prin puterea de creație, dar fără frica și emoția tinereții. Măine trebuie să vorbesc studentelor. Mă bucur.

Măști spre miercuri ai venit în vis, drăguț foc, îmi examinai pantofii și cu un fel de milă constatai că „nu sunt de cucoană” și spuneai: „Săraca de tine”, ca pe vremurile când erai atât de drăguț și cald și duios cu mine. Uite, dacă aș ști că vii regulat, chiar dacă nu te pot vedea și simți, aș recăpăta voia mea cea bună integrală.

13 martie

Dragoste, azi la Facultate m-au decepționat fetele, zgomot, neatenție, foarte puține capabile să se intereseze de cele spuse. La Dalles cucoanele și elevele au sorbit această conferință, azi le simțeam cu capul în vânt. De ce le vor fi forțând să asculte conferințe? Se schimbă lumea, se preface mentalitatea și noi credem că-i mai prindem pe cei tineri cu ce ne interesează pe noi. Era un lucru prea „subțire”. Le trebuie lucruri mai „tari”. Ce e de făcut pentru o asemenea generație? *De cunoscut*, de crescut conform temperamentului și misiunii ei. Care e această misiune? De ce să cred că sunt datori să perpetueze felul nostru de viață, idealul nostru? Pe acesta avem noi să-l îndeplinim dar a rămas neîndeplinit prin gândirea noastră. Ei îl au pe al lor. Mă străduiesc să-l deslușesc. Mă tem că mulțimea tineretului nostru nu are habar de ce e un ideal, se mulțumesc cu țeluri practice, imediate. Consecința o vor simți la vremea lor. Au o mentalitate foarte redusă, dar nu numai ei ci întreg mediul. Cred că nu se poate lucra cu ei ex-catedra, trebuie o apropiere mai intimă „de clasă”. Le lipsește familia, sunt sălbatici. În fond nu li s-a dat exemplul cel bun, nu au văzut decât stări negative. Am ieșit de acolo tristă.

Astă seară, la Aurora și Nicu – erau și Régine, Mircea, Valérie, Petre. Valérie ca și Tity, când vorbește politică, nu discută, decretează și insultă pe adversar. De Tity trebuie să încep să mă feresc, răspândește zvonuri că sunt bolșevică, după cum alții sunt „legionari”, dacă nu gândesc ca ea.

17 martie

Pui mic, conferința lui Ion Zamfirescu, de data asta, foarte bună, gândită și clădită bine și cu material, apoi muzică – Beethoven, Schumann, Sonata a II-a. Maestrul îmi face însă impresia că e absent. La pian, *Siegfried* și *Parsifal* – divin! Maruca iar înfrigurată, ochii neliniștiți, iar a fost un crah. Mă tem pentru sănătatea ei. E iar copleșită – să nu fie ciclic. Nu mai are entuziasmul și energia luptei. Săraca. În fond a luptat pentru dreptate și virtute, dar ceva s-a dezacordat. Lui îi trebuie o răbdare de fier, ca să nu-și piardă cumpătul. Dragule, greu se potrivesc doi oameni care se iubesc!

20 martie

Pui mic și drag, mă doare inima continuu și vinele de la mâini, simt că nu e bine. Acum mă doare și brațul stâng teribil, parcă ar fi sfârșitul. Cum va vrea Dumnezeu! Sunt gata. Atât cât poate spune un biet om care n-a făcut efort spre sfințenie, ci numai l-a crezut pe Dumnezeu și a dorit să-L iubească ca și pe oameni. Ghighi tot mai slab, nu mai are nici o culoare. Ce e cu el? Ea mi-a părut destul de plictisită și parcă nu vede realitatea. Toate suntem la fel. Nici eu nu mi-am dat seama ce rău bolnav erai. Egoism, care se apără de suferință și răspundere totală.

22 martie

Ady vine să mă ia la Biserică. Vreau să mă rog.

23 martie

Ieri m-am împărtășit și acum sufletul îmi e plin de nădejde și de iubire. Înțeleg puterea și liniștea catolicilor, care se apropie tot timpul de Domnul. Aseară muzica m-a copleșit. Cvintetul de Schubert – zvon din altă lume. Salonul se preface într-un loc binecuvântat – Biserica de văzduh! Vâlcovici spunea să scriu despre aceste ședințe. Poate că tu îmi vei da într-o zi inspirație.

27/28 martie, 1,00 noaptea

Pui dulce, vin de la Marioara Nasta, dineu minunat cu ministrul Franței – foarte simpatic, masă impecabilă, conversație convențională. Truelle mi se pare foarte deștept – tip de diplomat, frumos, rasat, fin, dar nu-l cred foarte bogat interior sau poate se menține expres la acest nivel. Astă-noapte mă durea inima urât. Am realizat spaima morții în gând, dar nu m-am oprit asupra acestei clipe.

8 aprilie

Trăiesc fără să trăiesc – visez, regret, nu fac nimic din viața actuală de vreme ce nu mă bucur de ea și nici măcar nu mai nădăjduiesc nimic. Dacă n-ar fi ceasurile de curs, de preparare și azi frumosul curs al lui Dard: *Mallarmé*. A interpretat câteva poezii care m-au emoționat. Cu toată bizareria sintaxei, am deslușit frumusețea pură a acestei poezii aproape ascetice. Acasă am găsit volumul iscălit de tine. Nu am vorbit niciodată împreună de Mallarmé. Pui mic și drag, m-a apucat o tristețe constatând ce talent au unele femei de a se exprima mult mai frumos ca mine, și care au și darul picturii sau al muzicii. Eu mă chinuiesc pe o stupidă de conferință, și iese seacă, și nu-mi place. Am impresia că sunt clasa a III-a în toate: în har, ca și în reușită, ca și în destin. Dar nu mai vreau să fac eforturi care mă falsifică, vreau să mă văd la față așa cum sunt. Mârâie în mine indignarea că sunt o mediocritate în toate. Tu aveai mare clasă în tine și acum *simt* că

te chinuiam, cum mă chinuiesc pe mine. De ce toate aceste metode de pedagogie filistină? Să mă ierte Dumnezeu dacă-l judec așa. Azi nu-l simt prieten și bun, îl văd călăul Fiului lui, îl iubesc pe Mântuitor ca pe un frate sfânt, victimă, ca și tot universul, a unei voințe tirane. Blestem! Să mă ierte Dumnezeu, am și zile de smerenie, când îngenunchez și mă căiesc, astă-seară nu știu ce am, ba știu: am măsurat iar calitatea mea proastă prin calitatea cea bună a oamenilor fericiți. Nu-i invidiez pe cei fericiți, dimpotrivă, e singura bucurie că mai sunt din aceștia, bogați (pe dinăuntru) și norocoși cărora le merge din plin. De cei ca mine, păgubași, îmi e silă.

8 aprilie

Ce curios dialog cu mine, adică cu tine, astă-seară. Și ce frumos a fost concertul la radio: Bach, Beethoven, Debussy! A răscolit în mine dorul de tine și m-a înfuriat împotriva soartei mele. Nu știu, dar mă indignează tot ce fac. Până și pantofii i-am luat prea mari, fiindcă așa mi-a spus cizmarul. Conferințele le accept fără voie, nu știu ce vreau pentru că nu vreau nimic. Sunt o *imitație* a unui ideal pe care mi l-am propus. Fabricație, nu creație. În asemenea clipe un om întreg se poate sinucide. Doamne, iartă-mă.

Oare în sentimentul de adâncă admirație pentru Olga Greceanu^s s-a amestecat invidia și aceasta m-a tulburat? Mai știi de ce noroi mai sunt capabilă? Vream să scriu la plural, așa simțeam. Denunțând numai păcatul meu, am fost ipocrită în această modestie sau am avut nevoie de a nu fi nedreaptă cu alții?! Îmi trebuie însă bucurie și frumusețe ca să-l regăsesc pe Dumnezeu. Revolta e de la Diavol. De ce nu-mi întinzi tu mâna – căci ești cel tare! Oare nu chiar tu îmi dai curajul acestui dialog? Mi-a dat apă la moară Claudel. Cred că abaterea mea vine din constatarea că *nu am voie să* trăiesc și eu mai comod. Constatarea asta mă întristează ca pe un copil pe care l-ai dezmoștenit. Ce folos că îmi păstrezi poate un loc bun, de frunte, „dincolo”? Eu *aci* te rog să mă consideri copilul tău și să nu mă tratezi cu atâta severitate. Nu-ți cer marea și sarea, îți cer bucurie în suflet și o viață mai cu sens.

11 aprilie

Pui mic și drag, nu am parte de Teatrul Național, pe vremuri am vorbit prea greu, azi prea ușor. M-au pus pe drum greșit, nu știam cui mă adresez, când am dat de „bonzi” m-am pierdut. Am scos panglici pe nas, era găunos. Ce să spun? Încă un motiv de umilire într-o pasă când totul mă umilește. Vina e a mea. Dublă: să nu fi acceptat să vorbesc despre ce nu-mi place și nu pot lăuda sau să fi spus pe față că *Princesse lointaine* nu suportă scena. Sau să fi compus ca Ion Marin Sadoveanu ceva cu date exterioare. În toate cazurile, nu am luat chestia în serios. Poate m-am compromis, *tant pis!* Un motiv mai mult să mă simt nemulțumită de mine. Lipsă totală de memorie, am constatat-o din nou, și lipsa de prezență de spirit. O platitudine catastrofală în mine. Dacă aș ști că durează, m-aș dezola. Nu cred că Dumnezeu îmi trimite starea asta, e *evoluția noastră*, e un ritm al spiritului. Nu este numai la nivel psihologic. Dacă aș putea să dorm la noapte adânc! Dar din când în când mă scol și știu că e zadarnic, fără ținta unei bucurii, a unei așteptări. Parcă s-a stricat tot în mine, miros a cadavru, dacă continui așa, nu îmi prevăd un sfârșit bun.

12 aprilie

Pesemne că așa se pierde vremea, cu zădărnicii și cu regrete. Din asta e făcută viața de om mediocru. Și totuși azi am avut o clipă sentimentul unei misiuni. Cred că mi-a dat Dumnezeu darul de a răspândi lumină. Am simțit azi această putere și parcă am înțeles de ce nu mi-a dat menirea mai înaltă socială care după horoscop a fost pe punctul de a-mi fi hărăzită. Trebuie să muncesc din greu și să fiu smerită. Mai am de făcut mult drum până a-mi corecta lipsa de răbdare și mania de justiție. Să încerc. Oare e posibil într-o singură viață? Și totuși: o singură dată obținută reacția prin iubire răbdătoare și, desigur, dâra s-a făcut. Simt că voința mea nu numai că e slabă, dar că îmi lipsește chiar bunăvoința de a voi, de a face un efort. Spiritul meu e pasiv acum, adică doarme. Trebuie un efort intim pentru a-l deștepta. E fals să cred că trebuie alt mediu, concentrare în singurătate. Singur poți fi *oricând*. Nu ambianța îmi lipsește, ci puterea, voința. Acum știu bine că e așa și că văicăreala mea că sunt lipsită de bucurie ar trebui să

fie o acuzație împotriva mea însămi. Nu din distracție crește bucuria, ci din izvorul interior. Chiar lipsa ta, care poate fi prilej de durere, nu poate secătui izvorul de bucurie intimă. Cauza e numai în sufletul meu, care se înmoaie, își pierde forma, se lăbărțează. Spiritul e parcă sechestrat. Să încerc să mă rog mai intens, dar nu prea reușesc. Sunt dorințe nelichidate în mine, ăsta e buclucul. Mă trezesc dorind avere. Îmbătrânesc, pui mic, dulce și drag, vino-mi în ajutor!

16 aprilie

Stello al meu drag, când am aflat că Elsa s-a prăpădit, parcă nu era ceva nou pentru mine, deoarece am avut ca o presimțire zilele trecute când treceam pe lângă ea. Am vrut să telefonez, dar am uitat, mă întreb dacă nu era sufletul ei care mă chemase. Inima mea nu poate crede că e acum în întuneric. Era ciudată liniștea ei, tipic ebraică, dar nu era răspunzătoare de un temperament bolnav. Îmi amintesc de ochii ei albaștri, aveau atâta lumină în ei! Nu mai era frumoasă ca acum doisprezece ani, dar farmecul era indestructibil; câte râsete n-am râs împreună! Ce s-a întâmplat în tine că ai ajuns la disperare? Nu mai știam nimic de tine în ultimii trei ani. Dumnezeu să te ierte și să te odihnească!

Cu postul nu că nu mă împac, dar mă agasează gândul că se pune accentul pe această asceză. Totuși, desigur, e necesară pentru liberarea spiritului. Dar *constrângerea* mă nemulțumește ca o metodă exterioară. Oare nu mă apropii de teozofie, îndepărtându-mă de rânduielile bisericești? Nu pot lua în serios unele reglementări, care în fond nu sunt fundamentale. Postul Mântuitorului? Da. Dar dacă corespunde unei reculegeri concentrate! Postul în sine nu poate fi echitate decât la mâncăi. În fond sunt și eu unul. Am să-l schimb în renunțarea la saturare cu ce îmi place. Pentru că iar nu pot înțelege de ce bucuria să fie păcat.

25 aprilie

Cristos a înviat! Puiul mamei drag, tot timpul am fost cu gândul la tine. Copiii au venit astă-seară la mine. Ce drăguți au fost! Azi am procedat cu J.T. cum ai fi făcut tu. Mă simt atât de bine, de ușoară, când pot să-mi ies din felul meu prea chibzuit, care nu e în natura mea, ci creat de circumstanțe. Deși e târziu, aș vrea să citesc puțin din Goethe, ce am primit de la Cisek. E o voce omenească pe care o prețuiesc între toate și care mă conduce sus, spre Dumnezeu. Astăzi îi iubesc atât de mult pe Dumnezeu și pe Mântuitor! Cred în Mântuire, cred și aștept Învierea. Cred în voi toți, iubiții mei, de „dincolo”, mai vii ca noi.

1 mai

Azi zi prea plină, vizite multe, n-am vorbit, dar variația mă obosește. Seara, Mariana fericită, logodită, Maricica drăguță foc, fericită de fericirea Marianei. Pui mic, fă tu să se mărite și Maricica. Nu e păcat copilul ăsta bun, generos, curat să se usuce, să se acrească?

Ce zile frumoase de primăvară – eu le petrec în pat, dar când sunt liniștită, cu cărți bune sau cu oameni dragi, e bine. Casa e frumoasă, luminoasă, lumea drăguță, flori multe. Mă îngrijorează conferința la Radio, n-am cap de ea. Pui dulce, Mariana mi-a adus aminte de tinerețea noastră. Te aștept și acum, parcă ar trebui să intri pe ușă.

11 mai

Azi, zi senină: liniște, lucru, seara la Radio. Bună conferința? Cred că da, pentru oamenii care știu istoria culturii. Seara m-am întâlnit cu M. care se plimba agale cu doi domni. Ne-am spus bună seara. Era binedispus. Aveam impresia că toată lumea se bucură de primăvară, pașii trecătorilor erau ușori. Când treceam pe lângă Biserica Popa Tatu, am zărit vârful casei din Temișana⁶, aveam impresia că ești acolo. S-au topit timpul și amintirile dureroase. Îl iubesc pe Dumnezeu când e așa de frumos și atunci sunt fericită. Totul e în El, noi doi suntem în El, lumea întreagă e una și

nedespărțită. Pe așa o seară aş vrea să mor, să zbor liberă spre o stea la braț cu tine. Am face vizita celor încă rămași și le-am aduce vești bune.

Cuplul Mariana și Ion Murnu, foarte drăguți. El, foarte simpatic, deschis, interesant, dar mă tem că nu îndeajuns de viril pentru Mariana. Artist. Oare energic? Mă îndoiesc. Mă tem să nu fie ea care va trebui să ia toate inițiativele. Dar nu mă pot bizui pe o simplă impresie foarte fugară. Are o privire deschisă, caldă, bună, răzătoare, calitate bună și asta e esența. Mă bucur pentru ei din toată inima, e un cuplu foarte drăguț. Pui mic, dacă aş scăpa de grija raportului pentru Motru² și de conferința de la franțuji! Dă-mi energia să lichidez repede și să mă apuc serios de lucru. E pace în aer sau e pace în mine că mă simt atât de ușoară?

12 mai

Dragule, n-ai venit în vis ori am uitat eu, sunt însă bine dispusă, e semn că totuși ne-am întâlnit. Am o aprehensiune, în fond e o prostie, deoarece cred că acolo va fi frumos. Nu mă lăsa să-mi fie frică.

13 mai

Pui drag, azi-dimineață, parastas. Apoi, la voi. Sunt simboluri goale. Gândul că resturi din tine, din trupul tău, zac în mormânt nu-l pot realiza, fiindcă instinctul de conservare în mine stăvilește asemenea gânduri materiale. Te simt frumos, luminos, Eul tău e viu, trupul tău, glorios. Am recitat *Faust* al Laurei Dragomirescu – finalul. Frumos și bineînțeles și simțit, totuși sunt semne că nu a ajuns încă la maturitatea simțirii goetheene: misticul și a patra dimensiune. Evită pe *Allerseien* – și în loc de *Gleichnis*: *Alles Vegängliches ist nur ein Gleichnis*. Ea traduce *Gleichnis* – simbol – cu năzuință: tot ce e vremelnic e năzuință. Această deformare are cauze de concepție. L. nu pricepe că *aci* – e *un semn* pentru nevăzute. Iar traducând prin *Allerseien* *veșnicie*, evită să afle o latură esențială a lui Goethe: solidaritatea umană în *mântuire*. Tot finalul e dovadă că valul mistic ridică un întreg, nu doar pe Faust.

Rodica mi-a probat încă o dată cât de mult se schimbă lumea. Îi înțeleg sentimentul și îl respect. Dorința de a fi mamă, purtând ea singură responsabilitatea copilului. Este oare o lipsă de încredere în bărbat, chiar până la dispreț!? Biată generație care pierde orice stăpânire asupra sa. Când ei doresc să construiască o lume nouă! Îmi pun întrebarea dacă lui J.P. i s-ar întâmpla așa ceva, nu m-ar șoca? Cred *că da*. Nu lipsa căsătoriei, dar recunoașterea și chiar contribuția pentru nașterea celui mic. Ce mă doare cel mai mult este neîncrederea ei în ce-l privește pe tip. Îl apără, dar cu câtă reticență asupra calității lui! Tu spuneai, Stelule drag, că ea e bravă și aveai dreptate. Spuneai că ai crește tu copilul – și ai fi făcut-o. Totuși prefer tipul Marianei – mai conștientă de valoarea socială a oricărui gest individual.

31 mai

Pui mic, am obosit preparând lecția de mâine. Acum, zile încărcate.

1 iunie

Pui mic, vin de la Școala Ortodoxă, unde am văzut cu ochii mei ce s-a putut obține după nouă luni de muncă. Am rămas uimită de ținuta și de graiul acestor copii dintre care unul nu știa o boabă românește. Opera doamnei Cantacuzino e în adevăr meritorie. Merită să fie relevată la pace. A corectat ceea ce a fost inevitabil într-o vreme de ocupație și de represalii forțate „în Basarabia”. Fetele erau fericite. Una dintre ele, Ioana Andreescu, îmi spunea că n-a visat niciodată să vadă o asemenea viață și, mai mult, a adăugat: *și aici e cultură*. Le băgaseră în cap, desigur, că la noi e sălbăticie. Sper să le mai văd sâmbătă. Rusoaica mică, Roda Gobrovschi? Superbă, dar îndârjită, o simt ostilă. Am încercat să glumesc, dar am vorbit și serios cu ea. Trebuie să înțeleagă că noi nu vrem să le luăm ce e al lor. Și că le respectăm sentimentul patriotic. În genere, sunt foarte drăguțe, chiar rusoaicele, foarte apropiate. Azi-dimineată, la Universitatea Liberă, adunare generală. Atmosferă simpatcă. Doamna Cantacuzino, coana Sabina a noastră, de o tinerețe uimitoare. Vineri împlinește optzeci de ani! Marți 25

mai, am vorbit la franțuji despre Pontigny. Cred că evocarea a fost frumoasă și de altfel efectul mi-a confirmat-o. M-a întristat pretenția unor cucoane, care nici nu știau despre Pontigny decât prin mine și care spuneau *că trebuia* să prezint o ședință de acolo. Chiar Mad [Cancicov], care doar știa că excepționalul acestui loc era ținuta, atmosfera, *calitatea* – și ea a găsit că trebuia să insist asupra ce se discuta. Am tăcut, dar m-am convins ce greu e să mulțumești un public „care vrea să știe totul”. Cred că nu e altă societate mai capricioasă ca aceea bucureșteană, cu o anumită asistență de cucoane, gestul lui M. de a-mi cumpăra ediția mare a lui Goethe m-a înduioșat teribil. A venit cu mine până acasă, cărând cele 9 volume. Era și aniversarea doctoratului meu – 30 de ani de atunci. Seara, dineu foarte plăcut la N. Ottescu: Lucian Blaga. Chip straniu. N-are fizionomie de român, mai mult de nordic. Ochi curioși. Privire pătrunzătoare, dar plină de simpatie. Se simțea omul cu dar mare, creatorul. Tăcut, observă, sub privirea atentă, se simte o lume a lui, independentă. Nu mă miră că-l vorbesc de rău, efortul lui e pe un plan adânc, pe care nu-l urmărești mult, nu din lipsă de inteligență, ci din lipsă de spiritualitate. Seara așa de bună! Întorsul acasă – conversație cu Blaga despre Conservator, despre interpretarea pieselor lui, preferă copiii actorilor de meserie. Era în tonul lui un fel de tristețe și parcă se refugia în sufletul „copiilor” pentru a-și salva opera de o falsă înțelegere. În bezna nopții a răsunat ca suspinul unui singuratic, neînțeles, care nici nu mai încearcă să se facă înțeles decât de sufletele curate.

4 iunie

Pui mic, ce vis curios, cu stolul imens de cocori care se transforma în săgeți și apoi în tei înfloriți. Oare vom trece printr-o mare primejdie și când vom scăpa vor fi teii în floare? După-amiază, la Școala Socială, întrunire cu Gusty⁸ și câțiva profesori – discuție despre revistă, despre pasul în jurul reformei școalei și despre monografia cartierului Tei. Îmi pare rău că nu am pregătire pentru acest lucru sociologic. Azi am avut impresia că ce fac eu e prea luxos și deci inutil. Totuși, la Conservator, eu cresc oameni prin cultură. De ce să fiu orgolioasă, fiecare cu ce i-a hărăzit Dumnezeu. Ieri, la Biserică, am constatat că nu sunt o bună româncă, am uitat să aprind o lumină și pentru *Eroi*. Nu e o crimă față de ei, dar e o dovadă sigură de lipsa

mea de însuflețire pentru idealul național. Pot să spun că sufăr să constat limita rugăciunii numai pentru ai noștri. Nu pot iubi cu bariere impuse. Ție îți pot mărturisi, tu o știi de mult, că am aversiune chiar pentru *egoismul patriotard*. Cine îl afirmă atât de vehement, e că ascunde după el un egoism foarte personal. Ca și cei înverșunați anticomuniști, care nu fac nimic pentru a-l împiedica, dar fac teorii.

9 iunie

Iar examen de fine de an. Al 21-lea sau al 20-lea? Aseară m-au adus fetele acasă după repetiție. Am intrat toate în Biserică. Emoție adâncă, de o parte și de alta. Mă rugaseră să le spun cum am ajuns la Conservator. Le-am evocat examenele, când tu veneai ca delegat al Ministerului. Îți mai aduci aminte? Vizita la doamna [Maria] Antonescu cu doamna Goga. Nu pot primi un post în care nu mă pricep. Firește, dau cu piciorul la un câștig important și poate chiar o situație. Te înțeleg când și tu te defilai^{5*} de la orice post în care nu era vorba de meseria ta. Dar iată și urmarea: trag pe dracul de coadă.

15 iunie

Dragule, iar nu am scris zile întregi din pricina repetițiilor, a examenelor, a producțiilor. Colac peste pupăză, a mai căzut și conferința la radio pentru mâine – am scris-o cu forcepsul, dar bietul meu cap obosit și aiurit cere puțin repaus și reculegere. Producțiile foarte bune. Fete cu mare talent. Dan Nasta a fost o revelație, totuși nu are temperament de scenă, e din familia celor foarte inteligenți și culți, actori de compoziție. Incontestabil, un strașnic regizor. Deși nu i se poate contesta un real talent de actor. Poate că în Apus și el ar face o carieră strălucită. E pentru un public de elită, prin calitățile sale subtile, prin prestanță și înfățișarea impunătoare. În fond a jucat cu mult haz pe spadasinul din *Les Fourberies de Scapin*². Îi prevăd viitor, dacă se ține de meserie. Dar zadarnic explici clasei, dacă dascălii cer contrariul. Numai cu V.I. Popa mă pot înțelege și cu [Ion] Manolescu, care

are viziunea artistică a omului cult. Cât a îmbătrânit Livescu, nu mai are hazul, îndrăzneala, verva de altădată, parcă s-a stins ceva în el. La noi toți se stinge ceva. Am îmbătrânit oribil la față, ca și Mișa¹⁰, dar noi femeile parcă avem un entuziasm mai greu istovit. De ce? Pentru că păstrăm mai multe iluzii, sau fiindcă știm să iubim mai adevărat?

18 iunie

Dragul meu, comedia se repetă. Ori de câte ori am prea multă înțelegere pentru oameni, pentru lipsurile lor, ei nu au nici una pentru ale mele și mă ard de fiecare dată. Cum îți înțeleg acum revoltele! Nu mă supără atâta pierderea, cât lipsa de scrupule! Amândoi am fost înșelați. Ce mă face într-adevăr să sufăr este indiferența față de nevoile altora. Nu le pasă. Sunt tratată ca o năroadă, îmi e dat să învăț să nu mai judec și nici să mă revolt. Seara, agreabilă, la Mimy. Acolo și lipsa e grațioasă. Dimineața, la producție: decepție – mahalagisme.

20 iunie

Pui mic și drag, am fost furie – știi tu de ce? Nu pot suferi să fiu nedreptățită. Azi cred că am avut tensiune. Dar când am văzut ce necăjiți erau seara, mi-a trecut necazul. O vorbă bună, o scuză și mă împacă. Ce mă înfurie e indiferența.

24 iunie

Azi, zi foarte obositoare, puiule. Mai întâi cuplul Hagi Ștefan. Îmi pare rău că au dat bani pe flori. Aș vrea să-i pot ajuta. Ea părea mai mulțumită, el, tipul ratatului, nemulțumit. După-masă, alt cuplu, tatăl cu fata: Cisek și fata Mady. Am petrecut o delicioasă după-amiază, am văzut că și el s-a amuzat, a stat foarte târziu. Maricica și Mimy erau foarte în vervă. Occidentul!

27 iunie

Dragule, am fost azi la Boja, de la dejun până seara la 9,30. O zi frumoasă, calmă, printre oameni buni, harnici, echilibrați, veseli, oameni care creează efectiv. O așezare ca aceea de la Boja e o operă socială și civilizatorie. Soartă sau natura omului? Sau creștere greșită? Cred că toate împreună. Slavă Domnului, tu ai avut 200 de pogoane și un cap care putea produce milioane. Eu puteam, cu talentul și capul meu, să ajung în fruntea femeilor. De ce nu am reușit? Am avut în noi un defect, o scrânteală, o neputință. La vârsta noastră, să fim tot fără un franc, când muncim, e nepermis. Vina e în noi. Pe de o parte nu destul de egoiști, pe de alta prea egoiști. Ignoranța și disprețul economicului nu sunt semne de superioritate decât la marii asceți și marii gânditori. Pentru oameni mediocri e semn de o fundamentală neputință, ăsta e adevărul. Nu am știut cum să procedăm ca să câștigăm după nevoile noastre. Am devenit modești din neputință, desigur și din creștere falsă. În fond am fost niște slabi și neputinicioși. Tu ai făcut dreptate pe lume, asta te poate consola. Eu am trăit ca un trântor și după toate nici măcar n-am trândăvit ci am muncit de-a surda. Acum înțeleg monstruoasa soartă a lui Sisif. Cum e mai rău. Prea mult spirit critic, autocritic și prea multă conștiință a perfecțiunii. Trebuie să spun că am soarta unui surd care a fost dăruit cu o voce superbă. Alții o aud, iar el nu simte decât ridicolul de a căsca gura zadarnic. De ce m-oi fi judecând așa? Și ăsta e orgoliu de ratat.

28 iunie

Azi, iarăși zi foarte plină, de la unul la altul. Pesemne sunt un comisionar între mondenitate și spiritualitate! Spovedania o fac din obediență, pentru a-mi învinge orgoliul. Mă întreb dacă sunt sinceră în această nevoie. Desigur că da, pentru a mă împărtăși. Dar nu în aceea de a mă spovedi. Sunt ritualuri care nu-mi spun nimic. Înțeleg perfect necesitatea lor ca disciplină, dar cred că sunt numai etape în drum spre Adevăr. Cred în puterea de absolvire a unui preot. Azi am văzut iar o casă superbă – de la C.I.N.R. M-a trecut un gând curios: oare nu au blestemat proprietarii pe cei care i-au depozitat cu sau fără voie? M-a apucat iar dorul de un interior foarte

frumos. Parcă altfel se desfășoară mintea în el. Dar să-l ție Dumnezeu pe Malaxa și să-i dea toate fericirile pentru apartamentul unde stau. Ce m-aș face să trebuiască să locuiesc în mahala în două odăițe joase?

3 iulie

M-am obosit iar în conversații, în opintiri morale. Nu mai pot suporta discuția violentă și încăpățânată a unor oameni, recte femei prea vitale (Tity, surorile mele). Voi sta iar patru zile fără vizite, cu voia lui Dumnezeu, voi scrie și citi. Ce furtună e afară.

7 iulie

Pui drag, e cald, e zăduf. La radio e imposibil să ascult Londra fiindcă îl taie, ascult muzică populară nemțească și îmi caut în suflet zadarnic „ură”, n-o găsesc. Când se vor împăca odată popoarele? Acum chestia cu mutatul Mariettei. Cred că Mareșalul nu va lăsa pe drumuri o familie cumsecade. Aștept rezultatul cererii ca un semn al cinstei acestui om, pe care îl înjură mulți, dar care e bine intenționat. Suntem însă o țară de pungași, asta e cert. Când se va schimba? Dacă nici acum, în plin război, la margine de prăpastie, suntem incorigibili. Acum ascult cu atenție radioul care transmite un ordin de zi al Mareșalului. Cine știe dacă nu voi ajunge într-o zi să-l ascult cu atenție și pe Ică!

13 iulie

Dragule, de ce azi-noapte în vis nu te-am lăsat să mă săruți? Era prea multă lume? Idioată până și în vis. Toată ziua am suferit de acest refuz de decență. Când a venit Mgr. Ghica, pe când îmi explica, *fără să i-o cer*, ce e credința adevărată, simțeam propaganda, cinstită, recunosc, bună și caritabilă, dar „îndopare” a bieteii ființe ce nu cere această mâncare, simțeam cum mă

zbârlesc pe dinăuntru, dar m-am ținut bine. Când mi-l ataca pe Goethe, am rezistat eroic, în fundul sufletului meu mă întristează această ținută negeneroasă a credinței. Desigur, Iisus nu ar fi procedat așa când i-a înfierat pe farisei. La radio, cântă italienește și biata Sicilia se zvârcolește în chinul luptelor. Nu mă pot bucura de nici un succes al nimănui, de vreme ce înseamnă moarte, durere, dezolare pentru ambele părți. Ritmul vioi, în care mă balansează marșul de la radio, oare nu suscită o putere vitală, materială în mine? De ce îmi pare rău că s-a sfârșit? Salutul către ostașii noștri, care se luptă în aer, pe apă și pe pământ, m-a înduioșat. „Trăiască regele” răsună acum ca o rugăciune. Doamne, fie-ți milă de noi!

16 iulie

Dragoste, ce elegant mi-ai apărut în vis! Purtați o pijama maron cu vergi baiadere, nouă-nouă, totul într-un cadru foarte modern. Tu ești viu, printre noi. Am impresia uneori că te lupti cu mine să mă liberezi de unele prejudecăți. Ai văzut, am început să pun rochia cu alb. Mă simt străină în ea, dar voi începe să pun și un plastron alb. De ce în casă suport capodul complet alb și pe stradă nimic? E o prejudecată poate, nevoia să port semnul văduviei voite. Vreau să fiu, mai presus de orice, văduva ta.

19 iulie

Mă simt obosită, am poftă de lucru și nu mă lasă lumea. Vineri seara au venit Morgate cu Marietta, Maricica și Atis. Drăguți. Fetele, iar gata să se certe pe chestia evreiască. Eu am evitat-o. Nu mai vreau să discut, nu mai vreau să mă enervez. Cu sfaturile mele devin plicticoasă, fără folos. E un defect care se acuză cu vârsta. Îl voi combate.

21 iulie

Pui mic și dulce, azi-noapte în vis ai fost delicios: tachin, afurisit și hazos. Azi parcă sunt alt om. Sejur la Boja, simpatic. Căldură năprasnică, dar suportabilă când nu ai treabă afară din casă. Vestea bolii Maestrului m-a cam alarmat. Nu știu de ce mă tem să nu fie ceva malign, nu suportă căldura. Dar s-ar putea ca regimul de supunere încordată să nu-i facă bine. Sunt dezolată că nu există dreptate, cel puțin vizibilă, în raporturile dintre oameni. Mă tem că el se va uza în lupta între două femei de care are nevoie și care amândouă îl obosesc. Nu e de înțeles că femei care au iubit un om de asemenea calibru să-l chinuiască în halul ăsta! Una pentru un principiu, alta pentru bani și interese meschine. Îmi pare rău că Maruca nu vrea să renunțe la toate „moralele” de dragul iubirii. Oare eu nu am răbdat? Îmi pare rău, dar în orice cuvânt, în orice gând îți cer iertare și, totuși, cât de liberal am procedat. Tare mă doare inima pentru Maestru. Pentru Maruca mai puțin, fiindcă la ea e o chestie de ambiție personală și suferința nu-i atinge decât orgoliul.

26 iulie

Pui mic, n-am mai scris de mult. Azi, zi mare: demisia lui Mussolini cred că marchează începutul păcii europene. După această schimbare, va veni probabil capitularea sau cel puțin cererea de armistițiu a Italiei. Jurnalele pretind că lupta continuă. Eu cred că există convorbiri în ceasul ăsta. Entuziasmul de la Palermo să fie veritabil? Cred că popoarele sunt sastisite, așteaptă pacea cum aștept eu de cinci zile ploaia, care nu vine. Nu știu ce să cred. În curând îi vine rândul și lui Hitler. Mussolini a avut curajul să înceapă. Celălalt e prea orgolios. O carte importantă o joacă turcii, pentru un moment o filează. Surâzi?

Plopi, 11 august

Dragule, nu am mai scris pentru că te-am simțit tot timpul alături. De unsprezece zile, la Plopi, am trăit ca și cum nu ar fi trecut 37 de ani de când nu l-am mai văzut. E curios, ce sentiment de eternitate și de inatacabil simt

aci pentru legăturile între oameni și trecut. Mă simt acasă, deși nimic nu mai e al meu. Întâlnirea cu satul, la Biserică, a avut ceva simbolic pentru această inexplicabilă legătură a tradiției între oameni. Părintele Stoichițescu a știut să prezinte atât de adânc omenos această legătură încât, fără să mai fiu proprietară, am simțit legătura și obligația mea față de acești oameni. A fost un ceas trist, dar adânc deșteptător nu numai de amintiri, dar și de simțăminte vii, actuale, dedesubtul unui strat de simțăminte oficiale. Am trecut pe lângă locul casei noastre cu liniște. În inimă a mai rămas vie, reală, căsuța noastră acoperită de flori, iar grădina e acum un parc frumos. De ce să plâng? Dudul cel bătrân te onorează încă, intact printre pomii care au îmbătrânit ca și noi! Parcul e un simbol al situației. Grădina de atunci era tânără și expusă pieirii, parcul de acum e solid, proteguitor, și Biserica cea nouă, deși mai urâtă ca Bisericuța veche de lemn, care era inundată de pomi și ea e un semn al vieții care curge fără să se istovească. E mare, luminoasă, încăpătoare, oamenii erau mulți, costumele evolute, viața a curs și s-a schimbat, dar nu a încetat. Părintele a fost minunat în predică, în evocarea trecutului, în pomenirea voastră, în prezentarea mea. A fost un ceas solemn pentru mine, poate și pentru sat. Te las, pui drag, am obosit. Inima mă doare mai tot timpul. O fi presiunea atmosferică? Sufletește mă simt foarte bine.

Castel Bran, 27 august

Cele patru zile au fost o baie de omenie și de calm, dar Domnița, un om regal, copiii, delicioși. A fost atât de frumos, îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru acest intermezzo.

19 septembrie

Stello, dragostea mea, azi, 27 de ani, eram fericiți în salonul cel mare de colț al hotelului din Câmpulung. Totul, până și coșul cu merinde și șampanie, capodul meu cu albăstrele, râsul nostru, plânsul meu și hazul și toate îmi vin în minte. Nu pot concepe că nu mai ești printre noi. Nu mai am încredere în nimic lumesc, trăiesc ca o foaie în vânt. *Doresc pacea*, o

casă pentru Marietta și Ionel și Jean Paul și un soț pentru Maricica. Sunt dorințe imediate, vezi și tu. Pentru mine nu mai vreau nimic, nu am nici o pălărie pe cap! Totul mi-e indiferent. Știu de la soartă că nu am voie să fac nici un plan fără să-mi cadă câte o obligație. Mă supun, dragule, mi-e atât de dor de tine!

22 septembrie

Dragule, azi-noapte erai atât de tânăr și drăguț cu mine, dar văzuși ce mi s-a întâmplat azi-dimineață? Dacă tu trăiai, poate că își luau lecția mocofanii de la Teatrul Național! Acum trebuie să mă apăr cum pot, adică exprimându-le adâncul meu dispreț. Îl vor afla. Nu mă las. Bestiile astea îngâmfate trebuie să știe și ce gândesc oamenii subțiri și cinstiți despre ei. Măine îi dau în vileag în plină comisie. Se va găsi cine să-i scarmene. Îmi e lehamite de atâta mocofănie în țara noastră. Are Mișu dreptate: ne trebuie o guvernanta străină. Ori fură, ori sunt mojici, ori și una și alta. Pfui! Îmi e rușine de burghezia noastră. Dacă n-ar fi cei mici, cei simpli, ar trebui să te lipsești de țara asta! Ce să mai zicem de alde noi, dacă rabdă mojicia până și Regina țării. Aici nu răzbesc decât șnapanii sau nebunii. Procesul cu J.T.H. e doar un monument de venalitate și putreziciune. Iată unde am ajuns! În această seară am sufletul lui Stalin pentru toate aceste canalii. Cred că iar voi face în inima mea *mea culpa* față de legionarii idealști, care suferiseră de pe urma acestor profitori și voiau să-i mai pună la locul lor. Dar din păcate „Legiunea” era din aceeași speță! Îmi e silă de toată această putreziciune. Sper că va veni un timp mai proaspăt și în biata asta țară. Dacă nu, pierim, cel puțin clasa conducătoare ar merita-o, cu prea puține excepții. Cum se cunoștea, și la Consiliu, boierul din Jora. N-aș vrea să las în mine nici o urmă de orgoliu, dar nici indulgență pentru vânduți și șnapani. Am avut o compensație: frăția lui Nicu și a Aurorei. M-au uns pe suflet cu solitudinea lor. Dar ei sunt cei persecutați! Pe când Rebreanu și Soare dictează și iau șperțul. Pfui! Dragul meu, îți cer în genunchi iertare pentru violența cu care luam apărarea celor pe care tu îi cunoșteai mai bine decât mine.

29 septembrie

Puiule, Ileana e bolnavă în spital. Mâncăm^u la restaurant sau pe la alții. Casa tot mai îmbâcsită. Nu pot lucra de hangarale și telefoane. Îmi vine să urlu de căldură, simt că mă înăbuș. Dacă aș putea să mai evadez din București, măcar pentru cinci zile, aș fi mulțumită, dar cum și cu ce? Neam prost de robi, toată viața să mă târâi până la capăt. Măcar de aș fi sănătoasă. N-am dreptul să mă vaiet. Eu singură mi le fac. Ascult de toți, până și de slugi, ca să le fac pe plac. Dar mai știu eu! M-am săturat de toate astea.

2 octombrie

Pui mic, sunt tot mai supărată pe mine, fiindcă nu știu ce vreau. Ieri am fost foarte violentă cu Marietta pentru că e prea încăpățânată. Poate și eu sunt o nebună, care sunt prea pedagoagă, parcă m-a făcut mama guvernanta omenirii. Sunt o persoană inoportună, tolerantă dar plicticoasă. Am fost proastă și pretențioasă, iar Marietta, cum spuneai tu, e snoabă. Sufăr din greutatea de a trăi.

6 octombrie

Se împlinește al treilea an de când ai plecat. Mi se pare tot mai neverosimil. Sunt tot mai detașată și totuși mă tem pentru mulți și sufăr pentru ei. Am avut o discuție cu Jean Paul pe chestia telefonajului un ceas încheiat. Poate că m-am enervat, dar și cei tineri nu sunt atenți. Până la urmă, sunt bună pentru a fi un rebut. Ar fi cazul să nu-mi mai pese, poate că dezgustul meu de viață să însemne că voi fi scutită în curând.

7 noiembrie

În starea mea de acum înțeleg chiar paradoxurile lui Nae Ionescu, nu ce faci contează – *ce ești* – cu această calitate trecem dincolo. Eu sunt mediocră nu prin gândul care ar fi prost, dar prin sentimentul care veșnic se bălăcește între cer și pământ. Mă dă la fund sentimentul de dreptate, care mă face să judec prea just, prea exact. Asta înăbușă dragostea. Dar ce să fac?

8 noiembrie

Vin de la Jora: lume multă, mâncare, retragere într-un colț cu prietenii, vorbă – tot aia și tot aia. Pesemne că nu mai mă interesează absolut nimic. Nu mai sunt la locul meu nicăieri, decât acasă și la școală. Gazdele drăguțe, toată lumea gentilă, dar eu sunt fără resort. Mai bine să nu mai ies.

8 octombrie

Dragule, vin de la tine – era liniște și frumos. Lumânările ardeau cu un aer de sărbătoare. Luna se urcase pe cer, veghea peste liniștea voastră. Aș mai fi stat, dar se înnopta. Te simțeam lângă mine. Șopârla mică ce se plimba pe floarea cea mare mi se părea că e o jucărie pe care mi-ai trimis-o tu. Nu doresc să mor, nu doresc nimic decât să te știu pe tine fericit și să am siguranța că ne vom întâlni. Până și pacea pe care o aștept acum, știu că pentru viața mea interioară, personală, nu va schimba nimic.

17 noiembrie

Pui mic, nu mai scriu fiindcă am impresia că tu le știi pe toate. Visul de duminică noapte, când îmi dădeai să beau șampanie din paharul tău, mi-a făcut mult bine. Sunt sigură că punerea bordurii de marmoră la mormântul tău ți-a plăcut. Deși îmi închipui că voi sunteți izbăviți de ambiții și de nevoi materiale. Pentru noi însă e semn că ne gândim tot timpul la voi. Uneori dau să surprind realitatea lumii voastre, dar mi se închide ușa în nas!

Azi, după curs, am fost la conferința spaniolului. Într-o franțuzească foarte corectă, dar cu un accent infernal de barbar. A spus lucruri interesante. A redus misiunea Spaniei la cea de militar pentru Cristos și independența nației. Mady spunea bine că în neamul ăsta e ceva demonic. Într-adevăr, e o vigoare a pasiunii care îi face foarte interesanți, dar telurici, cu toată aspirația lor spirituală. E totuși o bucurie să simți flacăra asta, oricât de întunecată ar fi. M-am întors mulțumită acasă. Tot cultura are farmecul suprem, te liberează. Acasă mă năpădesc grijile materiale. Cheltuiala dublă de luni încoace m-a încurcat rău. Marietta și Ionel nu se mai întreabă dacă pot sau nu s-o suport. Fac tot ce pot ca Jean Paul să se simtă bine, dar nu știu cum o voi scoate la capăt. Nu știu ce mă voi face dacă lucrurile durează și naște și Ileana. N-oi rămâne eu pe drumuri, s-o găsi cine să-mi facă menajul.

Evenimentele devin catastrofale, dar iar nu mai simt nimic când mă gândesc la ele. Tot mai mult simt că nu trăiesc. Așa o fi viața tuturor?

19 noiembrie

Pui drag, azi presimțeam o zi proastă. Aflai oroarea că Tudorel Nicolaescu s-a sinucis la Sibiu, la Școala Militară. Nu înțeleg ce l-a putut determina. Era un copil atât de simpatic și matur. Nu-i lipsea nimic, am simțit aceeași exasperată nedumerire ca la 13 mai 1939, când a plecat Nicușor. De ce? În fond care e sensul vieții? E posibil să fie totul neant? Ce puteri rele influențează pe bieții copii care fac asemenea fapte? În capul meu nu intră însă faptul că acești copii nu au milă de bieții părinți. Am citit despre bombardările cu fosfor care au distrus Hamburgul, despre ororile petrecute și cine știe dacă nu va fi și mai rău? Ce trebuie să dorim? Eu nu mai cred în rațiunea omenească, nu mai sper decât în voința lui Dumnezeu. Altfel cum mai putem spera într-o împăcare? La A.C.F. eram ca pe altă lume. Mi se părea că se apropie o catastrofă. Priveam portretul mare al Reginei Maria – îmi era dor de ea. Dar în mine nici o fibră nu mai vibra ca altădată, a murit trecutul în mine, mă doare inima și la propriu și la figurat. La Biserică am simțit că viața e un vis grozav și că îndată ce ai puțină simțire e un calvar. Fericțiți cei înapoiați care nu ajung până la gândire. Fericțiți cei care trăiesc exclusiv clipa. I-am invidiat. Dar oare e necesar să te chinui ca să fii om?

Oare eu exagerez chinuindu-mă cu griji, cu regrete, cu scrupule și cu amarul altora? Azi am simțit cât sunt de tristă, de urâtă, de bătrână, de detașată de tot ce mă încânta altădată. Simt că poți înnebuni de scârbă de viață.

Sfântul Stelian, 1943

Al patrulea an fără tine, pui mic și dulce. Azi, la tine era frumos, cu bordura albă de marmoră, dar cam uniform. Prietenii ți-au adus flori. Mariandel a venit să te salute și să-ți facă vizită. Eu ți-am făgăduit că îmi iau papuci cum îți luam ție altădată. N-am parvenit, în schimb mi-am luat o voaletă – din partea ta. Măine la 7 dimineața plec la Craiova. Conferință la franțuji. Mă bucur și mă tem, nu cunosc lumea.

28 noiembrie

Dragule, m-am întors de la Craiova frântă de oboseală dar mulțumită. Schimbare bună. M-au răsfățat, m-au plimbat, m-au tratat ca pe un om de seamă. Când plec de acasă, aflu și eu cine sunt. Biserica pictată de Stoenescu, interesantă ca colorit, dar tipurile de sfinți și îngeri lipsite de mistică, mai mult diavoli. Amestec de rigiditate bizantină și suplețe florentină. N-am impresia unei inspirații reale, combinație intelectuală. La Muzeul Aman, unele penițe și gravuri delicioase. Portrete frumoase, multe tablouri bune, interesant cel cu țărancă în ușă și peisaj impresionist. M-a bucurat cunoștința cu Elena Farago, figură din altă vreme, tip romantic. Ruptă din viață, dar deschisă oamenilor. Entuziasm viu, căldură și conștiință de sine. Mi-a făcut bine, mi-a plăcut această escapadă.

6 decembrie

Pui mic și dulce, azi am simțit dezolarea acolo sus la tine, bordura de piatră în jurul patului tău mă înfioară. Nu credeam să mă doară atât un semn exterior de definitivat! Când mormântul era sărăcuț împodobit, doar cu ce puteam aduce eu, parcă era mai intim, mai în stilul nostru. Noi eram niște bieți intelectuali „boemi”, cum spuneai tu. Nu ne stă bine chenarul ăsta burghez. A trebuit să mă supun și la acest conformism, te-am încadrat la fel cu toată familia, e ordonat, corect, fără fantezie. Ce departe de firea ta și de a noastră!

Vizita cu Maestrul Enescu și Jora la M. Pantazi la Minister – foarte interesantă. Destul de nostimă ieșirea noastră pe scara de onoare, unul mai șontâc ca celălalt. Jora, trăgând piciorul, Maestrul strâmb și cocoșat, eu fără răsuflare! Ce-ai fi râs tu.

16 decembrie

Dragule, e uluitor prin câte experiențe dezamăgitoare am trecut în ultimele săptămâni. De-abia m-am liniștit de unele, de câteva zile am adevărate ciocniri cu domesticitatea. Mi-am dat seama încă de acum doi ani că Stopii sunt sălbatici și primitivi. Socoteam totuși că bunătatea mea, ea cel puțin, le deșteaptă, dacă nu recunoștință, cel puțin zelul de a mă servi bine pentru a-și păstra locul. De când au copilul, bruta de bărbat își închipuie că e om mare și stăpân în casa mea. Cum știi, m-am zburlit rău alaltăieri, am iertat totuși necuviința din prostie. Dar când am auzit azi că nu mă scoate din „baba”, m-am convins că țin în casă dușmani. Astă-seară încă nu știu ce să fac – dacă să-i concediez, sau să-i țin până la primăvară. Am impresia că mi se poate trage moartea de la brutele astea. Nu pot suporta ideea să-mi fie frică în propria mea casă! Cât e aci Jean Paul, nu mi-e frică, dar pe urmă? Ei își închipuiau că se fac stăpâni în casa mea și că se vor instala pentru viață. Am avut numai decepții în ultimul timp. Azi, și Jeni, pe care o credeam cinstită, am prins-o cu o minciună gogonată. Nu vreau să fiu nici victima și nici călăul nimănui.

Dragul meu, sunt distrată, nu pot să mă concentrez, doresc atât de mult să fiu liniștită și să am puțină bucurie ca să pot lucra! Lumea e rea, viața e grea, din fericire sunt și oameni gentili. Dacă aș putea să ajung la Sinaia în liniștea de acolo. Babă? Oare I. nu zice și el „bătrâna”? Oare la noi au chiar

atât de puțin rafinament încât părul alb să te scoată din rânduri, iar cel roșu să-ți confere dreptul la viață? Tot mai mult simt ce primitivi sunt oamenii la noi. Oare nu se mai poate să plec în Occident, sau și acolo s-a făcut lumea vulgară și sălbatică? Probabil.

Luni, 27 decembrie

Dragule, n-am scris de mult. M-a năpădit un fel de nihilism sufletesc. Nici împărtășania nu m-a tămăduit, desigur fiindcă am făcut-o din tradiție și din interes. A fost un moment de liniște intimă, apoi iar a început chinul. Am greșit desigur prin ceva, c-am deraiat atât din normal. Aseară, bună conversație cu Dinu Noica. E într-adevăr un om aparte. Are o viață interioară excepțională. Dar îmi trebuie o bucurie foarte personală și știu că mi-e interzisă.

29 decembrie

Sunt răcită. Am stat în casă, nu atât din prudență, cât pentru a nu mă lupta cu ceilalți. O prostie, cum le fac des – ori sunt prea tare pentru cei care vin în imediata mea apropiere și nu se simt bine, ori au ei o stare nervoasă foarte instabilă. E drept că și eu sunt într-o stare de depresiune. Mă agasează că sunt singură, mă înham în situații pe care nu le doresc. Nu puteam refuza oferta lui Dinu Noica de azi¹². Sunt sigură că mă voi simți foarte bine cu ei, dar e altceva decât proiectasem. Puteam să mă claustrez acasă. Puteam? Aici e *hic-ul. Nu pot*. E un blestem al firii mele. Dacă m-aș putea izola 4-5 ceasuri pe zi, ar fi splendid! Acum lucrez la comandă, fără inspirație, ca artizan, nu-mi priește.

31 decembrie

Pui mic, e ultima zi a anului. Sunt singură. Cu lucruri în natură frumoase, liniște, tot ce trebuie să lucrez. Poate că de multe ori mi-am dorit această liniște și singurătate. Iată că o am, dar nu sunt fericită. Vreau să fiu așa cum sunt. Când fac bilanțul anului, constat că nu am avut flacăra. Am trăit din „datorie”, din „program”. E un păcat, știu, pentru un om care se pretinde credincios. Trebuie să mă scutur de tristețe, diavolul e trist, îngerii sunt bucuroși. Surâzi, mă ameninți cu degetul, știu că ai dreptate, că sunt capricioasă și veșnic nemulțumită, fără să o par. Nu sunt destul de simplă, nu știu să trăiesc, a trecut viața și eu am alergat alături. Prea coaptă la cap, prea necoaptă în instinct. Prea moale, în suflet, totul stricat: „asta e și nu e alta” cum spuneai tu.

1*. Categorie (fr.).

2*. În câmpie (fr.), aici cu sensul de bunăvoie, fără să opună rezistență.

3*. În zbor de pasăre (fr.), aici cu sensul de privire generală.

4*. Împotriva tuturor piedicilor (fr.).

5*. De la fr. *défiler*, aici cu sensul de a se sustrage, a se eschiva.

1944¹

2 ianuarie

Trebuie să lupt cu chemările celor de afară, pentru motive foarte indiferente și superficiale, simt că rămân victima prea bunei creșteri mondene. Am închis telefonul pentru a mă sustrage cotropirii. Aseară am constatat ce cotropitoare poate fi și o anumită lectură. Cred că nu trebuie să mai citesc decât cărți de documentare științifică sau de altă specialitate de cunoaștere și să înlătur cărțile de reflexiune și reculegere religioasă. Această experiență trebuie să fie exclusiv personală. Orice amestec cu experiența intimă a altuia te poate încurca.

3 ianuarie

Totul ți se întâmplă fiindcă ai nevoie de ce se întâmplă. Cum poți să-i ajuți pe oameni? Nu prin sentințe, ci prin felul de a fi.

7 ianuarie

S-a deșteptat o nevoie de luptă în mine, dar nu pentru a convinge pe alții de ce sunt sau nu sunt, ci o nevoie de viață impersonală, obiectivă la superlativ. Azi am simțit precis cât sunt de liberă. Știu că nu o datoresc decât credinței mele în Cristos Dumnezeu!

11 ianuarie

A te smulge din colectivitate pentru a deveni „liber”, adeseori e a te zvârli în carcera propriei tale predilecții, a te închide în tine.

Din harul ceresc și din prinosul pământesc se încheagă frumusețea. Sunt idei pe care le găsesc în extemporalele elevilor, luate din cursul meu, eu le uitasem. Le transcriu pentru că mi se par bine exprimate.

26 ianuarie

Constat încă o dată că orice gest dictat de nevoi construite, nu spontane, mă duce la eșecuri și la mortificare. Sunt bucurii pe care vreau să le salvez din trecut, când erau vii, reale, care însă, trecute în prezent, sunt umbre. Nici interese intelectuale, nici îndatoriri morale, pentru prestigiul că „au fost reale” în mine. Peste bord cu umbrele moarte. Amintirea ca atare își are locul ei, pe un fundal special, cu rostul și prețul ei. Dar amintirea în locul realității actuale? Nu. A trăi e a schimba lumea și pe tine, a crea. Din umbre nu ies forme clare.

9 mai

Dragoste, n-am mai ținut jurnalul de o groază de vreme, deși sunt evenimente suprem de interesante care năpădesc în viața noastră. Alarmerile, bombardamentele, dezastrele, emoții necunoscute până acum. Trăiesc în agonie ceasuri întregi. Nu cred că servesc câtuși de puțin să ne formeze, poate doar să ne releve nimicnicia și neputința. Poate că m-aș fi detașat de multe. Până acum vreo zece zile mă gândeam tot timpul la clasă, la lucru, acum le-am dat lui Dumnezeu. Numai de viața celor dragi tremur sub bombe. Am impresia unui total provizorat care se întinde și peste trecut și peste viitor. Tot mai mult dor de viața cealaltă și credință în ea. Spiritismul nostru nu-mi pare serios și totuși sunt răspunsuri impresionante. După ședință aveam o liniște mare în mine. Trec zile întregi smerite, lucru de mână, mișcări utile, un registru de viață mai jos, mai aproape de pământ,

foarte liniștitor pentru emoțiile ce ne pândesc. Tot mai mult mă izbește în „relațiile cu oamenii” relieful chipului nostru interior².

18 mai

Pui mic și drag, n-am mai scris fiindcă nu se petrec „evenimente în jurul meu și nici în mine. Trăiesc într-o așteptare, izbucnirea păcii sau a sfârșitului acestui coșmar. Constat cât de simplu sunt trăite epocile apocaliptice, cât de ușor se adaptează bietul om la toate, cum, în fond, singurul lucru ce importă e să-și salveze viața și, de se poate, avutul. Când învățam istoria, nu concepeam cum puteau trăi contemporanii lui Napoleon sub invazia lui. Singurul învățământ ce trag, căci de la concluzii mă abțin, e că omul se mulțumește cu foarte puțin și că, în fond, viața lui lăuntrică nu e dependentă nici de confort, nici măcar de securitate. Există o doză de inconștiență care asigură, prin nădejde, atmosfera necesară ca să trăiești ziua sau ceasul și în ceasul trăit uiți angoasele trecute. Peste noi, jos de tot, cu mare zgomot de zmeu imens, un sunet familiar, trece un avion. Nu mă înfioară ca zgomotul cetăților zburătoare americane. Și trupul are inteligența lui proprie – de aceea reacționează atât de deosebit.

6 iunie

Dragul meu, ne-am unit atât de tare în duh că nu mai simt nevoia să stau de vorbă cu tine pe calea asta – sau viața ce duc m-a liniștit într-atât încât nu mai reacționez la nimic? Lucrând la *Cei șapte în fața Tebei*³ am realizat, într-o clipă scurtă, măreția zilei de ieri și de azi, istoria vremii noastre! Ieri au intrat americanii în Roma! Azi au debarcat în Normandia, creând un al doilea front sau mai bine zis realizând, în fine, fângăduita invazie liberatoare. Nu-mi închipui ce se petrece acolo, am doar simțirea că e începutul finalului acestui război. Și pe zi ce trece, scade în conștiința mea simțirea deosebiriilor naționale. O singură deosebire rămâne în picioare: agresorii și pașnicii, cotropitorii și nevinovații. Le doresc naziștilor o pedeapsă exemplară, una mică pentru poporul german care e prea trufaș. Păcatul

inițial e lipsa măsurii omenești: *hybris*. Grecii ca și creștinii urmăresc acest păcat fundamental care jignește pe Dumnezeu fiindcă-l deformează pe om. Pornisem de la debarcare. Acum se pritocește Europa, se amestecă elementele care prea s-au desprins unele de altele. Le leagă iar Dumnezeu, dar vai, cu atâta sânge! La Roma îmi închipui o bucurie stăpânită din decență națională, dar „omenește” vorbind, e singurul sentiment posibil. Căci totuși americanii erau așteptați ca liberatori! La noi, nemții s-au purtat bine și totuși poporul le simte călcâiele de fier, pentru că, fiind trufași, ei nu admit popor care să le fie egal. Trăiesc și umilința fals, sunt iremediabil *păgâni*. Nu sunt umani, tind spre supraumani. Oare e vina vârstei lor? Nu cred, au fost și alte popoare tinere. E sunetul de alamă în orchestra universală, trebuie, pesemne, și asta. Le-ar trebui un mare Apostol creștin.

23 iunie

Vreme ciudată, frig și cald în același timp. Este ecoul dezechilibrului pe care îl resimt. Cherbourg, arme secrete, Finlanda – de unde va veni victoria? Umanitatea, mi-e milă de ea. Era să spun: mă dezgustă, dar nu e chiar ceea ce cred. În orice caz principiile dictate de egoism și orgoliu sunt detestabile. De ce acest carnaj și furia de răzbunare, când va trebui să se isprăvească odată? Gestul Finlandei este sublim și stupid totodată. Ea știe că cei mai puternici o vor învinge. Cu cât vor muri mai mulți, cu atâta vor fi mai puțini care să reziste rușilor. Cât despre aceștia, sunt odioși, ca și germanii, ca și americanii. Milă și oroare. Iată ce-mi inspiră toți. Aș vrea să trăiesc ca să văd cum va plăti Dumnezeu, căci plata oamenilor e cumplită. Mă doare totul. Răbdarea mea e pusă la încercare, am impresia că mai am puțin de trăit. Fie voia Domnului. Te iubesc.

30 iunie

Pui mic, azi îți sărbătoream ziua ta. Nu știam acum patru ani că era ultima dată! Îmi vine în minte o imagine din iunie 1940. Mi-ai sărutat mâna înduioșat și respectuos după ce am vorbit despre „Permanențe”. Eram într-o

perfectă înțelegere. A fost o clipă atât de bună, de plină, gravă, ceva definitiv. Cât îmi lipsești! Îți amintești de vara de la Câmpulung? S-a dus și biata Ștefana, Florica suferă. Suzzette ce-o fi făcând?

1 iulie

Dragule, nu mai am loc în lumea asta plină de compromisuri, minciuni și egoism. Mă simt singură, aș vrea să fiu în Franța sau în Anglia printre oameni curați. Or fi și acolo ca și la noi și altfel, dar sunt mai veridici, poți conta pe ei și pe gândurile lor. La noi conduce impulsul, sentimentul sau interesul. Decepții mari cu Marietta și cu Valérie. Aș vrea să am curajul să nu mă mai iluzionez. Ar dispărea agasarea mea în fața unor fandoseli și mofturi.

3 iulie

Pui mic, iar au început bombardamentele de zi și de noapte, iar se îngroașă atmosfera de nervi și oboseală. Îmi pare atât de rău că trăiesc aceste zile grave atât de mic și de meschin. Luptând împotriva atmosferei celor din jurul meu, cu preocupări mărunte și griji egoiste. Aș vrea să plec undeva unde să fiu folositoare. N-aș vrea să plec din țară; dacă vin rușii e altceva. Și încă! Eu nu fac politică, poate că n-aș avea de ce să mă tem. Răbdare, asta mi se cere acum și încredere în viitor. Era să scriu: „în „oameni”, dar mai am încredere în ei? Văd totul la microscop. Nu mai am elan. Aseară, citind *Elogiul Mâinii* de Focillon, am simțit că se mișcă iar ceva curat în mine. M-a apucat dorul de altă lume. Mă asfixiez.

4 iulie

Dragule, aseară a sosit și Mad – cu ea o atmosferă umană superioară. Când întâlnesc asemenea femei, realizez ce insuficientă am fost eu, cu toate

virtuțile mele.

5 iulie

Rezistența și răbdarea m-au obosit îngrozitor. Tot mai mult constat cât de ireductibil e felul înăscut al oamenilor. Sunt vremuri zdruncinate, manifestările oamenilor cu atât mai autentice, descătușate de orice formă pe care ordinea socială o impune. În anarhie se dă pe față calitatea reală a fiecăruia. Dragule, m-am mai liniștit.

8 iulie – 17 iulie

Dragoste, iar trec prin zile grele, ieri, montată, am spus lui Nicu și Aurorei tot ce mi s-a spus că vorbește A. despre mine. Firește, mare scandal, din care tot eu ies vinovată. M-am convins, ceea ce știam de mult, că U. și A. sunt oamenii cei cumsecade care în fond nu se pot îndoii de prietenia mea. Dar am avut o decepție mare despre cei care îmi spusese o mulțime de lucruri și apoi m-au lăsat baltă. Greu trăiesc nemulțumirea cu mine însămi. N-am să-mi reproșez sentimentele față de alții, dar mă dezgustă slăbiciunea mea, pasivitatea mea. În conviețuirea cu ai mei, s-a descoperit că sunt nesuferită. De ce? Fiindcă îmi permit să mă apăr de egoismul lor cotropitor. Și a ieșit adevărul la iveală.

19 iulie

Ieri, la școală, mare bucurie. Copiii emoționați, directoarea asemenea. Am mulțumit lui Dumnezeu că mi-a dat darul să vorbesc de El.

Eu am *tirania principiului*, a adevărului. Știu că mi se cere dragoste mare care suportă tot, înțelege tot, rabdă tot. Singură nu pot. Mă voi ruga mai des lui Cristos pentru această dragoste. Pesemne că mi se cere să fac această jertfă pentru surori, nepoți, prieteni. Trebuie să rabd. *Asta e soarta*. Am

impresia unui biet acrobat, care nu are voie să trăiască decât sus, pe trapez, riscându-și și gâtul în orice clipă, pe când ceilalți stau jos, în stal, și mănâncă semințe. Încep să pricep efectiv tragismul vieții. Revolta e ridicolă, supunerea oarbă e lașă. Nu rămâne decât supunerea din convingere și aici o urmă de orgoliu care înfruntă? Numai dragostea săvârșește împăcarea între om și Dumnezeu.

5 august

Boala lui Mircea îmi reeditează boala ta. Mai poate avea vreo bucurie, să-i doresc să scape de această viață diminuată și degradată? Afară, iar ploaie și frig. Evenimentele se precipită. Nu ți-am mai scris de când cu atentatul contra lui Hitler. Trec peste noi evenimente capitale și noi nu le înțelegem. De Hitler cred că a scăpat din atentat, pentru a plăti mai greu. Trebuie însă să înțeleagă cât e de urât și indezirabil. Cred că cele două săptămâni trăite de atunci îi sunt o pedeapsă. Din păcate mor atât de mulți oameni pentru el. Rușii stau să intre în Germania. Ce mai așteaptă mizerabila de clică nazistă? Uneori realizez că aș putea omorî cu mâna mea pe canaliile care pierd o țară întreagă din ambiție și egoism. Când intru la Mircea, sentimentul se întetește.

10 august

Dragoste, totul a trecut: calm, trist, dureros. Noaptea în care s-a stins Mircea era cu lună plină. Când am ieșit să-i culeg trandafirii pe care îi admirasem de cu ziuă, era o liniște măreață. Am văzut și zorile și mi s-a umplut sufletul de liniște, dar și de o imensă jale. Mircea era acum iar tânăr și frumos. Am re trăit clipe de când eram tineri, acum treizeci de ani.

Măgurele, 24 august

Stello drag, tot către tine îmi trimit gândurile și în acest ceas de foarte grea cumpănă pentru noi. Aseară, la zece, s-a semnat armistițiul. De azi-dimineață nemții se opun, bombardează, vor să ne distrugă. Grija mare o am pentru Marietta și Ionel și toți ai noștri din București. Trei avioane bat antiaerienele frenetic. Nu știu cine trage. Trebuia să plec azi-dimineață la București. Zvonurile sunt grozave. Acum nu mai intră nimeni în oraș. Nu vreau să cred. Suntem ca pe front. Bucuria de aseară a fost scurtă, de altfel, drept să-ți spun, nu m-am bucurat, cum aș fi crezut. Mă rodea grija. Bucuria eliberării Parisului mi-a fost întunecată de jalea după Moldova. Soarta noastră e legată de a Franței. Deie Dumnezeu să ieșim din tragedia asta cu fața curată, mici, dar întregi. Peste aceste emoții, iată și vestea că acum, la ora 4.00 d.a., chiar acum, coana Sabina [Cantacuzino] va fi înmormântată. E un decor demn de ea. Nu o pot vedea decât surâzând cu ochii ei luminoși, îi văd ultima privire tandră cu care mi-a spus: „mai vii?”. O petrec cu gândul, cu dorul, cu credința la ultimul locaș. E curios! Nu pot plânge după ea, nu o realizez decât vie, lucrând la birou și privind pe fereastră, judecând cu haz sau cu patimă pe toți care se comportau altfel decât se cuvine. O cucoană mare, *un om* pe care poți conta. Voi scrie, dacă trăiesc, despre ea. Mărturisirea că a avut intenția să se înece în mare acum câțiva ani, când a rămas văduvă. Mi-a spus-o în martie, bolnavă, ca o spovedanie. Mi-am luat adio de la ea atunci, la 5 aprilie, știa cât o iubesc. Acum o voi trece pe lista celor duși; parcă i-a dat Dumnezeu onorurile ce i se cuvin, a suferit enorm trupește, dar mai ales sufletește, în ultimul an. Dezmembrarea țării a fost o durere cumplită. Era ca un faliment al vieții, nu numai al ei, dar și al familiei ei întregi. Doamne, primește-o ca pe o vrednică femeie în sânul proniei Tale! Avea un suflet eroic în ea, cu inimă duioasă. Dumnezeu să te așeze în rândurile celor luminați! Îmi vine să scriu: „Să trăiești, Doamnă!”. Da, să trăiești în veșnicie!

29 august

Rușii trec prin Șoseaua Colentina în București.

Dragule, iată că a sosit și ziua asta. Totul se prezintă contrar de cum socoteam. Vreau să fiu în București când vor intra rușii acolo. Noi stăm liniștiți la țară. Socoteam că și nemții se vor retrage liniștiți – și ei ne-au

prăpădit Bucureștiul! „Omul propune și Dumnezeu dispune.” Nu-mi fac nici un plan, nu-mi permit de acum înainte nici o părere. Trăim acum un ceas decisiv din istoria noastră. Fiecare, preocupat de micile lui interese și necazuri. Poate *doar* la Mimy găsesc grija pentru viitorul colectiv. Îmi fac un examen de conștiință: afară de viețile oamenilor dragi și de soarta „Europei” în care, firește, centrul e pentru mine țărișoara noastră și Franța, m-am detașat complet de tot. Mulțumesc lui Dumnezeu pentru casa care e încă intactă, dar ieri renunțasem la tot. Zilele de groază de la 24-27 august m-au tămăduit până și de singura nevoie reală ce am de un colțișor al meu. Sunt ca o pasăre călătoare. Cred în viitor, dar nu cred în oamenii noștri. Mă dezgustă ușurimea societății noastre. Poporul e zdravăn, muncește, luptă pentru viață. Mulțumesc lui Dumnezeu, că am fost săraci și inteligenți. Mă vezi pornind iar, pui drag, cu entuziasm, lucrând cu tineretul? Cred că în contact cu ei mi-aș regăsi vigoarea. Nu cred în gogorițele lansate de nemți despre ruși, cred că s-au făcut progrese uimitoare la ei, în firea lor e ceva serios, care nouă ne lipsește. Oare clasa noastră burgheză o fi în stare de entuziasm și sacrificiile care ni se cer? Îmi pare rău că sunt atât de sceptică față de noi, dar am avut prea multe dovezi de ușurime și necinste, încât mă revoltă și mă dezgustă. Zile grele. Cine o ieși întreg din ele, acela merită să trăiască, să construiască viitorul. Mă simt foarte româncă, dar din teapa celor din trecut, omenoși și modești și doritori de o Europă mai reală, mai unită, o aștept această Europă. Îmi crește curajul și pofta de viață când mă gândesc la ea: fără pașapoarte, aceeași monedă, colaborare cinstită între neamuri suverane la ele acasă. Oameni liberi, legați de propria lor conștiință și de dragostea de om și credință în Dumnezeu! O Europă creștină. Atunci ne vom iubi și între noi. Zboară aeroplan, nu știu ale cui sunt. Aș vrea să fie cerul liber, al tuturor, să nu se mai bată nimeni. Mă doare inima pentru fiecare om care moare în război. Vreau pacea! Doamne, cum vrei Tu!

10 septembrie

De la 29 august nu am mai putut scrie. Poate pentru că realitatea mă absorbea întreagă. Poate mai ales din pricina agitației în care trăim la Măgurele și a micilor griji și vorbe în care ne încurcam toți! Am plecat joi 31 de acolo, am venit cu camionul pe o căldură năprasnică. În drum primele

camioane cu ruși, primiți de o populație care-și ascundea greu consternarea sub o aparentă, săracă bucurie. Tot peisajul era de o urâtenie morală și materială. Un soare năprasnic, peste ruine sărace (pe Calea Rahovei), praf, teamă și umilință. Ca româncă, am suferit cumplit, ca om m-am rușinat. Am înțeles că partea noastră e smerenia și suferința și am ajuns acasă cu plânsul în gât. Acasă, Mariana și Ion Murnu, îndoți, îngrijorați, dar tineri. La Aurora și Zoe, măturau cioburile de geamuri. Mi-au încălzit inima. Actul de dragoste și grijă pentru mine. Acasă, am început să scot cioburile cu portăreasa, mai mult n-am putut în ziua aceea. Pe la cinci, am pornit cu Zoe în centrul bombardat. O jale! Imaginea vie a răutății și nebuniei omenești.

15 septembrie

Dragule, azi, o zi îngrozitoare, cred că am atins culmea deznădejdiei spirituale. Când ai plecat tu, era o suferință personală. Azi, am deznădăjduit în fața sclaviei ce-l așteaptă pe bietul nostru popor! Știu că politica noastră a fost nefastă. Jafurile noastre în Rusia au întrecut imaginația, dar de la americani, care luptă „pentru libertate și dreptate”, așteptam o intervenție. Ne-au lăsat în plata dușmanului lezat! Ce mai putem spera? Eu, una, nu mai am nici o nădejde în popoarele zise democrate atâta vreme cât sunt *mari*. Toți sunt la fel de egoiști, îngâmfați și cruzi. Cum i-am blestemat pe nemți, și Dumnezeu mi-a auzit glasul, azi blestem toate popoarele mari, afară de francezi, să simtă și ei amarul nostru. Știu că va veni ziua răsplății divine, eu nu voi mai apuca zi senină în nenorocita noastră țară. Am făcut păcat mare azi, știu, aș fi vrut să mă sinucid. Dar nici libertatea asta nu o am, fiind creștină. Ce greu ne încerci Tu, Doamne! Ce dureros ne iei din mâini parcă și credința în valori omenești. Păcătuiesc că judec – poate – dar Tu, Doamne, mi-ai dat judecata și nu o pot falsifica. În perversiunea lui, omul a inventat dreptul celui mai tare, dar azi îl simt și pe Dumnezeu un satrap, un Puternic!

20 septembrie

În aer plutește o așteptare. Toată lumea speră, deși viața e tot mai grea, tot mai apăsătoare. Totul depinde de felul cum vor vrea rușii să înțeleagă „prietenia”.

24 septembrie

Pe străzi se succed defilări puerile și primejdioase. Nu cred în comuniștii noștri, cum nu cred în seriozitatea „elitelor” române. Acum, puzderie de partide care se vor întrece în reforme teoretice și în promisiuni. Se adaugă supralicitarea acuzațiilor față de oamenii din regimul trecut, care mai de care cere pedepsirea lor. Dar nu spune nimeni: *cum*, fiindcă nu au curajul răspunderii. Vorbe! Vorbe! Vorbe! Uff! – și colportarea veștilor cât mai imaginative. Nu zic că rușii n-ar putea inventa mai rău: luarea proviziilor, a paltoanelor etc. Îmi pare rău că nu știu rusește, m-ar interesa ce gândesc și simt. Aș vrea să citesc o carte serioasă despre Rusia de azi.

1 octombrie

Nu am mai scris de mult, mi se pare că nu mai are nici o importanță. Lumea a pornit pe un făgaș care mi se pare atât de îndepărtat de gândirea obiectivă, încât mă simt parcă zvârlită pe o altă planetă. Iar dictează patima, ea face legi, judecă, dă verdicte. Citesc jurnale comuniste. Nu contest o intenție bună. Dar ceilalți nu se credeau și ei pe drumul bun? După tonul *Scânteii* și numărul mitingurilor, se pretinde că noii aliați nu se amestecă în treburile interne, dar am impresia că prepară ceva mai violent. Partidele burgheze sunt tot mai busculate, până când vor fi puse la o parte. E mersul firesc al curentului. Dacă intelectualii nu se mișcă, și ei ajung rău. Se pomenește, ici colo, și de ei, dar ca o concesie. E drept că sunt vinovați prin sectarism și vederi strâmte. Ce rar sunt obiectivi! Făcut ordine prin cămări, încă o dată am constatat câte lucruri inutile trenează prin casele celor ca noi și lipsesc total în altele, unde ar fi utile. Ieri am avut simțăminte bolșevice! Azi, două parastase. Doamna Calipso Botez, câtă strădanie, câtă ambiție de reforme, luptă feministă acum uitată. Va fi și cu mine aproape la fel. Parastasul lui

Soare⁴. Biserica plină, mulți actori. Poate că artiștii sunt mai atașați. De ruși îmi pare rău, am chiar simpatie. Nu pot vedea doar lupte în ei. Mi se pare că sunt victimele tuturor și doresc din suflet să văd și la ei o viață omenească.

8 octombrie

Pui drag, azi patru ani, eram o ființă deznădăjduită. Azi sunt un om trist, o femeie singură, te simt departe. Dacă ești fericit, aș duce greutatea inimii mai ușor. Vizita la Florica Cioran mi-a fost o lecție. Mulțumesc lui Dumnezeu că te-a luat om întreg. Iar au defilat sute, poate mii de inconstienți, țipând, făcând revendicări de care nu au habar, icoana tristă a unei mase conduse de profitori și de pasiuni strâmte, oameni care nu știu decât să urască. Nu mă tem de cei care țipau, ci de instigatori, de cei care plătesc asemenea manifestații. Dacă nu se face pace mai curând, mă tem că ne comunizează. La noi, masele nu sunt revoluționare, se simte zeflemeaua și ușurimea gesturilor. Sunt capabili de violențe, dar nu de continuitate. Dacă s-ar găsi un om curajos să le spună răspicat că interesul lor e altul, sunt sigură că ar lepăda pancardele incendiare și l-ar urma. Biserica era plină azi. Aștept liniștită ce va veni. Îmi pare rău că „cei lezați” persistă în dorința lor ca nemții să câștige războiul. Le înțeleg sentimentele, dar nu lipsa lor de judecată. Uită ce a făcut partidul lor cu cei care gândeau altfel. Noi niciodată nu am crezut în Hitler și nazism, totdeauna am fost democrați, nu în sensul „pistol” al cuvântului dar, în cel „esențial”, noi credem în drepturile omului, fiindcă suntem creștini. Vorbesc la plural, fiindcă nu mă despart de tine. Ce fericire că ieri am vorbit cu Olga Neumann, secretara lui Maiorescu. Mă gândeam cu melancolie că ultimii lui ani au fost în mâna unei femei străine și, după impresia mea, ambițioasă și egoistă. Inteligentă? *Foarte*. Cred că un mare temperament și devotament, dar cu ceva prea specific al rasei ei. Am făgăduit să scriu tot ce povestește. La gândul că Titu Maiorescu a avut ca ultim confident pe cineva care nu vorbește adevărat românește...

3 decembrie

Pui mic, sunt tristă de moarte. A murit Florica Ștefănescu la Câmpulung. Nu știu de ce mă obsedează ideea că și eu voi muri curând. S-a dus și Regina Mignon⁵. Plecări peste plecări! Eu am înlocuit viața cu lucrul. Foarte merituos poate, din punct de vedere social, moral, dar pierzanie din punctul de vedere al Eului meu absolut. La clasă *trăiesc*! Cât va mai dura?

1944⁶

3 ianuarie

Pui mic, e o vreme ideală: soare, cer albastru, munții albi, bucurie în aer. Pe mine iar mă doare inima, cred că am abuzat ieri de plimbarea pe ger și la urcuș. Liniștea îmi face foarte bine și singurătatea mai multe ore pe zi. Vecinătate plăcută, dar numai când vreau. A plecat și Wenddy⁷ în curând pleacă și Flo și Maricica. Nu știu cum mă voi simți atunci, singură cu adevărat. Seara m-am obișnuit, nu mi-e urât. Mă doare capul la o parte. Ieri am avut amețală, bănuiesc că din stomac. Cum vrea Dumnezeu. Sper să nu mă îmbolnăvesc aici, fiind absolut singură, ci acasă. Dar cine scapă de soartă? Mă tem că azi mă voi necăji, l-am visat pe copilul Leanei că-l luam în brațe și-l dezmierdam. Ieri, plimbare splendidă – munții uriași, albi. Simțirea în mine, fără culoare, totul e melancolie, chiar când pare a fi seninătate. Condiția umană nu e suportabilă decât când e bine definită: sau bestie sau înger.

7 ianuarie

Stello dragă, îmi e dor de tine! E o vreme ideală de iarnă. M-am îmbătat azi de aer, n-am poftă de lucru, dar mă voi așeza la masă din datorie, din spirit sărac de salahor. Cum te înțeleg acum pe tine. Dar prea târziu! Tu făceai ce te trăgea inima. Datoria, la vremea ei, că meseria ți-ai făcut-o cu pasiune, niciodată numai din datorie socială sau morală; tu credeai, eu mă supun regulilor și obiceiurilor. Dacă viața poate fi un purgatoriu, eu o trăiesc din remușcări. Micile mele bucurii sunt atât de trecătoare, le fur tristeții mele fundamentale.

14 ianuarie

Bagajele sunt gata, dragule. Plec la 2,54. E bine că plec, m-a copleșit o grijă de-ai mei, vise stupide mă fac să tremur, simt că mă enervez singură. M-am odihnit, lucrând. A fost bună această izolare care m-a liniștit. Văd lucrurile altfel. Alaltăieri – la Marie Costinescu. Cadru frumos, oameni subțiri. Dacă ajung la pensie, îmi aleg domiciliul în asemenea loc! Iar au început grijile, care mi se urcă, blestimate, din adâncuri. Mă iau după vise și presimțiri. Ar fi *bine* să mă gândesc și la *bine*. Am un fel de tumult în mine – să ajung acasă. Mă bucur și mă tem. Sunt oare efectul liniștii de aici, acumulate, și surplus de energie?! Ori e efectul nopților cu treziri la două ore, un sentiment intim de nesecuritate, de urât? Îmi pare rău că n-am stat cu Dinu mai mult de vorbă. Om extrem de interesant, dar net hitlerist în concepția de viață. Amprentă tip nemțească. Dinamism, devenire, forma considerată secundară. Rory, adepta lui.

26 ianuarie

Stello drag, am început prost anul. Acasă, am căzut la pat. Toți ai mei parcă au dinamită în sânge. Mă simt foarte slabă, dar la clasă și la muzică am chiar un elan pe care nu l-am avut de mult. Azi, entuziasmul clasei m-a încântat. La muzică, a fost splendid. Maestrul – olimpiant! Ce flăcăru! Am trecut pe lângă o clipă istorică pentru cultură, când am asistat la întâlnirea Karajan⁸. Era pentru noi toți emoționant să vezi un geniu matur cu ce respectuoasă afecțiune îl primește pe cel tânăr. I-a oferit cu dragălașă afecțiune un vin de 100 de ani, din 1844! Alte vremi tulburi, pline de așteptare. Karajan are ochi de flăcări, are ceva demonic în el, chiar văzut din spate, se simte că e cineva. Mă bucur că mâine îl aud cum conduce. Figură triumfătoare de șarpe sau de demon, cam neliniștitor. Mă întreb dacă are umanitatea amplă a Maestrului. E ceva vrăjitor în el. Dar ce l-a apucat pe Andricu? Făcea pe nebunul vorbind de biata fetiță vieneză. O fi c..., cum spune el? *Eu nu cred*. La noi, totul se reduce la așa ceva. Am prins-o cum s-a fâștăcit când a intrat Băzu Cantacuzino și și-a tras rochia sub genunchi într-un gest instinctiv de pudoare.

2 februarie

Pui mic și drag, n-am mai scris, sunt tot bolnavă, plictisită, goală și singură. Cartea lui Ortega⁹ *Istoria ca sistem*, în care regăsesc ideile mele cele mai intime, mă umple de bucurie. Mi se clarifică mintea, unele simțiri. Lipsa de credință face să dispară sentimentul realității. Eu, de o bucată de vreme, nu mai sunt credincioasă propriu-zis, cum am fost în ultimii ani. Nu mai pot crede căci m-a cuprins o îndoială, am abuzat de supușenia la dogme și ritual. Nu mai am fervoare, nu mai cred în mister. Am practicat ritualul în ultimul an din fidelitate, dar am simțit unele revolte, nu împotriva cuiva ci *doar a mea*, ca și cum aș întârzia din lene și lașitate într-o formă de credință care nu mai e a mea, pe când aspir la una liberată de simbolism și mit. Am nevoie de o *Realitate*. Cred că am persistat prea mult într-o formă de credință încă exterioară. N-am mai făcut demult o revizuire intimă.

N-am mai scris de când cu ultima conversație cu coana Sabina. Întrevedere duioasă și tristă. Știa că moare, știa de ce suferă. Atât de bărbată și totuși atât de feminină! O stofă solid morală. O femeie de elită. Unică, aș zice, în felul ei, la noi. Cum va fi fără ea, nu vreau să mă gândesc, mă doare prea tare, muzica lui Karajan nu m-a atins până în adâncuri, fiindcă nu puteam uita că lângă mine se lupta Sabina Cantacuzino cu moartea. Poate că Enescu ar fi dat tragicei situații o altă frumusețe. Neamțul are o vitalitate covârșitoare. Te biruie, dar nu te transfigurează. Cred că dacă în Germania i se dă importanța pe care văd că și la noi au proclamat-o toți e pentru că e de-o tinerețe vehementă, puternică, biruitoare. E tipul omului german actual: dinamic și crud. O spune și Ortega. Vineri, iar un soroc. Mă cam plictisește această persecuție, n-am poftă să fiu prevenită că mor, de altfel n-am poftă să mor. Parcă aș vrea să mă mai bucur și eu o dată de liniște, de un voiaj, de oameni superiori și aș vrea să ajung la libertatea interioară adevărată. Să fiu și eu *suverană* pe mine! Să pot spune ca Regina Maria: „eu am învins viața”. Oare trebuie să sfârșesc tot în robie?

7 februarie

Stello drag, azi mi s-a făcut un dor năprasnic de tine. Te simt aproape, am visat scrisul tău, semnătura ta. Tu știi bine că nu pot trăi fără bucurie și nu

am de unde s-o iau decât din vis. Am tăiat însă toate crăcile de sub picior. Autointoxicare cu principii și simțăminte străine firii mele. Un fel de Madame Bovary a misticii. Au murit și bunica Mariane și mama Cotoi, probabil și biata Mme Mavrodineanu, se duc, se duc, ne mutăm! Și războiul continuă ca o nebunie fără leac. Șapte divizii nemțești prinse în cotul Niprului și altele sus, în Letonia. Frontul merge prost, se vorbește de evacuarea Basarabiei, de plecarea din București. Concursul la Universitate m-a revoltat, sunt toți niște lași, iar alții ariviști. Afară de Vianu, ceilalți nu cred că trăiesc pentru studiu.

10 februarie

De ziua mea au venit cu daruri; covârșită cu cadouri și atenții. Ce dreptate aveai când tot spuneai că numai rudele tale sunt fidele.

13 februarie

Dragoste, azi era să-mi vină rău dintr-o scenă cu Jean Paul. E înfiorător să constăți ce duri și egoiști sunt tinerii de azi. Eu mă sacrific ca să-i fie lui bine, când părinții lui n-au habar de el. Măine știu că voi uita, dar azi vreau să văd lucrurile în față, așa cum sunt. Sunt obosită de atâta lipsă de gentilețe. Mă simt un copil vitreg, oropsit. Oare spaima teoretică de moarte nu e de ajuns pentru un biet om?

15 februarie

Pui mic, azi zi bună. Lecții la Școala Socială. Maricica, în trecere, destul ca să-mi provoace părere de rău că pleacă.

20 februarie

Pui mic, în noaptea de 15-16 curent, te-am regăsit în plin. Nu a fost vis, a fost prezență. Am auzit vocea, am simțit că mă mușcai de mână furios. M-am deșteptat atât de sigură de prezența ta încât de atunci am certitudinea că ești lângă mine. Oare ce am visat să fi fost o creație a propriei mele imaginații? *Exclus*. Tu erai invizibil și mă loveai invizibil, chiar dacă eul meu a produs imaginea și senzațiile, totuși e alt eu, mai adânc decât cel pe care-l știu și care nu are atât de vii amintirile senzoriale.

23 februarie

Dragă Stello, zilnic îmi fac experiențe noi asupra puterii triumfătoare a egoismului și înfrângerea celui care se gândește și la alții. Simt aproape fizic duritatea celor hotărâți să trăiască ei, fără a lua în considerație nu numai dreptul altora, dar chiar elementara lor cerință de viață pe micul lor loc, pe care nu cer nimănui nimic. Pur și simplu mă înfioară rezistența egoismului lui Jean Paul, și față de părinții lui și față de mine. Spre binele lui însă. Măine voi face, foarte calm, procesul tuturor inadvertențelor lui. Calm, fără revoltă. Cu aceeași răceală ca și el. Nu vreau să capitulez în fața barbariei lor. Îmi propun ferm să apăr poziția civilizației și a bunului simț, spunând adevărul în față, fără brutalitate dar fără concesiune. Față de barbar voi fi un om civilizat, care-și apără civilizația cu curaj.

25 februarie

După exasperarea din cauze financiare – nu mai aveam franc! – am avut ieri o bucurie reală, o confirmare a adevăratelor mele predispoziții și nevoi. A venit profesorul Pippidi¹⁰ ca să punem la punct unele pasaje din Eschil – m-a interesat lucrul, m-a încântat, mă simțeam mulțumită: *acasă*. Rory făcea oficiul de secretară. A trecut și Dinu. Conversație pur intelectuală, o plăcere. După asemenea ședințe, am încredere în mine și gust de viață. Am uitat și de camuflaj și de lipsa totală de franci, de datorii, de bătrânețe și chiar de

moarte. Tu erai viu cu mine. Azi, muzică. Foarte frumos. Cuatuor II de Fauré și o sonată de Mozart. Îmi face foarte bine, prefer când e lume puțină. Evenimentele? Nu mai înțeleg nimic. Am impresia că toți dau înainte fiindcă nu știu ce să facă la pace. Mai ales nemții. Ei știu că e mai bine când sunt în mișcare, repaosul păcii s-ar putea să dea drumul indignărilor, fie dezastruos. Dar cine cunoaște reacțiile unui popor? Trebuie să recunosc iar cât de drăguță, de afectuoasă e Aurora, nu doar că dă bani fiindcă are mai mulți ca alții, dar o face din înțelegere pentru nevoile mele reale.

29 februarie

Azi mă simt umilită de propriile mele virtuți. Cinstea și modestia, în loc să mă facă respectată, îmi atrag ironia și batjocura unui copil pentru care am făcut ce am putut, mai mult decât ar fi trebuit să pot. În alte țări, modestia e respectată, la noi e un defect. Ieri m-a jignit și clasa cu neatenția ei. Am hotărât să fiu și cu ei ca și cu toți ceilalți: dură, fără milă și insolentă, să vadă și ei. Măine voi „dicta” clasei. Surâzi? Te iubesc.

4 martie

Pui mic și drag, acum am terminat *Pilote de guerre* a lui Saint-Exupéry, o carte nobilă, mare prin adevărul și curajul mărturisirilor, dar mai ales prin răspunderea față de trecut și de viitor pe care o cere fiecărui om. E o carte de păstrat pentru o zilnică consultare. Aș vrea s-o am și s-o dau și altora. Poate azi sunt atât de fericită pentru că în clasă am exprimat aceleași convingeri. Scrisoarea de la Rory a fost mărtisorul trimis de tine. Copiii din clasă, și ei, mi-au dăruit o mască de argint și aur și un buchet de mărgăritare. Una din fete mi-a dat o minunată Madona pe care o voi purta tot timpul. Mărturii de dragoste, mărturii de încredere. N-am voie să mă întristez. Astă-seară sunt echilibrată, liniștită, în voia lui Dumnezeu. Povestea cu întâmplarea lui Fr. Jammes, căruia i-a picat donația unei proprietăți, în ceasul când sta, cu mobilele și opt copii cu nevasta în stradă, evacuat de proprietar, m-a pătruns cu simțirea unei Providențe pe care și eu

am simțit-o de atâtea ori „prezentă”, dar omul uită, e ingrat. Mă las în voia Domnului, dar dai din mâini și atunci marea te susține.

7 martie

Stello drag, prind a mă întrema în suflet. Cred că vina e a *lucrului serios*. Azi este o zi de toamnă târzie, nu de martie, atmosferă deprimantă, ploaie, umezeală până în oase, dar muzica franceză, la Dalles, m-a repus în formă. Trio de Fauré mi-a plăcut cel mai mult, Vincent d'Indy, mai ieftin, dar mi-a mers la suflet. Cât despre Ravel, sonata de vioară și violoncel m-a uimit fără să simt sau să înțeleg ceva. Impresia totuși că e un exercițiu prodigis de contrapunct sau al ordinii în cea mai teribilă dezordine. Asta mi se pare specific francezesc, muzică raționalistă. Situația pe front, foarte proastă. Uneori simt acut o grijă, dar rar. Ar trebui să pun unele lucruri la adăpost. Lenea și comoditatea mă împiedică. Doamne, poate ne ierți pe noi și trimiți pace din mila și puterea ta. Azi, pe când cântau niște fraze muzicale mie neînțelese, eu făceam planul unei pălării dintr-o mătase veche a mea, sobră dar cochetă! Fiindcă am ajuns la limita neglijenței, nu mai am fason de cucoană și pe tine cred că te agasează.

11 martie

Pui mic și drag, iar am intrat în seria neagră. Parastas după parastas! Simt nevoia și de o bucurie, de o veste bună! Parcă nici nu mai îndrăznesc să o mai cer de frică să nu-mi dea iar Dumnezeu peste nas! Iar s-a crispat ceva în mine! Dimineața, la tine, calm, frumos, dar rece. Voiam altă piatră la tine, poate că mă voi învrednici cu o carte la căpătâiul tău. Aseară, la muzică, splendid. Maestrul ne-a spus că Regina Elisabeta îl iubea mult și a cerut ca la înmormântarea ei să i se cânte Marșul funebru al lui Schubert. Pentru această ocazie, Maestrul l-a orchestrat căci n-a asistat la funeralii fiind bolnav de oreion. La muzică, uit mizeriile vieții.

16 mai

Rușii, la 25 km de Nistru! Și noi trăim ca și cum n-ar fi război, ne bucurăm, ne hrănim bine, ne certăm parcă n-ar fi moarte pe lume și primejdie de izolare. Judecând după mine, cred că e o mare doză, nu numai de inconștiență, dar chiar de lașitate. Ni-e teamă de ce vedem că vine.

18 martie

Pui mic, m-am întors de la Severin. Două zile obositoare dar plăcute. Dacă nu mă temeam că deranjez, mai stam până mâine. Liniște, oamenii mai calmi, mai ușor de mulțumit. Conferința bună, lumea părea încântată, sau iluzii? Seara, masă foarte simpatică la Costescu. Oameni deștepți, cu lectură, simpatici foc, mâncarea chiar prea bună. Dunărea, calmă, impasibilă, măreață. Plimbarea scurtă în fața ei mi-a făcut bine. Azi-dimineață la cimitir, m-am dus la ai mei, mulțumită că am putut îngenunchea la ei, grație finului care a întreținut mormântul splendid. Vizită pe la prieteni, bătrâni și Dunărea.

18 martie

Dragoste, trecem prin zile teribile. Am impresia că se joacă soarta țării noastre. Încolțiți din toate părțile, trebuie să ne decidem pentru adevărata noastră soartă. Radioul german spune lucruri care lasă să se înțeleagă că vor face cu noi ca și cu ungurii, ne vor ocupa! Sunt de o supremă perfidie, dar dacă ne ocupă și ne fac robii lor, sper să ne arătăm ostilitatea pe față. Dar cine știe ce hotărăște Antonescu. Un joc imens între căpcăuni! În fond, trebuie să avem direct perspectiva morții, poate că se apropie. Ce vremuri teribile!

25 martie

Dragoste, m-am întors de la concertul lui Enescu. O minune. Două ore de victorie a spiritului asupra grijii și a spaimei. Porți deschise spre eternitate. Maruca, mare inspiratoare și binefăcătoare. Atmosfera totuși apăsătoare. Lumea pare aflată. Eu nu văd decât din acei calmi. Am impresia că Antonescu nu-i în stare să judece obiectiv. Ică e ambițios și nu știe cum s-o întoarcă pentru a rămâne tot el tare. Despre Maniu, Tătărașcu, Brătieni, nu știu ce gânduri au. Situația e groaznică și vina nu e a lor.

29 martie

Dragoste, zile de așteptare a catastrofei! Azi sunt știri că se pare că i-au scos pe ruși din Moldova. Pentru cât timp? Nu cred că mai poate fi oprită năvala lor spre Apus. Aștept o minune. Să mă ferească Dumnezeu să trebuiască să plec de acasă. Ce spaimă între neamuri – fără sens. De ce nu se opresc măcar o zi, să se reculeagă? Zilele astea m-am surprins blestemând pe vinovatul nostru, sunt furie pe încăpățânatul ăsta imbecil și vanitos, dar parcă ceilalți sunt mai buni, cu lașitatea de a nu-i rezista? Dinu întreba azi „Cum?” am răspuns: „Cu cămașa de forță”. În fond, e sistemul de aplicat tuturor acestor furibunzi. Popoarele au obosit de atâta eroism.

1 aprilie

M-a plouat astăzi ca pe un cățel. În ocazii ca astea ar trebui să avem și noi o mașină! În curând, poate voi deveni o biată proletară și vom număra „picăturile în jgheab”. Mi-a fost scris să trăiesc veșnic umil, constrânsă și dependentă. *Tant pis!* Concert foarte frumos. Pastorală splendidă, Debussy încântător, C. Franck dinamic. Maestrul foarte în formă. La Institutul de istorie universală, foarte interesantă conferința lui Pippidi. Atmosferă intelectuală, senină, mi-a făcut bine, deși lăzile cu cărți, gata de expediere. Veștile proaste curg, dar eu sunt liniștită. A. spune că vor veni și bombardamente.

22 octombrie

Dragule, nu mai pot să scriu, poate nu mai am curajul să revin asupra celor ce trăiesc. Evenimentele ne depășesc. Ne reducem la interesele noastre mărunte. Nu scăpăm de perspectivele Eului. Mă doare egoismul orb al demagogilor care asmut mulțimea. Mă simt tot mai neputincioasă față de marele val ce ne cotopește, e irațional și imprevizibil. Gândul de a apărea în fața unei mulțimi acum mă umple de sentimentul spaimei și al neputinței. Mă consolează gândul că Goethe la un moment dat s-a simțit atât de străin vremii lui. Am impresia că lumea s-a schimbat, mă simt între „străini”. Atmosfera de suspiciune reciprocă e proastă. În loc să soluționăm criza dintre noi, o acuzăm, o întărim. Dacă oamenii și guvernele ar fi cinstite, creștine, totul s-ar liniști.

7 noiembrie

Stello al meu drag, îți scriu adânc îndurerată, a murit Ghighi [Djuvara]. L-am văzut vineri, am vorbit multe cu el. Găsise singur lumina lui Cristos, cu duhul lui curat, loial, cinstit, în cercetare. A murit cum a trăit, fără compromis. L-am visat tânăr, zdravăn ca pe vremuri. Simt că îmi va lipsi teribil, deși ne vedeam rar. Reprezenta ținuta generației noastre, a fost desigur cel mai reprezentativ dintre noi. Nu se poate ca un asemenea spirit să nu fie în lumină! L-a izbit când la ultima întâlnire de acum patru zile i-am spus că-n limba ebraică „a cunoaște” și a „iubi” e același cuvânt.

9 noiembrie

Pui mic, ce jale azi! Ceremonia funebră a lui Ghighi. Nu l-am văzut decât din profil. Arată ca în ceasurile de îngândurare adâncă. Îmi pare bine că i s-au recunoscut și meritele sale morale, *bunătatea lui rară*, sensibilitatea de copil cu inima curată, afară de meritele lui de jurist, căci el a adâncit ideea dreptului și a dat pregnanța ei idealistă.

Cartea¹¹: stăruie și iar stăruie, parcă nu se mai isprăvește. Lucrez într-un ritm prea lent. Se stinge în mine credința de altădată că servesc o cauză. O oboseală, care nu vine nici din corp, nici din suflet, ci din spirit și din inimă. Mă simt singură, singură de moarte. Poate sunt ingrată față de prietenii mei, probabil bătrânețea sau lipsa de bucurie.

15 noiembrie

Dragoste, trec zilele, ne obișnuim cu evenimentele, cu moartea. Ieri, la Dalles, conferință franceză: [Bazil] Munteanu despre Giraudoux, Jean Mouton despre Claudel, Saingevin despre Bernanos – ca scriitori de război. Ședință înălțătoare, spiritul francez învinge tot, chiar înfrângerea! Au un patriotism spiritual din care pot extrage cu ce să se măsoare chiar cu cei mai victorioși. Apoi, curajul mândru de a recunoaște înfrângerea militară, mizeria, slăbiciunile, asta îi face stăpânii cugetului și ai sufletului omenesc. Și noi avem rezistență (țărâni), o dârzenie, dar e mai „poporană”, așa zice; e în credința smerită că lucrurile sfinte rezistă, nu e însă în conștiința de sine a poporului nostru, cum e la franțuji. Noi nu avem această conștiință de sine și nu cred că ne lipsește pentru că nu am avea un trecut mare, dar pentru că oamenii de cultură veritabili nu mai sunt purtătorii de cuvânt ai poporului, cei care bat urechile poporului sunt parveniți sau aventurieri, sunt vocile oamenilor care latră în toate mahalalele. E dureroasă tensiunea între câțiva șnapani manipulatori și oamenii cumsecade, bine intenționați, dar fără mărime sufletească. Singurul care pare azi un om, și luminat și energic, e [Ion] Mihalache. Comuniștii sunt improvizați. *Nu cred*. Rușii au făcut o revoluție cu credință. La noi se simte lichelismul la două poște. Miopi și interesați. De exemplu, răspunsul celor de la „Leonida”: „vrem să trăim bine trei luni – ce știm noi ce are să fie pe urmă?” E tipic pentru derbedeul tuturor claselor. Poate că ne-a ales Dumnezeu ca un câmp de demonstrație. De s-ar face pace, Doamne! De s-ar mai destinde încordarea, cei învingători ar lua și ei figura obișnuită a omului muritor, n-ar mai hotărî fără milă ca zeii păgâni.

23 noiembrie

M-am simțit bine, dragule, sala e mică dar intimă. Am vorbit pe bancă, sus, ca pe vremuri. Le-am spus ce am crezut. Mâine încep cursul propriu-zis, veștile despre posibilele bombardamente nemțești nu mă tulbură, deși, spun drept, răsuflu de două luni că am scăpat de ele! Politica mă dezgustă și felul nostru panicard! Veșnic cobeală. Lipsă de demnitate. Veșnică chiuleală. De ruși îmi e frică, firește sunt nesiguri, dar trebuie să ne înțelegem cinstit cu ei. Chestia cu casele mă înspăimântă. Nici nu știu unde m-aș putea adăposti.

6 decembrie

Privesc viața ca un bun al altora. Eu stau în margine. Situația politică, foarte grea. Iar trăim zilele din timpul legionarilor, iar stăm pe un vulcan, de data asta mult mai grav. Numai o minune ne poate salva din gheara ursului. Dar minunile trebuie să le și merităm! Iar noi trăim ca niște inconștienți juiseuri. Ce putem face? Să ne reculegem, să fim mai modești, măcar în fața străinilor care ne judecă. Nimeni dintre cei responsabili nu are curajul să riște totul pentru tot. Vom muri de prudență! Sper că Regele va fi iar energic.

12 decembrie

Stello drag, azi am dejunat la Duduia¹² cu Georges Cantacuzino¹³, un om de vremi civilizate. Mi-a făcut bine, e boier în sensul foarte adevărat al cuvântului, om de cultură. Oare spița asta va mai putea supraviețui timpurilor prin care trecem? Mai ales, va mai putea acționa pentru a avea priză asupra contemporanilor săi? Ce rost poate avea un astfel de exemplar uman în lumea patimilor dezlănțuite? Artistul e încă admirat în comunism, dar cu condiția să fie în stil comunist sau cel puțin să agite patimile mulțimii. E drept, un artist care nu spune clar ce frământă mulțimea nu e un mare artist. Dar nu toți sunt Eschil! Și apoi, dorul profund al omenirii e mult departe de uraganele sociale. Sunt convinsă că o viață ca a mea nu ar

mai servi mâine ca model altor femei, dar ce a creat viața în mine poate fi scopul urmărit în orice veac. Nu pot nega multe părți bune în curentul de azi. Masele mari trebuie și ele mișcate, împinse spre cultură. Dar cum se vor putea integra mișcării violente revoluționare? E o contradicție de natură între un exemplar ca G. Cantacuzino și revoluție. Aș dori să am puterea de a convinge pe cei mulți că *greșesc calea*, deși cererile lor sunt juste. Nu mai am însă în mine energia trupească. Simt că s-a împrăștiat gazul în lampă. E ca un fel de sfială din pricina suflului scurtat. Crizele de inimă se întetesc. E de meditat poate și de scris: nu masa importă, ci *indivizii maselor*, înțelepciunea și măsura și duhul nu se trezesc în mase ci în *indivizii maselor*. Or, politica – și cea comunistă – tratează masa global și numai ca instrument: *le dau* drepturi oamenilor în loc să-i învețe să *le ceară* singuri. Ei nu fac decât să aprindă dorinți în mulțime, nu dorul de mai bine.

16 decembrie

Politica stă pe loc sau se urzește iar subteran. Totuși cred că războiul se apropie de sfârșit. La noi, am impresia că pericolul mare a trecut. Oare greșesc? Vine iar un rus, și încă unul „cultural”! Să așteptăm.

23 decembrie

Stello iubit, azi au fost iar copiii la mine – Miron și Madeleine, Mariana cu Ion și Mady, ca pe vremuri. Dimineața a fost Costel, după-amiază doamna Fiñescu cu Nina – bucuria de a simți recunoștința și dragostea lor. Fetele au făcut buchețele pentru tine, pentru voi cei de dincolo! Am vorbit de tine tot timpul. Oare pericolul cel mare rusesc a trecut? Dar intrarea nemților în Belgia e îngrijorătoare. Nenorociții de belgieni, le va fi trecut pofta de discordie interioară. Zvonul unui armistițiu mi-a surâs, dar o fi serios? Și ai noștri sunt sacrificați cu miile în Ungaria, iar Bucureștiul petrece! Nu înțelegem să fim solidari.

24 decembrie

Dragule, probabil că s-au rugat cei de dincolo pentru mine și bucuria de a simți atâta dragoste în jurul meu îmi dă certitudinea unei bucurii interioare. Îl simt pe Dumnezeu în mine: Credința vie.

1945

1 ianuarie

Absolut singură, acest revelion. Cred că prima dată în viața mea. Am ascultat discursul Regelui și al generalului Rădescu. Dar am început prin a mă ruga lui Dumnezeu. Am cerut *PACE*, seninătate, calm, în adânc melancolie de netălmăduit. Știu acum cât de fericită aș fi putut fi dacă eram mai simplă. Afară pocnesc puștile rusești. E felul lor de a-și manifesta bucuria. Când mă gândesc ce e pe fronturi, îngheț.

2 ianuarie

Dragoste, o duc în mese, extrafine. Azi, la Cora, un dejun delicios, companie foarte simpatică. Apoi la Maruca, muzică. Maestrul la pian. Atmosferă de vremi de cultură, interior franțuzesc sau, poate, de boieri români de altădată.

7 ianuarie

Pui mic, te-am visat azi-noapte cu o cămașă nouă și coana Sabina venise la noi. Azi, zi grea. La Biserică fericire, pace, iubire, uiți de oamenii țepoși. Nunta Mimy, cuplu foarte frumos, juri că se adoră. Să le dea Dumnezeu noroc și numai bine. Dejunul la Aurora, delicios, atmosferă foarte simpatică, simt că le face plăcere când mă duc la ei. Vizita Mariettei cu Valérie a fost cu nervi, cu țepi, parcă tot pe vulcan se stă acolo. Cred că dacă aș fi forțată să stau cu ei în casă m-aș îmbolnăvi și eu de nervi. Bine că a fost muzică la Maestru.

11 ianuarie

Dragoste, trăim zile sălbatice. A început deportarea nemților, sași, șvabi. Acum realizez monstruozitatea acestor măsuri inaugurate de nemți, e drept, dar care acum se întorc asupra lor, într-un chip pe care un european creștin nu-l poate suporta fără să se rușineze că e om! Dar omul nu mai contează pentru aceste regimuri! Tu, Doamne, poți să le îmblânzești mințile!? Când auzeam de cele ce se întâmplau în Polonia, Cehia, în Franța, de trimiterea cu forța a oamenilor în Germania, la lucru, mă revolta. Acum, când cunosc dintre nenorociții care sunt trimiși, mă sufoc. Vestea m-a smuls din orice alt interes. Nu am putut lucra la carte, nu m-am dus nici la muzică, m-a apucat disperarea. Doamne, trimite pacea! Credeam că am curajul să ofer viața mea pentru pace. Dar de câte ori încerc s-o fac, dau înapoi, nu mă lasă egoismul. Dar de ce m-oi feri atât într-o viață anostă făcută numai din muncă? Poate pentru că simt că pot face încă bine în jurul meu.

21 ianuarie

Pui mic, grozăvia este că puțin câte puțin acceptăm orișice, din obișnuință lașă și nevoie de a trăi. Dar evenimentele se precipită vertiginos: cad bastioanele din Răsărit ca popicele, tăvălugul a pătruns în Silezia. Ce curios! Cu ce bucurie furioasă așteptam aceste zile, pe vremuri, când nevoia de „dreptate” mă înflăcăra. Azi nu simt decât groază și milă și-l rog pe Dumnezeu să pună capăt măcelului. Sufăr și pentru nenorociții de unguri. Vineri, la muzică. Tu o știi, ți-am transmis-o prin gând, figura Maestrului în fața radioului când vorbea despre el Ciomac, pentru Franța. Se așezase pe patul Maruchii, cu capul proptit în palme, apoi cu palmele strânse în pumni, în ochi o lucire de pasăre regală. Recules ca în rugăciune, simțeam că e pentru el un lucru important, nu fiindcă era vorba de el ci fiindcă se vorbea Franței despre el. Cu satisfacție, a relevat sfârșitul conferinței când Ciomac spunea că Enescu a luptat și acum ca și în celălalt război pentru *dreptate*. Asculta cu o seriozitate care mi-a arătat fondul naturii lui. Era smerit, se făcea mic, sta cu pumnii la gură ascultând, vorbindu-se despre maeștrii lui, de Regina Elisabeta și Principesa [Martha] Bibescu. A spus Maruchii în timpul conferinței că, în fine, se vorbește și de Principesa [Martha] Bibescu

pe care alții o tot uită. Ochii aveau în lumina voalată fosforescențe, străluciri verzi, metalice. M-a izbit cum stătea smerit și atent în atitudinea țaranului român căzut pe gânduri adânci. Ce figură masiv omenească! Mă uit cu spaimă cum se încovoiaie tot mai tare. Maruca pășește tot mai dreaptă, tot mai triumfătoare. Îmi place să-i văd acum perfect de acord. Îi iubesc din toată inima – pe cât îi admir. Să le dea Dumnezeu sănătate și să-i binecuvânteze!

Un eveniment plăcut: Jean Paul și-a luat diploma *cum laudae*, băiatul parcă s-a schimbat, nu mai are nervozități, asprimi. S-a destins.

17 februarie

Pui mic, n-am mai scris fiindcă am muncit seară de seară la carte. A fost o lună de salahorie. Azi am dat-o. Uf! Mă simt ca ușurată de o grijă. Mai am concluziile. Aș vrea să fie de aliură occidentală. Boala mi-a priit, puțină singurătate, liniște, lucru intens, cu continuitate, reculegere. Știe Dumnezeu ce face. Am un fel de bucurie în mine, de împăcare, un sentiment că aș putea pleca fără nici un regret. Acum, făcând socoteala, sunteți mai mulți dragi acolo ca aici. Evenimentele se precipită, dar Hitler e demonic, biata Germanie nu poate scăpa decât cu o revoluție, dar când? La noi, lichelele încearcă să terorizeze opinia, dar nu merge. Am impresia că se desenează o opinie publică. E bună la casa omului primejdia, fiindcă deschide ochii. Oamenii simpli încep să judece și se reculeg, văd și ei că la noi nu are rost comunismul. Mahalaua tot mai conștientă, opinia tot mai precisă, dar mă tem că se creează un antisemitism masiv, de data asta și-o fac evreii singuri! Vorbii cu Vianu. E un om colosal de elegant și bun. Cu el te simți în lumea celor drepți. Un om pe care cultura l-a umanizat definitiv. Rareori unul de calitate lui: spiritualitatea Israelului în plin, cu toată generozitatea creștină. Îmi e foarte drag. Îmi pare rău că nu sunt în stare să cuprind toată măreția și importanța evenimentelor politice, mondiale. Simt că se petrece ceva colosal, dar nu pricep pentru că nu am habar de militarie și de diplomatie. Dar, dacă învingătorii s-ar purta omenește cu învinșii, dacă s-ar lăsa popoarele să se refacă liniștit, fără presiuni asupra lor prin amenințări și spaimă, dacă s-ar închea „Europa”... Revendicările sociale? Foarte legitime. Cei mai cuminți la noi sunt tot cei mai simpli, dar cum scăpăm de

lichele? Sunt lepra noastră. Totuși e bine că nu avem decât lichele nu și canalii ca Hitler et Co. Azi, totuși, în fața unei caricaturi a lui Hitler m-a apucat jalea: un om care a răsturnat lumea să ajungă în halul ăsta e dureros. Oare Hitler are o soartă tragică? Proporțiile catastrofei ar îndreptăți această categorisire, dar mă tem că nu e decât o canalie. Dumnezeu să-l ajute să facă gustul jertfei de sine ca să scape de aci înainte milioane de vieți. Atunci ar putea trece ca un om cu soartă tragică.

24 februarie

Pui dulce, azi, zi decisivă. F.N.D. a încercat *les grands moyens*^{L*} și cred că și-a frânt singur perspectivele. Rădescu^L a vorbit la 10 seara cu un curaj formidabil de netrebnicii A. Pauker și Luca, fără neam și Dumnezeu, și a înfierat faptele de anarhie ce au săvârșit. Au tras trei focuri în Palat, altele la Interne și au încercat să ia Prefectura. Bravo! Bătrânul oștean are curaj. Sper că reacția se va vedea mâine, trebuie să înțeleagă vânduții și lichelele că nu ne vor stăpâni ei. Se repetă exact fenomenul legionarilor, numai că ăștia sunt mai puțini și nu au ecou în mase ca aceia, a căror mistică prindea la mulți. ăștia joacă pe mobilul interesului material și, desigur, ar reuși dacă poporul nostru nu ar fi constatat în Rusia (trupele noastre) că realitatea este departe de idealul pe care-l proclamă. Astăzi priveam pe fereastră și am urmărit în multe grupuri de soldați că erau perfect indiferenți, ba chiar că se uitau amuzați ca la niște nebuni la coloanele care treceau ca niște copii care se duceau la joacă. Dar din ei au murit, săracii! Nu din F.N.D., ci din ceilalți pe care comuniștii i-au împușcat. Oare nu or fi fost tot din grupurile târâte cu sila, care la sfârșit au țipat în favoarea ordinii și a țării? Când am văzut iureșul, când am auzit țipetele celor care fugeau de mitraliere, deși era vădit că erau gloanțe oarbe, când îi vedeam cum, în fugă, se închinău când treceau pe lângă Biserică, am surâs și mi-a venit inima la loc. Un popor pe care vor să-l strice cu tot dinadinsul. Cu pasiune să-l strice, vorba lui Mișu. Când am mai aflat și că unele femei s-au împărtășit azi înainte de manifestație, ca să fie pregătite pentru moarte, m-a năpădit o tandrețe pentru oamenii ăștia cuminți și buni. Florica era un exemplu tipic. Cât e ea de tăcută și liniștită, își ieșise din fire, țipa la fereastra care era închisă; „nebunilor, duceți-vă acasă, la treabă” etc. iar când în furie a țipat „o să

mâncați rahat”! râd și acuma. S-a speriat că a scăpat cuvântul în fața mea și a cerut iertare! Ajută-ne, Doamne! Cu un popor de treabă ca al nostru, nu pierim, măcar că ne împănează lichelele. Sunt convinsă că dacă mâine s-ar face alegeri, ar dispărea toate javrele, care nu sunt comuniste, decât oportuniști. De cei convinși, nu am simpatie, am respect, dar lui Groza miliardarul, și de-alde Dej, să le fie rușine. Pe evrei nu mi-e necaz, sunt și rămân străini, le-am dat ocazia din păcate. Dar românii neaoși să facă ororile de pe vremea legionarilor și acum să vândă țara? Pfui! Numai Dumnezeu le vine de hac.

3 martie

Dragule, zilele acestea s-au petrecut evenimente pe care îndrăznesc să le numesc tragice pentru poporul românesc. Curajul și demnitatea lui Rădescu au declanșat o mișcare a rușilor, care ne pândeau de mult, dar așteptau momentul de îndreptățire față de aliați. Am sperat că, susținut de aliați, el se va menține. Dar a sosit Vișinski, se pare că a bătut cu pumnul în masă în fața Regelui, a trântit ușa că a ieșit din țâțâni, că Regele a vrut să plece, în fine, dezastru! Rușii ne-au dezarmat, și-i trimit pe ai noștri pe front! Trăiesc într-o neîncetată revoltă, dacă n-aș avea încredere în Dumnezeu și în neamul nostru, nu știu cum aș suporta timpul acesta. Gestul unor ofițeri, regimente întregi, dintre care *Roșiori*, mă consolează de multe. Nu s-au lăsat dezarmate și, la amenințarea că vor fi imediat trimise pe front, au preferat să plece, fără măcar să-și vadă nevestele, părinții și copiii! Asemenea gesturi sunt de o înaltă ținută omenească, merită clasate printre cele mai „chic” gesturi istorice. Nu le numesc „sublime”, fiindcă m-aș teme să cobesc, când mă rog lui Dumnezeu și Sfintei Fecioare să-i ocrotească și să-i aducă teferi din focul în care vor intra, săracii. De când au făcut rușii aceste ultime transgresări ale dreptului elementar față de un popor care i-a ajutat cinstit de șase luni și le-a plătit cu vârf și îndesat cele luate de la ei, sub amenințarea nemților, acum nu numai că mi-e teamă de ei, dar nu mai am nici o nădejde că vreodată ar fi vecini generoși și cinstiți. Cât despre cozile de topor, ce putem simți pentru ei decât disprețul cel mai dureros? Cei din F.N.D., oameni fără conștiință și fără minte, i-aș lăsa singuri să se descurce! Au vrut Guvern, să-și ia răspunderea! Să se compromită ei în fața

omenirii și a istoriei. Dar nu-l putem lăsa pe copilul curajos și demn, care e pe front, fără un sfetnic de treabă! Trebuie să se sacrifice din oamenii partidelor istorice, ca să-l apere de trădători. Despre englezi și americani ce să zic? Nu pot nimic, pentru moment. Chiar de ar putea, nu-și vor sacrifica interesul, pentru țara noastră! Nu o fac pentru Polonia, față de care au o datorie de onoare! Urâtă e omenirea, pui mic! Aveai tu dreptate. Și nici măcar nu mă pot retrage ca Diogene într-un butoi! E lașitate azi să nu iei parte la bătălie. Eu m-am înscris în Partidul Liberal ca gest de protest. Nu pot face decât ce am făcut și până azi, să vorbesc, să dezmeticesc, să pun în mișcare, nu pentru o luptă politică, dar pentru deșteptarea conștiințelor feminine. Creștinii sunt singurii care ar putea salva țara. *Scânteia* publică: „Loviți fără milă!”. Se adresează tineretului. E o urgie. Nemții se îmbată cu chemarea la moarte! Lumea a înnebunit.

3 aprilie

Maică dulce, nu ți-am mai scris – de lene, de plictiseală, de un fel de detașare de cele ce se întâmplă. Sunt evenimente pe care le va povesti istoria. Poate le va arăta în adevărata lor lumină. Eu nu văd decât oamenii mici, meschini, urâți. Poate n-am dreptate. Poate un Pătrășcanu o fi convins, dar nu cred că o face din dragoste de patrie. Spolierea proprietarilor făcută cu voia lui, cu consimțământul lui... Nu pot urî pe nimeni. Copiii sunt buni, eroici, rezistă ispitei comuniste și rușii îmi sunt simpatici, fiecare în parte. Aștept pacea, înfrățirea.

1 mai

Nu am scris de mult, dragul meu, pentru că nu numai că nu aveam caiet, dar eram și obosită de tot ce se întâmplă. Mi se pare că nu merită să-ți oprești gândul pe atâta oroare și urâciune. Mă indignează cele ce se întâmplă la noi. Nu doar exproprierea mă supără, dar răutatea cu care a fost făcută de cei care vor cu tot dinadinsul să desființeze prosperitatea sau mai bine zis clasa mai civilizată. Mă indignează invidia și ura câtorva fanatici și exploatarea

nenorocitului de popor, nu numai materială dar și morală. Azi, manifestația ar fi fost grandioasă și într-adevăr îmbucurătoare, dacă nu am fi știut că dedesubt e lucrătura dușmană a celor care vor să ne ia libertatea. Cred că ți-am spus-o deseori că rușii, în parte, îmi sunt chiar simpatici. Dar politica lor e perfidă, iar „comuniștii” noștri sunt haini. Azi mi-am dat seama cum se face loc în suflete pentru sentimente noi. Eu, care am fobia mulțimii, azi o priveam cu dragoste, în fond mă bucur că și cei care muncesc cu mâinile capătă drepturi și dacă aș putea aș dori să lucrez și eu cu ei, cum o fac cu elevii mei, aș vrea să le trec și lor bucuria de frumusețe și credință în Dumnezeu. Dar „manipulatorii” mă exasperează, fiindcă îi cred ipocriți. Ce mult bine li s-ar putea face și, mai ales, ce mari lucruri ar putea ei face, dacă s-ar deștepta spiritual. Acest capitol trebuie bine studiat și supus rugăciunii. Pui mic, azi mă simt mai împăcată cu „politicalele”. Măcar că mă indignează „lingăria” multora și mă surprind dorind pedeapsa celor interesați. Mi s-a muiat inima însă pentru mulți, cei de treabă din „progresiști” – numai obrăznicia unor tineri evrei care vor să schimbe totul după nevoile lor nu o înghit. Ce să mai spun de alde doctor Medeea Niculescu, care se vâără și acum după ce a trampat în legiune și în Ministerul Antonescu. Neobrăzarea acestor oportuniști și veșnic ariviști mă înfurie. Cu asemenea specimene cred că aș putea deveni fără milă. Nu doar că i-aș închide, dar ar trebui inventat ceva care să-i dezarmeze de atâta ambiție și nerușinare. Dar de ce să ne încărcăm noi cu păcate, are Dumnezeu grijă. Sfârșitul lui Mussolini și al lui Hitler (chiar dacă vestea morții lui e prematură) sunt clare; ele vădesc un plan divin. Vor înțelege oamenii, în fine, că nu socotelile lor sunt ultimele, e una pe deasupra lor. Totuși, de când îi știu nenorociți sau morți, nu mai găsesc în mine decât milă și mă rog lui Dumnezeu să-i ierte, căci în fond, dacă nu găseau ecou la trufia lor în popor, nu izbuteau să facă prăpădul pe care l-au făcut. Dumnezeu să-i ierte pe toți și pe noi, să se îndure să ne mântuiască și de data asta. Suntem iremediabil pierduți fără ajutorul Lui. Fără El suntem niște biete bestii. M-a impresionat enorm conferința Olgăi Greceanu și mai ales chipul Mântuitorului. Nu cred că e o combinație apocrifă, expresia e unică, prea absolută pentru a fi născocită. E atâta durere în chipul lui Iisus mort, încât nu o putea născoci un om. M-a zguduit atâta, încât am zguduit și eu clasa a doua zi. Mady spunea azi că se simțea ca în Paradis, a fost o înfrățire între ei toți.

4 mai, Vinerea Mare

Pui drag, azi am fost tristă, parcă te pierdeam a doua oară! M-a anunțat domnul Malaxa că are nevoie de apartament. Știu că-mi va pune la dispoziție altul, desigur tot frumos, dar nu mai e același lucru, nu te mai voi simți acasă ca în acești ani din urmă. Mi se pare că mă despart încă mai mult de tine ca și cum aș pleca din țară, singură. Până acum, ori de cât ori m-am mutat, eram împreună. Acum am impresia acută a singurătății. Jean Paul e ca și copilul meu, dar nu mă crede, cum mă credeai tu, când mă durea ceva. Sufăr, dragule, că sunt atât de umilită în viață încât nu-mi pot plăti o chirie! Sunt pedepsită în mândria mea. Nu-ți ceream nici ție bani și acum mă întrețin străinii! Să-i dea Dumnezeu tot binele lui Malaxa că mult e bun cu mine și cu alții. Cât trebuie să cheltuiască acum cu noi toți care ne mutăm! Am dorit să fiu „independentă” și sunt tot mai dependentă, dacă eram singură, fără Jean Paul, ar fi trebuit să iau o cameră la prietenii sau la Școala Socială, să vând mobilele de prisos, să mă mulțumesc cu puțin. Dar m-a luat vestea prea repede. Acum sunt ceva mai liniștită, seara, după slujba Prohodului, dar azi la cimitir și după, sunt cotropită de tristețe. Ce nechibzuiți am fost noi doi. O căsuță, oricât de modestă, am fi putut să ne facem din munca noastră. Acum trebuie să mă țină alții. Vina e și a mea, nu am fost destul de energică, tot cu capul în nori iar când am vrut să fac combinația cu Corpul Didactic², nu ai vrut tu.

7 mai

Dragule, azi s-a anunțat capitularea Germaniei, semnată azinoapte la ora 2,30, deci încetarea tuturor ostilităților. Am mulțumit lui Dumnezeu că le-a venit și nemților mintea la cap. Îmi e foarte milă de ei, au suferit îngrozitor și plătesc groaznic trufia lor. Dacă din această lecție ar fi mai cuminți, mai încrezători în puterile lor spirituale și mai puțin trufași pe puterile lor animalice! Poate – și le-o doresc – vor ieși din această îngrozitoare încercare, mai umani și mai creștini. Misiunea lor nu e stăpânirea politică a lumii, e o misiune spirituală. Marile lor opere s-au născut când erau împărțiți în state mici și când în jurul micilor Curți se forma o cultură reală. Mai ales mă rog lui Dumnezeu și Sfintei Fecioare să-i învețe smerenia

creștinească, să nu devină amari în nenorocire. Sper că aliații se vor purta așa încât acest popor înnebunit să-și prețuiască valorile umane superioare, nu forța brutală. Dacă învingătorii vor fi adevărați gentlemen, germanii vor izbuti să iubească! Pui mic, m-a cotropit un val de iubire și recunoștință către Dumnezeu și de iubire către oameni! De-am putea simți așa cu toții și tot timpul! Azi îi privim pe americani și pe englezi cu atâta dragoste și nădejde, deși în aceeași zi, acum un an, a fost groaznicul bombardament incendiar care a prăpădit Parcul Filipescu. Eu trag nădejdea că rușii vor ceda, vor înțelege că e mai bine și pentru ei să nu întindă coarda prea tare. În fond, comunismul, în forma lor, nu e simpatic în Europa, să înceteze deci a-l infiltra cu sila. Mai trag nădejdea să-l modifice și la ei, să-i lase pe oameni să trăiască liberi și liniștiți. Sper că vor apune aceste ideologii care nesocotesc natura omenească, după ce a fost un sever avertisment pentru toate statele ca să facă mai multă dreptate socială. Fără îndoială, sunt reforme care trebuiesc făcute, politica trebuie să se ocupe mai mult de țărani și de muncitori. Să dea o cultură omenească tuturor. Tipul comunist nu se potrivește la noi, ci este, cu ochi și sprâncene, creație evreiască. Sper pentru evrei că se vor mai potoli de a face ei creșterea românilor. Eu cred că o vor face căci au fler. S-ar putea să suferim câțiva ani un control sovietic? Eu cred că rușii se vor retrage de la noi de bunăvoie, adică, în nici un caz, nu vor rămâne singurii stăpâni la noi, ci vor fi controlați de aliați, și cu eficacitate. Poate vor căra cu ei tot ce e posibil. Am păcăuit și noi în Transnistria. Dar sunt convinsă că noi ieșim bine până la sfârșit. Trag nădejdea că nu vor fi nici mișcări, cum pretend pesimiștii. Am primit vestea acestei păci cu sufletul fără reticențe. Am o presimțire foarte bună, încât am uitat până și furia de comuniștii noștri improvizați și oportuniști, îi înglobez în dragostea pentru lumea întreagă. Dar pe „Tanti Aneta”³ și pe cei care o proslăvesc îi doresc fericiți în Rusia și pe cocoanele „antifasciste” le-aș trimite acolo unde le place, de vreme ce găsesc că noi am prostit mulțimea cu Biblia și cu legile. Nu o cunosc pe Florica Bagdasar, dar după câte le face, ar merita un exil de cinci până la zece ani în țara fericirii pe care vrea s-o imite la noi. Dragoste, am trecut prin zile oribil de triste din pricina mutatului. Azi mi s-a dat nădejdea că rămân, ar fi o veste excepțional de bună, trei vești bune: 1) Casa; 2) Pacea; 3) Ady [Pantazi] a reintrat în posesia dreptului ei la moșie! Poate începe o eră mai bună acum pentru noi toți. Cearta cu Ionel [Sachelarie] a fost și ea foarte bună. Ne-am împăcat, îi iert violența și nedreptatea. A fost ca un avertisment de la Dumnezeu să nu

mă las niciodată cuprinsă de intenția de a mă muta cu ei. Tocmai acum când mă gândeam să-i chem la mine, în cazul că m-aș muta și ar fi o cameră în plus. Las lucrurile să evolueze singure, în toate cazurile m-a ferit Dumnezeu de „tensiunile” de la ei.

8 mai

Pui mic și drag, îmi pare nespus de rău că nu am auzit și eu azi pe Churchill și pe Regele Angliei, radioul nostru nu mai prinde nimic și apoi am întârziat la Maruca încât n-am mai apucat nimic nici la vreun radio din bloc, cum aveam de gând. Sunt ceasuri unice, o zi mare, pe care nu am trăit-o pe măsura ei. A fost o zi tulbure pentru mine, cred că pricina e scena de aseară care m-a pleostit. Nu pot suporta mojicia și răutatea. Sunt incapabilă să răspund cu aceeași monedă și, atunci, pesemne puterea de reacție se transformă în mine într-o energie negativă, care mă deprimă îngrozitor. Dacă m-a durut vorba lui Andricu: „Ești o victimă”, e că, în fond, are dreptate, sunt o victimă a propriei mele naturi care nu e în stare să adopte manierele și comportările mediului barbar în care trăiesc, în care am trăit ani de zile. Nu pot să înfloresc decât într-un climat de umanitate blândă. Lipsa de măsură, instinctualul, pornirile brutale și răutatea voită sau nevoită mă deprimă până la dorința de a pieri. În fond sunt o inadaptată în această țară pe care o iubesc din toată ființa mea. Azi, la muzică, clipe de victorie a spiritului. O înduioșare mare în aerul de seară, castanii în floare, ca fundal scara Palatului Cantacuzino cu lampadarul și ferestrele mari, ca ochi deschiși, mirați – lipsa de perdele dă un aer de casă părăsită, dar cu o viață a ei pe care o păstrează așa cum o femeie frumoasă, la bătrânețe, păstrează urmele tinereții ei. Holul strâmt și plin de vestigii prețioase ale unui trecut „glorios” – al pavilionului în care locuiește Maestrul făcea ca privirea să aluneca prin ușa salonului Louis XIV spre acel fundal somptuos dar adormit pe care juca lumina apusului. Irișii din salon umpleau atmosfera de primăvară matură, bogată, și Beethoven eterniza în Sonata I o primăvară nemuritoare. Apoi Sonata VIII, cu unele fraze ce amintesc un quartet (al IX-lea?), m-a dus departe în altă lume. Au fost momente în care m-am simțit la Paris, altele în Alt-Wien și m-a apucat o nostalgie fără țel precis. Ieșirea apoi pe terasă, discuțiile potolite, flacăra Maruchii care aprinde viață

oriunde este îmi amintea că suntem în „pace”. Dar de ce în noi toți o melancolie, o tristețe, o oboseală? Poate pentru că nu mai suntem tineri. Cei trei violoniști păreau viori, fericiți. Copii! „Marile fericiri sunt triste!” spunea Maeterlinck, poate că noi nu realizăm încă fericirea păcii. Și Maestrul a spus: „Nu realizăm”. Trebuie să te obișnuiești și cu viața normală, cea fără emoții violente, cea cu vibrații mijlocii. Acum, o cură de Mozart – seninătate superioară, valoarea supremă a frumuseții pure, fără sublimul violent. Ne trebuie o terapie medicală, artistică în genere pentru a ne liniști sufletele dezaxate de atâta opoziție și ură, o cură de armonie și desigur de rugăciune. Cum eu văd în frumusețe rugăciunea cea mai autentică, nu le pot despărți. Aș vrea să dau tuturor bucuria frumuseții. Așa le-aș da un chip sensibil al lui Dumnezeu. Nu mai știu ce s-a hotărât cu casa. Aștept, nădăjduiesc și mă supun voinței Lui, dar nu mai am sentimentul de dezrădăcinare ca în prima zi a veștii, nici cel că sunt pierdută în Univers, ci un fel de sentiment al aventurii. Tu ai scris, dragul meu, cele mai frumoase versuri despre aventură, apoi mi-a revelat-o Oxfordul. Poate eu prea mă cramponez de program, de discipline, de reguli până și în rugăciune. Îmi trebuie să mă smulgă viața din cadru fix, să mă acorde cu ceea ce nu e program și disciplină ci „lege” imuabilă în infinitele aspecte ale Aventurii! Prea nu am trăit decât esența ei, permanențele și am neglijat fluxul, schimbarea. Ce o fi o fi! Dacă va trebui să mă mut, *tant pis*. Nu voi mai jeli, nici crâcni: voi înghiți, voi tăcea și voi încerca să văd avantajul situației. *À la grâce de Dieu!* „Înainte, Britanie!” a spus Churchill – spun și eu: înainte, Alischen! Dă-te cu capul de pereți, dă din mâini și din cap, scoate necesarul cu muncă istovitoare, dar nu te da bătută de oameni și de soartă căci ești în lumea lui Dumnezeu! Curaj am, dar n-am pantofi ușori de vară și mă dor toți ceilalți! Victimă? Poate. Dar nu a oamenilor, ci a mea. Mă gândesc prea mult la nevoile altora și nu destul la ale mele. Trebuie să-mi cumpăr pantofi cu talpă de sfoară, iată un ideal tangibil și demn de o înțeleaptă, dar desigur nu de o femeie. Vai! Atâția nenorociți azi în lume din vina unor nebuni. Dacă ar ști anglo-americanii cu credința lor și Franța cea limpede la minte și suflet să-i cheme și pe cei nenorociți, învinși, la Banchetul Bucuriei Păcii! Așa, poate s-ar salva toți din *primejdia* Păcii. Căci unii sunt obosiți de eforturi, alții de suferințe, toți de toate. Nu ne mai poate salva decât sentimentul solidarității mondiale, un sentiment nou de *creat*. Altfel, ne înghite timpul și „Epocalul” nostru va fi un rataj. Dacă nu

ne *întrecem*, murim definitiv și urât. Să ne ajute Dumnezeu să putem crește *peste ce suntem*.

9 mai

Dragule, am trăit astăzi și „Ziua Victoriei”. A fost aspectul „roșu” al ei, mâine, la 10 mai, sper să se manifeste adevăratul sentiment al poporului. Cortegiile de azi erau tot pe comandă și tot ce a fost liber părea foarte inconștient. Mult popor, multe mașini sărbătorești, cu ruși care păreau radioși și cu o expresie omenoasă pe chipurile surâzătoare. M-au înduioșat cei cinci care mânau căruța cu caii împopoțonați și gătiți cu verdeață, parcă plecau spre picnic. M-au amuzat două rusoaice îmbrăcate cu vestoane galonate și cu pantofii roșii cu tocuri înalte, era un amestec hibrid de femeie și soldat, încă o aberație a războiului actual. Dar ce știm noi spre ce se îndreaptă viitorul! Doresc să vină la modă *organicul*, după ce ne-au dominat sloganurile „socialului”, „economicului” etc. De s-ar lua în seamă unitatea organică a realității vii! Îmi zboară gândul înspre toate colțurile lumii și spre trecut, viitorul nu mi-l pot înfățișa, adică nu prevăd stilul lui. Nădejdea și-l clădește pe axele fixe ale moralei salvate de Aliați în acest război, dar mă tem că rușii vor amesteca „valorile lor” cu cele europene creștine și că relaxarea moravurilor fiind deja foarte înaintată, va prinde repede la cei tineri dezordinea nu disciplina.

Aș vrea să fiu tânără, să am putere și curaj, să antrenez tineretul pentru cultul libertății spirituale, care nu crește decât din stăpânirea instinctelor și a pornirilor. Azi, la profesorul Ionescu Mihăiești, m-am simțit foarte bine. M-am bucurat teribil să-l văd sănătos, plin de vervă, elegant, un om extrem de interesant și de o mare valoare științifică și culturală în genere. O atmosferă încântătoare. Un cadru frumos, bogat, numai lucruri de primă calitate și ce bibliotecă! O atmosferă unică. Dacă aș putea să invidiez, un asemenea interior aș invidia. Mai ales biblioteca! Și toți profesorii în jurul lui, toți artiști. (Maestrul Jean Steriade, pe balcon, pictând o găscă sălbatică al cărui parfum se intensifica la soare.) O lume aparte, de oameni creatori. Voi regreta totdeauna că am trăit într-un mediu care nu mi-a permis să evoluez. Vina mare e a ta, care nu voiai nici un fel de ham, dar era și a mea că nu am

avut mai multă voință, poate e și vina sărăciei. Simt adesea câtă mediocritate s-a cuibărit în mine.

1*. Bateria grea (fr.).

1946

24 noiembrie

N-am mai scris de mai bine de un an, o lene dublată de sentimentul inutilității și apoi, veșnica „grabă” ca să scriu, să prepar ceva, să mă duc undeva. O existență fărâmițată, chinuită, fără acel *Loisir* care face posibile gânduri limpezi, creații de valoare și vieți nobile. Muncesc, fără spor, gândesc fără har, simt în zadar. O viață fără temelie solidă și fără scop precis. Din fericire, că mi-a rămas luciditatea intactă, știu că nu trăiesc, ci că mă trăiește necesitatea. *Tot ce a rămas viu în mine e luciditatea*. Cred că boala mea e o lipsă totală de aspirații personale. M-a dezbrăcat viața de orice ambiție egoistă. Mă tem că rugăciunea care e bună pentru sfinți nu e bună pentru de-alde noi, rămași în lume. M-am transformat într-un fel de amfibie. Aveai dreptate uneori, Stello dragă, când te agasam. Înțeleg de ce mă și părăseai pentru a te refugia pe lângă femei inferioare, din toate punctele de vedere, dar vii, reale, erau legate de pământ. Zadarnic dau să mă fixez într-un registru, fie pe pământ, fie în cer, nu pot. Plutesc, inconsistentă, între cele două lumi și nu sunt decât un fel de meduză informă, vâscoasă, rece, fără preț, nici aci, nici dincolo! A cui o fi vina? Nu cred că numai a mea. Întotdeauna mi-am recunoscut responsabilitatea, o știi bine, dar acum, perfect lucidă, perfect nemilos de obiectivă, știu că nici măcar unitatea unei întregi răspunderi nu e a mea. O creștere prea solidă, adică prea severă sub aparențe grațioase, mi-a frânt vitalitatea, aservind-o principiilor morale. Un hibrid produs al unei epoci formaliste și condamnat să trăiască într-o epocă anarhică! Deplasare absolută. Azi, dacă aș avea curajul, pe care tot nu-l am, ar trebui să țip tineretului: „Trăiți cum vă vine. Luptați, răzbiți, cu orice preț. Legea o face doar învingătorul, și el o trăiește din plin”. Noi, învinșii, nu avem nici măcar consolarea de a fi „morali”. Cred că evenimentele ultime, cinismul guvernanților în falsificarea fără perdea, fără scrupul, nerușinată a voturilor m-au exasperat. Tot ce a rămas sălbatic, primitiv, în mine se deșteaptă. Azi îi disprețuiesc într-atât încât nu

doresc să mai trăiesc decât pentru a vedea pedeapsa acestor nemernici, trădători și de țară și de umanitate. Îmi e scârbă de ei într-atât încât m-aș bucura să-i văd uciși sub ochii mei, fără milă, ca niște râme otrăvicioase. Știu că e în mine furia neputinciosului, dar nu mă pot abține să-i blestem. Plătesc scump bucuria și mândria de marți și de miercuri când am văzut cu ochii reacția nobilă, solidă, cuminte a neamului ăsta. Dacă nu aș ști că suferința mea e acum a celor mulți, dacă n-aș simți că mahmureala lui Dumitru și a Floricăi e de aceeași natură ca exasperarea mea, aș face o trăsneală! Ei, cei mulți, tac și rabdă și așteaptă. Și eu am zile când mă smeresc și rabd, dar azi sunt descătușată parcă – lipsa de soare are efecte dezastruoase asupra mea. Să răbdăm? Cât? Se mai poate vorbi acum de așteptare, când nemernicii de trădători sunt pe punctul de a ne vinde țara? Oare nu va fi prea târziu pe urmă să mai protestezi? Gândul că ne cârmesc spre anexiunea la vecini mă înnebunește. Azi nici nu pot să mă rog. E una din zilele *foarte grele* ale vieții mele. Supunerea orbească la loviturile lui Dumnezeu. Dar, oare, sunt de la El sau de la Diavol? Să mă supun Diavolului? Să nu mișc? Să nu protestez? Iisus a răbdat, e adevărat, greu e, Doamne, să fii acum creștin! Simt iar că pe latura dreptății mă încerci Tu. Tot dreptatea mă ține în loc. Îmi ceri să iubesc bestiile infame, mincinoase, frauduloase, lașe, hoațe, nu pot, *nu vreau*. Simt că mă răzvrătesc, Doamne, împotriva legii Tale, făcută pentru lumea sfinților, dar nu pentru pământul nostru. Îl înțeleg acum pe Emanoil Bucuță, în răzvrătirea lui, anul trecut, când spunea că un popor nu poate trăi cu dragoste ci și cu ură împotriva celor care îi vor răul. Acum văd ce teoretice sunt toate cele spuse și scrise de mine. Dragoste, da, ideal, dar în realitate până nu lupți, până nu lovești, te desființează alții pe tine. Dacă regret ceva din toată ființa, azi, e că nu sunt bărbat și tânăr. Cred că aș fi capabil azi și de crimă, *din dezgust și dispreț*. Femeie, bătrână, fără importanță, un biet purice nemernic, nu-mi rămâne decât să blestem, să cer lui Dumnezeu să lovească El. Știu că ar trebui să cer îndurare pentru noi toți, dar sunt atât de îndârjită încât mi-aș da, Doamne iartă-mă, toate meritele acumulate o viață întreagă pentru bucuria de a vedea un ceas *Dreptatea*. Parcă sunt Shylock. Nenorocitul! Câtă indignare s-o fi acumulat și în sufletul lui de persecutat ca să ceară atâta răzbunare. „Caritatea e ploaie din cer”, da. Știu. Dar azi sunt rea, vreau să fiu rea, supăr pe Dumnezeu? Nu. Știu că nu-l supăr, că surâde și își zice: „Trebuie să suferi și pentru Dreptate, nu să te avânți prea ușor în Iubire”. Azi mi se pare leșinată „Iubirea”. Nu o vreau pe ea, aș vrea să lupt,

să lovesc, să distrug minciuna nerușinată, interesată, diabolică a tuturor monștrilor infami. Doamne, urăsc pe aproapele meu când acesta este o guvernare cinică și lașă. Pfui! Îmi vine să vărs, îi reneg, nu vreau să-i consider frații mei. Pentru Iuda am o sinceră milă, pentru aceștia dispreț și ură, ce canalii! Pentru ce să otrăvești sufletul unui popor prin minciună monstruoasă? Le-a fost poruncită. Bine. Admitem că a nu te fi supus ar fi costat mult țara, dar de aici până a linge picioarele dușmanului, până a-ți trăda mama și tatăl?... Pfui! Creaturi blestemate! Nu pot decât să blestem și o fac din fundul ființei mele întregi. M-am rugat lui Dumnezeu să nu îngăduie El ca dușmana noastră să intre în Parlament, s-o oprească El cum va ști, prin vreo minune. Am ajuns imposibilă. Îmi e rușine că mă cobor până la bestie din pricina lor. E o umilință în plus. Nici măcar nu pot cere din toată inima lui Dumnezeu să mă ierte pentru asta. E un sentiment în mine care justifică această reacție. Voi, dacă sunteți – vezi, azi mă îndoiesc de tot, și de existența spiritului, dacă sunteți, nu ne lăsați, ocrotiți-ne. Stello dulce, iartă-mă, ajută-mă să mă domolesc.

25 noiembrie

Iubitul meu, am poftă să răstorn toate. Nu știu de unde-mi vine această furie împotriva mea, împotriva vieții, a oamenilor – totul. E aproape nefiresc. Un dezgust de lume de neînvins. Mă tem de o criză adâncă. Niciodată nu am fost ambițioasă pentru mine însămi, dar am în mine ambiția pentru *cauze*. Să văd acum justiția și libertatea călcate în picioare și atât de mulți oameni supunându-se fără a suferi, mă face să-mi ies din tâțâni. Aș fi în stare să dau foc Universului prin revolta în care sunt. Și, suprema deriziune! Să fiu obligată să vorbesc vineri despre dragostea aproapelui și despre solidaritatea universală! Oare Dumnezeu mă obligă să lovesc în tot ceea ce rațiunea mea mă îndeamnă să spun? Sau mă silește să strig cu voce tare ceea ce simt acum? Cred că voi face o prostie strigând cu putere că există oameni de disprețuit pe care nu pot să-i sufăr. *Tant pis!* Asta îmi va permite apoi să respir. Sufăr din lipsa soarelui, această vreme mă întristează până la a mă face rea! Aș dori să iubesc și nu pot decât să-i disprețuiesc pe acești oameni bicisnici. Părintele [Gala Galaction] va vorbi deseară. Mi s-a telefonat să-l ascult. Aș vrea să-i spun că este o lașitate din partea lui să

accepte onoruri din partea unor oameni pe care-i disprețuiește, dar e în el o naivitate care mă dezarmează. Aș dori să pot râde, să-mi bat joc de oameni – să iau în haz tot ce mi se întâmplă, ar fi un fel de a mă răzbuna mai bun decât blestemele. Voi încerca s-o fac diseară. Tity era vizibil înțepată, o plictisește să întâlnească rezistență. *Tant pis!* Trebuie să simtă că există și oameni liberi, care nu se lasă doborâți de Putere. Sufăr pentru umilința țării întregi. E greu să suporti acest lucru. Se va termina nenorocirea, fie în răzburări nemăsurate, fie în dispreț batjocoritor. De aș putea să mă dezinteresez de toate, în afară de Dumnezeu! Voi încerca să mă rog, ajută-mă dragul meu. Sunt mai bolnavă și mai nenorocită ca oricând.

3 decembrie

Dragule, m-am potolit, dar numai fiindcă nădăjduiesc în dreptatea lui Dumnezeu. Îmi e silă de răutatea, dar mai ales de cinismul celor care mint sfruntat. Ce pot eu? Un singur lucru: să lupt în sectorul meu de lucru contra acestor păcate. Ieri a fost deschiderea cursurilor, m-am simțit bine și copiii la fel. Azi, telefonaj din partea unei străine, nu știu dacă n-o fi iar vreun spion. Cu atât mai rău pentru ei, fiindcă eu spun pe față ce am de spus. Telefonaj acum de la Școala Socială. Simt cum se pleacă toți circumstanțelor, simt oportunismul laș. Nu vreau să mă bag în bălăceală. Alții sunt forțați, eu mă simt încă liberă. Câtă vreme? Cât voi crede ferm în Dumnezeu? O criză de inimă. O simt în gât. Nu mai am putere de stăpânire suficientă. Totuși știu că Dumnezeu mi-o cere acum. Sper că doamna Manoliu va înțelege că demisia mea e cea mai bună soluție. Vin zile grele? Ajută-mă, Stelule. Te iubesc. La „Amicii Franței”, un ceas bun de înțelegere. Respirare liberă. Nu pot suferi împilarea spiritului, mai ales prin metode de infiltrație. Voi avea azi o conversație. Te iubesc, A.

1947

18 noiembrie

Dragoste, azi am avut o zi plină și bună. Dimineața, cursul lui Pippidi, amintiri din studenție, citire pe texte, urmărire a unui gând, dejun la Jeny Ralet. Doamna Salmen, un fenomen de occidentală. Popeasca de la Severin? Fenomen exemplar de cultivare prin mediu. Cea mai desăvârșită lady, până și în fasonul exterior. Măritată cu un englez. Trebuie să aflu povestea acestei românce în care *rasa*, nu familia, e aristocratică. Interior drăguț, ordonat, gospodăresc, atmosferă aleasă. Ne-am simțit foarte bine. Apoi conferința doamnei Coudier. Aspecte cerești, proporții gigantice în Univers. Am ieșit cu simțământul nimicniciei, nu al vieții, nu al zbuciumului nostru. Ce importanță să mai aibă comunismul sau fascismul în Univers? Am intrat la Biserica Italiană, mi-am regăsit echilibrul. Acasă, de lucru la curs. Acum somn. Azi-noapte te așteptam cu angoasă și tu nu veneai.

21 noiembrie

Sunt liniștită azi, dragule. Am lucrat, am citit, am reflectat. Alaltăieri am trecut printr-o criză de pesimism. Mai bine zis de apatie. „Nimic nu-mi mai merge.” Am căutat cauza. Bănuiesc că a fost titlul citit dis-de-dimineață, la chioșcul ziarelor: *Amovibilitatea* magistraturii, adică vestea altei lovituri date sub „centură” statului român. Simt tot mai mult că târnăcoapele comuniste lovesc mereu mai tare și tot mai curajos. Ei sunt ofensivi, iar noi pasivi. Pesemne că acesta e procesul vieții. Selecțiunea celor mai tari, dacă aș crede că sunt convinși comuniștii noștri, m-ar mai împăca acest gând. Dar dezgustul îmi vine din convingerea că sunt toți ariviști și interesați. Dă-rămă o nație pentru ca lor să le fie bine. Pe ruși îi înțeleg în nevoia de a-

și construi ziduri apărătoare. De ce să-și jertfească poporul teritoriul lor? Fac din noi tranșee de luptă. Am convingerea că nici nu-i mai interesăm ca material uman de convertit. Ne disprețuiesc din pricina oamenilor cu care lucrează: ariviști, profitori și fricoși. Cum ar putea crede un adevărat comunist în autenticitatea celor care strâng averi și petrec, fac pe proletarii când sunt oamenii cei mai îmbâcsiți de prejudecăți, de superioritatea lor? Mița Rosetti¹ comunistă? Lăsați-mă să râd! Ieri am avut o splendidă destindere și parcă îmi creștea nădejdea în mine, ascultând nunta de la Londra² la radio. Ne-am emoționat și Ionel și Marietta și eu. Maricica a venit târziu, era căzută pe gânduri. Ne-a emoționat simplitatea ceremoniei, adâncimea sensului ei, emoția celor doi miri, ce se citea în glasul care rostea *I will*³. Emoționantă participarea entuziastă a mulțimii. Simțeai că poporul și suveranii sunt una. Tulburător sentimentul că noi, la București, luam parte, cu lacrimi în ochi, cu fiori în inimă, la o solemnitate îndepărtată la peste 3 000 de km, că auzeam orice suspin și urmăream convoiul de la un cap la altul, nu doar din închipuire, dar după glasul mulțimii și sunetul de copite al cailor. Cum să disprețuiești omul, când a fost capabil de asemenea născociri și cum să ne disprețuim pe noi, vulgul, când suntem în stare să ne solidarizăm cu un popor îndepărtat? Îmi e dor de frăție universală. Mă doare că trebuie să opun un „fine de neprimire” încăpățânat spre Răsărit. Citesc lucruri despre ruși care mă înspăimântă, dar iarăși, nu pot nega măreția năzuințelor lor. Dacă nu ar fi profitorii care fac perdea între oamenii cinstiți de pretutindeni! Doresc un război, care să aleagă. Nu pot spune da, fiindcă îmi pare rău de toți nevinovații care vor pătimi, pe când profitorii se vor pune la adăpost. Aș dori, cu adevărat, înlăturarea tuturor cinicilor, ca Vișinski și Molotov și de ai noștri, și împăcarea între Apusul și Răsăritul cinstit.

Nu mai pot suporta discuțiile. Unii oameni sunt prea peremptorii. C.S. e crispată la culme, țipă, își spune părerea cu o vehemență morbidă. E contagioasă și C. la fel. Le iubesc mult, dar atmosfera e prea încărcată de nervi, nici măcar de patimă. Mi-am făgăduit să mă abțin *orișiunde*, să mă reculeg în mine.

Duminică, 23 noiembrie

Dragule, azi zi plină. Dejun la Fify. Impresia că el a ieșit foarte zdruncinat din închisoare. Am recunoscut metodele de persuasiune descrise de Koestler. Judecând după rezultate, m-am cutremurat. Simți că numai credința în Dumnezeu poate tămădui spaima intimă a unui om care a trecut prin astfel de încercări, nici o molestare corporală directă, totul jucat pe nervi. Metode asiatice de o perversiune diabolică. Numai cu rugăciune cred că se poate rezista. Nu cred că cei antrenati să le aplice scapă teferi până la sfârșit, trebuie să deraieze cu ei pentru că exercițiul continuu de pervertire a voinței altora se răzbună pe cei care îl practică. E aici un fel de terapie mintală pe dos: antrenament pe linia falsă. E fără îndoială ceva diabolic și-i înțeleg pe cei vechi care vorbeau de „posedați”! Cum vorbeam cu Buj, numai completa libertate a omului explică asemenea fenomene. Se spune: cum permite Dumnezeu o asemenea monstruozitate? Nu înțeleg oamenii că ea este efectul libertății omului de a alege răul. Dar nu pot crede că până la capăt un asemenea deformat rămâne teafăr. Nu mai pot să cer, pentru ei, nenorociții, pedeapsă, ci numai iertare de la Dumnezeu, tămăduire! Săracii monștri! De la Fify, cu ea și conu Georges [Cantacuzino] am plecat spre Aurora. Aurora, de o slăbiciune impresionantă, nu o văd prea bine dacă continuă așa. Nicu, tot mai tăcut și pe gânduri. Am impresia că lipsa de numerar, riscul de a pierde casa lor din Bozianu îi deprimă groaznic. Ei erau obișnuiți să conteze pe ceva, să aibă bani, dacă nu mulți, dar suficienți pentru un trai larg. Am regăsit în ei abaterea pe care o aveam noi, cei care veșnic eram în deficit. Mulțumesc lui Dumnezeu că de o bucată de vreme m-a scutit de simțământul ăsta. Dar îmi pare rău de Aurora și Nicu pentru că prea au fost vrednici și generoși și acum la maturitate sunt atât de descurajați. Căci, orice s-ar zice, dacă mai durează mult situația, pot fi ruinați mulți. Mă rog lui Dumnezeu să ne salveze la timp. Pui mic, te las, vreau să citesc cartea lui Blum, care mi se pare remarcabilă și prin cunoașterea condițiilor franceze și europene și prin fermitatea unei ținute. Criza din Franța continuă, e în toi chiar azi. Dacă aș putea să mă mai alarmez și pentru alte țări decât a noastră, ar fi cazul să ne alarmăm. Oare sunt orbiți acolo, sau urmează un impuls al vremii înseși? Oare nu vor ajunge la ciocniri interne? Am impresia că franțujii trec iar un examen. Poate că tot ei, săracii, au de plătit experiența cea mare. Se vorbește de război, pe curând. Nu știu ce să doresc, fiindcă nu cunosc cu adevărat realitatea.

25 noiembrie

Dragoste, sunt tristă. Am fost la Fundațiile Regale, unde mi-am dat quasi-demisia, nu mai scriu cronică dramatică, pentru bunul motiv că ce scrii nu mai apare decât aranjat de cenzură. Dacă ar *tăia*, înțeleg. *Dar adaugă*, deformează și compromite textul. Trebuie să-ți spun că mă doare această despărțire de o revistă pe care o iubeam. Mă doare și jena directorului, care în fond trebuie să fie mulțumit că l-am scos dintr-o situație falsă. Am vorbit frumos, ca între oameni de treabă, a înțeles punctul meu de vedere, scrupulul față de revistă dar, dacă nu mă înșel, a avut și un moment de regret că îl părăsesc colaboratorii. E oare vina noastră? Azi am avut impresia că parcă eram într-o casă goală, de unde se mută locatarii. De unde altădată forfotea de lume, de scriitori tineri și bătrâni, eram ca într-un salon literar, acum erau 3-4 oameni necunoscuți, niște mutre suspecte, cu șepci și foarte puțin „culturale”. Afară de Perpessicius și de Biberi, nimeni altul. Să fi fost o întâmplare? Aș dori-o. Vocea de sus, din hol, care cerea foarte net: „Săptămâna viitoare să găsec jurnalul de perete” m-a asigurat că directorul e un prizonier. Am în suflet un sentiment de adâncă melancolie. Cât va mai dura? Ieri-diminează conversație cu Caraion – tinerețe plină de nădejde – mi-a făcut bine. Crede în destinul Țării românești. Cisek a venit după-amiază descurajat, deprimat, dar a plecat înviorat după o conversație obiectivă și o examinare a realităților. Sunt obosită acum, un somn foarte superficial. Simt nevoia unei zile întregi de odihnă, de singurătate. Tensiunea mă obosește, cred că am și tensiune fiziologică, nu numai psihică.

Renunț azi la conferința de la Dalles. Aștept cu înfrigurare veștile de la Londra. Cum vrea Dumnezeu!

28 noiembrie

Iar zile pline, dragule. Nu lucrez, doar citesc și mă las prinsă de zvonurile acestor zile grave. În ziua de Sf. Ecaterina, spre seară, la Coca Mirică, seara la Tity. Multă lume, prieteni și din lumea bună. M-a mirat lipsa altora. Deci, totuși snobism, și încă acut. Excelent bufet extrem de copios, animație. Încă o dată am constatat că nu mă amuză lumea multă, că nu-mi plac decât

grupuri mici. Doar atunci se face cu adevărat atmosferă. La bufet, ca într-o junglă – mâncam toți pe îndesate! E o grozăvie cât am decăzut! Uneori, dragule, te simt atât de aproape, altă dată parcă ești dus departe. Veștile politice încă neclare, deși am impresia că anglo-americanii își impun punctul lor de vedere. Gluma lui Bevin: „Știe toată lumea că Rusia este sfânta omenirii, pe când noi suntem dracii”. Să fie semn de enervare? Eu cred că e un moment de acalmie. Poate vrea Dumnezeu să-i potolească pe toți și să-i împace. Recunosc că în noi e o spaimă de nebiruit față de ruși și o neîncredere înăscută. Așa și cu ungurii. Acum, săracii, au fost foarte cumsecade, au declarat că s-a isprăvit cu animozitățile între noi. Dacă sunt sinceri, gestul lor e foarte frumos și poate să fie începutul unei conlucrări solide. Numai că și ei sunt comuniști și deci nu sunt de încredere. Să le facem însă credit. Veștile despre ministresele noastre din străinătate mă înfurie, pentru că sunt cucoane și nu le stă bine să fie lichele. Azi au fost la mine Maricel Holban și apoi Dida Buescu și Jora. Atmosferă bună. Toți din aceeași lume. Aflu că s-au sindicalizat 30 de profesori, s-a schimbat și direcția. Constatări triste, dar explicabile. În fond, sunt oameni cărora le e frică pentru familia lor. Luptători nu pot fi decât oamenii liberi. Mă întreb, dacă regimul acesta ține ani în șir, câți vor mai avea curajul de a se opune? Știrile din Franța și Italia mă îngrijorează. Oare M. nu râde la Paris fiindcă știe ce treabă a făcut a cincea coloană rusă în Franța și Italia? Am ajuns bănuitoare în toate. Se schimbă omul cu timpul. Ceaiul la Detta, simpatic, cu dr. Voiculescu³ și Ștefan Nenițescu. Poeziile acestuia cam alambicate, o gândire și simțire cam întortocheate, dar interesante, limbă europeană, rafinată, dar poezie cerebrală. Dr. Voiculescu, mult mai substanțial poetic.

29 noiembrie

Stelule drag, veștile din Franța mă alarmează. De câteva zile, ele mi se par evenimentul *cel mai* important. Am ghicit, cu intuiția mea feminină, ceea ce spune presa engleză: anume, că această grevă e un acompaniament politic la adunarea celor 4 de la Londra. Dar dacă instinctul de conservare al poporului francez e în declin? Nu pot crede asta pentru că din toate milioanele de francezi numai 2 milioane sunt în grevă și, desigur, nici aceia toți convinși. Totuși, cum e posibil să nu simtă acești franțuji că fac jocul

Rusiei? Hotărât, acest popor are o putere de tulburare și de fascinație periculoasă. Noi, românii, care îi cunoaștem de mult, până și la noi găsesc adeziune tot mai mulți. Acum, e drept, la noi nu sunt, vorba lui Iancovescu, „comuniști de proști, dar de lichele”. Am impresia că cele ce se petrec la Londra depind de cele ce se petrec la Paris. Ce mă îngrijorează este posibilitatea unei rupturi între adversari fără urmări decisive. Să nu ne trezim rămași după perdeaua de fier! Dacă s-ar întâmpla și asta, tot nu cred că ar fi pentru multe luni, căci: 1. Dacă America rezistă cum o face acum, e că i-a cunoscut pe ruși și uneltirile lor asiatice și nu e proastă să aștepte până vor fi ei mai tari. 2. E gata cu pregătirile, altfel nu se aventura la tonul pe care l-a luat. Să fie bluff reciproc? Nu cred. Am convingerea, poate e doar o dorință, că vor ceda rușii, dar numai dacă în Franța eșuează comunismul. Nu mă pricep în politică, dar mintea îmi zice că mișcările din Franța fiind declanșate de ruși, ei contează pe aceste acțiuni ca să le întărească situația în Europa. Dacă nu le reușește, vor pierde din îndrăzneală. Mai cred și că regimul lor e la punctul maximei încercări. Dacă cedează la Londra, pierde terenul acasă. De aceea, joacă pe viață și pe moarte. La noi nu e decât o consecință a celor ce se petrec în Europa. Parcă și la noi e o recrudescentă colosală de presiune. Schimbările în ministere, reforma judiciară, schimbarea la Banca Națională și la Finanțe, strângerea excesivă a șuruburilor sunt semne că și la noi se joacă disperat. Până și oamenii lor, cei civilizați, sunt dați la o parte. Nu mai comandă decât evreii, direct agenți ai Moscovei. Ce am auzit eu la Fundațiile Regale a fost simptomatic. Directorul Gr. sta smirnă în fața tipului cu caschetă care ordona „să găsesc săptămâna viitoare jurnalul de perete!”. Mi-a părut groaznic de rău pentru director. Toți sunt prizonieri, de acolo ca și de aiurea. Recrudescenta presiunii se constată și la A.C.F. și pretutindeni. Așa au procedat și legionarii și le-a fost fatal. Și doar aveau și ei protectorii lor în țară. Și doar dreptatea și mila lui Dumnezeu nu dorm. În El cred, în El mi-am pus toată nădejdea. Dorm liniștită.

3 decembrie

Dragule, ieri și azi conferințele lui Saingevin m-au purtat spre preocupări mai senine. Și cursurile mele despre poezie și metafizică au fost de calitate.

Parcă mai mult ca oricând, capătă greutate preocuparea intelectuală, nu doar ca un refugiu, ci ca locul unde se limpezesc sensurile. Doamna Argetoianu, azi, la Saingevin a simțit la fel, consolare în fața frescei istorice trasate de franțuji. Dar departe de a fi un fel de a fugi din actual, pentru mine viața gândului îmi deschide perspective asupra adâncurilor actuale. Cu fiecare zi ce trece, înțeleg că revoluția e fundamentală și că nu ne mai întoarcem înapoi. Dacă totuși, mă încăpățânez în poziția mea, e că metodele întrebuințate de comunism sunt inumane și pentru că azi aceste metode se petrec pretutindeni unde comunismul a pus piciorul. Nu neg generozitatea principiilor comuniste, dar rezist formei lui actuale, barbare și primejdioase pentru umanitate. La noi se mai complică și cu o superficialitate, un lichelism flagrant. Lichelele sunt în toate partidele, dar mă scârbesc mai ales când vor să fie și reformatoare. Dar, indiferent de indivizi, curentul are ceva irezistibil. Criminali și lichele îl susțin la noi, din păcate, din interes și din ură, de aceea mă tem că foarte greu se va putea limpezi la noi. Vom rămâne la remorca altora – derivate, nu un produs nobil. Privesc în jur, nu văd *un om*, un conducător de opinie, o genialitate socială, pretutindeni numai interesați sau timorați, invidioși sau rancunieri. Calitatea inferioară a purtătorilor acestui curent la noi mă face să-l reneg și, totuși, e în dreptul maselor care se deșteaptă, care își cer dreptul la răspundere și conștiință, la [...] de sensul lui încât te scârbesc. Nu se poate lucra cu oameni fără nimic sfânt în ei, cu mincinoși și criminali. Că vor fi fiind și tineri puri, idealști adevărați, nu neg, dar îi copleșesc ceilalți. Cartea lui Koestler m-a tămăduit de iluzii asupra realității comuniste ca și de cele ce se întâmplă la noi. Mi se pare că metodele lor se pot compara cu cele ale Inchiziției. Tot atât de puțin liberatoare pe cât erau de evanghelice mijloacele Inchiziției! Idei și năzuințe sfinte încăpute pe mâini de troglodiți prin perversiune.

Nu cred că ne mai putem întoarce la cei care am fost acum douăzeci de ani. Nici nu mi-aș mai dori o viață fără riscuri și eforturi și nesecuritate. Dar tirania asupritoare a câtorva asupra maselor, în numele Libertății, mă înfurie și mă face aproape să-i urăsc. Nu știu să-i urăsc, e aproape un defect mare al meu, o lipsă de reacție vitală și totuși nu se poate tămădui umanitatea de ferocitatea ei decât prin dezintoxicație, de ură, prin înțelegere, *prin simpatie și iubire*. Nu văd tămăduirea decât într-un creștinism activ, fervent, înflăcărat, militant. Orice ni s-ar zice, atacul comunismului asupra claselor e mai ales atac asupra credincioșilor. Lupta e între barbarie și creștinism. Pic de somn, pui drag.

5 decembrie

Dragoste, vreau să scriu aci și m-am trezit citind din jurnalul meu de anul trecut. Constat că indignarea și scârba nu conținesc. Azi mă simțeam atât de copleșită de atmosfera politică, de nesiguranța de la noi, de teroare, de arestări și mai ales de grevele din Franța, încât îmi spuneam că de mult nu am fost deprimată ca azi. Din jurnal constat că acum un an eram la fel. Scriam că nu se mai poate suferi și iată că am răbdat. Să nu dea Dumnezeu cât putem răbda! Azi o mare îndoială în mine. Oare îl poți coborî pe Dumnezeu până a-l crede ușuratic participant la viața nenorocitului bulgăr de praf ce e pământul, și pe pământ, având grijă de umbrele ce suntem noi? Oare acest egocentrism și antropocentrism nu e o adevărată impietate? Mântuitorul să fie prezent oricând? Ducând crucea mea? Azi sufăr pentru că mă îndoiesc de aceasta, pentru că nu sunt în stare de credința adevărată, aceea care renunță la sensul vieții particulare, individuale sau colective, pentru a afirma doar sensul în care noi ne pierdem. Măine, de Sf. Nicolae, îl văd pe Stelică punându-ne în ghetele noastre din fereastră tot soiul de bunătăți. Apoi îmi amintesc serile la Aurora. Dejunurile la Colea, când eram cu toții împreună. Ne-am răzlețit! Voi, acolo, noi aci. Plutesc între două lumi. *Nu mai lucrez*, nu mai fac eforturi, am vrut să încerc o *vacanță*, o destindere, m-am lăsat disponibilă impresiilor. Azi, simțământul că energia „celor trei” se pierde în lovituri goale împotriva lui Molotov. E în politica rusească ceva demonic. Azi dezolarea din pricina intuiției că „timpul” poate să se prelungească mult. Am obosit în rezistență și nădejde. Azi o zi infectă – nemulțumire, „înfruntare” chiar împotriva lui Dumnezeu. În asemenea zile cred că s-ar *putea da foc Universului*. Să mă smeresc? Știu, dar *sunt tentată* să mă revolt. Azi tentație diabolică de anarhie! Nu vine din rațiune ci din decepția de copil că Dumnezeu tace și cu el aliații! Dacă nu aș fi mai presus de orice *lucidă* – într-o zi ca asta m-aș înscrie la P.C.R., nu ca să ajung mare, dar ca să mă asociez la opera lor drăcească de distrugere. Nu am nimic contra programului comunist, ba chiar sunt foarte multe lucruri pe care le admit și chiar le găsesc bune, le doresc împlinirea, dar am oroare de metodele lor: minciună, perfidie, teroare. De ce mă mai zbat, ar trebui să tac disprețuind și să mă refugiez în cărți, muzică, lucru. Dar nu pot, sunt, vai, prea de treabă și mai ales, vai, prea bine crescută! Azi aș face ca Faust pact cu Răul pentru a-mi împlini setea de dreptate și dezgust.

6 decembrie

Dragule, e douăsprezece noaptea. Până acum am corectat la stenogramele de la curs. Nu-mi plac deloc. Constat ce empiric procedez ca să fac clasa atentă și s-o inițiez în estetică. Totuși atenția și fervoarea lor îmi mărturisesc că metoda e bună pentru clasă; scris este un dezastru. Ca să publici un asemenea curs ar trebui complet prelucrat. Voi încerca mâine să-mi scriu lecția de luni, s-o concentrez. Constat că mă lătesc teribil și că metoda socratică (maieutică deși monologată) ia foarte mult timp. În fond ce mă interesează e ca studenții să prindă mișcarea infimă, generatoare de frumos. Totuși ar trebui să le dau câteva formule-cheie. Mă întreb cum am putut trece drept o conferențiară de clasă? Fraza e inelegantă, cuvintele le caut, mă repet, e drept că de la începutul lecției la sfârșit e un drum care urcă, uneori drept, alteori sinuos, dar nimic din frumusețea imaginilor ca la alții, nimic rânduie arhitectural. E drept că conferințele sunt totuși solid clădite. Dar nimic din caracterele oratoriei clasice. Idei, simțiri, evocări – atât, ba și înlănțuiri strânse de raționamente, iar în lecțiile de estetică – continuă raportare la exemplul viu. Dar de ce reține atenția? Mă întreb, când văd clasa fără răsuflare, atentă, atârnată de firul cuvintelor. Eu cred că taina este a însuși *actului* creator al cugetării. Nu spun niciodată vorbe goale. Se simte în stenogramă că bâjbâi singură prin conștiința mea ca să mă adun. Trebuie să fie un „farmec”, adică poezia însăși a creației care atrage. Alții au farmecul necunoscutului, tentează aventura din tineri, eu am farmecul specific efortului cinstit de a „căuta adevărul”, de a crea. Ar fi de întreprins o cercetare psihologică asupra farmecului și deci a poeziei. Mă ispitește! Simt nevoia de a spune ceva care mă muncește.

Azi la cimitir cu Valérie. Zi de primăvară. Dejun la Aurora. Foarte simpatic. De ce m-o fi chemat la telefon Părintele Gala? Atacul lui Vasile Luca împotriva bisericii l-o fi tulburat? Azi m-am domolit, ieri era furtună în mine.

10 decembrie

Pui mic, pic de somn, e douăsprezece noaptea, am avut de preparat cursuri. Trebuie să fixez aci bucuria că s-a sfârșit greva în Franța. Poate că acord

prea mare importanță evenimentului, dar nu cred, e capital pentru cauza libertății popoarelor. Mă tem de o recrudescență de severitate la noi.

13 decembrie

Dragule, azi te-am visat de două ori noaptea și o dată după-amiază. Ai venit să mă mângâi. Poate chiar să mă avertizezi că necazul pe care singură mi-l pregătesc din pricina lui Jean Paul îmi poate provoca o criză fatală. E spaima trecerii. Totuși toți spun că e ușoară. N-am curajul s-o cer, cel mult aş avea curajul s-o accept liniștit din mâna lui Dumnezeu. Să mă supun, nu fără melancolie. E pedagogia vieții. Eu cred că e a providenței.

În Franța s-a aranjat, nu știu detalii din pricină că trăim îmbrobodiți. Trebuie să ajung să privesc în față minciunile, fără să mă indignez și să înțeleg din ele tocmai ceea ce ele vor să ne acopere. Exercițiul de inteligență și de creștere a răbdării. Uneori mă minunez de unde are poporul nostru atâta răbdare, dar înțeleg că o are din izvorul inteligenței și al credinței. Acum îmi e foame. Încep să simt lipsa cărnii. Trebuie să mai dau și prin sarmale, altfel simt repulsie pentru mâncările de post forțat.

15 decembrie

Dragule, ieri zi bună, începută cu slujba la Biserică, apoi vizita de rămas-bun a lui Paolo Biffis, un om de cultură occidentală pe care îmi pare rău că nu l-am cunoscut decât în ultimele luni. Mărturisea că în acești ultimi ani petrecuți în România a învățat *relativismul*, chiar spiritul critic care l-a liberat dintr-un anume clasicism rigid. Teama de a fi prins din nou de formele imuabile ale vieții catolice. Se simțea la el lupta dintre credință și rațiune. L-am invidiat. El pleacă într-o lume liberată de frică, liberă și cu disciplină liberă. Regret plecarea lui – este încă un colț de Occident care se depărtează. Aș vrea să mă duc mai des la Institutul francez, să releg contactele solide din timpul lui Dupront, Mouton. Ieri, dejun foarte simpatic la Domnița Ileana. Atmosferă caldă, deschisă, bună. Apoi, conversație intimă în fața revistelor cu fotografii de la nunta engleză. Apoi, am

cutreierat cu Alis Popescu pe la casele unde depuneam pachete. Oficiul de Moș Crăciun. Bucuria de a întrezări bucuria celor care primeau, toți intelectuali și oameni de calitate. M-am bucurat și eu de pachetul meu. Seară la Aurora și familie – intimă, foarte simpatică, mâncare excelentă deși simplă (după ei, căci după mine era foarte copioasă). Seara m-am „rătăcit” prin Spinoza – așa...! Hoinăresc, oftez pentru Occident, Franța sau Italia sau Anglia!

17 decembrie

Dragoste, ieri și azi zi plină. Ieri după-amiază, la Odeon. Mulțumesc Domnului că mi-a dat puterea curajului să vorbesc, deși se pare că era totul aranjat, am picat, cam năucă, în plin rechizitoriu al bieteii piese americane *Îmi amintesc de mama*. Ce nevoie de risc în mine, tot mai mare! Am spus tot ce aveam de spus. Aplauze multe. M-au asigurat că sala gândea ca mine. Ce rețin din această ședință e însă că ei, comuniștii, știu ce vor și știu să și lupte. M-a izbit și gândirea ălor care îmbrățișează *o cauză* mare și de aceea calcă peste detalii, chiar când sunt prețioase. Am mai aflat ceva: se pare că Sadova a mărturisit că a jucat piesa făcând un compromis, ca să trăiască. A greșit mai rău decât credeam eu că ar putea s-o facă. Nu îndrăznesc să judec până nu voi afla exact ce a spus. Trebuie totuși să fi făcut mea culpa, fiindcă altfel nu avea rost ce a spus Mircea Șepilici „că e lăudabil ca cineva să-și recunoască greșeala”, apoi, pe scenă, la sfârșit, când și-a luat ziua bună de la Novicov⁴, am auzit-o mărturisind pe un ton de școlăriță: „Veți vedea ce va fi piesa următoare!”. Nu vreau să condamn, mai ales că nu știu precis cum și ce a spus, dar socot că nu mai ai dreptul să mai joci ceea ce ai recunoscut că e fals. E trist că a putut să renege ce a lucrat cu atâta dragoste. Convingerea mea este că și Sadova e un soi de oportunistă ca și Marin F., ca și bieții noștri profesori de la Conservator, siliți să se înscrie la Socialiști, pentru că au neveste și copii. Să mă ferească Dumnezeu să fiu disprețuitoare. Eu sunt privilegiată, liberă, fără răspunderi decât a mea. Dacă trăiai tu, poate nu aveam curajul să înfrunt furtuna. Ba cred că da, pentru că o înfrunți și tu – și încă cum! Mulțumesc părinților și educatorilor mei că m-au făcut om. Dar mai ales lui Dumnezeu că m-a făcut capabilă să cred în El și deci m-a liberat. După-amiază, mondenitate acută:

muzică la Institutul Italian, apoi bufet copios. M-ar fi interesat să mai stau dar trebuia să trecem dincolo, la franțuji, unde era recepția pentru Madame de la Bruchollerie⁵. E încântătoare, femeie și amabilă și frumoasă. Îmi pare rău că pleacă Mme Rebeyrol. Sper că tânăra doamnă va fi la înălțime. Nu pot să nu notez un gest neprevizibil al lui Jean Paul. S-a dus de mi-a adus cartofi de la instituția lui! E ceva fantastic pentru cei care îl cunosc. Cred că și-a făcut o socoteală dreaptă și a recunoscut că exagerase în rău și că trebuia să compenseze, încă o dovadă că oamenii se cresc cu exemple.

24 decembrie, noaptea

Noaptea de Crăciun. Am petrecut toată seara cu copiii! M-au întinerit. Deștepți, hazoși, afectuoși, buni. Sunt obosită, dar plăcut. Și ieri la fel. Azi, cercul mai omogen. Marietta se amuza cu noi. Am întrerupt facerea unui Moș Crăciun ca să citesc cartea dată de Toader Arsenie și sora lui: scrisorile mamei lui Goethe. Încântătoare. Ieri m-am împărtășit cu Nataly. Părintele ne-a împiedicat să ne reculegem, a făcut cu noi... politică! Părintele Gala e un mare duhovnic. Ce deosebire de alți preoți, cu toate slăbiciunile lui, ce flacăra spirituală! Azi, sus la voi, era atât de liniștit și frumos încât m-am împăcat cu moartea. Erați lângă mine? Mă vedeți, mă simțeați? Vă vorbeam cu glas tare, mă rugam cu glas tare.

30 decembrie

Dragoste, astăzi e cea mai tristă zi după cea din 8 octombrie 1940, când ai plecat. Am urlat, m-am zbatut ca un miel în gura lupului, am blestemat, am urât. Acum m-am liniștit. Dar începe drama sufletului. Regele Mihai va fi poate fericit, să-i dea Domnul toate bucuriile cele mari, cele bune și să binecuvânteze în toate pe poporul lui, să-l țină în dreptate și virtute. Nu pot, nu vreau să cred că acesta e finalul tragediei începute în 1940. Copilul acesta a fost prea grav, prea eroic, pentru a merita această soartă rea. El e mai fericit acum, dar biata țară! Și el nu poate fi fericit fără să-și fi îndeplinit datoria către ea. Oare întru cât stânjenea el „progresismul”

poporului român? Oare un Rege constituțional ca el se opunea regimului democratic? Oare un Parhon oarecare iubește mai mult țara decât el? Suntem un popor de lași, ar fi trebuit să iasă azi sau mâine (vom vedea) mii de oameni să protesteze. E drept că a abdicat de bunăvoie, oare? Oare de la el a pornit sau a fost pus în fața unui fapt împlinit? Oare nu i-au pus textul în față și l-au amenințat cu pierzania țării, dacă nu iscălește? Nu știm nimic sigur, istoria ne va desluși. Simt că nu pot gândi, îmi flutură gândul, îmi e capul greu. Am senzația că totul e ireal. Aștept să mă limpezesc în somn. Dragul de Mihai, dragul de Regele nostru, până voi muri! Ce viață zbuciumată! Detronat o dată, de tatăl său, pleacă iar, de data asta din țară. Poate că are și el dreptul să trăiască o dată liber și fericit. E prima dată! Cine va fi hotărât această lovitură de stat? Ce parlament criminal e cel de azi care vinde țara! Căci nu Regele îi stă în cale pentru suveranitatea țării, ci pentru alienarea acestei suveranități. Dacă i-aș crede în stare de patriotism, i-aș ierta, dar cei care au pus asta la cale nu sunt liberi, sunt în soldă străină. Azi înțeleg că oamenii se pot sinucide din revoltă. Am turbarea neputinței. O singură armă: blestemul. Cu nemții mi-a reușit, așa fac și acum. Recunosc că nevoia de dreptate e mult mai tare ca puterea de dragoste.

1*. Vreau (engl.), cu sensul de „da”, răspunsul pe care îl dau mirii, la căsătorie, la întrebarea preotului.

1948

1 ianuarie

Dragostea mea, ce zile grele și pline de emoții! Azi-dimineată, la Biserică, o atmosferă încordată. Lumea n-a făcut nici un semn de cruce când s-a pomenit „prezidium-ul”, simțeam cum rugăciunea tuturor era aceeași, mai presus de interesele personale. Acasă, cu Rhea, Coca și Julieta am citit psalmi. Un telefon de la Alis Popescu mă cheamă la Domnița [Ileana]. M-am gătit cu rochia de gală, cum se cuvenea – am alergat spre casa binecuvântată, pe care o prigonesc cei răi și haini. Domnița, Nataly și Alis – am avut o conversație bună, prietenească, deschisă. N-am impresia unei despărțiri lungi, cred că, dacă eu trăiesc, ne vom revedea în curând. Ce om întreg, ce calm adevărat de om de rasă domnitoare, ce complet abandon în voia lui Dumnezeu! Și are șase copii! Lasă toate bunurile materiale plecând cu foarte puțin printre străini. O aventură princiară. Dar *e un om*. Oriunde se va așeza, va lucra cu folos pentru obște, e făcută să domnească, dacă nu pe tron, totuși e născută *un Șef*. Am plâns din adâncul inimii când ne-am despărțit. Am plâns ținându-ne în brațe. Surâzând printre lacrimi mă consola: „Dar ai spus că voi fi un iepuraș de Paște!”. Am răspuns „Dar eu poate mor până atunci”, la care ea mi-a răspuns grav: „Atunci ne vom revedea *dincolo*, acolo în orice caz ne vom revedea”. Era atât de convinsă ca și cum mi-ar fi spus că ne vom întâlni la Bran. La sosire îl văzusem pe Prințul Ștefan¹, s-a făcut superb. I-am făcut o reverență de curte, să simtă că oamenii de treabă îl tratează cum se cuvine. Domnița mi-a spus că aplauzele pe care le-a primit la concert au fost impresionante și, surâzând, a adăugat că de aceea e indezirabilă. Mă întreb dacă oferta de a o lăsa în țară a fost sinceră, de vreme ce E.B. i-a scris să plece cât mai curând. Eu nu sunt liniștită până nu îi voi ști pe toți ajunși cu bine în Elveția. Domnul să-i păzească! Afară ninge, nea curată peste noi, pomii erau încărcăți cu zăpadă strălucitoare, lumea era atât de albă și curată, casele cu ferestrele luminate parcă nu adăposteau grijă și amar. Am plâns cu indignare și cu furia

neputinciosului. Vorbe, vorbe, vorbe! Nici o faptă. Poate că trebuie această umilință ca să ispășim iluzionismul și verbalismul. Dacă visul meu e bun, deschizând ușa biroului, pe care l-am găsit somptuos iluminat, iar el spunând: „Am spălat pereții”, cred că vom trece ușor prin epoca aceasta. Traversasem înainte o casă în dezordine, de care îmi era rușine față de americani.

5 ianuarie

Pui mic, stau în pat de trei zile pentru a potoli inima. Am fost la sărbătorirea lui Mère Bathilde și Mère Geneviève – cincizeci de ani de călugărie. Erau cu coronițele de aur pe cap și floarea în piept, vioaie. Ce departe trebuie să fie ele de zbuciumul nostru și ce sigure pe locul lor în veșnicie. Binecuvântează-le, Doamne! Ieșirea mea la telefon a fost efectul prea multor pisălogeli care durau de zile întregi. Aș vrea să pot lucra iar *serios*. Cu atmosfera din jurul meu, e imposibil. De mâine voi face cunoscut că orele de vizitare și de telefon sunt reduse.

16 ianuarie

Pui mic, n-am mai scris fiindcă sunt foarte îmbâcsită. Grija pentru Domnița acum s-a calmat. O știu ajunsă în Elveția, în libertate, între oameni buni nu răi, nu haini, nu distructivi. Am aflat că locuitorii din Bran au condus-o cu alai. Merită. Articolele în jurnale contra monarhiei sunt scabroase și dovedesc nu numai răutate și vulgaritate, dar și lipsă de psihologie. Nu-și dau seama că întrețin un simțământ și că stârnesc rezistență și încăpățănare? *Democrația nu se poate menține decât cu o desăvârșită moralitate*, spunea Voltaire și are dreptate (în urma lui Locke?). Sunt atât de vulnerabili guvernării de azi încât orice atac la adresa Casei domnitoare de odinioară forțează răspunsul: „Cum puteți vorbi de automobile și luxul lor când voi îl etalați în mizeria generală, fără rușine?”. Pentru mine e o problemă ținută acestor oameni: oare sunt inconștienți, sau de un cinism diabolic? Cum îndrăznesc ei să acuze de păcate pe care ei le săvârșesc cu ghiotura? Constat

că ceea ce îmi consumă inima, îmi tulbură liniștea intimă e indignarea împotriva minciunii lor sfruntate, a relei credințe desfrânate, a cinismului lor care pălmuiește cea mai elementară morală. Și peste acest amar fundamental vin să se insereze toate mojiciile lui Jean Paul și panica și imaginația inventivă de tot soiul de catastrofe a celor din anturaj. Acum s-a invocat motivul de „rechiziție” de casă. Ba că-ți lasă numai atâția metri cubi de locuit, ba că te scoate din bloc etc. Totul e posibil sub un asemenea regim, dar parcă fantezia se complăce să chinuiască pe cei rezonabili ca mine și resemnați dinainte. Trebuie să devin mojiță și să-mi închid ușa, iar fricosului de Jean Paul să-i interzic să mai vină cu vești și sfaturi care mă agasează. E de un oportunism care mă zgârie pe suflet. Cât despre Maricica, nu o văd cu lunile. Nu-i pasă de mine, nu sunt bună decât la nevoie. Singura mea bucurie e clasa. Dacă mi-o va lua-o cum se vorbește, rămân mai săracă decât Iov, și la propriu și la figurat! Nu mă voi răzvrăti, voi răbda-o și pe asta, sper, cu demnitate și cu încredere în Dumnezeu.

Noaptea de 22 spre 23 ianuarie

Dragule, nu pot să dorm. Deși foarte calmă în conștiința mea, pesemne că mi-a crescut tensiunea la vestea demiterii mele, a lui Jora, Maximilian și a altor cinci profesori. Pe mine cred că mă pândesc de mult, acum au găsit prilejul² discuției publice, în ziua sărbătoririi Republicii. Nici Neleanu, nici comuniștii clasei nu m-au pârât, așa trebuia să fie. Sunt absolut insensibilă la ce li se întâmplă, deși realizez foarte bine consecințele. Dacă nu-mi dă nici pensia, sunt un om pe paie, supusă la toate lipsurile și mai ales la lipsa securității. Gustul meu pentru risc își va găsi satisfacția din plin. Siguranța cu care mi-am urmat linia de comportare o datorez, desigur, unui simțământ ascuns, vital, că nu mă vor atinge. Dar de astă toamnă întrevedeam și posibilitatea pensionării. Acum, azi, o întrevăd și pe aceea a totalei sărăcii. Contez pe solidaritatea prietenilor și pe dragostea studenților mei, dar nu mă amăgesc o clipă că ar fi un ajutor sigur și continuu. În consecință, pun jaloane pentru lecții viitoare. Mă doare capul. E în toiul nopții. Încerc iar să dorm. Azi-noapte te-am visat foarte preocupat.

29 ianuarie

Dragule, nu am mai scris, am fost bolnavă, spasme arteriale. Mi le explic prin enervarea cu veștile demiterii mele. Conștiința îmi e tot timpul liniștită, probabil că vitalul s-a tulburat. Am continuat lecțiile cu o poftă colosală, ca și cum ar fi ultimele. Clasa e atentă, parcă tot în emoție și sărbătoare. Au încercat un protest, i-am rugat să renunțe pentru a nu întezi opoziția. Am impresia că totul se evaporă în intenții și că de altfel nu sunt direct vizată, ci însuși Conservatorul care e atacat în plin și huliganic de cei care vor să-l înlocuiască. Dacă ne scoate pe toți cei pensionabili, ne vom aranja, care cum vom putea. Pentru mine a fost prilej să constat încă o dată ce drăguți pot fi oamenii și ce solidari prietenii. Gestul Părintelui m-a înduioșat adânc, nu îl voi uita niciodată: grija să nu rămân fără merinde a fost atât de părintească! Niciodată nu voi uita cu ce caldă părintească solitudine a venit cu servieta plină! Mi s-a topit orgoliul de care sufeream altădată, nevoia de independență „materială”, nici ție nu-ți ceream, îți amintești? Ce rea eram în fond. Numai când simțeam că-ți face plăcere, îți ceream. Dar e drept că mă bucuram nespuse de cadourile tale! Acum primesc toate darurile care îmi vin din dragoste prietenească, chiar când nu am nevoie de ele, le primesc ca un semn al bunătații lui Dumnezeu, al solidarității omenești. Mult trebuie să mai învețe bietul om, și multe din virtuțile aparente are de învins ca să ajungă la întreaga libertate spirituală. Mă întreb dacă, în curajul lui Mișucă [Jora] și al meu, nu e puțină indignare împotriva prea generalei prudențe, nu e panăș pe care natura noastră nu l-ar arbora dacă prea mulți nu s-ar arăta prea cuminți. Și azi mi-am făcut datoria să explic gestul lui Mișu. [George] Breazu mă amenință cu degetul și citează un psalm: „Pune, Doamne, strajă gurii mele!”. Ce o fi o fi! Și la Școala Socială am discutat unele probleme pe față. Oricât îmi spun: „Taci”, la prima ocazie, îmi dau în petic rău, parcă tu mă inspiri. Din împăciuitoare ce eram, m-am trezit o combativă. Jur că tu m-ai schimbat. Dragoste, te iubesc!

7 februarie

N-am scris zilele astea căci de când cu atacul de la *Rampa* și de la *Flacăra*³, se succed, alternând, emoțiile. Duminică, dovezi înduioșătoare de dragoste

din partea clasei. Doi dintre ei mă pândeau pe stradă cu flori, alții au sărit din trăsură ca să-mi vorbească. Micul Mugur venind să mă prevină de intențiile veninoase ale celor din „celulă”. Foarte prețioasă experiența: cazul Maria [Filotti]. Sunt uimită cât rol joacă banii în viața unor oameni cărora aceștia nu le lipsesc. Nu știu dacă la Maximilian nu e mai ales ambiția de a-și păstra catedra, în toate cazurile, cum arată scrisoarea de angajament, el are dreptate. M-a decepționat adânc Maria Filotti, o lipsă totală de direcție intimă, toate gesturile determinate de interesul momentan. Cum e posibil să nu aibă o ținută măcar superficială? M-a întristat foarte adânc. M-am războit cu ea din respect uman, ceilalți au lăsat-o ca pe o pestiferată, singură. Ce deosebire între ea, obsedată de bani, și Marioara Voiculescu!

Aceasta are elan, are demnitate, e o personalitate. Tot auzeam de ea rea, nu cred. E foarte omenoasă, cu mine gentili, și ea și fiul. „Mă protejează” ca pe un om care nu știe să se apere, un sentiment cavaleresc. În clasă, intervenția lui [Dan] Deșliu m-a dezgustat, nu de el, dar de cei care lucrează corupând tinerețea. Săracii copii. Irina a dovedit încă o dată că femeile au mai mult curaj. Nu sunt încă lămurită dacă bieții copii învață teorii frumoase sau dacă nu sunt instrumente inconștiente ale celor din umbră. Coincidența dintre atacul masiv: *Rampa*, *Flacăra*, așa-zisul seminar dramatic și insinuările Irinei că: „A spus Breslașu⁴, dacă d-na A.V. va fi prelungită la catedră multă vreme...”. Și cred acești tipi că toți suntem de cumpărat. Poate că au întâlnit prea mulți din ceilalți ca să mai creadă în oameni întregi. Ce risc? Mult. Mă animă, simt că mai am un rost pe lume. Neam de aventurier grec și de oltean haiduc. Dacă aș fi bărbat!

Când mă analizez, mă sperii cât de ruptă sunt de toate, nu mă mai ține definitiv nici un interes personal. Doar clasa mă mai ține. Desigur e bună această perioadă pentru conștiința noastră românească. Sper că se va alege ce e bun de ce e putred, că vom scăpa de lichelism. Dacă mai trăiesc și voi mai avea și eu o vorbă de zis, la asta voi lucra: la *deslichelizare*. Nu voi avea nici o vorbă aspră pentru cei mici, care s-au înscris ca să nu moară. Dar pentru oricare s-a vândut, ca să se *împingă mai departe*, nici o scuză, nici o circumstanță atenuantă. Trebuie să ne tămăduim odată de lipsa de consistență morală. E momentul să creștem. Uneori invent „răzbunări” pe bază de dispreț, recunosc că nu sunt constructive. Trebuie procedat rece, fără emoție, la redresarea celor de esență moluscă. Trebuie să fie ajutați să le crească un schelet moral. Nu severitate polițienească, dar logică implacabilă. Scoși din presă toți nechemații, școală severă de jurnalistică și

mai ales de ținută morală. La fel, în învățământ. Să se facă băcani, dar nu educatori de tineret. Greu, foarte greu. Omescu mă pune pe gânduri. Palid și obosit, extenuat, e străveziu. Oare rolul din *Viraj periculos* nu îl deformează? Azi mi-a făcut impresia că e nedormit, livid. Piesa, foarte bună. Factura modernă, problemă acut subliniată, mă mir că a trecut la cenzură. Poate pentru că Priestley e comunist? Toată în nuanțe și un dialog de anchetă psihologică, foarte interesant și faptul că e un singur mare act. Realism concentrat, dramatic. O problemă care își desfășoară meandrele în fața noastră. Gen polițist. Jucat impecabil de toți interpreții. Teatrul face mari progrese la noi, întrecere între regizori. Lume multă la mine, uneori aș vrea să fiu într-un pustiu confortabil. *Un désert*^{1*} à la Port-Royal. Aștept, aștept parcă în fiecare clipă declanșarea liberării. O voi apuca? Doamne, fie voia Ta.

14 februarie

Dragoste, azi, în fine, a apărut în jurnale decretul comprimării mele! O simt ca o descărcare în urma supărării de azi-dimineață. Îmi pare rău că mi-am ieșit din fire, că m-am înfuriat împotriva imbecililor de delatori, mincinoși care nu au nici măcar curajul să semneze. Privesc la ultimele săptămâni, au fost o continuă bătălie. Îmi pare bine că m-am descoperit un om combativ. Ți amintești? Mă numeai un cal de rasă, când mă înfuriam. Pui mic, e aproape unu noaptea și am vorbit de la opt dimineața până la douăsprezece noaptea, o zi groaznic de grea. Foarte simpatic a fost dejunul la Cornelia Forțu², cu Cella și Filip Lahovari³. Conversație bună, dar simțeam că-mi crapă capul de oboseală. Trebuie să am acum tensiunea 24, îmi simt urechile țiuind și că nu voi dormi. Totuși vreau să fiu liniștită, sunt în mâna Domnului.

16 februarie

Dragule, după multe manifestări de simpatie și chiar de admirație pentru gestul de a rezista la toate loviturile și toate „ispitele”, iată-mă, în fine, la

pensie. Cum se aranjează toate lucrurile cum e mai bine! Dacă mă scotea normal la pensie aş fi suferit, desigur m-ar fi demoralizat. Dar cu această „bătălie” începe parcă o eră nouă în viaţa mea. Nu-mi fac iluzii că, dacă țin mult regimul, va mai putea lumea rezista şi că eu voi mai avea ceva alături de pensie. Dar ştiu că Dumnezeu nu dă omului mai mult decât poate răbda. Dovezile de simpatie, florile, scrisorile, telefoanele din toate părţile mă țin în stare de sărbătoare. Azi-dimineaţă voiam să-mi iau rămas bun la Conservator, dar când am văzut că nici chiar [Felix] Aderca nu îndrăzneşte, ca Director general al învăţământului artistic, să-şi ia răspunderea de a mă autoriza să intru în clasă, am înţeles ce grea e şi situaţia celor de sus şi, mai ales după insistenţa studentului Antonescu, am renunţat. E învăţător, e mai mare într-un sindicat, după câte am înţeles când s-a repezit în Deşliu înfruntându-l că „a trecut peste capul lui”. Bănuiesc că e comunist, dar din cei cumsecade. Era atât de emoţionat, că nu pot crede că nu era sincer. Am avut impresia că vrea să evite ieşiri de ale copiilor împotriva lui Neleanu şi a altora. Ionel spune că poate avea chiar el însărcinarea de a vorbi contra mea dacă apăsăm. Nu ştiu nimic pentru că nu ştiu dacă e cu adevărat comunist. A luat de două ori poziţie contra lui Deşliu. Trebuie să desluşesc cazul. Mai ales că e dureros că au început să se bănuiască unii pe alţii şi să mă avertizeze să mă păzesc. Aici e primejdia. Au reuşit să dezbine clasa care era o unitate prin încrederea în mine. Toţi mă avertizează de Seleanu M., o femeie drăguţă şi care îmi face „declaraţii” de la începutul anului. Parcă nu-mi vine să cred. Prea am văzut-o emoţionată adeseori şi ca un om căruia i se revelă o lume nouă. Poate că, fără să vrea, să fie manevrată de alţii. Eu, una, nu cred că e falsă şi că mă „vinde”. Oricum ar fi, acum s-a terminat. Dacă preia Rory cursul, vor constata că m-au izgonit fără să-şi atingă scopul. De altfel, convingerea mea este că realmente nu au vrut să mă scoată la început, ci să mă intimideze pentru a mă face să mă supun lor. Sosirea celor de la Odeon m-a încântat, mă aşteptam şi mi-o datorau căci, în mare parte, de acolo, de la intervenţia pentru *Îmi amintesc de mama* mi s-a tras. Nu puteam altfel după firea mea. S-a anunţat generalul Rosetti miercuri. Vrea să mă pună pe lucru la Academie. Cu atât mai bine. Victoraş, vechi prieten, s-a alarmat, iar Părintele Gala a avut revelaţia asupra cauzei pentru care românii, popor civilizat şi cult, au refuzat creştinismul: cei care propovăduiau minunata veste semănau prea mult cu cei care azi impun ideile generoase ale socialismului în forma comunistă. E realmente o „revelaţie”.

18 februarie

Dragoste, crucea arzând, gestul tău care mă îndepărta, în vis, ce înseamnă? De patru zile viața e o vorbă continuă, mă simt complet *istovită*. Trebuie să tai orice vizită până miercurea viitoare. Faptul că și Școala Socială renunță la mine, oricât de jenant, mă doare. Toată lumea mă iubește, dar nimeni nu îndrăznește un gest de protest. Câțiva or înțelege, dar cei care așteptau prilejul de a protesta pot fi decepționați. Sunt hotărâtă, după ce voi fi făcut protestul la Minister, să fiu mai energică. Aștept să văd cum fac protestul. Generalul Rosetti mă îmbie să scriu o istorie a Teatrului românesc. E un lucru care încă nu-mi surâde. Caut în mine ce aş scrie cu adevărată poftă, nu găsesc un subiect precis, dar un climat: o combatere științifică, dar și vehementă, dacă aceste două atitudini nu s-ar exclude, a principiilor și a metodelor de azi, unele complet perimate, altele troglodite. Azi aş fi în stare să intru într-o polemică violentă cu falsificatorii de gândire și cu cretinii ca și cu pușlamalele de rea-credință. Știu că am aerul lui Don Quichotte, dar trebuie să mai fim și din aceștia ca să curățăm aerul de miasme. Am visat, cu ochii deschiși acum, la un proces intentat presei mincinoase, calomniatoare, șantajiste. Și-i vedeam pe șobolanii otrăviți și lași, demascați. Dar pentru asta ar trebui bani, pentru timbre și avocați și mai ales oameni curajoși. Trebuie să-i las să mă înjure până vor amuți și să-i dau în judecata lui Dumnezeu. A Lui este răzbunarea. La A.T.F. tensiune între partidul lui „Tofy” și partidul doamnei „Ciortan”. Tofy pare un om energic, dintr-o bucată, dar e în fond o autoritară pătimășă și gen „Regină ofensată”. Posibilitatea de a se afirma prin U.N.S.R. îi dă, fără știrea ei, îndrăzneală. O priveam, vedeam pe fața ei expresia a mii de „refulați”, de complexe de inferioritate care, în fine, pot trânti ușa în nasul celor învinși, a boierilor. Mârâiau în ea resentimente vechi. O înțeleg că se răzvrătește, dar era în violența clasei ei ceva care compromite cultura. Și totuși, cum îi luceau ochii la gândul unui puternic partid tineresc, se trăda ca o bună româncă, nu o comunistă. Nu cred în comunism. Dar cred în evoluția socială a creștinismului. Simțământ curios de singurătate, deși atâta lume e cu dragoste în jurul meu. Renunțarea la curs mă doare era ultima bucurie ce aveam de dat.

19 februarie

Dragoste, mă neliniștesc pe zi ce trece nu numai în spirit, cum eram liniștită dintr-un început, dar și în suflet și mai ales în organism. Inima se obosește groaznic pentru că vorbesc prea apăsător, prea din „soma”, va trebui să mă înving, să ajung să nu scot nici un cuvânt decât din „nóos”. Va veni și asta. Vreau să-mi ajute Dumnezeu, prin voi, să am puterea să vreau. Azi conversație interesantă cu profesorul Marcus. Cred că nu am mai avut asemenea discuție, de asemenea calitate, decât cu Pippidi și cu Cisek, dar ei sunt mai limpeziți, mai atici, Marcus are o flăcărie rece în aparență, o flăcărie mistuitoare în el care îl face un exemplu foarte prețios de om. Dacă are norocul să aibă timp să scrie, să-și exprime organizat ce spune, cred că ar putea merge foarte departe. E tipic iudaic, dar în ce e mai bun, mai nobil, mai pur. Gândire idealistă, orientare morală, problematică acută și adânc trăită a intelectualului. Un vocabular foarte bogat, precis, tip raționalist, e un om cu stil. Problema lui e și a mea, numai că eu, la vârsta mea, o trăiesc mai liniștit. După discuția cu Mioara Gorea am simțit aproape fizic jena de a rămâne în afara mișcării, a timpului. Și totuși, simt intuitiv că orice „compunere” cu comunismul de la noi e în dauna valorilor umane. Comunismul s-a născut din indignare, din răzvrătire, o acțiune a sclavului înălțat, plin de resentimente acumulate; când acționează, *lovește*, nu poate *construi* ceva nou decât material; cultural, spiritual nici nu a ajuns să trăiască încă pentru că spiritul începe de la „creație” de la „act” liber, tot ce e reacțiune e încă lume fizică, *iresponsabilă*. Cultura greco-latină nu e în nici un fel „re-acțiune”, cu toate războaiele grecilor și imperialismul roman. Oare războiul cu perșii al grecilor a fost re-acțiune? Nu. Apărarea lor face să se nască conștiința lor națională și întetește simțirea libertății: *ideea libertății ca o datorie colectivă*. Cultura lor nu e clădită pe reacțiune contra ceva, e, dimpotrivă, pozitivă, pusă pe cucerirea de valori. Atena și toate celelalte cetăți *sunt libere* dintr-un început și cultura lor e făcută de aristocrați, apoi de oameni muncitori, *dar liberi*. (Hesiod.) Comunismul prepară o cultură întemeiată pe ură. Ura de clasă e fundamentul ei. Dacă desființarea diferențelor dintre clase e o idee pozitivă a democrației, comunismul a preschimbat-o într-una negativă: *desființarea* oamenilor din anumite clase. Numai așa se explică tactica de exterminare a celor care își aduc aminte de o viață mai bună. Mi-ar răspunde un comunist că nu se poate altfel accelera procesul de unificare. Îi răspund: când creștinismul

aducea marea sa revoluție, aceasta nu desființa deosebiriile tăind capetele celor mai înalți, ci absorbind diferențele, digerându-le, făcându-le să piară singure. Un creștin prinț și un creștin țăran se consideră frați întru Dumnezeu. Sclavii romani care se creștinau nu-și urau, nici nu-și ucideau stăpânii, ci îi converteau. Știu că un comunist ar răspunde că nu are timp, azi, de convertirea burgheziei și că cei pe care îi recrutează dintre burghezi, pentru a se folosi de ei, nu au decât să se apropie de comunism fie din interes, fie de frică. Dar tocmai aci e vizibil caracterul antiumanist al comunismului. Voi încerca să explic și metodele lor funciarmamente false și antiveridice. Acum aș vrea să-mi fixez șirul ideilor în argumentarea: *de ce comunismul nu poate crea o cultură nouă?*

Numai aparent răsare o lume nouă, în sensul că *masele* sunt *subiectul* acțiunii, nu „Eul”, aș zice că ei pretind să creeze „Eul” care este „Noi”. Omul crescut la dimensiunea omului social. Politicul e un mijloc. Creșterea unui om nou, omul colectiv. Dar mai ales *proletarul*. Aici e buba și se trădează ne-umanismul. Nu îi interesează Omul, nici chiar Omul colectiv, ci proletariatul, adică o clasă de oameni. Lupta e de clasă, nu are caracter constructiv decât în scopuri адаose, ca o justificare în fața propriei lor conștiințe. Oare nu sunt așa toate revoluțiile? Cred că da, *dar ele nu creează o cultură nouă*, ci numai deschid porțile pentru cât mai mulți să participe la vechea cultură. Că, prin participarea mulțimilor, cultura se schimbă e cert. Evoluează. Chiar calitativ, nu numai cantitativ. Dar numai două momente istorice sunt *realmente creatoare* de cultură nouă, adică de cultură propriu-zisă: Antichitatea greacă și Creștinismul. Romanii, în fond, „au răspândit” numai produsul creat în laboratorul grec. Creștinismul e cel care introduce noutatea: *omul Fiu nu creatură divină*. Concepție nouă despre om, din care decurge logic morala iubirii, ar mai fi Renașterea, moment înnoitor prin descoperirea Infinitului mare și apoi cel mic. Desigur o colosală bulversare, noul loc al omului în Univers, dar nu cred că e un nou început, e doar o mutare de pion în locurile vechi, e mai ales o nevoie de împăcare a celor două tradiții: Anticul și Creștinul. *Lume nouă*, înnoirea nu o văd decât prin efectuarea integrală a creștinismului. Acum înțeleg ce trebuie să scriu. Încep să-mi adun material și să-l organizez chiar de mâine. Nimic nu este întâmplare. Totul are un sens.

Vizita lui Marcus am simțit că mi-a fost salutară. De aceea și bucuria că a venit. Eu cred în conlucrarea tuturor gradelor de vieți.

Cum pentru gândire se consumă energie trupească, tot așa cred că un gând creator e hrănit de o „inspirație”, adică de efectul unor cauze tot vitale, dar de un grad superior. (Goethe, în ultimele conversații cu Eckermann.)

Este epoca riscului, a înotului fără coardă, în toate domeniile.

Voi încerca.

22 februarie

Dragoste, azi mare decepție cu Al. Rosetti², nu pentru că nu-mi poate avansa nici un leu, înțeleg, e în lichidare, are omul dreptate, dar prudența de a nu scoate o vorbă, de a mă certa prietenește că nu sunt cuminte... am înțeles, în fine, de ce îl detestă atâta lume. Am plecat tristă de moarte de acolo, cu inima strânsă în fața lașității. M-a consolat amabilitatea lui Petru Comarnescu care, deși mai tânăr, mi-a spus cu tonul cald al inimii: „mata ești a dracului și nu te lași” și se vedea că a participat la tot.

25 februarie

Încă o dată recunosc că Dumnezeu a avut grijă de mine scoțându-mă din viespar. Pe zi ce trece, constat că cei rămași sunt tot mai constrânși. Demisia lui L. Pătrășcanu, adică mai bine zis „demiterea” lui, e simptomatică. Dispar ultimii reprezentanți ai unui sentiment patriotic, cât de cât. Panourile de pe străzi sunt elocvente, totul se prepară pentru ultimul pas. Se joacă, am impresia, ultima carte a soartei noastre. Aștept tot mai anxioasă evenimentele. Lupta din Cehia ar putea fi decisivă pentru dezlănțuirea unor evenimente mari. Trăiesc parcă în tensiune supremă. Acum e acum. Restul nu contează. Întrevăd posibilitatea de a nu avea bani de piață, nu mă îngrijorează, soarta țării e pe primul plan în conștiința mea acum, tot restul se soluționează prin ea. Anglia, la radio, spune că Apusul nu poate da ajutor. Așa și în primăvara din '39. Numai că de data asta e vorba de întreaga Europă. Dacă nu le stă nimeni în drum, la vară, rușii sunt în Franța. Cum mă întâlnesc cu alți oameni, cum sunt deprimată. Saingevin, pe cât e de interesant cât ține lecțiile, pe atât de enervant în discuții, eternul negativ.

Trăiesc precar. Dimineața am lucrat bine, sunt singurele momente bune. Dorm cam mult. Prezum că e o compensație pentru mâncarea cam nesubstanțială. Cred în Dumnezeu, în altă viață. Dacă mă înșel, totul e pierdut. Doamne, nu ne lăsa.

3 martie

Pui mic și drag, m-am pornit pe plâns, acum, prima oară de când m-au „comprimat”. Nu au izbutit să mă întristeze nici chiar prin grija pâinii de toate zilele. Dar acum, citind pe Gundolf, pentru a mă repune puțin în atmosfera lui Goethe, am făgăduit un curs pentru câteva cucoane, la gândul că nu voi mai putea analiza pe Goethe clasei și m-a apucat jalea. E primul ceas în care realizez că mi-au luat bucuria vieții, mi-au luat clasa, acolo creșteam oameni. Am impresia că nimic nu-mi poate înlocui clasa. Voi scrie, dar lectorul e anonim, străin, clasa e vie, era copilul meu. De abia acum, în seara asta, simt lovitura cât e de adâncă. Oare o simt și copiii? Parcă aş dori să nu-i doară ca pe mine. I-aş prefera mai infideli.

Propunerea doamnei Forțu în numele multor profesoare, a lui Pippidi, a clasei de a mă „ține” are de ce să mă ferească. Dar astă-seară mă doare prea tare că cei care trebuiau să profite de maturitatea mea nu mai au voie să se întâlnească cu mine. Au fost multe între timp. Masa la M. Șeptilici și nevasta lui, casă delicioasă, atmosferă intimă, conversație bună. Moartea Preasfinției Sale Patriarhul a picat într-un timp foarte greu. E catastrofal pentru Biserica noastră dacă va cădea în mâini nevrednice. Numai Dumnezeu ne poate scăpa. Azi-dimineață, Părintele Gala a trecut pe la mine. Ar fi o splendidă figură acolo sus, dar ar ajunge în Siberia după cea mai mică opoziție. L-am sfătuit să primească să fie ales la Constituantă pentru a putea vorbi pe față în ce privește treburile Bisericii.

5 martie

Dragule, zile pline de lucruri mărunte și de zvonuri mari, de așteptare tot mai angoasantă. Lucrez la Sofocle. Mă antrenez, faptul că găsesc la Perrota

foarte multe din gândurile mele îmi dă curaj. Firește, cunoașterea tuturor izvoarelor, informația uluitoare ar putea să mă deprime nu doar pe mine personal, dar pentru țara întreagă în care bibliotecile sunt tot mai sărace, dar ce importă această inferioritate a mea, e o bucurie să constat că aiurea, desigur și la noi, cei de la Istorie lucrează frumos, serios, documentat. Totuși e nevoie de un Sofocle românesc și poate sunt pregătită. *Ceai la Nadia Duca*. Conversație fără mult șir. Împărtășire de impresii, altădată aș fi scris: pierdere de vreme. Azi spun: nevoie de a strânge rândurile. Nadia Duca fermecătoare, înțelegi cum a putut înnebuni bărbați ca Duca. Deșteaptă, fină, feminină, amuzantă. Mare clasă. Eu mă simt ca un cățel răpciugos în preajma unei asemenea femei. Numai doi domni pierduți între cucoane. Apartament delicios, foarte cochet, argintărie frumoasă. Totul nobil, nimic încărcat. Veste bună aseară. Regele Mihai a vorbit pe față la Londra. Acum, pesemne e liber de orice obligație.

Totul parcă se desenează spre bine. Cum? Dumnezeu are grijă.

6 martie

Azi pe la 6, la Marietta Guetta, lectură de către G. [M.] Cantacuzino: studiul său, prefața la traducerea lui Vitruviu. Cerc intim, simpatic, fără politică, strict cultură. Am uitat complet că sunt în București. „Oameni, nu furii!” De mult n-am mai simțit o asemenea plăcere. Am învins toate prejudecățile. Sunt situații foarte nobile chiar când nu sunt legale. Nevasta lui G.C. e de 10 ani în Anglia.

13 martie

Prima zi tristă până la dezgust de la destituirea mea. Aseară profesorul Țintă povestea cum postul meu era oferit lui Breslașu de către consiliul profesoral, care l-a recomandat! Mi-a venit rău că acest sărac consiliu nu mai era compus decât din fricoși! Trebuie să am detalii despre ședință, dar e de ajuns pentru rușinea lor să fi acceptat să recomande un tip nemernic care a lucrat în umbră manevrând naiv și laș. Rar am simțit mai mult dispreț

pentru un compatriot ca azi. Oare pentru că întâmplarea mă privea pe mine? Probabil. Dar e cu atât mai dureroasă. Aceasta mă va învăța să nu mă mai încred în oameni, chiar în cei mai buni. Și să constat că Școala a căzut în mâinile unui om slab, dar abil și arghirofil. Atât de mulți elevi au fost primiți pentru motivul că trebuiau încasate taxe! Totul a coborât la un nivel inferior. Cât despre „broscuiul soios!” îl las în plata Domnului, n-o să scape. Astăzi am îmbătrânit cât o viață întreagă. Ieri, întâlnire plăcută cu doamnele de la L. Orghidan. Dacă regimul acesta se permanentizează, sunt condamnată să mor de foame și de scârbă. Am făgăduit lui Dumnezeu să nu mă preocupe viitorul, dar simt că nu mă pot ține de cuvânt. După-masă, muzică frumoasă la A.C.F.: Pergolesi, Vivaldi, Corelli. Momente de emoție. Apoi mică serată pentru tinerele refugiate la Jana Teodorini. Tinerețea îți inspiră încredere în viitor. Dar e în mine o oboseală de viață, o tristețe, un „la ce bun” care mă înspăimântă. Poate că m-am opus cu prea multă semeție în ultimul timp. Sau este o stare febrilă din durerea unei gingii. Sau poate am văzut prea multă lume, îmi trebuie mai multă singurătate și reculegere. Casa mea e mai rău ca la moară.

16 martie

Azi, zi bună, dragule! Dimineată cursul lui Pippidi, substanțial, frumos. Se simțea în el bucuria paternității, un fel de vitalitate intensificată de mândrie și, desigur, de simțământul îndoit al viitorului! M-am bucurat mult pentru ei. Nu sunt mulți pe care îi prețuiesc astfel, la noi. În mine realizez „trecutul”. Poate că într-o cultură mai înaintată, vârstele și rostul lor s-ar echilibra. Dar la noi, acum în plină barbarie și în fluxul la maximum al forțelor elementare, vârsta mea nu se poate afirma decât cu prețul rostului ei adevărat: înțelepciunea. Dacă ești înțelept, nu poți decât să te ții la o parte, pentru că nu ai ce căuta în mijlocul pumnilor și al urlletelor. Asta și fac. Azi am citit mult despre Goethe. Aș vrea să dau „cucoanelor”⁸ bucuria pe care o simt eu în apropierea lui Goethe. Acasă, după-amiază, liniște ca de vacanță mare, nu a venit nimeni, nu a telefonat nimeni, am citit din plin. Primăvara mă lucrează pe două aspecte: într-un fel mă îmbată ușor, îmi dă poftă de viață, de schimbare, de Paris, pe de altă parte mă melancolizează, simt că-mi seacă încrederea în oameni, interesul vital care mă pune la lucru. Trebuie

să mă obișnuiesc să lucrez efectiv, adică de dragul scrisului, nu de dragul celor cărora mă adresez. O voi face desigur, dar fără sentimentul necesității, doar așa, ca să rezist eu, să nu fiu doborâtă sufletește. „Rezistența” m-a obosit, de trei zile sunt un balon dezumflat. Dar voi da înainte. Nu se poate trăi numai din entuziasm. Fidelitate, fidelitate! Sper că intimitatea cu Goethe să-mi devină o sărbătoare. Politica am părăsit-o zilele acestea, aștept. Moartea lui J. Masaryk m-a durut aproape fizic, am înțeles dezgustul lui. Totuși cred că a fost asasinat. Oare zvârlit de la două etaje înalte, nu i s-ar fi zdrobit capul? Fața lui era intactă. Am impresia că l-au ucis și apoi l-au transportat jos. M-am trezit azi la gânduri crude, fără nici o ezitare. Timpul pe care îl trăim e primejdios. M-am hotărât azi să-mi fac un plan de reformă teatrală, așa, de probă! Râzi. Ai dreptate. Sunt o biată maimuță proastă, nici măcar savantă. Când îmi urmăresc viața, nu găsesc în ea nimic serios, decât entuziasmul ce am trezit în tinerețe.

21 martie

Dragoste, au trecut o sumă de evenimente pe care nu le-am însemnat. Ne-am învățat să trăim în senzațional. Lovitura Triestului a făcut să se uite Praga. Mă tem că această atmosferă de lovituri mari ne blazează complet. Trăim pentru cauze universale, tensiunea ce trăiam pe vremuri, e mult de atunci, era mai ales pentru cauze personale. Acum se duc și ultimele rămășițe patriarhale din viața noastră, cu ultimele simțăminte mai „locale”. Ieri, mare emoție: vizita Înalt Prea Sfințitului Nicolae al Oradiei. Un prelat credincios intens, un solid intelectual, un fin om de lume, un patriot neînfricat. Mi-a fost o mare, o nobilă bucurie ceasul petrecut cu Dsa. M-au izbit bogăția și eleganța vorbirii. Ardelenii sunt incomparabili cu ai noștri. Se recunoaște influența Apusului la ei, la noi superficialitatea și mahalagismul. Am constatat-o și printre studentele refugiate. După acest ceas important, dejun la Mariana și Ion Zamfirescu. Nu pregetă niciodată să-mi mărturisească admirația și afecțiunea. Ieri mi-a spus că sunt femeia cea mai importantă a țării și mi-a făcut o adevărată declarație de dragoste. Cu ce plăcere limpede poți asculta asemenea mărturisiri, când ești o femeie trecută de 60 de ani. La ora 5,00 la Pitar Moș: *Matthäus-Passion*^{2*}. M-a pătruns atmosfera. Am făcut „Drumul crucii”, prima oară în viața mea, deși

am fost atâta printre catolici. După o zi bogată azi, agasament profund din pricina „broscuiului”²: gândul că îmi „cercetează” cursul, naivitatea lui Țintă¹⁰, care îl crede bine intenționat, felul cum a intrat în clasa lui Rory fără a se prezenta, totul mă face să nu am încredere în acest personaj care, la prima întâlnire la examenele din toamna lui 1946, mi-a părut cumsecade. Mă doare totuși ca fără a crâcni, copiii s-au acomodat cu situația, învățătura de minte: să nu te bizui pe simțămintele copiilor. Am compensații în atenția oamenilor maturi, un chip de solidaritate intensă.

Percheziții prin case, ridicările de persoane, noaptea. Poți să te aștepti la orice. În mâna Ta suntem, Doamne.

2 aprilie

Am tot pregetat să scriu, dragule. Evenimente multe, un fel de teamă de a mă pleca asupra lor. Alegerile. Un joc, nici măcar de oameni perfizi, nici de copii. Nu știu cum să înțeleg acest spectacol regizat. Oare comuniștii cred că au avut de luptat cu opoziția? Rezistență? Da. Opoziție? Nu. Orașul pare un bâlci lamentabil. Aștept. Ce? Nu știu precis. Dar aștept liberarea. Cum? Cum va fi pe urmă? Cine poate ști toate astea? Căci totul a fost dat peste cap. De unde vom începe iar? Luni, *incinerarea Norei Steriade*. Nu pot s-o consider dispărută dintre noi. O simt foarte prezentă, chiar cu defectele ei. Ce om întreg! Sculptată în cremene. Nu cunosc valoarea mozaicurilor, pe mine mă emoționau adânc. Originale, primitive, elementare, în sens mare. O tot văd surâzând batjocoritor, bună și neiertătoare. Ce elan mare era în ea. Și câtă dragoste de pământ!

3 aprilie

Dragule, azi zi plină. Am citit dimineța. Apoi conversație cu Puff și doamna B. asupra literaturii ruse clasice. Merg cu ranchiuna până a nega și ce e genial. Mă întreb uneori dacă formula noastră artistică europeană se poate aplica și la ei. Poezia lor e muzicală, nu e plastică, dar nu poate fi negată. „Cazurile-limită” de conștiință agasează la Dostoievski. Deși, oare,

la Racine nu sunt tot cazuri-limită? Pasiunile raciniene sunt ale noastre, iar ale Karamazovilor ar fi doar ale Rusiei? Nu cred. Dostoievski atinge alte planuri sufletești, cele mai elementare și, poate, ecoul lor e altul ca la noi sau poate că ecoul lor ne sună nouă ca ne-natural. Dar nu e mai puțin artă în romanul lui Dostoievski decât ca în cel al lui... era să scriu Proust. Oare valoarea lor nu constă tocmai în urmărirea subconștientului în ascensiune spre conștient și totodată crearea personajelor cu soartă proprie? Se poate spune că Stavroghina sau Alioșa nu au soartă proprie? Să nu fim nedrești, chiar dacă între această literatură și noi cade la un moment dat cortina de fier, așa am simțit-o de când aveam 20 de ani, asta nu înseamnă că nu e artă mare. Parcă pe spanioli îi înțelegem până la capăt? Sunt popoare mai „locale”, mai particularizate, dar artiștii merg până în adâncul sufletesc universal uman când sunt capabili să creeze personaje care „trăiesc”. Și să nu ne amăgim: *interioritatea* personajelor e cea care asigură plasticitatea lor, realitatea lor. Așa că zace în aceste fapte un adânc universal omenesc, chiar dacă vorbesc altă limbă decât noi, adică dacă logica lor deviază de la a noastră și subconștientul lor e mai stăpân decât conștiința în ei. Ce ne pare anormal e reacția care izvorăște dintr-un adânc de conștiință religioasă, pe când noi avem criteriul moral. Aici mi se pare specificul lui Dostoievski și chiar al celorlalți: Tolstoi, Cehov, Ostrovski, chiar la Bunin. Oamenii lor trăiesc în alt raport decât cel moral. Ca în tragedia greacă, tipic religioasă, acțiunea răsare de dincolo de conștiința clară, dintr-un punct comun pentru om, zeu și cosmos. Reacția se plămădește de acolo și pe măsură ce străbate până la conștiința clară se face „act” căci între reacțiune și acțiune care e deosebirea? E cea dintre materia vie și conștiință. Dar *actul* poate el să fie funcțiunea superficială a conștiinței superficiale, sensibile sau chiar numai raționale? E tocmai ce îl deosebește ca funcție de intelect, în deosebite „sisteme” (Augustin, Descartes, Pascal). Ce-l deosebește este esența sa. La fel cu *realitatea* originară, pe când intelectul e de altă natură, se opune realității esențiale ca funcție aperceptivă. E legat de „subiect”. Obiectul e conceput metaforic „în sine”. Realitatea originară, firește un concept metafizic, datorat tot minții noastre, dar acelei funcțiuni creatoare, nu doar analitice. Și *creația* conștiinței, *actul* e hrănit cu toată substanța ei, nu poate crește doar din *înțelegere* (deși și aceasta e un act), ci înțelegerea, ea însăși, se ridică din tainele pe care le biruie, luminându-le, dar fără el fulgerul ar fi scurt, doar o scânteie care se stinge, pe când, hrănit de toate straturile ființei, ce-l poartă în sus, ajunge „la conștiință”.

Am impresia că romanul rusesc clasic urmărește acest traiect al conștiinței, în trecere de la materie la spirit, adică, mai bine-zis, de la neființă spre ființă, sau, și mai bine zis, de la placenta uniformă spre ființa formă. Pe când literatura europeană se preocupă de conștiința ieșită din negura, nu doar a subconștientului, dar a materiei înseși. Poate Shakespeare, în Caliban, a pătruns mai jos. Toate lucrurile astea de revăzut.

Dejun foarte simpatic la Aurora, cu Régine, pentru sărbătorirea internatului lui Nellu. Nellu, fericit că scapă de acasă prin internat. De ce? Maniile Aurorei îl exasperau. Nicu e calm ca un inițiat indian. Ce păcat de un om ca Aurora care are calități enorme, dar și le strică printr-un fel ce devine manie. La ceai, la Nasta. Marioara e maestră în a primi, a-i face pe oameni să se simtă în largul lor. Seara, la Valérie, toți acasă, un moment simpatic de înțelegere. Maricica mă îngrijorează cu crizele ei de inimă. Nu vrea să înțeleagă că o minează tutunul.

9 aprilie

Dragoste, o veste năprasnică: s-a sinucis Petrișor Viforeanu¹¹. Această moarte îmi pare ori un act de nebunie, ori un act silit de circumstanțe mult mai grave decât cele mărturisite. Mă tem că obligațiuni luate față de regimul actual l-au angajat mai mult decât dorea și că nu putea ieși din angrenaj decât în modul acesta. Faptul că a scris cinci scrisori (după cum se spune) e dovada că a avut timp destul spre a se gândi și răzgândi. Mă îngrozesc la gândul prin ce trece acum biata Mariana¹². Cazul trebuie să înspăimânte pe mulți. Piesa *Cum vă place?* mi-a făcut bine, mi-a împlânzit tristețea. Un spectacol remarcabil, perfect pus la punct, stilizat, poetic, joc excelent. Carabin, în primele acte, impecabil. La sfârșit, fără consistență psihică, fără greutatea „anxietății”, excelentă Carmen Tăutu, bună, chiar foarte bună Beate Fredanov. Muzica fină, excelentă, decoruri simple, evocatoare.

Întâlnirea cu Maria Gorea, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Am evitat orice explicație. Măine începe cursul Breslașu. În loc să înfrunte atmosfera clasei, a diluat-o în masa întregii studențimi. Oare va ține cursul tot acolo? Oare va face o lecție program? În fond nu mă mai interesează. Doar copiii,

care dovedesc atașament. Școala? Parcă s-a rupt de mine. Dacă s-ar întoarce lucrurile, oare m-aș reîntoarce?

1 mai

Dragoste, e sâmbăta Paștelui. Cel mai trist, pentru că cel mai necreștin din câte le-am trăit. Azi, mare manifestație, mii de oameni mânați de frică, de grija de mâine, pe stradă. Milioane de metri de americană roșie și de mătase purpurie fâlfâie peste mizeria noastră. Prima dată în viața mea când nu am ouă de Paște. Români, fără ou de Paște! Oamenii aceștia nu au un strop de psihologie. Aș vrea să am atâția franci câte înjurături se mormăie azi în București. Acum plouă liniștit și trist peste toate gâteliile și portretele bietului nostru București umilit. Nu mi-a slăbit credința în izbăvirea noastră decât de vreo zece zile. Era întemeiată uneori pe iluzii și false prevestiri.

7 mai

Dragoste, am fost întreruptă în scris. Constat că mă obișnuiesc în fiecare zi ceva mai mult cu ceea ce este, fără să mă „îndobitocesc”, suport, fără revolta de altădată, arestările, disparițiile, teroarea sub toate aspectele ei. Nu mă mai indignează decât minciuna cinică. Intru într-un soi de atonie care trebuie să fie a omului fără răspundere imediată. Intru în mentalitatea „pensionarului”? E ca o lentă adormire, uitare, moarte. Cursul cu cocoanele mă ajută să trec mai lent de la starea de dascăl la cel fără clasă, dar la urma urmelor e o iluzie. Perturbare foarte adâncă a produs în mine interogatoriul Maricichii, realitatea s-a apropiat de efectiv. Am simțit că altfel trăiești situația când îi atinge pe alții și altfel când îi atinge pe ai tăi.

Suntem azi ca niște oameni de patruzeci de ani pe care îi iau în pumni adolescenții. E firesc să sucombăm. Dacă criza noastră era trăită la vârsta Occidentului, boala era desigur mai ușoară, dar de data aceasta o trăiește lumea slavă și Orientul și astfel se imprimă caracterul ne-măsurii. Să nădăjduim, totuși, că va crește un viitor mai bun. După sistemul acesta, națiunea este o realitate perimată. Și totuși, vecinii noștri sunt foarte

patrioți. Dacă toți ar abdica de la naționalism, atunci, recunosc, ar fi splendid. Dar acum? Suntem niște biete victime care mai și cântăm când ne duc la tăiere. Dacă n-ar fi vorba decât de clasa noastră, n-ar fi tragic. Dar se lichidează întreg neamul. Știu eu? Poate e nevoie și de moartea neamurilor pentru ca să se nască Omul cel nou! Mintea mea se oprește în loc. Sunt prea rațională și obiectivă ca să cred că mișcarea a putut dura decenii fără să aibă totuși un mobil sincer omenesc. Dar sunt prea rațională și știutoare pentru a uita că și Inchiziția credea sincer că face fericirea oamenilor! Câți au murit pe rug pentru a elibera omenirea de fanatismul religios. Pesemne că acum trebuie să moară mulți pentru a salva omenirea de fanatismul politic. „Hidra” capitalistă este și ea odioasă când își întinde ghearele până în tainele vieții economice. Dar fanatismul a pătruns până în conștiințe, boala mi se pare mortală pentru cultură. Nu mă speriu de brutalitate, dar mă înfior de sadismul și perversiunea în curs. Ele nu pot clădi o lume nouă, nu pot decât degenera umanitatea. E lucru diavolesc, căci nu e întoarcere spre natură ci perversiune. Minciuna, cinismul și sadismul nu sunt natură, sunt boli ale naturii. Capetele atârnă tot mai greu, gurile amuțesc, privirile se sting, gesturile se strâmtează, nu mai e un elan de bucurie în această primăvară generoasă. La 1 mai, am văzut numai oboșală și resemnare, domnia fricii vine cu pași accelerați. Groaza plutește în jurul nostru, nici măcar fâțișă, ci ascunsă. În loc de dragoste solidară, egoism tot mai aprig. E drept că mai sunt și *oameni*. Lucrătorii de la fabrică i-au adus lui Costel S. un miel de 8 kg, 5 kg zahăr și 2 000 mii lei, din toată sărăcia lor. Și cu mine lumea e foarte drăguță. Dar e atâta mizerie, atâta grijă și atâta spaimă! Resorturile se cam strică și în mine.

30 mai

Dragă Stello, aproape o lună, iar fără să fi scris un rând. Nu-mi lipsesc veștile palpitate, doar vlaga să le trăiesc cum se cuvine. Afară e frumos ca într-o adevărată primăvară. Ploile dese întrețin verdeța proaspătă. Mi-e dor de toată tinerețea pe care am pierdut-o uneori în cuminenie severă și năroadă în loc s-o cheltuiesc alături de tine în aventuri copilărești! Când te apuca seara dorul de ducă, să fi mers cu tine orișunde, să-ți țin isonul, nu să fi stat acasă, ca un reproș mut pe care tu îl simțeai și de care fugeai. Dar la

ce bun toate aceste „tardive”?! Iată un nume de carte pe care aş putea s-o scriu acum *Tardive* sau *Întârziate*? Sfaturi de dat femeilor tinere. Mă tem că nu mi-ar publica-o puritanii fanatici, ipocriți și proști. Îmi e silă să-i citez, totul e de o platitudine și de un verbalism sec și servil. Nu mai citești un rând spontan, toiul e dirijat, nu mai vezi sau auzi de vreun gest autentic decât al celor ce au curajul să fugă. Curaj de a cuceri cu orice preț libertatea, ori puțința de a trece prin șiruri de fraude dintr-o viață fără scrupule în alta? Totuși au toți curajul să riște și să părăsească totul. Libertatea sau liberarea e un act individual care, desigur, te smulge de tot ce te ținea legat. Azi m-a năpădit o furie de libertate, de bucurie, de putere, dar ce folos, n-am nici curajul să calc pe un gândac, fără milă caraghioasă! Adevăratul creștinism nu poate fi acest sirop sufletesc. Renunțarea? Nu poate fi lenea noastră, trebuie să fie sfâșiere, călcare în picioare, distrugere a tot ce nu mai e esențial.

9 iunie

Dragule, iar mă simt împiedicată în mine și dau să-mi smulg lațurile care mă leagă, și nu știu ce vreau. Știu numai că e în mine ceva care se sfârșește prin istovire. Povara zilnicei supuneri și renunțări meschine mă face tot mai mică și mai firavă pe dinăuntru. Se irosesc elanurile în blesteme neputincioase. De dimineață până seara mă uit spre cer și implor pe Dumnezeu să ne scape. Dar tot mai slabă se face puterea credinței creatoare, tot mai a rob sună glasul rugăciunii. Cred, fiindcă vreau să cred și mai ales pentru că mintea nu poate renunța la cauza primă. Dar e o credință fără fervoare, or, credința e putere și e bucurie și e trăirea biruinței. Suntem vinovați toți oamenii de egoism, de răutate și de prostie. Numai așa s-a putut ajunge la Babelul de azi. Și noi cerem ca Dumnezeu să tămăduiască un organism putred.

26 iunie

Puiule drag, n-am scris pentru că sunt plictisită, uneori abătută, până a aștepta moartea. Prostie! Îmi merge mai bine ca multora, dar nu suport disperarea celorlalți și mai ales perspectiva că situația s-ar mai putea prelungi. Loviturile nemiloase și gratuite date clasei mele destăinuie intenția netă de a o distruge cu încetul. Metode bine studiate, experimentate și aplicate cu sadismul rece al asiaticului. Îmi explic fenomenul doar printr-o excelentă situație materială în care sunt puși călăii. Sunt sigură că nici unul din miniștrii sau deputații care votează dezastrele industriei noastre, a economiei naționale, nu văd realitatea cu ochii, nu și-o închipuie nici în vis! Mă oblig serios să fiu obiectivă. Sunt dispusă să văd în naționalizarea industriei și a tuturor sectoarelor de lucru un pas spre progres. Dar cum să cred în priceperea și în bunele intenții ale actualilor guvernanți când văd că pretutindeni scot din funcții oamenii competenți și îi înlocuiesc cu analfabeți cărora le fac credit că se pot pune la curent în 3-4 luni? Concepția e strâmbă, e mânată exclusiv de interesul de partid, nicidecum din interesul poporului și al țării. Oare nu se putea face aceeași schimbare păstrând pe toți oamenii pricepuți care conduceau întreprinderile ca simpli funcționari? Vreau să mă ridic deasupra intereselor de clasă, vreau să pricep cu toată cinstea ce se petrece în lume. Recunosc că sunt interese mari ale capitalismului în joc și că lumea cere o prefacere. Numai că schimbarea se face de stăpâni, dar nu și de sistem. Ce mi-e Manda, ce mi-e Tanda!? În plus teroare și aservire. Poate că ne trebuia această cutremurătură. Vorba țărancei moldovence: „Poate vine și vremea milei”! Ajută-ne, Doamne, să vină! La Berlin situația e încordată. De mult nu m-am mai simțit ca acum că s-a apropiat iar ceasul al 12-lea. Mă tem de deportări în masă, de desființarea păturii culte.

27 iunie

Puiule drag, azi conferința lui Berza, foarte interesantă. Dr. Costăchel m-a enervat cu groaznicul lui accent basarabean-rusesc și mai ales cu referințele numai la autori ruși și cu o tendință de a reliefa caracterul „obștesc” al satului nostru din secolele XIV și XV. Berza spunea că așa e adevărul. Cred. Dar de ce să ne îmbuibăm cu un trecut care prea ne confundă cu vecinii primejdioși. Și oare evoluția noastră europeană nu contează? Și mai ales

cum s-a trăit la noi după veacul al XVI-lea? Am avut tot timpul impresia că, deși nu se falsifică adevărul, pedala se pune totuși pe asemănarea cu slavii. Sala destul de goală, e pretutindeni în aer un zvon de adormire intelectuală. În schimb, la Studio, la Producția Conservatorului, sala gemenă de lume foarte promiscuă. Vitalitate multă, dar și acolo se ciupe lumea ca să rădă! Predomină tipul „ne-arian”, prin locurile de comandă și chiar prin sală. Treceam printr-un moment care s-ar putea, vai!, prelungi mult – de mare primejdie românească. Numai la Biserică se simte un freamăt adevărat viu.

2 iulie

Pui mic, azi am văzut cu ochii de ce ură năroadă sunt în stare reformatorii țării noastre. După ce au dat jos cu tancurile statuia Regelui Carol, au distrus-o și pe aceea a lui Brătianu! Am crezut că mă lovește damblaua când am văzut soclul gol și sfărâmat! Abia acum am realizat cât sunt de nebuni și furioși și până unde merge ura stearpă și distrugătoare. Nu-și dau seama că ei creează reacțiuni ascunse în suflet, în oamenii cei mai domoli și mai indiferenți? Parcă ar vrea să-și ascută singuri securea ce le va cădea pe grumaz! Dintr-un popor blând, iertător și cam apatic, fac un neam indignat care nu se gândește decât la răzbunare.

26 iulie

Dragule, trec zilele fără nici un rost vizibil. Mă năpădește „un plictis” ca în cele mai anoste vremuri. Nu mai cred într-un deznodământ al situației noastre. Ultimele vești dau de bănuț că încercarea noastră se prelungește *sine die*. Doamne! Obiceiuri foarte multe și cei mai mulți sunt oamenii obiceiului. Tot mai mult îmi vine în minte situația nenorociților de aici timp de 30 de ani. Ei nu vor fi așteptați ca noi? Parcă marii credincioși nu se vor fi rugat fierbinte, cum ne rugăm noi acum? Azi, venind de la dentist, mi s-a limpezit faptul că Dumnezeu nu poate asculta toate suspinele noastre care sunt atât de contradictorii, ci că își vede de treabă. În planul divin poate că necazurile noastre vor fi având un sens constructiv, de asta nu mă îndoiesc,

dar nu pot să nu mă întristez la gândul că între noțiunea noastră de dreptate și cea divină e atâta deosebire.

Boldești, 7 august, seara

Pui drag, după cum vezi, nu am izbutit în luna iulie să termin nici măcar frazele ce începeam să scriu. Viața mea e tot mai fără răgazuri intime. Se perindă lumea pe la mine, eu mă cheltuiesc în eforturi mici, totul se fărâmițează. E drept că eu însămi am căutat lumea în ultimul timp. Semn de oboseală. Nevoia stimulentului interior. De la prânz, la Boldești. Deși lume multă, casa e liniștită și fiecare stăpân pe lumea lui. Trag nădejde să închei măcar o schiță despre Faust. Mi-e dor de ai mei. Fetele tot mai necăjite. Aș vrea să le pot ușura soarta. Ieri la 6 aug. patru ani de la moartea lui Mircea. Mi-e foarte grijă de Régine, îi voi scrie chiar acum. Ion Murnu mi-a făcut portretul. Îți place? Eu mă regăsesc total în el. A prins esențialul din mine: o luciditate ireductibilă și înfruntare față de viață. E o operă de mare calitate, cât mă pricep și eu, iar mie mi-a făcut mult bine. Noblețea-n care m-a înfățișat. E un cap mândru, un om de rasă. Tu surâzi: „ce orgolioasă”! Ai dreptate, dar cum te știu eu, îți place. Intră seara pe fereastră, arbori mari ascund Biserica și cimitirul. Nu mai văd crucea care mă întâmpina când deschideam fereastra, dar o bănuiesc. De ce seara e atât de tristă pentru mine? Îmi vine să plâng. Acum, la bătrânețe, înțeleg mai mult ca oricând fericirea căsniciei. Cu toate greutățile și jertfele sau tocmai din pricina lor!

9 august

Pui mic, încerc zadarnic să încep a scrie studiul despre Faust. Una e voința, alta inspirația. Simt că sunt în afara curentului din care curge creația. Mă voi înhăma, ca antrenament, la o muncă didactică. Dacă nu voi izbuti să-mi iau zborul liber, cred că va fi mai bine să transcriu într-un limbaj mai legat, mai pieptănat lecțiile ținute cucoanelor. Va rămâne ca un ghid pentru lectura lui Faust. *Dăscălia* a avut pentru mine rostul pe care-l are publicul pentru artist. Pesemne am fost creată pentru scenă, am deviat pe catedră, acum –

un gând de acțiune spirituală mai restrâns și mai teoretic. După ce mi s-a luat catedra, parcă sunt o omidă fără aripi, fluture rătăcit de zbor.

Boldești, 11 august

Dragule, sunt cotropită de sentimentul curios, nu zic de milă, față de nenorociții de călăi ai regimului. Ce deformare monstruoasă într-un om care își jertfește viața unei cauze, ce perversitate să poți tortura oameni pentru a-i face să mărturisească ceea ce ei nu cred. Oare nu se degradează funciar sufletul nostru? Sunt pedepse mecanic atrase de calitatea păcatelor, suntem răspunzători de cele ce ni se întâmplă, firește, toți în bloc! Veștile politice sunt atone. Sau noi nu mai avem tonus suficient pentru a le învia?

14 august

Am visat agitat după o lectură interesantă. *Me voici*^{3*} vizionară! O carte ambiguă, cu prefață de Marc Sausinero. Cred că e pe bază de viziuni și audiții mistice, dar mi se pare prea „reparată” de editor. Sunt momente în care cu adevărat urmărește o viziune și aude un glas, dar pe urmă prea sună literar ca viziune a Crucificării și aceea a sufletelor din purgatoriu. Totuși mi-a făcut bine, mi-a înviat credința din mine, parcă a spălat de praf o icoană intimă. Mă rog de El cu mai multă ferveur.

15 august, Sfânta Maria

Pui dulce, o pace minunată în mine. Azi am trăit o adevărată sărbătoare la Biserică: colivele și fructele aduse de toți spre binecuvântare m-au făcut să re trăiesc cu 47 de ani în urmă și mai bine „nedeile” de la Plopi. Doar costumele femeilor lipseau, altfel – aceeași credință, aceleași obiceiuri românești, aceeași atmosferă. Până și Bisericiuța, zugrăvită ca cea veche de la Plopi, cu raiul și cu iadul în pridvor, m-a primit ca o veche și iubită rudă.

Și acasă, atmosfera de sărbătoare. Azi am trăit cu adevărat că e o zi mare a Sf. Fecioare și m-a pătruns sentimentul de securitate al copilului ocrotit de o putere invincibilă.

23 august

Pui drag, iar s-a împlinit un nou an peste faimosul 23 august 1944! N-aș fi crezut atunci că vom pătimi atâta. Lipsurile materiale sunt cele mai puțin dureroase. Zilnic vedem cum cade o categorie de oameni, loviți cu ură și cu patimă rece. Încerc să mă pun în conștiința acestor reformatori nemiloși. Dau să înțeleg imboldul lor pozitiv spre o ordine socială mai dreaptă. Dar când îi citesc sau îi aud vorbind la radio, le ghicesc imboldul negativ, nevoia de distrugere mai tare decât cea de clădire. Nici chiar faimosul entuziasm pentru U.R.S.S. nu suna adevărat. Era numai o formulă-adăpost și o lozincă impusă de frică și de interes. Oare Stalin i-o fi crezând fideli? Nu cred. Rușii au distrus mai mult decât au re-făcut, dar, cel puțin acolo, a fost convingere, un elan. Mă doare să constat cum orice valoare ar încăpea în conștiința oamenilor noștri conducători își pierde viața vie, puterea productivă din ea. Așa a fost de vreo 30 de ani încoace la noi. Generații de ariviști, de lichele. Aș reduce toate aceste păcate la unul fundamental: *incultura*. Câtă vreme am avut în țara noastră o educație morală (o tradiție religioasă la unii și o tradiție nobiliară la alții) am avut oameni cu greutate și o politică demnă. Mă apucă un fel de jale comparând viața noastră particulară cu aceea a personajelor din veacul al XVIII-lea și începutul lui al XIX-lea. Multă viață exterioară, enormă stricăciune, dar ce libertate de spirit! Ieri, zvonul că se iau viile, raportat de un cârciumar, ne-a tulburat pe toți, ne-a neliniștit. Totul se cutremură și se reașază de la un ceas la altul. Țipetele împotriva anglo-americanilor belicoși, minciună pentru a se menține un ceas mai mult. Se prăbușește clădirea făcută din ură, prin propria ei povară. Cred că la prima lovitură, sistemul se prăbușește pe dinăuntru, nu e nevoie de război din afară. Poate greșesc. Sunt simptome de boală grea: teroarea, lipsa totală de libertate. Atmosfera se încinge. Dar ce va fi viitorul? Dacă va începe cu violențe și reacțiuni sângeroase, se va instala altă teroare.

Boldești, 27 august

Dragoste, deși m-am hotărât să scriu zilnic, mă trage a lene și a citanie. Nici la *Faust* nu lucrez decât lăturalnic. Mă amăgesc că îmi formez o atmosferă prielnică. Adevărul este că parcă îmi e frică să încep serios lucrarea. Comentariul nu e greu, dar capitolele de ansamblu apoi, e drept, aștept stenogramele. Totuși, n-am „coraj”! Mă bântuie uneori gândul că ar trebui să încep iar școala și, ce curios!, nu mă mai tentează. Rutina prea ușor intelectuală. Aș vrea să am clasă o dată pe săptămână, să le dau ideile cele mai înalte din materie. Dar rutina s-a înfipit bine în mine și am impresia că și clasa s-a obișnuit cu Rory. Dar nu vreau să mă întristez. Afară e superb. Toți aici sunt gentili și omenoși. Radioul Gratz anunță pesimism în presa engleză (numai cea comunistă e binedispusă), dar, cum convorbirile la Moscova nu s-au rupt și continuă, cum Stalin i-a primit pe miniștrii celor trei puteri occidentale și a *conversat 5 ore cu ei*, e semn că toată lumea își dă osteneală să ajungă la o înțelegere. Nu știu dacă se va putea, dată fiind instabilitatea rușilor (ceea ce relevau și presa germană și engleză), dar ar fi lucrul cel mai fericit, căci, sper, dacă se înțeleg, scăpăm și noi de prezența lor și mai ales de influența celor care se reazemă pe ei. Ieri am mai aflat una: până și Liceul Regina Maria e desființat. Ce urmăresc? Pe de o parte micșorarea posibilităților pentru tineret de a se cultiva, pe de alta li se va oferi o cultură exclusiv comunistă. Eu tot sper în puterea creatoare a spiritului care, simțindu-se la strâmtoare și în primejdie, se va cabra. Eu tot cred că nu e bună metoda negativă de ură și rezistență. Trebuie dezvoltată dragostea între oameni, solidaritatea, bunătatea. Finalul lui *Faust* e foarte instructiv. Îngerii sunt mai tari decât dracii.

28 august

Dragule, a venit Fify cu vestea că au fost adunați țărani pentru ca învățătorii să-i prepare pentru colhoz. Iată, s-a făcut și asta! Au ajuns la extrema limită a comunismului. Eu nu cred că țărânul român nu va reacționa. Ori s-a schimbat, ori frica e în el atât de puternică încât întrece simțul lui pentru pământ. Conversațiile la Moscova se lungesc. La Breslau se atacă reciproc „intelectualii” și nu prevăd un sfârșit armonios cum nu a fost nici

Conferința Dunării. Ce înseamnă însă internarea de către aliați a lui Brauchitsch, Mannerheim, Rădevn și cel de al 4-lea general neamț care a fost la Londra? Oare ca să-i pună la adăpost? Nu te mai descurci în această epocă de contraziceri, de agitație, de compromis. Ieri, plimbare la Scăieni, la via fetelor Anghel. Un colț de Românie de altădată. Gospodărie mică, neindustrializată, atmosferă patriarhală și interior cochet. Nu ar fi o crimă să spoliezi asemenea oameni de munca lor cinstită și frumoasă? Nu se poate alege decât praful de asemenea vremi! E un examen serios pentru omenire.

30 august

Dragoste, plouă a toamnă. E liniște și e trist. Miercuri plecăm de aici. Cine știe ce griji mă apucă de nas la București?! Veștile de la radio îmbucurătoare, cred. Poate se vor înțelege la Moscova. Nu e posibil ca America să renunțe la drepturile omului și să ne lase în ghearele dușmanului. Exemplul lui Hitler ar trebui să folosească tuturor. Dar cine știe socotelile lor? Ideea unui Parlament european prea se vântură pentru a nu da un rezultat. Ar fi singurul mod de viață în Europa care ne-ar asigura pacea.

„Nu vă cer să ne iubim unii pe alții ci împreună să urâm imperialismul”, spunea la Breslau Fadeev. E darea peste cap nu numai a creștinismului, dar și a umanismului elin. Antigona săraca ce ar spune de această predică spre ură? Se dau pe față tot mai mult. Oricât ar vrea ei să cârpească golul cultural cu prescripții generoase, fără să vrea, se dau de gol. Creștinul *nu urăște* nici pe păcătos, îl deplânge, îl acuză, îl condamnă, dar nu condamnă decât *păcatul*. Oare despre ce imperialism vorbește Fadeev? Desigur despre America, despre Occident, despre clasa burgheză. Pfui! Vai de așa omenire pervertită. Dreptatea, da, cu dragoste, nu cu ură.

31 august

Dragule, mă tem să nu coc o boală, trebuie să mă vadă un ginecolog. Nu știu de unde voi lua banii pentru vreun tratament sau poate chiar mai rău:

vreo operație! Cum o vrea Dumnezeu. Aseară vești importante la radio: parcă se înțeleg cei patru mari și desigur nu iar în dauna Occidentului! Decretul sovietic care asigură proprietăți urbane *à perpétuité*^{4*}, deci și moștenire, e dovada unor schimbări radicale, deci neagă însuși principiul de bază comunist, se revine la proprietate. Ce i-a determinat la o asemenea hotărâre? Oare nu posibilitatea unei împăcări cu Apusul și întoarcerea trupelor din Apus, de unde vor veni cu alte idei? Am nădejdea că lucrurile se vor schimba și la noi, poate chiar până la Crăciun, căci totul depinde de evacuarea trupelor rusești. Cred că comuniștii noștri sunt pe gânduri. Mă tem să nu invente ceva pentru a reține trupele ocupante, ca să-și salveze situația. Măine plecăm.

București, 9 septembrie

Dragule, cu Boldești s-a încheiat și epoca de liniște și de lucru. Am trecut prin criza grea de inimă și consecințele ei: zile de pat care ar fi putut fi bune, dacă nu ar fi atmosfera de pesimism primitiv și dezlânat în care trăim. Răbdăm. Nu ajunge. Trebuie reacționat. Înghițim orice măsură, orice insultă, orice nedreptate, fără să crâcnim și se inventă tot soiul de minciuni, de zvonuri fanteziste fără nici un temei. Ne irosim în vești inventate în loc să înregistrăm realitatea, bună și rea, în mod obiectiv. Simt cum mă cufund în mlaștina inacțiunii și mai ales a acțiunii imaginare. Trebuie să mă izolez de tot și să-mi văd de lucrul meu. Citesc cu atenție articolele referitoare la filozofii la modă. Mă dezolează minciuna, reaua-credință față de adevăr și mă înfricoșează vigoarea cu care se calcă peste adevăr în numele unei credințe. E un fanatism „religios”, cu toată puterea acestuia. Oare se prepară un om nou, cum a crescut unul și din fanatismul creștin? Mă obsedează întrebarea din pricina analogiei izbitoare a metodei de azi cu metodele fanatice din sec. al XVI-lea din timpul războaielor religioase. Se ardeau pe rug protestanții. Aseară, la fete, am avut iar un exemplu de intoleranță. Valérie – cred că pentru ea nu contează omul decât dacă are vreun interes. Tipic pentru un tiran, în fond e un fel de bolșevic, e un om asocial făcut să domnească autocrat. Alături de ea, Ionel, un tip acrit, ratat și fără putere de reacție. Tipul omului rafinat dintr-o epocă sfârșită. Dacă avea bani, ar fi putut păstra un lustru de viață delicată. Acum e o victimă și pumnii nemiloși

ai Valériei se exercită pe un dezarmat. Lamentabil sfârșit de viață al unei generații care strălucea! Sper că nu e la fel în toate casele, dar după ceea ce întâlnesc în jurul meu!?... Biata Marietta se zbate în junglă. O ține în picioare pofta de viață. Își fabrică din instinct nădejdi ca și mine, dar biruie mai ales cu pofta pentru *clipă*. Are un curaj și o rezistență care țin uneori și de ușurime, dar mai ales din dragostea ei absolută pentru Ionel! Eu trăiesc în virtutea obiceiului. Am atins, din păcate, registrul cu care cochetam în scris: „nici spaimă nici nădejde!”. Socoteam aceasta o superioritate intelectuală, am constatat însă pe pielea mea că e desființarea oricărei bucurii și a oricărei realități sufletești. Sunt o umbră, o amintire. Mi-au luat clasa – rațiunea mea de a exista, m-au omorât. Nu vreau să le dau satisfacția s-o știe. De când m-am întors ambianța sau propria mea conștiința m-au schimbat! Simt că mă înăbușă atmosfera de colivie.

Doamne, ori de câte ori am avut cu adevărat nevoie ca să răsuflex spiritual, m-ai trimis în străinătate, m-ai adăpat și împrăștiat. Oare acum vei face iar minunea? Dar vorba lui Dupront, când îmi spuneam credința mea în minune: „Dar mai trebuie să și meriți minunea”. Nu mai găsesc în mine entuziasm pentru oamenii de azi.

18 septembrie

Pui mic și drag, am intrat în epoca grea a anului: mâine a 33-a aniversare a nunții noastre; la 8 oct., ziua cea mai grea a vieții mele. Simt cum năvălesc în mine amintiri, cum mă tulbur și mă agit. Nu pot spune că mi-e dor de ceva, mi-e dor de tine. Sunt, desigur, înflăcărări ale sufletului care dă să iasă din cușca trupului. Pui mic, azi mă voi găti pentru tine cu bluza violetă, dacă nu e prea frig. Îmi făgăduiesc o după-amiază bună cu Milița Petrașcu și Cisek. Conversație substanțială, autentică, nu pălăvrăgeală. Ieri am lucrat cu poftă și bine. Politica? Calm plat peste dinamită.

Boldești, 16 octombrie

Mi-ar trebui ceva cu totul nou care să mă pasioneze. Mi-a trecut prin minte că m-ar rechema la Conservator. Foarte sincer, nu o doresc. Mediul m-ar paraliza. Mai poți accepta să lucrezi cu oameni necopți în umanitatea lor? Citesc dărilor de seamă de la ONU și Securitate. Nici acolo nu e sinceritate, nici acolo nu e „un om mare”. Sunt de umoare cenușie ca și cerul care stă să plouă. Peisaj de toamnă. Mireasa lui Jean Paul e delicioasă. Mă gândeam, când a venit la noi, ce plăcere ai fi simțit tu să ai un menaj tânăr în casă. Oare acum iei parte la bucuria noastră? Te aștept în vis și te iubesc.

Boldești, 19 octombrie

Dragule, lucrez domol la *Faust*, dar nu pot să nu-ți spun ce minunat tablou îmi apare prin ferestrele deschise. O toamnă tânără, caldă, arămie și aurie, verdele dispare pe zi ce trece, deși soarele e ca în august. În fund, via e de aramă pe fundal de cer argintiu. Numai plopilor și-au păstrat culoarea intactă. În față, salcâmi și teii parcă sunt făcuți din fluturi subțiri de aur – nu știu de ce mi-a venit în minte tezaurul lui Agamemnon văzut la Atena. E să urlu! Nu mă mai pot amăgi, nu va mai fi nimic adevărat, vital pentru mine. Cât am fost în „ring” m-am bătut cu putere și o tinerețe aparentă. Acum, în repaos, îmi măsoar puterile. Nu mă mai îmboldește nimic.

Detașarea nu mai e viață. O dispoziție perfectă pentru înțelegerea lui Goethe cel matur.

Boldești, 20 octombrie

Dragule, zilele radioase de toamnă se succed. Viața mea la fel. Lucru, azi mai intens, monologul II din *Faust* și mai ales finalul lui mistic sunt atât de frumoase, încât orice ai spune e insuficient, dar ești fericit să prelucrezi asemenea material. Nici nu aș îndrăzni să mă apropiu de un astfel de text cu sarbede comentarii, dar o fac din datoria pentru mulțimea crescândă de tineret, care altfel nu se va apropia niciodată de *Faust*. Fac oficiul de „ademenitoare” sau mai bine zis de samsar! Afară s-a înnoptat, cântă fetele cât le ține gura, dar nu cântece populare ci din cele noi, de propagandă.

Entuziasmul vital e însă mai important ca textul pe care, desigur, ele îl ignoră cu otrava lui, de rîd cu atîta poftă, parcă n-ar fi robotit 8 ore în vie! M-a emoționat teribil întoarcerea lor, călduri, călduri din vie. În bună cuviință, salutul fiecăruia, care se înșira ca o boabă dintr-o mătanie și la care răspundeam cu aceleași vorbe: „bună seara, fetelor”, „bună seara, băieți”, de pe movilița unde mă refugiasem ca să fac loc șuvoiului lor ce se revărsa sprinten, voios, am simțit o dragoste adîncă pentru oamenii aceștia muncii, simpli, ne-formați. O nevoie de a mă amesteca printre ei. Ieri am vorbit cu mai multe femei și fete, cu pîndarii, azi cu ispravnicul, parcă ne-am cunoaște de mult. Toți gîndim și simțim la fel.

Boldești, 21 octombrie

Dragule, am făcut o minunată plimbare prin vie cu Fify. Zi acoperită, aspră, de toamnă. O atmosferă severă care te solicită pentru gînduri grave și parcă te silește să privești viața bărbătește în față. Ieri, totul era vis și poezie, azi te incită la acțiune și trezire. Vorbeam cu Fify de multe reforme pe care au femeile chemarea să le săvârșească. Îmi propun să-mi fac un plan de lucru practic, poate va fi nevoie de el mai târziu. Îl introduc aici, în caiet, să fie! În linii largi: care sunt lipsurile esențiale la femeia romîncă și deci în familie și deci în statul romîn? 1. Ignoranță în gospodărie; 2. Lipsă de cultură. Cum se poate remedia? Aici e aici! M-am gîndit că trebuie plecat de la concret, de la lipsurile evidente, adică de la lipsa totală de igienă a vieții de la sate și mahalale. Mahalaua e problemă de asistență. Mă preocupă mai ales satul. O redresare a vieții la sate. Rolul femeii: gospodăria. Trebuie urgent trimise femei și fete *pregătite* și cu autoritate, care să învețe pe femei: *a.* igiena casei; *b.* igiena copilului; *c.* hrana sănătoasă. N-avem destule surori de ocrotire, moașe, îndrumătoare. Aș cere un serviciu obligator pentru orice fată cu școală superioară, după o pregătire (ca la Crucea Roșie) de cîteva luni, un serviciu la țară, de șase săptămîni anual, în timpul verii sau toamna. Aceste fete ar fi adevărate îndrumătoare ale sîtencelor. Apoi predată conducerea preotesei, învățătoarei și moașei. *O moașă pe sat sau două sate.* Școli pentru creșterea unor asemenea conducătoare. *Licee de fete specializate în acest scop.* Răspîndirea culturii cănepii. Introducere de mașini mici. Nu mai trebuie rămas la munca

patriarhală, trecut la industrializarea satului. Lângă școală un centru de tors, țesut și cusut. Fabricarea conservelor după metode casnice, săpun. Colaborare cu gospodina, dar instalație practică centralizată. Cânepa, prelucrarea lânei, *concursuri*. O economie locală realizată prin mica industrie sătească, *cu participarea fiecăruia*. La fel pentru conservarea legumelor. Cred că trebuie o socializare, dar nu înstrăinare de gospodăria particulară. Ca la oraș. Școala de gospodărie practică, nu teoretică. Controlul și ocrotirea școlii asupra fetelor angajate. Pentru început *trebuie* voluntare, *fete de cultură și însuflețite*. Orice fată tânără, înscrisă într-un partid, să facă acest voluntariat după sistemul Crucii Roșii. Mă întreb dacă nu ar trebui făcută o ramură a Crucii Roșii pentru igiena la sate și lângă ea o ramură a gospodăriei.

Pui mic, multe sunt de făcut. Să ne ajute Dumnezeu să izbutim.

5 noiembrie

Pui mic și iubit, am sosit acasă chemată val-vârtej. Am fost furie că se dispune de mine ca de un rob, pe urmă m-am calmat fiindcă am fost totuși de folos. Aci numai sâcâieli, griji, nenorocirea altora (Régine și Comp.), acum grija de a nu pierde pensia. Dacă mi-o ia, vă rog să mă luați și pe mine. Nu mai face să trăiesc ca o cerșetoare. N-am nădejdea că se poate aduna „un curs” care să merite să mă extenez. Au luat casa Maricichii, îmi pare groaznic de rău. Era munca cinstită a lui Colea și Valérie, apoi a Maricichii. Se petrec lucruri monstruoase. Mă speriu de reacția ce deșteaptă în mine. Aseară, aș fi putut scuipa în față o serie de oameni. Sunt la sfârșitul resurselor materiale. În amenințarea de a rămâne fără pensie, realizez cât sunt de săracă, cât de insignifiante sunt lucrurile ce pot vinde. N-am altă nădejde decât în Dumnezeu și cred în grija voastră pentru noi. E 11,00 dimineața și mie îmi e somn, aș dormi dusă. Nu mă pot reculege să lucrez. Ce luptă grea, Stelule! Am impresia că acum de-abia am intrat în toi. *Sunt foarte obosită*. Te iubesc, a ta.

6 noiembrie

Pui mic, am lucrat la *Faust*, tot fără inspirație. Dau înainte. Îmi lipsesc atmosfera și continuitatea. Nu doar din pricina altora dar și dintr-un fel de agitație a mea. Iar a crescut tensiunea. Victor E. e grav bolnav. Operat de splină, toți vorbeau cam misterios. O fi cancer? Ne-a venit timpul la toți, unul după altul. În sufletul meu este o confuzie sau poate numai biata lașitate omenească. Priveliștea celor ce se întâmplă în jurul meu e demoralizantă. Piața Victoriei de azi e la multe grade latitudine Est. Șiroaie de sânge curg pe case, încă simbolic, dar nu poți scăpa de obsesie. Orașul murdar, lumea tot mai închisă și mai preocupată. Anxietate în aer. Nici nu știu cum aș mai raționa la libertate. Oare o mai realizăm? În rugăciunea către Dumnezeu e un accent de neputință tristă. Aș vrea să fie elan pozitiv. Acum e numai experiența totalei neputințe. Mă dor rinichii. E tot sclerotic. Știu că decrepitudinea înaintează și mă întristează, mă agasează. Aș vrea să fiu tânără pentru a fi puternică și activă. Grija pentru pensie mă jignește, simt că eram croită pentru alte griji. De ce nu am izbutit în viață? Timiditate? Scrupule sau talie mijlocie? E o lipsă în mine, o simt foarte precis, dar nu știu unde. Când privesc departe, înapoi, nu pot spune că m-a denaturat filozofia, pentru că mă surprind copil de 6-7 ani cu aceleași apucături. E o slăbiciune congenitală. Ar trebui să renasc și să refac ucenicia. De vreme ce nu știu unde e buba. Ar trebui să fiu fericită, adică mulțumită acum, dacă în loc să aspir să scriu despre *Faust* și Sofocle, m-aș mulțumi să citesc mult, să mă plimb, să dorm! Dar obiceiul de a „avea treabă presantă”, de a mă angaja la lucru gratuit mă chinuiește. Dacă aș fi cuminte, m-aș retrage cu stimă, m-aș duce într-un fund de provincie sau la o mânăstire, cu o ladă mare de cărți de meditat. Dar viața te împinge cum îi vine! Ce faliment la bătrânețe! M-a pleoștit și dizolvarea A.T.F.-ului. Tot ce am ctitorit și eu s-a dus: A.C.F. – A.T.F., Universitatea Liberă, Școala Socială, până și cursul de literatură la școală. Totul se schimbă radical. Sentimentul de a fi trăit zadarnic, sau doar ca etapă hărăzită pieirii. Mă silesc să sper într-un reviriment, dar știu că ce a fost nu se mai întoarce. Nici măcar nu-mi mai poate părea rău că n-am făcut mai mult, de vreme ce tot ar fi fost desființat. Oare ce am semănat în conștiința tineretului mai poate crește în atmosfera de azi? *Permanențe*? Care? Numai ale Evangheliei și ale artei. Aici parcă mai respiri.

17 noiembrie

Pui mic, nu am scris multe zile, din tembelâc, din atonie, din oboseală. Nu mai reacționez la întâmplări fiindcă nu mai cred în ele ca fiind reale, totul e „un joc concertat”, o regie mai mult sau mai puțin străvezie. Nimic nu mă mai surprinde azi. Orișice e posibil. O stare de acalmie, în fond, cu simțământul neputinței personale foarte acut. Degradare.

La revizia pensiei, am fost ca și cum era vorba de altcineva. Nu am izbutit o clipă să particip, sau să mă emoționez ca în fața unei realități. Am spus adevărat că sunt înscrisă la Liberali. În clipa aceea parcă s-a trezit ceva viu în mine, o răspundere și mai ales simțământul demnității. În fond toată expediția m-a amuzat teribil din pricina lui Mișu, care mi-a adus aminte de tine, în zilele când adulmecai aventura. E frumos afară, te îmbie la plimbare, dar când n-ai decât 200 lei pentru două zile jumătate și pe urmă nimic, decât pensia din care plătești și chirie și datorii, adică de două ori mai mult. *Tant pis!* Totul se aranjează. Seara, Pui dulce, am plecat pe jos la Aurora și m-am întors tot pe jos acasă. Era frumos, lună plină, proiectoarele ce străpungeau bolta în căutarea unor inamici absenți nu-mi aminteau de război ci mă făceau să mă gândesc la priveliști de dincolo de mormânt. Aeroplanul rusesc expus pe bd Brătianu mi-a deșteptat dorul de ducă prin Apus, cărțile la anticarul cu care am conversat, nu am putut să le cumpăr fiindcă nu aveam decât 324 lei în casă până la pensie. Corectez, pentru că vreau adevăr în toate. Pentru moment mă duc sus la Cora ca să mai aud vești. Ieri, cursuri la Saingevin, a fost splendid, o sinteză adâncă fiindcă ieșea dintr-o cultură consolidată, un ceas de reală bucurie, de sărbătoare a spiritului pur, liber, suveran. E un răzvrătit și în filozofie contrazice tradiții și bine face, numai așa se poate valorifica un gânditor ca Pascal. E o viziune sintetică între Descartes și Pascal, care explică filozofia ulterioară. Accentul e pus pe relativism. M-a încântat legătura cu Platon. După curs mi-a mărturisit teama de a vedea Institutul [francez] desființat. Articolul din *Scânteia* contra Franței l-a pus pe gânduri. Vizita lui Mișu Jora, ca întotdeauna, o bucurie, atmosferă de oameni coți, elită. Alaltăieri seară la Valérie: primirea Mihaelei¹³. Seară foarte plăcută. Maricica mi-a amintit de Colea, îi seamănă în întregime: aceeași căldură, aceeași generozitate, același farmec „insesizabil”. Telefonul Mariettei: iar vinde, nu se mai isprăvește necazul la ei. Nu mai judec, fiecare le știe pe ale lui. Deștept ai fost, Stelule! Tu cunoșteai oamenii, săracii!

23 noiembrie

Încă mă mai simt legată de formele sociale. Trebuie să mă liberez de ele. Atâtea îmi apar teribil de năroade. Necoapte. Nu în spirit, dar în determinare, în libertate. Trebuie să mă dezbar de toate astea. Ca și în rugăciune. Trebuie să sparg obiceiurile și rutina și să *invent* totul din nou. Aș vrea să pot încerca să mă emancipez. Evenimentele sunt prea mari ca să le cuprind eu cu mintea mea. Uneori nici nu mai urmăresc duelul din Paris, de vreme ce nu aflu decât o singură voce și aia falsificată! Vreau să scriu joi seara impresia întrevederii cu Părintele [Galaction]. Nu am scris, poate de teamă să nu fiu nedreaptă. Atitudinea pasivă pe care o adoptă stârnește în mine opoziție. Desigur, creștinește, el are dreptate: răbdare și ascultare. Dar, oare lupta împotriva răului nu e și ea creștină? De ce Biserica catolică și protestantă sunt active? Oare această pasivitate a Bisericii noastre nu e și lașitate? Nu vreau să judec, adică să condamn. Citind azi despre discursul ținut la sărbătorirea unui poet ungur, m-am supărat. Putea lauda pe poet, dar cum a putut lauda acest regim? Când e sincer? Sunt profund vexată în prietenia mea, în încrederea ce i-o făceam. Mă tem că și în Părintele suplețea devine compromis. Aș vrea să mă înșel dar cred că-l oprește și pe el lipsa curajului în fața gravității vieții! Mari decepții, en gros. Nu le mai număr în detalii. La fiecare pas oameni „înscriși”, dar „contra regimului”. Aproape că mi-e milă de adevărații comuniști care trebuie să fie bolnavi de scârbă. Mă doare să constat că sunt atâți „abili” și atât de puțini oameni întregi. Și cei de prin străinătate sunt la fel, foarte mulți farseuri, foarte puțini serioși. Inteligenți? Primitivă inteligență: șiretenie. Sunt teribil de dezamăgită de ce văd. Oameni ca Jora îi numeri pe degete. Închiderea Institutului Francez: o nouă tristețe. Poate avea consecințe catastrofale pentru viitor. Înstrăinarea de Franța înseamnă apropiere de Orient. Cultura engleză nu ne e accesibilă, cea franceză își făcuse fâgașul de mai bine de 100 de ani. Pe imbecilii sau lichelele noastre îi agasau *Pascal și Valéry*. Vorba vine! Nici nu știu ce se pierde acolo când vorbesc de „decadență și putregai”. Ni s-a tăiat și acest tub de oxigen, ne vom prosti cu totul. Nu refuz noutățile rusești, dar vreau și altele, ca să compar. Azi era atât de frumos că m-am plimbat pe la ora 3,00. Cerul gri-mov, pe arbori rămășițele de frunze sclipeară verde, primăvăratice. Aerul proaspăt, străzile goale. În aer, suverană independență față de zdruncinul omenirii. Mi-a trecut prin minte: așa trebuie că trăiți voi, dincolo. Noi trebuie să vă apărem ca niște bieți

pisoi proști și sălbatici. De ce ne-om mai zbate? Nu am poftă să mai fac cursuri cu „cucoanele” deși am nevoie de bani. Tu, dacă ești, ai văzut cât m-am zbatut pentru chirie și cheltuielile de administrație. Și totuși parcă nu credeam serios că nu am suma necesară!

1 decembrie

Dragule, azi sunt neagră și rea cu vrere. Aseară, după ce am realizat că scuturându-mi pensia mi-au tras iarăși o palmă pe care nu o meritam, am intrat într-o stare groaznică. N-am adormit până dimineața și mi-e sufletul plin de venin. Nu mă supără atât știrbirea sumei, cât lipsa de considerație. Știau bine că nu am altă avere, s-au minunat ce mică e pensia de la tine, știau că nu se poate trăi decent cu ce mi-au lăsat. Știau că pensia ta e furată de către stat aproape întreagă, aveam dreptul să aspir la plafonul de 16 000 lei. Pentru ce m-au coborât la cel de 10 000 mii lei? De lichele infame ce sunt, pentru că am mărturisit că sunt liberală. Altor le-a lăsat pensia întreagă, *deși au avere*. Mă sufocă scârba de mine când mă gândesc că am ajuns batjocura tuturor nechemăților. Numai pentru că am fost modestă și bună și iertătoare. Dacă mă răzvrăteam când m-au scos, poate nu aveam pensie, dar aveam dreptul să urlu. Acum, trăiesc ca o amărâtă, biată funcționărașă uitată de toți, găsind că trebuie să fiu fericită că mi-au lăsat un minimum de existență. Mă simt umilită, călcată în picioare, snobată de toți parveniții actuali și de toate lichelele. Azi *mă căiesc* de a fi preferat să lucrez pentru ai mei decât să fi urmat chemarea dascălilor din străinătate. Azi, când văd cine conduce neamul nostru, blestem ceasul în care n-am plecat de aici. Că doar nimic nu mai pot face pentru românii mei săraci, chinuiți, scuipați, batjocoriți ca și mine. Sufăr atât, mă indignez pentru că în cazul meu văd și cazul oricărui român cumsecade. E în mine o răzvrătire și o ură de dușmanii noștri, cum n-am mai simțit-o. Teoriile pacifiste ale Părintelui sunt frumoase, dar în afară de timp, pentru eternitate. Orgoliul din mine îmi cere să renunț la tot, la lecții ca și la scrisul în românește. Să încerc să scriu în franțuzește, să mă lepăd cu totul de lichelele de aci, care, fără doar și poate, nu vor publica nimic de mine. De ce să-mi pierd ultimele zile de viață punându-mă să scriu ce nu se va citi poate niciodată? De ce să-mi mănânc sănătatea pentru a da o oră de agrement unor femei, simpatice, e

drept, dar care nu simt ca o nevoie urgentă cum simt eu nevoia de a citi și de a mă reculege? Sunt dezgustată de mine fiindcă m-am lăsat prea tare umilită de viață și de oameni. Accept palmele lui Dumnezeu, dar nu ale oamenilor. Am poftă de luptă, nu de smerenie. Voi acumula în mine răbdare ca să izbucnească, la vreme, în reacție justă dar necruțătoare. Vreau să trăiesc cu cărțile și gândurile mele. Un litru de lapte și un sfert de pâine pe zi. Basta. Mă bag în pat să previn o criză. E frig și simt că plesnesc. Trebuie să învăț să tac. Prea slăbesc sporovăind. Pui mic, cu tine voi vorbi mai mult.

18 decembrie

Dragule, n-am mai scris de 18 zile, recitesc ce am scris și constat că m-am *contrazis cumplit*. În casă nu m-am închis și am primit pe vrugi și pe nevruți, pentru că sunt o cârpă, cursurile le-am reînceput pentru că am nevoie de mai mult decât de lapte și pâine, și așa mai departe. Am fost la logodna lui Jean Paul, m-am bucurat, dar m-am simțit bătrână, tratată ca decană, fără atașe directe cu viața. Mă întreb tot mai des care să fie sensul că mi se prelungește viața tot mai inutilă. Pesemne am de ispășit mândria care m-a dominat mereu. Nu mă răzvrătesc, nu cer socoteală lui Dumnezeu, ca nebunii, dar constat că sunt tristă până în vârful degetelor.

Cecul de la Casa de Asigurări a Pensionarilor a fost un semn providențial, just suma de care aveam nevoie. Am fost fericită în ziua aceea nu atât pentru bani dar pentru răspunsul lui Dumnezeu la nevoia mea. De ce sunt totuși atât de tristă? Bănuiesc că surprind cu inconștientul catastrofa în Univers, simt că suntem lăsați pe linia moartă, că se închide tot mai nemilos cleștele peste fruntea țării.

Acum a telefonat Natalie mulțumind pentru joi¹⁴, are întotdeauna un cuvânt de încurajare. Parcă mi-a spus: „tot mai ai un rost pe lume”. Mawgly aleargă ca nebun prin casă, mă amuză. Sălbăticiunea asta îmi face bine, e un exemplar de natură primitivă, nealterată, neperversă. Și e atât de cald când îl iei în brațe! Nu mă lasă să scriu, aș sta să-l privesc cu orele, dar a dat cu laba peste condei, nu pot scrie, ce o fi în căpșorul lui? Deprimată. Stare sufletească foarte primejdioasă, când poți zbura de la fereastră. Eu, cu voia lui Dumnezeu, nu o fac. Știu că această stare e datorată în bună parte scenei cu Jean Paul. Mă simt umilită și egoismul lui masiv mă turbează. În vremuri

normale, aş denunţa contractul de închiriere: să se descurce singur, dar acum când risc să-mi aducă în casă tot soiul de oameni, dacă pleacă el, trebuie să înghit şi să tac, să rabd şi să recunosc că sacrificiile făcute pentru familie nu duc decât la regrete şi decepţii.

1*. Un deşert (fr.).

2*. *Patimile după Matei* (germ.) de J.S. Bach.

3*. Iată-mă (fr.).

4*. Veşnic, pentru totdeauna (fr.).

1949

5 ianuarie

Dragule, trec evenimente de o importanță universală și poate epocală. Și eu le las să treacă fără să mai am nici nevoia de a mi le desluși. Acum știu ce li s-a întâmplat la milioane de ruși. Dar eu nici nu sunt mai săracă decât altădată, tu știi prin ce crize financiare am trecut împreună, nici nu sunt mai puțin confortabil instalată, dimpotrivă! Și nici mai izolată de lume, dimpotrivă! De unde-mi vine deci această umoare mucegăită? Lipsă totală de interes personal sau mai ales constatarea tragică a unei vieți „fără altă soluție decât moartea”? Ce se mai poate schimba în viața mea? Eu voi fi considerată prea bătrână pentru o eventuală înnoire. Nici o perspectivă. Iată situația mea. Nu știu să mă apăr. E vechiul refren. De altfel se vorbește atât de tare alături, la Jean Paul, că nu-mi pot lega gândurile. N-am decât un dor personal: plecarea în străinătate pentru informare, regenerare. M-a copleșit mediocritatea, chiar cei care ar putea să atingă nivele superioare se lasă învinși de inerție.

8 ianuarie

Pui drag, am fost întreruptă. Azi, zi foarte plină. La 13,30 cununia civilă a lui Jean Paul. El fericit, noi cam gânditori. Fetița lui foarte copil parcă nu realiza solemnitatea actului. Ionel emoționat. Încă o dată se adevărește vorba populară: „De unde ești?” – „De unde-mi este nevasta!” Așa trebuie să fie bine. Altă generație, alte aspirații, sindrofia la noi, de la noi. Foarte reușită. Animație. Patru bărbați cărturari: Pippidi, Berza, M. Rarincescu, Ion Zamfirescu și Maricel Holban; în plus – Mariana Rea, Coca, Maricica. Apoi Ancuța Berza, Flo, Sanda Sturza. Ar fi fost foarte reușit dacă nu ar fi vorbit toți deodată. Regret lipsa Lilianeii¹. Farsa fetelor și a lui Ionel a fost penibilă,

dar a pus un accent mai actual. Și astfel trecu și această zi care mă îngrijora. De mâine aş vrea să mă apuc de lucru. S-o putea? Cum va vrea Dumnezeu. Azi sunt bine dispusă din pricina atmosferei. O dată pe săptămână sau de două ori pe lună, o asemenea reuniune face bine.

9 ianuarie

Dragă Stello, am pornit să iau puțin aer și m-a purtat ceva invizibil parcă spre Sanatoriul St. Vincent. Am protestat în numele rațiunii care îmi cere să mă întorc din pricina frigului, dar mă împingea o voce din mine să mă duc să-l văd pe Cocea². Mă tem că nu-l voi mai vedea, căci se pare că sfârșitul este iminent. Calmul cu care primește moartea, fără nici o frică și *fără nici o nădejde*, m-a umplut de respect. Așa îmi închipui că trebuie să se comporte un bărbat adevărat. Mă întreb dacă, totuși, fără să știe, nu e animat de credința într-o supraviețuire, nu personală dar vitală. Pentru ce a cerut ca Părintele Gala să-l slujească el, singur? Oare să fie numai din respect de tradiția românească?! Sau, în fundul inimii omenești, dincolo de orice rațiune, și de demnitate încăpățânată, tot se menține conștiința vie a esenței noastre veșnice? Aveam impresia unui biet om prost în fața lucidității curajoase, nu am putut discuta cu el din pricina fetelor lui, săracele, față de care ar fi fost o cruzime. Dar între patru ochi, aş vrea să-i spun că, cinstit, el trebuie să se scruteze până în adâncul acela din care crește conștiința, nu se poate să nu dea de fundul lui etern. E curios, nu sunt tristă, această întâlnire m-a înseninat. E în atitudinea lui cumințenia, aproape smerenia care nu face caz de Ins. Și totuși, Insul e salvat tocmai prin această supunere, care e înțelegerea locului lui în Universul infinit. Deosebirea între această smerenie obiectivă și cea creștină, care este? Eu cred că ateul se supune unei ordini în care crede, după cum noi, credincioșii, credem într-o ordine spirituală. Ei zic hazard și necesitate, noi o credem o conștiință totală și o numim Dumnezeu. Din punct de vedere moral, ținuta lui Cocea este minunată, m-a umplut de respect. Aș vrea să mai pot vorbi cu el o dată. Tot mai mult cred și rațiunea mă împinge să cred în ordinea spirituală. Ce se poate întâmpla lui, murind în starea de acum? Eu cred că nu va putea încă surprinde ordinea în care se va afla; va fi ca un copil mic când se naște. Aș fi dorit să i se deschidă o perspectivă, chiar de

aici. Boala lui lungă nu e oare răgazul oferit reflexiunii? Dar dacă nu-l ajută, nu-l silește, chiar puțin, cineva să privească mai atent lucrurile! Dacă vrea Dumnezeu, eu o doresc, voi încerca să-l revăd marți. Dragoste, trec printr-o pasă serioasă, nu mă mai întristează moartea. Dimpotrivă, o simt ca o liberare. Mi-e foarte dor de realități esențiale, un om care moare lucid, conștient, e o realitate esențială. Îmi trebuie această experiență azi, poate că la 12 ian. plec și eu³, mă supun rânduielii în care cred. Aș fi vrut să apuc zile mai bune pentru țara noastră, dacă îmi vor fi date, mă voi strădui să le merit. Cum va vrea Dumnezeu! Ce pace e în cuvintele astea, Doamne! Dă-mi putere să cred în ele. Căci, recunosc, e un har credința. Rațiunea, săraca, singură, nu te poate atinge. Dar există lumina care te poate descoperi de la distanță, cu farul ei ce-ți proiectează razele tot mai departe, în nesfârșit. Dar ca să le întâlnească, pentru asta nu ajunge ea. Scânteie dumnezeiască din mine, nu mă părăsi, ajută-mă să-i susțin și pe alții în efortul lor! Aș fi vrut să-l deștept și pe Cocea spre Tine, Doamne! Dacă e orgoliu omenesc, nu mi-o îngădui, dacă e calitate spirituală, te implor, ajută-mă să-i deschid ochii spre Tine, Doamne! În toate, ajută-ne să împlinim voia Ta, rânduiala.

9 februarie

Dragule, nici nu mai știu de când n-am mai scris. Cred că principala cauză: lipsa unui caiet. Poate că o cauză mai adâncă: lipsa unui interes vital, mai bine zis nu izbutesc să ader la realitate. Mai mult ca oricând plutesc în ireal. O lipsă totală de interes pentru orice, o lipsă totală de nădejde personală. Dacă asta e desprinderea pe care o visează creștinul, apoi nu mai înțeleg nimic. Eu cred că e mai degrabă o neputință vitală, fiindcă detașarea pe care am cunoscut-o uneori e dinamică în spirit. Eu sunt acum cum e mai prost: nicăieri. Cred că abuzez cu ascetismul meu, cu lipsa de distracție, cu grijile prea mărunte ale mele și ale altora, cu virtute mediocră și strâmtă și stupidă. Îmi mănânc ficatul, probă că mă doare vag și prepar o ipohondrie. Mai bănuiesc că e și schimbarea casei în joc. Ieșirea din dormitor. Condensarea în birou. Trai de student bătrân, fără avantajele studenției adevărate, simțământul că totul e provizoriu. În dormitorul meu mă simțeam la mine acasă, despărțită de lume când voiam. Acum parcă sunt în colivie de sticlă și cărțile îmi îmbâcsesc aerul. Mă bântuie o melancolie cenușie. Prezența

tinereilor îmi marchează distanța între vârsta lor și a mea și amintirea primelor noastre luni de căsnicie îmi revine cu tot zâmbetul ei, dar și cu tristețea că tu ești aiurea. Nu vreau să inoportunez cu prezența mea. Am impresia că Jean Paul, cum e natural, vrea să fie singur cu Mihaela. Fac tot ce pot ca să nu le stau în cale. Și asta e un simțământ care mă melancolizează, după cel de a fi pusă complet de o parte, gust trist și fad de inutilitate, care îmi seacă orice încredere în mine și-mi taie orice elan. Aș vrea să lucrez, dar mă întrerup tot timpul vizitele. Aș vrea să le pot pune un frâu. Sculatul devreme e singurul avantaj al situației actuale. Prezența Mihaelei îmi e tot mai simpatcă. E un copil delicios. Curată, netă, proaspătă și deșteaptă. Fără fițe și autentică. Îmi e foarte dragă și e caldă și prevenitoare...

Dar nu visez decât la o casă mare, elegantă, la serviciu impecabil, aproape că doresc o viață somptuoasă. Pesemne că-și fac drum toate refulările vieții mele, acum când e pe sfârșite. Mă simt jignită de totul și mai ales de faptul că n-am fost în stare să-mi dezvolt darurile pe care mi le-a dat Dumnezeu. O modestie năroadă, cu rădăcini într-o neîncredere în mine m-a ținut la nivelul marginalilor. Sunt oameni care azi zac în pușcării, plătesc greu, dar care au avut epoca lor de putere, de influență, de rol social. Eu, veșnic în clasa a II-a, veșnic nu unde trebuia să fiu, veșnic sub nivelul meu. Neîncrederea în mine, asta m-a mânat, începând cu jena de a fi atât de urâtă. Acum s-a suprapus jena de a fi bătrână, diminuată în toate și zvârlită la coș! De ce Florica Musicescu, de ce Marioara Voiculescu, despre care știu sigur că nu au făcut tranzacții, au fost reținute la catedră, iar eu cu Jora, zvârliti fără grijă? Și încă Jora, el e temut și chemat prin concerte, numai eu, dintre toți, sunt complet eliminată din câmpul culturii românești. Să fie de teamă? Nu, e desconsiderare. Și mă jignește admirația celor aproape de mine, care s-au lăsat prinși de „farmecul” lui Breslașu! Cum pot Rory și Cella să-l găsească cum îl găsesc, când el e în stare de greșelile grosolane cum sunt cele din cursul despre *Faust*, care denunță o totală ignoranță a subiectului tratat și un păcat mare: lipsa de probitate intelectuală. Sunt sigură că și mie mi-ar fi simpatc, dar când a intrat unde este acum, cum a intrat, parcă cei de „calitate” ar trebui să judece mai serios. Până de curând trăia în mine un elan de revanșă, acum nici măcar atât. Nu mai vreau nimic. Nu ești numai ce ești, ești și ce fac alții din tine. Iar ceilalți m-au părăsit. Dar eu însămi m-am părăsit, iată de ce și ceilalți m-au părăsit.

Moartea lui Cocea m-a întristat în mod special. A murit dezamăgit. Și el și-a ratat viața, desigur regretând că și-a dedicat-o unei cauze superbe pe care oamenii au pângărit-o. N-a avut el însă și remușcări? Eu, cel puțin, n-am greșit împotriva mea însămi. Nu încetez să mă gândesc la el cu un fel de camaraderie pe care nimic din viața noastră nu o justifică, poate doar naivitatea de a fi crezut în „cauze” ideale. El însă s-a bucurat deplin de viața lui, pe când eu m-am lipsit de atâtea lucruri la care orice ființă are dreptul. Mă las în voia Domnului! Să facă El din dezgustul meu ce o vrea. Singura putere care îmi rămâne e de a crede că pentru El nimic nu e pierdut. Mâine va fi 10 februarie. Iar a trecut un an fără bucurie, și acum și fără nădejde. Mai sper doar pentru alții, dar pentru mine nimic. Frământarea neîncetată a Mariettei mă dezolează și ea. O resimt și eu acum. Această lipsă totală de securitate e obositoare și dezolantă. Să trăiești din ce vinzi, să fii bătrân, să fii pus de o parte și dezgustat de tine însuși înseamnă să fii lângă prăpastia mizeriei omenești. Și pe deasupra să te încarci și cu grijile altora. Pfui! Pfui!

Nu mai scriu. Aș fi vrut să păstrez aici amintirea căsătoriei lui Jean Paul, nu pot în seara asta; de altfel totul a fost destul de melancolic. Căsătorie intimă, acasă, aproape în ascuns, caracteristică „timpurilor grele”, dar fără eroism. Simbol al unei mediocrități la care suntem supuși. Tot credeam că vor fi scutiți copiii noștri. Dar și ei își încep viața sub auspicii puțin promițătoare. Încă din prima săptămână, mizerie, lipsa banilor. Într-o săptămână nu voi mai face față nici pentru ei nici pentru mine, și datoriile cresc. Să nu sper decât în vânzări la prețuri mizerabile. Am impresia că Jean Paul se lasă pe tânjeală, contează prea mult pe mine. Egoism sănătos, dar care mă distruge. Aș vrea să pot evada. Mă opresc, căci devin amară în fața realității că nu mai sunt bună decât pentru a fi obligată să servesc. *Tant pis.* Alice a ta, dezolată.

19 februarie

A trecut și ziua mea, dragule, și cea a lui Jean Paul, cu vizite familie, griji, lipsuri mari. Nu știu de unde voi încropi atâtea bani ca să plătesc datorii, chirie, întreținere și masă pentru noi toți. Jean Paul a făcut o mare prostie căsătorindu-se în acest moment. Din păcate, arată că i-a moștenit pe părinții lui în superficialitate și iluzionism. Juiseuri, incapabili de a se abține. Tipuri

umane ne-constructive, uneori șarmante, dar veșnic nemulțumiți, căci, trăind în contratimp, își cheltuie banii munciți înainte de a-i avea! Mă revolt câteodată de a trebui să trăiesc într-un mediu atât de puțin cristalizat, când eu nu aspir decât la ordine, la pace și la armonie. Lecțiile îmi fac plăcere, dar mă umilește că trebuie să vând ceea ce ar trebui dăruit! Și de ce frica de moarte, când ea e singura soluție decentă și inevitabilă la urma urmelor. Vreau să văd sfârșitul mizeriei în care trăim? Când mă gândesc ce aș dori să fac pe urmă, îmi răspund, dezgustată: n-am nimic de cerut. Aș vrea să mă pot cristaliza pe dinăuntru, să ajung unul din acei „oameni primordiali”, care s-au rupt din tot ce e trecător și pot ajuta pretutindeni. În adâncul cel mai adânc; un mare dispreț de oameni. Îi iubesc, dar ca pe niște copii proști. Uneori o mare nevoie de *Putere*, nu pentru a pedepsi, pe unii totuși i-aș pedepsi, dar pentru a-i zgâlțâi ca să se dezmeticească.

Articolul lui Ion Marin Sadoveanu împotriva vechii Academii e cu atât mai lichelesc cu cât are un aer de dreptate obiectivă. Din păcate e o secătură, nici măcar eroic oportunistă. Și Claudia Millian⁴ așijderea, și cu atâtea scârbe, moluște și târâtoare. Pfui!

E frumos afară, dragule, e primăvară, n-a mai rămas frumoasă decât natura! Să nu exagerăm, sunt atâția oameni de treabă, curați și demni. Ține-i, Doamne, și scapă-ne! Părintele spune: „E păcat să blestemi”, dar eu tot repet „trăsnește-i, Doamne, pe cei răi și mincinoși!”. Dragoste, te iubesc, nu mă lăsa, susține-mă, a ta, A.

9 martie

Din ce în ce urcușul se face mai greu și nădejtile raționale mai slabe. Cu inima dau înainte, vreau să *cred* ca să pot trăi. Izgonirea proprietarilor din conace s-a făcut cu o sălbăticie care e dezolantă pentru orice om care ține să respecte pe oameni! E încă o dovadă că civilizația și morala nu mai au nici o priză la noi, că bestia turbată a pus stăpânire pe firea românească. Oricât de oribile ar fi fost ordinele, cei care le aplicau aveau latitudinea să le execute cu un dram de omenie. Dacă n-au făcut-o, e că s-a stins orice simțire mai bună în oameni. La unii din ură, la alții din servilism și frică. Suntem încă în stare de barbarie, și pace! Omul ne-format, o putere primitivă, elementară, care e întrebuințată în toate sensurile, după bătaia

vântului. Tot mai adânc dezgust de oameni. Mă întreb dacă în politica mondială nu se petrece același fenomen, în mare. Înțeleg acum mitul grec în care Zeus desființa rasele omenești, una după alta. Suntem infecți. Jertfa lui Cristos – cu atât mai sublimă cu cât mai gratuită. Căci El nu și-a făcut iluzii. Singurătatea lui e tragică. Ce e îngrozitor, e că încep să mă îndoiesc de existența lui Dumnezeu. Nu vreau, lupt, dar izbânda răutății, a cinismului sfruntat, a minciunii drăcești mă exasperă! Am vorbit acum cu Părintele la telefon. E bolnav, săracul. Vorba lui înțeleaptă m-a pus în echilibru. „Trebuie să fim severi cu noi fiindcă se apropie ziua cea mare.” Severitatea obiectivă cu tot răul? În cazul nostru *nu e permis să iertăm crimele care distrug un neam întreg*. Înțeleg și rostul suferinței, dar îmi e dor de bucurie! Sărăcia mea intimă e anemie a conștiinței. Eu tot scot din mine, nu primesc nimic. Sunt tracasată de grijile materiale. În loc de o grijă, am acum trei. Am impresia că fetița se îndoiește de Jean Paul. E semn prost. Ea e delicioasă. Ca un ghiocel în marasmul iernii. Ultimele evenimente din țară, fără să mă atingă direct, mă exasperă. Nu fenomenul, dar metoda. Constatarea că mii de oameni sunt nebuni de răutate și ură e înspăimântătoare. Să nu mai nădăjduiești scăpare decât prin oroarea unui război? Uneori descopăr în mine urgie de răzbunare, ceea ce mă exasperă și mai rău. Teribilă fundătură! Fără franc, umilită, de o săptămână trăind din împrumuturi de 2-3 sute de lei, așteptând cumpărători pentru lucrurile de vânzare, fără perspective, considerată de toți ca un Mathusalem – mă agasează „Tante Alix” în gura oamenilor de 60 de ani. Vina vieții mele e că nu am știut să fiu sănătos egoistă. Până și această corespondență cu tine e puerilă – avea rost când era vital necesară, acum e un obicei și o falsă pietate, o falsă fidelitate, o fățărnicie. Trebuie să am curajul să-mi afirm că ai murit, da, că ai murit, că ești în cu totul alte sfere. E timpul să învăț o dată ce e *realitatea*. Afară e frumos, peisaj de iarnă, e soare, martie în aer, iar eu stau în casă dintr-o datorie imaginară: că trebuie să „scriu”, parcă fără *Faustul* meu, pe care nu-l scriu cu plăcere, dar cu trudă acum, nu se poate trăi. Incorigibil elevă, sclavă a datoriei, nu stăpână! Nu mai vreau să mă supun decât bunului meu plac. Trebuie să fac această gimnastică *à rebours*^{LS}, altfel pier moralmente într-o ciulama conformistă. Trebuie să trăiești regal dacă ești de neam regesc! Și Dumnezeu mi-a dat daruri mari, dar nu și alura spirituală ca să le susțin! Iau o hotărâre: încep *da capo* de la egoismul sănătos. Voi încerca. Voi îndrăzni! Te iubesc, incorigibila Alix.

14 martie

Dragule, am scris pagini pe care le-am rupt (3). Sunt uneori severă contra firii mele. Prefer să trec drept proastă și să nu risc să fiu rea.

Ieri am fost la Monseniorul Vladimir Ghica. Bolnav rău în pat. Un bătrân splendid lucid, datorită credinței care-i dă curajul de a privi realitatea în față. Rugăciunea cu Mad și cu mine în genunchi. Moșneagul în pat, tușind îngrozitor, impresia că pornea de acolo un curent viu. „Cămara” în care trăiește „sfântul” reneagă „Prințul”. Ordine, lumină, cărți și chiar o floare în chilia monahală în care domină un Crucifix mare pe birou. Frapante două fotografii papale. Una, cu o lungă dedicație scrisă de mână, alta cu litere gotice și enluminuri cu caracter de „diplomă”, mai puțin personală. Trebuie să le privesc joi mai de aproape. Sărăcia ascetului, dar curățenie, lumină și căldură. Totuși trist sfârșit pentru un prinț de sânge și un prinț al bisericii catolice. Desigur, mai conform învățaturii creștine decât un mediu luxos, dar totuși trist. Înțeleg principiul sărăciei ca necesar pentru detașarea de lume, dar de ce „detașare” de ce e frumos! O fi Vaticanul plin de păcate, dar mie îmi place că e plin de frumuseți. Să nu te atașezi de lucruri, de ce să nu te bucuri de ele? Nu sunt și ele dar al lui Dumnezeu? Căci nu se fac fără har! Doamne, Te iubesc și-mi pare rău că te urătim și te minimalizăm cu renunțări stupide. Greșesc? Nu cred. Bogăția e semnul plenitudinii, nu sărăcia urâtă, meschină, schimonosită. Cristos n-a preferat sărăcia, a respectat-o. Nu o iubesc. Mă îngustează sufletește. Îmi ia elanul generozității. De ce să fie „sfinții” plicticoși și titirisiți? Iar când mănânci prost și șezi prost și ți-e frig, nu sunt șanse să fii plăcut altora și să-i bucuri. Să te mulțumești cu puțin, da, dar să fie frumos și de calitate!

Reflexiunile astea, în marginea unei vizite la un sfânt, nu sunt tocmai ortodoxe. Se poate. Dar, Doamne, cu Tine măcar lasă-mă să spun tot ce gândesc și simt. Nu m-am dus la cimitir zilele astea, mă voi duce într-o zi mai caldă.

18 martie

Dragule, griji materiale și fără perspectivă. Trăiesc de marți până sâmbătă, două zile în săptămână împrumut sau vând. J. Paul inebranlabil ca o stâncă.

Nu vrea să vândă nimic. La perspectiva de a nu mânca, răspunde: „nu mâncăm”. Trebuie să procedez energic, fără cruțare. De duminică nu se mai gătește la mine în casă. Se bizuie pe mine și pe slăbiciunea mea. Făgăduiesc că voi fi tare.

Viorica e chinuită rău, sărăcuța! Mă scrutez. Până unde merge credința? O boală e datorată unor factori fizici și ineluctabil supusă unei cauzalități fizice. Ei bine, aici e întrebarea: spiritul, hotărârea lui de sănătate nu e un factor activ și el? Dar care e atitudinea spiritului necesară aci? *Voința*, cum o înțelegem noi e o tensiune, nu cred că de ea e vorba în creștinism ci de atingerea acelui nivel din noi de unde izbucnește *creația*. Cum să ajungi acolo? Prin descărcare de griji materiale și egoiste. Dar nu riști să mergi pe calea greșită a nepăsării, a pasivității? Cum te antrenezi la acea voință creatoare? Rugăciunea. Dar rugăciunea *cere* lui Dumnezeu, nu acționează. Oare ruga nu e o stare de abandon, în care scapi de învelișurile de grijă care ne sugrumă puterea creatoare și de atitudinea raționalistă care nu permite să mijească în noi puterea liber creatoare? Rațiunea e o instanță de control. Dar dacă ea socoate că ce numesc eu putere creatoare e doar imaginație, fără legătură cu realul? Cum găsesc puterea realizatoare din mine? Prin concentrare? Dar cum te concentrezi? Noi simțim acum că metoda noastră raționalistă e insuficientă, că realitatea o depășește. Dăm să ne inventăm instrumente noi de adaptare, le recunoaștem în intuiție și puterea creatoare a spiritului, dar nu știm cum să le creștem în noi. Criza mare a veacului aci este. În această experiență a unui orizont nou, către care ți-e dor, dar nu ai picioare să-l ajungi. De aci la unii furie distructivă în numele unei reconstrucții imaginare. La alții fatalism. Eu *nu mai sunt în stare de nici o intensitate*. Creaturi decăzute. Doar forțele misterioase din Univers ne mai pot trage de păr din mocirla în care ne înecăm. Înțeleg nevoia de dinamism, de întrecere, de *înviere* a celor răi, ei vor să probeze prin asta că se zbat *împotriva pieirii*, numai că antrenează în ritm vertiginos omenirea spre pieire mai grabnică. Revoluția e doar un simptom, nu e, cum cred ei, leacul. Singurul lucru posibil, mâna lui Dumnezeu, singura noastră scăpare. Să țipăm după ajutorul Lui!

22 martie

Stelule drag, e urât și frig cum e și în sufletul meu. Evenimentele devin insuportabile. Minciuna monstruoasă a meetingului de ieri poate duce la exasperare. Mii de oameni tineri, siliți prin tot soiul de mijloace, dar mai ales prin teama de a-și pierde pâinea zilnică și locul în școli, în oficii, în ateliere, siliți să ție lozinci contrare conștiinței lor și dușmane țării noastre! Când îi auzeam clamând pe Stalin, capul unui stat străin și Dumnezeu știe cât de dușman. Când îi vedeam mânați ca turmele de niște tipuri sinistre care-și mărturiseau rasa de la distanță, când am aflat de la Ileana R. că au intrat soldați în rândurile lor, amenințatori, când am auzit biete fete cât au îndurat de frig, de oboseală și mai ales de amar că au trebuit să urle tocmai contrariul de ce aveau în sufletul lor, am simțit o ură de moarte contra monștrilor, care, cu bună știință, falsifică sufletul unui biet neam! Nu se poate să iasă omenie unde s-a semănat ură și minciună. Mă tem că va veni o zi în care se va dezlănțui o răzbunare atât de sângeroasă, care va fi mai otrăvitoare pentru bietul neam, decât chiar suferința! Doamne! îmi ceri să iubesc dușmanul! Dar de ar fi unul leal, omenesc, nu diavol! Pe diavol, Doamne, nu-mi cere să-l iubesc. Iată de ce, din fundul conștiinței celei mai clare, blestem pe toți servitorii Diavolului.

24 martie

Dragule, e frumos afară, e primăvară, un vânt răscolitor și antrenant. Lume multă tristă, consternată, flămândă. Nădejdea scade sau puterea de răbdare? Acum încep să văd dezolarea pe chipuri pe care nu citeam până acum decât îngrijorare. Pentru cei care își vând sufletul pentru bani, ca vechea lichea Lucia Sturza Bulandra. Pfui! Mi-am descoperit un viciu de bătrânețe: pianul. După cum Sonia a învățat italienește, eu am să reînvăț să cânt la pian. Dacă aș avea timp mai mult pentru mine, 12 ore aș citi și 4 aș exersa la pian. Ce faliment, o viață ca a mea! Dacă trăiam în Occident, știu că aș ajungea un dascăl important.

31 martie

Stelule drag, mult sunt meschine condițiile în care trăim, în aceste „vremuri mari”! Puterile rele sunt prea mari pentru ca voința izolată să le mai reziste. Ieri, conversație prețioasă cu Părintele Gala. Mi-a mărturisit că a greșit pentru că a crezut că păcătoșenia omului se poate tămădui *fără* Cristos! Vorbă mare, mărturisire pe pragul a 77 de ani, pășind spre sfârșit! Nădăjduiesc că o va face în scris, ca să rămână pentru viitor învățătură, care să-i apere pe mulți de rătăcire. Azi nu l-ar publica, dar mâine, sper!

7 aprilie

Dragule, zile grele au trecut iar. În seara când îți scriam, la 31 martie, mare scandal cu Marietta și Jean Paul, chestie de bani. Inconștientă copilărească, dar și egoism feroce. Așteaptă tot de la alții. Nu se poate obișnui cu răspunderea unui cămin. Cel mai bine ar fi să părăsim blocul⁵, prea scump, pentru o casă modestă. Mie nu-mi convine, pentru că eu pot ține partea mea, ajutându-mă cu Florica.

23 aprilie, Sf. Gheorghe

Dragule, copiii pleacă acum la biserică. Eu am așezat masa, cea mai săracă din toate mesele de înviere, numai cozonac și ouă. Mulțumesc pentru atâția ani cu bunătați pe care mi le-a dat Dumnezeu în alți ani! Am dejunat la Fify, cu ai ei, cu mare antren. Seara am fost la Puiu și la Tity, un ceai cu „verdețuri” ca să mă rezerv pentru mâine. M-am împărtășit, și azi și la Florii, mă simt regenerată. Operează iubirea lui Cristos. Impresionant de mulți bărbați de toate vârstele.

27 aprilie

Pui mic, două vorbe în grabă. Citii articolul lui Ion Marin Sadoveanu despre *school of scandal*^{2*}. M-am otrăvit iar de dispreț pentru licheaua asta. Căci

dacă ar scrie „pentru a mânca”, l-aș ierta, numai că măgarul vrea să pară în fața propriei sale conștiințe cinstit, nu vrea să recunoască mizeria compromisului în care trăiește. Nu mai admit compromisul. Nu voi cere capul nimănui, dar voi cere, necruțătoare, stabilirea de valori. Lichelele vor putea trăi ca lichele, dar nu voi mai îngădui să facă nici pe martirii, nici pe eroii – și nu vor mai avea dreptul să *conducă*.

9 mai

Puiul mamei, m-a apucat un dor năprasnic de tine privind portretul tău de pe birou, cel cu gambetă și cu blană. E inherent unei pasiuni, ca aceea care ne-a unit, să fie uneori și dușmănoasă. Tu știi ce remușcări am avut! Oare iadul ce poate fi decât o continuă remușcare? Mă lasă Dumnezeu pe pământ ca să ispășesc gândurile rele pe care le-am avut. Dar mare e nădejdea în mila și ajutorul lui Dumnezeu! După morala curentă, încă mânată de talion, desigur sunt o victimă, dar în morala absolută sunt vinovată, cum te vei fi simțit și tu vinovat față de mine. Eu trebuie să accept purgatoriul acestei ruperi de tine, de prezența ta. Viața mea e tot mai anostă. În aparență e și inutilă. Suferința umilinței și a sărăciei am acceptat-o. Abandon complet în voia Domnului. Uneori mă revolt pe oameni și pe soartă. Azi mă simt plutind, fac planșa pe marea îndurării divine.

Te iubesc, a ta A.

9 mai

Am ajuns uneori să mă dezinteresez de tot ce se petrece și trece. Accept totul ca o mare încercare și ca o consecință a neglijențelor și a inconștienței din trecut. Totul se plătește. Mă agasează însă formidabil strânsoarea în care trăiesc și mă înfurie minciuna. Dar și astea trebuiesc digerate. Ieri am constatat că Lulu Sfetea are accente de ranchiună față de țărani. Oare noi, dacă ni se dădea pământ, îl refuzam? Dacă pe mine mă silea să stau într-o casă elegantă luată de la evrei, refuzam? Cred că da... Dar câți au profitat! Totuși pe țărani eu îi iubesc, în ei nădăjduiesc și în boieri. În fond,

„posedanții” au dovedit o ținută splendidă. Sunt mândră de ei. Doamne, ajută să se regăsească în muncă și credință!

23 mai

Dragoste, îți scriu ca să-mi vărs amarul. Am preparat cursuri pentru cucoane, azi încep să le explic, adică să le deschid ochii asupra lui Shakespeare. E pentru mine o sărbătoare. Întotdeauna mă simt *sub* „misiunea” mea, mai ales în fața lui Shakespeare. E covârșitor pământeste vorbind. E o lume. Sunt amărâtă că întotdeauna a trebuit să dau ce știu și ce elaborez – ei da, și *ce creez!* – unui public de amatori (ca acum) sau de necopți (la Conservator). La Facultate ar fi fost mediul prielnic pentru propria mea dezvoltare. Dar ce să mai vorbim? Viața a trecut, am ratat-o. Tu ai avut dreptate, Stello, dar n-ai putut nici tu să mă salvezi din împrăștierea și mediocritatea care m-au urmărit ca o soartă. Desigur nu o soartă externă ci una intimă, legată și consecință a firii mele. O timiditate, amestecată cu nevoia de singurătate, cu un dispreț pentru succesul ușor – aristocrație degenerată, dar mândră!? Poate că avea dreptate coana Sabina când regreta cu melancolie că am fost săracă. Îi spuneam că, poate, fiind bogată, deveneam o mondenă și nu aș fi lucrat, dar ea a răspuns, cu zâmbetul ei pe care îl iubeam și care știa să fie atât de cald și blând și omenos: „Nu este adevărat, ai fi rămas aceeași, poate ai fi fost mult mai bine decât ești acum, te-ai fi dezvoltat cultural”. Îmi amintii în dimineața asta cu mult dor de dumneata, căreia îi datorez foarte mult din situația mea oficială dar și ca om. Erai un om întreg și ai meritat locul în societatea românească. Pe mine m-a degradat sărăcia – și niciodată ca acum. Am ajuns să fiu „meditatoare”, cum spun copiii de la Conservator, cu tristețe și poate indignare. În loc să împart multora, trebuie să mă ascund în grupuri mici și asta pentru niște nenorociți de sute de lei care abia mă ajută să trăiesc. De ce nu am avut curajul să protestez? Chiar cu riscul de a fi închisă? Știu de ce. Pentru că nu am curaj decât împotriva mea, când trebuie să apăr pe alții, pe mine nu știu să mă apăr, nici măcar orele mele de lucru și reculegere. Azi mă simt mai bine fiindcă am putut medita și citi în liniște. Frica de boală am învins-o, adică, mai bine spus, am eliminat-o cu sentimentul că tot nu mai am ce căuta în viață. Cred că e o îmbufnare a mea împotriva vieții, care denunță o

lașitate, o slăbiciune. Gen „Regină ofensată” într-un teatru de provincie. E ridicol. Mi-am așternut precum dorm. Întâlnirea cu Tilică și Ady, foarte duioasă. Ce cald și uman e Tilică! Și ce stil! Cu pantalonii cârpiți e tot atât de domn ca în culmea luxului său, poate chiar mai uman. Ady, supraexcitată. E singurul mod de a nu se prăbuși⁴. E inepuizabilă, sau, vorba ei, îi dă Dumnezeu un fel de inconștiență. Eu cred că i-a dat harul Lui. Nădejdea ei e nesecată.

Azi va începe Conferința celor patru la Paris. E în mine o perplexitate. Nădejdea, turbulentă altădată în mine, parcă stă nemișcată. A adormit sau stă la pândă? Cred, simt că se va schimba ceva esențial. Va fi curând, dar parcă stau pe Sirius și privesc mișcarea pe pământ. Pentru mine nu se va schimba nimic. Să mă întorc la Conservator? La ce bun? Nu mă mai simt indispensabilă acolo. Să solicit o catedră la Universitate, cum o sugerează Ion Zamfirescu? La ce bun, pentru a fi considerată o intrusă și încă la spartul târgului. Și peste un an să fiu scoasă la pensie? Să doresc un loc de consilier cultural în străinătate? Mi se pare o dorință egoistă. Și oare mai am eu energia și suplețea pentru un asemenea post, luat în serios? Vezi, dragule, cum îmi stric eu singură toate perspectivele? În nici un caz un post politic. Am oroare de așa ceva. Atunci? M-ar atrage un loc de conducere în învățământ, în educarea tineretului. Dar cu cine ai putea lucra? Iar am da de oamenii vechi, cu pretenția de a readuce totul „la loc”. Și pe urmă mă dezgustă să lucrez cu oameni lipsiți de caracter. Iar ceilalți sunt puțini. Zvonuri despre puterea unor cadre care s-au dovedit sălbatice. Altă prăpastie! Oare mai am vlagă destulă ca să lupt cu extremiștii? De ce să nu fiu înțeleaptă și să înțeleg că am încheiat-o. O pensie onorabilă, timp de scris, de citit, de călătorit. Un ideal individualist? Poate, dar după 60 de ani, poți să-ți schimbi structura? Din liniște plină și confortabilă, *să dau directive*, dar nu să intru în arenă. Iată ce mi s-ar potrivi. Dar mai știi? Se va ivi din nou în mine cocoșul bătaios!?

8 iunie

Pui mic și drag, a murit ieri Chiriac. Un sentiment curios de solemnitate, de sărbătoare. Nu mai consider moartea ca o pacoste, doar ca o despărțire între noi, cei proști și voi cei liberi, deci luminați! Sâmbătă am fost la

înmormântarea Generalului Rosetti. Am avut impresia unei adunări de oameni loviți, dar foarte demni. Indignarea împotriva barbariei, legitimă și dureroasă, dar fără resentiment sălbatic. O zi frumoasă, lume plină de dragoste și respect față *de un* om care merita dragoste și respect. Nu știu să-l prețuiesc la valoarea lui de istoric, dar sunt sigură că o are căci era prob, curat, drept. Dumnezeu să-l odihnească. Mie mi-a făcut mult bine, cu încrederea pe care mi-o dădea și dovezile de prețuire. Încă unul din vechea gardă care se duce! Și bietul Chiriac e unul dintre ei, cu suflet cavaleresc. Ieri, la Marius și Lulu, cu Monseniorul Ghica. Dejun foarte simpatic, dominat de Monsenior, care a povestit de toate, firește în legătură cu Biserica. O nevoie vizibilă de a critica Biserica ortodoxă, nu cu răutate, căci avea dreptate în tot ce spunea, dar cu un soi de orgoliu specific. Teribil de „domn” până a se apleca să-mi ridice poșeta, sigur în credința lui, poate puțin cam egocentric, dar nu vanitos, un egocentrism în jurul *catolicului* din el, nu în *jurul omului* – de o finețe și subtilitate psihologică remarcabile. Un Prinț al lumii și al Bisericii, nu mă miră că atrage credincioșii. Totuși, iubesc Biserica noastră și doresc să-i văd și pe prelații noștri la fel. De exemplu, așa este Sfinția sa Nicolae Popovici din Arad. Mihai Nasta², un copil excepțional, mă tem să nu devieze la un moment dat. E îngrijorător de matur ca gândire și simțire, deși încă un copil. Cred că va fi un om cu totul deosebit, dar nu pe tărâm practic, un creator poetic.

Griji casnice. Credeam că-l cunosc pe Jean Paul, dar constat că egoismul lui are nuanțe inepuizabile. Trebuie luat așa cum este. Fetița, foarte susceptibilă când e vorba de îndatoririle ei. Semnul unei nevoi de perfecțiune, dar și, fără s-o știe, o lipsă de siguranță în sentimentul ei. La Viorica D. e minunea împlinită de inimă. A întinerit ca o fată tânără, e în sfârșit fericită! Este puritatea de care era însetată. Își prefigurează moartea printr-un sentiment curios, amestec de melancolie și de triumf. *Minunea* cu icoana Maicii Domnului pe ferestre nu mă pătrunde până în adâncuri. Mă tem că e o mistificare, oricât de bună ar fi intenția celor ce o săvârșesc, e păcat. Dumnezeu nu are nevoie de ajutorul nostru. Aș vrea să pot crede, dar sunt două puncte slabe în această întâmplare: de ce apare „imaginea” Maicii Domnului și cum se multiplică și se mișcă dintr-un loc în altul? Nu cred într-o psihoză colectivă, ci într-o proiecție iscusit făcută. Cred în minuni, dar nu că ele apar așa, ca imagini pe sticlă. M-am gândit la o acțiune de „inițiați” indieni. Cred însă că e prea complicată explicația. Ce e minunat în această întâmplare e că s-au deșteptat sufletele din indiferență.

21 iunie

Terminarea Conferinței de la Paris m-a lăsat, ca și pe mulți, într-o nedumerire totală. Un „modus vivendi” în Germania, un tratat cu Austria preparat de adjuncți și care trebuie să fie gata la 1 sept., nici o vorbă despre țările ocupate, terorizate. De unde tonul fusese foarte ferm acum 7 zile, aseară totul în stil evaziv. Ce poate pricepe bietul om din stradă? Nimic alt decât că e o jucărie în mâna câtorva. Și atunci, naiv, visează la o democrație cu adevărat populară, în care ar putea fiecare spune ce crede și ce vrea. Am impresia că „Domnii” neavând în vedere decât „pădurea” uită complet de soarta pomilor. Și atunci să te miri că omul nu mai crede în nici un „Domn” ci așteaptă totul de la minunea lui Dumnezeu? Eu, mărturisesc, nu am crezut în autenticitatea aparițiilor de icoane, dar azi *vreau* să cred: prostește, copilărește – altfel cum am mai putea crede în viață? Mă doare să văd tot mai mare deznădejdea pretutindeni. Fără îndoială, viața individuală nu are preț pentru nici unul din sistemele politice actuale, vor să salveze mai târziu mai mulți, dar vorba lui Paul Reynaud în *Figaro*, nu vor mai găsi ce salva! Nu cunosc măsurile care schimbă structura economică a țării, dar îmi place să cred că se realizează unele progrese în raportul dintre muncitor și statul patron, deși mulți spun că e cea mai grea exploatare a omului. Dar urmăresc cu anxietate măsurile în domeniul cultural și spiritual și mă înfior! Obligația copiilor în școală de a minți, indiferența față de sinceritatea afirmărilor, a adevărului lor, negarea adevărului, înlocuirea lui cu propagandă și mai ales *ura*, promovată ca unic sentiment valabil! Ura, minciuna, reaua credință – cu asemenea metode vor să clădească o societate nouă, mai bună! Individul însă este oaia neagră – fac tot ca să-l *înece* într-un colectiv, el însuși mecanic! Poate că urmăresc un țel, dar e fals, e monstruos, o viziune de nebuni. De doi ani încoace, zi de zi, se străduiesc să dezumanizeze oamenii, e un spectacol înfiorător. După ce un „posedat” a nimicit o țară ca Germania și a azvârlit haosul în Europa, iată alți îndrăciți.

24 iunie

Dragoste, m-am întrerupt. Seara am trecut printr-o teribilă depresiune, aflând comunicatul celor patru. M-am hotărât să îmi țin conștiința în

suspensie, cum spune Montaigne, măcar vreo zece zile, până, poate, va începe să se deseneze o atitudine la noi. Căci o fi destindere la Paris, dar dacă aici, la noi, se continuă cu arestări și măsuri de nimicire a clasei burgheze, sau mai bine zis a „ne-comuniștilor”, atunci nu mai putem spera nimic. Au răscumpărat Austria cu 150 000 000 dolari. Pentru noi, ori nu ne prețuiesc, ori ne prețuiesc rușii prea mult, de nu vor să ne lase din gheare. Clipe minunate la Valérie aseară, pe când părintele cel tânăr făcea rugăciunea. Aveam impresia că se luptă cu Dumnezeu, ca să-i smulgă cele cerute. Apariție de preot catolic – m-a bucurat mult pregătirea sufletească foarte apuseană a acestui tânăr preot român. Îmi pare bine că Valérie a consimțit să se apropie de Biserică. Maricica era enigmatică. Fetele și soții Ciupagea foarte evlavioși. Marietta se roagă ca un copil, îmi face bine s-o simt atât de pătrunsă. Dragoste, îți mulțumesc pentru visul de marți, te-am simțit foarte aproape și Valérie l-a visat pe Colea spunându-i că este tot timpul lângă ele. Eu sunt convinsă că voi ne ocrotiți. Acum, mă tem că va începe Calvarul cel greu. Un preot ca acela de aseară, cu flacără creștină, cu râvnă spre acțiune apostolică, inspiră încredere în viitorul nostru. Conversație cu Părintele Gala. E obosit și resemnat. Mă tem că nu mai are puterea de a deștepta credința în mulți. Eu îi sunt foarte recunoscătoare pentru credința pe care a întărit-o în mine. Am avut zile bogate în săptămâna trecută. Vizita în atelierul Miliței [Petrașcu], foarte bună pentru suflet. Un grup de oameni de același calibru, atmosferă. Capul lui Jora, după mine, foarte reușit ca și cel a lui Cisek, extrem de esențializat. Capul Aurei Suru e o splendoare. A înnobilat trăsăturile, dar a redat caracteristica acestei femei de foarte bună calitate. Milița e incontestabil o foarte mare artistă. Cadrul casei: încântător. Cartier de vile, civilizat și liniștit. Am avut impresia că am ieșit din București. După-amiază, la Francezi, muzică. Splendid: Claudel și Honnegger. Text și muzică, uneori grotescă, alteori sublimă, un nivel de viață superior. Am urlat tot timpul. Aveam crampe în piept ca la cele mai mari emoții. *Un eveniment*. Ne-am despărțit triști, era ultima dată, dar era o adevărată comuniune spirituală. Duminică, dejun amical, copios și foarte amuzant la Ion și Mariana Dumitrescu⁸. Casă românească, burgheză, solidă. Oameni de nădejde. Până la urmă, Stello, dragă, ar trebui să fii mulțumită. Și sunt. Sufăr când văd greutățile în care se zbat toți în jurul meu. Dar și asta e bine. Un vânt de înnoire peste noi.

6 iulie

Dragoste, se scurge timpul, dar nu fără folos intim. De data asta pot să-ți aduc în dar un suflet limpezit într-o privință. Am înțeles duminică seara, după convorbirea cu Petru Manoliu⁹ de ce întârzie Dumnezeu liberarea noastră. *Am trăit* acceptarea acestei epoci grele ca școală de răbdare și umanizare. Se explică simțămintele de revoltă, dar nu e încă țara coaptă pentru dreapta judecată, imparțială, fără ranchiună. Am înțeles în dimineața de luni, pe când mă reculegeam, de ce întârzie soluția libertății, a Păcii. Poate din pricina noastră mai sunt și alții ținuți în loc, căci Apusul e mai aprig la umilință decât noi. Fericită că m-am putut iar împărtăși.

25 iulie

Nu știu cum fac că nu izbutesc să scriu zilnic în acest caiet. Fluctuațiile, nu zic: *ale voinței Apusului*, dar zic: ale reacției noastre față de ce aflăm de acolo, ne obosesc groaznic. Am impresia că vibrăm tot timpul, dar fără să izbutim o melodie. Nimic nu crește în noi, nici măcar așteptarea. Simt în jurul meu o resemnare surdă, dublată de sentimentul că am pierdut ocazia decisivă. Și totuși! Cred ferm că e doar o încercare această epocă și că dreptatea va triumfa. Caut să mă mențin în echilibru cât pot. Trăiesc într-o tensiune curioasă. Viorica D. e marea mea durere acum, boala avansează dar atașamentul ei de viață crește. Îi doresc să treacă „dincolo” în fervoarea unui elan de dragoste căci oricât ar ocupa-o Puiuțu, tot către Domnul se îndreaptă. Era atât de fericită și atât de frumoasă când a apărut tânărul, încât orice considerente mondene, sociale, și chiar morale cad! E încă o dovadă cât e de prezent Iisus, cum trimite fiecăruia ce-i trebuie. Viorica moare după ce și-a potolit setea după o dragoste pură, fără dorinți, fără împliniri instinctuale. Ce bune sunt clipele astea, când e liniște în casă și te simt aci lângă mine. Acum trec și agitațiile din pricina mojiciilor lui Jean Paul și grija de datorii și grija pentru Marietta care mă apasă ca o socoteală de nedelegat în viață! Ei nu vor avea niciodată cât le trebuie. Sac fără fund. Lecțiile merg bine, poate o mică oboseală în public și în mine. La Ștefan Nenițescu¹⁰, tot mai interesant. Dar e frapant cât e de pur cerebral și cum auditoriul confundă asta cu emoția artistică. Fac adevărate studii acolo. O

mare erudiție, idei foarte cuprinzătoare, un om excepțional, dar o infatuare care mă zgârie pe suflet și care mi-l micșorează.

4 august

Trăiesc zile pline de evenimente. Trebuie să-ți spun decepția de duminică. Nenițescu a fost catastrofal. A dat pe față, ca niciodată, boala ce-l roade și care e tragică: imposibilitatea de a se salva din cercul strâmt al Eului său. E de o vanitate bolnăvicioasă și m-ar mira, dacă foarte ascuns în el, n-ar fi o invidie pe „cei Mari” pe care nu-i iubește și pe care, în numele culturii, îi „revizuieste” negativ.

12 august

Dragoste, am fost întreruptă data trecută, cum sunt veșnic întreruptă. Mersul evenimentelor, prea lent ca să deslușești ceva. Mă tem să nu confund dorința cu așa-zisa presimțire de schimbare. Am impresia că acum vremea curge imperceptibil, ca Dunărea la Vâlcov. Și totuși evenimentele se desfășoară. După cei de la Consiliul European parcă nu mai e vorba decât de Europa Occidentală. Dar oare să fie posibilă o asemenea scindare într-un organism? Ce ne vom face noi, între timp, dar ce importă în Istorie! Și noi trebuie să ajungem să trăim evenimentele pe scara Istoriei, dacă nu izbutim, nu ne rămâne decât revolta, resemnarea sau sinuciderea. E probabil că clasa noastră e condamnată la moarte, dar, vorba e, să salvăm măcar valorile care au constituit temelia vieții noastre. La căpătâiul Viorichii am învățat să privesc în față multe lucruri pe care le negam. Dragostea lui Puiuțu pentru ea mă încântă și mă și înfioară. Aseară am surprins un consens în fața morții care mă înspăimântă și mă gândesc la bieții părinți care au intuiția primejdiei nu numai pentru trupul dar și pentru sufletul copilului lor. Aseară i-am adus pe pământ, cu amintiri prețioase de la Marburg și de la Sorbona. Se făcuse o atmosferă frumoasă de adevărată familie sufletească. Tot mai mult simt nevoia de a condensa legăturile esențiale, lumea largă mă lasă rece, altfel decât moral. Mi-ar plăcea să ne adunăm toți cei de aceeași

familie spirituală într-un sat curat la munte. Ajută-mă *să pot ajuta*. Aseară Viorica era într-un fel de euforie impresionantă, ținându-ne de mână pe Puiuțu și pe mine. Îi luceau ochii de fericire și de plinătate de simțire. Ținea de mână pe Eros sub toate chipurile lui esențiale. Răsufli adânc cum răsufli pe munte sau la mare – au fost clipe de fericire pentru ea poate și pentru Puiuțu. Iar eu contemplam minunea dragostei. Am plecat foarte tristă, foarte singură, cu o presimțire grea în mine. Mă tem să nu facă copilul o tuberculoză, care, în starea depresivă ce-l așteaptă, să nu fie prea primejdioasă. Dar ce fericită era ea când spunea că se vor întâlni printre stele. Azi vreau să mă odihnesc acasă. Poate spre seară, să mă duc spre Șosea.

31 august

Pui drag, au trecut iar săptămâni fără să-ți scriu. Tu știi ce dureros a fost sfârșitul Viorichii. Am avut o zi bună cu ea la 15 august, când în compania celor patru prieteni dragi (și Doctorul) am sărbătorit pe Maricel Șova. La sfârșit se întristase și se obosise rău. Atunci i-am citit versuri de Pillat care au liniștit-o minunat. Am trăit un ceas foarte frumos, în care pierise din noi toți spaima morții și se făcuse o tovărășie între viață și moarte în noi. Am mai avut o jumătate de oră bună cu Viorica în ziua de 22, când am vorbit iar de lucruri absolute și le-am trăit calm, blând, și durerea era și ea frumoasă. Bietul copil era copleșit, dar viața în el clocotește prea tare pentru a nu se reface. Ieri ducându-mă la Mămuța, am constatat că tinerețea învinge și așa e bine. Seara de 24 a fost foarte tristă pentru mine. Am stat lângă Viorica pe întuneric, la capul patului, o mângâiam și mă rugam s-o izbăvească Dumnezeu de atâta chin. Un ceas unic! Intrau stelele în casă și turla mănăstirii veghea lângă noi. Simțeam lumea împrejur după ferestrele luminate pe casele din deal. Eram numai eu cu Viorica muribundă. Puținele cuvinte schimbate erau dovezi de dragoste. Ea, draga, de abia răsufând, m-a rugat să mă întind pe canapea spunând: „sunt foarte îngrijorată pentru mata”. A repetat de două ori. Oare mă voi duce și eu acum, la noul soroc la 3 septembrie? M-am dăruit cu totul lui Dumnezeu, facă-se voia Lui. Viorica a plecat împăcată. Acceptase moartea: la sfârșit, o și dorea. Îmi pare rău că perspectiva spovedaniei a întârziat împărtășirea ei – mai bine nu-i mai

spuneam fiindcă în fond nu era decât o scurtă frază de pocăință. Iată cum severitatea conformistă poate priva un om de fericire! Dar sunt sigură că Dumnezeu mi s-a arătat în lumina Lui. Înzmormântarea a fost de o duioșie și de o frumusețe excepțională. Soarele îi inunda fața transfigurată de zâmbetul virginal. Gestul copilului de a o ridica a stârnit ecou în alți șapte bărbați așa că Viorica a fost dusă la locul de odihnă pe brațe de prieteni și de cel puțin patru îndrăgostiți. O regină în triumf părea.

4 septembrie

Pui mic, am fost întreruptă. Patru zile am stat în pat din pricina tensiunii. Am avut timp să mă reculeg. Pentru Puiuțu, după felul cum va trăi acest epilog al primei lui dragoste, depinde mult viața lui intimă viitoare. Sper că în atmosfera casei părintești totul se va limpezi în el și că Viorica va rămâne îngerul lui cel bun în viață. Mă întreb de ce mă tulbură atât de mult acest copil? S-a redeșteptat în mine maternitatea, pe care o credeam de mult biruită. Nu neg că e și senzualitate în acest sentiment matern, căci de mult n-am simțit nevoia să mângâi și să sărut un copil ca pe Puiuțu. Prea a fost rece și dur Jean Paul și apoi Maricica. Nu m-au lăsat să-mi iluzionez inima. Trebuie să trec și această tulburare. Tot mai coaptă mă simt pentru altă viață.

17 septembrie

E frumos și blând afară, o dimineață radioasă de septembrie. Ți aduci aminte de luna asta petrecută împreună la Paris? Stelule dulce, îmi zâmbești din cadru, te simt lângă mine. Te iubesc cu toată firea mea. M-am detașat de toate, nu mă mai preocupă politica, totul e pueril pe lângă marea bucurie a sufletului liber.

8 octombrie

Acum nouă ani eram în culmea disperării, dragul, iubitul meu. Eram în fundul mizeriei omenești, revăd, re trăiesc scene și mulțumesc lui Dumnezeu că sunt în trecut! Biruite? Nu știu. Acum sunt liniștită.

29 octombrie

Dragoste, sunt atinsă mortal de lipsa totală de nădejde. Nu mai cred în scăparea omenirii de dincoace de cortină decât când va fi bunul plac al stăpânilor de azi. Nu mai cred în intervenția americană, nici în mijloace de constrângere, acum realizez ce este Infernul. Afară de dureri fizice care, poate, acompaniază deznădejdea, am clipe în care simt disperarea neputinței omenești împotriva răului. Acum trebuie să se reverse oceanul de răutate peste lume, pentru ca soarele bunătății divine să fie capabil să biruie. E necesitate oarbă. Noi suntem liberi între a alege pe Dumnezeu sau Satana și cum majoritatea a ales pe Satana, cu sau fără voie, din răutate sau din lipsă de vigilență, acum trăim rezultatul. Oamenii au preferat pe Diavol, acum îl suportă. Îmi închipui totuși că și puterea urii se degradează și că vor veni și generații în care va slăbi și atunci poate, reformele socialiste, bune în sine, vor fi aplicate echitabil. Cu alte cuvinte, aștept evoluția lentă a bolii care acum bântuie cu furie. Nu mai cred în dreptate. Ea este un vis al conștiinței omenești dar se va împlini poate doar la judecata din urmă, care e la capătul timpurilor! Deci, pentru indivizi, nu are valoare practică ci numai regulativă, de ideal. Atunci mă întreb: am greșit, când în loc să fiu oportunistă, adică să trăiesc în timp și realitate temporală, am trăit pentru principii morale, ca și cum ele ar fi realitatea vie? Cred că n-am greșit atâta vreme cât am crezut absolut în ele. Cred că am greșit de când mă îndoiesc de valoarea lor absolută. Sunt cicluri în natură, etape de creștere și de descreștere ale vieții. Și soarele, care încălzește viața, nu îi dă grâului încolțit căldura intensă ce-i trebuie la coacere, în iunie? Cred deci că și principiile înviorătoare nu pot fi totdeauna la fel de necesare, nici de eficiente.

E vreme de toamnă, e trist, cerul jos, frunzele galbene nu mai țin decât de un fir de ramuri. Icoana vieții mele, a generației mele. Melancolie adâncă, nici măcar poleită de poezie. Pe balcon, câte un fir de busuioc tot mai îndrăznește să înflorească și chiar câteva petunii noi! S-ar zice că și în

natură e „ușurime”. Dar bine fac. Dacă n-aș fi intoxicată de „principii” aș îndrăzni și eu să scriu turbat și să trăiesc liber – ca și cum în jurul meu nu s-ar prăbuși lumea mea! Ei da! Suntem ce a mai rămas pe un câmp secerat și tot ce putrezește acum pe pământ, în vreme ce încolțește în pământ sămânța nouă! Ce știm noi ce va crește din ea peste 2-3 veacuri?! E dureros că noi suntem din lotul a ceea ce trebuie să piară, putrezind. Nu cred nici într-un Bine absolut. Toate aceste absoluturi sunt proiectate de mintea omenească știrbă. *Nu e absolut decât ne-inteligibilul*. Să-i spunem Dumnezeu. Oare Dumnezeu-Persoană să nu fie decât o proiecție? Desigur, dar e singura vie și pe care o controlezi cu realitatea vie a Unității tale intime. Căci nu e Dumnezeu-Persoană decât pentru Eul-persoană. Și dacă am ajuns la această Unitate intimă, reală, vie, am atins un fund solid. E momentul să-mi revizuiesc credința. Prea era comodă și copilărească cea de până acum. Cred în ajutor spiritual, cred în prezențe spirituale, dar nu cred în intervenția spiritualului în ordine materială. Toate rugile ca Dumnezeu să „trăsnească” pe cei răi sunt absolut absurde. Dumnezeu ne poate ajuta să ne luminăm, dar trebuie să *o cerem*, adică *s-o vrem* noi. Imaginea unei lumi clare, străbătând-o pe cea obscură mi se pare falsă. Ele se exclud – nici o apropiere posibilă – cu puțință e numai o creștere a luminii, o purificare în fiecare din ele. La ce folos *să știi*, cum și ce fel, dacă nu se poate nimic schimba? *Supunere*. Singura atitudine cuminte. Or fi având toate un sens. Am afirmat-o toată viața. Acum am obosit afirmând. Aștept să văd. Cât? Nu știu – sufletul în suspensie. Nu-mi voi mai permite iluzii. Toate iluziile sunt mijloace ieftine. Zilele acestea de boală au fost un bun prilej de reculegere și de verificare a oamenilor din jurul meu. Jean Paul se comportă ca un primitiv, dublat de răutate. Am încheiat-o cu el. Știu la ce pot să mă aștept. Voi evita cel mai ușor contact. Îl voi stârpi din mine. Acum îl înțeleg pe Shakespeare când scria *Timon*! Azi, dacă ar trebui să aleg o atitudine față de omenire, aș fi nehotărâtă, ezitând între dispreț și milă. Pfui! Dacă aș fi Atotputernic, ca în poveste, aș lua globul pământesc și l-aș scutura de vermina omenească. M-aș da cu el de-a dura, pentru că sunt peisagii frumoase și animale de treabă. Și cu toate astea, câtă prietenie și tandrețe în jurul meu, în timpul bolii și acum! Sunt mulți oameni buni și generoși, dar majoritatea e infectă. Îmi e somn, mă duc să mă culc, ba îmi aduc la masă. Nu mă tentează nimic, nici de mâncare, adică din cele ce-mi pot permite! Dacă aș avea 40 de ani, aș da totul peste cap, la 60 n-am putere s-o fac.

Viață pierdută, înmormântare săracă – „Pătrunjelu” – și de, să nu fie și mai rău!

7 noiembrie

Dragule, mă privești azi întrebător și cu îngrijorare, din cadrul de pe birou. Poate și trist... Desigur, dacă ești, te întristează să mă vezi cum sunt azi, tristă, până la dezolare, răzvrătită până a înfrunta pe Dumnezeu. Sunt dezolată de cele ce se petrec pe străzi!

9 noiembrie

How 'ill all about my heart! Are dreptate Hamlet, dragule. E „totul bolnav în jurul inimii mele”. Un dezgust profund de oameni, de evenimente, de mine. Să reacționezi? Cum? Pentru ce? Nici nu îndrepti nimic, nici nu folosești nimănui. Să ieși în stradă urlând? Te închide și te omoară, iar ceilalți te cred nebun. Suntem meniți pieirii și pace! Cine se poate salva pe dinăuntru să fie fericit. Căci cei care nu-și salvează decât viața, vai de capul lor! Vor trebui să o plătească cu atâtea compromisuri, umilințe până la dezgust. Nu rămâne de ales decât între scârbă și inconștiență. Ce dreptate aveai tu, Stelule, când erai cum erai și te înțeleg acum de ce beai. Tu simțeai, cu super-sensibilitatea ta, loviturile vieții, umilința ei distrugătoare, pe care eu, o găscă umflată de orgoliul intelectual nu le simțeam pe atunci. Acum văd lucrările cum *sunt*. Îmi văd *inutilitatea* esențială, văd oamenii așa cum sunt: egoiști, comozi, interesați, iar cei mai buni, niște „naivi” ca și mine. Nu mai cred în salvarea neamului nostru, fiindcă nu prezintă interes pentru Occident. Trebuie să recunosc că era mai bine să se fi supus total decât sub formă de lichea cu c...-n două luni! Cel puțin ar fi învățat ce sunt renunțarea și umilința consimțită, căpătând puteri spirituale. Pe când acum suportă palmele din afară pe obrajii pătați de oportunism și lichelism. Ce cloacă e lumea! Și mă tem că „dincolo” nu e mai frumos pentru d-alde noi! Poate sfinții or trăi acolo în aer pur. Se ridică în mine un dezgust, o scârbă care mă otrăvește. Ostilitatea lui Jean Paul e în mare parte vina stării mele.

Îmi e scârbă de un regim mincinos, îmi e silă de ceilalți care ne lasă să putrezim în nedreptate, sărăcie și umilințe de tot felul. Și Tu, Doamne, ne-ai părăsit! Vom fi meritat-o! Dar de ce ne-ai cerut nădejdea, când Tu vrei să deznădăjduim? De ce ne-ai permis să credem că suntem ocrotiți de Tine, Cristoase? Te iubesc pentru suferința ce ai suferit pe cruce, când Te-ai văzut părăsit și de Dumnezeu și de oameni! Dacă ești undeva, fie-ți milă de noi! Și oare? N-o fi totul imaginație? Și dincolo n-o începe alt calvar în vecii vecilor? Simt că Paradisul e în noi sau nicăieri! Ce să fac să mi-l regăsesc? Nu pot să iert, pentru că nu vreau să fie iertată nelegiuirea. Iadul e acum în mine. Trebuie făcută odată o rânduială, măcar aici pe pământ. Dincolo, știe Dumnezeu ce face. Îți cer *dreptate*, Doamne! Iubirea să vină la vremea ei!

21 decembrie

Dragule, n-am mai scris, nu pentru că nu s-ar petrece mari evenimente pentru civilizația noastră, dar m-a năpădit o simțire că totul e zadarnic. Acum mă beșteleșc și toți analfabeții de la Conservator, toate harponistele care nu știu bine să citească, treaba lor! E destul de trist ca după 26 de ani de muncă serioasă și entuziastă, să nu se găsească măcar unul din cei care sunt în capul instituției – sau foști colegi – să protesteze, dar n-are importanță. În fond habar nu am de insultele unor oameni pe care nici nu îi cunosc! Dar mizeria crescândă din jurul meu, tristețea mornă, lipsită de orizont, supunerea de frică a celor mulți, adularea unui dușman și mai ales generala lașitate mă deprimă îngrozitor. Iar acum, plecarea și întoarcerea Mihaelei mi-au amintit unele episoade din viața noastră. M-a apucat un parapon îngrozitor, constatând că bietele femeii de treabă sunt incorigibile în slăbiciunea lor și am constatat din nou ce tari, fiindcă brute, sunt bărbații! Nu îi domină decât femeile stricate sau rele. Voi trebuie să știți de frică! Am dorit din tot sufletul ca nenorocita asta de fetiță, hărăzită să fie victimă siguranței triumfătoare a lui Jean Paul, să reziste și să-l hotărască să fie bărbat în faptă, nu doar în ifose. Dar a fost slabă cum am fost și eu și cum sunt toate femeile cinstite. Ce să mai vorbim? Când te naște Dumnezeu femeie, te-a condamnat să fii sau victimă sau să te răzbuni! Câteodată înțeleg cruzimea, uneori e necesară. Azi nu mai iubesc pe nimeni, îmi e silă de viață și mai ales de oameni. Azi, nu te iubesc nici pe tine.

1*. Invers, împotrivă (fr.).

2*. Școala rușinii (engl.), referire la un articol al lui Ion Marin Sadoveanu.

1950

10 februarie

Dragule, după cum vezi m-a apucat iar tăcerea. Nu că mi-ar fi zilele goale, dimpotrivă, dar mi se pare că nu le găsesc rostul. Trece viața și eu, la o parte de ea, o privesc trecând. Poate e cea mai potrivită atitudine pentru a pricepe „rostul” vieții, dar eu o las să curgă fără să pricep. Aștept. Tot aștept. Ce? Dreptatea. Și totuși știu din istorie că nu e dreptate pe lume. Toate epocile mari sunt pline de nedreptate, de crime, de orori, și nimeni nu a despăgubit pe cei lezați. Trebuie să fie o compensație în economia universală, dar care nu poate atinge soarta indivizilor, direct. Cum se împacă această concepție cu credința mea în Dumnezeu? Păi vezi, aici e buba. Mi-am închipuit pe Dumnezeu ca pe un Judecător, și El este un Creator, adică o esență pe care nu o putem imagina decât în rarele clipe de dragoste generoasă, de uitare de sine. Nu El e nedrept, ci noi l-am conceput prea meschin, pe calapodul nostru.

Dacă mă las încă amăgită de credința în „dreptatea” ce ni se va face, apoi e ca să pot trăi viața asta curentă, să mă pun la pas cu cei pentru care trăiesc. În fundul sufletului însă, nu mai cred că lucrurile se pun la loc ci doar că vom recolta dincolo ceea ce n-am făcut aici. Vom ieși liberi, buni, detașați din viață, va fi Raiul pentru noi. Vom rămâne rancunieri, răzbunători, sau chiar numai drepti vom purta și dincolo jugul și povara acestui Egoism funciar. Căci Ego-ul e cel care cere toate aceste dreptăți.

Îmi închipui că viața curge, curge, curge tot înainte și sufletele care nu sunt animate de această putere de înaintare cad la fund, în inconștiență.

Aripi pentru zbor nu le dă dreptatea, le dă numai dragostea. Până și dragostea trupurilor e mai bogată, adică mai spornică decât virtutea negativă care socotește cu răsplată și cu *do ut deo*. De aceea știu azi că tu ai fost mai vrednic să treci granița decât mine. Tu erai copt pentru dincolo, pentru libertate, eu încă nu. Azi împlinesc un număr venerabil de ani. Îmi amintesc de zilele acestea când îmi dăruiai inele, perlele ce le port acum,

vulturul pe care l-am iubit cu un fel de pasiune, cărți, când, proasta de mine, te certam că dai bani pe lucruri de lux, când eu n-am necesarul!

11 februarie

Ieri am fost întreruptă. Recitesc ce scriam ieri, repet: am fost meschină, adică grijulie, prea grijulie de cele necesare casei. Acum, de când tu ești dincolo, m-am lăsat păgubașă de cochetăria gospodinei și lucrurile merg cum pot, și merg. Nu mai îmi fac griji pentru ziua de mâine – *tout s'arrange*^{1*}. Tu știi tot ce e cu mine. Oare ție îți datorez răspunsul imediat ce am primit azi la ce ceream ieri seară în rugăciune fără a-mi închipui că s-ar putea împlini vreodată? Bănuiesc că tu ai inspirat răspunsul care, firește, în sine, nu înseamnă nimic, dar m-a bucurat peste măsură pământească, fiindcă era un răspuns venit de dincolo. Și cu ce promptitudine! Cum să mă îndoiesc eu că voi ne ascultați! Cum să nu fiu fericită când constat zilnic cum mă protejați?

M-a șifonat gluma lui Tity și Puiu [Pitișteanu], aseară, pe care au repetat-o Andriana și Maricica azi. Știu că sunt glume, sunt destul de bătrână pentru a trece neatinsă în imaginația oamenilor și totuși mă supără gândul că un sentiment matern poate fi interpretat alături. Poate că și tandrețea prea manifestă a unui copil pare azi suspectă. Nu-mi pasă de ce ar putea spune ceilalți, dar, cum mă cunosc, mă tem să nu-mi strice mie bucuria ce mi-o dă acest copil. Mă văd evitând orice gest de caldă maternitate „în grad de bunică”, refulând și acest sentiment atât de legitim. Ceea ce este foarte interesant, în fond, e că natura își cere drepturile. Eram făcută să am copii, sunt acum fete și băieți de cea mai bună calitate în jurul meu; îi simt că vin spre mine ca la una ce îi înțelege mai bine decât părinții lor. Ori să fie iluzie? În toate cazurile, fringala^{2*} de maternitate din mine e o mișcare sufletească pe care nu am avut-o din tinerețe, când sufeream că n-am copii. Acum, când Puiu mă privește frumos și cu totală încredere, simt bucuria pe care o căutam atunci când luam pe Buby, pe Nicușor, pe Nellu pe genunchi și le spuneam povești. Acum discut filozofic și răspund întrebărilor unui băiat tânăr cu daruri excepționale.

Conferința despre Platon a fost minunată azi. Un cap foarte interesant acest Petru Manoliu și care în Apus făcea lucruri importante. Gândește

ascuțit și simte dramatic, vocabular bogat, înflorit intelectual. Am impresia că-l macină viața mărunță, grija zilei; să sperăm că va avea curajul să se pună pe scris.

De ce nu scriu eu? Că mă destramă lumea. Trebuie să-mi fac un program așa încât să pot lucra. Ce ar fi să scriu noaptea și dimineața să dorm, cu ordinul expres de a nu fi deranjată. *Trebuie* să mă apăr. Parcă zâmbești, nu mă crezi. Dar ajută-mă, te suplic^{3*}. Ți mulțumesc pentru răspuns. Tu mă înțelegi, știu. A ta.

Moartea lui Nicu Otescu mă întristează teribil. Iar se mai duce unul de calitate. Ne legau credințe comune în cultură și Nonna. Se duc, unul după altul; noi, care rămânem, ne amăgim cu nădejdea că vom mai fi buni la ceva. La ce? Aș vrea să pot împăca omenirea. Dă-mi un semn, în somn, în noaptea asta, am nevoie. Și spectacolul bieteii Roro – Roxana, făcând masaj facial, m-a întristat. Cu ce grație de cucoană mare face totul și spune că n-are ce îi trebuie!

14 februarie

Zile prea pline, duminică și luni. Am fost la Nicu Otescu; dormea liniștit, senin, întinerit. În mine un sentiment melancolic. Ne vedeam rar, dar îl prețuiam mult. Nu știu ce a mai scris în urmă, dar iubeam în el dragostea de frumusețe și căutarea sinceră de adevăr. Nu știu dacă nu rămăsese încătușat în prejudecățile și limitele unei culturi fără orizont mistic. Voi ruga pe Mimy să-mi dea din ultimele scrieri, fiindcă atitudinea lui de credincios creștin e semnul unei schimbări. Ani de reculegere, fără îndoială, l-au adus pe calea adevărului. S-a dus cu el un om de cultură și bun și „om”; simt că intră în rândul prietenilor de „dincolo” cărora le cer ajutor și care mă ocrotesc. Și eu îl voi ajuta cu câte o zilnică rugăciune. Se clădește între voi și noi tot mai solidă puntea. Am simțit asta și la parastasul lui Ionel Christescu. Îl vedeam râzând, glumind și ironic. Pe noi ne vedeam greoi, bătrâni și urâți. Tot duminică am dejunat la Aurora. Nicu m-a morigenat^{4*} zdravăn din pricina cursurilor. Toți trei, de altfel. Recunosc că ei au dreptate, aș fi încercat să le urmez sfatul, dar ieri, tot grupul nostru s-a împotrivit. *Vivre dangereusement n'est pas surtout vivre insouciantement?*^{5*} În condițiile actuale, nu mă pot ajunge cu pensia. Trag toți de mine. Dacă

Dumnezeu mă ocrotește, e tocmai pentru că alții au nevoie de mine. Sfânta Fecioară nu mă va lăsa; simt că mă acoperă cu haina Ei de toți ochii dușmani. Când n-o mai trebui să lucrez, mă va avertiza Ea. Oare glasul lui Nicu nu o fi avertismentul Ei? Dragule, dă-mi tu un semn ca să știu ce fac, oprește-mă tu când e momentul.

Descoperirea icoanei Sfintei Fecioare la Biserica Scaune mi-a umplut sufletul de o certitudine că Sfânta Maică ne ocrotește și atunci, restul nu contează. Că suferim, că ne zbatem, e desigur spre binele nostru. O bucurie mă cuprinde, să fie prima oară? Sau e certitudinea că Dumnezeu, Mântuitorul și Maica sunt lângă noi?

Ieri, cuvintele lui Grig¹ și splendidul Shakespeare oferit m-au umplut de o bucurie calmă. Mulțumirile tuturor, sincere, calde, mi-au dat o liniște, o seninătate de care aveam nevoie. Despărțirea de Shakespeare mă doare. Am plâns ca o proastă, am fost ridicolă; dar dacă așa sunt?

Am grijă de Puiu². Lipsa oricărei resurse la vârsta lui și cu farmecul lui poate deveni o primejdie. E atât de ușor să aluneci în imoralitate, mai ales atunci când femeile mature sunt atât de doritoare de dragoste! Aș vrea să-l ajut fără să-i ating orgoliul, care trebuie menținut mai tare ca oricând. Are mare talent și e conștient de sine, de aici o rezistență la orice sfat în materie de scris. Îmi place; așa se apără și se formează o personalitate. Câteodată este neîmblânzit – asta îmi place, mai ales că intransigența lui este însoțită în același timp de o delicioasă blândețe. Dragul meu, tu și mama mi-ați trimis acest copil ca să mă mângâie de lipsa de afecțiune a lui Jean Paul. Când sosește puștiul, cu privirea lui frumoasă și luminoasă, îmi încălzește inima. Maternitate târzie, dar reală, vie și tandră. Dragul meu, ajută-mă să pot ajuta pe ai mei să iasă din încurcătură. Ajutați-mă să reintrăm în normal!

Platonul lui Petru Manoliu e foarte frumos. Toată lumea îl consideră pe acest om ca fiind anormal. Trebuie să-mi fac propria mea părere. A ta, A.

23 februarie

Dragul meu, trec zilele vertiginos. Ori sunt eu mai greoaie la treabă? Mulțumesc pentru calmul trimis, căci sunt sigură că ție ți-l datorez. După o noapte de mare neliniște, de „montaj”, iar echilibru. Pesemne că e nevoie și de neliniște pentru a crește sufletul. Lecția despre tragicul grec nesperat de

puternică. Am plecat mai mult atonă de acasă, cu multe în cap și în suflet, dar fără resort. Acolo m-a cuprins entuziasmul mare, aveam o voce puternică, un tonus vital ce nu-mi bănuiam. Eu cred că în asemenea ceasuri nu sunt decât un instrument prin care vorbește o putere străină, dar care mă înșfacă toată până scoate din mine esența mea! Altfel, sunt doar un tip banal și incolor.

Duminică m-a impresionat icoana Maicii Domnului, nu e frumoasă, dar are ceva straniu în ea. Apoi simțământul că s-a petrecut un fenomen de întâlnire între Ea și noi îmi dă o securitate și un calm puternic.

Măine merg la slujbă. Simt că ar trebui să căutăm divinul nu în afară, ci și în noi, prin poarta interioară. Dar dau de o opacitate și de o lipsă mare de vibrație uneori. Numai la lecții și la spectacole frumoase, la lectură bună, la muzică, mă trezesc din letargie. Am avut multe prilejuri de data asta – și cinema-ul la italieni. Assisi, deși foarte sărac în reproduceri, totuși impresionant. Mă întreb dacă expresia fețelor de călugări nu e oarecum datorată unui procedeu de a așeza curios ochii? Se repetă, parcă se vede bucuria de a fi găsit o metodă nouă. Dar expresia Sfântului când este cu ochii închiși vine dinăuntru. Grotele de la Postumia m-au uimit și m-am întristat la gândul că nu le-am vizitat din pricina sentimentului stupid, poate burghez, că-mi stau la îndemână altă dată! Când, vai, *di doman non c'è certezza*^{6*}.

Dialogue des carmélites al lui G. Bernanos³ m-a fericit. O adâncime spirituală, trăită cu o luciditate și cu o lipsă totală de exaltare, un calm în suprema emoție, o veracitate care evaluează, fără iluzionism, valorile. O carte impresionantă. Sunt curioasă cum a primit-o copilul. Îi duc dorul când lipsește câteva zile. Învăț la bătrânețe grijile de mamă; m-o fi blestemat Valérie când o cert că e prea slabă cu Maricica. Îmi e sufletul într-un soi de așteptare de sărbătoare, oare iese Churchill? Dacă nu, oare mai e și alt mijloc ca lumea să se cumintească? Simt acum ca în vara lui 1944 că e ceva în aer, sau e numai vestea primăverii? Acum plec cu Bobby Cerkez la doamna Păunescu. De ce le-o fi părând unor oameni că le acord un privilegiu să mă vadă? Sunt o anostă uneori și parcă în afară de viață!

Ieri am văzut la Lucreția P. pe Linica Madgearu⁴; e colossal cum poate răbda omul ce prin minte nu-i trecea să întâmpine. Mă surprind uneori că se trezește în mine o dorință de suferință, că aș fi gata să o cer, dar îndată mă lovesc peste botul acesta trufaș. Nu, Doamne, nu suferință, dă-ne bucurie. Nu vreau să fiu eroică, ci numai un om cumsecade care să Te iubească și să

nu Te supere! Dar, citind ieri seară paginile „dictate” de „Platon” Riettei, am...

28 februarie

Dragule, nu știu ce voiam să scriu acum câteva zile despre paginile aduse de Cristina. Desigur mă întrebam dacă am voie, fiind creștină, să cred în cercetări metapsihice. Dar cred că nu e nici o inobediență creștină. Cristos a dat o metodă morală care se potrivește perfect cu cele citite în paginile acelea. De altfel sunt convinsă că „Biserica”, așa cum s-a constituit de-a lungul veacurilor, se va mai schimba, fiind *o școală*.

Măine iar e un „termen” la care mă pot aștepta să plec definitiv și cum aseară criza a fost mai puternică și acum îmi simt aorta foarte grea și obosită, nu este exclus să mor. Sunt perfect calmă, fiind încredințată că e o viață nouă la voi. Cu „aici” m-am împăcat, am acceptat până și ideea de a rămâne așa cum sunt acum, fără perspectivă de schimbare pentru mine. Nu mai sunt revoltată.

„Maternitatea” tardivă a umplut un gol care mă dezechilibra. Desigur că pentru cei din jurul meu acest nou sentiment va fi părând curios și echivoc. Poate că eu însămi, la altă femeie, aș fi privit fenomenul cu scepticism. Dar acum, că-l trăiesc eu, constat că e o dragoste maternă splendidă și constat că mă întinerește sufletește foarte mult. Dovadă e energia în cugetare și libertatea cu care mă descătușez din toate prejudecățile gândirii și simțirii. E și bine că mi-a venit acum acest sentiment, fiindcă îmi ușurează trecerea în bătrânețea adevărată, de necamuflat, a femeii din mine. Ce tristă aș fi fost dacă nu aș fi avut dreptul să vorbesc tineretului în numele unui ideal comun! Acum, când am un copil, fără să discut lucrul față de alții, *în mine* îmi simt dreptul de a participa la viața celor tineri. Că mi-l acordau ei și până azi, e drept, dar poate nu mi-l mai acordam eu. *Madame ma mère!* titulatură care-mi convine minunat. E în stilul meu. Azi mi-a mărturisit că l-am ajutat mult în creșterea lui. Era emoționat. I-am mulțumit și eu pentru primăvara ce-mi aduce. Dragul meu, îți mulțumesc că mi l-ai trimis.

Vizitele s-au succedat de la 12 la 3 și de la 5 la 9 jumătate. Sunt obosită. Mai bine e când nu sunt bolnavă, când am de lucru. Nu știu cum să mai mă apăr, să mai stau și singură. Toți spun să nu vorbesc, dar cer răspunsuri!

Soarta e soartă, și doar din dragoste se deranjează lumea! N-am putut citi un rând.

Avizul prin care sunt chemată la pensie mă face să cred că iar ne mai taie din ea. Mițu e de admirat, a rămas fără un franc; le-a tăiat la toți magistrații și avocații din Consiliu toată pensia, și Mișu râdea, era binedispus. *Galgenhumor*^{7*} sau nădejde? Cred că acum ne dăm examenele cele mari; calitatea omului nu se dezvăluie decât în situații extreme. Sper că dacă rămân și eu fără pensie, mă vei ajuta să nu-mi pierd capul. Dar cum puteți răbda atâta cruzime din partea unor oameni care nu sunt demenți! Pensia e un drept câștigat prin muncă, doar nu prin moștenire! Oare nu sunt acte de exasperare, de extremă furie care dovedesc mai mult decât se vede? Eu aștept liniștită, cu încredere în Dumnezeu. A ta, A.

1 martie (în pat)

Mărțișorul lui Puiu m-a încântat: Hofmannsthal și scrisul lui Goethe către Frau von Stein, dar mai ales dedicația m-a fericit. E atât de bine să simți căldura unui gând plin de dragoste curată; și Rhea cu violetele ei de dimineață m-a uns pe inimă. Am nevoie de dragoste. Și fetița Ileana Șerban s-a gândit aseară să-mi trimită violete cu un cuvânt naiv. Cum să mulțumesc pentru atâta afecțiune? Și Coca s-a ostenit ieri de dimineața ca să mă vadă. Cum să nu fiu fericită? Dragul meu, „copilul nostru” îți seamănă în multe – poet e de la tine, de la mine are poate căutarea gravă. Alții ar spune că am înnebunit de-a binelea, dar nu mă înțeleg. E așa de bine să ai un copil – al nostru, da? V-am visat azi-noapte în aceeași viziune; tu aveai o pijama albă vărgată cu albastru, copilul purta pijamaua mea aia *fraise* și purta în brațe un copilaș mărișor. Oare nu purta poeziile lui către Viorica pe care le-a scris azi și mi le-a adus? De ce mi-a mulțumit pentru tot ce-i dau eu? Oare simte cât îmi e de aproape, și câtă primăvara mi-a adus în bătrânețea mea tristă? „*Madame ma mère*”, *coeur de beauté et de bonté plein, de la part de son Cadet*^{8*} e dedicația plină de grație și de adâncă cunoaștere a nevoii mele intime.

Privesc în viitor liniștită, nu doar că mă iluzionez de a mai fi folositoare în mare, dar știu că Domnul dă omului de ce are nevoie. Astă-seară adorm încântată. Am citit din Goethe și din Hofmannsthal și poeziile copilului și te

simt lângă mine și de-o fi să mor, va fi bine, de vreme ce m-am împlinit. Mă întreb de ce acest copil mă emoționează mai mult ca cei din clasă. La un moment dat, mă emoționa Mimy P[aleologu], când era fată și avea nevoie de mine, și Pupp, când suferea pentru Mausy. Și Costel mi-a fost aproape, dar Puiu e cel mai mic, *c'est mon cadet*^{9*}. Și Virginica Gonțescu mi-a fost un copil foarte apropiat. O mamă cu o mie de copii! Dar Puiu e al meu, de la tine și de la Viorica.

14 martie

Dragul meu, sunt dată peste cap din pricina Oficiului de închiriere. M-au înnebunit cu obrăznicile și cu minciunile și neomenia. Ieri era să leșin după ce sâmbătă m-au înnebunit cu vorba. Dacă asta e fericirea promisă de R.P.R., halal! După soneria ce se aude, s-ar spune că iar au sosit. Ba nu, e Ionel. Stăm tot în suspensie. Jean Paul e infernal de egoist. Dar cum să mă aștept eu la mai bine, când își lasă părinții fără nici un ajutor. Nu mai știu ce să gândesc. Mă las în voia Domnului. Lasă să-mi pună pe cine o vrea în hol, eu îmi apăr dreptul de trecere. Mă îndârjesc și eu. Păcat că mi-am pierdut creditul la Margareta pentru Jean Paul care acum mă lasă pe jos. Îmi vine să-i fac o figură. S-o pun pe Florica în hol. Ar merita o pedeapsă aspră, dar numai Dumnezeu știe ce îi trebuie. Eu m-am hotărât să nu mă mișc de aici ca să am dreptul de trecere prin hol, la baie. Am constatat că, deși mai mică, e mai ușor de aranjat camera asta. Mă apucă uneori o furie de aș blestema, dar nu vreau să fac rău nimănui. De spus, însă o voi spune. Prea e mare insolența acestui tineret egoist și nerușinat.

15 martie

Dragă Stello, altă zi fără liniște, fără lectură, fără pace. Schimbări în casă. Mutarea! Basmul cu cocoșul roșu. Uite, nu sunt gata să ia și biroul lui Jean Paul și parte din hol. Dacă ar fi fost așa, pedeapsa ar fi urmat prompt măgăriei. Dar sper că rezistă inginerul. Oricum ar fi, pentru mine sunt zile pierdute și experiențe dureroase. Marietta îi dă dreptate azi tot lui Jean Paul,

nu vede decât rezultatul posibil, dar nu și intenția net exprimată marți seara. Nu vreau să port ranchiună, de altfel mă mir că m-am mai iluzionat, o știu doar de mult, din 1945, ce doză de egoism feroce zace în acest om.

Trebuie evitat. În ce o privește pe tânăra lui soție, e și ea o ființă elementară, nu și-ar sacrifica interesele. Pe scurt, prietenii sunt singura compensație. Azi, cei doi tineri: Nanna și Puiu, fermecători. Foarte bună dispoziție. Cred că acum Nanna este îndrăgostită de Puiu. Dar el e prea răsfățat de femei. Îi e cam silă. Trebuie să-l iau la întrebări. Viața mea nu mai găsește rostul. Dacă ar fi simplu să mori, mi-aș dori moartea. Îmbătrânesc. Și tineretul e fără milă, ești aruncat ca un măr putred. La urma urmelor, mai am eu ceva nou de dat? Despre Shakespeare, poate, dar pentru viață? „Dansul” s-a sfârșit! Sunt foarte deprimată! Trebuie să frecventezi numai pe cei de-o seamă cu tine. Altfel ești disperat!

Tu ai plecat la vreme. Eu am întârziat. Nu mai suport barbaria și bătrânețea și lipsa de considerație. Și toate astea din pricina a doi oameni mediocri, căci nici Jean Paul, nici Mihaela nu sunt personalități. Puterea lor stă într-un egoism intransigent. Voința lor nu e etic orientată. Sunt doi instinctivi și primitivi.

Îmi e dor de Occident, aș pleca pentru 4-5 luni să mă refac. Aici simt că mi se pierd puterile creatoare. Dragule, fă ce știi și susține-mă. A ta, A.

18 martie

Dragule, zile grele, agitate, aseară amarul cu Jean Paul. Nu vreau să mă mai uit înapoi, nu vreau să mă exasperez, căci atât așteaptă. După ce m-a făcut „bestie fioroasă” și „bătrână nebună” și „hoască nebună” și nici nu mai știu ce i-a ieșit din gura-i de brută, m-am rugat de tine să mă păzești. Știu că nu voi scăpa de acest personaj odios decât prin ajutorul vostru.

7 seara. Am impresia că ai și „lucrat” la Oficiu; a sosit domnișoara P. de la Severin, fată deșteaptă, elenistă, *de notre bord*^{10*} și fără mobilă! *On ne peut trouver mieux, réellement. Pourvu qu'ils me la laissent*^{11*}.

Dacă ai început tu „lucrarea”, convinge-i până la sfârșit, dacă e spre binele meu și al ei. Sunt liniștită acum, am impresia că nu m-ați părăsit. Poate că vom lucra la Sofocle, cu poftă acum, având cine să-mi traducă la nevoie.

Gestul doamnei Păunescu de a-mi trimite o portocală prin Ioana mi-a făcut o bucurie imensă. Numai oamenii delicați sunt în stare să se priveze pentru alții, ca și Mimy Paleologu care mi-a adus azi prăjituri. Și Coca e de o rară gentilețe. Absența Mariettei, și ieri și azi, e elocventă, i-am judecat „puiul”! Probabil că așa sunt sentimentele materne, nu vreau să judec, nici să condamn. Mă las în mâna lui Dumnezeu. Sunt într-un hal de extenuare trupească și sufletească pe care nu l-am avut de mult.

Aștept pe Rhea și Coca. Am nevoie de o mare bucurie. Azi nici n-a venit, nici n-a telefonat *mon Cadet*, mă mir. Ce i se va fi întâmplat? Ori a plecat de acasă? Măine mă bucur să aud de Platon, deși, neputând mânca, mi s-au tăiat puterile. Te las, dar tu nu mă părăsi. A ta, A.

20 martie

Îți scriu tot din pat cu un mic subicter. Cum scrisei lui Léonie la Paris, *on le ferait à moins*^{12*}. Nu cred că voi scăpa holul deși, dacă aș fi mai dârză, mai isteată, poate că nu mi-ar fi băgat pe nimeni. Dar mă las în mâna ta. Am renunțat să mă mai încordez zadarnic. Cine știe dacă nu e mai bine așa. Vor fi cheltuielile mai mici și, la urma urmelor, voi îndura și eu cum îndură alții. Tocmai bine, am să mă plimb și eu mai mult și nu va mai fi la mine pelerinaj. Lume foarte agitată și dezaxată. Eu nu mai îndrăznesc să-mi fac planuri și să iau hotărâri. Totul se desfășoară neprevăzut. Voi trăi și eu ca o studentă, de vreme ce în tinerețe am avut o viață atât de așezată. Nu-mi surâde deloc să am așa aproape de mine, aproape în aceeași încăpere, o femeie cu totul străină. Pare fată bună, dar mai știi ce „stil” are, sau poate n-are nici unul, ceea ce ar fi mai penibil decât unul dezagreabil dar precis. *À la grâce de Dieu!*^{13*} Sunt pusă pe a nu mai ceda. Prea am înțeles tot și pe toți și am pierdut și sensul vieții mele proprii. Am reflectat zilele acestea în ceasurile când am fost singură și am constatat că mi-am pierdut viața prostește. Puteam să-mi întrebuintez darul de la Dumnezeu mai spre folosul tuturor, nu doar pentru un grup infim de oameni. Dacă n-ar fi cei 26 de ani de învățământ, nimic nu s-ar alege din viața mea.

Când mă gândesc câte ceasuri, zile, ani s-au irosit în „conversații”, în lupta mea de a convinge oameni care nu s-au schimbat cu o iotă.

Când simțeam că *fac bine* celor care ascultă comentarii din texte geniale, iată, mi-au închis gura. Va fi având și asta un sens. Iată, m-am predat, nu mai am voință proprie. Accept carcera unei singure camere, cu ieșirea pe din dos, accept să mi se ia bucuria de a împărți gândurile, accept să fiu tratată ca o biată babă nefolositoare, ei și apoi? Sunt foarte, foarte obosită, Stelule, nu mă lăsa, te rog. Dă-mi curaj ca altădată. Fă-mă să mă cabrez iar. A ta.

22 martie

Dragule, mă simt mai bine, nu ies încă, dar puterile îmi revin. Azi mi-am dat iar seama de unde-mi vine tristețea neagră, când m-am așezat să lucrez, m-am înseninat. Imposibilitatea de concentrare din pricina neîntreruptului pelerinaj de vizite fără rost mă disperă. Dacă aș putea închide ușa șase zile pe săptămână! Cum nu mai am nici cursuri, nici chiar lecții, poate vrea Domnul să-mi pot măcar redacta pe Shakespeare. Azi-dimineață am avut o mare discuție *violentă* cu Dumnezeu. L-am acuzat de nedreptate cu neamul nostru, de colaborare cu cei răi și nemernici. În fine, am fost foarte îndrăzneată, dar cred că așa îi plăceam. Nu mai vreau să mă supun *orbește*. Mă supun fiindcă la urma urmelor am impresia că *tot* El le știe mai bine pe toate, dar vreau să știu și eu, și asta nu se poate când nu miști, nu te lupți cu El. Azi i-am spus verde în față o mulțime de nedreptăți ce face cu bieții de noi. Furia de a nu mai fi sigur nici în spațiul vital cel mai modest m-a împins la acest rechizitoriu. Parcă am înțeles în sfârșit că ne cere „spațiu intim”. Indignarea de a fi condamnată să nu opresc privirile într-un zid m-a făcut să escamotez plopii care, săracii, mă ajută să escaladez azurul. Dar eu tânjesc după orizonturi largi, nesfârșite, ca pe mare, N-am decât să le descopăr pe dinăuntru, poate! Mă simt stoarsă ca o lămâie de toate puterile bucuriei, de parcă se mișcă mai adânc o năvală de putere. Ce s-o pregăti acolo, sau e iluzie? Poate că, redusă la o cameră, m-or mai lăsa vizitatorii în pace și voi avea timp și răgaz să lucrez. Am pierdut infernal de mult timp în ultimii doi ani. La pensie nu îndrăznesc să mă gândesc de teamă să nu o văd ciuntită!

Când azi m-a anunțat și Andriana că nu vine și nici n-a precizat ziua revenirii, am înțeles că iar sunt pusă la încercare și... rabd.

M-am așezat la birou și până la urmă n-am scos nici pe Goethe nici pe Sofocle, ci pe Shakespeare, măcar să-mi fixez ideile ce am avut în ultimul an și care erau, unele, foarte interesante.

De politică nu știu decât ce mi se raportă. Cât de neutilat om modern sunt! Mi-am dat radioul meu, socotind că pot beneficia de al lui Jean Paul. Acum stau ca un cuc în colivia mea, temându-mă să intru la stăpânii casei. Atâta pagubă pentru mine. De acum înainte, doar prin vreun miracol mai pot spera la un asemenea lux. Trăiesc mai modest decât o jupâneasă de casă mare. *Tu l'as voulu, Georges Dandin*^{14*}. Aș vrea să mai am *Trotz*^{15*} în mine, dar pe ce? Pe bătrânețe? Pe sărăcie? Pe „taci tu din gură”, pe care mi-l azvârlă moralmente cei pe care i-am crescut? Din fericire că mai știu să râd și o fac cu poftă chiar pe socoteala celor care cred că m-au biruit. E drept, fizic m-au redus la nimic. Sufletește, habar n-am de ei și de toți. Aștept ajutorul vostru. Să sper? Hm? Am făgăduit o rugăciune zilnică timp de un an sufletelor care au nevoie de ea, cu ruga de a mă scăpa de rechiziții. Ei bine, azi m-au lăsat în pace cei de la Oficiu. Am eu aliații mei puternici pe care cei cu viziune până la vârful nasului îi neagă. Să fie sănătoși, eu știu că Protectorii mei invizibili nu mă lasă. Basinați-i^{16*} pe cei de la Oficiu, obnubilați-i, faceți ce știți. *Haltet sie mir vom Leibe!*^{17*} Cu drag, a ta, A.

24 martie

Dragul meu, mă simt mult mai bine. Dacă nu era ploaie și frig, ieșeam puțin. Aș vrea să mă duc mâine la biserică. Tipii cu casa par a se fi astâmpărat, dar nu ești niciodată sigur cu ei. Sunt o întreprindere de chinuire a burghezului, un fel de casă de ploșnițe contra căreia un singur insecticid ar putea opera. Am impresia că trăiesc în Paradis cât pot încă deschide ușile și dispune de o perspectivă de 8 metri.

Ieri a venit Mișu să mă vadă. Era să mă supăr rău când am constatat că dă dreptate lui Jean Paul. Firește, nu știa cum s-a comportat. Faptul că-și apăra spațiul nici nu m-a supărat, eram absolut de acord în această privință. Numai negativitatea principială, refuzul absolut de a-mi face cea mai elementară concesie, când eu l-am ținut ani de zile în casă, m-a jignit adânc, fără să mai vorbim de insultele pe care le proferă fără scrupule. Dar e foarte bine așa. Am mai învățat ceva. O experiență e prețioasă și, vorba lui

Huxley, îți schimbă mintea. E drept că experiențele te fac sceptic, că pierzi credințe și certitudini, dar e bine să nu te încrezi în oameni până nu i-ai încercat. Eu fac credit cu o dezinvoltură care e inconștientă.

Am văzut-o iar de curând pe dna P. pe care era s-o bag în casă pe simplă „impresie”, când informațiile au fost dezastruoase. M-ai ferit tu, sunt sigură, trimițând pe M. Sergescu. Risc deseori teribile deziluzii din pricina unor oameni ușuratici și a unui credit acordat fără temei. Am învățat circumspecția cu această ocazie, iar față de Jean Paul cea mai desăvârșită discreție și lipsă de intimitate. Același lucru cu fetița, care e adorabilă, dar foarte copilăroasă și destul de indiferentă. Cu atât mai rău. Voi fi de aici înainte mai egoistă și mai închisă.

Am o mare poftă de lucru. Orice s-o întâmpla cu casa, deși am o presimțire că primejdia a trecut, mă pun pe lucru. Lipsa Andrianei mă îmbie la lucru continuu. Inspiră-mă tu. Am o poftă să scriu cele ce văd, dar umoristic. M-a influențat Huxley. E singurul punct de vedere liber, mă tentează. Dragul meu, te părăsesc pentru a mă pune pe lucru. Tot cu tine am să vorbesc în ceea ce voi scrie. A ta, A.

3 aprilie

Dragul meu, zile chinuite din pricina casei, Jean Paul a fost odios; el nu știe decât să lovească prin insulte, tratându-mă de nebună bătrână și necedând absolut nimic. El e idiot, căci în final va pierde biroul. Credeam că va avea mai mult respect pentru socrul lui, dar îi refuză camera cu o răceală cinică. E aproape monstruos. Se crede un om puternic, pe când nu e decât un biet animal egoist ca un lup. Gura, de altfel, îl arată. Cred că egoismul tatălui, combinat cu încăpățânarea de neînvins a mamei au dat un aliaj sălbatic. Te asigur că nu am altă dorință mai fierbinte decât de a mă despărți de ei. O cameră mare în bloc mi-ar conveni. Dar am trecut toate aceste griji lui Dumnezeu. Cum el m-a protejat până astăzi, știu că o va face și de-acum încolo. Dacă tu crezi că vecinătatea cu tata este un avantaj pentru mine, ajută-mă să-l mut aici. Mihaela e fericită la gândul să-l aibă pe tatăl ei lângă ea. Uneori mi-e milă de această fetiță; parcă ar fi un fluturaș în mâna unui băiat crud, care-l iubește pentru moment, dar care îl va tortura în curând. Plecarea „cadetului” meu a fost și ea revelatoare. Acest copil își pierde

echilibrul din cauza femeilor care-l asaltează. Mă gândesc adesea că va fi slab cum ai fost și tu, dar tot atât de profund cinstit și curat în fundul sufletului. E adevărat că are un farmec irezistibil, îți vine tot timpul să-l răsfăți. Își va face drumul, dar vai de el dacă va fi slab. Mă simt foarte singură și totuși, atâtea gesturi de afecțiune din toate părțile. Sunt tot timpul întreruptă. Voi reveni mâine. În politică mare stagnare. Neînțelegerile din Occident în privința armamentului Germaniei. Cred că doar Churchill vede clar. Sunt în aer simptome de decizii importante, o atitudine mai clară, mai fermă. Sentința de la Haga este clară. Ce urmări sunt posibile? Dacă ai avea de-a face cu un adversar cinstit! Superioritatea morală, grija omenirii sunt astăzi cauza unei mari slăbiciuni. Numai cel care riscă poate câștiga. Lipsă de imaginație și de dinamism la cei civilizați, în fața credinței fanatice a barbarilor. Dacă se continuă așa, cred că vom avea soarta Romei în fața barbarilor. Omenirea avea nevoie de această înnoire vitală. E păcat că o întreagă cultură milenară se pierde. Căci, acum, mijloacele de distrugere nu mai depind de temperamentul și de capriciile învingătorilor, ci sunt dirijate sistematic, cu sânge rece, din principiu. Nu va mai fi ruina unei lumi, ci *sfârșitul ei*. Reconstrucția nu se va mai face ca în Evul Mediu, prin evoluția omului elementar spre cultură, prin trezirea spiritului, ci vom ridica omul spre un materialism nemilos. Sună, trebuie să văd cine e. A ta, A.

13 aprilie

Dragule, au trecut iar Paștele. M-am împărtășit, dar fără folosul vizibil de altădată. Atmosfera prea pământească, după acest act suprem, înăbușe orice elan creator. Am impresia după asemenea întâlniri că nu mi-am meritat decât hrana zilnică, de întreținere, că n-am fost vrednică de „marele banchet”. Dar tot ce ni se întâmplă, doar este pe măsura noastră. Mulțumesc Mântuitorului că m-a primit și așa. Oare, cu preocupări meschine, temporale, am meritat și atât? Oare nu are dreptate Moscoviți, când mă avertizează că rămân înapoi? Când mă cercetez afund, recunosc că stau lipită de pământ, ceea ce nu ar fi un păcat, dar stau acum nu atât din gust de cele pământești, cât din inerție. Iar am gust de iască în mine. Tot ce fac e în materie, mă mișc în treburi mici, și totuși, detașată. Crizele ultime cu Jean Paul m-au obosit. Nu vreau să-l mai judec pe el. Nu mă mai interesează

decât profilul sufletului meu în această cauză. Am fost robită de simțul dreptății, iarăși și iarăși, de indignarea că Jean Paul nu se poartă cum se cuvine. Ei și? Asta e treaba lui, dar pentru ce să mă înveninez eu și pentru ce *să sufăr* eu? Am iertat din toată inima, dar nu pot să-i fac credit – sau nu vreau? Oare dragostea de aproape ar însemna să mă expun la violență și moșiciei? Eu cred că nu. M-am dat la o parte, mă șterg din calea lui. De Paște am intrat eu la ei și am ciocnit ouă cu el. Am impresia că e în atitudinea lui de acum și timiditate. Îl ajut cât pot să uite ce a făcut, dar nu admit să reînceapă. Dacă vor veni de la Oficiu, prevăd iar scandaluri. Eu, una, mă voi ține complet la o parte.

15 aprilie

Dragul meu, am fost întreruptă, ca de obicei. Azi e o zi minunată de primăvară. Ca o domniță tânără, curată și zglobie. Plopii s-au voalat în verde, cerul e palid, parcă timid, dar clar. Eu trenez o gripă. Ieri în pat, liniște. Azi mă duc la „Grigri” cu un sentiment timid, fără entuziasm și fără nădejde. În mine presimțirea unui sfârșit. Al situației sau al meu? Cred că al situației. Mă revizuiesc sever, nu găsesc în mine resorturi pentru un viitor activ. Prea am fost numai om de birou și de școală; nu mă văd luptând cu realitățile care sunt compromisuri. Nu mai am nici o încredere în puterile mele creatoare. Se stinge ceva în mine.

Am retrăit o primăvară prin maternitatea încântată față de Puiu. Acum simt că nu mai are nevoie de mine și de aceea se stinge și în mine primăvara intempestivă. Nu venea din mine, era un răspuns la ce mi se cerea. O melancolie teribilă mă cotopește. N-am poftă de lecții. Aș vrea să pot scrie ceva puternic, altfel decât comentarii de autori. Vreau să-mi dau drumul în larg. *Essayons*^{18*}. Adică, vino de mă inspiră și mă susține. Eu voi conduce carul gândului. Uite, acum mă las dusă de voi, nu știu ce voi scrie, doar las cuvintele să treacă prin. mine. *J'essaye une sorte d'écriture automatique*.^{19*}

Cora s-a lovit la ochi, trebuie să văd ce face. Acum te las. Aștept, a ta, A.

16 aprilie

Am fost la nunta lui Miky Iuca și Colas Steriade. O pereche de romane din vremuri fericite.

17 aprilie

Dragule, ieri iar am fost întreruptă. Vreau să scriu, să fixez aici bucuria unui ceas frumos. Nunta a fost foarte frumoasă, slujbă solemnă, lume enormă, în sărbătoare, sobră în găteală, cum se cuvine unui neam obidit. Degeaba spune Mițu că pălăriile sunt obrăznicie; erau corecte, și doar semn de respect pentru lăcaș și pentru solemnitate. Iar întrerupere. Bobby și Coana Cecilia. E formidabilă această femeie. Un spirit de o ascuțime, de un umor, de un criticism neînfrânt. Intransigența până la cruzime.

Nunta de ieri, adunarea tuturor rezistențelor. *On tient encore bon.*^{20*} Hainele cam lucioase, dar alura de oameni demni. Miky e o grație; așa trebuie să le fi închipuit grecii când le-au născocit în mintea lor. Ceva de fluture și de floare. Încântătoare. Ginerele cam sumbru, ceva, *farouche*^{21*}, om cu surprize din adâncuri, cert nu de duzină. Am realizat un moment nunta noastră, pe urmă te-am revăzut pe locul unde odihneai printre flori, mi-am amintit, am rețrăit o clipă; n-am vrut să prelungesc chinul, slujba la prohodul tău pe care am trăit-o ca o nouă cununie pentru eternitate. O clipă, dar foarte grea, n-am vrut s-o opresc. Nu vreau să sufăr zadarnic. *A chaque jour, sa peine.*^{22*} Am altele acum, mici, mititele, ca țânțarii. Pe tine te am aproape, uite, și acum îmi surâzi! Afară e o vreme de o dulceață sfâșietoare pentru o inimă stingheră, dar eu nu sunt singură în fundul meu, tu ești cu mine. Tristețea bătrâneții e dureroasă; ce bine de tine că ai plecat tânăr! Eu simt pe zi ce trece urâtenia mușchilor ce cad, a ridurilor tot mai adânci, a mișcării ce se îngreunează. E urâtă bătrânețea, oricum ai idealiza-o.

Nu ești decât un tolerat al vieții.

Plec la doamna Miculescu. Am gripă ascunsă. Nu mi-e bine, îmi e dor de bucurie. A ta, A.

1 mai

Dragule, alt 1 mai, nu pentru mine care mă simt împinsă de viață spre un „rebut”. Mișcare multă pe străzi, lozinci, strigăte, și mornă resemnare. Stau și mă întreb unde se va ajunge cu falsificarea conștiințelor! Dacă se lăsa liberă manifestarea, sunt sigură că mulți ar fi aderat de bunăvoie la noile principii, căci marea masă de oameni muncitori ar fi recunoscut că socialismul îi vrea binele. Dar acum socialismul s-a compromis. Nimeni, nici lucrătorii nu mai cred în buna intenție a revoluționarilor. Cred că de când există, Țara noastră nu a fost mai primejduită ca acum. Din afară și dinăuntru. Stă mintea în loc când afli de slugărnicia care trebuie să-i dezguste pe ruși. Sunt convinsă că ei nu au nici o încredere în lichelismul exagerat al multora. Dacă nu ar fi oamenii simpli, fără „cultură”, am fi un neam compromis în ochii omenirii civilizate. E drept, n-am priceput niciodată „morala politică” decât conformă principiilor de bază ale Moralei *tout court*^{23*}. Două măsuri? Iată simptomul imoralității. Adevărul nu poate fi totuna cu minciuna, nici nu poate fi ajutat de ea. Trăiesc într-o cosmică eroare! Virgil Gheorghiu, în *La vingt-cinquième heure*², proclamă dezumanizarea universală, nu mai domnesc decât roboții tehnici. De mult gândesc ca el. Dar eu tot mai am nădejde și anume în adevărații credincioși, mai ales creștini care salvează libertatea lor interioară și cu ea demnitatea și *calitatea de Om*.

Virgil Gheorghiu nu mai are nădejde. Carte foarte importantă, un document mare. Nu știu de ce am o reticență. Oare traducerea insuficientă îi fură din relief simțirii? Nu pot preciza. Nu pot spune decât că e impresionantă din toate punctele de vedere. Cred că am simțit însă o ușoară nuanță spiritualistă de stil legionar. Poate asta mi-a provocat reticența. Figura țaranului, a preotului și chiar a poetului, micile schițe de evrei, toate sunt magistrale. Putem fi mândri de asemenea compatrioți care ridică atât de mult prestigiul Țării. Căci sunt și din acei care înțeleg că nu un neam întreg e lichea!

Ultimele zile au fost îngrozitor de agitate din pricina casei. Acum că m-am instalat în birou și mi-am făcut un colțișor foarte simpatic, parcă n-a fost nimic. Dar amarul nu era pentru camera pierdută ci pentru comportarea lui Jean Paul. Acum sper că înțelege cât de mult i-a deservit egoismul și încăpățânarea lui feroce animalică! Eu sper să nu mă mai las târâtă de slăbiciune pentru Marietta și chiar și pentru el și nevastă; sper că această experiență atât de dureroasă să-mi fie de folos. În fine! Să înțeleg că fiecare își caută mulțumirea în dauna celorlalți. Voi încerca să nu mai fiu „gâscă”.

Prima măsură: tăcere, lipsă totală de intimitate cu ei ca și cu noii locatari. Vom vedea mâine cum se soluționează litigiul dintre dr. Sc. și tinerii Jianu. Nu vreau să am vreo preferință. Voi fi amabilă, *tout juste*^{24*}. Cu drul Sc. poate m-aș împrietenii, las dar în grija Domnului să aleagă El.

6 mai

Dragul meu, nu pot să lucrez, totul e golit de mine. Nu mai am nici un elan, nici o nădejde nu mă mai înaripează. Știu de unde îmi vine. Deși m-am acomodat cu spațiul redus, la fiecare moment constat „decăderea” în care am fost împinsă cu brutalitate de Jean Paul. Vecinătatea cu bucătăria și closetul lor, întâlnirea cu viața de la bucătărie la tot pasul, în timp ce camerele de locuit stau goale toată ziua. Obligația de a mă scula foarte devreme din cauza zgomotelor vecine, toate astea îmi dau un gust amar de înrobire. Măcar de-ar fi voința lui Dumnezeu! Dar toate acestea din pricina atitudinii pline de ură a acestui copil pentru care am sacrificat multe zile propria mea mâncare și întotdeauna confortul și liniștea! Nu, nu pot ierta această răutate, *nu mai pot ierta*. Și cea mică a fost răuvoitoare, căci, iată cum a reușit să-și atingă scopul cu mesele în oraș, ar fi putut interveni pentru cameră. Dar asta îi convenea tot atât cât și lui. Sufăr mai puțin de situație decât în mândria mea rănită, de a fi izgonită la bucătăria propriei mele case de către cei cărora, eu, imbecila, le-am cedat propriul meu pat, și mobilele mele și liniștea mea! Le va răsplăti Dumnezeu într-o zi? Sunt nefericită să constat în mine o groaznică nevoie de răzbunare. Doresc să găsesc prilejul să le-o plătesc într-o zi. Nu, n-aș vrea să mor fără să le-o plătesc. Să nu simtă el umilința la care m-a supus? Să fim serioși! Jean Paul e atât de invidios în sinea lui, că se simte triumfător acum de a mă fi umilit. Dumnezeu să i-o plătească. Eu simt că devin răutăcioasă; aș fi în stare să mă bucur dacă i-aș putea goni din casă. Nu vreau s-o fac, dar o doresc, aș minți dacă n-aș recunoaște-o. Căci dacă s-ar fi întâmplat unui străin aș suferi tot atât de atâta nerecunoștință. Doamne, de ce ai admis să fiu supusă acestei încercări de către cel căruia nu i-am făcut decât bine? Am fost oare eu însămi ingrată? Am răspuns eu vreodată binelui cu răul? Nu, după câte știu. Am curajul în fața Ta, Doamne, să susțin că n-am fost ingrată față de nici un binefăcător al meu. Poate am uitat, am fost indiferentă, n-am

manifestat recunoștință, dar niciodată n-am fost ingrată, nici n-am făcut cu voie rău cuiva. Doresc, fierbinte, cu pasiune, să mi se facă dreptate, să fiu reintegrată în rostul meu și să simtă fiara că nu triumfă răul în lume. Dar zadarnic doresc, căci răul e mai tare ca virtutea și binele. De-alde Jean Paul vor triumfa. În lumea asta brutele și fiarele câștigă, ceilalți suntem călcați în picioare. Zadarnic mă retranșez în dispreț, rana orgoliului lovit, a demnității jignite, doare. Sunt înfrântă și doresc să mor. Aș vrea să se știe că m-au ucis ingratitudea lui și scârba de oameni pe care a izbutit să o deștepte în mine. *Nu vreau să-l iert.* L-am iertat prea ușor. Revin asupra celor trăite în plină vârtoare acum, când judec rece situația și când trăiesc zi de zi inconvenientele ei. Nu mai fac nici o concesie, nu-i mai cunosc mai mult decât pe oricare străin. Nu mai doresc nimic mai aprig decât să mă despart de ei. Sunt dezolată că trebuie să constat în mine aproape ură pe această bestie. Acum o înțeleg pe Valérie. Atât mai rău pentru mine că nu știu să mă ridic peste răutatea altora și mă contaminez de ea. Atât mai rău! Dar de, sunt om și vreau să fiu om. Cu iertare am ajuns în halul în care am ajuns. Căci, încă o dată, mi-o spun: nu ce s-a întâmplat mă doare, ci cum s-a întâmplat și că a triumfat răul și nedreptatea, când era atât de ușor să fie toată lumea în casă mulțumită! Acum s-a găsit formula cea mai năroadă și nimeni nu are de ce să fie mulțumit. Încă o dată, Doamne, Te rog să faci dreptate, căci dacă nici Tu nu o faci, cum să mai credem în Tine? Să-mi amintesc de cei nenorociți din pușcării? Dar ei trebuie să ispășească o ușurime măcar! Iartă-mă! Desigur și eu ispășesc *slăbiciunea de a mă gândi la nevoile altora* înainte de a le îndeplini pe ale mele. Acum înțeleg efectiv ceea ce am proferat de atâtea ori: „Iubește-ți aproapele ca pe tine însuși” – nu înseamnă că trebuie să te uiți pe tine, căci Tu ești măsura în acest comandament ca și în cel de a nu face altuia decât ce-ți place și pentru tine. *Eul* nostru e centrul și axa și măsura comportării. Să-i fi dat lui Jean Paul de mâncare, deci, după ce m-am săturat și eu, să-i fi dat un dormitor, după ce mi l-aș fi păstrat pe al meu etc.

Am fost slabă față de Marietta și de considerentele mondene: îmi plăcea holul cu biroul deschis, îmi plăcea să am un cadru simpatic și decent. Acum plătesc: primesc lumea pe la bucătărie și sunt izgonită din hol pentru că nemernicul de Jean Paul nu dorea să știe că trec pe acolo „babele mele”! L-a pierdut și el, dar a preferat asta decât să-mi lase satisfacția de a trăi cât mai onorabil. Degeaba am încercat să-i explic atitudinea ca încăpățănare și egoism tâmpit, orbesc, nu! A fost la temelie invidia josnică a tipului care nu

suportă nici o superioritate în preajma lui. Faptul că datorită mie a obținut biroul nu mi-l iartă, Să-i răsplătească Dumnezeu, eu mă abțin să intervin, deși poate că Nuni ar izbuti să indigneze pe V. și să provoace o revocare a celor întâmplute. Nu vreau să-mi murdăresc viața cu acte de care n-am fost în stare până acum. Îmi pare rău să constat că am ajuns cu disprețul față de acest nemernic până la a-l urî. *Tant pis pour moi!*^{25*} Nu mi-e rușine, mi-e silă de mine și de toți! *Timon* al lui Shakespeare, acum îl înțeleg.

Dragul meu, mai vino în vis, sunt bolnavă în suflet. A ta, A.

P.S. Dacă mă mai prinzi iar gata de iertare, te suplic, susține-mă și fă-mă dârză și tare, să nu uit ca să cad iar mesa! Nu vreau să mai fiu iar victima primului nemernic! *Tous autour de moi s'en ressentiront.*^{26*}

22 mai

Dragule, lucruri neobișnuite și dureroase mi se întâmplă. Miercuri noaptea spre joi au luat-o pe Marietta. Nici nu realizez bine. Știu doar că de când sunt nu am avut în *trup* o spaimă mai mare. Credeam că-mi sare inima pe gură sau pe nas. Dacă nu s-au rupt vinele și arterele e o minune. Pe M. mi-o închipui când foarte abătută, când amuzată și amuzantă. Îi duc continuu grija din pricina lipsei de schimburi și de toate! Nu mă tem de moralul ei, numai de n-ar fi singură. Mi se pare că visez și nu mai sper și nu mai văd nimic în viitor. *Si c'est cela la fin, elle est bien piétre.*^{27*} Mi-a intrat în cap că Marietta e victima unei delațiuni și anume din cei care circulă la A. Callig. Marietta vorbește, ca și mine, cu o pasiune și o totală imprudență, și nici măcar nu avem necaz pe vreun om. Dăm prosteste înainte cu gura. Faptul că sunt canalii care se duc să denunțe oameni inofensivi ca noi mă scârbește. Poți muri de scârbă? Cred că da.

Pe tine te visez acum aproape zilnic. Sunt sigură că veghezi asupra noastră. După visul de azi, aș putea crede că azi o judecă. Dar de ce îmi tot spui că divorțezi sau că pleci cu alta? Azi era Utta von Naunburg, cea din V. 14 sau 15. Ești nemulțumit de mine? Dar eu cât mă scârbesc! Îmi e lehamite de lume. Ieri la Lilly Grig. revăzut Argintescu Amza. Deștept, dar prea încrezut și obraznic și suficient. În fond, poate, un mare timid.

Pentru Grig. mă tem. Boala lui de inimă e gravă. Răgușeala la telefon să fie un simptom? Îi duc foarte tare grija. Îmi e foarte, foarte simpatic, sunt

oameni buni, generoși și nu sunt fricoși.

Te rog, Stelule, tu care erai prietenul lor, păzește-l. Eu, una, am un vag sentiment prost. Dar vreau să cred în ce e mai bun. Toată dispoziția mea e proastă. M-am obosit de oameni. Aș vrea să alerg pe pajiști înflorite și prin luminișuri de pădure, să aud cucul cântând și să cânte aerul. Ah, Doamne! Te sărut și te rog să ai grijă de noi. A ta, A.

26 mai

Dragule, azi, acum, în dimineața asta se împlinesc 37 ani de la doctoratul meu.

Sunt tristă din pricina Mariettei. Azi, numai ea m-ar putea înțelege și ar suferi cu mine, singura care a asistat atunci la bucuria și triumful efortului tineresc, singura, aci la noi, singura supraviețuitoare, cu mine, a acelor ceasuri. Câtă nădejde, câte făgăduinți făcute vieții, și ce s-a ales din ea? Nu vreau să mănii pe Dumnezeu. Tot ce a fost bun în viața mea e de la El, ce a fost greșit, nereușit, este din vina mea, a slăbiciunilor mele. Îmi e dor de toți cei de atunci, teribil, dureros. Și nu pot vorbi despre acest eveniment al vieții mele decât cu Mișu, care n-a fost prezent mi se pare, dar a venit să mă vadă după prânz. Tot așa Vâlsan. Sunt impresii atât de vii, ca de alaltăieri. Marietta desigur nu știe data precisă. Urlu ca o proastă, nu mă pot reține. Mă doare că e închisă, tocmai ea, cea mai nevinovată și atât de șicanată de viață! O bănuiesc tare curajoasă, dar mai știm noi de ce reflexe suntem în stare?! Azi îmi lipsește teribil. Aș fi plecat cu ea spre lacuri, printre trandafiri.

Nu vreau să mă înduioșez mai tare. Trebuie să mă obișnuiesc să trăiesc exclusiv prezentul. Să mă bucur de zilele de vară, de flori și pomi și de ceasurile calme. Veșnicul regret și incapacitatea de a fi fericită altfel decât „în viitor” mi-au prăpădit bunătate de viață. Mor bleagă și pace! Așteptarea... a ce? Oare ce mai aștept la vârsta mea? Mai am eu un rost? Sunt pusă la o parte, într-o vitrină care și ea e pusă la o parte până vor veni s-o sfărâme într-o bună zi cu tot ce este în ea! O lume nouă?! O simt în intimitatea casei: un nepot care nu te salută și cu zilele nu te vede, tineri oportuniști mulțumiți că lor le merge bine. Nici poezie, nici nostalgie, nici revoltă, nici simpatie. Halal de omenire nouă! Și eu ce mai am de făcut? Nu

pot răspunde fiindcă nu mai iubesc viața așa cum se prezintă: răutate, indiferență și egoism. Căci cei de vârsta mea, cei de teapa mea, sunt trecutul. Să te retragi în amintiri? *Merci*, asta e moarte.

Alaltăieri seară la concertul Valentin Gheorghiu, Șt. Gheorghiu, Aldulescu, mi-a uns sufletul, dar sala complet, sau aproape, străină. Entuziasm? Da, desigur. *Mon cadet* mai încântător ca oricând, dar deplasat, săracul printre „bătrâni”. *Aimée*^{28*} cam matură. *Mütterlich* – maternă, frumușică, apetisantă, dar nu o cred *inspiratrice*^{29*}. M-am amuzat, dar melancolic! Am impresia că toate axele sunt deplasate și că lumea se mișcă fără rost, afară din rost. Amorțeală cruntă în mine și în jurul meu. Visul cu A[ndré] G[ide], foarte, foarte curios. Venit la noi, mare sărbătorire și parcă dând o comandă sau mai bine zis, inițiind un grup de soldați! Eu, despărțită printr-un zid, auzind doar. Treceam nebăgată în seamă în fața estradei festive. E un vis cu tâlc. Voi vedea. Poate vești în drum.

Lectura Maricichii de ieri. Interesant, foarte aparte, dar confuz. Dacă ar lucra bucata, ar putea ieși ceva bun și aparte. Dar are curajul de a lucra cu continuitate? Nu știu de ce stilul acesta prea flou, necontrolat, m-a întristat. Probleme grele care cer adâncire – ea lucrează impresionist. Poate trebuia să fiu mai puțin severă. Dar lucrul merita realmente multă atenție serioasă. E și în ea o superficialitate datorită lipsei de nădejde, a unui *À quoi bon?* Nu e de mirare. Mediul și ereditatea, lipsa de perspective. Nu credeam să ajung vreodată la această aplatizare totală. Nu mai am puterea de a reacționa. Dar bieții din închisori? Doamne! Cum rabzi Tu atâta nelegiuire? Voi cum priviți acest triumf al răului? A ta, A.

2 iunie

Dragule, zile anoste, triste, îngrijorate, fără orizont. Sub forma asta, viața își arată zădărnicia. Dacă n-aș crede că e o epocă de „hibernare” a umanului din mine, ar fi dezolant. *Nici un interes vital*, în fundul fundului o indiferență grea, de natură, desigur, biologică, nicidecum spirituală. Indiferență și dispreț, uneori milă. S-a stins în mine persoana pentru oameni. Au rămas foarte puțini care-mi fac o reală bucurie să-i văd.

Ieri o zi foarte grea pentru sufletul meu. Ștefana revine cu un fel de orgoliu iar și iar asupra propunerilor tale și asupra scenei din noaptea de 6-7

septembrie 1940. Înțeleg că nu gelozia mi se deșteaptă, ci o imensă melancolie în fața unei vieți în care tu m-ai mințit și m-ai înșelat, ezit să spun: „m-ai trădat”, deși, dacă e vorba să fim veridici, „m-ai trădat”. Căci atâta indiferență pentru sufletul tovarășei tale, atâta lipsă de considerație, nu e oare trădare față de bietul om din mine? Și, vezi, consecințele durează; din când în când, trebuie să mă mistific, tot eu, să suport destăinuirile unei femei simple, care nu e decât simbolul tuturor femeilor de rând cu care m-ai schimbat atât de ușor! E prima dată de când te-ai dus, când îți vorbesc așa. Ei da! Nici chiar suprema despărțire nu mai poate înăbuși în mine adevărul! Am iertat de mult, mi-am explicat totul, ba recunosc că port și eu vina din pricina lipsei mele de vitalitate sau poate din pricina conștiinței mele prea clare de care tu te fereai uneori! Știu. Am și eu vina mea în menajul nostru, n-am fost destul de femeie. Mai bine te înșelam și eram altfel. Erai poate mai fericit ca bărbat. Dar *omul* din tine ar fi suferit. Vezi, acum stau de vorbă cu „omul”, cu el mă înțeleg în veșnicie. Tu înțelegi că nu sunt reproșuri ce-ți fac. E doar constatarea dureroasă de a fi fost o *poire*^{30*}! Și asta o fac din pricină că constat purtarea altora față de mine azi. Scena de ieri a lui Mișu, de o nedreptate revoltătoare, instigat de Marietta, m-a exasperat, nu doar că m-a durut, dar m-a scârbit de oameni! E posibil să-mi reproșeze tot mie că „fac mizerii” „copiilor”! El n-are habar de mojiciile ce înghit (adică am înghițit, căci acum evit orice întâlnire), sau se face că nu le știe. Dar lovitura mare mi-a dat-o indirect Marietta. E posibil ca ea să-i ceară lui Mișu să intervină? Oare nu s-a înțeles cu mine pe tema asta? Oare n-a crezut în cuvântul meu când i-am spus că am iertat, dar că vreau să rup orice contact ce nu e decât prilej de suferință pentru mine? Oare ea n-a înțeles cât de rău se poartă fiul ei cu mine? De ce dorința de a mă readuce iar în sfera în care nu aș avea decât de suferit? Desigur, pentru a-l servi pe copilul ei, asigurându-l până și de gândurile mele favorabile, dar mai ales de avantajile pe care le oferă apropierea mea. Poate că așa o fi matern, dar omenește e un mare păcat pe care l-a făcut față de mine. Nici ea nu vede în mine decât biata omidă ce trebuie paralizată, dar ținută vie pentru ca larvele să fie hrănite cu vietate! E grozav instinctul matern, dar la gradul acesta la oameni e profund imoral, fiindcă e exclusiv animalic. Acum înțeleg de unde atâta animalitate brutală în Jean Paul. Delicatețea Mariettei e mare, e drept, dar instinctualitatea ei e și mai mare. Firește, firea maternă ia aspectul cel mai nobil, dar nu e mai puțin instinctualitate, adică animalitate, primitivitate.

Cât e Ionel de violent, el e mai puțin instinctiv, e mult mai „om” fiindcă e mai conștient. Culmea este că Marietta e și foarte conștientă, totuși o covârșește *instinctul* matern. Ea crede că e un sentiment superior, când la ea, din păcate, nu e decât impuls primitiv. *Affenliebe*.^{31*}

Nu mai vreau să mă amărăsc singură. Un lucru e cert: de o bucată de vreme mi se deschid ochii în toate părțile. Ieri a picat *coup sur coup*^{32*} decepția soției, decepția prietenei și decepția sorei. Mi se părea că am primit palme de la voi și de la ai noștri de aici. Dar, pe când plângeam mai cu amar, telefonul lui Puiu a picat ca o mângâiere. A fost providențial. Am nevoie de afecțiune total dezinteresată, să fiu iubită pentru mine, așa cum sunt. Nici pentru că sunt „interesantă” nici pentru a fi „bună” sau „deșteaptă” sau folositoare. Știu că prietenele mele mă iubesc aproape pentru mine, dar neamul, nu!

Prezența copilului meu de suflet îmi face bine. Știu că „neamul” bănuiește o slăbiciune, nici măcar nu mă supără. *Je m'en fiche!*^{33*} Ce fericire să ai un copil al tău pe care să nu-l iubești ca *Affenmutter*^{34*}, dar pe care să-l cârmuiești cât trebuie, pe care să-l ajuți să se găsească și să-și cucerească *libertatea*. Și Coca mă bucura mult, e un om autentic și care mă iubește. O iubesc și pentru ea și pentru Viorica noastră. Mă uit la poză. Viorica râde, dar e tristă. Unde ești, Viorica dragă, ți-e bine? Destul ai suferit, destule decepții ți-am dat toți; meriți bucuria seninătății! Și pe mata te iubesc.

Dragul meu, mi-am vărsat focul. Ieri am suferit, mai ales m-am indignat de nedreptatea lui Mișu. Valérie pretindea că era „montat” din pricina unui vin negru băut la un prieten. Se poate, dar temperamentul se dă pe față din pricina vinului! Violent și nedrept. Scrisoarea lui A. de anul trecut nu era tocmai nedreaptă, deși era prea crudă. E grozav cum am ajuns toți să ne judecăm. Pricina e că *nu ne iubim*. Mă văd în oglindă, mă speriu, o babă. E teribil să fii bătrân, fără nădejdi și profund decepționat de ce e în jurul tău. Mă întreb dacă aiurea e mai bine. Nu cred. Doar că sunt oameni mai umani. Situația generală mă disperă. Numai vorbe pretutindeni și fiecare își face interesul lui. Nu mai știu ce să cred, nici măcar ce să doresc. Intrăm în Haos. Trebuie să fie mai bine de voi; aici, la noi, afară de frumusețea naturii, restul e odios. Te las, nu fi supărat pe mine, nici măcar nu aş avea puterea să-mi pară rău. Nu mai vreau să fiu *poire*. Gata. A ta, A.

10 iunie

Dragul meu, n-am mai venit aici să mă întâlnesc cu tine și cu sufletul meu. Mă cheltuiesc zadarnic. Nimic important decât veștile despre Marietta. Dar or fi adevărate? Prea ar fi bun regimul, adică omenos cât de cât. Ori sunt omenoși și doar reacționarii inventă minciuni împotriva lor? Dacă n-ar fi arestările și indiferența pentru cei care nu sunt cu ei și pe care îi lasă în mizerie!

Nu știi ce e cu mine, mă năpădește o totală detașare de toate și lipsa de rost în viață! Curg zilele fără să fac nimic, nimic. Dau să scriu, nu pot, sunt complet uscată și sterilă. Trec zilele peste mine, mă desfac sau mă evaporez? Nu mai găsesc în mine nici măcar revolte, de dorințe nici nu mai vorbesc. Cartea *By an unknown disciple* m-a mișcat și mi-a turnat balsam în golul meu. Aveam impresia că L-am întâlnit pe Iisus. Dar îl arată numai om, îl iubesc cu căldură de câteva zile; dar calea Lui duce la mântuire numai dacă o urmezi până la capăt. Și e clar, nici nu e vorba de altă viață decât cea sufletească. În fond, Împărăția Cerului, definită de noi, dacă nu o realizăm, nu este. Atunci? Dacă nu o crezi continuu din tine, atunci te așteaptă Neantul. De mult am simțit și gândit așa, dar slăbiciunea din mine cere un reazem exterior, sensibil. Îmi trebuie să nădăjduiesc în o altă lume, cu lumină, cu armonie, cu îngeri, cu sfinți, cu frumusețe și bunătate. Dar dacă această lume depinde numai de noi, apoi slabă nădejde! Nu-L poți vedea pe Cristos și pe Tatăl dacă nu-i crezi în tine. E drept așa, dar e teribil. Câți ajung la El? Iar dacă nu ajung, tot efortul acestei vieți e pierdut? Sau poate curge pierzându-se în marele fluviu al efortului spre spirit al umanității întregi? O picătură într-un șuvoi, o picătură fără nume. Să fie vina mea că nu pot să fac săritura cea mare din determinism în libertate? Oare ereditatea, structura, tensiunea etc. sunt în puterea mea? Ce fel e această dreptate divină? Oare n-am înțeles pe dos Evanghelia? Oare Iisus a predicat altceva decât liberarea de sine? Calea ce o indică prin virtuțile creștinești duce la fericire, adică la libertate.

Recunosc că e o mare bucurie în dragoste, în iertare, în împăcare. Vizita la Fink m-a liniștit față de Jean Paul. I-am răsplătit răul cu un bine. Nu mai mă indignează acum nerecunoștința lui. Eu am fost capabilă de actul generos de renunțare. Puteam să-mi recapăt holul dacă suflam o vorbă lui Fink. N-am vrut. Oare n-a fost și groaza de scenele ce m-ar fi așteptat? Se

poate. Ce mă mulțumește însă e „culanța” de care am fost în stare, *calitatea* cu care am reacționat.

Parfumul rozelor de la Zoe e insistent. Îmi place, mă înmoaie ca și valsul ce vine nu știu de la ce radio. Un fel de ameteală plăcută mă cuprinde. Nu ceri nimic, te lași dus, pe ce val? Ieri mi-am amintit baia de la Balcic, păcatul acelui plonjon în mare pe care-l asemeni adulterului. Îmi e dor de mare, nu doar ca s-o văd numai, aș vrea să mă las dusă de valuri. E fără îndoială o ispită a trupului, o fi păcătoasă, dar nu o pot condamna. M-aș dăruia mării cu o voluptate pe care n-am simțit-o de mult.

Ieri vizită la Grig, cu Lala și Lulu. Două ore bune, prietenești, cred că pe Grig și Lilly i-au amuzat și le-au făcut bine. Veștile generale par a fi bune. Din păcate fluctuația sufletească a ascultătorilor e obositoare. Trebuie să te ții tare să nu te scoată din linia și dispoziția ta. Într-o zi sunt în cer și a doua zi sperați. E obositoare ambianța. Mai bună izolarea, dar nu o obțin decât cu greu. O veni azi doctorașul⁶ la dejun? Lipsa telefonului poate pricinui multe încurcături. O fi vrut să se scuze dar n-a avut cum. Mi-ar face plăcere să-l văd. Tinerețea, ca parfumul de roze și valsul, te ametește și-ți dă poftă de viață.

13 iunie

Dragul meu, zile anoste și zile grele. Nu fac nimic interesant, nimic util. Numai vestea de la Marietta ne-a adus cel puțin o mulțumire, e sănătoasă, cu voia Domnului. Acum aflai că Dina a fost luată și ea. Flo era amărâtă la telefon. Sunt experiențe neașteptate care ne depășesc.

16 iunie

Am văzut pe Flo; e teribil cât au de suportat bieții părinți! Cred totuși că dacă altădată s-ar fi întâmplat așa ceva, înnebuneam cu toții. Trebuie să fie un factor important obiceiul și apoi frecvența unor asemenea întâmplări. Te blazează. Îmi este grijă de biata fetiță, deși o știu tare sufletește. Dar mai știi de ce ești în stare în asemenea situații? Eu, una, mă culc cu ruga fierbinte

către Sf. Fecioară să mă deștepte tot în patul meu! Nu. Nu am eroismul să doresc o asemenea încercare! Pe Marietta o aștept cu un fel de grabă crescândă, deși cărțile – singurul mijloc de a afla ce este cu ea – prezic zăbavă. Doamne! De ce le vor fi ținând sechestrate pe bieteale femei!? Nu înțeleg multe lucruri. Mă resemnez. Aștept. Ce? Pentru moment, liberarea Mariettei!

Ieri le-a luat și camera. E drept ce spun franțujii: *jamais deux sans trois*^{35*}! Cu îmbâcseala de la mine m-am obișnuit, dar la ei parcă e mai grav: mobilă multă și dezordine de bază! Le duc grija la toți căci după ce că nu se înțelegeau între ei, acum va fi cumplit să stea în și mai mare proximitate. Tot mai mult cred că încercările sunt croite pe măsura păcatelor sau greșelilor, *insuficiențelor*, mai bine zis, noastre. Până nu se vor tolera reciproc, nu vor scăpa unii de alții. O simt și în mine cu privire la Jean Paul. Iar m-a „dat afară”, iar mojić fiindcă am îndrăznit să-mi cer mia împrumutată din sărăcia mea. Obiectiv vorbind, Jean Paul e odios, dar nu vreau nici să judec, nici să condamn. Îl las în plata Domnului iar eu, de data asta, socot că am dreptul să-i refuz orice leu. Prea își bate joc de mine, prea minte și după toate mă și tratează ca pe un câine. Mi-a venit să și râd de mine miercuri seara când urla la mine după ce îmi ceruse iar 100 de lei. El, cel cu leafa mare, mie, o pârlită, care vând din casă ca să trăiesc. Iar pe urmă, două minute mai târziu, urlă „ieși afară”. Sunt curioasă dacă nu sunt sancțiuni dumnezeiești pentru atâta rea-credință și neomenie. Aproape că aș fi decepționată de atotînțelepciunea divină dacă ar lăsa să treacă asemenea păcate. Poate că pentru mine este suprema încercare a răbdării și a puterii de înțelegere a aproapelui. Am acceptat, dar am jurat, de data asta pe liniștea sufletului tău, că rup orice relații cu un astfel de om instabil, mojić și care nu se ține de cuvânt. Dar biata! Închei acest capitol, a fost costisitor la propriu și la figurat; șapte ani de continuă apăsare, renunțare și frustrare adeseori de ultima mea lețcaie, lecție scumpă, dar sper că va fi bine învățată. Dacă nu aș fi întâlnit decât asemenea specimene în viață, cred că nu suportam să trăiesc atâția ani! *Il y a de quoi vous degouter de l'humanité!*^{36*} E un primitiv plin de păcatele decadentei unei civilizații. N-are generozitatea primitivului și îi lipsește omenia civilizatului. Dar acum: basta.

Aștept pe Rhea și pe Coca să mergem la cinema împreună, mă tem că nu mai vin. Telefoniez lui Coca și Nelli să ne plimbăm împreună. Să vedem ce se alege din atâtea proiecte.

Nu lucrez nimic, citesc doar și mă simt bine așa. Dragul meu, aibi grijă de noi toți. A ta, Alice.

P.S. Sentimente curioase mă cuprind noaptea, nu mă mai recunosc. Un dor năprasnic de altceva și altceva și de *Nachholen*^{37*}. O avea Goethe dreptate, dar pentru genii, nu pentru oameni de rând. *Dar nu sunt om de rând*. Simt tot mai limpede că sunt un om de rasă bună.

31 august

Dragul meu, iată două luni și jumătate că n-am scris un rând aici. Înseamnă că n-am mai luat nimic prea în serios, că am trăit „pe dinafară”. E drept că nu am mai făcut nici un efort, *je fais la planche*^{38*} în marea ordine ce este Dumnezeu. Părintele Gala a găsit expresia. Poate că și el trece prin aceeași stare.

Nu mai pot să-ți reconstituiesc aici micile întâmplări din acest răstimp, nici golul tot mai adânc din mine. Crizele de inimă, grijile, indispozițiile la șir din pricina căldurii și a lipsei de aer, senzațiile de pulverizare și topire a firii mele, care parcă și-a pierdut ce avea cristalin, orânduit în ea. *On va à l'eau!*^{39*} O lene esențială, datorită simțământului că nu mai am un rost activ în viață. Apoi lipsa de securitate care, în fond, e a întregii vieți, căci cine a putut garanta că va mai apuca, ziua de mâine! Dar trăiam pe vremuri într-o aparență solidă de securitate bazată pe legalitatea relativă, e drept, dar veleitară de absolut. Acum mi se revelă adevărata natură a vieții: un risc, o neconținută aventură, nici o securitate. Poate dacă aș avea timp să trăiesc așa mai mulți ani, aș găsi că așa e bine. Sau dacă aș putea să mă las de bunăvoie în mâna lui Dumnezeu! *L'abandon total à Dieu!* Am crezut uneori că l-am făcut și trăit, dar la un examen mai de aproape constat că e în acest abandon un gust de „neputință” de a face altfel. E un „n-am încotro” și dedesubtul „abandonului” o rancună, o budare fața de Cel Puternic. Și mai adânc dedesubt, o trufie a omului care *știe* cel puțin ce i se întâmplă. Trufia lui Lucifer, trufia inteligenței. Aș vrea să pot înfrânge această atitudine pasivă în abandon și activă numai în opoziția față de Creator. Dar oare izbutesc? Ca Pascal, îngenunchez, mă rog foarte smerit, dar „judec”. Știu că judecata mea de „parte” e stupidă, că ar trebui să trăiesc abandonul, adică integrarea în Tot. Dar pot? Desigur trebuie *harul* ca să te scoată din micul,

aparentul tău Eu, cel crescut din inteligență numai. Trebuie *inspirație* ca să te smulgi din parte și să te identifice cu Totul. Și experimentez intim *neputința* asta, îi zic lene, dar e neputință. Lipsa de energie spirituală, lipsa de elan, aripile paralizate. Dau să-mi explic cauzele. Dar în fundul conștiinței știu că nu întâmplările externe, nici măcar lipsa Mariettei și grija de ea, m-au ologit. Sunt ca ologul din Evanghelie și nu știu ca el să cer tămăduirea.

Bănuiesc cum am ologit. M-am lăsat antrenată intim de regrete că nu mi-am împlinit destul viața pământească. Nevoia de a recupera vremea pierdută trăind în imaginație cele pierdute. *Je ne suis plus penchée sur mon être de chair.*^{40*} Am lăsat să crească în mine dorințele mondene. Am jucat în imaginație o viață care n-a fost deloc a mea și m-am împotmolit în materie tocmai atunci când piesa era ideală. Căci, chiar și minciuna, și iluzia voită sunt materie.

Am făcut în gând băi de mare care mi-au exaltat trupul, am re trăit în gând senzația valurilor până la halucinație, am comis iar „adulterul” cu marea și am ieșit oloagă în suflet din aceste băi de senzualitate imaginativă. Păcatul e, desigur, în conștiință un timp. Și eu mi-am păstrat trupul curat, dar l-am aprins pe dinăuntru. Îmi zic: se vede că erau resturi nelichidate care trebuiau arse. Poate că Dumnezeu mi-a trimis această stare ca să mă consolez de golul vieții mele actuale, poate ca să mă ispitească. E teribil să simți o fringală de viață, de simțire, de acțiune în tine și să știi că ești definitiv despărțit de viață, fiindcă ea nu mai are nevoie de tine! Nu sunt fericită decât în extrem de scurtele clipe de rugăciune și în ceasurile când le vorbesc prietenelor mele de Goethe. Vai, cum îi simt de tragică „renunțarea” sub zâmbetul lui suveran de stăpân pe sine!

Îți privesc fotografiile și pe Viorica. Aș vrea să vă știu fericiți. Voi v-ați frânt mai puțin, ați trăit, v-ați împlinit: doruri și dorinți, acum sunteți liberi.

Duminică 3 septembrie e iar un soroc, mă tem că plec încărcată de o povară de neîmpliniri pe care le voi avea de purtat dincolo! Și-mi voi rata veșnicia, cum mi-am ratat vremelnicia. De ce? Pentru că nu am avut putința să mă liberez aici de toate hainele conformiste, pentru că am fost *supusă* lumii, adică legilor ei, fără să am curajul să-mi urmez glasul chemării mele proprii. Am fost o „impecabilă” și prin asta am păcătuit față de adevăr. Simt uneori dezolația „imposibilului” și realizez ce trebuie să fie purgatoriul. Mă rog Sfintei Fecioare și Ea mă liniștește. Nu mă lăsa. A ta, A.

15 septembrie

Dragule, m-a obosit așteptarea Mariettei, care e obsedantă și parcă un simbol al celeilalte. Zilele trec anoste. Singurul lucru care mă tentează sunt *Scrisorile către fiul și fiica mea*⁷, care merg încet, dar care-mi dau iar sensul realului.

Întoarcerea Dinei, a doamnei Ella B. m-a liniștit asupra Mariettei aflând vești despre viața lor, reconstituind-o, parcă sunt mai puțin despărțită de ea. Încăpățânările ei mă revoltă, dar dacă așa suntem făcuți? Nici nu mai încerc vreo intervenție, trebuie să am curajul să nu mă mai simt responsabilă pentru toți. Văd că merge mai bine așa de când nu mai avansează nici un sfat lui Jean Paul. În fond e o formă de tiranie această nevoie de a tot „face bine” celor ce nu vor ajutorul tău. Îmi revizuiam sentimentele. Mă îngrozesc ce puțini oameni mă interesează cu adevărat și mai ales că sunt mai mulți străini prieteni decât rude. În fond, ce contează și trebuie azi salvat e „Omul” conștient și liber. Sunt virtuți care cad pe planul al doilea ca, de exemplu, cinstea femeilor și inteligența bărbaților. Firește, îi prefer inteligenți, dar mai presus de toate, îi vreau dintr-o bucată.

Bunătațea, pe care o prețuiam atât de sus, o țin și azi în cinste, dar știu că e supremul lux ce-și poate permite un om și numai cu riscul soartei lui proprii!

Am impresia că la noi suntem într-o termitieră, sau, mai bine zis, suntem o locuință minată de termite care tot riscă să se surpe. Moralmente, firește. Totul e minciună și până și „cei tari” s-au moleșit. Unii după alții intră în compromisuri. Aseară, S. Bruckner, pe de o parte, vorbește de rezistența ei împotriva tuturor compromisurilor, pe de alta îmi mărturisea „traducerile” de literatură proastă și care merg împotriva convingerilor ei. Și Z.Gh. a tradus un roman care o dezgustă și alții și alții. Trebuie să trăiești, firește. Dar sunt pactizări profitabile, *hélas!* Sunt tristă, Stello dragă, fiindcă sunt în mine foarte singură. Pare un paradox, dar tu știi că este așa. „Copilul” meu îmi e foarte drag, e un interes viu, sănătos, înviorător; aș vrea să fac mai mult pentru el, dar nici să-i dau impresia că am o slăbiciune, cum cred ai mei. Nu e slăbiciune, e un sentiment puternic, clar, lucid. Mă simt *mamă* în cel mai pur înțeles al cuvântului. Acum îl înțeleg pe deplin pe Montaigne. Pot să nu-l văd, dar aș vrea să-i pot îndrepta pașii spre cele mai solide valori.

Copiii mei, Maricica și Jean Paul, nu m-au ascultat niciodată; constat cu durere că nu le-am folosit în formația lor inimă. Puiu, am impresia că soarbe cu nesaț din ceasurile ce le petrece sâmbăta la dejun cu mine. Îl interesează tot ce spun, ce fac, crede în mine. Și eu cred în acest copil. E slab totuși. Pe această latură trebuie lucrat și adus la echilibru. Natură generoasă și luminată de talent. Îmi e drag și-ți mulțumesc pentru el, căci tu mi l-ai trimis. Maternitatea mă întinerește și mă leagă de viitor.

Vizita lui Nelly cu logodnica mi-a fost foarte plăcută. Nelly îmi e foarte drag, iar Sorina pare un om întreg, deschis, curat. Mi-ar fi drag să-i văd des, să-i am în preajma mea. E atât de dureros să simți că vârsta, ca atare, nu lipsurile tale personale, te pune la o parte de viață. Oricum vor fi lucrurile, nu se mai contează pe tine. Și totuși, între ceea ce eram la 40-45 de ani, când „contam”, și ce sunt acum e o deosebire mare în favoarea actualului. Niciodată n-am fost mai obiectivă, mai clarvăzătoare, mai detașată de orice interes personal și nici nu am văzut departe și limpede ca acum.

Pesemne însă că vârsta îți ia fervoarea fizică pentru viață și că e nevoie de acest combustibil pentru a aprinde flacăra vieții în jurul tău! Fervoarea o am intactă, dar izvorăște din suflet. Când mă întreb foarte sincer ce mă mai reține în viață, trebuie să răspund cinstit: teama de necunoscutul morții. Altfel, de ce aș mai dori să supraviețuiesc? Aș putea să scriu. Desigur. Dar mă roade un tainic *la ce bun?* Ce va veni de-acum înainte e altfel decât am trăit noi. Azi nu mai are rost să scrie decât geniile epocale. Restul se va pierde. Opiniile noastre nu mai trec... „dincolo”. Știu că scriind aceasta, îmi iau și forța de a scrie *Scrisorile*; voi continua de dragul copilului meu. Sunt jucării ce-i ofer sâmbăta la desert. Dar voi putea să le mai scriu când mă roade certitudinea că cei tineri vor avea de clădit o lume cu totul alta decât a fost a noastră?

Sunt foarte obosită sufletește. Au izbutit să mă sece și pe mine. Poate doar temporar. E drept că n-am nici o distracție, nici un stimulent și trăiesc într-un anturaj din care nu mai agonisesc forțe noi. Toți epuizați, mulți insuficienți.

Dragule, trimite-mi pe Marietta. Atâta. A.

Am citit *Feuillets d'automne* a lui A. Gide. Carte frumoasă prin limpezime, noblețe, varietate. Dar e carte de om obosit. Sunt încă accente superbe ca: *Oh, n'être jamais que quelque part! N'être jamais que quelqu'un!*” (*Printemps*)^{41*}, dar totul sună ca din depărtare, foi care cad în

jurul unui arbore impozant. Mă cuprinde o nespusă melancolie ca și în fața unor pagini din Goethe septuagenarul.

Dragul meu, am nevoie de o mare bucurie. Mare, deșteptătoare, învelitoare! Și mă tem că nu-mi va mai veni niciodată. Oare credința mea e factice, sau numai voit construită? Nu cred, de vreme ce am elanuri de dragoste puternice către Dumnezeu și simt Providența și ocrotirea Sfintei Fecioare și prezența Mântuitorului. Cred că disociez prea tare pe *aici* de *dincolo* și, cum trăiesc *aici*, îmi trebuie lucruri *à la mode terrestre*^{42*}. Când stau să le detaliez, nu mă opresc la nici una, nici bani, nici vază, nici lux, constat că sunt detașată de tot, numai că nu am curajul să renunț până și la posibilitatea de a mă mai bucura! Nu mai trăiesc fiindcă nu mai știu să mor, cum muream odinioară, cu patimă. În fiecare decepție, în fiecare indignare!

26 septembrie

Dragule, a sosit Marietta de o săptămână. N-am scris fiindcă m-am încurcat în emoții, tensiune, vizite, pierdere de vreme. Mi se pare, de când s-a întors, că văd lumea cu alți ochi, trăiesc normal. A slăbit și s-a stins puțin, dar cu zi ce trece îi revine umorul și vechea natură. Încă o dată constat că nimic nu schimbă natura omului! Credeam că greutățile întâmpinate vor fi tămăduit-o de unele prejudecăți perimate. Aș! Nu admite decât ciorapi nylon, pudră bună etc. Ciorapii ce i-am oferit ieri, din cei ce purtăm și eu, și toate prietenele mele, i-a primit după oarecare ezitare și ca să nu mă jignească. Ce să facem? Așa suntem toți. Mă întreb dacă pe mine m-au schimbat toate experiențele – da de unde! Văd limpede, judec la rece și dau înainte în a fi o *poire*. Și popoarele fac la fel. Acheson a cerut scuze. Așa se cuvenea după stilul european, dar când adversarul trage în tine cu toroipanul fără rușine, tu să faci pe gentlemanul? Desigur, așa se cuvine după Pravila creștinească și cea cavaleriească. Și în fond, el are dreptate: nimic nu poate relativiza un principiu fundamental moral, numai așa se menține cultura și cu ea omenia.

Trăiesc într-o continuă așteptare. Toți spun că liberarea nu poate veni decât mai târziu. Eu cred într-o împăcare pe cale pașnică. Așa o simt de mult, poate n-o fi decât dorința mea de om blajin! Aș vrea să se petreacă trecerea în omenie și înțelegere și blândețe.

Dar, oare, va fi posibil? Uneori mă trezesc cu o bucurie în mine, cu putere și elan, cred că se naște în mine ori de câte ori pot să mă rog intens deși atât de scurt. N-am suflu în rugăciune și de o bucată de vreme mă atrage teribil viața pământească. Mă simt de 25 de ani, capabilă de o mulțime de lucruri, da, chiar de un mare amor. Numai că nu mi-l pot închipui pe partener decât tot cu chipul tău. Surâzi și mă tachinezi și mă asiguri că vom începe lupta *da capo*. Ei bine! Primesc. Acum am în mine și o pasiune maternă. Ia seama! Cu un copil lângă tine, ești o femeie tare! Deși am avut și aseară dovada cât de egoiști și cruzi sunt copiii de azi, când Ioana Păunescu, a spus mama ei, care o adoră, că s-a îndepărtat de ea. Așa, fără cruțare, cu o sinceritate admirabilă, recunosc, dar care m-a înfiorat. Parcă copiii noștri, Maricica și Jean Paul, au vreo căldură pentru părinții lor? Copilul meu e tandru și cald, dar mă vede rar, sunt pentru el un lux spiritual și mă ostenesc să stârpesc orice urmă de pretenție părintească, chiar spirituală. Îndată ce aș încerca să insist asupra unui sfat, știu bine că ar fugi, s-ar îndepărta. Oare am avut și noi nevoia asta de independență totală? A sosit Lala. Te las, a ta, A.

8 octombrie, seara

Dragul meu, acum 10 ani treceam prin groaza de a te fi pierdut. La ora asta te țineam de mână, ți-o încălzeam, iar tu surâdeai ironic, frumos și tânăr și parcă din înălțimea biruinței. Când îmi amintesc sfâșierea și disperarea de atunci, mulțumesc lui Dumnezeu că este în urma mea, că am trecut dincolo de ea! Nu mai vreau să mă gândesc la acele ceasuri îngrozitoare, nici la deznădejdea despărțirii. Acum noi doi suntem uniți pe vecie. Ne-am cununat în ziua înmormântării și pentru „dincolo”. Acum suntem un vechi menaj, tu acolo, eu aici și împreunați pe o axă imuabilă. Ieri mi se părea că ești lângă mine, și acum tot așa. Pe tine nu te supără că Jean Paul și Mihaela s-au găsit tocmai azi să primească, să aibă dans și zaiafet. Tu înțelegi mult mai multe ca mine. Nici pe mine nu mă „supără”, dar mă melancolizează adânc. E evident că acești copii nu au picătură de delicatețe a inimii. Părinții lor sunt lipsiți de esențial și ei nu pregetă să cheltuiască mii de lei, dar nu le oferă măcar una! Îmi vine în minte cuvântul de „monstruos”, dar nu e just. Nu e cruzime în această generație, e o impotență a inimii. *Tant pis!*

Trandafirii roșii pe care ți i-a adus Grig ieri parfumează camera. Zâmbești micalit: „Ție ți i-a adus!”. Nu, dragul meu. *Nouă*. Căci nimeni nu ne mai poate despărți o clipă. Azi, la biserică, ne vedeam împreună și cu „copilul nostru” între noi. Căci și tu îl iubești. Știu. Are asemănări multe cu tine. Ce mare mângâiere e un copil tandru și atașat. Îți mulțumesc pentru el. Aseară l-a sărutat și pe Nelly cu nespusă dragoste. Cred că se bucură să poarte căciula ta frumoasă și sunt sigură că și tu te bucuri s-o vezi pe capul lui. *Quel chic type, ce jeune homme!*^{43*} E reușit și merită să ajungă mare doctor, fiindcă e un om cu suflet. Bravo băiat! Vizita Mariane Murnu azi-dimineață mi-a mers la suflet. Iată un om întreg, de aceea nu uită legăturile inimii și știe să fie recunoscătoare. Venim amândouă marți la tine, ea ne va citi versurile ei. Vom fi toți trei împreună, ca altădată, când o încurajai și o pregăteai pentru viață. Și telefonul Leliei mi-a mers la suflet. Mă mir că Zoe n-a dat semn de viață.

Dragul meu, aibi grijă de bieții tăi colegi din închisoare. Cum vorbeam cu Tudor Vianu acum o oră, tu, dacă trăiai printre noi, mă tem că împărtășeai soarta lor. Ce? Iacă așa. Îmi e teribil de dor de tine. Viorica râde lângă tine, am impresia că sunteți împreună și cu Colea și Mircea. Buby și Nicușor se înfig și ei pe lângă voi. Maica surâde amuzată. Dragii mei toți! Vă iubesc. Ți-aș scrie mereu multe, dar te înțelegi cu cei cu minte din ochi și fără de cuvinte! Îmi pare rău că Aurora are reticențe față de Sorina. Dar mai am un sentiment curios: oare Nelly e îndrăgostit? *Cela crevait les yeux.*^{44*} Ei sunt mai calmi. Nicu era ieri seară foarte binedispus și mi-a făcut plăcere că se mișcă iar nădejdea în el. Doctorul Cosăcescu vorbea de fată, cu entuziasm de dascăl, notă splendidă pentru ea. Aș vrea să fie un menaj frumos, nu numai bun. Îmi e drag Nelly, îl simt foarte, foarte aproape de noi, chiar dacă nu o manifestă. E de calitate extra. Dragul meu, te las. Mă cam enervează muzica de dans, mă răscolește și mă întristează. Îmi vine să plec la Valérie. Te iubesc, nu mă lăsa. Vino în vis, te rog. A ta, A.

16 octombrie

Dragoste, ieri a fost nunta lui Nelly, la ora 4, p.m. Simplă, frumoasă, slujba. Atmosfera însă de opresiune. Eram puțini de-ai noștri, mult tineret incolor, lipsa totală de aer festiv în asistență. Care din voi ați fi revenit v-ați fi mirat

de genul „sport”, de lipsa de pălării la fetele tinere mai ales, de stilul *débraillé*^{45*} în genere și ați fi dedus ce sărăcie bântuie printre noi, dar și ce neconsiderare față de un act solemn ca o cununie religioasă. Nellu era superb, impresionant. Sorina împietrită. Îmi pare rău că a dat impresia că e urâtă, pe când aseară, acasă, era foarte, foarte drăguță și elegantă în rochia de *moire* alb. În Biserică era absolut schimbată și cei care nu o mai văzuseră au fost frapați neplăcut. Dar astea n-au importanță, să fie ei fericiți. Aurora era vizibil agasată seara, obosită. Nicu, înduioșat și detașat. O atmosferă de tensiune. Seara, foarte simpatic, foarte intim. Mi-am amintit cu Petre și Vatzica de nunta noastră și altele din familie! Vremuri trecute. Nu pot spune că seriozitatea de azi îmi displace. Dimpotrivă. Chiar sobrietatea la care suntem siliți azi e foarte bună și maturizează un neam. Ce mă indispuie e „debrailajul”. Poți fi demodat, poți fi și cârpit, dar să-ți fie sufletul ca în sărbătoare. Dar ce știu eu ce e în sufletul acestui tineret obosit de muncă și de griji?! Mi-a plăcut că și Nellu și Sorina erau pătrunși de gravitatea actului lor. De s-ar învoi cu Aurora. Ea e foarte bine intenționată, dar o simt întinsă ca o coardă. Aseară evoca amintiri din Italia cu Nicușor. Vatzica și eu ne-am dat seama că o rodea groaznic lipsa băiatului ei mai mare. O înțeleg. Sunt dureri ce nu se tămăduiesc. Nicu era calm, blând, amabil, dar ce o fi fost în sufletul lui numai el știe. Eu te-am evocat tot timpul. Aveam impresia că ai fi vrut altceva. Dar ce să vă fac, dacă băieții Voinescu n-au tras la fete frumoase, în schimb la fete bine și solide. Din toată inima doresc ca acest cuplu ce se iubește solid să se epanuiseze^{46*} frumos.

Eu ar fi trebuit să plec la vie, la Fify, azi sau mâine, dar *manca la voce*^{47*}, am datorii la casă de 2 200 lei – și am 100 lei în pungă. Până la pensie nu mă pot mișca. Voi profita de soare la șosea și la lacuri, pe cât voi putea zilele acestea. Poate în ziua de 23 c. pot pleca până la începutul lui noiembrie.

„Copilul” nostru n-a mai trecut pe aci. Trebuie și eu, ca și Aurora și alte mame, să aflu ce este detașarea fiilor de părinți. Doar că la mine, ca toate în viață, e doar simbolic, pe când la G., la Viorica și altele e mai greu de suportat, trebuie să fie o durere aproape fizică. Când stau să mă gândesc bine la viața mea, mă consider o privilegiată. Chiar azi, cu toate greutățile materiale, sunt una din puținele femei care nu fac nici cozi, nici nu am grija altora. Anul trecut aveam grijă de masa zilnică a lui Jean Paul și a Mihaelei, acum am scăpat și de asta. A fost să trec și eu *à la vapeur*^{48*} prin grijile părintești – de aceea, în fond, nu mă necăjesc adânc de ingratitudinea și mai

ales de lipsa de afecțiune a lui Jean Paul. Dumnezeu mi-a ușurat multe sarcini, ca și ție.

Am fost niște răsfățați. Pui mic și drag, îmi e dor de tine și de zilele trecute. Am îmbătrânit și totuși, ieri, după spusa tuturor, aveam un aer care îți plăcea ție. Pălăria verde și jacheta de blană ale Floarei îmi stau bine. *J'étais dame à ne pas s'y méprendre. L'âme allégée donne une transparence au visage le plus fanné. Hier, je suis sûre, tu aimais m'avoir à ton bras. Il fait beau dehors. Un peu frisquet. J'ai envie de Bonheur. Je t'aime, mon grand chéri.*^{49*}

Marietta era deliciosă ieri; mi s-a spus că de când o știe lumea n-a fost mai nostimă. E drept că i s-a spiritualizat fața și se simte o vibrație de viață nouă în ea.

20 octombrie

Dragoste, au reînceput vizitele Oficiului de închiriere și conflictul lui Jean Paul cu Jianu este de prost augur. Mă tem să nu fie pricină de mutări. Eu nu mă voi amesteca, nici nu mă prezint la anchetă. Numai de nu m-ar solicita una din părți! Ieri, după-amiază bună, foarte bună, la Mimy Spandonidi, cu Nina, Liliana, fetițele. Cu Mimy, nivelul sufletesc se înalță de la sine. Și miercuri, la Alex [Nasta], la fel. E calitatea oamenilor care cere ținute diferite. Nici nu mai suport platitudinea. Veștile politice par a promite o eventuală împăcare. Ori mă iluzionez? Constat în jurul meu nevoia unei soluții violente chiar la cei care se pretind pacifici. Ce inconsecvență, ce naivitate sau neștiință psihologică în afișele și lozincile de azi! Ex.: „Caricatura ca mijloc în lupta pentru pace”. Cine poate crede *că ai dispoziții să te împaci* cu cel pe care-l caricaturizezi crunt, cu răutate? Sau cine a văzut vreodată o împăciuire adevărată cu cel care își împlântă pumnul cu violență în nasul tău? Toate imaginile „luptei pentru pace” sunt dovada strigătoare a urii și a războiului. Să nădăjduim totuși? Eu cred că sunt și oameni cinstiți printre conducătorii neamurilor și care știu ce dezastru ar însemna un război.

La Alex m-a interesat atitudinea lui și a lui Cunescu față de problema religioasă. Ei o privesc încă politic, exterior. Voi încerca să le explic rostul ei intim, revoluționar în suflete și necesitatea de *a crede* când vrei să

clădești ceva, nu numai de a prinde realitatea teoretic, intelectual. Comunismul e puternic fiindcă este o credință. Idealismul a fost slab fiindcă n-a fost decât o atitudine mintală. Vreau să scriu toate acestea într-o „scrisoare către fiul meu”.

Fiul meu? E îndrăgostit de Aimée, de medicină, de viață, se emancipează tot mai mult, îi crește siguranța de sine și ia alură adevărat bărbătească. Mă simt puțin găina pe mal, cu puiul de rață pe ape. Raportul de anul trecut, de la mamă spirituală la copil, nu mai e urgent, nici chiar necesar. Se descurcă singur. De aceea mă șterg tot mai mult în calea lui, nu vreau să fiu un mentor superfluu, vreau să rămân, la urma urmelor, un lux în viața lui, o sărbătoare. Și el e pentru mine tot așa. Va pieri căldura, aproape vitală, a legăturii noastre sufletești, dar nu e voie să mințim. Pe mine m-a întinerit colosal anul trecut această maternitate târzie, dar trăită cu ferve și cu răspundere. Uneori mă întrebam dacă nu se furișa în raportul nostru pur spiritual și o tandrețe de ordin fizic. De când copilul și-a găsit limanul în dragoste, nu-mi mai rămâne nici o urmă de echivoc. Mă întreb, alteori, dacă această „maternitate” mi-ai trimis-o pentru ca să se ardă în mine toate resturile de viață netrăită, de simțiri neîntrebuințate, ca să mă purifici total pentru rosturi necunoscute mie, dar ție, da. Renunțarea prin care trec conștient și liber voită îmi provoacă melancolii acute, conștiința „sfârșitului” unei cariere de om. Și iarăși, când ca ieri, discutând cu Mimy despre Goethe și înflăcărându-ne amândouă în așa fel încât Nina a suspinat: „Ce bine îmi face să mai trăiesc în preajma unor asemenea preocupări”, am simțit ca o nădejde nouă în mine și conștiința unei misiuni noi. Am spus lui Mimy, care asculta sceptică: mai avem ceva de făcut pe lume! Trebuie să păstrăm credința în valorile superioare de cultură și să facem atmosfera de cultură pentru cei tineri care nu mai au timp să cugete și să reflecteze. E drept, noi n-am făcut decât asta toată viața, trebuie acum să facem din cultura noastră o faptă vie.

Pui mic, te las. Te iubesc, e soare, sper, adică tot mai mă proiectez pe un viitor. E scurt, e problematic, dar elanul meu e adevărat.

Te iubesc. A. a ta.

Boldești, 25 octombrie

Dragule, iată-mă iar aici, îmi vine a scrie: „la loc de odihnă”, dar sună cam funebru. Deci prefer să scriu: în liniște, armonie și prietenie. Păcat că...

26 octombrie

Dragule, nu mai știu ce regretam ieri seară. Presupun că s-a stricat vremea. Acum, 10 dimineăța, se luminează. Soarele parcă ar birui norii. Perdeaua de nori s-a rărit, parcă ar apare câte o fâșie albastră. E toamnă, frunzele galbene predomină în podoaba pomilor. Ieri, din tren, era o frumusețe când treceam pe lângă păduri. De la verdele matur și întunecat, prin roșul de sânge închegat și rubiniu, până la galbenul de chihlimbar și de aur mat, o paletă bogată, vie, inepuizabilă! Bravo, Soare! A biruit! Vertiginos fug norii, e călduț, stau cu geamul deschis, sunt mai aproape așa și de pomii care sunt încă plini de frunziș, ca oamenii cărunți dar cu păr bogat.

Vrăbiile se joacă, se bat voioase. De la rafinărie se aud motoarele și gâfăitul parcă al unei locomotive. E calm și frumos. Nu știu de ce trebuie să mă tot gândesc la „dincolo”. Oare voi trece și eu la voi? De când mi-a căzut portretul din perete mă gândesc că e poate un semn, deși așa cu care ținea de cui pare a se fi uzat și s-a rupt. *À la grâce de Dieu!* Doar în mâinile lui suntem. E comoditate acest abandon? Se poate. Dar la ce bun să mă chinuiesc, de vreme ce asemenea probleme nu sunt de rezolvat. Toată noaptea i-am visat pe Gide și pe Mme van Rysselberghe. Veniseră la mine. Oare se gândesc intens la noi? Apoi, un vis clar, minunat: o culme de deal, sub un cer albastru adânc, *pommelée de nuages par ci par là*^{50*}, și un singur crin imens, cu vreo cinci flori mari, legănându-se în adieri. Era splendid. Îl am în fața ochilor și mă aud spunând: *Le lys dans la Vallée*⁸ și gândindu-mă la Mme van Rysselberghe. Oare i se întâmplă ei ceva? Cum aș dori să-i mai revăd o dată! Fără ei, Franța parcă n-ar mai fi pentru mine ceea ce este. Dar îmbătrânim cu toții. Mă uit la noi toți din jurul meu, ca și la mine, toți avem fețe îmbătrânite; eu, înaltea, m-am schimonosit rău de tot, dar toți avem încă energie, mișcări tinere și poftă să mai trăim.

Iar s-a ascuns soarele! Se mohorăște lumea. Pui mic, tu știi ce se petrece în mine și mă înțelegi. Versurile lui Rupert Brooke sunt încântătoare. Unele, impresionante, cele de dragoste mai slabe. Frumoase, dar se simte un scepticism care dovedește sau că dragostea a fost de suprafață, sau că îl

atrage în lume altceva. Imaginea morții îl obseda. A murit la 28 de ani, în Grecia, în armata engleză în 1915. E ca o presimțire în tot ce scrie. *Mary and Gabriel* splendidă, ca și sonetele de la începutul volumului. *Zvonuri din o lume umanizată* – un chip de om aproape uitat de noi. Vorba lui Brux, marți seara, când ne luam ziua bună – o lume întreagă civilizată, calmă, coaptă.

Acum mă duc la Biserică, e Sf. Dumitru. Mă bucur să mă întâlnesc și cu oamenii noștri simpli și cu datinile noastre. Adâncă omenie în noi, doar vecinătăți triste.

În trenul cel mic, ieri, transilvăneanca, un specimen frumos de românism. Simplă, deșteaptă, cuviincioasă, cu judecată dreaptă și vie, femeie de meseriaș, dar atât de la locul ei încât mi-a fost drag să stau cu ea de vorbă și parcă o cunoșteam de când lumea. Ochi ca stelele, femeie îmbătrânită de muncă, dar cu o grație tinerească încântătoare. Astfel de exemplare dau curaj și nădejde în viitor. Dragoste, te las, mă duc la Biserică. A. a ta.

Îmi e dor de fete, îmi e grijă de Marietta. Îmi pare rău că n-am sărutat pe Jean Paul la plecare, dar mă tem uneori de ieșirile lui. Am acum remușcări.

27 octombrie

Dragule, azi am fost bolnavă, o intoxicație cu struguri (sulfatul de cupru). Noapte foarte proastă. Zi de post total – mă simt mai bine. Vreme ideală, cald ca la începutul toamnei. Cer senin, frunze aurii, fum de la sonde încârlionțând zarea. Un calm binefăcător, dar de la an la an mai trist. Oare e din pricina atmosferei generale sau din pricina vârstei noastre? Ce dreptate are Goethe când vorbește de „renunțare”. Sunt stări și aspirații la care *trebuie să renunți* de bunăvoie. Chiar rolul nostru în viitor nu poate să mai fie activ. E curios! Până astă-vară eu tot credeam într-o misiune a mea în viitor. Acum parcă m-aș tot ține la o parte. Simt că nu mai pot lua parte „cu pasiune” ca mai ieri, nici la discuții măcar! Când văd intransigența celor mai tineri, nu o mai combat, ca altădată; le spun ce gândesc dar nu mă mai lupt cu ei. E zadarnic. Simțământul zădărnicii e tot mai intens în mine. Cu renunțarea totală nu mai am nici un rost în viață. Ori scoboară tot nivelul vieții în jurul meu? Când mă solicită cineva, găsesc energie în mine de a

ajuta pe cei mai deprimați decât mine; dar spontan nu mai am elanuri. Dragoste, aibi grijă de mine. Nu mă lăsa în marasm. Te iubesc A. a ta.

Boldești, 31 octombrie

Pui mic, e o vreme îngrozitoare. Un vânt furios, ploaie, frig. Aș pleca acasă, dar Fify insistă să stau. Sunt prea gentilă pentru a refuza.

Sâmbătă seara, criză foarte urâtă de anghină. Duminică, toată ziua în pat. Au fost bune odihna, calmul, ziua ideală de toamnă... cu soare cald, cu cer senin și păsărele ce intrau în cameră. Acum, după două zile, iarnă în plin. Vreme capricioasă ca și temperamentul nostru. Îmi e foarte dor de ai mei, de fete în special. Tot timpul am la temelia sufletului o grijă. Citit cartea lui Pierre Rousseau: *L'histoire de l'atome*, cu încântare. Descoperirile oamenilor de știință, prin strictă colaborare și interes pur științific – o lecție grandioasă pentru ținuta oamenilor în viitor. Urmările bombei atomice, îngrozitoare, are dreptate Trumann să ezite. Mai bine mai suferim toți până se vor înțelege pașnic. Îmi e foarte frig. Mă duc jos la căldură, aici, la mine, cameră splendidă dar nu se face destul de cald. Îmi e dor și de Puiu, mi-a intrat în suflet. Aș vrea să-mi fie copilul meu cu adevărat. Simt nevoia de afecțiune caldă. Mi se dă, dar ce rămâne de la alții, *nu sunt nimănui indispensabilă*. Nici soție, nici mamă. Singură. Mă iubesc surorile și mă iubesc prietenii, dar nu lipsesc total nimănui. Soartă ce mi-a fost prevestită din tinerețe. Îmi amintesc cum mi-a dat-o în cărți, la 17 ani, țața Frosa Săvoiu. „Vei iubi mai mult decât vei fi iubită și vei fi singură, întotdeauna.” Dacă așa e soarta, n-am ce regreta, trebuie să fie un sens în asta. Dar îmi e dor de bucurie și de dragoste necondiționată. Nu rămâne decât s-o dau eu, fără a mă întreba dacă mi se răspunde sau nu. Dragoste, pe tine te iubesc. A. a ta.

Boldești, 3 noiembrie

Pui mic și drag, sunt încă în pat, aștept rândul la baie. E frig, mohorât. Imposibil să mă plimb. Ar fi mai cuminte să plec acasă, dar Fify ține să mai

stau. Altfel, o liniște binefăcătoare. Trăiesc aproape inactivă. Cam vegetez. Citesc, dar nu scriu. Mă simt secătuită. Probabil că dezamăgirea de a vedea că nimic nu se schimbă îmi ia puterea de nădejde. Și totuși se întâmplă multe. Moartea lui G.B. Shaw m-a întristat. A fost unul din cei cu care „am înaintat”. Dispariția unui asemenea om se resimte în omenire, deși acum vocea ei nu prea este ascultată. Dar îi încuraja pe cei de treabă. Niciodată nu mi-a fost mai teamă pentru A. Gide ca acum. Când mă gândesc la el și la Mme van Rysselberghe simt în mine o panică. Doamne, mai ține-i! Aș vrea să-i mai revăd și să le spun cât le datorez și că îi iubesc. Am impresia că glasurile cele mai ascultate până acum câțiva ani au fost uitate, oamenii cei mai de seamă sunt puși la o parte fiindcă s-a ridicat un glas sălbatic, anonim. Parcă sunt urlatul și vuietul uraganului în care toate celelalte sunete dispar. Ce poate o simfonie de Beethoven în mijlocul urlatelor de crivăț? Groaznică vreme trăim, Doamne! Mă cheamă la baie. Te iubesc. A. a ta.

Boldești, 7 noiembrie

Pui mic, mâine, cu voia lui Dumnezeu, sunt acasă. Îmi e dor de cuibul meu, deși e atât de îngust. Mă simt foarte bine aici, mi-a revenit pofta de lucru. Păcat că afumă soba și nu pot sta mai mult singură la mine, ca să lucrez. Jos pot maximum citi. Dacă aș putea să-mi organizez viața mai bine! Să nu fiu cotropită toată ziua! Și spațiul de ar fi mai mare! Dar, cu voia lui Dumnezeu, se vor aranja toate. Veștile la radio sunt palpitate, am impresia că fierbe ceva important. De ce erai supărat în vis? Mă budai. Oare te-am jignit cu ceva? Tu știi că tot ce fac e controlat și nu-mi permit nimic necuviincios. Mi-ar trebui și mie „o jucărie” cum îți făceai tu, dar știu că nu se poate. Am avut zilele acestea sentimentul absolutei neputințe în toate. Nici chiar viitorul nu mă mai cheamă. Sentimentul sfârșitului total. Dar, pe urmă, îmi imaginam Parisul, mă vedeam iar pe acolo, și iar pe catedră, și înviam. Cum va vrea Dumnezeu. Apropierea de Natură e un balsam lenifiant^{51*}. Dar nu m-am săturat de orizont pentru că a plouat nouă zile în șir. Voi încerca plimbări la Șosea, cu Marietta. Am groază de „umorile” proaste, de nervii, recte „dracii”, celor din jurul meu. Te las, mă duc să pun pateurile la cuptor. Iubește-mă, și eu te iubesc. A. a ta.

13 noiembrie

Pui mic și drag, azi e luni, am început de dimineață cu angarale, dar sunt hotărâtă să rabd și să tac. Azi e ziua de moarte a mamei – 40 de ani de când a plecat și ea. De s-ar odihni! Dar mă tem că tot timpul veghează în jurul nostru și că din partea asta nu prea are mare bucurie! Draga de ea. O văd, o aud, aș vrea s-o simt lângă mine. Sunteți voi lângă noi sau e doar o iluzie a noastră și o nevoie de mângâiere? Îmi e atât de dor de voi toți! E frumos afară, soare și cald, cer albastru. Îmi vine să mă duc să mă plimb și să stau cu voi de vorbă. Am renunțat la toate și ieri am avut răspunsul că jertfa mi-a fost primită. La toate afecțiunile intense care mă preocupau fiindcă simțeam că contez, că sunt iramplasabilă^{52*}. Am văzut aseară că nu contez mai mult ca alții. *On ne m'aime pas pour moi, mais chacun m'aime pour soi. C'est naturel d'ailleurs. Je suis un éveilleur, ou plutôt je l'étais, une source d'énergie, mais probablement point inépuisable. Et l'on n'a pas le droit de recevoir qu'autant que l'on a donné.*^{53*}

Azi vreau cu orice preț să-i scriu lui A. Gide fiindcă la 22 e ziua lui. Și el trebuie să se simtă pus la o parte și nu i-o fi ușor, la 81 de ani. Îi citesc *Si le grain ne meurt*, îi aud glasul. E realmente epocală această mărturisire prin faptul chiar că îndrăznește întreaga mărturisire. Ce freamăt, ce vibrație în toate momentele. Unul din marile mele doruri e să-i mai întâlnesc pe G. și pe prietenii de la Pontigny. Cum se desenează evenimentele, nu sunt șanse multe să mai ies vreodată din țară. E posibil să ne scoată și din București. Mă aștept la absolut tot. *On est bien éprouvé après tout. Pourquoi? Mais je ne peux, ni me révolter ni me plaindre.*^{54*} *Aushalten!*^{55*} Rabdă și taci. Aș vrea să fiu sinceră scriind: și nădăjduiește, dar azi nu pot să scriu sincer. Dragoste, tu și mama vedeți cât gol e azi în mine. Sunt umilită de viața mea irosită fără rost. Sunt umilită că sunt o bătrână cu suflet tânăr, care trebuie să se ascundă și-i fără nici un rost adevărat pe lume. A. a ta.

19 noiembrie

Dragule, am trecut zile de dezgust și de revoltă. Dezgust de egoismul feroce al celor pentru care am avut toate sentimentele și revoltă de tot ce văd în

jurul meu. M-am certat cu Dumnezeu, adică l-am acuzat de nedreptate sau, cel puțin, de totală indiferență față de ce se petrece printre făpturile lui. M-am recules. Fac *mea culpa*. Dumnezeu nu are voie să se amestece printre oameni care sunt liberi. N-are voie, cuvântul e paradoxal. Dar nu cred că e cuvânt omenesc care să îndrăznească să exprime starea divină. Suntem caraghioși cu pretențiile noastre. Dar „Celălalt” se amestecă, e cert că sunt puteri rele la lucru. Atunci cum? Suntem lăsați pradă lui? Nu cred. Încercarea de „a fi” constă în lupta liberă contra Răului. Izbutești, *ești*; nu izbutești, te lași târât de „reacțiune” în loc să faci „acțiunea” liberă. *Nu ești*, adică te pierzi în determinism. Dar Providența să fie cu totul nepăsătoare? Nu cred. Cristos a spus că ne iubește, adică ne absoarbe în Sine. Și probabil că puseul din noi spre Libertate și Bine e această Dragoste care ne cheamă. Ar trebui să fie mai tare, și totuși în majoritatea cazurilor sucombăm. Puterea întunericului, adică inconștiența, e mai tare. Energia atomică liberată m-a lămurit asupra omului mai mult ca toate cărțile de morală. Dezagregarea atomului de uraniu și degajarea imensei forțe din el e un caz de „liberare” din inerția și negura materiei. Degajarea Spiritului, adică a *Energiei creatoare* din echilibrul efemer al materiei trupești și al focului biologic, ăsta e rostul vieții noastre umane. O fi vorba de o singură naștere sau de mai multe? Nu importă. Înclin să cred că nu se poate desăvârși această degajare decât în vieți succesive *du train dont nous vivons*^{56*}. *Detașarea* pe care o tot cere Creștinul asta este. Pentru ce această întrupare și decădere? Asta nu înțeleg și nici nu mă chinuiesc să aflu pentru că știu bine că e dincolo de comprehensiunea mea. Că, poate, voi trăi vreodată iluminarea explicativă nu e exclus, dar acesta e „harul”, nu depinde de noi, de efortul nostru. Ieri nu m-am împărtășit pentru că nu am simțit autentic nevoia. M-a exasperat și apelul lui Flo – trist, obosit, pornit din obligație morală, tradițională, nicidecum din nevoie sufletească! Mă exasperează forma asta de credință. Am făcut poate un păcat față de ea, în loc s-o susțin, am speriat-o cu răzvrătirea mea. Dar trebuie puțin zgâlțâiți oamenii. Nu se mai poate să rămâie credința creștină în stadiul ăsta superficial, formalist, care te dispensează de „schimbarea autentică”. Ieri am conversat cu Mântuitorul în momentul când se împărtășeau alții. Nu am regretat că n-am fost printre ei. Îl iubesc pe Mântuitorul, știu că e în mine și eu în El. Ne iubim și ne înțelegem. Aș vrea să mă împărtășesc la ziua ta, dragule, la Sf. Stelian. Amarurile intime, decepțiile de care nu sunt cruțată de-o bucată de vreme trebuie să fie analoage neutronilor ce bombardează atomul de uraniu

pentru a-l dezagrega, adică a libera energia lui, aş zice, Viaţa lui. Spiritul nu poate fi decât energie cu totul liberă şi creatoare. Dar bomba atomică e o aplicaţie distrugătoare. Oare liberarea spiritului poate fi distrugătoare? Lucrarea lui poate fi dăunătoare? Desigur că da, privită din punctul de vedere al materiei, desigur că spiritul dărmă materia şi toate suprastructurile ei. Poate de aceea Cristos nu ne-a făgăduit nici fericire pământească, nici putere trupească sau economică. Doar „cei blânzi” moştenesc pământul, adică scapă din sfărâmare, pentru că ei sunt deja liberaţi, aproape liberaţi. Toate disperările noastre, chiar aceea împotriva minciunii şi a cruzimii ipocrite, nu-l pot mişca pe cel care vrea să ne mântuiască fiindcă pentru El aceştia sunt neutronii care ne bombardează pentru a ne libera esenţa liberă din noi. De aceea e stupid să ne revoltăm, ba chiar să ne opunem Monstruoasei presiuni. Dar atunci, să încrucişăm braţele? Să-i lăsăm să ne calce în picioare, să lăsăm să se instaleze regnul Celuilalt? Nu. Socot că rezistenţa sigură eficientă e să ajungi să-i iubeşti. Dar asta nu e uman posibil! Ştiu. Măcar *să nu îi urăşti*. De aceea metoda Bisericii de „a lăsa în plata Domnului” pe vinovat e cea bună pentru cel ce suferă, îl scapă de rancuna care-l otrăveşte. Cât despre „pedeapsa” lui Dumnezeu – să mă ierte – dar nu cred că El stă cu gârbaciul să tragă în vinovaţi. Poate că scapă foarte mulţi neatinşi. Plata e doar consecinţa ineluctabilă a faptei. De aceea şi fapte bune care sunt prost răsplătite, pentru că s-au adresat greşit unor oameni pe care nu i-ai cunoscut. Ingratitudinea nu e numai vina celui ingrat dar şi a celui care a făcut bine şi care a crezut că are în faţă pe un tip A., când acela era tip X. Asta nu înseamnă că nu trebuie să faci bine. Să dai înainte, fără speranţa că ţi se va recunoaşte decât în măsura în care ai recunoscut tu, cu adevărat, pe celălalt. Ingratul poate chiar să fie supărat pe tine că l-ai ignorat pe el, că l-ai confundat cu altă speţă de om. A fi prost răsplătit pentru bunătatea ta nu mi se pare o nedreptate a lui Dumnezeu, cum, proteste, gândim. E consecinţa prostiei, poate chiar a egoismului nostru, noi, care în loc să-l vedem pe Celălalt, l-am înveşmântat în iluziile noastre. Dar atunci ce facem cu „Bunătatea”, adică cu creditul ce trebuie acordat şi celui mai păcătos, pentru a-i da o şansă de a se face mai bun? Ei bine, nu este altă ieşire decât a continua să faci credit, dar conştient de gradul de păcătoşenie al omului. Lasă-l în plata Domnului şi tu dă înainte. Fiindcă propria ta mântuire-liberare e legată de a lui. Nici el nu poate fără noi, nici noi fără el. E o legătură organică între noi toţi în Univers. Eul meu se răzvrăteşte la gândul ăsta, dar e caraghios. Pentru că,

atunci când e lucid, știe bine că hotarele lui nu sunt în trupul meu, ci foarte, foarte departe, în Univers. Sunt tentată adeseori să mă izolez; foarte deseori mă cuprinde un dispreț de toți și de pustia mea. Trebuie combătută această stare. Lipsă de caritat, – adică de putere creatoare. În asemenea clipe, așa-zisa superioritate în care mă socot nu e decât oboseala puterii creatoare din mine. Nici un moment nu mai vreau să mă supun *prescripției morale*, comandamentului străin și să mă supun lui orbește. Dar înțeleg sensul comandamentului și nu pot să nu-l accept. Un pas înainte spre libertate, adică spre mântuirea spiritului. Nu morală! Nu morală conformistă, care e doar dresură. Creație de stări omenești tot mai clare, asta mi-e chemarea mea de om. *Să faci morală*, nu să i te supui. E în mine acum un gust curios care seamănă a orgoliu. E „Celălalt” care triumfă sub masca înțelegerii? S-ar putea. E și un imbold de a mă îndepărta de oameni, care e semn că nu iubesc ci sunt răzvrătită. Voi încerca să mă rog. Ajută-mă, dragule. Tu știi că sufăr. A. a ta.

27 noiembrie

Dragoste mică, ieri a fost Sf. Stelian. M-am împărtășit. Ți-am oferit ție acest Banchet și, desigur, de aceea, nu am resimțit, ca altădată, îndestularea, bucuria, exaltarea și m-am bucurat de asta ca de un semn că hrana ce ți-am oferit a fost consumată de tine. La cimitir a fost frumos, conversația noastră nu a fost imaginară, sunt convinsă că-mi răspundeai fiindcă m-am întors liniștită, ca după o întâlnire cu tine.

Seara, la Aura și Miron [Suru]. Dar după-amiază am avut surprize înduioșătoare. Christina Gheorghe are gesturi de o rară delicatețe. Garoafele pentru tine, aduse discret, fără a se opri la mine. Asemeni, vizita Gratielei, intenția Aurorei și a Zoei de a veni, telefonul Leliei Sachelarie ca și al Marioarei Nasta, tot semne de dragoste, nu doar pentru mine dar și pentru tine. După 10 ani! Ai știut să te faci iubit. Și aseară, la familia Sura, ai fost continuu cu noi. Toată conversația, în jurul nostru și al spiritului. De Mariana și Ion Murnu nu mă mir, dar am constatat uimită preocupările filozofice și foarte spiritualiste ale lui Miron. Am avut și un *avant-gout*^{57*} al elitelor de mâine. Ce deosebire de întrunirile pur intelectualiste de altădată! Cultura evoluează spre spirit.

5 decembrie

Dragoste, multe au trecut iar; nici nu ți-am scris, nici în mine nu le-am „digerat” cum se cuvine, trăiesc groaznic în afară, simt cum stagnez pe dinăuntru, cum nu mai cresc. Și totuși ce bucurie imensă în mine duminică dimineăta, după ce am ieșit de la vot! De ce? Doar recunoscusem mascarada actualului! Dar poate *actul de supunere* însuși mă liberase din tensiunea morală? Sau lunga conversație cu cei doi comuniști (o fostă elevă de-a mea) în care am simțit că convingerile lor sunt cinstite iar ei au înțeles de la mine că greșesc să urască pe adversari m-a descărcat de alte tensiuni? Fericirea, bucuria la slujbă, dragostea către Dumnezeu, mulțumirea pentru tot ce mi-a dat. Și după-masă sărbătorirea celor 60 ani ai lui Marius [Nasta]. Atmosfera caldă, de dragoste, fără încordări. Bucuria tuturor din jurul lui, doctorii tineri cultivați, muncitori de întrebări care le depășesc intențiile pur științifice – și Mihai⁹ ca un om viitor: pur, nobil, frumos, bogat în suflet. Marius în plinătate. Având în el bucuria omului care și-a făcut în toate datoria, cu dragoste, cu elan. Părea tânăr și plin de puteri noi. Ca pregătit să plece spre o nouă ascensiune.

În schimb eu? Trăiesc la oameni din trecutul meu. Nimic nu justifică respectul și admirația lor în prezentul meu. Mă mulțumesc în mediocritatea cea mai meschină. *Wer in kleinlichen Verhältnissen lebt*^{58*}, spune Goethe, nu mai poate avea nici cugetul înalt. Aș putea, dar mi-e lene. Știu că nu mai pot da în afară ce am dat și aș mai fi putut scoate din mine dacă mi se lăsa orizontul deschis. Dar de ce mă lenevesc pe dinăuntru? Poate că dacă a permis Dumnezeu să fiu pusă la o parte, a fost tocmai pentru a clădi intim! Nici nu mai am gust, poate nici putere pentru eforturi lăuntrice. Las tot să treacă peste mine. Acceptarea e din cele comode, nu din smerenie. Când mă scrutez, constat că ori de câte ori mă smeresc este din oboseală și chiar dacă gândesc, așa vrea Dumnezeu, știe el ce face, se strecoară alături, pe furiș, simțământul sclavului supus dar dezgustat și răzvrătit, în fond. De ce să vrea El așa ceva? De ce nu ne ajută să ne salvăm libertatea – de ce, de ce? Simt că nu mai vreau să-mi mișc aripile. Dimineți fericite ca aceea de duminică ar trebui să-mi dea curaj. Dar îndată ce e ceață și vreme mohorâtă, mă pleoștesc. Influența soarelui asupra mea e sensibilă. Fără el sunt tristă până la anihilarea vieții din mine. În fundul meu, un orgoliu neînfrânt, ca în J. Rivière (jurnalul din captivitate)¹⁰. Simt că această trufie răsare din

intelență, inima mea e încă ne-crescută. Sunt bună, lumește vorbind, dar nu inima în mine e creatoare. Sunt aridă ca un pustiu de mulți ani. „Maternitatea” față de Puiu mi-a făcut bine, mă pusea iar în vibrație. Dar îndată ce nu mă mai solicită, eu, de la mine, nu mai dăruiesc, mă strâng ca melcul. Îmi spun că sunt modestia și decența omului bătrân care nu se înfige, în realitate e orgoliul și zgârcenia inimii. *Trop de prudence et de convenance est de la sécheresse.*^{59*} Simt că Dumnezeu îmi retrage și această bucurie. *Je lui en voeux un peu*^{60*}, dar n-am nici măcar puterea să-i cer cu vehemență, ca un drept al meu. Și cu Dumnezeu, ca și cu oamenii: orgolioasă. Tu, Stelule, m-ai cunoscut. Nu sunt ce aș fi putut fi, dacă nu-mi lipsea nu știu ce? Poate o reală vitalitate. Gândesc, dar nu trăiesc. Cum să mă convertesc? N-am curajul să cer o durere mare, nu, asta nu. Și știu că Dumnezeu mă va cruța fiindcă știe bine că aș pierde beneficiul ei, m-ar chinui zadarnic. Numai o imensă bucurie m-ar scoate din marasm. Dumnezeu o știe. Dar nici pe asta nu vrea să mi-o dea prea ușor. Sunt excedată de inerția din mine și totuși mârâie răzvrătirea. Când mă gândesc că aș putea muri mâine, încă nu mă părăsește simțământul că Dumnezeu n-ar trebui să facă pe tiranul cu noi. Am zile când îl iubesc, iar altele, ca azi, când îl judec. Și iar îmi spune rațiunea: „De ce îi cauți vină Lui? El ți-a dat viața și puterea de a te libera în spirit. Ce? Să se ocupe toată ziua de tine? Nu ești cum ești decât în urma faptelor tale. Tu ești vinovată de tot ce ți se întâmplă”. Ești liberă. De ce n-ai curajul, ca alții, să nu fii *fidèle à toi même*^{61*}, dar, în schimb, să trăiești cu folos pentru alții. Dacă te stingi, este că ești orgolioasă. Rezistența morală în care te-ai încăpățânat nu e virtute, e orgoliu și nevoie de independență. Ce, nu ar fi bine să fii folosită, să lucrezi cu mase mari, să deștepți conștiința în ele? Firește, ar trebui să faci compromisul, să te smerești, și asta nu vrei. E fals să aperi crezul creștin al dragostei. Să-l propagi realmente, muncind, nu stând la o parte. Dar orgoliul de a nu părea o lichea mă oprește de la orice pas cu vremea. Nu e vorba de a profita material dintr-o colaborare, dar de a-mi face datoria față de Dumnezeu care mi-a dat un talent pe care l-am îngropat de trei ani. Nu știu ce să mai gândesc. Nu știu unde mă aflu.

Aseară: Simfonia lui Hacıaturian. Muzică nouă de cea mai mare inspirație. Era un suflu mare, din carne până în spirit. Operă impunătoare și înfricoșătoare când măsoară puterea cuceritoare din ea cu biata noastră rezistență sufletească. M-am surprins „belferită” față de fetița care m-a condus până acasă. De ce oare nevoia de „a da” o vorbă, o cugetare, o

lecție, o îndrumare? Pentru că este tânără? De ce atitudinea asta de profesie? S-o fi lăsat pe ea să vorbească. Nu. Parcă mi-ar fi cerut să-i scriu în *Stainbuch*^{62*}. Sunt caraghioasă. Tot așa procedez uneori cu Doctorașu⁴¹. Trebuie să-și spuie uneori că tare-s plicticoasă. Ca și ieri cu nevasta lui Petru Manoliu. Dar ea mi-a răspuns bine. Numai că nu era să intru pe linia ei de exagerări sentimentale. Totuși, în loc să-i spun că „va trece”, era mai bine să mă emoționez cu ea. Dar era în ea o emoție autentică? Nu cred, era încăpățânarea primei ei suferințe pe care acum o cultiva și la de-alde astea rămân perfect rece. Nu am putut reacționa decât cu judecata. M-a izbit, dintru început, afirmația ei că are dovezi de colaborare a lui cu comunismul. Atunci, când mințea? Am avut o mare decepție. Îl credeam mai întreg. Atitudinea se explică prin sărăcie, pe un mediocru l-aș fi felicitat, dar un talent ca al lui, pus în serviciul adversarului, nu-l face tot atât de vinovat de a propaga ura și învățătura primejdioasă chiar mai mult decât pe un convins? Pentru convinși am o mare simpatie. Am simțit duminică o mare bucurie de a vorbi cu ei, omenește, cinstit. Îi plâng, săracii, că se lovesc de atâtea lichele. Dar nu mai vreau să judec și să condamn. Mă recuz.

Și ne iartă, Doamne, greșalele noastre, precum și noi iertăm greșalele greșiților noștri! Și nu ne duce în ispită. Și ne izbăvește de cel viclean.

Nu scriu „cel rău”, căci mie mi se înfățișează și mă ispitește *Cel viclean*, cel ce uzează nu de virtute, ci de cugetare. Dragoste, după această lungă spovedanie, te las. Nu mă părăsi tu. Te iubesc. A. a ta.

8 decembrie

Dragoste, sunt „îmbâcsită”. Aseară vorbind cu Nana Podhorschi, ea mi-a spus că sunt orgolioasă, luciferică. Avea dreptate. Îmi cerea să mă scobor din spirit în realitatea simplă, care nu e doar spirit. Are dreptate. Ți-am spus-o, de altfel, și eu în ultima noastră convorbire. Dar ce înseamnă această viețuire simplă? E oare singura adevărată? Trebuie să descinzi la inconstiență pentru a fi autentic? Oare sinceritatea nu se obține decât cu prețul lucidității? Mi se pare că acestea sunt zvonuri dintr-o lume ultrarafinată care s-a secătuit și care nu are alt remediu decât să se înece iar în primitivitate. Dar noi, cei de pe aici, nu ne-am ridicat încă atât de sus, încât să pierdem contactul cu materia sau cu realitatea sensibilă.

Dimpotrivă. Eu una nu sunt desprinsă de cele naturale, proba evidentă: sunt mahmură când nu e soare, îndată ce strălucește, se deșteaptă în mine bucuria și nădejdea. *Zu viel grübele!*^{63*} La Sf. Niculaie, în Biserică, eram tulburată de nedreptatea și minciuna triumfătoare. Rar am fost mai revoltată, mai răzvrătită, m-am certat cu Dumnezeu. Știu că sunt ridicolă. Dar cum să mă amănesc? Aci scriu totul cum se petrece în mine. M-a domolit gestul atât de drăguț al D-lui Jianu care mi-a adus crizanteme splendide. A simțit că sunt supărată, a auzit, desigur, scena cu Jean Paul. Nu vreau să mă mai necăjesc cu nimic. E în mine un dezgust de toate, uneori, *de quoi je ne viens plus à bout*^{64*}. Îmi este sete de libertate, de orizont neînchis, de nădejde. Mă sufocă egoismul celor care trag de mine, deși știu că ar putea să se mai adreseze și aiurea, dar e mai comod să nu întâmpini rezistență. Nu mai am cămăși, n-am nimic în cămară, dar Marietta, deși o știe, nu mi se adresează decât mie, iar nu lui Jean Paul. Faptul că nu mă cruță niciodată, când știe că nu suport vaităturile fără să mă despoi pe mine, mă întristează mai rău ca tot. Căci e dovada că mă sacrifică pe mine pentru bărbatul ei și chiar pentru a evita ciocniri cu fiul ei.

Dar de ce să mai judec? Așa pesemne e normal. Eu n-am fost normală fiindcă înainte de tine și de mine trecea ea. Antigona, în fond, nu e normală. *Chacun pour soi*^{65*}, înainte de toate. Mântuitorul a spus să iubim aproapele *ca pe noi*, nu mai mult. Totul a fost fals în viața mea, adică *alături* de adevăr și realitate.

N'en parlons plus.^{66*} M-ai certa, dacă ai avea glas. Te simt muștrător ca atunci când îmi permiteam să mă revolt contra propriei mele probității și corectitudinii. Ai dreptate, dar recunoaște că are bietul om nevoie să simtă reciprocitate, că e greu să suporti că nu contezi pentru ai tăi decât ca manta de vreme rea. E în mine un adevărat vifor de câteva zile. Simt că se apropie sfârșitul și că plec săracă, fără bunuri, în cer, după ce am renunțat la cele de pe pământ.

Conștiința vinovăției esențiale! Și orgoliul în mine se cabrează până la sfidarea lui Dumnezeu cu propria mea mizerie. Dacă dragostea Lui nu ne poate scăpa din neputința noastră, atunci la ce să mai aspirăm? Oare această deznădejde a mea e din familia faptei lui Iuda când s-a spânzurat? Păcat de moarte!

Ce să fac? Sunt groaznic de amărâtă, îmi lipsesc dragostea, căldura, îmi lipsește gândul afectuos al cuiva care să trăiască pentru mine. Un copil, un frate care să-mi dedice măcar un gând dezinteresat. Singurătatea asta totală,

și când ești năpădit din toate părțile, solicitat de atâția, să fii totuși singur, singur, singur! *On ne m'a jamais aimé pour moi-même. Et pourtant, moi je vous ai aimés chacun pour vous-mêmes. Tu le sais, maintenant que tu vois clair.*^{67*}

Numai tu, Iisuse, ai aflat singurătatea totală! Ce este a mea pe lângă a ta? Iartă-mă.

29 decembrie

Dragoste, vai, câte au trecut iar de când nu ți-am mai scris! Și bune și rele. Ce rețin din aceste trei săptămâni e că prietenii mă răsfață mai mult decât merit, că foștii mei elevi încă sunt fideli – unii –, că resorturile tuturor se slăbesc din ce în ce mai mult, iar eu sunt din ce în ce mai indiferentă față de tot. Mă simt foarte singură uneori – ba întotdeauna. Nu doar că nu am afecție în jurul meu, dimpotrivă. Dar, pesemne sentimentul de singurătate nu se datorește lipsei de afecțiune ci *lipsei de rost în lume*. Am impresia că nu mai sunt utilă absolut nimănui, sau mai bine zis nu sunt indispensabilă nimănui. Și înțeleg tot mai clar că am fost toată viața o ființă inutilă sau, mai bine zis, de lux. De mine nu e nevoie decât la sărbători, la momente gratuite. Nu mă depreciez, dimpotrivă, dar constat adevărul. De lucruri frumoase nu e nevoie urgentă, dar fără ele viața ar fi anostă. Se poate trăi perfect fără mine, dar când sunt undeva, atmosfera devine ușoară, plăcută, crește puterea de viață. Vezi că nu sunt modestă, nici deprimată. Dar adevărul gol, golul nu e ușor de purtat chiar când e favorabil. Ce-mi lipsește? Când simt un mare gol în mine? Îmi lipsește orizontul larg.

Simt că mă sărăcesc în cap și în inimă, că secătuiește puterea de creație în mine. *Îmi trebuie hrană nouă*. Mi-e foame de realități, îmi e lehamite de minciună, de iluzii, de aparențe. Când privesc lumea, unii se zbuciumă pentru orișice – și eu cu ei –, mă cuprinde o deznădejde cumplită. Nici măcar nu mă mai revolt, nici nu compătimesc. O resemnare apăsătoare peste tot. Vorbesc tuturor de curaj, de credință în Dumnezeu. Dar credința din mine și ea cam înghețată. Sunt azi o ființă fidelă, dar deseori îmi lipsește credința vie. *Je fais la planche*, în infinitul ocean ce nu cunosc și-l numesc Dumnezeu. Uneori îl iubesc mai presus de orice, *întotdeauna mă încred în El*. O fi lene și fatalism? Am destule surprize cu mine ca să nu mă

mire nimic din parte-mi. Dacă m-ar întreba El ce vreau pentru Anul nou, aş răspunde că nu ştiu. Cert, aş vrea Libertatea omenirii, împăcarea omenirii, aş vrea mijloace de a trăi larg, de a voiaja, de a mă îngriji. Dar simt că nimic din astea nu e absolut necesitate esenţială pentru mine azi. Ce m-ar fericii cu adevărat ar fi să fiu tânără şi să lupt pentru lumea toată, pentru îmbunătăţirea vieţii. Ce mă minează e simţirea inutilităţii mele pentru lumea de azi. Poate că Ion Marin Sadoveanu e mai real faţă de Dumnezeu. Simt că mă mucegăiesc şi mă revolt şi mă doare dar nu pot ieşi din mine cea de acum. Aş vrea să fiu o rază de soare, un curent electric, un câmp magnetic, un atom de uraniu dezintegrat. *Kurz und gut*^{68*}. Să fiu Energie vie. Aş vrea să am bani ca să dau de Anul nou, aş vrea să fiu tânără ca să mai pot spera. Cum îi înţeleg pe bietul Grig şi pe Lili¹², şi ei tânjesc şi-şi pierd, proştii, ultimii ani de tinereţe. Aş vrea azi să fac ceva, ceva mare, sau o prostie mare, să scap de mine. Dacă o fi să mor, poate atunci s-ar împlini în mine setea de „Aventură cosmică” de care mi-e poftă! Pui drag, mi-e dor de tine. Aş vrea să pornim amândoi hoinari prin Univers. Până una, alta, trebuie să fac socoteli meschine cu suta şi cu polul! Ce incongruenţă în viaţa mea! Te iubesc, numai tu, acum, mă înţelegi. Ajută-mă, dragostea mea. A. a ta.

^{1*}. Totul se aranjează (fr.).

^{2*}. De la fr. *fringale*, foame bruscă şi violentă.

^{3*}. De la fr. *supplier*, a ruga, a implora.

^{4*}. De la fr. *morigéner*, a certa, a dojeni.

^{5*}. A trăi periculos nu înseamnă oare, mai ales, a trăi inconştient? (fr.).

^{6*}. Nu eşti sigur de ziua de mâine (it.).

^{7*}. Umor amar (germ.).

^{8*}. „Mamei mele”, suflet plin de frumuseţe şi bunătate, de la Mezinul ei (fr.).

^{9*}. E mezinul meu (fr.).

^{10*}. Din lumea noastră (fr.).

^{11*}. Într-adevăr, nu se poate găsi ceva mai bun. Numai de mi-ar lăsa-o (fr.).

^{12*}. L-ai face pentru mai puţin (fr.).

^{13*}. Fie voia Domnului (fr.).

^{14*}. Tu ai dorit-o, Georges Dandin (fr.).

^{15*}. Ciudă, încăpăţânare (germ.).

^{16*}. De la fr. *bassiner*, a pisălogi.

^{17*}. Țineți-i departe de mine! (germ.)

^{18*}. Să încercăm (fr.).

- 19*. Încerc un fel de scriere automată (fr.).
- 20*. Încă mai rezistăm (fr.).
- 21*. Sălbatic (fr.).
- 22*. Fiecărei zile, suferința ei (fr.).
- 23*. Pe scurt (fr.).
- 24*. Doar atât (fr.).
- 25*. Cu atât mai rău pentru mine (fr.).
- 26*. Se vor resimți toți în jurul meu (fr.).
- 27*. Dacă acesta e sfârșitul, atunci e foarte păcătos (fr.).
- 28*. Numele prietenei (viitoare soție) lui Puiu Tăutu, care în franceză înseamnă iubita.
- 29*. Inspiratoare, muză (fr.).
- 30*. Pară, aici cu sensul de nătăfleață (fr.).
- 31*. Dragoste de maimuță (germ.).
- 32*. Lovitură după lovitură (fr.).
- 33*. Puțin îmi pasă! (fr.)
- 34*. Mamă de maimuță (fr.).
- 35*. Niciodată doi fără trei (fr.), cu sensul că un necaz nu vine niciodată singur.
- 36*. Ai de ce să fii dezgustat de omenire (fr.).
- 37*. Recuperare (germ.).
- 38*. Fac pluta (fr.).
- 39*. Ne ia apa (fr.).
- 40*. Nu m-am mai aplecat asupra ființei mele de carne (fr.).
- 41*. „Oh, să nu fii mereu decât undeva! Să nu fii mereu decât un oarecare.” (*Primăvara*) (fr.)
- 42*. De natură pământească (fr.).
- 43*. Ce tip șic e acest tânăr bărbat! (fr.)
- 44*. Asta sare în ochi (fr.).
- 45*. Șleampăt, neglijent (fr.).
- 46*. De la fr. *épanouir*, aici cu sensul de a înflori, a se dezvolta.
- 47*. N-am voce (it.), aici cu sensul n-am cu ce, n-am lețcaie.
- 48*. În viteză (fr.).
- 49*. Eram doamnă, fără dubii. Sufletul ușurat dă obrazului veștejit o transparență. Ieri, sunt sigură, ai fi fost bucuros să mă ai la brațul tău. Afară e frumos, puțin răcoare. Mi-e dor de Fericire. Te iubesc, puiul meu drag (în fr., în orig.).
- 50*. Presărat cu norișori pe ici, pe colo (fr.).
- 51*. De la fr. *lénifiant*, calmant, alinător.
- 52*. De la fr. *irremplaçable*, de neînlocuit.

- 53*. Nu sunt iubită pentru mine însămi, dar fiecare mă iubește pentru sine. De altfel e firesc. Sunt un stimulent sau, mai exact, eram, eram o sursă de energie, dar probabil nu inepuizabilă. Și nu ai dreptul să primești decât atât cât ai dat (în fr., în orig.).
- 54*. După toate astea, suntem greu încercați. De ce? Dar nu pot nici să mă revolt, nici să mă plâng (în fr., în orig.).
- 55*. Să rabzi (germ.).
- 56*. Ale felului nostru de a trăi (fr.).
- 57*. Impresie, senzație anterioară (trăirii unui lucru) (fr.).
- 58*. Cine trăiește în condiții meschine (germ.).
- 59*. Prea multă prudență și cuviință este uscăciune (fr.).
- 60*. Sunt puțin supărată pe el (fr.).
- 61*. Credincioasă ție însăși (fr.).
- 62*. Așa-numitul „caiet de amintiri” (germ.), obișnuit în lumea adolescenților.
- 63*. Prea multă dibuire (germ.).
- 64*. Ceva ce nu pot învinge (fr.).
- 65*. Fiecare pentru sine (fr.).
- 66*. Să nu mai vorbim (fr.).
- 67*. N-am fost niciodată iubită pentru mine însămi. Și totuși eu v-am iubit mereu pentru voi înșivă. Tu o știi, acum, când vezi limpede (în fr., în orig.).
- 68*. Scurt și cuprinzător (germ.).

1951

12 ianuarie

Pui mic și drag, azi e iar „o zi fatală”, 5 zile după Sf. Ion. Sper că o trec indemnă și pe asta, prea ar fi stupid să mor fără să fi văzut orizontul iar deschis și dreptate pe lume. Sunt de ieri într-un hal de agasare cum n-am mai fost de mult – știu de unde îmi vine: din lipsa de liniște și reculegere. Mă năpădesc vizitele de fiecare ceas. Îmi vine să-mi iau câmpii, uneori. Când dai să vorbești rezonabil cu un om care are nevoie de tine, sună și se introduce te miri cine – *comme un chien dans un jeu de quilles*¹. Trebuie să fixez o zi și pace. Voi lua duminica, dar numai după 3-4 săptămâni de vacanță totală. Am poftă să scriu, trebuie să isprăvesc ce am început. Iată, ți-o făgăduiesc ție. Te văd surâzând foarte sceptic, dar îți făgăduiesc că *până la 10 februarie*², voi închide ușa tuturor afară de duminica viitoare când am invitat deja. Cu cât mă apropii de sfârșit, cu atât mă simt mai vinovată de a-mi fi irosit viața în conversații interminabile cu fel și chip de oameni. Dacă mai trăiesc, *am încheiat* cu acest sistem. S-au petrecut multe, și plăcute și neplăcute. Drăguț vecinul meu în seara de Anul nou, sper să-mi poarte noroc „nelegitimii”? Și seara de 4 ianuarie, cu alți nelegitimi, a fost delicioasă. Îmi face bine să mai întâlnesc oameni tineri, plini de nădejdi sau măcar de iluzii. Simt că mă secătuiesc și că devin mizantroapă. Oamenii îmi par altfel, ca pe vremuri, când puneam ochelari colorați. Nu mă mai interesează adevărat decât foarte puțini, cei cu preocupări spirituale sau măcar cu inima și mintea preocupată. Am ajuns să nu mai găsesc ecou în mine pentru griji materiale, sociale, de ambiții și mai ales frica mă scârbește. Dacă ar fi să aleg pe cei cu care aș vrea să mă întâlnesc mai des, ar rămâne foarte puțini.

Pui mic și drag, dacă o fi să fie asta ultima pagină scrisă de mine, apoi halal final de viață a unei femei care s-a cheltuit pentru oricine, numai pentru ea nu a avut timp. *Avis aux amateurs*.² Să nu faceți ca mine. Nu mai

iubesc decât de la distanță. Râzi? Și eu, dragule! Sunt o infamă egoistă, o, tot ce vrei, dar mi s-a urât cu atâta vorbărie. Îmi e dor de lucru, de citit, de scris. A. a ta.

6 februarie

Dragule, n-am mai scris fiindcă viața mi se banalizează tot mai rău. N-aș fi crezut niciodată că e posibil să trăiești în asemenea marasm. Totul se îngustează – de la spațiul locativ până la orizontul intelectual.

În zilele de ger în care nu puteam ieși, am simțit cumplit ce strâmtă îmi e singura cameră, deși, rezonabil, recunosc că sunt încă o privilegiată. Spațiul „unic”, sensul unic, grija materială unică, uf! Trebuie să ispășim noi greșeli trecute și-mi vine a crede că avem de plătit chiar păcate din altă existență. Încerc să rabd fără să mă plâng și să mai plictisesc pe alții. Dar ce este *cel mai dureros este scăderea nivelului de viață sufletesc la toți*. Unii se îmbolnăvesc – ca Grig. Dă să iasă din marasm și nu-l lasă nervii întinși. Simt și eu că m-aș îneca din lipsă de interes vital, dacă nu aș avea credința, pe care o țin cu dinții! Credința în existența ta, a Voastră, a celor dispăruți și deci într-o lume infinită, alta, într-o Putere care le conduce pe toate. Câteodată mă întreb dacă unicul Dumnezeu atotputernic nu este totuși o ficțiune a noastră, ieșită din străvechea concepție socială în care Regele sau căpetenia era Atotputernic. Oare Democrația nu s-ar acomoda mai mult cu un Pantheon cu mulți zei? Totuși concepția științifică, unificatoare, ea însăși ne mână spre monoteism. Mă întreba Didi Sachelarie cum îl închipuiesc pe Dumnezeu. I-am răspuns că nu mi-L pot închipui, dar că îi simt prezența. Am exagerat ca să apăr cauza credinței. Căci rareori sunt clipele minunate când Îi simți prezența – credința e actul de curaj al unei ipoteze care, pe urmă, se verifică de-a lungul vieții. Eu cred adânc în prezențe nevăzute. Dar cum o fi acolo, în nevăzut, ordinea, asta nu știu. Iisus îmi e Dumnezeu vizibil. Pe El îl înțeleg, îl cred existent, îl văd în diverse situații relatate de Evanghelie. El este revelația, pe măsura puterilor noastre comprehensive și vitale, a marii Puteri creatoare pe care eu, una, nu o pot afirma decât mintal. Uneori am afirmat-o integral, atunci am avut experiența salvatoare a prezenței Lui. În toamna 1933 sau 1935 a fost întâmplarea din Biserica Sf. Mina. În toate cazurile, în anul când s-a înființat Creditul agricol. La tipătul

meu de deznădejde provocat de scârba de mine, scârbă de toate virtuțile mele sterpe, la suferința lepădării de mine, mi-a răspuns net. M-am trezit, pe neștiute, cu Sfintele daruri peste capul meu (preotul ieșise din Altar unde slujea fără ca eu să știu). Dar înainte de a constata Prezența Sf. Daruri, eu trăisem lepădarea de mine. Când am simțit peste capul meu pe Mântuitorul în chipul eucharistic, am simțit că sunt un punct pe o axă mișcătoare în centrul unui *Cristal infinit* (paradox, dar așa era) eram inundată de culoarea verde-albastră a mării când bagi capul în apă și deschizi ochii în ea. M-am simțit parte dintr-o ordine infinită și trăiam aceasta ca Răspunsul Celui chemat care mă asigură astfel că am și eu un rost în sânul realului adevărat. Doamne! Ce fericire am simțit atunci, pui mic și drag! Dau eu, uneori, să mă prostesc, să mă îndoiesc, ca să fac și eu ca cei „Inteligenți”, dar cum să neg ceea ce am trăit aievea? L-am trăit pe Dumnezeu ca o imensă rânduială, geometrică și limpede ca apa, l-am trăit pe suprema măsură a spiritului meu. Alții, desigur, îl trăiesc și în alt chip. Eu, una, nu am fost capabilă de a trăi Perfecțiunea decât matematic și în frumusețea culorii. Și acum, după atâți ani, îmi vine să plâng de fericire. Tu știi că-mi e frică de frica Morții, dar acum, uneori, mă surprind că trag de firul care mă ține legată de pământ și că (mă joc poate) mă încerc cu gândul morții. Gândul liberării totale îmi dă avânt. De ce vom mai ține la viața de aci, oare? Deseori mă întreb. E un fel de lene și de obicei. Anul trecut încă starea unui sentiment pe care l-am numit matern, dar care era *foarte complex*, mă legase iar de viață și deșteptase în mine gustul vieții – așteptare, nădejde, realizam legătura cu viitorul. Acum acest sentiment s-a liniștit, s-a dublat de spirit critic, i-a pierit aura noutății, m-am obișnuit să am un copil și cu gândul că nu e al meu. Anul trecut simțeam răspunderea, datoria pasionată pentru acest copil, îl simțeam cum crește, cum se deșteaptă, cum deschide ochii la cele mai înalte Realități, trăiam în emoția creației tot timpul. Acum am impresia că stagnează și că eu nu-l pot îmboldi. Misiunea mea s-a încheiat. Și mă trezesc într-o melancolie depresivă ca omul care n-are rost printre alții care se agită.

Și cursurile atât de vii, pasionante, anul trecut, stimulente și pentru prieteni și pentru mine, azi s-au redus la conversații familiare. Parcă totul concură să-mi strânteze orizontul, să micșoreze măsura mea. Primesc smerit totul, dar nu pot birui tristețea în mine, ceea ce e un păcat. Când am aflat că mi-au *topit* și pe Eschil, că și acest copil al anilor mei de maturitate mi-a fost luat, am suferit de o suferință curioasă. Rezonabil ar fi să-mi spun:

vom face altă dată o ediție revizuită, mai bună. Dar eu am simțit altfel, m-am trăit complet dată afară din viață – mă vezi cum plâng și acum. Anul trecut am trăit – târziu și văduvă, vai! – fericirea maternității, dar mi-a fost acordată. Puiu era ce fusese Buby² pentru mine la tinerețe. Acum vine săptămânal, cu multă afecțiune. Dar nici el nu mai are fervoarea de atunci. Parcă copiii altor părinți nu cresc și ei spre o adevărată detașare, dacă nu chiar spre indiferență totală? Cum era să-mi fie mie cruțată și această experiență? E bună fiindcă e reală. Primesc toate, Doamne, din mâna Ta. Facă-se voia Ta! Stelule scump, ce ai vrut tu să-mi spui când ai desenat în fața mea o inimă cu o aripă „pentru copilul meu” și începeai alta pentru fata mea? Oare e vorba de copiii mei adoptivi cărora le adresez „scrisorile”³? Oare, tu crezi că vor fi de vreun folos aceste scrisori sau numai un mijloc de a mă amăgi pe mine că sunt încă folositoare? A venit Mișu. Am stat cu el de vorbă despre Alexandru – are o obiectivitate care mă uimește, deși își iubește copiii cu o căldură aproape maternă. Ce bine că am rămas prieteni buni. Tu știi acum cât de bravă am fost, cât nu meritam învinuirile tale și că nu multe femei ar fi rezistat tentației cum am rezistat eu. Sunt recompensată, recunosc, prin sentimentul de respect și încredere și prin împăcarea mea cu mine. Când privesc în jurul meu, când mă analizez și pe mine, constat că îmbătrânim. Și Tity, ieri, vorbea de moarte cu un fel de satisfacție. Totuși, suntem încă prea verzi pentru ca acest sentiment să fie legitim. E numai efectul vieții noastre închise, fără orizont. Oricât m-aș amăgi că scriu, de vreme ce nu știu sigur că gândurile vor ajunge la cei cărora mă adresez, nu-mi dă satisfacția adevărată pe care o găseam scriind celelalte cărți. Poate că vina este în mine, nu mai am puterea să cred în mine. Îmi e urât de mine că îmbătrânesc, mi-e oroare de mine și mă reneg ca pe o străină, căci pe dinăuntru sunt alta, uneori n-am decât 25 de ani, de multe ori, vai!

8 februarie

Pui mic și drag, copilul meu – și asta e o iluzie, un Moș Crăciun, a fost la dejun. Am vorbit ca de obicei, lucruri esențiale. Aș vrea să-l pot ghida bine. Mișu, aflând de sfaturile ce i le dau, a rămas mirat de înțelepciunea mea. În fond îl învăț pe acest copil cum să merite dragostea unei femei de calitate,

căci egoismul lui bărbătesc ca și cel propriu personal îl expun la multe greșeli care l-ar putea face să-și piardă locul în viața unei femei bine. De unde experiența mea? Din suferință. Îl învăț să fie galant și bun ca tine, dar și mai atent la nevoile unei inimi femeiești. De câte ori nu m-ai lovit tu, cu o cruzime de neînchipuit! Erau uneori izbucniri răutăcioase, mă loveai în ce mă durea mai mult. Pe urmă corectai totul cu o gentileță, un elan generos, cu căldură de copil. M-ai ținut în *dușuri écossaises*, am fost de o robustețe sufletească mare, altfel mă înecam în deznădejde. De ce nu am acum 30 de ani? Cu puterea credinței tinereții și cu înțelepciunea de acum. Dar e stupid să mă încurc în regrete și doruri ridicole. Nu-mi rămâne decât să dau înainte cu fruntea sus, cu ochii limpezi și să nu mă mai gândesc la mine, nici în trecut nici în viitor. Viața este grea, o știu adânc, mai ales grea pentru cei ca mine făcuți pentru un scop și eșuați în altul. Știi ce aș dori mai presus de orice? Un copil al meu, un om pe care să-l ajut să crească, să colaboreze la o viață ne-ratată. Jean Paul și Mihaela nu mă iubesc adevărat. Puiu am impresia că mă iubește, că știe ce-l leagă de mine și că un sfat bun îl primește. Dar, firește, acum nu poate obține de la el eforturi și totala influență decât Aimée, așa se și cuvine. Sunt o mamă cu un fiu însurat, mă bucur că fericit și mulțumit, dar mă simt singură. Din fericire că mai sunt și Coca și Nana care, uneori, sunt mânate spre mine de un dor adevărat. Am fost o răsfățată, mi s-a părut că toată viața vor avea oamenii tineri nevoie de mine și iată că se descurcă și fără mine. Școală pentru desprinderea totală!

Philosopher c'est apprendre à mourir...^{3*}

Pui mic, iubit, mă duc să văd pe Bebe, tare e bolnav. M-a chemat, să ne mulțumim cu contemporanii. Ce-ți mai pasă ție? Când voi fi și eu liberă, ca tine, cu tine? A. a ta.

16 februarie

Dragule, se petrec lucruri mari în lume, dar noi le trăim, vai! pe măsura noastră zilnică. Preocupări meschine îmi închid orizontul, griji mărunte, financiare mă orbesc pentru marele plan divin ce se desfășoară sub ochii noștri. O găină a fost un eveniment în familie, este dezolant! Mă lovesc de tot soiul de mici jigniri, ca ne-sculatul în picioare a fostei domesticități, tratarea de la egal la egal, obligația de a trăi pe același culoar cu ei, a asista

la certuri, la ducerea la clo etc. Toate astea mă întristează și parcă mă ofilesc. *Tant pis pour moi*. Alții stau nespun mai incomod ca mine. Ce mă roade este că ar fi putut să nu fie așa dacă Jean Paul era cât de cât drept, recunoscător și conștient de ce se cuvine. Când socot bine, recunosc că vina e exclusiv a mea fiindcă m-am lăsat amăgită de făgăduielile lui, când i-am cedat dormitorul, ba chiar când am acceptat să vie în casă, la început. Dar ce să mai socotim conturi pierdute! Dacă se va mai schimba situația și ne vom putea muta după voie, cred că știu ce am de făcut. E în mine o adâncă nemulțumire fiindcă constat că cei nedrepti biruiesc pe cei drepti. Dacă n-aș crede într-o dreptate infinită, în care a noastră e doar un mic sectoraș, m-aș răzvrăti. Așa însă, mă supun. Dar de câteva zile mă tot întreb: oare Cristos a vrut ca noi să suportăm toate nedreptățile fără să mișcăm un deget? Cum, adică să deschidem calea tuturor răilor, să-i lăsăm să triumfe? Nu cred deloc așa. Cred că a cerut să răbdăm totul cuminte, fără scandal, dar nu a putut să ne ceară să ne supunem celor răi, fiindcă asta ar însemna încurajarea lor și triumful relelor! Dacă azi toți am repeta că nu există Dumnezeu și ne-am închina la idoli ar fi pe placul Mântuitorului? Deloc!

Mă muncește gândul ce a vrut să spuie prin: „Ce este al Cezarului”. După Evanghelie, nimic alt decât să plătesc impozitul și tot ce i se cuvine stăpânirii, dar „ce este al lui Dumnezeu, lui Dumnezeu”. Dar ce este al lui Dumnezeu? Oare numai sufletul, nu și trupul? Dragule, am fost întreruptă de vizite „fulger”. Am dormit iar (luminalul) ca o... bestie și acum aștept pe Viorica Păunescu. Trec zilele ca apa și nimic nu alege nimeni din ele! Mă simt tot mai strâmtorată în cușca mea fără aer și fără perspectivă⁴. Doar nădejdea Primăverii mă susține, mă bucur de pe acum să văd cum cresc mugurii, cum crapă, cum se acoperă plopii mei cu voalul verde.

Întâlnirea fulger cu Picki Slătineanu, tonifiantă. Ochi de om care crede fiindcă au văzut în absolut. Doamna cealaltă, pe care nu știu de unde s-o iau, dar mi-a făcut bine. Femei curajoase și răbdătoare. Ieșeau din Biserica Scaune. Sfânta așezată în fundul Altarului, foarte frumos, încât o poți vedea. Lume credincioasă intră și iese. Când preotul mi-a dat Mirul, am simțit că parcă îmi va aduce noroc. Ieșind am întâlnit pe Mimy Vardulea, plină de nădejde în Dumnezeu, dar soțul ei nici azi nu s-a întors din U.R.S.S. Adică lipsește de vreo 8 ani! Ce s-o mai alege de o astfel de căsnicie? Se vor regăsi îmbătrâniți, istoviți. Dacă tu te-ai întoarce acum? Ah, este altceva! Cred că acum ne-am înțelege în toate, iar eu ți-aș trece totul, am râde împreună de toate prostiile de care ne necăjeam ca și cum ar fi fost de vreo

valoare. Vai! Trebuie să fi cunoscut despărțirea îngrozitoare a morții, pentru a prețui viața în toate clipele ei! Iar am fost bolnavă, am crezut că mă lasă inima luni noaptea. Sunt pregătită mai mult sau mai puțin, deși aș vrea să mai văd multe lucruri, reinstalarea unei dreptăți cât de cât respectate, să mai revăd orizonturile largi, totuși prea sunt babă ca să mă mai bucur efectiv de viață. Pensionară, pusă la o parte a vieții. Perspicace până a nu mai putea să-mi fac nici o iluzie. Bătrână, exclusă de la bucuria vie a vieții. *Was bleibt übrig?*^{4*} Roluri sociale? Ta, ta, ta! Să nu ne facem jucării zadarnice. Dacă, dacă mor acum, tot mai păstrez oarecum legătura cu cei ce mă cunosc, tot vor mai regreta. Mai târziu, nici atât: *ça leur sera un bon debarras*^{5*}. Uite, ca să vorbim franc de tot: aș vrea să am cel mult 30 de ani, cu studiile cum le-am făcut, cu capul mai limpede ca atunci, fără iluzionismul de care am bolit și fără prejudecățile care m-au încurcat. Cu mintea mea, cu temperamentul meu, cu curajul meu, dar fără mila din suflet care, veșnic, m-a făcut să las locul altora, cu puterea de a vedea pe alții suferind și să nu-mi pese! N-aș mai fi eu? *Tant mieux*^{6*}, aș fi o ediție corectată. Apropos: domnii de la Fundație mi-au topit pe *Eschil*. Am simțit o sfâșiere, parcă mi-au sugrumat un copil. Nici de asta nu am avut parte. Nu mă răzvrătesc, îmi zic: trebuie, desigur, că plătesc ceva din viața asta? Nu cred, din vreuna anterioară, căci tot mai mult cred în revenire. Altfel ce se vede în lume ar fi monstruos de nedrept și de fără rânduială. Dar Dumnezeu nu poate fi autorul monstruoșităților! Mare aventură viața! În fond face să treci prin ea ca printr-un tunel, ca să te trezești dincolo! E frumos acolo? Așa trage nădejdea și inima-mi atât de dornică să iubească, nu doar să tolereze. Căci iubesc, e adevărat, dar nu mai am credința aia totală în oameni, pe care o aveam! Și totuși sunt unii teribil de buni și calzi și *aimables*^{7*}. Mă necăjesc pe mine când constat cât am devenit de lucidă, de perspicace pentru toate deficiențele! În schimb detectez și toate calitățile și mai ales atât de rara generozitate pe care unii o au la maximum. Cei tineri sunt mai calzi ca mulți din generația mea.

Dar gata cu analiza. Știu prea bine de unde îmi vine acest iz amar. Din nou o decepție asupra calității unui om. Nu clasa I. Deși totul o promitea. Un oarecare egoism material și un oarecare interes pentru lucruri materiale, care exclude suprema generozitate pe care i-o atribuiam. Ce delicate sunt simțurile omenești! Același lucru mi s-a întâmplat cu mica soție a nepotului meu. E adorabilă, dar săracă în spirit. Celălalt? Nu înțeleg ce nu e bine în ce îl privește. Poate moștenirea spirituală inferioară de la unul din părinți,

poate numai o criză de creștere. Este ceva lipsit de lumină, ceva greoi în sufletul său. Poate va trebui să fiu atentă, să fac tot ce pot pentru a-l lumina. Tânărul vecin și iubita lui sunt drăguți și el face mari progrese, mă simt bine când sunt în odaia de alături, iubirea este întotdeauna înviorătoare!

Dragul meu, te iubesc. Spun atâtea prostii. Nu merită să-ți apleci urechea spre ele. Și eu sunt surdă la ce spun alții. Nu înțelegem nimic din ce se întâmplă în lume – se luptă, se omoară și se minte și cine poate ști ce se pregătește *pentru fericirea lumii*? De ce nu preiei această oribilă politică în mâna ta pentru a o rezolva după înțelepciunea divină?

De ce nu interveniți voi? Ori nu puteți? N-aveți decât puterea de a contempla obiectiv dar nu și de a interveni? Ce știm noi? Biete muște care zbârnâim, ne agităm și habar nu avem de ce! Mă supun, e drept, cu un fel de amărăciune, cu un fel de *à quoi bon*^{g*}, cu un fel chiar de răzvrătire, nu cu dragostea definitivă în Dumnezeu. E Lucifer încă tare. Ajută-mă să găsesc supunerea adevărată.

Te iubesc – vă iubesc – nu mă părăsiți, vino, pui mic și drag, de mă ajută.
A. a ta.

20 februarie

Pui, m-a anunțat Grig că a fost anunțată moartea lui André Gide, care s-a stins azi-noapte. Visul meu cu urna destinată lui în o grădină uscată m-a trezit azi-dimineață cu spaimă în suflet că s-a întâmplat ceva. Și așa a fost. M-ai văzut, desigur, plângând cu mare foc. Prezența lui îmi era o mare bucurie, un fel de garanție de cultură adevărată și ca o decorație pe existența mea umilită. Semnele de prietenie ce mi le da mă făceau mai conștientă de valoarea mea. Mă doare sufletul că nu-l voi mai vedea, nu-i voi mai auzi glasul. Se rupe iar o verigă tare de trecut. Ar trebui să nu fiu tristă, va fi acum mai aproape, nedespărțit de spațiu și timp, fiindcă cine știe dacă mai pot eu să mă duc vreodată în Franța! Toți prietenii de acolo sunt pentru mine ca și pierduți – pentru totdeauna. Totuși, un semn, o vorbă scrisă!

Grea e viața, pui mic! Cu Gide am impresia că se stinge generația celor Mari în Franța. Mai rămâne Claudel! Sunt foarte tristă, parcă mi s-a luat ultimul lux din viață. Ne supunem și basta! Mă tem pentru Georges Nazarie, căci pe lângă urna lui Gide mai era una mică, în vis.

Pui mic și drag, nu mă lăsa, vino-mi în ajutor, adu-mi și câte o bucurie. Tristețea asta o așteptam cu aprehensiune de câteva luni. Ce grea e viața, dulcele meu! Ajutați-ne să credem în a voastră, ajutați-ne să credem în viața nevăzută! Căci trebuie să fie greu și să mori. Sau nu? Ajută-mă să trăiesc bine și frumos. Nu te supăra pe mine când mă scobor sub nivelul pe care mi-l cereai. Tu, dragule, te rog tare, ajută pe André Gide să se descurce dincolo, inițiază-l. Marea lui inteligență l-a oprit să recunoască cele nevăzute. Dar poate de la ultima carte până azi-noapte s-a schimbat. Nu mă tem pentru sufletul lui care era mare și plin de dragoste. Vreau să mi-l amintesc cum l-am văzut ultima oară în gară la Lisieux, când m-a sărutat pe amândoi obraji. Am știut de atunci că îl văd pentru ultima oară. Pui mic, aibi grijă de sufletul lui. Nu mă lăsa. Din toată inima, a ta, A.

21 februarie

Dragule, după o zi grea de tristețe ca cea de ieri, m-am trezit azi liniștită, iar acum, după ce, ca aseară, am citit mult din *Jurnalul* lui A. Gide, mă simt ușurată de tristețea care mă apăsa teribil ieri. Moartea lui o simt ca o mare pierdere pentru spiritualitatea contemporană și pentru mine personal ca ultimul martor mare al miciei, măruntei mele valori. Nu știu dacă mă prețuia, mai bine zis cât mă prețuia ca inteligență, dar știu, din toate manifestările lui, că mă prețuia ca om. E în toate scrisorile lui mai mult decât simplă politețe, e o tandrețe ca pentru unul din neamul lui. Soarele, primăvara din aer mă silesc parcă să mă bucur. E un elan azi în suflet care nu uită durerea de a fi pierdut pe acest mare Prieten îndepărtat, dimpotrivă, e ca un fel de simțire curioasă că el triumfă. *A biruit*, cum spunea Regina Maria. Știu că de acum înainte vom fi mai aproape fiindcă spațiul nu-l va mai împiedica să ne viziteze. Ce cald își iubea soția! Ce frumoase sunt paginile din '38 și '39 când era în doliu. Nu credea în supraviețuire. Acum poate că o va recunoaște, totuși. Sau dacă el avea dreptate, iar noi ne înșelăm, el și-a trăit viața cinstit, conform credinței lui. Am scris doamnei van Rysselberghe ieri. Sper că-mi va răspunde cum s-a precipitat acest sfârșit neașteptat. Altădată aș fi dorit să știu că la sfârșit s-a întors spre Dumnezeu. Acum nu mă îngrijorează câtuși de puțin atitudinea lui. Dumnezeu nu poate ține socoteală bietului om de toate greșelile lui. El nu pedepsește, doar

consecințele greșalelor noastre pot fi dureroase. Oare Spiritul liberat prin moarte să sufere pentru că n-a văzut limpede în timpul vieții, întrupat? Ei și? Dacă vede când este liber! S-ar putea ca să rămâie în întuneric și acolo, dar nu un spirit ca A.G. care s-a dezbărat de egoism și care a tins spre Cristos cu o căldură și cu o puritate de copil. Mă rog din toată inima pentru sufletul lui mare și bun și nu mă tem pentru soarta lui. Cu Montaigne, cu Goethe și cu tine, dragul meu, îl cred în bucurie și seninătate. Nici eu nu doresc să ajung decât în lumina voastră, a acelor care ați iubit și viața pământescă. Sfinții prea înalți mă umplu de teamă respectuoasă. Ce curios! Parcă s-a mai deschis încă o barieră între noi, parcă tot mai ușor îmi va fi să trec spre voi. Să zbori în aerul limpede, în lumina veșnică, cu cei dragi, să poți proteja pe cei încă împotmoliți în materie! Doamne! Te iubesc. Ajută-ne să ieșim din gheena în care trăim. Dacă aș fi la Paris, i-aș duce violete, oare știe de noi? Ori doarme? Aștept să-mi dea un semn în vis. Continui să mă rog pentru sufletul lui. Ieri am aprins lumânări la Biserica italiană. Oare voi simțiți gândurile noastre? Oare la ora asta e vreo ceremonie la Paris sau la Cuverville? Aștept scrisoare de la Petite Dame⁵ care trebuie să fie foarte amărâtă ca și Roger [Martin du Gard] și Jean [Schlumberger]. Îmi e foarte dor de ei toți. Parisul a pierdut încă unul din cei care mă făceau să-mi fie dor năprasnic. Citeam scrisorile de la André Gide, de la P. Desjardin, de la Charly [du Bos], îmi sunt atât de prezenți! Nimic nu mă desparte *par moments*^{9*} de voi, cei invizibili, pe când cei vii sunt uneori atât de departe. Voi telefona lui Vianu și lui Pippidi. Îmi e dor de ei și de Berza.

Pui drag, ajută-mă să mă echilibrez, să nu mă falsific sub presiunea evenimentelor. Vă iubesc. Veniți spre mine și mă susțineți. Te iubesc, A, a ta.

23 februarie

Dragoste, zilele astea am fost tot timpul cu gândul la Paris, n-am radio, n-am putut urmări desfășurarea evenimentelor în jurul lui A. Gide. Doar ce mi-au spus alții. A murit împăcat. *C'est bien, c'est bien*. „E bine, e bine” – despre ce o fi spus asta? Aștept vești de la doamna van Rysselberghe. M-am calmat citind continuu din *Jurnalul* lui. Ce luciditate, ce sinceritate, ce profundă omenie. Îmi pare că-i aud glasul din vorbele lui. Îl simt aproape,

dar Franța a pierdut pentru mine una din bucuriile mari ce așteptam de la ea. Azi-noapte am făcut iar bilanțul a ce ne mai poate aștepta. Atât de puțin! Aici, pe pământ, ca să guști fericirea lui, trebuie să fii tânăr. Cu bătrânețea nu ai ce căuta aici.

[Textul care urmează, aproape în întregime un eseu dedicat lui André Gide, a fost redactat în lb. franceză. Am considerat că e de preferat să-l dăm aici, în traducere, între ghilimele ascuțite, iar nu la note – n.r.]

«Are dreptate când deploră bătrânețea (1928-1931) și încă nici nu era! Dar iată: când nu mai există dorințe, s-a isprăvit cu tinerețea. Și ce e încă mai trist, nemărturisit pentru a deveni ridicol. Nu, nu e posibil să împaci viața cu bătrânețea care nu este aici decât o intrusă. Toate virtuțile sale nu valorează nimic pentru viața însăși, ele sunt bune pentru o viață spirituală. Moartea ar trebui să ne fie o mare prietenă când viața nu ne mai poate tolera. Nu că mi-ar lipsi dorințele, o, nu! Dar nimic nu le mai poate împlini. Devii exigent și oamenii actuali devin sau călugări sau vulgari. Entuziasmul anului trecut s-a stins, nu mai sunt posibile iluziile, văd prea bine până-n străfundul oamenilor și al lucrurilor. Nici o speranță de nicăieri. Obligația de a trăi în condiții precare. 29 de zile pe lună în căutare de bani, nici o plăcere de a mai lucra, de când mi-au „topit” ultima carte, mă văd foarte departe de lumea actuală de la noi. Ei se lipsesc de mine și eu de ei, tot mai străină, în propria mea țară. Doar persoane dintr-o anumită generație și dintr-o anume lume, care îmi mai cunosc numele, încă în viață, dispar! Nu e falsă modestie, valoroz mai mult decât o grămadă din cei care se agită astăzi. Sufăr cam din toate. Adineaori, telefon de la Natalie Slivici, toți prietenii mei se gândesc la mine, ascultând știrile îndepărtate despre marele dispărut. Astăzi, aici, în România, sunt poate singura ființă care a avut fericirea să-l cunoască mai de aproape, să aibă onoarea și fericirea să simtă gândul lui amical și afectuos.

Și să nu pot nici măcar să scriu și să vorbesc despre el! În cerc restrâns vom face o lectură. În ce mă privește, îl consider mult mai mult decât un mare scriitor. Este Montaigne al epocii noastre. El este cel care a readus timpului nostru o autenticitate pe care o pierduse. Montaigne își elibera contemporanii de o tradiție tiranică. Gide ne elibera de prejudecățile nu numai sociale, dar și morale și științifice! Sunt sigură că a lărgit nu numai câmpul de investigație psihologică, dar că a deschis ochii asupra multor

minciuni convenționale în morală, lărgindu-i orizontul. Cu el, umanitatea a câștigat în adâncime și ceea ce trăia ascuns în întuneric din cauza fricii, a rușinii și a sentimentelor negative a fost adus la lumina zilei.

La o primă vedere, găsim fenomenul ca urât, imoral etc. Dar, dacă urmărim *Jurnalul* său, descoperim accente splendide în dragostea sa, chiar dacă „vinovată”, o fervoare pentru ființa umană pe care nu o regăsesc la nici un moralist afară de Montaigne. În ceea ce lumea numește „viciu”, Gide aduce o fervoare spirituală și dragostea pentru uman îl pătrunde mereu atât de adânc, încât toate gesturile și actele lui nu mai au nimic șocant. Este în acest mare, acest unic *Umanist* al timpului nostru o asemenea dragoste care este nu numai respect pentru ființa umană, încât eu îl consider mult mai creștin decât pe un alt mare creștin, de exemplu, Claudel! În ce privește această formidabilă inteligență, atât de imens cuprinzătoare și care se ascutea în intuiții profunde, el nu are egal decât în modestia sa. O modestie pe care nu o simt sentimentală, ci cu adevărat intelectuală sau, mai curând, de esență spirituală pentru că implică experiența dintre diferența între rațiunea imensă și obiectul infinit. Căci modestia nu e un sentiment social, ci unul aproape religios. Ea nu se smerește în fața oamenilor, dar îngenunchiază în fața lui Dumnezeu. E poate nepotrivit să vorbești astfel despre un ateu. Însă nu l-am considerat niciodată un ateu, chiar dacă uneori se năpustește, și pe bună dreptate, împotriva bisericilor, compromise prin relația lor cu Lumea. Gide nu a fost niciodată un necredincios, un ateu (nu scrie el într-un loc, în *Jurnalul* său, referitor la o critică care i se făcea pentru o exclamație în *Numquid et tu...?*: „Am nevoie de Dumnezeu tot timpul”?)

El nu crede în supraviețuire. Marea sa inteligență îl împiedică să facă „pasul”, ceea ce nu-l împiedică să fie profund religios în atitudinea sa funciară. Nimic nu este neglijabil în Univers pentru el. Spiritul său științific însuși este încastrat ca o piatră prețioasă în inelul masiv, în atitudinea sa în fața vieții. Aceasta este *fervoare și dragoste* și nu numai rațiune. A fost atât de adesea acuzat de inconsecvență, de neliniște și de ezitare, dar nu e drept. Căci toate acestea nu sunt decât aspectul formal al vieții înseși, pe care încerca și reușea s-o trăiască și nu numai s-o cuprindă cu inteligența. Nu este adevărat că nu avea principii și convingeri, dar avea curajul să le trăiască pe toate și să *aleagă* pentru a acționa, după ce le trăise și nu numai le observase. Ceea ce mi se pare unic în acest mare om (mai ales om și nu

doar spirit) este că, în afară de a-și mărturisi faptele, a reușit să *le trăiască de adevărat*.

Viețile obișnuite sunt de cele mai multe ori făcute după un model, un ideal propus. Așa este viața pe care o suportă și o trăiește direct, pentru a o evalua apoi, bună sau rea, dar fără să-i anticipeze valoarea înainte de a o trăi. O adâncime nu numai a cunoașterii de sine, dar și a actului însuși a vieții care irumpe nu numai din funcțiile biologice, ci și din adâncul unui *eu*. Pe acesta îl observă Gide și, în raport cu calitatea sa, el judecă ființa umană. Cred că nu este just să consider că este doar un joisseur în viață, că-i primește propunerile fără discernământ, că ar fi un amoral și doar un adorator a vieții naturale, elementare. Dar deloc.

Dacă el consimte să urmeze imperativul instinctului, este pentru că el constată că instinctul este încă un imperativ pentru el, pe când moraliștii resping domnia instinctului și-l înlătură, totuși cedându-i. Regretul și remușcarea lor le pare o superioritate morală, își luminează *eul* esențial din această căință și secret ființe morale pentru că-și reneagă faptele. Gide îmi pare mult mai moral pentru că este veridic. Aceasta nu înseamnă că el nu a luptat cu pornirile sale, dar când acestea au prevalat, el nu invocă calitatea sa prin lupta pe care a dus-o, dar o clasează după reușita sa, judecându-se în raport cu însuși izvorul actelor sale bune sau rele. Este vorba despre însăși calitatea umană și nu numai despre acceptarea teoretică a unui principiu. Este un studiu al omului, studiu științific (ca și de altfel la Montaigne). Și totuși el este un moralist ca și Montaigne. Și în cea mai directă linie a spiritului francez, dar un moralist care nu proiectează un cod de comportament, ci propune obligația morală a veridicității mai presus de toate. El o numește sinceritate și totuși o contestă, căci, așa cum o recunoaște undeva în *Jurnalul* său: „Nu poți fi complet sincer exprimându-te, exteriorizându-te”. Nu cred că el vorbește despre sinceritate altfel decât ca despre un adevăr obiectiv, dar modestia sa funciară îl îndeamnă să dea atitudinii sale o denumire mai puțin importantă decât o merită aceasta. El vrea mereu adevărul, în sine ca și în afara lui, îl numește sinceritate din modestie, căci el nu crede că *adevărul său* este tot adevărul. Departee de a fi *prudentul* pe care unii îl numesc *șiret*, el este dimpotrivă omul cel mai imprudent, destăinuindu-se total, fără rezerve. *Natură superior eroică*. Știu că după trecerea primei emoții a dispariției sale, vor reîncepe acuzațiile de imoralitate, căci, dacă până la urmă este acceptată mărturisirea „viciului” și nonconformismului său, i se impută de a nu le regreta, ceea ce înseamnă că

ar trebui să accepte morala tuturor. Cartea sa *Corydon* a fost un scandal chiar pentru prietenii săi; mi-am dat osteneala, nu numai de a înțelege atitudinea sa apologetică (în acest sens mi-a făcut cinstea să-mi explice intențiile sale din acea carte – nevoia de a-i ajuta pe nenorociții care erau în pragul sinuciderii), nu numai de a înțelege intenția plină de bunătate și de caritate, dar am încercat de a participa și am resimțit în acea zi de 17 septembrie 1938 la Braffy, în timp ce vorbea în trăsură, drumul spre Lisieux, toată căldura afectuoasă a inimii sale. Acest om gândea până la rădăcinile ființei înseși, căci nu poți înțelege decât coborându-te până la limitele subconștientului. Imoral? Pentru că nu mai luptă împotriva unei tendințe pe care o recunoaște ca esențială în el? Este ca și cum ar fi imoral pentru că mesteci hrana nu cu molarii absenți, dar cu incisivii. El nu vede altfel fenomenul homosexualității. Ce ar fi câștigat ca moralitate dacă toată viața ar fi continuat să urmeze această înclinație? Ar fi fost un neliniștit – de altfel lupta sa e lungă – el nu se iubește vicios, se *acceptă* numai pentru a-și salva sufletul. Căci, doar cedând înclinării sale, el se liniștește, se normalizează și poate lucra. El acceptă, ca orice om, impulsunile sale sexuale normale.

Le spun normale, căci scopul lor este natural: procreția. Dar care este diferența între un homosexual ca Gide și „normalii”, care negândind decât la plăcere frânează efectele naturale ale actului? Pentru aceștia, plăcerea este singurul scop al actului. Ca și pentru homosexuali, dar, poate, contra voii lor. De asemenea dragostea pe care Gide o resimte pentru tinerii săi iubiți este foarte aproape de nevoia spirituală de a-i *forma*. Se resimte peste tot în *Jurnalul* său prezența acestei iubiri, care ar fi considerată ca o magnifică virtute la un heterosexual, dacă el s-ar dedica educației. Nu vreau cu nici un preț să idealizez pentru a escamota adevărul, însă vreau să fiu dreaptă și nu suport condamnarea în numele unor simple formule vagi. Imoralitate pentru că acceptare, chiar de ar fi acceptarea unei diformități. Dacă ar fi vrut să ridice diformitatea la rang de lege înțeleg că s-ar putea ivi revolta, dar el anunță numai și demonstrează că și diformitatea este natură. Și că nu avem dreptul să o condamnăm ca inumană. Și ceea ce urmărește el este tocmai recuperarea umanului în noi toți. Dar el nu plasează umanul în cutare sau cutare atitudine pentru că aceasta este a majorității. Căci umanul nu se recunoaște prin frecvență, ci prin calitate. Care este aceasta pentru a fi morală? Pentru el, ca și pentru Montaigne, *adevărul este începutul unei mari virtuți*. Acest apel pasionat pentru adevăr, pe care îl proclamă nu fără

riscuri, dar mizând până la capăt, iată eroica lui morală. Cât despre acuzația superficială că i-ar amăgi pe tineri e stupid! El se adresează tinereții compacte și oamenilor maturi. Oare toate *Suzanele la baie* nu ar îndemna la dezmaț? De ce toate nudurile expuse în muzee, unde sunt duși chiar și copiii?!

De altfel nu detractorii mă interesează pe mine, vreau să precizez, dincolo de simpatia care mă leagă de André Gide cât era în viață, ci valoarea pentru eternitate a acestui mare om.

Gata cu raporturile particulare, acel André Gide, al fiecăruia, aparține acum veșniciei. Desigur lui nu i-ar plăcea acest mare cuvânt, dar dacă nimic din ce este pământesc nu este etern, spiritul este. Și, ca Spirit, astăzi, „iubitul” nostru maestru, în măsura în care ne iubea și nu voia să se despartă de bieții muritori pe care îi iubea și care suntem noi, el intră în Eternitate.

Nu pot să mă mulțumesc cu compromisul care ar consta fie într-o explicație benignă sau într-o scuză etc. Prefer să-l știu imoral pe deplin, decât să mă mulțumesc „al tolera în marginea moralei”. De aceea îmi pun întrebarea la care trebuie să răspund cu cea mai perfectă veracitate. Da, André Gide este un revoluționar, nu în social, dar în morală. El nu răstoarnă cu tot dinadinsul valorile, ci provoacă un examen sever, mai curând al credințelor decât al principiilor. Nu l-am auzit niciodată să ceară o opunere la principiile creștine, ci, dimpotrivă, el pretinde împlinirea lor autentică. Virtutea de bază îmi pare a fi autenticitatea, deci veracitatea. Și calitatea umană se manifestă în actul însuși și nu în bunele intenții.

Exigent ca un protestant, când proclamă bucuria ca un scop suprem (*Goethes Heiterkeit*), deci nu plăcerea, dar bucuria, stare esențial superior umană, efect al unei realități echilibrate și mai ales departe aparență mincinoasă. *Bucuria este starea atestând ce este divin în noi.*

Măine, poate, voi continua, sper. Căci vreau acum să posed o imagine esențială a acestui prieten care îmi arăta adesea dovezi ale încrederii sale.

Aceasta este pentru mine o apreciere definitivă, și pentru ceea ce sunt, dar și pentru ceea ce alții cred despre tine. Sunt fericită de a fi fost în ochii lui unul dintre cei, așa cum mi-a scris „O, nu! Nu vă uit, sunteți dintre aceia pe care nu-i uiți niciodată”. Nu vanitatea mă împinge să scriu aceste cuvinte, dar în aceste timpuri, în care mă simt atât de inutilă, e o mărturie a calității mele. Te simți atât de umilit câteodată, atât de neînsemnat. E adevărat, valorăm atât de puțin în fața veșniciei, dar să te simți pus deoparte de imitații umane e dureros. Și totuși, trebuie să rezisti și cel puțin să nu-ți

arăți suferința. Suferință? Nici măcar, dar o scârbă și o oboseală de a trăi. De-aș fi tânără, o, de-aș fi tânără! Dragul meu, nu mă părăsi. Conversația cu Adina Dron, foarte aprigă, informată, cunoscându-și lumea, dar mai impresionat dureros, cu ce dezinvoltură vorbea în fața tânărului pastor Mosc despre relațiile amoroase ale unei anumite femei, pe care nu are datoria să o respecte, desigur! Dar faptul în sine... Vorbea despre aceasta ca o femeie în vârstă pentru care toate astea sunt fleacuri. Iată rezultatul tristei ei experiențe în lagăr, din vară.»

Mi-am irosit viața. De altfel *nici nu am talent*, cum s-a pretins. Îmi dau seama ce este un talent – o ușurință în exprimarea gândurilor. Eu nu creez frumusețe, totul este intelect. Nu e grație în mine. Mă detest. Și totuși sunt iubită. De ce? Pentru că sunt dezarmată: copil, biet copil! Mă detest. Viață irosită. Cum aș vrea acum să fiu într-o țară liberă, să fiu bogată, sănătoasă, utilă, să mă bucur de obligația și de frumusețea vieții și să-i ajut pe toți să se bucure. Păgână! Ce dacă! Nici chiar viața mea creștină nu e har, totul este voit, este efort. Cine m-a evacuat din mine însămi încă de la începutul vieții? Urâtenia mea care m-a umilit, apoi neputința de a face rău oricui. Lipsă totală de instinct de conservare, dar în acest caz, această lipsă nu este o aptitudine superioară decât dacă ai o statură imensă. Am avut poate un tipar inițial mare, l-am micșorat din cauza circumstanțelor meschine ale vieții mele, handicapată de urâtenie și de sărăcie. De-aș avea dreptul să-mi pun o dorință profund sinceră, iat-o: *să trăiesc în țara mea liberă, să fiu bogată*, să am posibilitatea să spun și să scriu tot ce gândesc, pentru a-i îndruma pe tineri. Să călătoresc, dar ca să mă întorc la mine, într-un *home*^{10*} elegant. Și iată, visuri. Sunt sigură că și în viața de apoi voi avea mult de ispășit: nu păcate, ci slăbiciunea de a nu fi știut să trăiesc conform temperamentului meu. Moartea lui Vicky Berceanu mi-a pus în suflet amintirea morții. M-amenință și pe mine, dar care este bagajul meu pentru dincolo? O mică viață, o cinstită, mică viață meschină și o sete nepotolită de viață superbă. Alice a ta.

26 februarie

Dragoste mică, de când n-am mai scris, ne-a lovit o altă durere. Moartea lui Georges Nazarie. Îl iubeam ca pe un adevărat prieten. Un om aspru în

aparență, în fond un suflet bun, cald. blând și drept. Fify cu adevărat o credincioasă. O dovedește în calmul suferinței ei. Inima mea iar face istorii de ieri-noapte. Nu mai știu cum s-o tratez. Nici nu mai știu dacă viața ce mă așteaptă mai face s-o trăiesc. Dar fără să-mi fie propriu-zis frică de moarte, nu pot spune că o doresc. Aș mai vrea să văd diverse lucruri, Parisul cu prietenele și prietenii de acolo, să mai scriu o carte, dar mai ales să văd Țara românească fericită! Dragoste, ajută-mă și la viață și la moarte. În ultimul an m-am lipit iar de pământ, au izbucnit resturi netrăite, la lumină, am luptat cu mine, cu lumea, m-am scârbit de oameni și de mine. A fost un fel de răscoală a gândurilor și în inima mea – nu cred că am calmat-o cu totul – căci sub oboseala de viață și indiferența care mă năpădește uneori nu sunt decât o asfixie lentă a sufletului și o paralizare progresivă a elanului. În fundul fundului clocotește încă lavă multă și nu „tătă e bună”.

E frumos afară, primăvară. Violete la portretele tale și ghiociei. Îți aduc și ție acolo, dacă ajung să mă duc la înmormântarea lui Conu Georges. Constat în mine o „ușurime” pe care în tinerețe aș fi numit-o „grație”, dar acum devine inconștiență. Până și moartea mi se pare o simplă aventură. Sunt caraghioasă, n-am picătură de simț tragic în mine? Ori am ajuns la seninătate? Nu știu ce să cred de mine. Inima mă doare, Conu Georges e mort, André Gide e deja în pământ – totul în 5 zile – pe mine mă doare dispariția lor adânc, dar e pe dedesubtul tristeții o bucurie latentă, parcă aș ști că toate astea sunt doar aparențe. *C'est bien, c'est bien* a spus André Gide, poate a întrezărit un „dincolo”!

6 martie

Dragoste, azi sunt 6 ani de când s-au schimbat definitiv lucrurile la noi. Și iată nici nu avem curajul să numim lucrurile pe numele lor! Și eu m-am prins ieri cu o lașitate. Am dat 100 lei unor indivizi care mi-au cerut-o pentru o inițiativă pe care eu o dezaprob. Frica, sub o formă sau alta, ne năpădește pe toți, mai mult sau mai puțin. Nu mai ești liber. Toți suntem triști, fără dorință de a trăi. Cu fiecare săptămână e un progres în decrepitudinea noastră. Am ezitat să întrebuintez acest cuvânt prea tare, dar când în loc să urci, cobori, ăsta e termenul. Să nu vezi decât mizerie în jurul tău, să nu auzi decât voci fricoase, îngrijorate, să nu mai fii sigur de

libertatea ta, e de ce să nu mai iubești viața. Și totuși nu pot să neg că sunt și reforme bune. Rhea îmi vorbea despre biblioteci care sunt organizate peste tot și că cititorii se înmulțesc. Apoi munca pentru toți, dacă n-ar fi extenuantă și abrutizantă, ar fi un progres imens pentru educația noastră. Chiar reglementarea chiriilor, de n-ar fi teribila aprehensiune a provizoratului! Doamne, ce presiune nemiloasă la care supui un întreg popor! Măcar am învățat ceva? Niciodată n-aș fi crezut că teroarea ar putea dura 6 ani și acum ne-am obișnuit să suferim, să respirăm cu un singur plămân, să trăim într-o acceptare fără margini. În fiecare zi aflim de dispariția unei alte cunoștințe, încât moartea a pierdut din îngrozitorul ei prestigiu, apare câteodată chiar ca un privilegiu. Caut să-mi închipui starea de conștiință a guvernanților noștri. Au ei cât de puțină imaginație? Cum pot suporta, admite torturarea unui întreg popor nenorocit? Chiar dacă poruncile vin de departe, de unde nu mai suntem decât *un număr* și niște pioni, cum poate să-i lase liniștiți proximitatea unei suferințe atât de mari? Căci, până la urmă, și ei sunt oameni! Cum pot dormi? Să nu-mi spună că este totul pentru binele viitor! Binele nu poate fi înfăptuit prin rău! Exemplul Inchiziției ar trebui să le ajungă. Dar mă îndoiesc că ordinele vin din grija pentru viitor, totul e doar luptă, oportunism de moment, fără alt scop îndepărtat. E lupta împotriva celor care pot dăuna regimului. E legitim din punct de vedere natural. E o luptă pentru viață. Asta mă dezolează, căci lipsește orice considerent moral. Din punct de vedere *vital*, au dreptate.

Dar iată, ne întoarcem la junglă! Și cum adversarii lor sunt la pământ, nu se mai poate spera nimic din punct de vedere moral și al unui progres spiritual. Viața e mai puternică decât Cultura. Oare se pot inventa și alte valori decât cele deja cunoscute? Poate fi depășită „justiția” ca valoare socială? Desigur, îți vor spune, „tocmai pentru a o instaura, luptăm împotriva vechii injustiții!” Dar aici e eroarea! Nu se instaurează „Justiția” cu prețul celei mai flagrante injustiții! Adânca mea tristețe vine din decepția pe care mi-au produs-o comuniștii! Există posibilitatea de a asana o lume destul de putredă, dar nu prin excesul unei alte putreziciuni. Doar Cristos și doctrina carității creștine pot să curme răul! Dar din păcate, nici în lumea creștină nu văd simptome de dragoste pentru dușmani. Căci riscul de a fi înghițiți de ei e prea mare. Iată de ce generația mea poate muri de disperare! Ai vrea să te refugiezi în micul tău colț privat, dar nu descoperi decât mizerie și neputință. Viața nu e tragică pentru noi. Îi lipsește energia de a combate! Ne înecăm în turbă, în lacuri masuriene, ne înghite mълul. Ce poți

face? Să câștigi țărâm în duh? Să suferi și să accepți, da. Dar să te și bucuri de asta? Am plâns de mizeria mea intimă!

8 martie

Pui mic, afară e primăvară în plin, eu nu sunt în stare să scriu, m-am apucat să „completez” o scrisoare, nu-mi pot aduna gândurile, dau să lucrez la *Faust*, nu am poftă de nimic. Aș ieși să mă plimb. Așa voi face!

9 martie

Dragoste, m-am sculat cu greutatea ce mă apasă mai mult: lipsa de sens și de bucurie în viață. Dar nu vreau să se uite barbarii de tineri strâmb la generația noastră. Ne închidem în noi, surâdem și asta e tot.

18 martie

Dragoste, câte s-au petrecut de nouă zile! În dimineața când îți scriam cele de mai sus, au sosit dna Păuneascu și dna prof. Băncilă. O conversație bună și ca un semn al Providenței că tot mai sunt bună la ceva. A picat la timp. Admirația dnei Băncilă și deferența cu care îmi vorbea mă fac să surâd. Se pare că așa vorbesc despre mine oamenii care nu mă cunosc. Dar a fost o lovitură extrem de dureroasă: moartea lui Grig⁶. Am realizat cât de aproape era de noi toți. Simt că ne va lipsi teribil. Era un specimen rar de bunătate și inteligență, generozitate și umor. De o grație aproape feminină, de o galanterie perfectă – un om din alte timpuri. Când l-am văzut ultima dată, o săptămână înainte de a muri, l-am găsit colosal de slăbit și trist, trist. A murit dintr-o sperietură. Victima condițiilor de trai: descinderi, percheziții, evacuări.

23 martie

Dragule, azi vizita lui Ady [Pantazi]. Teribil de îmbătrânită, de luni de zile e bucătăreasă la o cantină de muncitori. E în ea un eroism ineputabil. După-amiază a venit fetița Băncilă să-mi declame monologul Julietei. Îmi face bine acest copil, cu marea lui prospețime. E deșteaptă, leală. Adevărată Julietă.

24 martie

Ieri întreruptă. Viața mea se scurge din întrerupere în întrerupere. Când vorbesc cu tinerii și îi stimulez, parcă se ridică în mine un val activ, simt cum se urcă în mine voința de lucru, de răspundere, nu mai am vârstă!

Azi-dimineață m-a luat Nana din pat, a fost foarte simpatică, lucru, lectură, breakfast împreună. Ceva de vilegiatură în străinătate. Ieri seară Doctorașul. După ce i-am tradus din nemțește, mi-a citit conferința despre Brahms. Foarte bună. Bine scrisă și frumos cumpănită. M-au bucurat cunoștințele lui tehnice. Copilul se dezvoltă echilibrat. Îi priește căldura lui Aimée, care îl adoră. Nu e asta singura, adevărata fericire a unei femei? Mie îmi face mult bine afecțiunea „copilului meu”. Îmi dă sentimentul maternității. Așa și Nana [Podhorschi].

27 martie

Cred într-o necesitate imuabilă, consecință a faptelor noastre. Tot ce ni se întâmplă e și provocat de ce am fost. Dar sunt și întâmplări pricinuite de aiurea, mult peste capul nostru. Vina nu e singulară. Sunt efecte ale faptelor colective. Totul se leagă. Ieri am aflat că s-ar putea pe pensionari să-i scoată din București. Încerc să mă obișnuiesc cu ideea și să mă adaptez în cel mai rău caz. La țară? În provincie? Singură? În grup? Nu știu. Nu vreau să mă otrăvesc cu fantezia. Vom vedea la timp... Nu vreau să mă mai las năpădită de gânduri nerealiste. Vreau să mă bucur de adevărata viață. E primăvară afară, mă simt în suflet ca la 20 de ani! Cu doruri vii în mine, cu putere de

lucru și cu entuziasm și chiar cu unele dorinți precoc de tandreță, de cochetărie, de a place, de a preocupa pe oameni! Dacă le-aș arăta, aș fi ridicolă și chiar de plâns, dar în mine las bucuria să înflorească, mă bucur de soare, de primăvară, de puterea mea de simpatie. N-am veleități erotice, slavă Domnului, de ceea ce mă bucur: de sentimentele de dragoste ale tuturor din jurul meu. Când mi se azvârle Mihaela de gât mă încântă, când îmi sărută Doctorașu mâinile de 10 ori la șir mă încântă, când mă sărută Nana cu căldură mă încântă. După ceasuri de apatie, de tristețe, mă fură iar iluzia vieții. Scrisoarea doamnei van Rysselberghe m-a înviorat. Moartea lui A. Gide a fost nobilă și frumoasă și simplă, adevărată. Aș vrea să-mi regăsesc simplitatea credinței mele de copil, când iubeam pe Dumnezeu și mă simțeam bine în intimitatea lui, fără să fi bănuir toate problemele grele ale misticismului creștin. De altfel, când sunt sinceră cu mine, așa mă apropier de Cristos cu intimitate și Sf. Fecioare îi cer de toate, fără jenă. Mă agasează toate ritualurile pe care le simt leșinate și pe care zadarnic încearcă tonul fervent al preotului să le învie. Pentru mine sunt obstacol la rugăciune. În schimb, slujba duminicală mă ferește. Ce se întâmplă în mine? Azi parcă mă deștept la viață! Dar nu ca sclav, ci ca un copil al lui Dumnezeu!

6 aprilie

Azi am avut durerea de a fi aflat despre slăbiciunile bietului Grig! Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească. N-am vrut să mă opresc asupra intuițiilor mele. Delicatețea lui sufletească, grația lui feminină dădeau de bănuir adevărul. Cât va fi suferit așa, pe când da impresia unui bărbat puternic. Și vanitatea de a se lăsa numit profesor! Suntem toți niște bieți oameni, fiecare cu racila lui! Mă întreb care o fi a mea? Cred că e o superficialitate în ale vieții. E în mine nevoia de a mă scutura de dureri, de neplăceri, de tot ce constituie Crucea noastră. Și mai am o racilă: nu-mi pierd capul niciodată. Nu mă plâng niciodată, dar această luciditate m-a oprit de la multe bucurii.

Plăcută a fost după-amiaza la Sanda Stolojan⁷. Poezia Marianei Dumitrescu⁸, o promisiune mare pentru literatura românească.

7 aprilie

Dragule, am stat de la 10 la 12 de vorbă cu Aimée V. Îți face bine să vezi oameni fericiți. Am în dimineața asta de primăvară un avânt de om liber. Parcă mi s-au deschis porțile veșniciei și ale infinitului, atât de adânc și de liber respir. Nu am bani decât pentru 3-4 zile, nici o bucurie în perspectivă, de ce oare voi fi atât de sigură pe mine, adică atât de cumpănită în mine? Mă încântă sălciile înverzite și soarele și infinitul pe care îl pipăi, parcă. Bănuiesc că această euforie îmi vine de la totala renunțare la orișice. Poate că mor și eu într-o zi ca asta, ca Grig, când mă simt *salvată* de nădejdi zadarnice și de spaime fără rost. Aștept pe fetița Băncilă. Ce greu e să mă apuc iar de lecții.

17 aprilie

Dragoste, te-am visat azi-noapte. Eram mireasă aproximativ îmbrăcată: alb, bej, negru și te deșteptam din somn ca să te îmbraci și tu. Ne aștepta multă lume. Apoi Aurora mi-a pus o plasă de beteală aurie pe cap de care atârnav două nurci argintii. Ce-or fi toate astea? Apoi treceam cu mâna pe multe săpunuri albe.

Citeam ieri un articol de Beniuc în *Viața Românească*, despre poezia contemporană. Sunt versuri de Deșliu și citate din M. Sadoveanu. Recunosc că pregătirea „omului nou” e un scop înalt uman și mai cred că în Rusia îl iau în serios. Dar cum să-i cred pe ai noștri care s-au scăldat în toate apele? E posibil ca un poet ca Beniuc să creadă că poezii se pot fabrica? El caută un poet genial, asta se vede și e de înțeles, dar cum poate crede că prin anumite norme și discipline se pot naște poeți puternici? Îmi vine să-i scriu o scrisoare, poate nu i-o voi trimite, dar trebuie să-mi fixeze gândurile în această privință. Pui mic, ajută-mă să fac binele oriunde e necesar. Ajută-mă să scot din eroare, dacă sunt vrednică, pe cei care sunt rătăciți. Dragoste, dragule, te iubesc. A. a ta.

1*. Ca un câine într-un joc de popice (fr.).

2*. Aviz amatorilor (fr.).

3*. A filozofa înseamnă să înveți a muri (fr.).

4*. Ce mai rămâne? (germ.).

5*. Asta va fi pentru ei o ușurare (fr.).

6*. Cu atât mai bine (fr.).

7*. Amabili (fr.).

8*. La ce bun (fr.).

9*. Pentru moment (fr.).

10*. Casă, cămin (engl.).

1952

Costești, 17 noiembrie¹

Nu vreau să mă gândesc la cele *19 luni* trecute în închisoare². E ceva atât de străin de gândul meu, de soarta mea adevărată îndreptată spre libertate, încât nu-mi recunosc nici o rudenie, nici o afinitate, nici o coincidență între mine și cele prin care am trecut. Zadarnic am încercat să integrez acest timp în sensul vieții mele. Am vrut să-i găesc un rost, o explicație. Mă amăgeam când pretindeam că e o mare experiență ce-mi poate folosi. Nu mi-a folosit toată urâtenia și murdăria și comicăria decât să mă delimitez mai bine, să mă smulg din ele. Mă tem că m-am smuls prea complet, cum am constatat azi, umblând cu scârbă prin glodul primordial al drumurilor țării noastre! De ce s-a răbdat atâta noroi, de ce într-o țară în care e piatră și râurile cară pietriș, unde oamenii stau atât de mult de vorbă, să se lase atâta duși de vorbe, de ce nu au simțit nevoia de a scăpa de aceste mlaștini permanente? Acum înțeleg pe Lenin și pe ai lui, când au voit să schimbe țara lor, când au renegat cu cruzime trecutul și *au vrut* cu tărie un viitor schimbat pentru poporul lor tember și supus! Dacă aș fi bărbat și mai ales tânăr, dar sunt femeie bătrână, bolnavă și scoasă din uz!... Dacă mi s-ar mai da glas, vreodată, nu aș mai propovădui blândețea și bunătatea, i-aș învăța pe tineri să voiască cu putere, să nu le mai fie milă, ci să se cutremure de silă în fața celor slabi. Îmi fac mea culpa, o, Nietzsche!

18 noiembrie

Dragul meu, s-a înnoptat. Ce am făcut în această zi? Nimic. Am gospodărit împrejurul jăriticului, am cusut, am citit despre evoluția pământului. Am scris iar acasă, m-am plimbat jumătate de oră pe prispă. Mi se par atât de

inutile aceste zile în care nici nu știu ce se petrece în mine, nici nu sunt folositoare nimănui!

Lemnele tot n-au sosit, promisiuni din toate părțile. Criza de inimă de azi-noapte, spaima teribilă a morții printre străini! Nu știu ce înseamnă toate astea. Ce vrea de la mine Cel pe care nu știu cum să-l numesc când sunt de veghe și pe care-L chem „Tată”, cu disperare, când mă văd în primejdie? Nici eu nu mai știu ce cred și ce vreau și ce trebuie să fac. Aici e teribilă lipsa de civilizație și a comunicării cu ea. Nu mai vreau să evaluez. Las să treacă timpul prin mine și să săvârșească el schimbările necesare. De când sunt „liberă!”, nu mai aștept ca la Ghencea evenimente, le simt ritmul normal, real, de aceea nici nu am nădejdi intense și nici depresii bruște ca acolo. Adevărat este că respir în altă regiune, parcă am ieșit din apă sau din foc, unde presiunile erau teribil de intense. Acum, dacă nu m-ar durea inima foarte tare, aș trăi ca în calmul animalului. Se întunecă, e frig, dincolo Maria și Mihai discută. E ora când glasul are prioritate în casă. Altfel nici un glas de om ore întregi. E mai bine sau mai rău? Nu știu. Trăiesc ca un automat, în afară de orele când scriu acasă și acum ție.

Costești, 30 noiembrie, Sf. Andrei, seara

Dragii mei, ieri am trimis scrisoarea în grabă, aștepta prietenul meu factorul, dacă a ajuns adresa mângălită, e că am scris-o repede, a fugit prietenul meu Timofte s-o ducă la prietenul meu factorul încă udă, căci nu posed sugativă. Tabloul și-l poate închipui numai Maricica: eu în prag, factorul în șosea și Timofte făcând gimnastică prin noroaiele diluviene, cu plicul fluturând în mână. Mai bine că a plecat scrisoarea fără impresiile zilei de ieri. Căci a fost cu dramă mare, cu bătaie în lege, între Maria și Mihai – păcat că nu am eu darul necesar, ar ieși o comedie de un act care pe mulți i-ar face să râdă. Eu plecasem la „vecina Aglaie” în camera ei de 2,30/2 în care locuiește cu un tânăr cuplu (veri) și unde se și gătește. Mă expediase Maria ca să nu stau în frig pe când ea „zugrăvea” și „lipea” pe jos (adică puneă cu *mâna* argilă amestecată cu balebă și o netezea cât se poate de bine, cu albastrul pe sobă și brâul camerei cacau-mervios pe jos se armonizau perfect). Pe când asistam la fabricarea unui borș de vițel (cumpărasem eu cu 4 lei kg) și făceam conversație cu tânăra gospodină Ilenuța (fată și noră de

chiaburi arestați) am auzit țipete. A alergat Aglaia pentru a se întoarce cu mâinile în tulpanul ce se ridicase în vârful capului, de groază. Am crezut că gazdele mele s-au între-ucis, dar nu, doar se încăieraseră și se loviseră reciproc cu balegă și pământ. Casa era un adevărat câmp de bătălie (din fericire lucrurile mele le așezasem pe un pat acoperite), iar combatanții nu se mai deosebeau, căci se făcuseră totuna – bieții pereți albaștri erau împroșcați cu toate cele. Și totul cu acompaniament de țipete femeiești și de înjurături bărbătești. Am apărut în prag (sub formă de mag), am urlat cât m-a ținut gura să nu înjure în fața mea. Mihai s-a transformat într-o biată maimuță urlătoare, asigurându-mă că ea a început, ceea ce am crezut. Eram foarte amuzată în mine, dar am jucat perfect indignarea, facerea bagajului. Aglaie s-a dus după atotdescurcărețul Timofte. Textul meu era patetic, dar ferm. Plecam. Tonul ridicat s-a transformat la Maria în sughițuri de plâns. La Mihai în proteste de nevinovăție. Între timp au sosit vecinii, corul celor rezonabili. Maria gata să plece și ea, numai „cu chielea” (cu pielea), smulgând însă de pe pereți scoarțele ei. Mihai înnebunit o oprea. Lucrurile se agravau. M-am temut să nu ajungă la dramă adevărată. Am uzat de toată moștenirea mea elenică, adică de nenea Ulise, care a apărut brusc, în mine. Calmă, am admonestat femeia că se face de râs, lăsând-o în casă în halul acesta, pe bărbat, deșteptând cavalerul din el și spunându-i că, dacă e bărbat, nu numai că o lasă să plece, dar o ajută să-și pună lucrurile în carul lui și o duce el la părinți, ca nu cumva gura lumii să scornească cine știe ce pe seama nevestii fratelui oștean, servind țara în depărtare. Nenea Ulise a învins. Casa s-a refăcut, oglindă, pe cât o permitea cacau-mervious. Femeia a lipit și prispa, a curățat și scara, a pus și pietre în fața scării, a întins cârpe pe jos etc., iar flăcăul, văzând toate acestea se cufunda în scuze și jurăminte că nu va mai face nici un scandal. Când a sosit Timofte cu propunerea de a aduce carul să mă mute, pacea se făcuse. Acum să vedem cât durează. Borșul colectiv (împreună cu cele care îl gătiseră) a operat și el, l-a calmat. Am participat și eu la acest „banchet” la care s-a adăugat și tescovina lui M. Cu toate protestele mele că din tescovină și oalele cu vin băute în loc de lapte dis-de-dimineată se ivesc toate nenorocirile familiale! Probabil vă plictisesc cu aceste mici drame primitive, dar asta e atmosfera în care trăiesc. Dar și dacă trăiești mult timp în condiții meschine, te lepezi greu de ele (Goethe). Aveți grijă să mă aduceți printre voi, altfel mă înec! Aseară am fost frântă, m-am culcat fără să-mi aprind măcar lampa, fără să mă spăl, am urlat cu toate lacrimile ochilor mei și am simțit că *nu mai pot*. Scandați

apăsat! Uneori simt că se cascade în fața mea abisuri de negură, de groaznic nonsens! Mă tem să nu cad într-o neagră neurastenă din care să nu mă mai scoată nimic. Căci caut un scop în viață, o justificare pentru a suporta cele prin care trec, și nu găsesc. Azi-dimineață, un soare radios anunța primăvara, iar nu pe decembrie. Cu greu am avansat spre Biserică prin trei sute de metri de noroi autentic! Am ajuns fără răsuflare, dar m-a liniștit slujba. Am plâns, nu m-am rugat, căci știu că e zadarnic să ceri, trebuie să accepți. Dar până unde și până când? La întoarcere m-a întovărășit un dascăl prin grădini ca să evit noroiul șoselei. Am ajuns acasă liniștită. În urechi cu accentele dureroase ale unui om cu 10 copii și cu conștiință clară, iar în ochi cu peisajul verde de pe dealurile din față. Am citit culcată, după ce am dejunat la gura sobei cu o bucată de vițel și piure de cartofi și ultima lingură de marmeladă și ultimul măr, cu ultima bucată de pâine („fabrica” Maria). Acum e seară, e lună afară, m-aș plimba, dar rămân lipită în noroi. Deci mă culc și oricât închid ușa de la intrare, în suflet simt cum pătrund, nevăzute, melancolia și grija zilei de mâine și chiar spaima de a muri departe de voi.

Grija zilei de mâine, căci constat că nu mai am decât 60 de lei chiar după mandatul de la Mariana. Până nu voi primi pensia mea, mă chinuie gândurile noaptea și ziua. Nu se poate trăi mai frugal și totuși! Iată bugetul: 100 lei chiria și serviciul (apă, foc, măturat, adusul laptelui), 24 lei lapte prins (adică smântâna și brânza de vacă sau iaurt), 20 lei pâinea, 30 lei aproximativ cartofi, carne, zarzavat, făină, 10 lei mere = 264 lei (două sute șasezeci și patru lei) plus 60-80 lemne = 350 lei lunar, firește contând pe dulciuri, grăsimi de acasă. Dacă s-au dus la început peste 200 lei a fost din pricina sobei, geamurilor, lighean, oale, lampă, ulcele etc. Îmi trebuie o rogojină (21 lei) și un lighean (de lut) pentru spălatul vaselor. Ieri, în bătaie, Maria a spart singura cratiță de tuci a casei, care, din fericire, nu și-a atins țelul, căci îi spărgea capul! În schimb nu există o cratiță în acest menaj ultra-sărac și aștept cu nerăbdare două cratițe din ale mele (sau din dar) ca să-mi pot face și eu o friptură, sau să-mi fierb un orez cu lapte. O idee: vă rog trimiteți fulgi de ovăz, va fi o mare și foarte hrănitoare variație în meniurile mele monotone cartofi-lactate, întretăiate cu macaroane, cu nuci (brânză nu este) sau lapte cu orez. Conservele de la Georgeta-Zozo le țin pentru ceasuri grele, când nu am foc de gătit, fie că e plecată Maria, fie că are treabă, fie că nu este lapte. M-am sucit în gânduri până am amețit. Dacă nu-mi vine pensia, vă rog, contribuiți 12 persoane cu câte un leu pe zi,

ca să mă întrețineți până mă voi putea despăgubi fie prin pensie, fie prin vânzarea a ce veți hotărî în consiliul de familie. În cazul că rămân fără pensie, nu mi-ar mai rămâne decât să mă rog să mor. La București aş putea munci, chiar cârpind, ca să mă întrețin, dar aici? Este exclus să poți câștiga ceva! Sunt gânduri negre care mă chinuie des și îmi amărăsc viața, mai mult decât s-ar cuveni, după un trecut cinstit, muncit și atât de socotit! Și mai ales îmi taie orice nădejde, cea mai modestă, pentru viitor. Aș vrea să mă apuc să scriu – gândurile mele obiective –, dar le găsesc atât de sărace și mai ales de inutile încât mă rușinez să mai cred că ar mai fi cuiva de folos. Pe scurt: copiii, nu mai cred în mine, nu mai aștept nimic de la mine – *m-au frânt*. Țsta e adevărul. Dacă cineva s-ar putea bucura de asta, poate jubila. Vă sărut pe toți, pe rude și prieteni. Azi e ziua lui Andrei P[aleologu]. Mă gândesc mult și la ei – așteptam un semn de viață – eu nu-mi mai amintesc numele străzii – tot așa cu Mimy Spa[ndonidi]. Vă sărut pe toți. Ce e cu Rory? I-am scris la voi.

2 decembrie

Dragule, tot ție îți scriu aici. M-am rugat la tine fără cuvinte, în rugi și țipete interioare. De când am voie să scriu, am o adevărată voluptate a mâinii condeiul și a vorbi, a vorbi, a spune tot ce nu am spus 19 luni. Tu știi ce s-a petrecut în mine, ce drame, ce exasperări, ce exerciții de răbdare, ce pleoșteli și ce frânări, ce nădejdi și ce deznădejdi. Ție ți le spuneam toate, ca un intermediar între Dumnezeu și mine. Cu ce m-am ales acolo la Ghencea? Cu o nevoie frenetică de a ieși din sârma ghimpată, de a scoate pe toată lumea din închisoare, de a desființa închisorile, toate închisorile din lume – chiar pentru criminali. Nu mai pot suferi simțământul că sunt oameni închiși și torturați de oameni! Chiar dacă aş ști precis cine e cel care m-a trimis pe mine în închisoare și lagăr, nu mi-aș cere revanșa. Este ceva atât de greu de suferit, încât nu o doresc nici dușmanului meu. Nu mai vreau închisori și coercițiuni, vreau oameni în libertate, crescuți spre a fi liberi cu adevărat. Căci ce puțini am întâlnit tânjind după libertate. Toate acolo o doreau pentru ceea ce li se da prin liberare: familia, confort, liniște, foarte puține pentru libertatea însăși. A fi liber, adică fără opreliști exterioare, fără a fi supus nimănui, decât legii morale și *lui Dumnezeu* care

în fond te lasă și te vrea liber! În domiciliu fixat e o aparență de libertate, de vreme ce ești îngrădit la 8 km. Nu doar că aș ieși din această rază, dar ideea că nu ai voie să treci mă face să înțeleg ispita căreia i-a căzut Eva victimă. De ce un pom interzis era mai important decât toți ceilalți? Acum înțeleg sensul interdicției: pentru a fi fericit trebuie să nu bănuiești măcar ce este libertatea. Deci o totală independență de celălalt. Dar fericirea pământească este făcută din legături de dragoste între oameni, legături ce te robesc! Dar iată, dragostea este tocmai o supușenie liberă! În închisoare, instinctul meu de conservare mă silea să-mi găsesc un sens pentru supraviețuire. Când femeile din jurul meu „credeau” în mine, îmi făcea bine. Dar eu mai cred în mine când mă văd în halul în care am ajuns!? Am pierdut conștiința de sine, nu mă plec în fața oamenilor, nu sunt însă servilă, dar sunt atât de umilă în fața vieții că nu mai am nici o încredere în propriile mele puteri. Iisus cere smerenie, el înțelege să-și trăiască fiecare nimicnicia în fața lui Dumnezeu! Cu cât trăiești mai adânc contrastul, cu atât ești mai „capabil” de Dumnezeu. A te cutremura de măreția Lui este a avea simțământul ce te înființează ca om și smerenia atunci devine izvor de măreție omenească. Acum însă smerenia mea e falsă, e numai dezolare, deziluzie de mine, o nemulțumire față de bietul rest inert ce am scos din închisoare. Nu mai cred în mine fiindcă *nu mai cred* în legătura mea cu Creatorul. Eu nu am trăit nici această încercare cum se cuvenea: lucid, brav, acceptând-o ca atare. Tot timpul în rugăciune țipam ca copiii mici, în sinea mea, ceream cu patimă să ies din țarc, zguduiam zăbrelele și dam din picioare! Am pierdut meritul ce puteam culege, după cum și acum, în fața micilor încercări de frig, de foame, de murdărie, de lipsă de conversație, de viață prea primitivă, mică și meschină, în loc să le primesc cu răbdare, sunt tot timpul la fereastra sufletului și aștept salvarea din afară.

Stelule drag, ce bine îmi face să-ți mărturisesc toate acestea. Parcă mă spăl de pâcla din mine. Afară ninge, îngheață, în cameră se stinge focul, alături vorbesc oameni simpli, dar pătimiși. Ilenuța, vecina, se pregătește să coacă pâinea. De ce nu sunt în stare să mă opresc cu dragoste asupra acestor vieți străine, dar autentice?

4 decembrie

Stello al meu drag, ieri m-am mutat. Totul s-a precipitat și s-a aranjat mai ușor decât puteam crede. Maria nu se acomoda cu un angajament de serviciu, poate nici nu avea posibilitatea. Natură violentă și capricioasă, cu nevoie de câștig, dar nu și cu simțul îndatoririlor reciproce, fire independentă și elementară. I-a venit și soțul, deci totul e spre bine. A venit Vasile Timofte, a încărcat sub ochii oamenilor adunați în coadă la drojdie de la Cooperativă. Am luat-o la vale la noua locuință, în timp ce inima mi se strângea în fața unui nou necunoscut. Noile mele gazde sunt din neam răzeșesc, se cunoaște. Sunt în ei o bună cuviință, o largheță și o ținută care mă fac să mă simt printre egali. Azi am dormit bine, la căldură, am mâncat foarte bine, totul se face în liniște. Am făcut un tur în ogradă unde totul e rânduie, pus la punct, unde domnul Dospinescu vede de vite, de lemne, de pomi, unde doamna vede de gospodăria internă, de pod, de cămară, de găini și vacă. E atât de liniștitor și simți că așa se face temelia solidă economică a unei țări. Biserica și cimitirul alături, despărțite doar de sârma din fundul livezii. Bine că s-a terminat cu agitația de dincolo, unde la fiecare moment izbucnea o dramă. Scriu mult acasă. Primesc scrisori foarte mângâietoare.

7 decembrie

Dragule, azi zi foarte geroasă, frumos. Plimbare. Tumbă în zăpada moale. Calm, dejun bun, citanie, scrisoare: cu cât viața mea devine mai normală, mai puțin tragică, încep să mă interesez iar de toate problemele acestei vieți.

11 decembrie

Dragule, n-am mai scris, zilele trec liniștite, monotone! Câte o plimbare în peisajul parcă pictat de Hokusai, în aerul curat și diafan, pe hârtoape, dar cum e totul înghețat tun, umblu mai ușor. M-am lăsat și eu o dată în voia firii. Nu am mai vrut să mă stăpânesc. Am țipat când m-a durut, am plâns când simțeam că-mi plesnește inima, mi-am cunoscut limitele și iarăși și iarăși am constatat că-mi lipsește *răbdarea* și cât de mult țin la aparența trupească. Acum sunt o femeie bătrână, iremediabil bătrână. Îmi este

impusă de aici înainte definitivă renunțare de a participa la viață. Cu mutra de azi nici unul din cei de 40 de ani, necum cei de sub 30, nu-mi va mai spune: aparții generației noastre, tante Alice! Mediul în care temperamentul și mintea mea mă mențineau sau poate mă amăgeau că mai eram eu în stare să conduc pe cei tineri nu mai este. Îmi dau seama că trebuie să mă acomodez cu bătrânețea, trebuie să fie un rost și al ei. Oare Patriarhii nu sunt o pildă? Ce pot eu acum să mai învăț pe un om tânăr? Desigur, ce nu știam până acum: că se poate răbda mult mai mult decât socoteam. Dar tot eu îmi spun că această gimnastică e preferabil s-o faci la tinerețe. Pot asigura pe tineri că e o lege a compensației în universul moral ca și în cel fizic și că durerea nu are alt leac decât răbdarea, nădejdea. Dar nădejdea nu o poți opri sau crește după voie. Uneori se desface din tine ca un fum și atunci rămâi gol și deznădăjduit. Acum știu și ce e deznădejdea și chiar necredința. Am trecut prin ele. Răbdarea o poți totuși stăpâni. Scrâșnești din dinți și taci. E o concentrare asupra ego-ului celui muritor pe care îl iei în brațe, îl mângâi fiindcă îl consideri nedreptățit. E o formă de mândrie luciferică poate, dar este și puntea pe care treci ca să nu te zvârli în abisul neantului. Am trăit *tragicul* în sensul elin. Am fost foarte puțin creștină, dar când simțeam că înnebunesc, parcă cineva mă scotea cu sila din logica raționamentului și din simțirea rece și parcă mă împingea fără voia mea în fața unui Tată. Mai ales rugăciunea pentru Sf. Fecioară mă salva. Până la ea mă puteam încumeta să mă rog.

12 decembrie

Dragule, e ora șapte seara, și mi se pare că e foarte târziu. Zile monotone, dar pline – nu de evenimente – dar de viață. Azi am făcut o plimbare frumoasă în susul satului. Aerul limpede „ca lacrima”, cerul albastru, zăpada albă, pomii nu au încă frunzele înghețate, și gardurile de un maron-verzui, în aer plutea un uliu roșcat, rareori câte un om venea de la târg. Am stat de vorbă cu părintele care-și adăpa vaca, un surtucar tânăr care se văita de vremuri. Lumea mă cunoaște și-mi vorbește prietenește. Era soare, cald, deși sufla un vântuleț subțire. M-am întors acasă cu o bucurie în suflet și în trup. Am mâncat cu poftă, am lucrat, am citit. Am zilnic câte o veste, asta

îmi dă liniște. Acum fetița și bunica se culcă, s-au închinat frumos la icoane, stăpânul casei citește Biblia, dincolo.

Eu stau cu tine de vorbă. Uneori îmi pare că s-a sfârșit cu orice putere creatoare, că m-am resemnat să fiu bătrână, adică la capătul vieții. Alteori se mai ridică câte o nădejde – restul de tinerețe sau numai iluzii? Nu știu. Vreau să mă las să trăiesc câtva timp. Am cerut acasă pe Sofocle și dicționarul greco-german. Când citesc însă în jurnale atâtea nume de femei rectori, academicieni, scriitoare, profesoare de care nu aveam habar, realizez că în fond s-a ivit o lume nouă, cu problemele ei, cu interese noi vitale și mă simt străină. Numai aproape doi ani în marginea vieții creează un decalaj simțitor în care mă întreb dacă voi mai fi în stare să mă reintegrez? Aș vrea să deslușesc ce se petrece în lume și dacă nu e un orgoliu mascat în afirmația mea. Mă resemnez cu starea de acum și îmi zic: știe Dumnezeu mai bine ce face. Acest intermezzo are avantajele lui: mă limpezește, mă readuce la viața normală și oamenii simpli la care stau acum au atâta cuviință și tact și delicateță și omenie încât nu mă simt deloc singură cu ei. Acum trăiesc din danii. Dacă mi-ar fi spus cineva acum 20 de luni lucrul ăsta, aș fi sărit ca arșă! De ce acum acest sentiment de bucurie de câte ori primesc ceva?

16 decembrie

Se reface în mine echilibrul intim fiindcă am avut curajul să mă zvârl iar în brațele lui Dumnezeu prin intermediul sfintei mele iubite Sf. Fecioară. La 3 dec., m-am rugat disperată, ca pe vremuri, cerând Sfintei Fecioare ajutor. Acesta a venit peste 2-3 ore. Totul s-a aranjat de la sine. M-am mutat fiindcă le trebuia camera mea, am aterizat la oameni cu care mă înțeleg de minune, banii au sosit ca să-mi plătesc jumătate din pensiuă. Ajutorul nu mi-a fost precupețit și acum, fără ezitare, de câte ori cer ceva, văd că îmi vine. E ca o răsplată că am renunțat la rațiunea orgolioasă și la poziția unui scepticism care mă îneca. Acum, la invitația de a pleca acasă, m-am surprins azi răspunzând că mai stau aici până după Anul nou! Înseamnă că regimul de liniște, de viață simplă îmi convine. Dumnezeu le potrivește bine pe toate, căci dacă debarcam direct în zgomotul și agitația din București nu-mi puteam reveni. Și frumusețea naturii este un mare doctor. Biserica,

tăcută, cuminte, adunată și parcă punând distanța respectului între ea și sat, parcă uneori îmi vorbește și o face prietenește, nu sever nici prea metaforic! Cât de somptuoasă e haina zăpezii! Nu știu să caracterizez haina moinei! Pământul apare mai îngrijorat parcă, mai sărac, dar mai modest, un burghez azi, când ieri totul era înghețat, era un rege! Dimineața m-am dus la Miliție și am luat drumul pe câmpuri așa cum mi l-a arătat milițianul ca pe cel mai scurt drum și cel mai umblat de toți sătenii. Drumul mare e mult prea noroios. Drumul singuratic în mijlocul ogoarelor cu iarbă proaspătă ieșind de sub zăpada topită a fost foarte frumos, dar la un moment dat am alunecat zdravăn și am cumpănit bine dacă sunt ori nu în stare să sar peste un gol pe drumul de râpă ce atârna direct cam la 6-8 m peste Bahluiuț. N-am îndrăznit! Prea aluneca terenul sub mine. M-am înapoiat pentru a scobori în râpă pe trei trepte teribil de înalte săpate în lutul cleios și ducând spre cele două trunchiuri de pomi formând o punte suspendată peste râu. Tremura puntea sub pașii mei prudenți și calculați. Mă rugam Sfintei Fecioare să mă scoată din încurcătură, căci nu era țiipenie de om să-mi vină în ajutor, dar pe dedesubtul conștiinței că situația e grea, nu puteam opri un zâmbet amuzat și nici senzația că am aceeași suplețe ca și acum 40 de ani. Și deodată, un gând sprintar, tineresc, prea tineresc, vai! și-a scos cornițele de dedesubtul a nu știu câte învelișuri sub care dormea dus. Gide ar fi spus că necuratul se arată în felul unui gând tineresc.

17 decembrie

Dragule, azi o zi de amintiri, pom de Crăciun, serbări la școli etc. Aci, zile de primăvară. Plimbare pe iarba verde dezbrăcată de zăpadă, în curtea Bisericii, prin cimitir, prin livadă. Gânduri dând năvală – se încurcă amintirile și nădejile și iluziile, am plâns cu foc azi de dorul tău, al mamei și tatei, al copilăriei, al dorului de ai mei de la București. Toate sentimentele se succed de-a valma. Inima e când liniștită, când simt că mă sufocă dorul și mă disperă situația.

20 decembrie

Pui mic, două zile am fost „bolită”, îmi e teamă de tensiune, azi am luat sulfat de sodiu și mă simt mai bine. Ce ființă capricioasă sunt. Acum, când trăiesc esențial și simplu, ies la iveală toate defectele mele. Aveai dreptate când tu spuneai că uneori sunt sucită, adică nu știu ce vreau. În realitate sunt de o hipersensibilitate acum anormală! Orice mă influențează în bine ca și în rău, mă luminează sau mă întunecă! Ieri o veste, poate fantezistă, m-a dispus bine după ce o scrisoare duioasă mă făcuse să plâng în hohote. Azi, improvizând un colind sau mai bine zis o urătură amuzantă pentru ai noștri, m-a dispus bine de tot. Iar sosirea a 250 lei de la Valérie mi-a redat siguranța că până la 20 ianuarie pot să-mi plătesc pensiunea și-mi rămâne și de cheltuială pentru sărbători. Mă surprind că dezvolt în mine sentimente de parazit, mă simt foarte bine în această situație de femeie întreținută de rude și prieteni. Eu credeam că voi suferi cumplit de această dependență și iată-mă adaptată! Mai constat că m-am lenevit foarte tare, nu fac nimic zile întregi. Scriu doar scrisori! Citesc puțin și superficial. Trebuie să mă antrenez să gândesc, *să cuget* căci acum înregistrez doar senzații, percepții. Două luni de convalescență or fi de ajuns după 18 luni de sistare totală a lucrului intelectual. Mă trezesc că mi-e dor de colege de suferință și de doctorul Lungulescu. Ce vor face ei? Lenuța, doamna Demayo trebuie să iasă curând – doamna Simionescu în martie. Dar doctorița pe unde o fi? Le visez des. Azi parcă îmi cresc aripi. Din ce? Din joacă poetică sau din mandat? Tu surâzi amuzat. Nu mă mai recunoști? Vorbeam cu cucoana Profira de Ghencea și de altele. Mă înfior.

23 decembrie

Azi e seară de ajun! Mă gândesc la anii din urmă. Copiii se strâneau în jurul meu. Văd până și faimosul capot de catifea neagră în care i-am primit 10 ani de-a rândul. Îmi amintesc de seara în care tu, cu Ionel, cu Valérie și Marietta jucați bridge în biroul din casa Malaxa. Iar eu cu Miron, cu nepoata lui Iorga, cu Marilena Andronescu și Mariana în biroul cel mare. Îmi aduc aminte de alte ajunuri din b-dul Lascăr Catargi. Miron cu liliac alb, Mariana cu Ion, apoi Rhea, Coca, Marietta, Maricica, Viorica Păunescu... Îmi amintesc o mulțime de detalii. Azi, pe când fabricam un Moș Crăciun pentru Lidia mică, îmi aminteam Crăciunul din 1948, când au

venit numai copiii foarte credincioși. În ultimul ajun petrecut acasă, 1950, nu visam să petrec pe cel din 1951 în lagăr, și pe cel din 1952, în Costești! Ce trist, cel de anul trecut și totuși câtă solidaritate și putere de nădejde. Mimy era ea obraznică, dar avea suflet în ea. Cu minusculele bucățele de chech oprit de ea din noiembrie, cu micile daruri prețioase – un ac de păr și o bucățică de săpun, cu cântecele Dinei Rotaru, cu ramura de flori din stofă, cu urările pline de dragoste și de milă reciprocă. Era generozitate în toate. Festinul oferit de Măicuța, cu tartine de magiun, economisit anume, figurina băiețașului, energia tăcută a doamnei Codreanu. Zâmbetul plin de înțelesuri al bunicuței, toate țărâncile, altele și încă altele, care tânjesc după un dulce...

La Ghencea îmi amintesc cum Lenuța B. și doamna C. îmi dau din cartofii lor și munceau pentru un coltuc de pâine pe care îl împărțeau cu mine. Stelule dragă, au fost și acolo clipe foarte frumoase. Aș vrea să trăiesc să mă întâlnesc cu toate aceste fete și femei din toate straturile sociale, să le pot dovedi solidaritatea mea afectuoasă și împreună să lucrăm pentru ameliorarea vieții în închisori. Îmi e dor chiar de Coana Ioana, care plângea anul trecut când noi cântam „O, ce veste minunată!” Îmi e dor până și de baba Leana și de Verona! Aș vrea să trăiesc și să ne întrunim libere, toate, pe un câmp cu flori, ca surori, ca femei care am suferit și vrem să nu mai suferim și altele! Ieri-dimineață m-am gătit ca să mă duc la Sfânta Împărtășanie. A venit să mă ia părintele Grigorescu la Biserică. Am trecut prin cimitir. Iar până a sosit prietenul meu Gheorghiță Timofte cu cheia, Părintele mi-a arătat o movilă, dincolo de apă, în care s-au făcut săpături arheologice, găsimdu-se urme (schelete și unelte) din epoca de piatră. Când drumul va deveni practicabil, vreau să vizitez și eu locul. Apoi am intrat în Biserică și am primit sfânta taină cu mare emoție. M-am simțit brusc la Bellu, când bietul Timofte plângând m-a dus în fața crucii unde „doarme fata mea” spunea el, la adăpostul bătrânei Biserici care poartă patru sute de ani de viață spirituală românească! Timofte era criță după ce tăiașe porcul, dar chiar atunci vorbește cu miez și cu haz. M-am întors acasă prin livadă, liniștită, împăcată. Scrisorile și pachetele m-au bucurat mult. Viața patriarhală din casă, obiceiurile bătrânești respectate și totodată un utilaj modern pentru a le împlini, toate mă fac să mă simt bine. Coana Profira e o figură, îmi amintește de Maica. Fetița e delicioasă, azi am luat-o în zăpadă în livadă și ne-am bătut împreună cu bulgări de zăpadă, ce fericire pe ea.

Mi-am amintit de o asemenea scenă în Cișmigiu cu studenții mei. Tu ai înțeles-o, dar alții nu.

24 decembrie

Prea legată de ai mei, prea legată pesemne de pământ, nu ajung să fiu destul de detașată. Cu gândul pricep că detașarea trebuie să fie o mare siguranță și că nu rămâi gol, nici indiferent, ci stăpân pe toate. Dar zadarnic gândesc aceasta de vreme ce nu o și trăiesc. Cum să parvin la această stare de detașare? Simt că am dat mult înapoi de 20 de luni. Instinctul de conservare m-a obligat, ca și pe toți ceilalți, să ne apărăm fizicește, să ne gândim tot la mâncare și confort. După moartea ta, mă desprinsesem puțin, uneori chiar mult. Nu mai aveam dorinți proprii. Acum le am iar. Mă întreb însă dacă întoarcerea la viața fizico-psihică nu m-a abătut de la dezvoltarea spirituală. Întotdeauna a fost în mine tendința de a împăca viața trupului cu cea a spiritului și dintre gânditori m-au atras mai mult cei care le-au împăcat: Montaigne, Shakespeare, Goethe. Fără îndoială sunt urme adânci de păgânism elin în mine și admirația și simpatia pentru Gide sunt din același izvor. Concepție estetică de viață, nu religioasă. Și totuși dinăuntru, și din afară, simt nevoia prezenței mistice, deși nu pot accepta lepădarea celor sensibile ca inutile. Asceza are desigur mult sens pentru creșterea omului din noi, dar nu o iubesc când neagă total trupul și totuși creștinismul, cel puțin așa cum ni-l înfățișează sfinții, e net ascetic și pur spiritual. Și budiștii susțin la fel creșterea spre perfecțiune. Eu mă poticnesc încă, și e grav, fiindcă mă simt îndreptățită, în dragostea și respectul frumuseții, care cere și sensibilul pe lângă cele nevăzute. Cu riscul de a rămâne o „codașă” și de a nu împlini cariera spirituală pe pământ, nu pot și *nu vreau* să reneg trupul. Oare Iisus Cristos a cerut înfrângerea naturii în folosul supranaturii? Așa s-ar zice din multe părți ale Evangheliei, dar din altele dimpotrivă. Recunosc că nu m-am preocupat îndeajuns de această problemă. Oare cei care suntem atașați de forma pământească suntem muguri care refuzăm să înflorim? Azi-dimineață a venit părintele cu botezul. Era întovărășit de patru dascăli. Unul mi-a dat pe furiș două mere și mi-a spus la ureche să mă feresc de unul din dascăli. Erau toți cam criță în urma tratațiilor cu vin. Îi priveam și mă bucuram că sunt în România, țară blândă cu oameni blânzi, și nu pot spune

însă că și morali, dar desigur omenoși. Părintele, cu multă ținută. Am vorbit de tine, te-au privit (în fotografie) și toți în „cor” susțineau că semeni identic cu Goilav, proprietar în apropiere. Pare-se că duce trai mare.

Dragule, azi, de noaptea de Crăciun, aștept un dar de la tine. Te aștept în vis, cu o vorbă, un gest, un simbol care să mă susțină. Te iubesc.

31 decembrie

Dragule, n-am mai scris, nu m-am mai recules. Lume multă în jurul meu, fata și ginerele casei au sosit pentru câteva zile. Încep să mă obișnuiesc cu această viață monotonă, dar sănătoasă. În mic, aceeași lume, aceeași viață ca la București. Dar totul e mai naiv, deci mai curat și mai cuviincios. Dacă n-ar fi decât pentru această experiență, exilul de acum ar trebui binecuvântat. O fac tot timpul, prin liniștea, buna umoare și răbdarea ce am în mine. Parcă se apropie sfârșitul aventurii și-mi pare rău! În aer sunete de tobe, printre cruci bande de copii (mascați) care porneau pe la curți. În mijloc Biserica bătrână, privind parcă cu dragoste de sus spre aceste zvonuri de ajun de an nou. E în aer bucurie. Plin de zgomote de voioșie, de tobe, de fluier, de strigăte tinerești.

1953

1 ianuarie

Aseară, la masă, între oameni de treabă și cuminți, m-am simțit foarte bine – și ei cu mine. M-au încântat copiii cu buhaiul și acum „capra” sau „cerbul” cum spun aici. Pe la 4 noaptea „mascații” cu un colind vechi, nealterat. Aș vrea să transmit și altora sentimentul cald, bun de a fi în mijlocul vechilor datini românești. Și ursul a fost minunat, jucat de un ȋigan tânăr, parcă ieșit dintr-un Murillo. Au umor acești oameni simpli, umor și judecată sănătoasă și nu se lasă abătuți de nici o greutate. Acum am un guturai grandios, sper să-l jugulez, să nu intru în anul nou bolnavă. Curge nasul abundent, dar tot mă duc la plimbare în jurul dragei mele Biserici pe lângă cimitir. Am impresia că vin pe la tine. E vreme de primăvară, păcat că e un noroi de începutul lumii!

3 ianuarie

După expediția pe drumurile prin grădini și pe câmpii spre Miliție. Acolo foarte bine și prietenos primită. Dar, în drumul spre Sfat, am căzut în glod și m-am întors udă și murdară precum un porc. Ieri am fost mahmură, am stat în casă, afară ceață, în suflet depresiune. Plecaseră spre București fiica și ginerele casei Dospinescu. Orice plecare îmi amintește că mai există locuri de locuit și afară de Costești. Când mă pândește boala, mă apucă însă panica: nu doctor, nu doctorii. Ieri și joi m-am tratat cu aspirine și vin roșu fierț!

Dragule, nu am mai scris aci aseară. M-a furat cartea lui Kataev cu povestirea primelor mișcări revoluționare din 1905. Am primit două cărți poștale, una de la Barbu Brezianu¹— plină de afecțiune și de grație, așa cum este el, alta de la Mișu, tot cum e el. Cu haz, cu *tachinerii*, *bon enfant*!

Acum, când mă gândesc la suferințele lui Nicușor, nici ele nu mi se mai par insuportabile. Singurile dureri mari sunt: moartea și îndoiala.

Când nu mai știam dacă există un Dumnezeu sau mai bine zis unul care să ne audă și să ne ajute. Atunci am simțit tragicul. Lipsa de sens pe care am resimțit-o uneori la Ghencea și chiar, la început, aici este cumplită. Îți poate lua mințile. Din fericire mi-a dat Dumnezeu darul de a exterioriza și astfel am scăpat de chinul îngrozitor. Goethe spune: „Mie Dumnezeu mi-a dat să vorbesc despre suferința mea”.

11 ianuarie

Pui drag, sunt foarte amărâtă. Chestia cu pensia începe *da capo*, cine știe cât durează. Dar ce m-a durut mai ales este gestul lui Jean Paul care iar și-a preluat o parte din suma ce-mi era destinată. Nu vreau să judec, nici să condamn, dar mă doare teribil. Bun e iar ceasul când mă rog, dar și acela e atât de distrat. Din pricina zăpezii prea mari, nici nu pot să mă plimb pe afară.

12 ianuarie

A. Gide îndeamnă să nu scrii decât când simți că trebuie s-o faci, că nu poți trăi altfel. Și marele nostru Eminescu spune: e ușor a scrie... *când nu ai nimic de spus*. Mă întreb ce mă împinge pe mine, în starea în care sunt, să scriu? Și când nu știu încă *ce* vreau să scriu? O carte despre Sofocle, cum am comunicat acasă, e poate doar un pretext de a mă mărturisi pe mine. Ar fi mai interesant să scriu amintiri despre oamenii mari pe care i-am cunoscut – memorii –, dar nu am jurnalul meu pentru a controla date. O serie de amintiri de studenție? Multe ar fi de scris, dar mă chinuie gândul că nu ar fi de folos nimănui. O *Dichtung und Wahrheit*² e îngăduită lui Goethe, nu mie. Căci amintiri din copilărie și tinerețe ar fi interesante dacă aş avea material viu, contemporan, „jurnal”, iar nu alterat de perspectiva maturității. Începusem o serie de „scrisori” acum doi ani. Cred că numai un dialog, chiar monologat, aş fi în stare azi să mai depăn din mine firul cugetării. Să

încerc dar să aştern pe hârtie rezultatul unei experienţe severe, nu descriere, ci rodul ei.

Mă palpez pe din afară, pe dinăuntru. Deci *sunt*. Ce sunt? Cum sunt? De ce sunt? Întrebări pe care le trăiesc cum respir, adică organic. Am trecut prin ceasuri tragice când întrebarea „a fi?” era durerea aproape fizică, iar întrebările despre rostul vieţii le trăiam cu disperare şi simţeam că umblu pe margine de prăpastie. Îmi amintesc ajunul de Crăciun 1951, când am tulburat pe Lilica B. şi pe doamna Tarnovschi, plimbându-mă de-a lungul trotuarului de piatră la Ghencea, cu nevoia rea de a comunica şi altora zbuciumul îndoielilor, poate şi cu trufia curajului de a mă răfui cu Dumnezeu, pe care-L învinuiam de indiferenţă, de „impersonalitate”. Am mai trecut prin asemenea crize şi prin oct. 1952, la Ghencea. Vally, Alex mi-au atras atenţia că sunt luciferică. Chiar aici la Costeşti, cum o dovedesc *Jurnalul* şi unele scrisori. Este neîndoielnic că sunt în plină criză, chiar acum când sunt calmă şi cred în Providenţă. Totuşi *credinţa* mea nu e consolidată şi în cuget. Aici e boala mea de mult timp, poate de totdeauna. Am trecut drept o bună creştină, am crezut că mă străduiesc sincer să fiu o bună creştină şi m-am înfuriat ori de câte ori Stello sau Valérie, cei doi critici severi ai mei, sau Mad Cancicov şi Mimy Spandonidi, alţi doi critici îngăduitori, dar lucizi, mă denunţă ca o *păgână* doar cu aparenţa de credinţă. Nu faptele mele, ci cugetul meu îl socoteau necreştin şi cred că aveau dreptate. Căci e în mine un amestec de iubire către Puterea nevăzută şi de o poziţie intimă faţă de unele dogme, care mă face inaptă de a spune cu adevărat: *cred*. Şi totuşi, firea mea întreagă se avântă într-un elan de iubire şi de nădejde în cel nevăzut şi înspre lumea nevăzută, pe care nu o cred numai o nevoie de mângâiere, o morfină contra durerii de a trăi. Îmi amintesc de când eram fetiţă de 14-15 ani, când încă nu mă atinsese durerea vieţii, îmi amintesc de doruri de un „dincolo”, de o melancolie, o nemulţumire faţă de bucuriile vârstei mele. O *Ahnung*, o „presimţire” a unei alte realităţi pe care o simţeam în jurul meu, nevăzută. Eram poate făcută să *cred*, dar m-a tulburat învăţătura pe care am cerut-o eu, nu mi-a fost impusă. Cred că o nevoie de *a şti* creştea în mine alături de aceea de *a crede*. Toată viaţa am încercat să le pun de acord. Au fost ani când se împăcau în mine, dar la marile încercări, se izbeau, intrau în conflict şi eu în criză. Nu mă simt bine când nu cred într-un Dumnezeu personal şi în Cristos.

16 ianuarie

Pui drag, nu ți-am scris nici ție, nici acasă. E în mine un fel de oboseală cu atmosfera aceea simplă, monotonă și tihnită. Simt uneori nevoia unei înviorări, am nevoie de un climat mai intelectual, de un schimb de idei, de o provocare care să mă învie.

18 ianuarie

Dragule, zilele alunecă încet ca o apă fără să lase urme în mine. Monotonie de sanatoriu. Numai scrisorile de acasă marchează momente mai importante. Gazdele mele sunt oameni foarte cumsecade, dar mai puțin interesanți. Ea e mai bine decât el. El atins de virusul vechii autorități – cumsecade, inteligent, dar autoritar, are o limbă rea. Peisajul e încântător sub zăpadă, cu cerul albastru și restul alb imaculat. Corbi bătrâni în vârful pomilor albi, soarele strălucitor, dar avar, iarna ca o imensă comoară de diamante. Casele avariate încă din 1943, cu fumul ieșit din hornuri ca un voal transparent în jurul acoperișurilor, adăpostesc o lume simplă, bună, dătătoare de speranțe. Caut să mă intereseze totul. Știu bine că sunt fără pretenții și că doresc mereu să-mi ocup ziua. Am timp, de ce nu scriu? Pentru că nu pot să fac un efort serios și mai curând pentru că nu cred în utilitatea acestui efort. Mai mult ca oricând l-am înțeles pe Montaigne. Închis în turnul lui, nu găsea tovărășie mai bună decât în cărțile lui și în el. Și totuși se ducea la Paris, la Curte, pentru ca să-și îmbroască spiritul. De ce se apleca atâta asupra lui? Trebuia să descopere o lume nouă. De aş putea acum, după ce am trecut prin închisoare, unde mi se pare că mi-am lăsat vechea piele, aş încerca după exemplul marelui meu prieten Montaigne să descopăr în mine un om nou.

Dragule, ajută-mă să reuşesc în această încercare.

19 ianuarie

Iubitule, viața se scurge încet. Am luat obiceiul să fac în fiecare zi aceleași lucruri pe rând. Se creează în mine gesturi rituale. Aș vrea să întrerup, să schimb ordinea ocupațiilor mele, dar întâlnesc în mine o adevărată opoziție din cauza unei superstiții care mă domină. E frica de schimbare. Mica fetiță urlă din toate puterile cântece idioate care la început mă amuzau, mă distrau, dar care cu timpul mă plictisesc. Această fetiță nu poate tăcea mai mult de un sfert de oră. Uneori mă încercă un fel de refuz, de respingere pentru această fetiță. Nu știu de ce e ceva impur în acest căpșor. Are uneori ieșiri care trădează mișcări interioare pe care nu ar trebui să le aibă. Uneori e încântătoare. În dimineața asta ea plângea ascunsă în patul ei, din cauza plecării tatălui.

28 ianuarie

M-am obișnuit și fără bani, când știu că-mi este achitată pensiunea. La vârsta mea ce-mi mai rămâne de împlinit, deși multe au rămas nefăcute? Și nu mă pot dezbăra de nevoia de a fi plăcută oricui, până și găinilor și păsărilor din drum. A fost Radu R. pe la mine. Cu o bucurie de tinerețe. A trecut prin casă, prin sat. Mi-a făcut o mare bucurie, dar și o mare grijă, când am aflat că a fost filat. Și după ce a plecat s-a lăsat iar o tristețe peste mine. O bucurie a fost descoperirea în vechea Biserică a picturii primitive pe cele două uși de altar și jos, scena Bunei Vestiri, pe ușile împărătești. Mă întreb, pictorul italian cu ce model în amintire le-a pictat? Trebuie să mă duc să studiez mai de aproape și scenele de pe catapeteasmă și vechile ceasloave cu litere frumos înflorite și cu stemele domnești care mi-au dat iar mândria că suntem și noi părtașii unei vechi culturi. Nu e poate științifico-filozofică, ca la apuseni, dar este solid întemeiată pe legea și cuviința creștină. Dacă aș fi în stare să mai scriu, aș cere lui Dumnezeu să mă învrednicească să deslușesc ceva din sufletul permanent al românului. Numai așa vom ști ce avem de făcut de aci înainte. Dragule, îți făgăduiesc că voi lucra cuminte și cu sistem. Ne-am cunoscut în 1903. Ne leagă o jumătate de veac!

16 februarie

Azi viscolește cumplit! Parcă mai mult decât săptămâna trecută realizez cât de dependentă e la țară viața de situația meteorologică. Socot că oricât s-ar accentua „socialul”, până când nu va fi telefon și drumuri practicabile, nu se poate scoate satul din situația lui patriarhală. M-a încălzit la suflet grija țăranilor pentru vite și oi. Pe acestea le-a băgat acum gazda în „paravan”, momindu-le cu câteva grăunțe, la care au răspuns fără ezitare. Bietele găini stau în poiata închisă, iar vaca și purcelușa au staule individuale. Niciodată n-aș fi crezut că mă voi adapta atât de repede la această viață elementară.

Iată, s-au împlinit sâmbătă 5 ani de când am fost scoasă de la catedră și când am realizat că viața m-a pus la o parte. Mă amăgeam cu conversații, cu scrisul despre Goethe, Shakespeare și Sofocle. Dar în 3 ani, până când m-au ridicat, ar fi trebuit să isprăvesc măcar o carte. Încetineala lucrului venea din convingeri subterane, din subconștient, că ce voi scrie nu mai e pentru mine, ci pentru cei tineri, cei noi. Nu e destul să spui lucruri adevărate și permanente chiar, trebuie să știi să le prezinți generațiilor noi. Or, am putut constata la tineretul ce cunosc că problemele lor au altă soluționare decât ne trebuia nouă. Oare am eu destulă putere spirituală în mine, să pătrund dincolo de ce văd? Pentru un moment încerc să pricep rostul acestui surghiun și să profit de el, nu intelectual, cum poate o așteaptă ai mei, dar spiritual. Fac exerciții de răbdare, de smerenie, de simplitate. Azi, când am auzit că năroade de muieri spun despre mine că am fost spioană, m-a durut adânc, nu pentru mine, pentru ele. Și iarăși nu pot suporta veșnica bănuială și bârfă a tuturor în gura bătrânului. Imposibil să scrii. Câteodată mă agasează tot ce nu e autentic în el. Soția lui în schimb e clădită nobil. Sigur, simplu, uman.

21 februarie

Dragul meu, zile întregi le pierd fără să fac nimic, nici măcar să citesc. Am uneori ceasuri când îmi regăsesc vigoarea spiritului. Montaigne spune: „Un cititor bun este acela care găsește în scrierile celui alt mai mult decât autorul a izbutit să spună”. Citesc cartea lui Iosifescu³ despre Caragiale. Trebuie să recunosc că interpretarea personajelor cu accentul pus pe

imoralitatea moravurilor politice nu mi se pare deloc falsă sau exagerată. În fond, chiar dacă Caragiale însuși nu lua lucrurile atât de serios, opera de artă are virtualități vii în ea pe care noi trebuie să le descoperim. Nu zic că azi lumea o fi mai bună, dar am impresia că ceea ce se face este în vederea unei îndreptări. Deși victima acestui regim actual, nu pot să fiu pățimașă și să condamn orbește tot ce se întâmplă. Gospodăria colectivă ar putea fi cu adevărat o fericire pentru toată lumea, dacă s-ar realiza voluntar și cinstit din toate părțile. Constat că oamenii care vorbesc de ea o fac cu spaimă și antipatie, ca ordine venită de sus. Eu nu scot o vorbă, îi las să-și verse focul. Metoda coercitivă e poate greșită. Dacă cei dintr-un colectiv ar demonstra un progres în viața lor, chiar după doi ani, mai curând ar fi îndemnați și ceilalți să intre în colectiv. Nu mă pricep în asemenea chestiuni, de aceea nici nu aș îndrăzni să vorbesc. Individualismul în care am crescut mi-a arătat brutalitatea cu care erau tratați muncitorii și slugile de mulți parveniți, palmele care curgeau pe spinări și obraze nenorocite. Mă cutremură unele amintiri, pe care din fericire nu le am în familia mea strict părintească. Acum plătim, unii fapte, alții, ca mine, că le-am răbdat. În închisoare mă consideram o victimă, o nedreptățită, căci eu am fost un om adânc democrat și în faptă și în cugetare. Dar de ce nu am avut curajul să acuz și să denunț pe cei abuzivi?

Azi-dimineață am fost la Biserică – Sf. Toader. Mă simt bine acolo. Ce darnic e poporul nostru! Câte colive, frumos garnisite. Câți colăcei! Vreau să mă împărtășesc mâine.

22 februarie

Dragule, azi-dimineață a sosit părintele înainte de a intra în Biserică. Eram încă în pat, am pus repede capotul pe mine, Coana Profira a făcut paturile și eu l-am primit. Ne-a spovedit, și-a dat seama că are în fața lui femeii de treabă. La slujbă m-a împărtășit. Mă simt de atunci într-o comunitate cu „Nevăzutul”.

23 februarie

Pui mic, azi e adevărata mea zi de naștere. Ziua a trecut cu lucrul, puțină citanie și multă conversație cu „prietenii mei”, agitați de dezvoltarea Frontului Plugarilor. Poate că au de ce. Probleme care nu sunt de competența mea și nici oportune pentru o viață surghiunită. Fac exerciții de răbdare. M-au amuzat însă poveștile lui Gheorghe din timpul milităriei lui de acum 40 de ani. Ar fi nevoie de Păstorel care să le scrie. După-amiază a venit celălalt prieten, tot pentru a-și răsufla sufletul. „Eu mă hrănesc pentru două zile când vorghesc cu doamna”, zice Gheorghe. Cu Timofte am ajuns la probleme medicale, apoi la aparatul digestiv, apoi la structura inimii, a vaselor sanguine, la funcțiile lor. A trecut apoi la „Cartea” care profetizează, într-adevăr formidabil de exact, schimbări atmosferei. Spun „profetizează” pentru că e veche, pare-se de sute de ani, și, deci, nu poate fi vorba de calcule precis matematice și nici de calcule astronomice, ci de variațiuni atmosferice care depind de atâți factori imprevizibili. Pentru mine această carte e o enigmă. În patru luni nu a dat greș niciodată cu schimbarea timpului, zilnic. Tot amân să scriu serios. Motivul, a intrat o spaimă în mine să nu fie interpretate cele mai nevinovate gânduri ca intenții a cine știe ce... Constat însă un progres în mine, o autenticitate. Sunt tot mai simplă, mai depersonalizată. Văd lucrurile mai *direct* fără să mă mai încurc în prejudecăți. Până și raportul meu cu Dumnezeu parcă m-a dezrobit de un anumit formalism.

26 februarie

Mă întrebam ieri de ce bieții prieteni ai lui Iov – morali și conformiști – erau tratați de Dumnezeu ca un suveran, cu dispreț. Acum cred că am înțeles: Iov se măsură cu Dumnezeu, adică mergea până la blasfemie, până în nevoia lui de a-L întâlni, de a-L vedea. El s-a supus, nădăjduia, dar nu înțelegea pentru ce-l pedepsește Dumnezeu pe el, cel drept. Morala, criteriul moralei omenești a lui *Do ut des*, a legii Talionului, care e totuși la temelia acestei morale, nu ajunge pentru a justifica pe om. Iov l-a văzut pe Dumnezeu în clipa imensei deosebiri între el și măreția lui Dumnezeu – *incomensurabilul divin*. De abia atunci a recunoscut nimicnicia lui. În clipa acelei constatări, care rezultă din punerea față în față a omului cu Dumnezeu, începe viața triumfătoare a lui Iov. Acum cred că am înțeles clar

ceea ce simțeam de mult: perfecțiunea umană este bună pentru viața socială, dar viața duhovnicească, liberatoare de suferințe, începe de unde încetează cea simplă morală. E supramorală.

27 februarie

Caragiale, care denunță defectele societății românești în timpul lui, mă duce cu gândul că singurele cauze ale unor greșeli de educare a oamenilor sunt regimurile politice grevate de circumstanțe istorice care fac că superficialitatea noastră e datorată *grabei* cu care poporul nostru a fost obligat să se adapteze la mediul larg cultural – fie apusean, fie răsăritean.

Sunt sigură că în poporul rus principiile și metodele socialiste au prins rădăcini adânci fiindcă erau ieșite însuși din mediul rus. La noi aplicăm doar ce imităm.

5 martie

Dragule, azi e „baba mea”. O țin la 5 martie de când aveam vreo zece ani. Azi e o zi groaznic de capricioasă. Se schimbă mereu, ba ninge, ba e soare, acum cad fulgi mari de zăpadă. Nu doar că mă recunosc în această vreme capricioasă, dar trebuie să mărturisesc cu acest prilej că am ajuns la o sensibilitate de cântar de precizie.

Când este soare, tresaltă în mine bucuria. Când trece un nor, se ivește o umbră de melancolie. Dimineața sunt plină de putere și nădejde, seara lupt cu tristețea și cu gânduri apăsătoare. Uneori, când izbutesc să mă rog efectiv, nu doar din buze și din intenție, atunci e pace luminoasă în mine. E o nevoie de joacă în mine și pesemne se manifestă mai ales când mă simt mai aproape de ai mei și de prieteni. Poate este și un amar ca să nu mă las pleoștită de viață. În realitate, tristețea de fond, a mea, nu e datorată numai situației actuale. Am avut-o în mine de copil și îmi vine să cred că nu e tristețe propriu-zisă, ci un *gol* care aspiră să se împlinească, nu cu stări relative și trecătoare, ci cu un *plin*, un dor de absolut. Îl înțeleg pe Pascal care ne sfătuia ca și alți mari credincioși că pentru a ajunge la o stare mai

adâncă, poți ajunge prin meditație, adică prin experiențe spirituale. Dar amân zilnic acest efort. De altfel nici nu știu cum să procedez și mă tem să nu mă biruie simpla închipuire. Căci între experiența interioară și închipuire, hotarele sunt foarte neprecise. Deși constat, după puterea de viață și de bucurie ce se ivește atunci, că nu e doar o stare intelectuală, ci și una *vitală*. Am descoperit în ultimul timp în mine o rezistență față de unii oameni, nu pot înfrânge un sentiment negativ împotriva nepoatei gazdelor. Simt în ea câteodată o senzualitate care îmi repugnă. În poveștile bunicii ei am descoperit unele reticențe de femeie foarte cuminte și încercată. Dar nu vreau să-mi încarc inima cu sufletelul acestei mici făpturi. O iubesc cel mai mult când își face rugăciunea cu mătănii și micul ei chip se luminează sub basma. Atunci ar fi bună de pictat. Îi e puțin frică de mine pentru că rezist la capriciile ei, dar mă imită în toate. Astăzi, de exemplu, s-a spălat înainte să se îmbrace. În fond e un copil tare dulce și nu știu de unde răsare această rezistență în mine. Sunt la pândă asupra propriilor mele mișcări interioare. Să le găsesc izvorul.

8 martie

Dragoste, ce mari evenimente în trei zile! Nu știu ce poate însemna moartea lui Stalin pentru evenimentele politice, dar o presimțire a mea se întărește în așteptarea Păcii generale. Ar fi și timpul. Am constatat azi, la slujbă, că nu s-a răspuns la cuvântarea preotului cu cuvântul creștinesc. Eu l-am spus de două zile tot timpul, căci orice resentiment se topește în fața morții. Mă bucură să constat că toți așa-zii „liberi-cugetători” și preaslăvitori ai „naturii”, fără să vrea, proclamă un duh creator și că, prin urmare, sufletele lor nu s-au rătăcit cu totul. M-am apucat să traduc finalul din *Faust*, nu literar, ci mai ales exact, pentru că socot că acele imagini minunate ar putea ajuta sufletește pe mulți care stau încă în cumpănă.

Dragule, îmi dau foarte bine seama că Biserica e o școală, iar tainele sunt adevărul superior, de nepătruns. Ceea ce trebuie să *credem*, adică să cuprindem cu ființa noastră integrală, plutește deasupra Școlii, poate chiar *în școală*, Biserica pe nevăzute ne crește pentru acea stare superioară de credință, adică de realizare a tainelor. Nu vreau și nu pot să separ cele sensibile de cele spirituale, cele văzute de cele nevăzute. Deși uneori sunt

poate absentă la slujbă, din pricina felului primitiv de „cântare”. Dar credința, sau mai bine zis *voința fidelă de a crede* în tainele ascunse după perdeaua acestui ritual, mă umple de o liniște, operează în mine o împăcare și chiar o luminare a minții în multe lucruri lumești.

11 martie

Dragule, azi este *Mardi gras* în postul Paștelui la catolici. Iar ninge și viscolește, iarna se încăpățânează să nu cedeze. Îmi amintesc o astfel de miercuri la Paris când călugărițele de la Pension înaintau cu cenușă pe voalul negru. Îmi sunt foarte prezente bunele mele profesoare din copilărie. De la ele am învățat o ținută de viață și chiar o ținută față de carte, față de cultură. Azi-noapte, m-a năpădit iar o deznădejde, o lipsă de curaj, o tulburare grozavă. Atunci nu mai văd nimic decât soarta dureroasă a unei surghiunite. Ar trebui să fiu liniștită și chiar mulțumită în acest adăpost lângă oameni de treabă și totuși sufăr ca strânsă într-un clește. În acest orizont atât de strâmt unde nu găsesc un ecou fidel al gândurilor mele.

19 martie

Dragoste, iată o săptămână întreagă în care n-am scris nimic. De ce? Probabil dintr-o oboseală tristă, deși vremea a fost frumoasă și gazdele mele au profitat ca să înceapă muncile de primăvară. M-au năpădit lacrimile cu sughițuri la amintirea „scuturărilor” de-a lungul anilor, acasă. Zi de adevărată primăvară în care am văzut două fenomene necunoscute mie: tăierea viței-de-vie și un miel abia născut, încă nelins de mama lui, încă umed, cum a început să sugă cu siguranță și vigoare, deși încă nu știa să stea bine pe labe, căutându-și echilibrul. Era fericit și dădea din coadă. E negru și cârlionțat ca un mic astrahan. E mișcătoare legătura dintre stăpân și animale. M-am cutremurat când Vasile Timofte mi-a povestit că boul lui îi linge mâna când îi aduce câte un braț de fân. Căci și animalele duc lipsuri alături de oameni, acum. Fetița începe să înțeleagă ce înseamnă „să citești”. De când nu o mai judec în sinea mea, de când am spart gheața care mă

despărțea de acest copil, sunt foarte bucuroasă s-o simt în jurul meu, s-o iau cu mine la plimbare și acum știu ce rețineri aveam față de ea: ambiția părinților și bunicilor ei pe care o transmiteau fetei de a fi cea mai frumoasă, cea mai inteligentă etc. Plângea oricând auzea că un alt copil era laudat la școală, când ea încă nici nu o frecventa. Bunicul ei o strica literalmente. De când am combătut în ea vanitatea, acum este doar un copil foarte agreabil. Îmi place s-o învăț să citească, de când s-a schimbat și face progrese vizibile. Constat însă cum uneori părinții pot rata viața bieților copii când le cer să-i consoleze pentru propriile lor ambiții nesatisfăcute.

26 martie

Prefer să nu mai privesc în adâncul meu unde uneori e prea trist, prea gol de nădejde. Aducerea carnetului de identitate, luni, ar fi trebuit poate să mă bucure, dar nu știu de ce a pornit în mine o adevărată vijelie de gânduri și simțiri. Mi s-a părut că „mutația” din București la Costești înseamnă eliminarea mea definitivă din lumea mea și surghiun pe viață în condiții cu totul primitive. M-am acomodat cu ele, având nădejdea că e o situație temporară. Nu mi-a mai rămas nimic din tot ce am ca nevoie vitală. Mă întreb dacă n-ar fi mai cuminte să-i cer lui Dumnezeu să mă ia. Dar prietenii mei de aici mă îmbie cu nădejdi mari. Și a venit și primăvara. Azi, spre seară, era un cer nemaivăzut. La răsărit, un roz intens aureolat de albastru, mov, fără nori, fără nuanțe intermediare. Am văzut și primul plug la arat, mieluşei se înmulțesc și este peste tot un fel de presimțire de verde și prin toate șanțurile și de pe toate dealurile curg râuri repezi și zgomotoase. Voi ieși și eu puțin pe afară. Nu mai am astâmpăr. Aseară era lună splendidă și acum la fel. Am fost pe la biata Aglaia, căreia îi piere vaca. Plângea ca după un copil. Acasă am găsit pe Costică Secară cu un pumn de urzici pe care le-am cumpărat, bieții copii vor să-și facă o cămașă cu prețul lor! Dacă aș avea pensia mea, aș putea să fac mult bine multora. Mi s-a spus că o nepoțică de patru ani se ruga astă-vară: „Doamne, dă ploaie, că nu avem ce mânca”. M-am bucurat văzând cât tineret și chiar oameni bătrâni s-au dus la spovedanie. Fetele erau gătite și cu măștișoare și flori în piept. Ieri am văzut primele violete și viorele. Dar mă îngrijorează lipsa veștilor de acasă. Simpatia oamenilor îmi face bine.

27 martie

Dragule, se înnorează – și în mine la fel. Nu pot face pace, nu pot să mă obișnuiesc cu gândul că nu mai aparțin de „acasă”. E fioros ce se poate întâmpla oamenilor nevinovați într-un regim de „fericire obștească”. Până acum aveam de luptat cu timpul – luni, ani. Acum am de luptat cu „întotdeauna”, căci nu văd ce ar putea determina pe călăii mei să renunțe la ceea ce ei socot *normal*, de vreme ce sunt *mutată* aici. Poate o singură nădejde – să se îndure să-mi permită câte un drum pe an la București. Și lipsa veștilor de acasă mă nenorocesc. Ei acolo nu înțeleg asta, nu simt, n-au de unde să știe chinul de a fi prizonier. Mă muncește gândul de ce cu mine au fost mai cruzi decât cu alții? M-au trimis atât de departe și în sat! Am făcut eu oare cui rău? Sunt eu oare un om primejdios? Te las, dragul meu, fiindcă simt că orice conversație cu mine însămi mă distruge. E prea frumos afară pentru o inimă bolnavă. E prea multă nădejde în natură pentru o inimă deznădăjduită. E prea primăvară pentru un om ce se sfârșește. Nu mai pot suporta liniștea și seninătatea imperturbabilă a naturii indifferente. De ce pe drumul hotărât numai bietul om se zbuciumă, se clatină, pierde drumul? Călăul care a scris hotărârea surghiunului meu – cum se decide de o biată vită – n-a avut destulă imaginație să-și închipuie la ce m-a condamnat. O lipsă elementară de milă de viață îi face pe călăi să dispună de sute de mii de vieți omenesci. Nenorocul meu a fost că am căzut pe mâna unui om fără sensul *normalității*. De ce ne-a trimis la sate, pe noi, cei din lotul numelor cu V., când alții sunt în orașe? De ce? De ce? În mine e totul numai chinul întrebării. Acum aceasta e la culme. Căci constat ce rol covârșitor joacă hazardul în soarta mea. O altă literă, și eu stam acum la Roman, la Vaslui... Dar nu în Costești. Tragicul acum îl trăiesc.

30 martie

Ieri au fost Floriile. Am avut o zi de sărbătoare, adică am trăit toată frumusețea acestei zile. Dimineață, la Biserică, era ticsită. Iuga și alt dascăl m-au condus acasă. Cântase frumos în strună, dar în suflet plin de furie. Am găsit primul toporaș și nu-mă-uita. Poșta mi-a adus o carte poștală de la Liliana Pippidi⁴ – cuvinte calde, dar reținute, așa cum e în întreaga ei fire

discretă și nobilă. De acasă, tot nici un semn. Zadarnic mă cert și-mi spun: „Așa sunt ai mei, greoi la scris!”. Egoism? Nici măcar! Indiferență? Nu cred. E ceva de familie, un fel de incapacitate de a jertfi fie chiar cinci minute din starea în care se află. La întoarcere am făcut o vizită Coanei Frosa unde am găsit pe bătrâna mătușă de 80 de ani, mică, fără nici un dinte, cu bărbia foarte accentuată și cu niște ochi albaștri energici, vioi și plini de haz. Un fel liber de a vorbi cum numai la vârsta ei îl poți avea în timpul de față. A trecut pe la noi și bătrâna croitoreasă, Popeasca. O femeie micuță, fără dinți, cu ochi întrebători și sensibili. Mi-a dat în cărți – că de, omul se agață de toate prostiile, în nevoia de a nădăjdui. Mi-a prevestit mare schimbare, izbândă, peste două cărți?! Personajul e interesant, când i-am oferit o cafea, am constatat că a cunoscut vremuri de bun trai, când i-am dat o lumânare a spus cu bucurie, luând-o: „Asta e din cele ce se pun la pian”. Am aflat că a știut și franțuzește, are 6 clase de liceu la Pensionul Humpel, din Iași. Cum a ajuns în Costești? A trăit necununată, ani de zile, cu un tip, are copii în toată firea, trăiește la un fiu, aci e bunica lui Milu, copilul care venea la mine cu cărțile când stam la Marioara. Ce e soarta! Ce mare poznaș e și amorul! Joia Paștelui, 2 aprilie. M-am întors de la Biserică unde a fost slujbă mare. Foarte mulți s-au împărtășit. Pe urmă au fost parastase. Eu am plecat acasă pentru a mă întoarce iar ca să mă spovedesc. M-am trezit zilele astea iar cu o mare nevoie de dreptate, care, privită de aproape, seamănă aidoma cu nevoia de a-i vedea pedepsiți pe cei care s-au strecurat în aceste vremuri ca profitori. Și totuși, fiind creștină, nu am voie să chem răzbunarea, ci mila și iertarea lui Dumnezeu. Tot de dreptate mă poticnesc. Mă tem că până la moarte, dragule, nu-mi voi putea trece acest hop. Pe dușman îl respect, dacă e om, dar pe trădătorii tuturor cauzelor nu-i pot iubi! Aseară, la Doamna Ana D., am avut impresii de Paște: casa curată, strălucitoare, flori în vas, „domnișoara” venită la părinți și „dereticând” prin casă vorbea despre cărți. Am simțit în ea ca și în mamă un spirit inteligent și poftă de cultură. Am plecat după o scurtă vizită pentru că venise A. de la târg, obosit, înfometat și mi-am amintit ce plictisit erai tu când nu găseai „muierea acasă” când tu aveai poftă de odihnă!

7 aprilie

A treia zi de Paști. Dragule, Cristos a înviat! Au trecut zilele de sărbători, cu Biserică, cu vizite, ca acasă. M-a înduioșat gestul lui Ghighină, care mi-a adus un cozonac și două violete, mi le-a pus în mână foarte frumos împachetate în hârtie albă, și a plecat pentru a se întoarce mai târziu. Apoi prietenii mei... Timofte mi-a adus o sticlă de vin excelent și un mic cozonac. Ieri a sosit și Ilenuța, cu cozonac și ouă roșii și verzi. Mă bucură că sunt toți așa de calzi și atașați de mine. Mare emoție mi-a provocat sosirea lăutarilor, care se pare că au spus: „Cântăm pentru Doamna!”. Erau române, între care, după o prealabilă consultare între tată, fiu și fiică, au cântat: *Îți mai aduci aminte, Doamnă?* Natural că am luptat cu plânsul, mușcându-mi degetele. Faptul că au venit și la mine ca la notabilități nu doar că m-a măgulit, dar mi-a făcut bine. Toți acești oameni simpli își dau seama că au printre ei un om de calitate și nevinovat. La coana preoteasă și cu fata ei, învățătoare, am putut vorbi de multe, chiar de Pontigny. *Am putut uita că sunt în sat.* Mare lucru e cartea, schimbă imediat nivelul sufletesc. Ieri la Biserică, plină de altfel, ca la toate slujbele, am aflat că au refuzat copiii să meargă la școală și gospodarii pe câmp. Sper că acum, după ce au dat dovadă de înțelepciune, cele sfinte fiind săvârșite, acum se îndreaptă curajoși la muncă. Aș vrea să am talentul să scriu despre o seară de Denii cu râul de lumini ce venea la vale dinspre Biserică. Ieri mare bucurie prin corespondență multă. Sâmbătă am primit două pachete cu de toate din grija lui Rory și a lui Flo. Dulcețurile de la familia Pippidi m-au înduioșat și bucurat, aveam impresia că intru iar printre intelectuali.

13 aprilie

Nu mă sperie perspectiva de a mai sta chiar două-trei luni aci. Dar numai gândul că ar putea să mă prindă și toamna mă înfioară. Veștile de acasă destul de plictisitoare. Uneori realizez că am fost privilegiată să trăiesc fără griji materiale, deși orgoliul meu ar trebui să sufere. Dar am isprăvit prin a mă învăța cu sentimentul acestei dependențe pe care o simt mai mult ca un soi de „apanaj” ce mi se acordă pentru trecut și poate chiar pentru viitor. Până la urmă ce bun e sentimentul de a fi ocrotit, de a te simți sub aripa protectoare a unei Puteri – care e Iubire. De aceea nici nu-mi mai e teamă. Aștept îndurarea, aștept marea bucurie a păcii. Aș vrea să fac pace și aci.

Încerc, în orice mic conflict, să intervin împăciuitoare. Convingându-i să nu caute justiția, ci buna învoire. Mă lovesc însă de obiceiul înveterat al țăranului dârz, împilat de veacuri, și mă întreb dacă e bine să le diluezi încrederea în „drept”. Mă tem că „bunicul”, când pledează pentru neîmpăcare, nu vorbește doar ca un om, ci ca fost notar.

16 aprilie

Azi, un pachet cu ochelari, rahat, zahăr și multe scrisori. De n-ar fi decât iarba verde și florile de zarzăr și pacea de aici, încă ar trebui să fiu mulțumită. Uneori și sunt. Dar când *realizez* că sunt totuși o captivă, că aș putea muri printre străini, deși buni și prietenoși, atunci se revoltă ceva adânc în mine. Nu sunt încă resemnată. Deși buna cuviință a oamenilor de aici îmi face bine. Acasă am ajutat, după un mic somn, la pusul porumbului. Am uitat conversația religioasă cu mama copilului inteligent. Și ea este o natură spirituală. Pe când semănam porumb în fața coanei Profira, care da cu sapa, au sosit Milu și Mihai la lecție! E o halima cu soarta omului!? Scena pe prispă a fost amuzantă: eu explicându-le răskoalele sclavilor romani – Spartacus –, ei scriind și repetând și făgăduindu-și note bune la lecție. Eu le ofer câte o felie de cozonac, bombonele sau pască și ei îmi aduc buchetele de flori. De-aș avea talent, aș putea evoca mici scene delicioase.

18 aprilie

Dragule, azi plouă cu temei, ploaie de vară aducătoare de glod trecător. Zarzării în floare nu se potrivesc cu ceața și norii. Iarba e tot mai verde. Ieri trecea cocoșul cel roșu, cu coada albă, din vecini, pe iarbă, în fugă. Imagine de o bogăție încântătoare. Viață, putere de viață, mișcare, frumusețe. Nu plutea nici un gând explicit în aer, dar totul era potrivit, armonios, pretindea o conștiință organizatoare la bază. Sunt sigură că totul are o cauză și răul ce pătimim o fi chiar foarte meritat. Cred că s-ar putea explica prin compensație cu trecutul din viața actuală. Totuși ar fi o explicație numai

cauzală care nu mă satisface complet. Acum cântă Lidia Mică și mă împiedică să gândesc. Admit că răul e efect al răului și că nu putem scăpa de „reveniri” decât suferind, adică plătind, curățind cauza prin efect. Dar atunci de ce se vorbește de Atotputerea Divină și de Bunătatea infinită, dacă nu se poate ieși din lanțul cauză-efect și *intervenția* Divină nu are loc, cu alte cuvinte „minunea” e inexistentă. Ce rost au atunci rugăciunea și credința în genere? Și totuși noi avem exemple vii, chiar personale, că intervenția există.

22 aprilie

Pui mic, viața continuă cum o știi. Vremea e proastă, vânt teribil și frig. Oamenii muncesc din zori și până în noapte și speră. Pe înserate, acum două zile, m-am întâlnit cu receptorul, om foarte simpatic și de treabă. Mi-a spus în șoaptă: „Totul e bine”. Și eu cred așa.

25 aprilie

Primăvară rece, severă, aspră, cum se cuvine unor vremuri aspre și grele. O primăvară prudentă, în defensivă și bănuitoare. Pe cer norii se rostogolesc, se alungă, aleargă spre zare, iarba țipă de viață, dar e mică, nu îndrăznește să primească după ce s-a afirmat curajoasă și vehementă. Acum tace și așteaptă. Florile și-au ascultat chemarea. Ceasornicul lor intim a sunat deșteptarea. Au înflorit la vremea lor, dar viața lor e plăpândă.

26 aprilie

Serbare de 1 Mai la școală. Se sărbătorește munca. La țară zilele sunt acum foarte prețioase fiindcă se dă bătălia însămânțărilor. Se iau la întrecere să câștige steagul muncii satele între ele. Din toate părțile șiruri, grupuri se îndreaptă spre școală. Pe fondul dealurilor înverzite, ghirlande colorate de

flori sunt purtate de un vânt proaspăt spre școala albă, cu acoperișul roșu. Așezată mai sus pe un tăpșan, cu ferestre înalte, școala privește spre sat, prietenoasă, curată, primitoare. E o școală model, deci se poate și într-un sat îndepărtat, dacă vor conducătorii. Din ușă am ascultat fără să o văd o scenetă de Caragiale, foarte corect jucată. Totul s-a terminat la ora șase, în şuierul personalului de Iași care trecea la vale.

27 aprilie

Vreau să-mi fixez impresiile despre sărbătoarea de iarnă. Acești oameni simpli au un gust, un tact și talent admirabile. Corurile și dansurile excelente, viguroase, sănătoase, curate. Dar ori de câte ori apare deformarea venită de la oraș prin oameni veleitari, totul se strică. Astfel, un monolog spus de un tânăr cu fruntea strâmbă și cu haine prea largi ne-a indispus pe toți. Cât despre discurs, a fost prea lung și prea greu pentru auditoriu. Prea intempestiv într-un moment când lumea aspiră la pace. În schimb discursul primarului, simplu, realist, cu umor, mi-a plăcut mult. Fără pretenții el a putut să obțină ce dorea. Mă gândeam în sinea mea: acest regim a reușit totuși să trezească conștiința civilă și pentru viitor este un pas enorm.

8 mai

Dragoste, câte s-au petrecut de când n-am mai scris! Au venit Flo și Rory. Primul moment, o decepție: că nu erau Marietta și Maricica, pe urmă o imensă bucurie, căldura acestor două prietene generoase, înțelepte mi-a făcut nespus de bine. Au fost două zile bune, pentru care mulțumesc lui Dumnezeu. Plimbările, conversațiile, prezența lor, hazul, conștiința totalei înțelegeri – ce bine mi-au făcut! Dimineața plecării era într-adevăr *a glorious day*, totul strălucea în soare, o lume proaspătă, nouă, plină de viitor.

11 mai

Nu-mi place starea în care sunt. Trăiesc alandala, adică neprofitând de liniștea ce mi se oferă și de lipsa de griji. Nu știu de ce această scoborâre a tonusului meu sufletesc. Și Europa e obosită. Dezbinarea de opinii mă face să cred că nu se va uni într-o hotărâre salvatoare, pașnică, dar energică. Plutește în aer o așteptare, dar a celor neputincioși, a celor care nu au cuvânt. Eu nici nu mai știu ce mai vreau. Aș pleca mâine, dacă ar fi permis, dar mă tem și de ceea ce mă așteaptă acolo: fără cameră, fără pensie – o biată cerșetoare. Aici măcar nu văd, nu aud, nu deranjez pe nimeni. Protestele atâtoră că au nevoie de mine, admirația etc. ar trebui să-mi dea curaj, totuși în adâncul meu stăruie un *à quoi bon?* Dacă nu ar fi fost acest atât de lung hiatus, poate îmi păstram încrederea într-un rost al meu în viață. Cea mai bună soluție ar fi să dispar – liniștit, fără zgomot și să rămân în amintirea tuturor vie și de folos!

12 mai

Azi m-am trezit plină de vigoare. E soare, dar rece. E în mine iar o dârzenie, dar nu știu la ce mă prepară. E frumos, e liniște. Aș vrea să pot scrie despre Oedip. Trebuie să accept rânduiala în care mă aflu și să respir în infinit, să cred într-o ordine imensă în care nimic nu e fără rost, chiar însăși Inutilitatea. Mă agasează foarte multe lucruri mici: de exemplu cântecul neobosit al fetei. Mă stăpânesc ca să nu urlu. Apoi mi-e dor de comerț intelectual și spiritual larg. Rabd și mă zvârl în cărți.

17 mai

Dragule, am trecut două zile de mare marasm. Ziua de 13 mai teribilă! După Biserică, am aflat o veste bună de la părintele, discursul din urmă al lui Eisenhower! M-am plimbat fericită trecând puntea unde se jucau copiii pe câmpie și vitele pășteau liniștite. Adevărată zi de sărbătoare și de Înălțare. Am vorbit cu părintele și cu învățătorul. Le-am arătat asemănarea

între icoanele noastre și pictura secolului al XIII-lea. Am vorbit cu sătenii în poartă. Am convins pe Mihai că trebuie să învețe mai bine și am auzit pe cumnatul lui oftând că nu are el posibilitatea de a învăța acum. Ce bună ar fi o școală pentru adulți, la oamenii aceștia deștepți. Serile sunt calme, minunate uneori. Aseară am fost să mă plimb pe înnoptate. Luna nouă strălucea ieșind și trecând printre nori. Puffy mă păzea. Altădată mi-ar fi fost „urât” prin cimitir. Azi au venit la lecții și trei fete. Am vorbit prea mult. Am făcut ca la clasă, până picam de oboseală. Când mi-au propus să mă plătească și-au văzut că refuz net, au venit cu propunerea să-mi aducă lapte, ceea ce am refuzat iar și le-am pus în gură câte o bomboană. Măine vin iar toți, pentru geografie și botanică!

18 mai

Dimineata. Mi-e greață, pui mic. Mi-e rău din pricina costiței, am luat sulfasept, ceai de rădăcină de pătrunjel și am pus comprese cu spirt. Cred că e zadarnic. Mi-e teamă de colibacili. Nici un tratament posibil. Sunt absolut în mâna lui Dumnezeu. M-am rugat să mă țină sănătoasă, dar știu eu dacă o rugă superficială, fără putere activă, poate schimba ceva?

19 mai

Dragule, s-a stricat vremea, eu sunt tristă ca ploaia. A sosit fata coanei Profira, Anița, foarte demoralizată, cu vești proaste, m-a pleoștit complet. Nu am putut nici dormi, din pricina „cistitei” care mă agasează teribil și mă demoralizează, amintindu-mi că în caz de boală sunt fără nici un ajutor. *Azi am o nevoie foarte mare de consolare.*

Duminică, 24 mai, Rusalii

Dragule, azi zi mare ca de Paște. M-am gătit, m-am dus la Biserica cea mare, cu preoteasa. La întoarcere, un soare grozav, mă doare capul de căldură. La dispensar doctorul cel mare foarte amabil și bun. Tensiunea 24. Colosală. Poate de aceea sunt și foarte deprimată. Doctorul pretinde că boala e de natură nervoasă, deci trebuie calm și odihnă. Să nu-mi mai fac gânduri rele. De-aș reuși! Dar chiar numai prezența doctorului mi-a dat curaj. Îmi trebuie oameni din categoria mea.

27 mai

Visul din noaptea asta, dragule, m-a pus într-o stare foarte bună, încât îmi încep ziua cu bucurie. Știrile despre pace cu Austria sunt bune. Trebuie să credem și să așteptăm. Sper în buna credință a oamenilor și aștept cu nerăbdare știri și poșta.

28 mai

Dragule, încă de dimineață sunt tristă și plictisită și, ce e mai grav, fără motiv. Am plâns în hohote, rugându-mă. Îl înfrunt pe Dumnezeu, ceea ce poate fi un păcat, dar cred că am dreptul să mă apăr de o pedeapsă pe care nu o merit. Acum mica Lidia cântă iarăși ineptii și joacă teatru singură. E totuși ceva în ea care îmi repugnă. Este afectată și ascunsă. Lupt contra unui sentiment pe care nu pot să-l înving. Încep să nu mai suport anturajul, am întrezărit interesul unde nu vedeam decât simpatie. Mă simt mai bine cu cei care nu sunt de-ai casei. Poate nervii mei văd totul deformat. Nu mai am răbdare. Am epuizat totul, nu mai am speranță. Orișice știre mă tulbură și pesimismul se întărește. Nu mai vreau să scriu nimănui – la ce bun? Trebuie să mă resemnez. Nu am curajul să o sfârșesc din voința mea. Sunt un compromis între o păgână și o natură creștină, din voință! Desigur după moarte voi avea încă de suferit căci nu am vrut să accept aici o pedeapsă pe care o socot nedreaptă. Nimic nu e limpede în mine, mă disprețuiesc pentru incapacitatea mea de a înțelege și de a trăi sensul acestei vieți. Mă detest. Aș accepta moartea dacă prin ea aș întâlni neantul. Dar iată: To die, to

sleep, to sleep perchance to dream¹⁴. Cine știe ce coșmar m-ar aștepta și acolo? Suferința nu e decât trecerea de la neant la existența reală. Nu poți atinge realul? Cazi înapoi în neant. Cine a inventat acest joc crud? *Necesitatea*? În acest caz ea e diabolică. Simt în mine acum o revoltă contra celui pe care îl numim Dumnezeu. Azi sunt luciferică. Să mă rog. O să încerc, dar inima se revoltă. Și apoi, Dumnezeu nu poate primi o rugăciune de sclav.

31 mai

Dragul meu, după două zile oribile de depresiune, de disperare aproape, mi-am revenit rugându-mă și de ieri am iarăși curaj, energie și aproape bucurie. Suflă vântul, timpul e plos, apăsător. Aștept știri de acasă și eu, pentru că nu pot să schimb nimic, trebuie să accept viața așa cum e.

2 iunie

Dragule, plouă cu insistență. Cerul adânc plin de nori, uniform. Constat că ai mei nu au habar de mine, nici măcar un „mulțumesc” pentru bietul dar trimis din sărăcia mea. Îmi dau seama că schimbarea fondului meu sufletesc de la 1 mai înapoi e cauzată de sentimentul că nici Maricica, nici Marietta nu au fost în stare să se deranjeze până aici, pe când Flo și Rory au lăsat tot și au venit. Ieri, în această lipsă de comerț intelectual, mi-a trimis Dumnezeu pe singurul intelectual din Costești, un profesor, student în matematică. Am vorbit mult cu el. Am aflat că în Târgu Frumos e un doctor în Istorie de la Sorbona: Lupu. Dacă mă lăsa la Târgu Frumos, aveam o altă posibilitate de viață intelectuală. E zadarnic să mă mai plâng. Sunt vinovată și pentru că nu am acordat mai puțin gazdei mele care a sfârșit prin a nu mă mai hrăni deloc. De îndată ce vor veni banii, o să-i propun un alt aranjament. Voi cumpăra eu singură alimentele pentru hrana mea. Deci peste tot interes, indiferență, egoism. Din fericire, prietenii mei sunt extraordinari prin devotamentul lor. Mă rog lui Dumnezeu să-mi acorde măcar pensia, ca să mă simt mai liberă.

8 iunie

Dragule, azi sunt 13 ani de când am visat visul acela groaznic care profetiza moartea și pușcăria mea. Am avut zile proaste, după cum tu desigur le știi. De ieri mă simt liniștită. În această liniște, aștept acum mai mult viața viitoare, decât ceva bun de la cea pământească. Am primit și avertismente de a nu mai vedea pe nimeni și copiilor li s-a interzis să învețe la mine. Măsuri luate de oameni răi, invidioși, săraci. Alții fricoși. Îi înțeleg. Mă consolează păsărelele care nu se sfîesc să-și ia pâinea de pe pervazul ferestrei. Vrabia și-a adus și soțul. Îmi fac plăcere aceste vizite „interesate”.

9 iunie

Dragule, ieri viața mi-a probat că e plină de surprize. Pe la 7,30 seara a trecut „Corpul profesoral” spre Biserică pentru a nota lucrurile de valoare din ea și m-au chemat și pe mine. Printre asistenți era și un tânăr înalt, cu chip deschis, cu picioarele goale, un țăran. De la primele vorbe, m-a pus pe gânduri, mi-am zis: ăsta e cărturar! Știa lucruri și de arhitectură, a vorbit filozofie, în fine, am aflat că e licențiat în teologie și așteaptă să-și facă serviciul militar, apoi să se investească. Și logodnica lui, fată simpatică, Sanda, cu coade buclate pe spate, foarte bine îmbrăcată, are o ținută perfectă tinerească, e învățătoare la Grindești, și Miron, soțul moașei, știind istorie, e documentat asupra trecutului acestui sat. Are un vocabular de om care a învățat carte (Gimnaziul) și e foarte corect în toate, apoi profesorul de matematică Popovici, de care am mai scris, e un om cu cap și preocupări intelectuale, cei doi tineri învățători stau mai la o parte, dar curioși să audă și să învețe. Coana preoteasa foarte grațios instalată pe o cruce veche, fetița cu coade, în iarbă, eu pe capul unei stinghii de bază a Bisericii, tânărul teolog în iarbă, ceilalți la fel, la intrarea Bisericii, printre cruci, morminte, flori înalte. Pe cer un apus roz. Am vorbit foarte simpatic până a sosit Timofte cu cheia. În Biserică era deja prea întuneric. Totuși, la lumina lumânărilor, le-am semnalat frumusețile. Ar fi trebuit să vină dimineața. Dacă au amânat-o, poate m-au considerat indezirabilă. Oricum ar fi, pe mine m-a pus iar pe „droturi”. Aseară m-am gândit mult la cele văzute și am ajuns la concluzia că cele patru *icoane mari sunt rusești*.

12 iunie

Zilele trec pașnic, fără relief. Chiar atunci când primarul m-a pus să spun că nu voi ieși din curtea noastră, nu m-am supărat, dar am decis că mă voi duce la Miliție să mă plâng. Încă n-am făcut-o. Am putut să constat că oamenii în aceste condiții reacționează conform slăbiciunilor lor. Preotul, auzind știrea, a acuzat imediat pe adversarii săi recenți care până mai ieri erau cei mai buni prieteni. Nu am crezut nici un cuvânt din cele spuse, căci cei bănuți sunt cei mai drăguți cu mine, ea mai ales. Astăzi s-a dezmințit zvonul. Dar ce e mai interesant este că tânărul teolog și profesor de geografie, licențiat, își lucrează pământul singur. L-am văzut trecând cu picioarele goale, cu lopata pe spate. Aceasta promite o civilizație mai solidă la noi. La 18 iată 38 de ani, nu, 39, de la logodna noastră! Cât timp a trecut de atunci și ce puțin am cules din viață pentru că *nu știu să sufăr*. Iubesc bucuria, sunt mai bună când mă bucur decât dacă sunt tristă. Tu ai plecat mai devreme pentru că te-ai copt mai repede. Te-ai bucurat de viață, dar te-ai și detașat de ea la timp. Gazda mea, săraca, nu mai știe ce să facă pentru ca să mă hrănească. Am fost nedreaptă. Ei sunt la capătul proviziilor și legumele proaspete nu sunt încă coapte.

18 iunie

Cu toate mizeriile din ultimul timp, parcă vara îmi sporește credința în pace. Nu cred că voi pleca acasă prea curând, dar parcă la iarnă, poate tot s-or îndura să-mi dea drumul. Mă supără ochii, am dureri de cap, banii nu-mi vin, nu știu ce să fac. Am spus lui Flo să vândă ceva din casă. Acum e vacanță. E natural că „contribuabili” mei nu se grăbesc. Aseară am văzut cosind livada Bisericii. Cădeau florile ca soldații – rânduri compacte. Seara după arșiță valuri de flori ofilite cu un parfum subtil. Totul e nimicnicie!!! Mă doare ochiul. Nu fac nimic! E cumplit să omori astfel timpul în tine.

22 iunie

Dragule, nu am mai scris pentru că sunt foarte plictisită. Ieri după Biserică, m-am dus la Miliție, unde sergentul m-a tratat foarte sever. Am înțeles că totul venea de la primar și mai ales împotriva lui Timofte. Nu mai am dreptul să mă duc nici la Biserică! Am răspuns cum trebuia, socotind că beneficiaz de drepturile „inocentului”. Acum aștept. Mi s-a spus să nu mai ies până la un nou ordin, deci măsura poate să fie temporară. Mi-a vorbit chiar despre o plecare, fără să precizeze că ar fi „acasă”, deci sper.

23 iunie

Ieri zi bună, vești bune de acasă. Drăguța de Mihaela scrie atât de afectuos! Pălăria de la Tanți e prea frumoasă pentru aici și de altfel nici nu mă mai mișc din ogradă. M-a bucurat însă mult intenția Aurorii de a trimite un *chaise-longue*. Sunt dovezi de dragoste și îmi fac bine. Sechestrarea nici nu o simt, de vreme ce văd departe și peisajul e frumos. Poate e mai bine așa. Nu mă mai obosesc și evit toate discuțiile și comentariile. Dacă ar sosi și ochelari buni, aș fi foarte, foarte mulțumită în această liniște.

25 iunie

Dragoste, azi-dimineață mă simt bine în singurătatea mea, în care te simt foarte aproape. Te-am visat, mă luaseși de talie, treceam liniștiți pe lângă boxe din care știam că ne pândesc primejdii. Din una am văzut un cuțit mare îndreptat spre ușă, am trecut fără să fim atacați. De câte ori te visez, mă simt bine. În fond această sechestrare e o binecuvântare, prin aceea că mă concentrez asupra sufletului meu și nu mai aștept nimic de la lume, afară de vești de acasă și de la prietenii. Cu toate veștile alarmante din jurnale, eu sper în bine, dar nu e exclus să trecem prin vreo „cumpănă”.

27 iunie

Mulțumesc, dragule, pentru ajutorul tău, mă simt liniștită, cu toată lipsa știrilor. Acum îmi fac reculegerea sub „dictarea” ta.

Ajută-mă să privesc în adâncul sufletului meu, nu mă lăsa să mă bălăcesc la suprafață. Dacă aș ști sigur că tu mă conduci, că ești prezent lângă mine, totul ar deveni un paradis și suferința ar fi o bucurie. Acum cântă cucul, nu mai pot să scriu. M-ai părăsit, poate ai ascultat o altă voce? Sau puterea mea de a te capta mă părăsește...

28 iunie

Dragule, e aproape 12. Azi m-am gătit ca pentru Biserică. Mi-am pus pălăria pe cap și m-am dus în livadă unde m-am plimbat și m-am închinat cu fața spre Biserică. A fost foarte frumos. Pajiștea cosită are un aspect de toamnă timpurie ca și lanurile de grâu ce se coc. Azi mă simt ca într-un sfârșit de august. Probabil din cauza luminii. M-am simțit bine în rugăciune. Captivitatea nu mă jenează atunci. A început să plouă, era mare nevoie.

29 iunie

Azi e răcoare bine după ploaie. Oamenii fericiți depind atât de mult de ploi, căci „materialismul” lor nu este atât dependența de bani cât cea de alimente. Mă gândesc dacă cultura a adus o ameliorare. Ea a lărgit doar sensul „necesarului”, acela de a trăi în siguranță și cu plăcere. Oamenii de aici sunt credincioși, dar când au un necaz, se îndoiesc. Oare eu nu sunt ca ei? Ce departe este de noi adevărata credință, puternică și nezdruccinată!

30 iunie

Dragoste, azi e ziua ta. Te simt aproape. Îmi e sufletul plin, un fel de bucurie necunoscută până acum, în captivitate, mă face să sper mult bine.

Mărturisesc că, dacă ar trebui să plec acum din Costești, aş regreta liniştea, frumuseţea naturii, poate chiar singurătatea acestei vieţi patriarhale.

Am nevoie de confort, dar şi de linişte.

1 iulie

Dragoste, azi m-am deşteptat tristă şi plină de grijă. Trebuia să trec iar pe la Miliţie şi mi-e penibil să întâlnesc anumiţi oameni – au lăsat în mine un soi de frică. Mi se tot pare că mă vor închide iar. Şi acuma sunt în fond tot închisă, dar e calm, e verde, e frumos. Pe când mă pregăteam să plec, au trecut miliţienii şi mi-au spus să trec pe la ei la 15 curent. Asta este dovada că măsura e exclusiv din capul lor. Nu mai vreau să mă necăjesc. Poate e mai bine că nu se mai împiedică nimeni de mine. Ieri a sosit Mihai cu un bucheţel de crini roşii. Mi-a părut rău că nu aveam voie să vorbesc cu el. I-am explicat, dar a plecat decepţionat, sărăcuţul. Ce s-o fi petrecând în capul lui? Copiii erau o mare bucurie pentru mine. Deşi dintre fete erau şi din cele urâcioase, se băteau între ele. Totul e bine, aşa cum le vrea Dumnezeu. Noi vedem întâmplările în succesiune şi căutăm cauzele. Dar ele sunt atât de multe încât *coexistenţa* e mai satisfăcătoare ca explicaţie.

2 iulie

Dragule, aseară a venit scrisoare de la Mircea Şeptilici cu totul neaşteptată. A înviat atâtea amintiri, că am uitat de prezent. Acum stau închisă ca o găină bătrână într-un larg coteţ verde şi nu mă mai necăjeşte nimeni, *ci viaţa*. Şi acum tot pe nedrept sunt „bănuită” de intenţii rele, eu, omul cel mai drept, credincios şi al datoriei. Dumnezeu le vede pe toate.

4 iulie

Dragule, îți scriu în livadă, în *chaise-longue*-ul sosit azi-dimineață. Aurora s-a gândit iar la mine.

Duminică, 5 iulie

Sunt în livadă de mai bine de două ore, m-am recules, m-am rugat și am reflectat. Încerc să înțeleg ce vrea Dumnezeu cu mine supunându-mă la tot mai intensă interiorizare. Vreau să elimin explicații imaginative. Doar de nu aş pierde și timpul acesta cum am pierdut pe cel de la Ghencea cu revolte. Contemplu, văd, dar intim nu înviez cum s-ar cuveni. Poate trebuie total destrămată ființa mea și refăcută din nou. Pe deal trenul pufăiește greu, parcă e extrema limită ce se trage în jurul captivității mele. Nu mă îndoiesc *că este* un sens în toate astea. Dar eu nu îl înțeleg. Mă supun, dar încă trist, pasiv, nu colaborez cu Domnul, din slăbiciune sau trufie omenească? Poate amândouă. Scrisorile din București vorbesc numai de greutatea materiale, ca și cum de mâncare mi-ar arde mie. În fond, sufăr exclusiv de a fi „constrânsă”! Sunt ceasuri de saturație, când aş vărsa tot ce e în mine mental și vital; să nu mint: nu aş vărsa, aş evada din mine într-o lume nouă, alta, în care să simt *că trăiesc*. E ora 10 trecute, în livadă cald, dar bate o briză și foșnesc frunzele și aerul ca la mare, parcă vin valuri din larg. M-am rugat. Îmi e bine, adică sunt calmă, fără ghimpele dorului, fără destrămarea în timp, clipa *e actuală*. E bine. Acum înțeleg că se poate trăi în contemplație, ca acțiune intimă, fără acțiune externă. Deseori am remușcări că pierd vremea, dar poate o adun astfel în mine. Contemplu, dar fără acțiunea creatoare, contemplu, adică mă las pătrunsă de tăcere, de vibrațiile eterice, de glasul păsărilor, de adiere, de verdeață. Aștept să înțeleg sau să mă identific cu totul. Alături Biserica și în ea *Prezența*. Sunt încă în stadiul cugetării apercceptive, nu al celei creatoare. Aștept și mă rog, adică accept. Nori ușori la apus, un abur care astâmpără văpaia. Poate va veni ploaia binefăcătoare.

8 iulie

E vreme frumoasă, liniștea îmi face bine, lucrez puțin și mă supun. Știrile uneori fanteziste și nici o încurajare de acasă. Iar prietenii din jur au ordin să nu vorbească. Sunt tot timpul mai singură.

9 iulie

Dragule, în această noapte, fetița a plecat cu mama ei și cu bunicul în vacanță. Bătrâna e furioasă. Egoismul primează la unii. Dar să nu-i judecăm, pentru a nu fi judecați. E teribil de cald, chiar la umbră în livadă. Știrile aduse azi-dimineață de coana Profîra sunt desigur fanteziste. Mă minunează imaginația acestor oameni. Așteptarea unei destinderi îi încinge. Ce trebuie să credem? După oficiali, relațiile între *oncle* Sam și vărul Winston ar fi proaste. Eu nu cred. Doar o amânare. În ce scop? Habar nu am. Pentru mine nu aștept decât sfârșitul, care probabil a fost fixat încă de la începutul exilului meu. Dacă va fi un an începând de la 9 august 1953, ar fi grozav, dacă este *sine die*, cer bunului Dumnezeu să rezist, dacă mai am o misiune aici. Adineauri am mai auzit alte știri încă mai fanteziste. Aștept știri serioase.

13 iulie

Ieri pe la 12,00 a sosit Zoe Vasiliu. Tu știi, desigur, ce bine m-am simțit eu cu ea. Ieri și azi am avut ore foarte bune. Acum a plecat. Ce bine să simți lângă tine un om care te cunoaște de mult, te iubește, îl iubești și îl apreciezi. S-a bucurat de frumusețea locului, de vreme, de totul. Mi-a adus multe cadouri – pâine albă, bomboane, parfum... A vrut să-mi lase bani, dar nu am primit decât 20 lei. Azi la Miliție și-au dat seama câte vexații am de suportat. Nu cred că mă vor lăsa la Iași pentru îngrijirea ochilor.

15 iulie

Trec zilele repede, toate la fel, cu foarte mici variații, mai ales interne, sufletești. Dimineața ploua, am cârpit, domolind veleitățile de revoltă, de cugetare mai adâncă. Azi e foarte frumos. Miez de vară, climă plăcută, fiindcă a plouat. Sunt în livadă cu Puffy și cu vițelul. Ciripit de păsări, lătrat îndepărtat, tălângi de miei ce scoboară dealul. Mi-amintesc de sanatoriul din Spiez. Îmi lipsește lacul, confortul, oamenii de acolo. La fel e numai liniștea.

16 iulie

Dragoste, de ceasuri stau în livadă și mă rog și am încercat o reculegere, ca la Oxford, și nu pot, mă zvârcolesc în mine, dau, dau tot, dar nu de voie, ci fiindcă nu am încotro. Nu pot trece peste egoismul meu funciar, nu vreau să fiu sfântă, vreau să fiu om. Și când sunt chemată în sus și dau să pornesc, nu mai vreau. Sunt desigur încă *necoaptă*, dar gândul că de aceea trebuie să sufăr mă *revoltă*. Asta e trufie omenească și slăbiciune. Doamne, ajută-mă să te iubesc cu adevărat, să mă supun voinței Tale. Liniștește-mă, Doamne! Ajută-mă să suport încercările venite de la Tine sau cel puțin admise de Tine. Eu nu sunt nici tare, nici capabilă de eroismul sfinților. Dacă am făcut vreodată bine, e că atunci m-ai inspirat Tu. Mă simt un instrument foarte, foarte mediocru din care ies sunete juste și armonioase numai când adierea Divină atinge strunele mele.

17 iulie

Dragule, te-am visat azi-noapte, te curățăm de noroi și praf. Ce să însemne asta? A intrat o adevărată panică în mine. Nu mă lăsa pradă vrăjmașilor văzuți și nevăzuți. Ce să fac ca să mă liniștesc? Trebuie să tac, să tac, să nu protestez cu nimic, să-l chem pe doctor dacă trece pe aici, căci nu pot să părăsesc casa în lipsa coanei Profira. Mă voi ruga. Ora 3,00. Doctorul mi-a spus că un certificat medical nu se poate da decât de specialist. Adică ne învârtim în cerc vicios. Aflu că Voic. de la Băltești circulă liber ca și Voif. și Ph. De ce cu mine un regim special? Să fi lansat cineva despre mine cine

știe ce minciuni? Sau e o măsură specială a autorităților de aici? Voi descurca lucrul vorbind cu ofițerul de securitate. Nici așa! Domoală ca o oaie, fără să mă apăr, nu merge! Să fie adevărat că ne vor trimite curând acasă? Nu știu ce să mai cred. Sunt teribil de abătută. Stelule drag, ajută-mă să am curajul să cred împotriva rațiunii, împotriva tăcerii și lipsei de răspuns, uneori, la rugăciune. *Ajută-mă să cred!*

20 iulie

Dragule, astăzi, de Sf. Ilie, e înnourat, dar nu vrea să plouă. Agreabil după căldura de ieri. Am asistat la slujbă de la gard, era foarte frumos. Sf. Fecioară mi-a adus o veste foarte bună, ruda mai mare în grad a milițianului mi-a spus că vom avea voie să circulăm în raion, în regiune, chiar să mergem acasă, cu învoire, „Postul” s-a încheiat. Acum cer cu intensitate libertatea totală.

21 iulie

Dragoste, mă simt bine, liniște, bucurie, dar și aprehensiune. Aseară m-am rugat mult și puternic, am cerut Sf. Fecioare liberarea tuturor. Rugăciunea din carte mă satisface teribil, mă dinamizează, încerc un fel de magie care îmi dă o plenitudine. Proximitatea Sfintei Biserici e o binefacere. Cum să-ți mulțumesc, Doamne, pentru atâta frumusețe, liniște, lipsă de griji esențiale? Să-Ți mulțumesc pentru plinătatea din clipa asta. Vestea că și China e chemată la sfat e semn bun, au cedat americanii. Se merge spre pace. Sau nu înțeleg eu? Dar, Doamne, fă să fie o pace dreaptă și oameni liberi!

21 iulie

Tot înainte de prânz. Ce bine e în tăcerea livezii! Doar adierea vântului, zumzetul găzelor, departe cocoșii, puii de găină ca niște fazani mici în iarbă,

chiar și un greiere și vițelul dormitează, iar mielul o cheamă pe mamă-sa. Păcat că nu a putut veni Mimy.

22 iulie

Dragule, te-am visat cu Ghighi, erați foarte eleganți. M-am deșteptat fericită. M-am rugat bine, intens. Am convingerea că Dumnezeu primește această rugă și Sf. Fecioară, care m-a protejat tot timpul. În mine sunt împăcată. Aștept fericirea eliberării totale, adică fără condiții.

23 iulie

Vești bune de acasă, vești bune în ziare. Nădejde de pace și de întoarcere acasă. Parcă creșteau puteri în mine.

25 iulie, 11,30

Dragule, am putut să mă reculeg toată dimineața în liniștea livezii, în preajma Bisericii. Totul se limpezește. Cred că sunteți lângă noi. Nu am dovezi, dar am simțit prezența voastră și a Universului spiritual. Poate de asta am fost adusă aici? Departe de oraș și de toate prilejurile de a mă îndepărta de cele veșnice? Uite, acum sunt mulțumită. Îndată ce intervin gânduri ca: boală, milițian, nesiguranță, mă tulbur și, ca să mă limpezesc, mă rog iar. Dragule, cum se poate atinge starea de bucurie neclintită? Probabil numai la voi. Cine ar citi aceste rânduri ar putea crede că m-am scrântit. Dar poate trebuie să ieși din normal ca să simți „dincolo”. Te rog fierbinte, dictează-mi o frază, dar de la voi, nu din mine. Încerc să las să fugă creionul, nu iese nimic. Să mă mulțumesc deci cu lumea asta.

26 iulie

Dragule, azi-dimineață Dospinescu a vorbit la târg la raion în privința sechestrării mele. Se pare că voi fi lăsată iar să mă plimb. Vom vedea. Dacă nu, fac cerere în scris. Te-am visat azi-noapte cu un ofițer de securitate – tu foarte prieten, eu, lângă tine, simțindu-mă perfect sigură, știam că mă anunți ceva bun.

În schimb, vestea că a murit Hortense Satmary m-a întristat. Se pare că a avut o hemoragie gastrică, la fel ca tine, deci era bolnavă mai de mult. Se duc unii după alții: Petre, Cosacu, Chrissoveloni, acum Hortense și câți nu știu eu. A intrat o spaimă în mine pentru toți dragii mei. Du-mă acasă, dragule, să-i revăd, să le dovedesc cât sunt de recunoscătoare pentru dragostea și ajutorul lor.

27 iulie, Sf. Pantele

Dragule, vin la tine doar să te sărut. Mă rog mai mult sau mai puțin intens. Ajută-mă să progrez în viața spirituală. Descopăr că reculegerea îmi e necesară chiar dacă nu pot să lucrez cum vreau din cauza ochilor. Viața nu e nici goală și nici plictisitoare. Totul se potolește în mine și aș mai dori să trăiesc *intens pentru a avea bucurii*.

29 iulie

Dragule, ieri a fost aici Zoe cu nepoata ei Mihaela. Tu știi ce bucurie a fost pentru mine. Faptul de a fi venit pentru a doua oară, de a se obosi cu drumul pentru câteva ore cu mine, m-a bucurat tare! Mi-a dat încredere în mine, că sunt încă privită de prieteni. A fost o zi tihnită, conversație bună cu Zoe, fata delicioasă, fină și inteligentă, un specimen încântător de fată nouă. A fost așa de bine, că nu pot decât să le mulțumesc lui Dumnezeu și Sfintei Fecioare care mă ajută vizibil.

30 iulie

Stelule drag, se sfârșește luna iulie și încă nu se schimbă nimic cu soarta mea și a tuturor. Toată dimineața m-am recules bine. Te rog, nu te depărta de mine. Te-am visat spunându-mi că nu ai mai primit flori.

Eu îți aminteam că ai primit o primură de la Tity Pitișteanu. În același timp, Lucica Demetrius manipula multe dalii roșii și roș-galbene. Ce înseamnă asta? Mi se pare că am suferit destul de multe umilințe în viață, până și la aceasta ultimă de a fi la cheremul unui primitiv, ignar, care își încalcă autoritatea în acte arbitrare față de un om prea bun și fin pentru a vrea să se revanșeze. Tu mă îndemni să ies din mediocritatea lașă, să am curaj, să risc. Am primit azi o scrisoare foarte frumoasă de la Maricica. Vine la 6-7 august pentru câteva zile. Sunt fericită. O căldură apăsătoare. Mare nevoie de ploaie, totul piere de sete.

31 iulie

Dragoste, azi e puțin mai răcoare. Stau în livadă, s-a rupt scaunul, l-am cârpit. Pe când stam pe jos ca să-l cos, Puffy, pe nesimțite, s-a așezat rezemându-se de mine. L-am bătut ca să-l îndepărtez și el se scutura de muște. Biata viețuitoare se lipește de mine cu dragoste și eu o bat și o gonesc! Dar dacă l-aș suporta în expansiunile lui, care de altfel se adresează tuturor celor care îl iau în seamă, nu aș mai scăpa de el. Săracul, e teribil să fii câine și cu suflet tandru. Dar bietul dobitoc nu are măsură.

2 august

Dragule, am asistat de la gard la slujbă. La ieșire, părintele mi-a dat trei pere sfințite. Situația mea cu ochiul bolnav nu e ușoară. Și Régine mi-a scris că e mai bine să tac. Oare am deranjat pe cineva cu amarul meu? În fond, tristețea mea am arătat-o pe față doar acasă și lui Flo.

3 august

Dragule, ieri am făcut o lungă plimbare pe cărări încă niciodată parcurse. Am întâlnit un țăran originar din Turnu-Severin – casa lui, foarte cochetă și o grădină înflorită cu petunii.

Soția lui, foarte politicoasă, m-a condus o bucată de drum știind prin soțul ei care e situația mea. Astfel zilele trec foarte repede și eu nu ajung să mă concentrez pentru o muncă serioasă. Mă și întreb dacă nu trebuie să părăsesc speranța de a mai scrie. Cred că mă obișnuiesc cu lenea. Atenția mea rătăcește. Dialogul meu cu invizibilul e hibrid. Sunt o neisprăvită, nu cred în talentul meu, nici măcar în bunătatea mea, sunt doar o *schită* agreabilă. Când îl simt pe Dumnezeu în mine, totul e bun. Altfel sunt o ființă mediocră. *Artist ratat! Gânditor ratat! O femeie supraratată!* Sunt eu vinovată de această stare hibridă? E oare din cauza incapacității mele de a mă ruga, adică de a crede intens în spirit? Efortul meu e până la urmă tot fizic. Spun „Doamne, Doamne”, cu buzele și cu trupul meu, dar nu pot face legătura între spiritul meu și Dumnezeu. O singură dată am realizat un slab contact – experiența crucii. Lucrez asupra mea fără să izbutesc să ies din timp și să mă desprind de pământ.

5 august

A plouat zdravăn toată noaptea. Acum s-ar părea că se luminează. Dar e tot a ploaie. Nimic nou, dar mă copleșește dorul de acasă și nevoia de a pleca.

6 august

Azi nouă ani de când a murit Mircea. E în mine o mare tristețe. O tristețe a amintirii sau una foarte actuală! Citesc iar din Evanghelie, Iisus spune: „Vin de la Tatăl” și, fără ezitări, se numește pe sine trimis de Tatăl. Dar nu spune că e singurul, deci s-ar putea să fie un inițiat. Totuși, dacă e răscumpărătorul lumii noastre, de ce să mă mai gândesc și la alții? Ce nu pot pricepe e rostul nostru pe pământ. Dacă e școală, de ce metode atât de variate? De ce pe cei

răi îi lasă în fericire și pe cei de treabă îi chinuiește? Răspunsul „te încercă” mi se pare mult prea antropomorf. Nu pot să-mi închipui un Dumnezeu, un creator, care își încercă creaturile sale cum se încercă săbiile la Toledo! Oare comparația e bună? Mă îngrijorează ceva: voi muri și nu voi fi luminată asupra acelora despre care spun că *cred*. Nu sunt încă liberă nici de antropomorfism, nici de teamă, adică mai există în mine frica față de un puternic tiran, în loc să simt o dragoste filială. Eu îl iubesc pe Dumnezeu, dar sau antropomorfic, ca pe un „Bon Papa”, atunci mă simt bine sau mă năpădesc îndoieli și îmi zic că Dumnezeu trebuie să fie cu totul altceva. Toate speculațiile mi se par vreme pierdută și în tot cazul ținută negativă, neconstructivă. Numai *bucuria* construiește sau e un simptom al creșterii spirituale. Nu pot spune că am câștigat merite în acești ultimi doi ani pentru că în tot acest timp am cerut mereu să fiu scoasă din teasc, nu am acceptat cu bucurie, ba chiar am fost luciferic de răzvrătită. Am fost un om bun și pașnic, am ajuns să fiu plină de pizmă și să doresc pedeapsa celor răi. Am fost blândă și miloasă, am ajuns aspră și fără milă. Eram un copil încrezător în oameni, am ajuns să văd pretutindeni defectele, interesul – atâta lume e bună, generoasă față de mine, și pe mine mă doare dependența în loc să mă bucure recunoștința. Am dat foarte înapoi, spiritualmente mă simt nedreptățită și umilită. Dacă asta e lecția ce-mi trebuia, a fost prea lungă. Dacă se termina mai devreme era poate mai bine – trebuia să văd oare cât sunt de hâdă? Ei bine, am văzut. E oare vina mea? De ce am fost adusă pe lume cu niște însușiri dacă ele au fost puse la teasc? De ce să fiu zvârlită în durere? Ce, oare Dumnezeu e un tiran monstruos? *Nu cred asta*. Trebuie să fie o ordine, o lege – noi, liberi, zvârliți în lege – pe care ori o trăiești liber, ori ea te sfarmă! Dar dacă nu am fost în stare să mă liberez? Dar poate tocmai ce scriu acum e liberare, e iubirea justă în care răsare conștiința adevăratului Dumnezeu, nu cel modelat de alții și de alte vremi. Iată, dacă acum, încrezătoare în El, l-aș afirma cu toată ființa mea, dacă m-aș detașa de toate prejudecățile, dintre care una mare e desigur aceea de a dori ceva precis, dacă aș putea intra în starea de așteptare pură, de spirit de aventură (splendidă anticipare a purei spiritualități) fără să aștept nimic precis! Asta e deprinderea creștinească, asta e dragostea de Dumnezeu? Aș vrea să încerc.

Trebuie să merg până la capătul stării mele actuale. Nu resemnare, nu atitudine de milog. Dumnezeu te cere puternic, liber, curajos, întreprinzător, cuceritor! Mă agasează toate sfaturile de „răbdare”, „supunere” etc. vorbe,

vorbe. Trebuie să lupți, dar cum să lupt cu îngerul? Să-l dobor? Rugându-mă cu atâta putere de Dumnezeu, încât să nu mă poată refuza! Zic: *Vreau*. E fals. *Doresc*? E slab. *Îți cer*, Doamne! Cer dreptul meu. Nu sunt trufașă, ci conștientă de dreptul meu, de fiu al Tău, cer să mă scoți din robie, să ne scoți pe toți. Mi s-au furat doi ani din viață. Îi vreau înapoi. Să-i trăiesc conștient. Te suplic, nu mă lăsa să mucegăiesc în singurătate, neștiință, primitivitate. Te uiți, Stelule, trist la mine! Da. Asta sunt. Iartă-mă! Singură, tristă, o babă neputincioasă îmbrâncită la o parte, când atâția măgari care fac pe grozavii azi proclamând lozinci *culese* din cursul meu sunt promotori ai păcii. Aș vrea să trăiesc să le arunc în față disprețul pe care-l merită.

7 august

Dragule, acum am citit din Apocalips. Nu înțeleg. Viziunea e barbară, sensul nu-l înțeleg. E rece, stau la soare. Maricica nu a venit nici azi, o aștept zilnic. Am ajuns de o mare violență intimă! Prea am fost de miere și zaharicale. Dulceata sufletului e putere, blândețea e adiere înnoitoare. Eu revăd Oxfordul, Pontigny, pe toți. La vremea asta eram deseori acolo: Malraux, Chamson, biblioteca, A. Fontaine... Acum cântă pupăza. Dincolo de Biserică, cerul e gri. Iar eu citesc Biblia și caut un răspuns. În mine calm, echilibru – cât timp?

8 august

Dragule, iar o zi înnoirată, deci tristă. A fost și frig. Azi-dimineață m-am sculat devreme, în așteptarea Maricichii, dar tot nu a venit. Am fost întreruptă de pachetul copios trimis de Mișu Jora. Mă simt atât de bine când vine câte un astfel de răsfaț.

9 august

Dragoste, nici azi nu a venit Maricica. Fă Tu să fie totul spre bine. Afară e deja un aer de toamnă. Un pic de melancolie, ca ceva inerent trecătorului. Îmi e teribil de dor de ai mei, dar nu mi i-am închipuit aievea aci, lângă mine pe Mariana și Ion Murnu – îi vedeam, îi auzeam. Și pe Mișu cu Mimy, și pe Lily cu Mișucă. Astfel îmi trec prin cap uneori întâlniri: Flo, Rory, Coca, Rhea, care să o înlocuiască pe Maricica, care întârzie. Oricum ar fi, să fie fericită. Eu nu mă voi supăra dacă nu se decide să se obosească pentru ca să ajungă aici. Sunt o ingrată când tot mă plâng. Dumnezeu îmi trimite atâtea surprize plăcute. Mișucă trebuie să se fi întâlnit cu Mihai Popescu și Lala Botezat la Festivalul Tineretului. Trebuie să-și fi spus cu toții: „Unde e Doamna Voinescu să se bucure de tot acest tineret pacifist, cum îl visa ea?”. M-au uns pe suflet gândul și gestul lor. Parcă mă așază iar în locul meu normal.

10 august

Dragoste, aceeași dimineată înnourată, calmă, plăcută. Soarele străbate cu greu, încălzește, dar s-a isprăvit cu vara. Nimic nou. Toată lumea trăiește în așteptare. Suntem parcă cu sufletul la gură. Cei concentrați s-au întors. De ce? Explicații sunt desigur, dar nu le știu eu, nici cei mulți. Ieri, la apus, am făcut o plimbare (lungă pentru mine). Femeile mă opresc să-mi vorbească, să-mi ceară explicații și sfaturi medicale. Una vrea cu tot dinadinsul să învețe o limbă străină. Uneori fac efort să le înțeleg graiul din cauza dicțiunii defectuoase – majoritatea știrbe. Toată lumea la treierat. Coana Profira toarce în bucătărie. Aseară, am aflat că e securitate în Costești. Constat că e încă în mine spaima ce mi-a inspirat-o această „breaslă”. Ei m-au învățat frica. Orice schimbare mă înspăimântă! Mă rog lui Dumnezeu și Maicii Domnului să mă ajute să plec acasă, dar însuși gândul efortului schimbării mă face să intru în panică. Trebuie să fac ceva care să trezească iarăși în mine viața vie. Pe cer se adună iar mormane de nori albi la orizont. Se ridică după dealul din față ca niște baloane mari, enorme, albe, strălucitoare pe oceanul albastru al cerului. Mă surprind privindu-mă în ochii lui Puffy ca în ochii unui prieten și îmi vine să-i vorbesc în franțuzește! Nu sunt caraghioasă? Floarea-soarelui s-a copt și își pleacă tot

mai jos capetele. Îmi lipsește silueta porumbului. L-au tăiat pe tot, căci ieri îl mâncase vaca.

12 august

Dragule, zi frumoasă. În mine, neliniște. Vise cu tine, apoi cu hoți, cu hoățe, hoțoaice, cu casa deambalată trebuind s-o aranjez. Oare simbol al reîntoarcerii? Tot felul de încurcături cu oameni, Maica, Doamna Perticari, Puiu, Tity și Alis Grunaru cu Răducu^s ei. Oare l-or libera? Sunt șapte ani de când a fost închis? E în mine un elan pățimaș de plecare. Știu că e inutil. E o ordine în care am locul meu, trebuie s-o accept. Totuși, aștept mila Domnului, deși n-am puterea spirituală de a o cere.

13 august

Aseară, criză bruscă de inimă. Am acceptat să mor și aici. Acum e șase seara, sunt în livadă, e frumos, bate vântul ușor ca la mare. Privesc spre dealuri. Am avut viziunea zilelor la Câmpulung când eram cu tine. Ieri a sosit un pachet de la Aurora. Bucuria de a simți dragostea în jurul meu. De ce mă cuprinde totuși o tristețe esențială. Am pierdut tot ce mi s-a dat, *vrând idealul*. Idioată! Chiar acum trei ani, în cămăruța mea, independentă, cu prietenii în jurul meu, cu copiii alături, nu am știut să profit de ce mi se oferea. Chiar acum, în cadrul ăsta frumos, în liniște, cu oameni buni în jur, ce vreau? Ce vreau?

14 august

Azi-dimineață zadarnic am așteptat să mă împărtășesc. Probabil nu o merit. Poate mâine o voi împlini. Noaptea asta au fost clipe când nu mai suportam situația. Trebuie să mă agăț, iubitele, de această realitate săracă și precară, unde monotonia devine insuportabilă. Localnicii beneficiază de varietatea

intereselor și îndatoririlor zilnice. Eu nu am decât așteptarea. Ce să fac ca să înving sentimentul de disperare pe care m-am hotărât să nici nu-l mai mărturisesc nimănui? Dacă Dumnezeu aude slaba mea voce omenească, cum poate fi indiferent la țipetele mele disperate? Mi se spune să am răbdare. În noaptea asta îmi aminteam închisoarea. Era teribil, dar mai puțin monoton. Desigur, prefer să fiu aici, dar e totuși o închisoare. Sunt clipe în care mă simt explodând efectiv. Doamne, știu că este încercarea la care mă supui și că îi răspund lamentabil. Dă-mi putere, Doamne!

16 august

Dragule, ieri nu am scris, deși am fost fericită. Dimineața m-am împărtășit, ca primii creștini, în taină. Părintele era foarte mulțumit. Eu am fost apoi la Miliție, unde parcă s-a operat miracolul schimbării, am obținut permisiunea de a merge la Biserică. De ieri sunt împăcată în mine, mă simt în siguranță, în taina Mântuitorului, a Euharistiei. Cum îi înțeleg pe catolicii care se împărtășesc zilnic!

18 august

Stelul meu drag, am trecut în ceasul acesta printr-o experiență pe care o socot crucială. M-a apucat o adevărată furie de libertate. M-am rugat cu fervoare și „deodată” am realizat în dialogul meu, monologat, că Dumnezeu e atât de altfel decât ni-l închipuim noi, încât e absolut în van să ne rugăm Lui. *El nu schimbă nimic*, e prea departe de glasul nostru! M-am gândit la atâtea cazuri de rugă fierbinte în care nu s-a obținut absolut nici o ameliorare de boală sau de situație. Nu El e vinovat, *ci noi*, fiindcă-l credem copilărește, fiindcă cerem ca niște milogi. Totuși cred în puterea de ajutor chiar și a sfinților, dar nu mai cred în rugăciunile pe care le flecăream ceasuri întregi din vârful buzelor. Sunt doar morfine. Nu mai vreau să mă rog decât cu cuvintele mele. Acum o jumătate de oră rugăciunea am scos-o din ființa mea întreagă, am cerut-o cu pasiune, cu conștiința dreptului meu de om, de ființă cu spirit liber. Am răbdat destul. Nu mai vreau răbdare, *ci*

acțiune, act liberator. Poate trebuia să ajung la emanciparea de azi. Probabil sfinții ating acea linie de demarcație de unde fac saltul „dincolo”. Atunci ei nu mai sunt din *lumea aceasta*. Mântuitorul spune și El: *Nu sunt din lumea asta*. Dar atunci noi, cei pe care îi leagă pământul cu frumusețile lui, noi suntem condamnați la întuneric? De ce numai durerea să fie virtute și metodă de umanizare? Nu se poate. Și Iisus a trăit și în trup. Prin urmare, bucuria curată nu poate fi condamnată. Mă examinez zilnic: când mă adaptez la ce ne înconjoară, sunt liniștită, ce mă chinuie este tocmai nemulțumirea cu ce îmi e dat: condițiile primitive de viață, mediul fără aripi, lipsa de libertate. Sufăr pentru că nu mă adaptez. Dar adaptare deseori înseamnă imobilitate. Ai de ales între ce este și ce ar trebui să fie. Am ales ce ar trebui să fie și am căzut victimă lipsei mele de realism.

Dacă făceam și eu ca alții, ca Florica Musicescu, Cella Delavrancea Lahovari, ca Marius, ca Rhea și Coca și Maricica, eram azi liberă, mulțumită, lucram pentru țară și, orice s-ar zice, s-au făcut și progrese în multe ramuri. Incapacitatea mea de a mă adapta, de a spune și ce nu cred m-a pierdut și stau acum ca un cintezo, inutil oamenilor, și risc să nu servesc nici pe Dumnezeu – fiindcă mă revolt că nu mă ajută să ies din balta în care am căzut.

19 august

Stello, dragoste, vino și mă scapă. M-am trezit azi mai deprimată ca oricând. Mă simt a milioana parte dintr-un bob de nisip care e zvârlit în neant. Sunt o victimă pasivă și fără demnitate. Privesc o ciocănită cum își caută și găsește hrană – o biată pasăre, știe să se adapteze. Îmi trece prin minte cum mi-ar sta spânzurată de zarzărul cel mare? Nu ar însemna să renunț la viață, dar la condiția ei actuală în ce mă privește. E adevărat, Iisus s-a oferit pentru jertfă. Dar ce fel de tată e acela care acceptă jertfa fiului său? Acest capitol al credinței noastre creștine îmi pare păgân și sălbatic. Că Iisus a vrut să moară pentru noi toți, o cred – pentru a da o pildă învierii celorlalți oameni. Dar că Dumnezeu, Tatăl, avea nevoie de această „răscumpărare” – este o idee iudaică și asiatică. Și apoi: cum să concepem suprema putere creatoare – cel pe care nu îndrăznim să-l numim ca având „intenții”. *Nici cauză, nici efect: El este* e tot ce pot eu să concep. În ce mă

privește – la periferia ființei Sale – sunt ce El concede să piardă! Voi trăi numai cât voi putea să mă alipesc de El, Cel ce este. Am oare puterea să mă păstrez în infinita mișcare giratorie a Ființei? Am puterea să-i afirm existența orice ar fi? Chiar împotriva rațiunii mele? E de văzut. În clipele de revoltă, de depresiune ești gata să te lași azvârlit în neant. Dar în mine e un sentiment al justiției care cere Celui care m-a creat să mă păstreze în Ființă. Sunt torturată de circumstanțele vieții, mai ales trăind nedreptatea flagrantă de acum pe care Dumnezeu o permite. E oare puterea Diavolului? Dar în cazul ăsta Dumnezeu nu e atotputernic. Deci, iată-mă pe mine în centrul lumii, chestionând-o. Iisus a spus despre El: *Eu sunt Calea, Adevărul și Viața*. Deci, în sistemul nostru cosmic El este cel care dă măsura adevărului și calea și deci trebuie să-i urmărim Calvarul. E îngrozitor! El era Fiul lui Dumnezeu, eu nu sunt decât un vierme. Astfel: fără bucurie, fără râset, fără frumusețe! Doar plânset și suferință și urâtenie. Și asta e lucrarea lui Dumnezeu! Nu, nu pot să cred în toate astea. E aici restul iudaic al lui Cristos. El însuși este învierea, bucuria, biruința. Dar noi, ăștia alții, nenorociți, robi condamnați la nesiguranța vieții și a morții!? Ah! Ce tortură! O, Doamne, de ce ai permis să mă nasc? Eu nu am cerut-o. Ești responsabil de viața mea, o strig în Veșnicie: da, ai răspunderea vieții mele. Degeaba Sf. Paul ne spune că nu avem dreptul să-l înfruntăm pe Dumnezeu, căci noi totuși, în numele dreptății și al desăvârșirii lui, avem acest drept. Iar eu simt, sunt sigură că așa mă vrei Tu pe mine, fiica Ta, Dumnezeul meu, mă vrei conștientă și puternică de dreptul meu veșnic, de a nu fi sclavă văicărintu-mă și cerșind. Doamne, Te simt mulțumit de mine acum. Îmi întinzi mâna și o săruți cu duioșie și dragoste pentru că sunt fata Ta, și nu o cerșetoare oarecare. Ți mulțumesc, Doamne, că mi-ai permis această libertate. Acum, îmi va veni și cealaltă, știu, o cred. Pentru că acum sunt liberă în fața Ta. Nu mai sunt supusă, însuși trupul meu îți este prețios. M-a bătut gândul, m-am jucat cu el, să fac ca Montaigne: „Să aprind o lumânare Sf. Mihail și o alta șarpelui lui”.

Dar nici pentru asta nu am curaj, deci nici curajul totalei credințe, nici curajul renegării! Să mă supun? Tocmai asta mi se pare Marea greșală în care m-am bălăcit până acum. *Trebuie să intervin*. În sinea mea nu admit că au făcut-o alții pentru mine, dacă au făcut-o în numele meu. Dacă au făcut-o în numele lor e foarte frumos. Cred în existența unei lumi materiale, dirijată de legile ei, și în existența unei lumi spirituale dirijată de libertate. Dar impietarea uneia asupra celeilalte e doar un caz excepțional și (la sfinți) aici

și acolo insul e răspunzător de existența lui, adică de puterea sa de adaptare, de puterea sa de viață. Biruind toate opozițiile, de la salteaua de paie tare și obositoare, până la înjurăturile ce curg aproape organizat, inconștient, din gura celor din jur, până la disperarea ce se ridică tot mai des în mine, mă voi libera de chin. Altfel, nu e nici o nădejde. Din afară? Poate veni și poate să întârzie și poate să nu vină niciodată. Ordinea cosmică e implacabilă, cea spirituală o fi fiind altfel. Acolo pesemne domnește dragostea, cum spune Evanghelia: Dumnezeu este dragoste. Când simt dragoste sunt și eu liberă. Dar de câteva zile iar mă simt bântuită de cuget, de nevoia de dreptate și sufăr cumplit.

20 august

Am fost învățată de a iubi un Dumnezeu al bunătății. Și îl găsesc acum insensibil (e, poate, o lege a echilibrului), nu-l mai simt nici bun, nici ca pe un Tată. Dacă m-aș simți singură pe lume, sinuciderea ar fi mai ușoară, dar simt prezența unor puteri care s-ar răzbuna pe slăbiciunea mea. Ce vreți de la mine? De ce acest chin fără ieșire? Căci nu exilarea mea este o tortură, este sentimentul că nu sunt ajutată de lumea de „dincolo”, ci lipsa răspunsului. Plâng, strig, mă încovoi ca un vierme bolnav și n-am nici un răspuns. Altădată îmi părea că Fecioara mă ocrotește, acum am impresia că i se interzice. Dumnezeule aspru, implacabil tiran, cum te joci cu noi, biete ființe neputincioase! N-ai avea decât un mic gest să-l faci și aș fi fericită. Să nu-mi spuneți că totul e spre binele meu, asta mă înnebunește! Sunt baliverne, care m-au făcut să neglijez viața pentru a câștiga cerul. O mare minciună. Nu există cer decât pentru cei puternici. Da, știu, blestem, Doamne, pentru că ești crud și nepăsător.

21 august

Dragule, după zbuciumul prin care am trecut, am luat hotărârea să nu mai fac reculegeri atât de lungi, ci să mă rog scurt și să mă apuc să lucrez serios la Sofocle. Nu sunt un tip contemplativ. Nu vreau să mai aștept nimic, ci să

trăiesc clipa. Acum sunt liniștită, fără ranchiună, fără proteste – nu zic că accept cu bucurie – dar rabd cu curaj omenesc. *Homo sum* – și e în asta o mândrie, care poate nu e smerenie creștinească. Sunt om. Așa m-a făcut Dumnezeu – după chipul și asemănarea Lui, adică liber. Nu vreau să mai mă milogesc după ajutor. Aștept ca un soldat, cu arma la picior. Iată-mă, sunt aici. Mă iubești așa?

22 august

Dragule, scriu în bucătărie, ai casei sunt la arie unde treieră puțin orz. Azi-noapte spre zori m-a apucat o imensă tristețe. Impresia că nu mai scap din acest chin. Când am intrat să iau laptele, azi-dimineață, în bucătărie, coana Profira tam-nesam mi-a spus: „La 29 e Sf. Ion de Toamnă!”. Fără nici un motiv, fără nici un prilej, mi-a amintit de un Sf. Ion. Nu îmi lipsesc *Memento mori*, zilnic le am în față – crucile din cimitir. Și eu care îi cer lui Dumnezeu *o bucurie*! Se duc vlaga din mine, viața, încrederea în bine, într-un Dumnezeu bun și drept. Mă supun, dar fără bucurie, e tristă supunere fiindcă cu Necesitatea nu te poți lupta. Sunt prea obosită sufletește ca să scotocesc în mine un elan de încredere și de dragoste.

23 august

În mine crește ceva neliniștit, din păcate sunt și mari îndoieli. Sunt ca o mare agitată, când albastră, când cenușie, când neagră. Oare mă apropii de sfârșit? 3 septembrie să fie iar un soroc? Accept ideea fără spaimă. M-am saturat de o viață ca asta de acum. Simt cum mă degradez. Mă asimilez intrigilor mitite, capăt o alură meschină. Nu vreau să mă destram și, de dragul unei vieți pur vegetative, să pierd toată zestrea spirituală și intelectuală și chiar eleganța ce am cucerit de-a lungul unei vieți nu tocmai presărate cu trandafiri. *Trăiesc o agonie*. E groaznic și nu cred că am meritat-o, fiindcă atunci alții ar trebui să ardă pe rug, nenorociții! Sunt ca un vierme care se zvârcolește până moare! Pace bună. Mă cuprinde deznădejdea mai ales când suflă vântul ăsta de pustie, fierbinte și a sărăcie.

Uneori îmi vine să mă spânzur, ca să arăt Celui care îmi aude rugile disperate, făcând responsabili pentru actul meu pe cei care puteau ajuta și nu au vrut.

24 august

Dragule, e întunecat, e frig, e toamnă. Ieri, probabil în urma rugăciunii și a reculegerii, mi-a venit brusc un gând că trebuie să mă adresez direct lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Sunt deci hotărâtă s-o fac, să-mi încerc norocul. Mă abandonez lui Dumnezeu și grijii voastre. *À la grâce...* Să scriu o scrisoare sau o cerere? Inspiră-mă tu. Te iubesc.

25 august

Dragule, azi 2 ani și patru luni = 28 luni de când am fost luată de acasă. Azi am fost chiar în Biserică, grație lui Timofte, care m-a găsit în genunchi afară la absidă. E greu să realizezi credința fermă și nădejdea. Puterea de a crede în ceea ce nu poți experimenta. Dar și rațiunea e tot dar de la Dumnezeu. Deci un mijloc de investigație.

26 august

Stelule drag, am citit din urmă. Mă înspăimânt de mine. Asta sunt. Mă zbat în laț – nu-l pot accepta de bunăvoie. Pierd zilele foarte prețioase, care poate sunt ultimele. De soartă nu scapi și pace! Azi sunt obsedată de imaginea lui Nicu [Satinover]. Poate vine el în treacăt, la vreo inspecție. Nimic nou în mine: constat că pierd și micile bucurii primitive, pe Pussy l-au dus la vie legat, se zbate, săracul. Azi mi-a lipsit la lapte. Pe cocoșel l-au operat în vederea „claponatului” și se pare că nu prea au reușit și e posibil să-l taie. Voi mânca și eu din el – o canibală. Nu ne deosebește nimic de

nenorociții aceia decât exteriorul și ideile. În livadă e frumos, aș vrea să lucrez ca să uit, dar simt iar că mă supără ochii.

27 august

Dragule, m-am hotărât să țin de azi un jurnal al Costeștiului, care s-ar putea publica într-o zi. Aseară am trecut iar prin „chinuri”. Simt atunci că izbucnește ceva din mine, că mă sufoc sufletește. E o grabă, o iminență, o disperare care mă zăpăcește, când nu mai știu de ce sunt în stare. Ca o pasăre înnebunită, ce se lovește și se rănește de colivie. Aș vrea să mă pot stăpâni. Dar mă torturez, amintindu-mi că există și oameni liberi, care au, în oarecare măsură, stăpânire pe soarta lor, pot face planuri pentru luna viitoare și mai departe. Iar simt că se sparge în mine dureros valul de libertate, de neputința mea. Numai Yoga m-ar putea ajuta. E în mine o așteptare care obosește și dezolează. Așa trebuie să fie în Insulele Pacificului în locurile descrise de Maugham. Așa trebuie să se destrame conștiințele europene într-o atmosferă „fără ventilație”! Se poate oare compara cu viața monahală? Nicidecum. Acolo se trăiește în comunitate de rugăciune și de muncă.

28 august

Dragule, trăiesc ca o mare cu hulă, când sus, când jos, când plină de încredere, când deprimată. Aceste variațiuni depind nu numai de vești, ci și de mișcări interioare. Parcă trec umbre peste mine și atunci mă sting. Câte un gând mă aprinde iar. Am citit Crezul și Tatăl nostru încercând să le comentez pentru mine. Înțeleg că „Atotțiitorul” ca și Creatorul (Tatăl) este centrul viu din care decurgem. Cerul este sfera Lui imediată în care trăiesc, adică sunt Fiul, Duhul Sfânt, Sf. Fecioară și toate puterile spirituale emanate din El înainte de Creație. Pământul = tot universul creat. În rugăciunea Tatăl nostru, lăsată de Mântuitor, începută prin afirmarea filiației apoi a locului (Cer) care e altul decât al nostru, continuă cu sfințească-se *numele Tău*. Ce putem noi e doar atât: să sfințim *numele* adică singurul

lucru pe care suntem noi capabili să-l concepem. Apoi *vie împărăția Ta* – din nou o afirmație care nu e doar dorință, cum pare în forma verbală românească, ci e o afirmație activă: *Dein Wille geschehe! Que ton règne arrive* – ambele imperative care izbucnesc din voința omului. Așa cum Dumnezeu a spus: „Fiat lux” – și lumina s-a făcut, omul să spună cu puterea sa creatoare moștenită de la Tatăl: *Fie împărăția Ta, Fie voia Ta*, adăugând: *precum în Cer așa și pe Pământ*. Recunoaștem ordinea din sfera imediat divină și cerem să se instaureze și în sfera periferică a materiei amorțite, cu alte cuvinte afirmăm, cu această rugă, voința noastră de a aduce în inerția materiei vibrația, palpitația vie a sferei centrale. Ce este această inerție materială, această consolidare în forme fixe și pieritoare a energiei absolute, inițiale? De ce emanațiile Divine, la periferie, se lenevesc și mor când totul e Energie vie? Să fie o lege universală aceea a pierderii Energiei – cu cât se îndepărtează de izvor, valurile pierd din putere –, vibrațiile se lungesc, se lungesc și pier? Dar atunci, ce sunt de vină faptele astea pământești plasate astfel din necesitatea creației? Cristos a venit pe pământ să dea pilda unei vieți materiale și totuși ne-muritoare. Calea arătată de El pentru viața veșnică e Credința, Nădejdea, Dragostea. Pentru a le trăi trebuie să iei și crucea în spinare – adică *suferința*. Prin supunere *activă* probabil se deșteaptă în materia inertă viața, adică conștiința. Trupul moare, se dezagregă. Ce e de salvat e conștiința care îl animă. Ca să o întreținem și să o tot înviem este, pesemne, necesară apropierea prin rugăciune – actul de afirmare al vieții centrale și veșnice, din a cărei vibrație ne hrănim, adică întărind vibrația noastră. Poate trimiterea Mântuitorului să intervină aici, a fost un reviriment central, o tresărire a Divinului în așteptarea celei de a doua veniri la „sfârșitul lumii Adamice”, adică materializată. Mă întreb dacă bomba atomică, ce dezagregă totul și care e o formă de energie inițială, adică cum erau pământul și sistemul solar la început, dacă prin ea nu se va transforma iar materia nevibrantă în energie vie? Un cataclism atomic și Energia inițială e iar liberă, reintră în vibrație: *Vie împărăția Ta!* Firește că energia nu înseamnă numai putere fizică, ci și *spirituală*. Oare energia atomică nu este doar numai fizică? Poate însă că ea e o formă apropiată de registrul fizic, dar mai apropiată de cel central decât materia noastră. Poate va fi destul să fie înviată materia, ca energia spirituală încheiată în materie să se degajeze? În orice caz, energia atomică este o formă mai apropiată de începutul creațiunii și mai apropiată de creator, adică de centrul emanator. Dar, de vreme ce e în noi energie creatoare,

înseamnă că în noi vibrația inițială se menține. Conștiința creatoare este vârful cel mai înaintat de viață spirituală în această lume înțeleaptă. A o menține e datoria pe viață și legătură cu divinul.

A o stinge este *păcatul* iremisibil. Poate a ucide trupul nu e păcat atât de mare cât a ucide duhul în noi. Dar în ce constă aceasta? În putere creatoare și *liberă* de materie. Aș zice: constă în *libertate*, în independență de cauzalitate. *A crede, a nădăjdui, a iubi* asta este DUH. Dar mai presus de toate Evanghelia spune: *E a iubi*. Dacă mă întreb ce este a iubi în Duh? Îmi răspund: a crea = *a prisosi*, a ieși din ecuația egalității, cauză egal efect. În termeni curenți, a te dăruia înseamnă a te depăși.

31 august

Mare bucurie vizita lui Dinu Sighireanu. Venise pentru 24 de ore. Dar bucuria a durat până la ora 4,00, când a fost luat de trei membri ai securității. Am re trăit scena din 25 aprilie cu mine. Am tremurat interior când l-am văzut plecând și cu cât trecea vremea creștea panica în mine. Îmi făceam tot felul de gânduri. Din fericire, oameni serioși, deși străini, m-au convins că nu i se poate întâmpla decât o scurtă reținere etc. Nu-mi găseam locul, m-am rugat intens și am făgăduit să nu mai bombăn dacă se întoarce. Până diseară s-a și întors. Era rece, a ploaie, eram obosită, frântă de zburcun și el, bietul băiat, și Coana Profira, care se îngrozise și ea după ora șase și fuma! Bine că a trecut. Ieri-dimineață o vreme splendidă, am fost la Biserica, i-am arătat-o lui Dinu, l-au cunoscut prietenii, am primit primii struguri (sfînțiți), dascălul mi-a dat și flori „sfînțite”, acasă ne-a fotografiat, a trecut vremea prea repede! Conversație bună în livadă, mi-a citit poezii foarte frumoase, foarte autentice, bogate și adânci, și a sosit și ora plecării, am simțit că iar se rupe ceva în mine, am plâns cu foc. Apoi l-am acompaniat pe drum, a fost primit într-o căruță, ne-am salutat îndelung până căruța a dispărut la o cotitură. Mă întorceam tristă acasă unde mă aștepta scrisoarea atât de caldă, frumos omenească a lui Mircea Șeptilici. Azi, carte poștală de la Marietta și Zoe, de la Maddy din Vaslui. Sunt calmă și încrezătoare iar în ajutorul nevăzut. Susține-mă, te rog, Stelule! Te las, mă duc să cârlesc și să mai scriu ceva.

2 septembrie

Dragule, ieri iar un duș. La Miliție m-a anunțat de schimbarea carnetului – *și e pe viață*. Din fericire că eu știu că nimic în lume nu e definitiv. Totuși perspectiva că situația, în loc să se limpezească, se înrăutățește, mă întristează. Perspectiva de a nu mai fi liberi niciodată, niciodată – ce grozăvie! Pui mic, te-am visat că voiai să mă iei cu forța, nu știu unde. Oare voi muri mâine, trei august, cinci zile după Sf. Ion? Prea e frumos, prea sunt sfâșietoare liniștea și frumusețea asta a toamnei timpurii! Stârnește în mine dorul de ai mei, de libertate, de trecut, de tine și de depărtări și de Dumnezeu. Tot acest dor de Infinit și de *Bucurie* e numai dor de Dumnezeu.

3 septembrie, 11 dimineața, în livadă

Mă înțepă iar inima, am luat Cardiazol. E iar o oboseală în inimă.

O susțin cu rutină și vitamine. Aurora a scris iar. Am recitit scrisoarea lui Mircea Șeptilici. Teribil mă bucură că mulți copii de-ai mei se adâncesc în spirit.

4 septembrie

Vremea asta îmi deschide dorul de Paris și de acasă. Nu știu ce să mai zic de starea mea psihică variabilă. Când îmi e bine, când simt că plesnesc de dor, când se revarsă o tristețe nemăsurată în mine, tot mai rar nădejdea că voi scăpa. Știu totuși că nu e nimic statornic în lume. Grea e viața făcută din lupte aprige cu puteri nebănuite altădată. Am impresia că stau în fața unei imense mașini cu care nu te poți înțelege omenește. Poți fugi de roțile ei care sfarmă? Atunci e bine. Dacă nu, ești jertfit. M-a durut cruzimea, duritatea A. Barcan și a lui Țăranu. Erau oameni care păreau că mă iubesc și prețuiesc și totuși acceptă cu răceală nedreptatea ce mi se face. Din fericire, alții sunt buni și au dovedit-o. Aș vrea să iau partea bună a situației, să profit de liniște ca să scriu *Sofocle*. Încerc. Ajută-mă, Stello, să mă cumîntesc și liniștesc, dragule. Vino așa ca să te simt aproape. „Tu ești

impenetrabilă, ți s-a îngroșat sensibilitatea pentru prezența noastră!” – *Ce să fac?* – „Să te rogi.” „Te ajut, dă înainte.” „Tu ești păzită, nu o simți?” „Răsfățată și aici și acolo!” „Ingrato!”, „Hai, fii cuminte, ca să te iubesc ca altădată.” – „Să nu-ți închipui că e din imaginația ta.” „Sunt lângă tine.” – *Unde?* – „Pe spetează, la dreapta. Nu crezi?” „Ești o proastă că ești tristă.” „Fii cuminte!” „Plec.” *Dragule, te iubesc.*

5 septembrie

Azi, iar m-a năpădit disperarea. Am plâns tare, m-am liniștit rugându-mă să nu mă rățăcesc. Când sunt fără credință e o grozăvie!

13 septembrie

Dragule, a fost Nana la Costești. Prezența ei mi-a făcut mult bine, deși zbulciumul a schimbat-o oarecum. E un om foarte interesant, dar chinuit de circumstanțe (voia să divorțeze). Mi-a făcut mult bine intelectual, căci m-a încredințat că ce gândesc despre Sofocle are valoare. M-am hotărât să lucrez serios pentru a împlini această datorie. Trebuie să birui și furii și decepții.

16 septembrie

Dragule, ieri am plecat la Miliție tristă de moarte, erau un cer de toamnă, vânt rece, o atmosferă de dezolare. Plângeam pe drum. La Miliție șeful a fost extrem de gentil: mi-a spus că va veni timpul să plec și acasă. Brusc, totul s-a schimbat în mine. Am întinerit și am văzut lumea cu alți ochi. M-am întors acasă plină de nădejde. E grozav cum depinde sufletul de fericirea sau nefericirea unei vorbe, de o nuanță de lumină. Numai credința puternică îl poate statornici. Azi și ieri, e mare scuturici în cameră, trăiesc și mai provizoriu! Scriu în livadă, e rece, un soare mai zgârcit care se ascunde

printre nori. Totul e a plecare. Milu a venit să-mi arate vraful de cărți noi. Le-am răsfoit. Interesant alcătuite, cu tendințe practice. Poate cam grele pentru copiii de țară. În toate cazurile e vădit că nivelul cultural al maselor se ridică. Cred că în 20 de ani se va resimți acest progres, ar fi grozav dacă s-ar ridica și nivelul spiritual.

18 septembrie

Măine vor fi 38 de ani de la căsătoria noastră și 16 de la moartea lui Colea. Îmi revine în minte toată tinerețea noastră și îmi pare rău că nu am știut să profit de fericirea de a fi nevasta ta. Dragul meu, ajută-mă să rabd mai departe ce-mi vine de la Dumnezeu.

19 septembrie

Acum 38 de ani la ora asta ne pregăteam să ajungem la Biserică pentru cununie. Erai tânăr și frumos, eram tânără și pură, ne iubeam – eu cu pasiune. Viitorul era al nostru. Noaptea plânseam. Valérie mă întreba de ce? Știam că mă așteaptă o viață agitată. Presimțeam că mă vei înșela. Aveai multe capricii și o umoare instabilă. Dar mai știam și că voi suporta totul pentru că te iubeam. Dragule, totul a trecut ca un vis și iată-mă singură de 13 ani și acum vezi unde am ajuns. Și nici măcar nu știu să profit de această întâmplare pentru a câștiga virtuți spirituale. Dragule, dă-mi un semn al dragostei tale. Trimite-mi azi o floare pentru ziua căsătoriei noastre.

24 septembrie

Dragul meu, mare tevatură, animație, nu am timp să gândesc. Astăzi fata mai mare a casei m-a provocat să vorbesc despre regimul puțin meschin al casei. Am explicat că munca prea grea făcută din zori până în seară de mama fetei este cauza. Dar asta dovedește că au vorbit de mine și au găsit

că sunt mult prea discretă și fără pretenții. Rog pe bunul Dumnezeu să mă libereze și să mă ducă la mine. Oare nu ajunge încercarea asta de doi ani și jumătate? Sper că la 1 nov. voi fi liberată. Am făcut o novenă la Sf. Tereza și rugăciunile coincidând cu această dată – am nădejdi. Cum aș vrea să fiu liberă și să am și pensia mea!

1 octombrie

Am fost la Miliție unde sergentul iar a fost gentil. Timofte mi-a adus struguri frumoși și must. Era foarte optimist. Vreau să-i spun că poate este în imaginația lui. Sunt obsedată de amintirea unui 1 oct. de acum cel puțin 30 de ani. Mă revăd întoarsă acasă, după redeschiderea Conservatorului, însoțită de Emilia. Era o zi frumoasă ca azi, dar un vis mă avertizează și despre o supărare, deși sergentul mi-a reiterat afirmația că mă voi întoarce acasă. Din toată inima doresc să-i găsesc pe toți bine sănătoși.

2 octombrie

Speranța că mă voi reîntoarce este contracarată de gândul unei noi ierni petrecute aici. Oare Maricica va veni? Mâine ar fi ultimul termen pentru venirea ei. Am primit și trei scrisori bune.

3 octombrie

Cred că va trebui să renunț la bucuria vizitei Maricichii. De altfel atmosfera din casă e atât de furtunoasă încât un musafir ar fi primit ca un câine într-un joc de popice. Stăpâna e foarte înverșunată în unele din zile. Mă și mir că bătrânul se lasă așa de tare bruftuluit. Ea a ajuns dezagreabilă chiar cu fetița. Vajnică femeie, dar temperament teribil. Cu mine nu îndrăznește, dar sigur m-ar trimite cu plăcere la toți dracii. De aceea te asigur, m-am cam săturat de atmosfera asta ultra-primitivă. Rog pe bunul Dumnezeu să mă

readucă acasă, sau măcar într-un oraș, cu o pensie, pentru a mă descurca cât de cât. Acum nu sunt hrănită normal. Patroana e zgârcită și eu nu îndrăznesc să protestez, fiind în întârziere cu plata întreținerii. Complet dependentă, e pedeapsa pentru a fi fost prea independentă și orgolioasă. Ce știu eu? Cerul e acoperit, nori grei amenință cu ploaia așteptată încă de o lună. Praful nu are pereche decât noroiul de astă-iarnă. Dacă ar fi să reîncep ce am pățit în noiembrie ar fi nenorocire!

8 octombrie

Dragoste, azi sunt 13 ani de când ai plecat. Tu știi ce se petrece în mine. Totuși sunt mulțumită fiindcă te simt pe tine mulțumit! Am făcut puțină plăcere în jurul meu. Și nu e un hazard că a venit părintele și îți va face pomenire și ție acum, la un parastas. Parcă tu ai aranjat lucrurile astfel. În mine iar tristețe, tulburarea lipsei de răbdare. Totuși sper că se va termina. Trebuie că am păcătuit mult în viața asta sau în alta pentru a fi fost atât de pedepsită, mai ales prin moartea ta.

9 octombrie

A venit frigul, mi-e frig deși am două perechi de ciorapi groși și două lânăuri pe mine. Un frig pătrunzător. Mimy Sulioti, în scrisoarea ei, mi-a trimis un pasaj scris de un călugăr că viața lui e ca în cer, deși el e pe pământ. Dacă am putea toți crede și trăi așa! Părintele te-a pomenit ieri la parastasul unei moarte.

Voi vedea de ce aseară a venit milițianul și mi-a cerut buletinul. Am făcut tot felul de pronosticuri, dar nu vreau să mă amăgesc. Totuși în mine sunt o nădejde și un sentiment bun. Dragule, te las, ca să încerc Conferința despre pace. Nu e amuzant că și aici am aceeași soartă ca întotdeauna?

11 octombrie

Dragule, sunt în *chaise-longue* la soarele cu dinți... Poate va fi ultima zi cu soare. Simt că în zilele acestea se joacă soarta mea. Dacă vine noiembrie și nu mișcă nimic, nu mai am ce nădăjdui. Cei de acasă nu mișcă cum trebuie, poate nici nu se poate. Toate rezervele lor de a nu mă vedea în București au desigur și un substrat de teamă, dar știu eu? Ar trebui să accept situația. O fac aparent ca să nu mai dau loc la discuții. Maricica n-a venit, nu zic că nu îi e dor, dar sunt lucruri peste care se trece mai greu ca peste dor. Nici nu port cel mai mic reproș în mine. Aș vrea nici să nu mă mai doară. Vremea e frumoasă. Cerul senin și adânc, credința mea într-o putere diriguitoare e tare, nevoia mea de a crede în prezențe nevăzute e vie.

12 octombrie, ora 11 dimineața

Iar îmi e sufletul plin de aprehensiune. Mă întreb dacă intervenția mea nu a făcut mai rău decât bine. Simt că e un dușman care mă urmărește. Am visat azi-noapte un șarpe mic, dar care sărea și-mi era frică de el. Am hotărât să nu mai spun nimănui cât sufăr. Am impresia că îi plictisește și nici nu pot înțelege că poți suferi pentru cauze pe care ei nu le cunosc. Dacă ar bănuî, măcar mi-ar scrie mai des. Aș vrea să mă pot bucura de ce am: de liniște și de natură. Aș vrea mai ales să pot iubi pe Dumnezeu. Nu mai vreau să mă analizez, căci e dezolant să constăți la sfârșitul vieții ce greșit ai trăit. Poate acum, când trăiesc tăios adversitatea, pun piciorul pe pământ. Soarele s-a voalat, e destul de rece. Mi se pare că visez, adevărat e că viața e un vis. Uneori e coșmar.

14 octombrie

Stelule drag, azi e sfânta Paraschiva în al cărei ajutor sper sigur. E azi în mine un soi de mulțumire, de liniște în suflet și de nădejde. Poate e un avertisment că va veni liberarea. Cred că citirea și reflexiunea asupra tragediei grecești nu-mi sunt prielnice. Simt că am nevoie să mai schimb

orizontul și registrul. Din fericire că în *Antigona*, dar mai ales în *Electra* nivelul e mai puțin metaforic, e tragedie mai ales psihologică: revărsări de patimă, de simțiri omenești, soluția religioasă rămâne ca un cadru exterior, nu e organică așa ca în *Oedip*. M-a chemat la masă. După deranjul stomacal de ieri-noapte, m-am lăsat de lăpturi și mă simt mai bine. Acum scriu afară pe prispă, la umbra leandrului încă înflorit. E călduț pentru sezon și e totul a sărbătoare. Aștept factorul. Poate aduce ceva interesant. Trece pe drum Tinca (vecina) glumind. Spune că merge acolo unde va găsi de băut. O întreb dacă nu are și ea și răspunde: „Dar e mai bine de la altul!”. E harnică și cu haz. Te pomenești că vor fi zile când voi regreta Costeștiul! Măcar! Dragule, și eu am poftă de puțin vin, ce zici? E o stare de grație, desigur, prea mă simt bine! Efluviile de la Sta. din Iași?

15 octombrie

Stelule drag, am fost la Miliție, am făcut o plimbare bună în soare, e cald, corbii zburau aproape de pământ în cârduri mari. A ploaie? Calm în afară, calm și în mine. Acceptare. Fă să dureze, căci sunt obosită de lupta zadarnică.

16 octombrie

Stau la sârma Bisericii. Am încercat să fixez profilul care îmi place. Miroase a cimitir, adică a frunze uscate, a „s-a dus”. Iar m-am amărât, iar am plâns, iar sunt dezolată. Trebuie să ai viața în tine, să rezisti la apelul morții. Mi-e dor de *bucurie*! Mă simt mai bine în cameră. Acolo e limită, e omenesc. Afară sunt imensitate și mister. O stare incertă. Trebuie să-i pun capăt. Să spăl, să cârpesc. Nu pot lucra cu capul.

17 octombrie

Dragul meu, e atât de frumos, încât sufletul se liniștește. Și totuși, noaptea asta o nouă tulburare! Noi revolte împotriva mea, nu mai am puterea să sper, nu mai am putere creatoare! Câteodată se mișcă ceva în mine, care mă împinge să scriu, dar nu pot lega ideile. Am nevoie de o orientare. Creștinismul este, desigur, ghidul superior, dar îmi lipsește știința de a-l practica. E în mine o uscăciune, o sterilitate generală. Îmi lipsește ceva pentru a fi normală. Și e în același timp un surplus. Iacă, un mic monstru urât! Neprimejdios, dar nemeritând nici o milă, o neisprăvită! Și totuși, sunt prea luminată interior prin spirit ca să nu-mi dau seama. Tu ai simțit influența mea nefastă când mi-ai spus că te-am scos din voioasa ta nepăsare, tulburându-te!

18 octombrie

Dragoste, azi, deșteptându-mă în zori, am simțit o angoasă atât de puternică, încât mă voi încumeta s-o pun în cuvânt și mi-a trecut prin minte să scriu o serie de „Instantanee”. Tu mi-ai dat ideea? M-au cuprins o bucurie și un fel de năvală lăuntrică, nu am secat de tot.

19 octombrie

Dragule, aseară gazda mea mi-a refuzat un credit de *cinci lei*. Am fost profund jignită, a trebuit să-i cer prietenului meu Timofte. Am avut astfel dovada cât sunt oamenii de interesați! M-a cuprins o mare scârbă și nu doresc decât să plec de aici. Întârzierea subsidiilor mă îngrijorează. Scrisesem să mi se vândă niște bijuterii sau mobile. În vis îmi dăduseși o mare sumă în bancnote noi. Ce să însemne asta? Azi-dimineață sunt frântă de oboseală după insomnia nopții trecute. Trebuie să pot găsi mijlocul de a-mi câștiga subzistența. Voi scrie dlui N. să-mi dea traduceri. Dar cea mai bună soluție ar fi să mor, dacă întârzie liberarea mea.

20 octombrie

Dragul meu, dimineata m-am trezit binedispusa, caci am visat ca eram cu ai mei. Ieri, cartea poștală a Mariettei, opărită, m-a întristat, dar scrisoarea de la Rory m-a liniștit. Aștept evenimente mari. Echilibrul meu e destul de instabil. Voi nu mă puteți ajuta?

21 octombrie

Dragule, gândul meu se învârte în jurul datei de 1 noiembrie. Dacă va fi din nou o decepție, va trebui să lupt iar cu o depresiune. Am speranțe. Aștept ceva *bun*.

22 octombrie

Moașa a venit pentru injecție. Conversație cu toată familia. Oamenii nu sunt proști, dar eu am nevoie de mediul meu! Sunt clipe când mă tem să nu înnebunesc. N-am astâmpăr din punct de vedere moral! Stare bolnăvicioasă. Dacă este preludiul nebuniei, ia-mă repede!

23 octombrie

În mine încordare, dar așteptare, cu un început de ură! Trebuie să fii uman, dacă vrei să te crezi înger, te degradezi! Prefer să urăsc, să am sentimente omenești decât să mă strădui mereu să fiu perfectă și să rămân disperată. Iată-mă ajunsă ca toată lumea. Încep prin a urî pe cei care îmi fac rău și să cer pedepsirea lor!

30 octombrie

Dragule, a fost aici Maricica. Au fost zile bune. Am trăit normal și în bucurie. Am simțit, în ultima seară, că am agasat-o arătându-i suferința mea sufletească. Am învățat oare să tac?

1 noiembrie

Dragule, iată s-a împlinit un an de când sunt aici, în această regiune. Timpul a fost lung, dar în perspectiva trecutului, îmi pare acum scurt, prea e multă monotonie în jurul meu și aceeași frământare în adânc. Până la urmă, timp pierdut, căci n-am știut să-l trăiesc, ci doar să-l suport. Aș vrea să încep un an nou cu o atitudine activă, în așteptarea eliberării mele și a Păcii pentru toți.

3 noiembrie

Dragule, am nădejdi, nu precise, dar o dispoziție pozitivă. M-am rugat iar serios, nu mă lăsați. Afară frumos, nici n-aș intra în casă, dar nu mă pot plimba toată ziua. Nu am poftă de lucru, ci de viziuni frumoase, de bucurii, de împliniri.

4 noiembrie

Are dreptate Tryne. Gândurile bune atrag întâmplările bune! Scrisoarea de la Flo, banii, totul mă bucură și mă simt înviorată, știri bune, cu speranța de a-i revedea pe ai mei, totul mă face să exult.

5 noiembrie

Dragul meu, mă pătrunde o adâncă bună dispoziție. E oare un proces fizic? Eu cred că este mai curând spiritul care după o scurtă meditație se trezește în mine. Chem ajutorul lui Dumnezeu cu încredere. Am impresia că într-o perioadă favorabilă, trebuie să mă mențin în ea. Ajutați-mă. Înțeleg în sfârșit că trebuie să mai învăț multe, mai ales răbdarea și mai presus de toate să mă las în voia lui Dumnezeu. Ori de câte ori rațiunea tulbură pacea inimii, intru în criză. Orgoliul mă împinge la speculații raționale care sunt în opoziție cu dragostea mea pentru Dumnezeu, este o voință rea care mă împinge la nelegiuire.

9 noiembrie

Dragule, e atât de frumos! M-am plimbat mult. Frigul îmi dă curaj. La fel și scrisorile afectuoase, care mă fac să simt că aș mai putea fi utilă tinerilor. De când m-am hotărât să mă las cu totul în voia lui Dumnezeu, totul e bine. Mă simt vie, cred în bine și sper în el.

11 noiembrie

Dragule, m-am trezit bucuroasă, am visat o stambă lungă în care mă înfășurasem. Mama lângă mine și Elza. Oare e drum? Unde? Fă să fie acasă. Ar fi teribil să reîncep aiurea. Sper în ce e mai bun. Am poftă de lucru, curaj să înfrunt vremea rea. Se lasă ceață, parcă stă să ningă. Nu mă pot concentra din pricina unei jubilări în mine, aproape o siguranță că plec acasă.

16 noiembrie

Dragule, nu am mai scris, umoarea s-a schimbat, sunt într-un fel de încordare spirituală pe care vreau s-o întrețin ca să pot rezista. Pentru moment, mă rog cu fervoare, poate că e singura metodă bună, cel puțin

pentru noi creștinii, crescuți în acest soi de raport cu Divinul. Afară e iarnă, ninge și viscolește și e frig. Ai văzut, dragul meu, cum m-a pus gazda să șterg pe jos? Aș fi făcut, dacă mi-ar fi dat și o cârpă, dar vorba românului: sita s-a învechit. Trebuie să plec acasă, căci le-am fost totuși de un mare folos cu contribuția mea de 300 lei pe lună. Dragul meu, ajută-mă să uit totul. Nu vreau nici amărăciune și nici ranchiună. Totul a fost o grea ucenicie. Nu mă părăsi.

17 noiembrie

Nu am ieșit din cauza vremii, doar o săritură până la Biserică. Acum am poftă să lucrez.

19 noiembrie

Dragul meu, te-am visat, îți lipseau doi dinți, eram supărată pe tine, totuși te-am sărutat și eram mulțumiți. Aveam în buzunar bani de hârtie și ți-am dat cinci lei pentru că tu nu aveai. Da' și eu aveam foarte puțini. Un vis încurcat. Îmi spui oare să dau unui sărac cinci lei? O s-o fac când va fi cazul. Dragul meu, ajută-mă să cred și să sper.

20 noiembrie

Dragule, ieri a fost o zi de intensă bucurie: un pachet plin de bunătăți de la Aura și Miron și o carte poștală de la Voicu, anunțându-mi liberarea și plecarea lui Vlădescu. Parcă pipăiam posibilitatea plecării mele! În fine, cred că sunt date precise la capătul acestei pedepse! Căci nu cred să fiu eu mai rău văzută ca alții. Posibilitatea întoarcerii acasă se precizează tot mai clar și mă umple de o bucurie cum n-am mai simțit de când ai plecat tu! Sunt sigură că în agitația și nervozitatea celor ai mei de multe ori voi tânji

după calmul din Costești, dar nu are importanță pe lângă bucuria organică a reintrării în normalitate, în atmosfera mea.

21 noiembrie

Dragul meu, îți spun bună ziua. În sfârșit, plouă. Sunt calmă și cred cu putere în liberarea mea curând.

24 noiembrie

Dragule, de trei zile sunt bolnavă, gripă, mă simt prost, îmi trec junghiuri prin cap, prin corp. Ieri s-a tăiat porcul, transformat tot în cârnați. Miroase a untură și a mirodennii. Afară frig, fulguie, întuneric. Nu pot lucra, nu văd. Tot sper scăparea. Cine știe de ce greutatea mai dau și acasă, dar vreau să cred numai în bine.

26 noiembrie

Dragoste, astăzi zi de sărbătoare. E vreme frumoasă, strălucitoare de iarnă. Te simt lângă mine și mulțumit. Vreau să fiu demnă de tine: curajoasă și *doamnă*. Ajută-mă să trec toate obstacolele fără să gem, nici să mă îndoii. E tot ce pot să-ți ofer de ziua ta cu micile flori uscate și cacaua pe care o voi oferi celor din jurul meu.

2 decembrie

Dragule, azi simt că iar slăbește curajul în mine. Nu știu de ce iar se închide orizontul perspectivelor. Au fost zile că mă și vedeam plecând. Stello drag, e așa frumos afară și eu voi camufla pe cât voi putea tristețea mea. Îmi

repet: *răbdare* și rabd și nu mai pun nici un termen. Aștept. Vreau să cred în bine. Iar nu mai am energia să mă montez în nădejdi. De acasă iar nu mai scriu, au și ei necazurile lor. În fond îmi repet mereu: aici am liniște și viața asigurată, alții o duc mult, mult mai greu, deci să tac. Tac și voi zâmbi cât mai bine voi putea.

4 decembrie

Dragul meu, e ziua în care cei mari se reunesc! Vor face oare în sfârșit pacea? Puterile mele spirituale coboară din nou. E aproape ciclic. Am ieșit azi mult afară, la soare, trebuie să scap de tuse. Dragul meu, se lasă seara.

5 decembrie, seara

Dragoste, e ajun de Sf. Nicolae. Îmi e sufletul greu de amintiri fericite. Am plâns amarnic pe întuneric. Alături „cumătra”, cu Aurica și Vasile (oamenii de la Tîrgu Neamț) cu ai casei discută de ale lor. Fata lui Sandu mi-a adus nuci azi-dimineață și am vorbit cu ea cum vorbeam cu studentele mele. E absolventă a Școlii Normale din Iași, deșteaptă și simpatică. Am primit biscuiți de la Victor și bani „de acasă”. Un ajun de Sf. Nicolae cum poate nu-l au mulți. Dar mă doare sufletul de dor. Nu mai spun: „Nu mai pot”, fiindcă trebuie să pot. Dar e cumplit de greu. Ajută-mă, dragul meu. La Biserică aș fi plâns tot timpul, dar m-am abținut și am cerut lui Dumnezeu putere.

7 decembrie

Dragul meu, simt că mă înăbuș în această strâmtime. Sufăr fizic de monotonie și de atmosfera încărcată a casei unde nevasta își detestă soțul și hămăie împotriva lui. La rândul lui, acesta ripostează cu un limbaj crud. Totul este atât de elementar și departe de civilizație, încât mă simt

îngrozitor de singură și fără ieșire. Astăzi, Gheorghe mi-a adus o sticlă de vin bun și nuci. A fost drăguț. Dar eu trebuie să respir, mă înțelegi. E Iadul.

12 decembrie

Sunt plictisită din cauza atmosferei. Cea mică are rujeolă, bunica e încăpățânată cu ideile ei preconcepate. Bunicul nu vede decât interesul lui și evită complicațiile. Nu mai suport această atmosferă primitivă. Frații C. aduc puțin orizont mai larg. Trebuie să suport și să aștept, dacă măcar aş avea odaia mea!

15 decembrie

Dragul meu, ieri și alaltăieri zile îngrozitoare. Ieri cred că am avut cea mai mare, cea mai puternică criză de când sunt aici și chiar după 32 de luni (cu timpul detenției). Furie, revoltă, plânsete în hohote. Aș fi putut să mă sinucid din dezgust de oameni și de disperare, în fața unui Dumnezeu tăcut. Sunt câteodată ca nebună. Ieri chiar aveam de ce. Ideea de a fi bănuită și filată pe baza unor informații false mă exasperă. Să fiu la cheremul unor oameni lipsiți de conștiință și capabili să își merite avansarea cu asemenea mijloace care pot omorî un om!

16 decembrie

Dragul meu, m-am trezit cu aprehensiune. Fă ca să fie semnul unui eveniment agreabil. Mă simt tristă de moarte și sincer vorbind n-ar fi mai bine să mor? Nu mă atrage nimic aici, nici măcar peisajul de iarnă. Răutatea oamenilor mă exasperă.

17 decembrie

Dragule, sunt tristă de moarte. Caietul acesta se termină și eu sunt tot aici. Ninge, în cameră e foarte frig, nu parvin să mă încălzesc. Îngheț. Mă simt părăsită. Nu mai pot să mă rog, mă îndoiesc, mă încovoi, sunt disperată. Îmi pare rău de viața mea și chiar de a mă fi născut.

18 decembrie

Dragule, o zi plină de amintiri din tinerețe. Recepțiile la tanti Vatzica, Zoe și Sevastica, și la Tantine! Și atâtea sărbătoriri la A.C.F. și A.T.F. – brazi de Crăciun, discursuri, alocuțiuni etc. Viața mea, cum vezi, devine tot mai tristă, mai săracă în bucurii și în speranțe. E purgatoriu. Sunt clipe când îmi pierd credința. Dacă măcar aș putea căpăta liniștea celor care cred că nu mai există nimic dincolo de viața asta. Dar nu pot să mă lepăd de sentimentul existenței lui Dumnezeu. Și pentru că nu pot să-L iubesc, mă trezesc, urându-L pentru că e crud. Desigur înțeleg că răul e în mine, deficiența e în mine, mie îmi lipsește puterea de *a crede*. Eroarea este de a crede despre Dumnezeu că trebuie să se manifeste cu fapte omenești. *El este*, iată ce ar trebui să ne mulțumească. Dar numai sfinții acceptă cu bucurie tot ce li se întâmplă, căci numai ei sunt în adevărată legătură cu Dumnezeu.

23 decembrie

Dragul meu, iată a treia seară de „ajun” petrecută departe de casă. Am recitit jurnalul de acum un an, eram liniștită și mulțumită. Ca într-un fel de presimțire am scris: „Cine știe dacă la anul voi fi tot atât de liniștită!”. Nu-mi trecea prin minte că n-aș putea fi acasă azi. Cât sunt de tristă și de goală, pe lângă anii trecuți!

Nu mai am nici o perspectivă, totul în jurul meu a devenit obicei și nu mai am puterea să mă entuziasmez și să cred. Vestea lipsei de unire elementară în Franța m-a pleoștit cumplit. Cine știe ce mai poate ieși din această comportare nesăbuită? Nu pot crede că adevărații patrioți admit

această stare. Evenimentele mondiale ar trebui să mă intereseze mai mult ca soarta mea, dar se vede că la bătrânețe am ajuns mai egoistă și mai mioapă. Și din nefericire, nu are ce mă bucura în cele ce se întâmplă în lume! Disensiune, suspiciune, interese meschine, naționale. Europa parcă nu mai gândește! Te las ca să scriu Mariane și lui Ion, Aurei și lui Miron. În seara asta trebuie să se gândească la mine, vreau să le arăt că și eu le sunt credincioasă.

26 decembrie

Dragule, sărbătorile au trecut onorabil! La 24 dec. am primit o scrisoare de la Mariana Dumitrescu exprimând speranța puternică de a mă vedea întoarsă acasă. De atunci sunt un alt om. Totul mi se pare frumos și am răbdare. Cea mică este din nou bolnavă, mi-e frică de o pleurezie și nu izbutesc să-i fac să înțeleagă pericolul acestei boli. Pachetul primit astăzi e foarte săracuț. Mă face să înțeleg cât de lipsiți de toate sunt cei de la București. Scrisorile lor nici ele nu sunt încurajatoare. M-am împărtășit cu bucurie și m-am bucurat că fetița era lângă mine și scrisoarea Mariane D. m-a repus pe picioare. Vizite la vecini. Sunt oameni inteligenți, dar viața e aspră pentru mulți dintre ei. Timofte și-a grevat toate bunurile ca să-și poată îngriji soția bolnavă. Am făcut o mică vizită la săraca Rarița. Sunt foarte lipsiți, dar în casă totul era curat și ordonat. Fetițele foarte drăguțe. Bunica spune nepoțelei povestea „Turtița” – e idilic, dar desigur tu surâzi. Merit acest mediu pentru a fi aspirat la marea intelectualitate! Totul se plătește, dragul meu!

1*. Citat din monologul lui Hamlet din piesa omonimă a lui Shakespeare (actul III, scena I): „...Să mori, să dormi,/ Să dormi – visând, mai știi?...” (trad. de Leon Levițchi și Dan Duțescu).

1954

2 ianuarie

Dragul meu, sunt bolnavă ca un câine și mai nenorocită ca o piatră. Mă simt leșinată, nu pot să mă țin pe picioare, totul mă doare. Cât despre suflet, e o rană! Nu m-am simțit niciodată părăsită ca acum și brutalitatea și sălbăticia gazdei, care e ostilă de când sunt bolnavă, mă îmbolnăvesc mai rău. Îmi trebuie o răbdare angelică pentru a suporta această atmosferă. Simt că m-ar zgâria, de ar îndrăzni. E brutalitatea omului primitiv contra celui civilizat. Noroc de vizitele domnișoarei D., civilizată. Dacă mă părăsiți voi, mă duc de răpă. Mă tentează sinuciderea. Nu pot să mai scriu, mi-e capul gol.

9 ianuarie

Dragul meu, am fost foarte, foarte bolnavă și demoralizată și fără speranță. A plouat cu scrisori, pachete care mi-au îndulcit durerile. Dar nimic de acasă. Asta e! E un frig teribil, nu mă încălzesc decât în pat. Tușesc îngrozitor și nu văd o însănătoșire în acest ghețar.

17 ianuarie

Dragul meu, Dumnezeu m-a ascultat! La 11 ian. a sosit ordinul [de eliberare]. Nu pot să-ți descriu fericirea mea. Am fost de atunci în oraș pentru fotografii. Foarte frig. În aer zboară chiciura. Dar fericirea este tonică. O aștept pe Maricica să plec. Nu mai sunt capabilă de nimic altceva. Nu știu ce mă așteaptă acasă, dar va fi desigur infinit mai bine! Dragul meu, mulțumesc, voi m-ați ajutat. Nu mă părăsiți.

19 ianuarie

Dragule, ieri, în sfârșit, mi-au dat carnetul de om liber! Chiar bolnavă, mă simt normală, am bucuria în mine. Nu știu ce mă așteaptă la București, dar reintru în *viața mea normală*. Toți suntem nebuni. Scrisoarea lui N. m-a dezolat. Bieți tineri, cum se chinuie ca să obțină ce li se cuvine. Acum că sunt liberă, aș primi mai ușor moartea. Îi iubesc pe Dumnezeu și pe sfinții săi și cred în ajutorul lor. Mulțumesc pentru tot.

București, 23 ianuarie

Dragoste, totul a fost ca un vis. Dumnezeu m-a ocrotit, am intrat într-o serie de bucurii! Aici, la Lulu și Marius [Nasta] mă simt fericită. Dacă Ionel [Sachelarie] ar fi sănătos și ai mei toți prieteni între ei, aș fi fericită. Ieri am fost la pensii, sper că se aranjează și cu casa. Acum am convingerea că nu mă lăsați. Nu sunt vrednică să mulțumesc.

4 februarie

Dragule, totul e bine, dar moartea lui Ionel Teodoreanu m-a amărât. Iar o dovadă că suntem „ca iarba câmpului”. Zilele trecute mă gândeam ce simpatic va fi să mă duc la ei și să povestesc despre Costești. Îi vedeam rar, dar erau din cei pe care îi socotesc ca „familie”. Nu mai pot să sufăr pentru moarte ca pe vremuri. Poate că știu mai adânc că nu există decât o schimbare de formă de expresie, că Ionel continuă în altă ipostază. Și totuși, aș vrea să mor înainte de a mă mai întâlni cu o asemenea despărțire dureroasă. Viscolul cumplit pare a fi trecut. Generalitatea lui, dezastre în ce a făcut și prin Apus mă fac să cred că ce l-a produs a fost un fenomen excepțional, poate efectele încercărilor cu bombe cu hidrogen sau o descărcare atomică sau întâlniri de curenți aerieni colosali. Trăiesc în provizorat. Aștept pensia și camera ca să mă apuc iar de lucru. Acum sunt într-o delicioasă vacanță.

15 februarie

Dragule, nu am mai scris, totul e frumos și liniștit în aparență, totul se „pune la loc”. Am impresia că se acumulează reușită după reușită, bucurie după bucurie, ca rezultat neprevăzut al opintelii, sânguinței, răbdării și renunțării de-a lungul celor aproape trei ani adverși! Am și sentimentul nu doar al unui privilegiu ce mi se acordă de Dumnezeu, dar și al unei huzureli, ba chiar al unui abuz din parte-mi, când văd, aud și constat greutățile prin care trec alții. Mi se pare că sunt nepermis de răsfățată. Uit că am trecut prin neguri mari. Dar trec atâția alții și poate nu le este acordată această convalescență a sufletului. E drept că acest biet suflet a bolit tare. Pacea, armonia de acum mă ung pe suflet, cu toate întrebările ce mă muncesc pentru alții, căci eu nu întreb, ci numai ascult. Vorbesc mult, dintr-un obicei din tinerețe, altoit în mine de politețe, de a nu lăsa conversația să cadă. Trebuie să mă obișnuiesc să tac, provocând pe alții să vorbească. M-am învățat să stau în casă. De trei săptămâni nu am ieșit. Trebuie să încep să ies. Simt nevoia de aer. Îmi e dor de fete [surorile], nu am șoșoni, trebuie să încerc, totuși, să circul. Mi se pare că trec printr-un intermezzo care mă prepară pentru altceva. Singura dorință e să mai pot scrie și să fiu de ajutor efectiv cui are nevoie de mine. A murit și doamna Procopiu – cu ea se încheie o epocă, nu se mai poate întoarce, fiindcă nu mai sunt condițiile de viață, dar și oamenii s-au schimbat. Ce făcea ea cu salonul ei face acum societatea. Tinerele talente sunt sistematic reperate pe scară mare. Firește, atmosfera din salonul ei nu s-ar mai putea reface decât tot într-un salon, adică într-un grup legat de aceleași preocupări. Poate s-ar putea înlocui cu atmosfera mai aspră, dar și mai puternică a grupurilor intelectuale și artistice. „Salonul” a murit cu toți cei care-l constituiau. Chiar dacă mai supraviețuiesc unii, cei mulți au alte preocupări și s-a creat un alt climat sau poate nici unul. Întrunirea elegantă și mondenă nu mai are rost, iar scopul nobil în jurul căruia se făcea: muzica, promovarea tinerelor talente, e împlinit altfel. Mă întreb care va fi forma „întâlnirilor” dintre oameni, forma intimă, nu oficială, de aici înainte. În Apus trebuie să mai continue.

26 februarie

Dragul meu, sunt aproape fericită, dar vai, suferința celorlalți mă face și pe mine să sufăr. Mișu a fost arestat, Mimy este într-o stare îngrijorătoare. Un mare nor amenințător apasă pe cerul meu. Astăzi știrea că pensia mea a ajuns la Cora și că a fost dirijată spre mine mi-a luat o grijă care mă apăsa. Sunt convinsă că și problema casei se va aranja. Acum când simt cât sunt de iubită și cât mă iubește și Dumnezeu, totul s-a limpezit în mine. „Toate sunt bine, toate sunt bine, morții lucrează pentru mine”, spunea Ion Pillat.

3 martie

Dragule, nu mai scriu aci fiindcă oamenii mulțumiți devin egoiști și uituci. Sau pentru că te simt foarte pe aproape. Îmi merge prea bine ca să nu mă îngrijoreze această serie fastă. E drept că cea nefastă a durat destul... Aici, Lulu – femeia este cea care „face pe om” – este zâna acestei case. Înțeleg dragostea lui Marius pentru ea. Sunt imponderabile care nu pot fi nici cântărite, nici judecate. Mă dor ochii după un mic efort.

11 martie

Dragoste, acum Marius a plecat la Pesta. M-a apucat un mare dor de ducă. Cu toată umezeala, se simte primăvara apropiată. Criza de luni a fost serioasă și nu știu de unde a pornit. Trebuie să fii mereu gata pentru marea plecare. Totul e atât de grav și greu în jurul meu! Nu știu ce să mai doresc – afară de sănătate și libertatea tuturor! Îmi pare rău să aud tot numai despre catastrofe. Ieri vizita lui Puiu și a lui Tity [Pitișteanu] a fost bună. Ei sunt plini de umor și nu se lasă abătuți. Vizita lui Vianu m-a bucurat mult. Tot astfel a Marianeii și a lui Mănuță.

Mă doare veșnica nemulțumire a Mariettei. Acum ar trebui să știm să fim fericiți cu ce avem. Dar cum să judeci sufletul altuia și cum să-i cântărești nevoile!?

13 martie

Trec zilele, dragule, în totală inutilitate a mea. Nu fac nimic și din cauza ochilor, dar și din cauza „provizoratului”. Vizitele foarte plăcute. Lumea mă răsfăță groaznic – bomboane, flori. Promisiuni pentru cameră – sunt decisă că dacă nu cedează R. să mă mut în ce mi se va da, m-oi descurca și eu ca alții, îngrămădind tot ce am într-un colț și locuind în rest. Nu vreau să mă necăjesc de nimic. Sunt alții mai încercați – ca biata Mimy acum. Îi duc grija teribil. Mă tem pentru inima ei. Boala Andriei mă dezolează și ținuta ei mă umple de mare respect și admirație.

15 martie

Dragule, ieri am fost la Mimy – foarte slăbită. Bine că a internat-o azi-dimineață. Eu trag nădejde și pentru Mișu. Dejun simpatic la Aurora. Copiii foarte drăguți. Sorina tot mai interesantă. La ceai, prietene, dar tot mai mulți absenți.

31 martie

Dragule, n-am mai scris fiindcă nu fac decât să trăiesc provizoriu. Acum sunt în biroul lui Jean Paul. E o liniște fericită. Ieri m-a întrerupt vizita lui Mihai cu Rory. Irupția de tinerețe. Zilele trec în așteptarea camerei. De altfel e în mine o oboseală care nu-mi place. Aș tot dormi. Vremea e frumoasă, dar nu-mi vine să mă plimb când oamenii nu știu unde le e capul de treabă. Cu cititul merge greu. Trebuie să consult doctorul.

9 aprilie

Dragul meu, viața mi s-ar părea plăcută dacă nu aș avea grija camerei și aceea a Mariettei care mă omoară cu veșnicele ei nevoi. Dar ce să fac când

nici eu nu pot să ies din greu? Nu pot să-mi permit nici o abatere. Și de altfel merg prost cu ochii, lucru care mă îngrijorează cel mai mult. Ar trebui să mă obișnuiesc să scriu cu ochii închiși. Vizita aseară la soții Pippidi mi-a făcut o plăcere enormă. Copilul e adorabil. Sunt tristă din pricina tristeții celorlalți.

12 aprilie

Dragule, sunt tot „volantă”, fără cameră, în așteptare și uneori fără mare nădejde de a-mi regăsi vechiul meu cămin. Dar mă exersează în răbdare, constat că e mai bine să fii calm în asemenea împrejurări. Aseară am fost la Mariana și Ion Murnu. Atmosferă simpatcă, numai frumusețe, voie bună și tinerețe. E drept că toți sunt obosiți de greutate. Dar nu își pierd sâmburele lor spiritual. Maricica mai binedispusă și mai liniștită ca altădată. Și-a găsit echilibrul într-o muncă ce o interesează¹. Poate și cu prieteni care o interesează. Mircea [Șeptilici]² foarte maturizat și exuberant, explicabil – un nou interes sentimental. Rodica [Sofronescu] „Doam’vă rog”, neschimbată. Desenele lui Ion [Murnu], tulburătoare, chează pentru un preaplin sufletesc și o mare nevoie de sfințenie. Unele sunt splendide. Miron și Aura [Suru] de o caldă bunătate binefăcătoare! Toți atât de calzi și atenți cu mine. Mă dor însă nervii celor din Nicolae Iorga: Valérie exasperată, Marietta se lasă pradă nervilor. Simt că nu mai pot lupta cu ea. Azi-dimineață a început cu invective și priviri dușmănoase față de toți, chiar și de mine.

7 mai

Nimic interesant în viața mea, decât această necesitate de a accepta un lung provizorat. În fond, se prelungește D.O.³ sub altă formă, mai capricioasă, mai variată, dar atâta vreme cât nu sunt la casa mea, sunt tot în condiții anormale. Sau poate asta este starea normală pentru dezvoltarea spiritului? Să nu fii prins în nici un „definitiv”, să plutești ca o algă dezrădăcinată! Nu pot spune că sufăr, ba chiar e în mine un fel de bucurie a ne-grijii. Mă jenează că stau degeaba când alții muncesc, se istovesc, dar accept și

această stare umilitoare de rentier, cu conștiința netă că este din voia lui Dumnezeu. Privită de aproape această stare de „rentier”, care era pe vremuri un ideal de viață, se relevă a fi acum o stare de viață diminuată. Mă gândesc la cei care o trăiau mereu și mai ales la femeile care duceau o viață absolut inutilă, trecând din aperitiv în *garden party* și din *g.p.* în soarele etc. – și le plâng de milă. Nu mă miră că-și căutau în aventuri o adâncime sufletească, o durere, o dezamăgire, frica și riscul trebuie să fi părut salvatoare și sensul de viață într-o viață fără alt efort decât cel de a înota ușor, de a face planșa într-o apă ce le purta. Oricât de grea e viața actuală, totuși mi se pare că are virtuți de înnobilare umană. E drept că plutește pretutindeni o zăpușeală morală. Mulți o atribuie oboselii, eu cred că e asfixia provocată de lipsa de perspectivă a nădejdlor. A trăi într-un cerc închis, oricât de larg ar fi, te refulează, inevitabil, spre tine și Eul fără perspectiva infinitului și a eternului, care te intoxică. Plictiseala generală ce constat o atribui mai ales acestei atrofieri sufletești. Am constatat la filmul *Baletul rus*, cu toată frumusețea unor mișcări elastice, prin care viața și mișcarea se înalță până la conștiință, am simțit o oboseală, o monotonie în chiar diversitatea aspectelor perceptibile. Oricât de frumos ar fi...

8 mai

Dragule, am fost întreruptă ieri de Corina⁴ care mi-a adus vești despre procesul lui Mișu Paleologu. Mai târziu a telefonat chiar Mimy și apoi am aflat după-amiază, chiar din gura ei, amănunte mișcătoare și chiar emoționante. Sper că azi Mișu va fi acasă. Bucuria tuturor în jurul lui Mimy mi-a confirmat iar solidaritatea dintre prieteni. Seara la Mișu și Lily Jora, masă cu Cody, emoția revederii. Ieșirea lui Mișu în legătură cu ai mei mi-a sângerat adâncul sufletului, nu că mi-a spus-o mie, dar că ai mei au o asemenea reputație. E desigur ceva adevărat, dar am recunoscut opiniile Maricichii transmise desigur de mătușa sa [Florica Musicescu]. Săraca Marietta! N-a știut să reziste la tentație și s-a lăsat antrenată în gesturi atât de sever judecate de ceilalți. Sărac sufletel slab care se sacrifică pentru capriciile sau nevoile reale ale soțului ei. E adevărat că sunt lipsiți de toate. Dar Maricica greșește când vorbește despre astea în lume, chiar cu Niny G. Eu nu voi mai scoate nici un cuvânt. Rog pe Dumnezeu să ne ajute și să ne

ierte pe fiecare pentru păcatele comise. M-am simțit umilită în sângele meu, dar am constatat, încă o dată, că dragostea biruie toate încercările și că sunt de partea celor umiliți. Ce orgolioasă eram înainte, cum socoteam demne de dispreț unele gesturi reprobabile. Sunt desigur așa, dar de când mi-a fost foame și frig, nu mai condamn pe nimeni care a suferit pentru „gesturi incorecte”.

Să nu ucizi, să nu furi, să nu minți sunt comandamente veșnice. Sunt păcate pe care le numesc „mondene” și care se cer evitate de oameni din elită, sunt „defecte de onoare”, la care țineam mult și acum țin la ele pentru mine, dar nu mai condamn pe alții când le comit. Că Marietta abuzează de mine, o știu. Valérie mă consideră pentru asta o proastă, fiindcă ea nu poate ieși din egoismul ei organic. Dar eu văd în fapta Mariettei și partea cea bună: sentimentul ei de siguranță că are un sprijin în mine, cum eu știu bine că nu mă părăsește Dumnezeu! Firește, când Ionel m-a lăsat să plătesc patruzeci mii lei, datoria lui, pe când el avea o leafă mare, asta a fost un gest nu numai incorect, dar ne-uman. Îmi pare rău că acum îl plătește foarte dureros, dar nu pot să-l pedepsesc eu pentru asta. Mă rog lui Dumnezeu să ne ierte pe toți, căci fiecare din noi avem datorii neplătite, dacă nu față de oameni, desigur față de Dumnezeu. Aș vrea să am camera mea dinainte sau alta, să fiu *instalată* și să mă apuc să scriu, să lucrez. Provizoratul este o atmosferă mie neprielnică. Mă las dusă de lene, de lipsa de grijă, de ușurime. Te suplic, ajută-mă să-mi refac un colț al meu! M-am surprins tristă, privind interioare încă normale și frumoase, poate chiar nemulțumită că eu nu am posedat niciodată o mobilă frumoasă. Îmi e dor de o cameră elegantă, spațioasă, cu atmosferă!

10 mai

Dragule, ziua asta care era în copilărie una de sărbătoare și-a împlinit rostul ei și azi: am primit telefonul de la Consiliul de Miniștri cu privire la cameră. Eram sigură că nu mă lasă Dumnezeu în părăsire. Sper că se va rezolva foarte iute, sau cel puțin că am siguranța să se rezolve iute. Dumnezeu știe mai bine ca noi ce ne trebuie.

13 mai

Dragoste, iar o aniversare tristă: moartea lui Nicușor. Nu am fost la cimitir fiindcă mă obosește tare. O să vin acolo într-o zi frumoasă, cu Mariana. Azi trebuie să plouă. Am făgăduit să mă duc la Valérie, dar ezit, mă simt foarte obosită. Oamenii îmbătrânesc trupește, dar sufletește tot actuali și vioi, ca și bătrânul domn Urmuzescu care, dacă aducem o veste, ne roagă să o formulăm cu „se zice”. A început să țârâie, acum bubuie tare.

17 mai

Dragule, azi era ziua lui Ghighi [Djuvara]. Mi-amintesc un dejun la Paris în cinstea zilei lui! Mi se pare că am visat toate astea. Inima mea iar s-a „mâniat” sâmbătă, iar acum e slabă și obosită și mă sâcăie. Stau în pat. E liniște. M-am examinat aseară și am constatat că nimic nu mă mai ține prea tare în viață, afară de afecțiunea tuturor dragilor mei. Mi-e dor de mare frumusețe, de expresii esențiale, de fapte nobile omenești, de revelația adevărului, într-un cuvânt, de ceva care să ne facă să ieșim din atmosfera acestui „relativ” distrugător de valori intime. Îmi pare rău să găsesc în jurul meu un sentiment de ranchiună, chiar dacă nu personală, totuși foarte vie, mai ales sentimentul *că au datoria* de a-l cultiva și „de a nu uita” pentru a sancționa. Eu simt altfel. Aș vrea să mă lămuresc dacă greșesc. Căci ar putea fi, în fond, un fel de indiferență morală această nevoie de iertare generală, dar mai ales ar putea fi un fel de lene și de scepticism. Totuși, când analizez realitatea, constat o mulțime de lucruri care cer indulgență. Iată, avem de ales între a privi tot înapoi, pentru a „face dreptate”, sau a privi înainte, pentru a clădi o lume mai bună. Optez pentru aceasta din urmă. Firește, pentru asta trebuie să cunoaștem greșelile trecutului, dar ca să le *evităm*, nu ca să le pedepsim, căci a pedepsi, recte, a te răzbuna, nu poate crea nimic, ci numai să distrugă. La întrebarea: oare un om care a făcut răul trebuie să rămână nepedepsit? Dacă el continuă să facă rău, nu sunt vinovat că l-am lăsat liber să-l facă? Trebuie să fim smeriți și cinstiți cu noi înșine, adică trebuie să ne hotărâm pentru o concepție. Mă cred creștină. Cristos preconizează iertarea păcătosului, dar nu a păcatului. Deci nu poate fi vorba de pedeapsă-răzbunare, ci de corectarea vinovatului. Nu cred că în pușcărie

se poate corecta un om. Deci creștere, reeducare în libertate. Izolarea e necesară pentru unele crime, dar izolare-școală, nu chin. Din punct de vedere practic, pentru binele obștesc, socot că bucuria e un mai bun educator decât frica. Poate greșesc, poate că mi se vor aduce multe exemple care mă vor contrazice. De altfel, biciul întrebuințat de Cristos contra vânzătorilor în Templu mi se tot invocă. Mă întreb încă, oare Mântuitorul *a lovit*? Și dacă nu a fost doar *o măturare* a ceea ce nu era la locul lui în Casa lui Dumnezeu? Ca societate, am nevoie să mă apăr, dar nu am voie să distrug o viață. Sunt cazuri când, îndepărtând corpul răului, scapi pe cei care l-au urmat. Nu mă pricep, n-am cădere, de altfel, să soluționez problema răului care muncește capetele cele mai luminate de mii de ani! Gândesc practic și imediat: ce a făcut Cristos cu cei care l-au chinuit? I-a iertat. Când toți am ierta, inclusiv cei care se răzbună azi, am soluționa problema. Mă voi gândi la metodele prin care poți îndrepta, fără a plăti dinte pentru dinte.

19 mai

Ieri vizite... Am privit, am ascultat.

20 mai

Dragule, nu izbutesc să scriu. Un du-te-vino continuu, telefoane pentru cameră. Speram că s-a sfârșit, de-abia acum începe lupta. Am încredere în Dumnezeu. Afară o vreme schimbătoare, plouă, e rece, apoi mori de căldură. Capricii în atmosferă. În noi un fel de vid fiindcă se scurtează orizontul. Mă surprind dorind Costeștiul. Îmi e dor de altă viață. Închid ochii, sunt în livadă, aștept poșta, tihna de acolo... Ieri au venit Rory cu Gaby, azi Mariana M. – flori, bomboane, dragoste. Nu mă simt vrednică de atâta dragoste, dar mă simt bine.

21 mai

Dragule, azi, la Biserică, simțeam o tristețe în mine, nu știu dacă e ceva din trecut sau din viitorul apropiat pe care-l presimțeam. Aflu de la Aurora că Viorica este în comă. Am visat-o la țară, într-o rochie strălucitoare, ieșind dintr-o groapă. Simt ca un fel de remușcare de a nu o fi văzut în ultimii trei ani. Sunt sătulă de durere, fug de suferință, dar poate i-aș fi făcut o bucurie dacă mă vedea. Acum plouă cu găleata. Nu mă pot duce, de altfel e prea târziu. Nu-mi rămâne decât să o evoc în gândurile mele și s-o iubesc rugându-mă pentru ea.

27 mai

Dragule, Viorica s-a prăpădit, marți am înmormântat-o. Era gravă, mai concentrată, mai tânără, înseninată. Pe când sâmbătă, când am văzut-o în agonie, era dureros de schimbată. La locul de veci am dus-o mulți prieteni și prietene. Cimitirul era parcă un parc în care moartea se transformase în viață. Vegetația strălucea sub razele piezișe ale soarelui acoperit de nori. O aversă, parcă a plâns cerul pentru Viorica noastră. Aurora ne-a invitat la ea la o cacao. Eram liniștite, ca și cum despărțirea nu ar fi fost pentru lungă vreme! Ne-am hârșit cu toți la necazuri, sau o fi mai ales conștiința că moartea este doar o aparentă despărțire. Cu casa am rezolvat, în fine! Voi avea de cheltuit cel puțin pensia pe două luni ca să fac zidul și curățenia respectivă. Dar totul va fi bine, cu voia Lui. Colocatarii par foarte, foarte amabili. Terasa mă va recompensa de osteneală și holul îmi va adăposti lucrurile. De abia aștept să mă instalez.

4 iunie

Dragule, e o zi foarte grea. Ionel în pericol mare, Nellu a fost un înger. Oboseală sufletească și trupească. Iar prilej de a constata ce buni pot fi unii oameni, ce indiferenți alții.

12 iulie

După o lungă întrerupere, aş vrea să intru în legătură cu tine, adică să mă privesc iar la faţă şi să mă cunosc. M-am lăsat dusă de valul vieţii de toate zilele fără a mai reflecta propriu-zis. Bucuria vieţii normale, apoi grija „casei” m-au absorbit cu totul. Privesc în cele ultime cinci luni şi jumătate şi nu constat în mine decât oboseala „adaptării” continue şi a tensiunii pentru un colţişor al meu. De o săptămână sunt, în fine, *acasă*. E mic, e strâmt, trebuie să-mi calculez toate mişcările, e săracuţ, dar e atât de simpatic, de plin de atmosferă şi intimitate, încât mulţumesc lui Dumnezeu din fundul inimii pentru acest dar. Am suferit de a părăsi camera de dincolo, dar realizez acum cât de strâmtorată eram acolo, pe când aici am perspectivă largă de pe terasă şi intrare largă prin hol. Ambianţă bună, simplă, plină de simpatie. Linişte şi singurătate ceasuri întregi. O binefacere. Şi, în fine, independenţă! Am constatat că sunt, în fond, o mare independentă şi că suport greu orice tiranie, chiar cea a dragostei prieteneşti. Subiect de reflexiune: cât are drept omul să aibă grijă de aproape! Cu masa am rezolvat problema: restaurantul universitar e bun, comod, distractiv şi ieftin. Curăţenia zilnică a casei îmi ia just o oră. Totul se face liniştit, cu ordine, fără mare oboseală. Privesc în jur şi constat că sunt o mare privilegiată. M-aş ruşina dacă nu mi-aş aminti cele 1 000 de zile de chin. Legea compensaţiei e evidentă. Dar descopăr în mine o oboseală de viaţă, care nu e poate decât oboseala inimii. Şi totuşi orizontul meu spiritual e plin de bucuria afecţiunii. Mă crucesc când constat cât de mult mă iubesc şi mă îngrijesc prietenii şi „copiii mei”. Mariana, să nu mai vorbesc de Flo, chiar de Jean Paul şi Mihaela care s-au dovedit foarte afectuoşi. Mutatul a fost un episod plin de graţie, de fantezie şi de haz. Au muncit „copiii”, iar eu mă oboseam doar privind. Ce bine e acum că pot sta liniştită „la mine”, în lucrurile mele obosite ca şi mine, dar simpatice. Terasa s-ar cere altfel mobilată, dar slavă Domnului! Nu am avut niciodată exact ceea ce trebuie încât a fost loc pentru improvizaţie. Sunt singură *acasă*, îmi e bine. Aş vrea să mă apuc de lucru.

Bucureşti, 12 iulie

COSTEȘTI⁵

Era în dimineața de 1 nov. 1952, când, pe la ora șase dimineața, coboram din tren la Târgu Frumos, în tovărășia a trei colegi, bătrâni și ei, dar curajoși. Un milițian tânăr, înalt și politicos ne întovărășea. Haina lui de ploaie nouă, albastră ca marea sub cer senin, distona cu hainele noastre uzate, decolorate, mizere. Pășea alături de noi tinerește, pe când noi urcam dealul cam obosiți și poate copleșiți de noutatea aventurii ce ne aștepta. Burnița. Târgu Frumos e cel mai urât din câte mi-a fost dat să văd. La fiecare pas te întâmpină ruinele războiului și sărăcia sordidă și tristă. Noroiul pe uliță, bălțile adânci în trotuarele desfundate, casele murdare de noroi până mai sus de brâul de la temelie și semnele unei vieți primitive, pe care nu le maschează nici stâlpii de electricitate, nici firmele magazinelor, nici cinema-ul. O tristețe adâncă se lăsa peste noi, cu picăturile ploii de toamnă, care mă udao ca niște lacrimi mari, pornite din inima cosmosului. Din ce a urmat în ziua aceea îmi amintesc totul – nu amănuntele, ci atmosfera de indiferență a unora, de ostilitate a celor mai mari, de curiozitate și milă a celor mai mici. Așteptarea pe o ladă în fața unui birou de „canțelarie”, controlul plin de ironie al bietului meu bagaj, compus dintr-o maletă de piele galbenă (cumpărată la Florența) care se mărita cu gentuța străveche, adusă odată la vorbitor de Maricica, și mai puțin cu „basmaua” legată cu sfoară a celor 5 pleduri elegante în sine. Nu uit ironia aspră a celui mai înalt dintre cei doi „torționari”, când, obosită de atâtea șicane, scoteam la iveală conținutul atât de mizer al „trusoului” meu de pușcăriașă de un an și jumătate! Nu pot uita cruzimea cu care cei doi oameni tineri, splendid echipați, subliniau mizeria micii mele zestre! Și ochii lor verzi s-au oprit pe inelele care dau să alunece din degetele mele slabe ca ale morții. Îmi amintesc cum am subliniat că nu sunt săracă și mai ales originea mea, ei legându-se de bietul briențel, care parcă strălucea mai obraznic, ca să mă apere. Pe urmă îmi amintesc că am fost într-un restaurant sordid unde am mâncat ouă răskoapte și o supă de apă și os. Dar fericirea de a fi, în fine, relativ stăpâni pe gesturile și acțiunile noastre ne făcea să uităm situația destul de tristă și nesigură. Ploua, era duminică. Am petrecut-o așezați pe niște saci în cancelarie. Așteptam ce? Să ni se hotărască soarta, adică locul surghiunului. Zadarnic am pledat toți, cerând să ne lase în același loc, ca să ne putem ajuta reciproc. Ordinul sau capriciul domnului șef, pe cât de frumos pe atât de glacial, ne-a împrăștiat a doua zi în patru sate diferite. Nu

uit nici ochii buni ai tânărului milițian care ne păzea și care, după ce a jucat o partidă de șah cu un camarad, a stat de vorbă cu noi și, cum nu se putea cumpăra pâine, ne-a adus-o pe a lui! Fusesse o pană la electricitate, o lampă de gaz lumina tabloul de mizerie al nostru, cu patru bătrâni oropsiți, dar și chipul de țăran tânăr și omenos, care, cu privirea plecată, încerca să ne îmbărbăteze. Îl revăd și îi zâmbesc acestui ostaș necunoscut și omenos. Pe la nouă seara, pe o ploaie dezolantă, a sosit iar Comandantul, de data asta mult mai blând și sfătos. Am discutat cu el despre multe probleme sociale, părea că nu mai suntem niște „numere” pentru el, ci oameni, care trebuie luați, totuși, în seamă! Ne-a trimis să dormim în casa de musafiri din dosul Miliției. Ploua, clisa aluneca cumplit. Traversând strada întunecată, în ploaie și întuneric, am alunecat și m-am lungit, cât eram de lungă, în noroiul gras și copios. Am antrenat cu mine pe Mitică Vlădescu, a cărui mână mă susținuse zadarnic. În casa Miliției ne-am văzut în ce hal eram, ieșiți ca dintr-un lac de nămol! Cei trei domni s-au culcat în cele trei paturi disponibile în camera oaspeților, mie mi s-a oferit patul unui milițian. Am dormit dusă pe perina sub care se adăposteau efecte militare. Duhnea tovalul, dar parcă îmi da un fel de securitate. Milițienii, care dormeau în aceeași cameră, și-au domolit glasurile și am dormit cu toții până dimineața. Era soare și vântul se războia cu norii. Am intrat la un croitor, alături, care, ajutându-ne să ne curățăm nămolul ce ne îmbibase hainele în căderea de cu seară, ne punea întrebări discrete, dar cu tâlc. Eu răspundeam pe față. Ochii comizeratori ai evreului mi-au făcut bine. M-a încurajat, mi-a spus că în Costești sunt oameni de treabă, m-a sfătuit să trec pe la preot. L-am ascultat și a fost bine așa.

S-a apropiat ceasul plecării. Cele treizeci și șase de ore de suferință comună și de nădejde comună făuriseră o solidaritate caldă între cei trei colegi și mine. Ne părea rău să ne despărțim. Cu banii împrumutați de la Vărzaru am dat o telegramă explicită Aurorei [Satinover]. Era primul contact cu ai mei, după un an. Dar nu știam dacă mesajul meu îi mai găsește la locul lor. Un sentiment curios de singurătate și totuși de intimitate cu toți și toate mă agita.

Aș fi vrut să povestesc totul și celor de la C.E.C. (unde mi-au dat 6,75 lei!) care se uitau cu simpatie, dar fără curajul de a exprima altfel decât în tonul îmblânzit al vocii și în priviri duioase. Și domnișoara de la Poștă m-a servit cu o vădită sollicitudine. În fine, după îngurgitarea a două ouă răskoapte și a unui halcan de pâine, în vreme ce restaurantul vuia de

lipoveni și alții care beau cu stacanele vin nou, dis-de-dimineată – după schimb de adrese, făgăduințe de a ne scrie – am fost prima îmbarcată în căruța care mă ducea la Costești.

14 iulie

Dragule, aștept pe Mariana ca să mă duc la tine. Ieri am stat în pat din pricina tensiunii. Viața se normalizează, dacă nu ar fi grija de a plăti datoriile și grija Mariettei, m-aș putea aranja binișor. Miron [Suru] e de o tandrețe grijulie ca și Mariana Murnu. Toate dovezile astea de afecțiune îmi fac bine.

16 august

Dragule, a trecut luna fără să scriu aici nimic. Viața curge destul de anostă, adică fără așteptări. Boala lui Ionel, lipsa de dragoste între Marietta și Valérie mă întristează și mă surprind că doresc uneori să plec departe de această atmosferă. Dar pe urmă îmi dau seama cât am suferit de dorul lor trei ani. Toată lumea parcă se îmbâcsește de un egoism mic, strâmt, meschin. Este o exasperare în toți a instinctului de conservare. Caut în mine o nădejde. Ieri am petrecut o oră bună în parcul frumos, civilizat⁶. Atmosferă de pace ca la băi. Ieri vizită la Mișu Jora – ziua lui – 63 de ani. Ce vârstă frumoasă! Plecarea lui Siegfried mă bucură, viața se înviorează într-un aspect de aventură mare. Nellu [Voinescu] mi se pare cam abătut și plictisit. Prea tânăr pentru viața sa, cu lipsa de poezie a lumii de acum. Dragul meu, ajută-mă să scriu. Trec de la un proiect la altul. Voi încerca *Costeștiul*. Îmi e dor de acolo.

24 august

Dragul meu, te-am văzut noaptea asta într-un vis bun, liniștitor. Deci ai grijă de mine. Sunt destul de turtită din cauza celorlalți. Aș vrea să-i ajut. Aș vrea să pot lucra. Prea multe planuri deodată și nu destulă *credință* în puterile mele. Vizită plăcută a Juliettei. Știrea că Fr. Mauriac nu m-a uitat mi-a făcut mare plăcere, m-a biciuit. Îmi e dor de bucurie.

31 august

Am fost azi la Ștefana⁷, un popas ca la țară, ca într-o chilie curată de mănăstire.

3 septembrie

Dragule, am vizitat cu Mariana Murnu galeria de portrete a Palatului. De la icoanele lui Mutu până la portretele secolului al XIX-lea. Am plutit într-o încântare. Am simțit tradiția unei culturi occidentale, meșteșugul solid, cinstit al pictorilor vechi, poezia inefabilă ce cânta pe multe din aceste chipuri, în fine, cadrul civilizat al expoziției, aranjamentul foarte frumos; mă trezisem tristă, cu simțământul unei totale neputințe și deci a inutilității. Ieri după asfințit ascultasem ceasuri întregi conversația între Olga Greceanu și Cristina Brătescu. Aceasta din urmă, cuprinsă de o fervoare mare de credință, care, cu toate exagerările, nu e mai puțin dovada unei vieți puternice interioare. Olga, o propovăduitoare, neobosită, vorbind zilnic în Biserici, înflăcărată de o splendidă credință, activă, vie, servind spiritualitatea românească. Mă simt atât de nulă, de neputincioasă, de pusă la o parte de viață!

6 septembrie

Fetele de azi-dimineață m-au emoționat: Irina, cu entuziasmul ei curat, Victorița, cu adâncimea și claritatea și seriozitatea ei impresionantă. Este

formidabil cât de mult poate cultura, grefată pe fondul curat al țăranului nostru! Totul mă încântă: și inteligența lucidă și caracterul tare și măsura și simțământul cald. Autenticitatea lor mă umple de bucurie și respect.

21 septembrie

Iată că și aici vremea se irosește groaznic, mă năpădesc telefoane, vizite. Toată lumea în trecere se urcă la mine. De câteva zile e în mine o enervare, probabil și din pricina ochilor care nu mai văd limpede, ochelarii sunt defecti, canicula mă slăbește, lipsa de nădejde mă abate, nevoile Mariettei mă exasperă. Dar nu vreau să se vadă mizeria mea intimă și nu mai pot epuiza putere decât din mine. În jurul meu nu văd decât lipsuri mari. Sunt și din cei privilegiați, ca întotdeauna. Dar sunt străină de această tagmă. Orice aș face, nu mă pot dezbăra de *a vedea, înțelege ce este*, dar mă biruie viziunea morală a ceea ce ar trebui să fie. Înțeleg de ce credincioșii trebuie să sufere. Dacă ai în față un model perfect, nu se poate să fii mulțumit cu ce-ți oferă realitatea.

21 septembrie

Ar trebui să fiu foarte stăpână pe mine, pentru a nu leșina azi-dimineață când am aflat că Marietta mă critică, găsindu-mă egoistă pentru că nu îmi vând lucrurile ca să-i dau ei tot ce-i trebuie. Eu care am muncit atâta și care mă lipsesc de strictul necesar ca să împart cu ea ultimul ban. Sufăr ca un câine.

8 octombrie

Dragă, iată patrusprezece ani de când ai plecat! Câtă suferință, câtă tristețe scăldată în suferința generală. Tu nu ești departe, dragul meu. Sunt zile când te simt foarte aproape. În mine durerea s-a domolit, nu-ți mai simt absența,

mereu suntem împreună. Aș vrea să-ți fac plăcere, să te simt fericit, totuși resimt singurătatea ca pe o pedeapsă de a nu fi știut să iubesc destul, fără rezerve.

12 octombrie

Dragul meu, nu am nimic special să-ți spun decât că aștept știri din toată lumea. Ce va face Parlamentul Francez astăzi? Cum se simte că totul se leagă, că fiecare parte depinde de întreg. Noi nu știm nimic precis. Mi-e teamă de popoarele de pretutindeni. Nu știu mult mai mult decât noi. Oare oamenii politici ei înșiși știu mai mult încotro mergem? Viața nu e decât o imensă aventură, ar trebui să ne înfruptăm din ea. Nietzsche ne cerea să trăim în pericol. Iată că suntem serviți. Cum să ne obișnuim la această lipsă de previziune posibilă, cu această enigmă continuă care ne amenință mereu cu ghearele ei distrugătoare? Credința că *Dumnezeu știe* toate astea mă calmează. Nevoia unei conștiințe responsabile de tot acest neînțeles este atât de puternică, încât nu poți să te lipsești de un girant al destinului lumii. Mici evenimente: prânz delicios la Aurora. La Valérie și Marietta e atât de trist! Vizita lui Rory mi-a adus o boare curată. Ea și Mariana îmi fac bine. Îmi prefigurează un viitor limpede și curat! Scrisoarea lui Dinu [Noica] mi-a adus bucuria contactului cu spiritualitatea intelectuală. Ca și aceea de a trăi ca un izvor de adevăr și de bine. Aș vrea să-l merit.

14 octombrie, Sf. Paraschiva

Dragule, se înserează, e pace în casă. Azi am fost la Biserică. O iubesc pe Sf. Paraschiva, știu că mă ajută. Ți-amintești cum acum 16 ani ne-a dat apartamentul prin Irinel? Mă obsedează gândul Costeștilor. Sunt sigură că acum se gândesc și ei la mine.

16 octombrie

Dragule, e o vreme ideală afară, dar pe dinăuntru sunt groaznic de tulburată. Pe de o parte, lipsa de bani, imposibilitatea de a vinde lucruri, sărăcia celor din jur mă sufocă. Și acum am citit articolul Luciei Demetrius despre cele văzute în Rusia. După ea, oamenii de acolo au realizat lucruri enorme. La noi însă e mizerie, intrigărie și ură. Iar Occidentul mi se pare meschin și egoist și strâmt în vederi. Dacă umanitatea ar avea de *învățat ceva nou* și mai generos, desigur că nu va găsi ce-i trebuie acolo. Vorbesc, discută, dar nu sunt în stare de a se jertfi pentru un ideal. Dau bani, împing pe alții să sufere și să moară, dar ei nu se mișcă. Îmi e o silă cruntă de omenirea civilizată! Nu mai suntem buni de nimic. Tot mă chinuie gândul ce-i de făcut pentru a schimba oamenii? Cred că se pierde timp vrând să-i crești cu blândețe, doar cu frica și cu sila se pot obține rezultate mai rezezi. Falsitatea la noi a ajuns cumplită. Cei care profită de regim, în dos îl bârfesc și se leapădă de el. Dacă nu ar fi teroarea, chinul închisorilor, nedreptățirea a zeci de mii de nevinovați, aș lucra bucuros cu ei. Sunt o vigoare și un optimism dinamizant. Pe când ceilalți nu fac decât să-și vadă de interesele lor. Azi simt groaznic haosul în care trăiește veacul nostru. Tot ce am lucrat mi se pare ridicol, fără rost și fără rezultat; articolul Lucichii m-a zdruncinat. Recunosc că 50% trebuie să fie talentul ei. Aș vrea să văd o omenire tânără, sănătoasă, *bună* și plină de bucurie. În schimb întâlnesc numai ființe nemâncate, îngrijorate, obosite și lipsite de dragoste de aproape. Cu mutre lungi, cu ochii fără bucurie și în suflet fără iertare pentru dușmani. „Creștini.” O, Doamne Iisuse, ce trist trebuie să fi fost când ai murit pe cruce, știind pentru alde cine te jertfești! Și afară e o vreme splendidă, dar sufletul meu e tulburat de moarte. Unde e adevărul? Plâng ca o proastă.

6 noiembrie

Dragule, au trecut săptămâni de când nu am mai scris aici. Am fost bolnavă, nu am ieșit încă din casă. Parcă s-a ivit între lume și mine un perete de sticlă, prin care o privesc, dar nu mai trăiesc în ea. Toamna, care a fost triumfală, în culori strălucitoare, acum s-a mohorât. Lumea s-a strâmtat și s-a aplecat asupra ei, într-un gest sărac și zgârcit. În față, un copac mare se luptă să-și păstreze verdeța. Zilele boalei m-au convins încă o dată de căldura prieteniei din jurul meu. Flo a fost de un devotament colosal.

Mariana Murnu a avut grijă tot timpul și m-a răsfățat cu o consecvență care dovedește gândul ei de fiecare zi și fiecare ceas. Marietta a lăsat totul și n-a lipsit o zi. Aurora, de o grijă vădită.

8 noiembrie

Ion N. mi-a adus reviste, jurnale. E simpatic când vorbesc cu el, în afară de chestia cu „divinul”. Nu știe ce vrea. Uneori îmi amintește de tine în epocile tale ultracapricioase. De unde această instabilitate de sentiment și hotărâre? Azi, Sf. Mihail, am fost la C.E.C.; cu ce bucurie îmi încasez niște restanțe, care mă ajută să mă descurc! Plouă, e cald. Am trecut pe la fete și o clipă la Biserică. M-am rugat scurt, dar intens. Mă simt bine în casă, cu romane la radio și cu melancolia mea permanentă. Ieri conversație bună cu Jean Paul. Rezonabil și înțelegător, uneori, încât uit atunci încapățânările lui. Citesc Istorie, mi se limpezește mult prezentul, dar îmi scald și iluziile trandafirii. Mă pasionează Istoria noastră.

13 noiembrie

Dragule, azi sunt 44 de ani de când a murit mama. Mi se pare că totul a fost un vis. Mă apropii de „terminus”. Sunt mulțumită că ideea nu mă înfricoșează. Mă lupt cu datoriile. Constat și în micul meu cerc o strâmtorare de orizont.

15 noiembrie

Dragule, în momentul acesta sunt fericită, dar nu știu de ce. Îmi explic prin vizita Rodicăi [Sofronescu] și conversația la telefon cu Madeleine Andronescu. Ele m-au transportat într-un trecut încă fericit! Gentilețea Mariane Murnu m-a încântat. Ea nu e prietenă cu Rory și totuși se implică

eficient la cel mai mic semn. Ce bine e să fii înconjurat de ființe de calitate! Știu că Dumnezeu nu mă părăsește. Și azi mă simt copilul Lui răsfățat.

16 noiembrie

Dragul meu, astăzi o veste bună prin Tudor Vianu. Voi traduce din Kleist. Renunț la orice orgoliu.

22 noiembrie

Zilele trec. Vizita la E.S.P.L.A. m-a decepționat cumplit. Speram să pot s-o ajut pe Maricica să iasă din nevoi. În schimb, am primit o sumă mică și încă cu amânare! Volumul *Michael Kohlhaas* foarte interesant, dar ales pentru tendința sa revoluționară. Dar prin Kleist, adevărul primează. Acum ninge, ninge, dar pământul e doar muiat. O biată iarnă neconvingătoare.

20 decembrie

Dragoste, iată că o lună nu am mai scris nimic aici. Acum că mi-am reparat stiloul tău, vreau să-l inaugurez cu tine! Cel de aur a dispărut! Nu știe nimeni despre el. Am renunțat să-l caut și chiar să mă frământ.

1955

3 ianuarie

Dragule, au trecut și sărbătorile, marea bucurie că sunt acasă și am primit daruri frumoase: un Pascal ediția Pléiade de la Madeleine, care în seara de 23 dec. a venit cu tot hazul ei specific și cu atmosfera de acum 18 de ani. Și Rodica a venit cu o carte și Mariana cu Ion, cu tortă delicioasă, Coca, de la concert, cu șerbet. Flo a lucrat, Maricica a avut nervi. Rhea n-a venit. Cele două orhidee de la Marcela Pitiș m-au fericit. Am simțit că mi se șterg toate înjurăturile cu care fusesem împrôscată acum 3 și 2 ani. Și florile de la Tutu [Georgescu] m-au mângâiat. În seara de Crăciun, la Siegfried, am văzut lucruri superbe aduse din China. M-a bucurat mult, și daruri pentru mine. Ametistul în pară, la capătul celor 10 mărgene, face și vesel și de bun-gust. Acum liliacul alb de la Doina și Victorița, splendoarea de primă de la Mircea Șeptilici, vizita lui scurtă, dar atât de caldă și afectuoasă. Grapefruit-ul de la Doina – daruri, daruri, mari și mici, toate dovezi de dragoste. Vizita la Löwendal dureroasă și colosal de frumoasă prin caldă umanitate și splendorile de versuri ale biete defuncte. Se făcuse o atmosferă frumoasă, un nivel înalt omenesc. Mi-a părut bine că am fost. Anul nou la dejun la Aurora. Numai noi, f.f. cald și bine. De azi vreau să mă apuc serios de lucru. Și dejunul la Marietta a fost foarte simpatic. Și mă simțeam bine. Valérie, ca de obicei, absentă. Nu o mai pot scoate din negativismul ei. Azi la doamna Hurmuzescu am aflat de pensiile de 200 lei acordate multora – eu nu sunt pe listă. Eu nu vreau să mă mișc, las la voia Domnului. Aș fi fericită să aibă Ionel o pensie de 340 lei pe lună, atunci eu m-aș descurca. Eu nu voi cere în nici un caz.

6 ianuarie

Dragule, nu știu ce mă împiedică să consemnez aci, ca altădată, impresiile și faptele zilelor. Poate le trăiesc prea goale de interes, poate m-a prins iar vârtejul vieții mici, de clipite, de ceasuri – banală, fără putere de a sparge zăgazurile și de a înfunda perdeaua orizontului prea strâmt! Nu aștept. Nu mai am oare puterea de anticipare, sau nu mai dau importanță celor pământești? Ieri ascultam poeziile Mariane Dumitrescu și măsurăm, pe puterea lor vulcanică, pe intensitatea cuvintelor crescute din clopot interior, toată sărăcia mea de om bătrân. Seninătate? Sau uscăciune? Sau lipsă de elan creator? Nu-mi lipsește nimic esențial, până și viața modestă îmi e asigurată, dar îmi lipsește nebunia fecundă a nădejdlor pentru persoana mea. Mă refugiez în nădejdi pentru alții, pentru țară, pentru omenire. E largă, dar îi lipsește focul care încălzește. Azi, la Biserică, m-am simțit umilită, nu de alții, ci de mine! Mă așezasem în ultima strană, printre paltoane, sfeșnice și pachete. Mi s-a făcut observație că era busuioc și tămâie pe care în umbră, pesemne, apropierea mea le pângărea. Acum îmi vine să zâmbesc de mediocritatea și primitivitatea acestui fel de credință, dar acolo, pe moment, m-am simțit foarte proastă, găgăuță, fără loc în lume! Acum e cald și calm în casă. Zgomotul străzii foarte estompat, un sentiment în mine de oraș mare. Mă apuc de traducere, un lucru fără efort și totuși pe alocuri interesant. Nu știu de ce tot amân redactarea definitivă a lui *Sofocle*. Mă simt stearpă. Numai când *vorbesc* cu oamenii simt cum se ivesc energii latente.

10 ianuarie

Dragule, voi face cu tine un *Quiet Time*^{1*}. Rog pe bunul Dumnezeu să-mi întărească credința, căci atunci totul devine *real*. În mica plimbare în fața casei Aurorei, cu Zozo C. care trece printr-un deșert spiritual. Pare atât de nenorocită! Cunosco această încercare teribilă, aș vrea să o ajut. Este, în fond, pierderea sentimentului „realului” și a „sensului”. Nimeni nu poate să i-l dea, el crește din propria ta substanță. Și la mine este o lipsă de vitalitate de sus în jos. Credința va da rădăcini peste tot, în cer ca și pe pământ. Noi plătim un exces al vieții intelectuale. Aceasta este binecuvântată când își dă roadele în spirit. Dar când te complaci numai în idei este moartea pe toată linia, plutești ca umbrele în Tartar. Numai acțiunea face să răsară rădăcini

peste tot, în cer ca și pe pământ. Să fii *hotărât* și să înfăptuiești. Inevitabil, orice faptă este incompletă sau chiar imperfectă, dar te împinge spre realitate. Să te predai Domnului e bine, dar simt, în adâncul meu, lașitatea reticențelor, nu a gândirii, dar a *energiei* dăruirii. Pronunț „fie voia Ta”, dar lipsește elanul viguros al dăruirii totale. Mă mulțumesc cu formula. Și apoi îmi revine mereu gândul trăit la Oxford că Dumnezeu este un tiran acaparator. A ta, Alis.

15 ianuarie

Sunt în fața unei hotărâri. Trebuie sau nu să primesc să dau o lecție? Mă simt foarte obosită, aș pierde un timp prețios și poate sănătatea! Dragule, dă-mi un semn pentru ca să știu ce să fac.

16 ianuarie

Azi a fost o zi foarte plină. După slujbă, parastasul lui Tody. Lume multă, impresia unei reuniuni mondene, toți cunoscuți. Impresie curioasă, nu de jale, ci de sărbătorirea unui om! Apoi dejun la Linca și Buby. Mi-au revenit scene de altădată, te vedeam. M-am simțit foarte bine. Tinerii animați. Noi, cei vârstnici, îi ascultam. Mi-am amintit de Maica și felul ei interesat cu care ne urmărea. E o bucurie să vezi cum evoluează după tine generația tânără! Se țin la curent în toate problemele culturii. Pot spune: „Totul e calm”, dar nu și „frumos” și încă mai puțin „voluptuos”¹.

25 ianuarie

Dragule, o mulțime de lucruri noi! A venit coana Profira², ceea ce m-a bucurat mult. Încă o dată constat că viața tihnită din Costești îmi pria. Și ea era emoționată și se bucura. La 20 ianuarie m-au „băut” Mariana, Corina, Lala, Flo, Maricica, Marietta și Mănucă. Se împlinea un an de la întoarcerea

mea în București. M-a mișcat adânc faptul că și-a amintit de acest lucru Mariana Dumitrescu, căci ea a organizat întâlnirea. Are ceva atât de curat și de puternic în ea! Îmi pare rău că se simte cam copleșită de viața burgheză în care trăiește, trebuie s-o ajut să vadă că unele jertfe nu o diminuează, dimpotrivă. De ieri mare grijă: Părintele Gala [Galaction] e foarte bolnav. Mă tem că nu mai e nădejde. Îmi va lipsi Părintele. Îl vedeam rar, dar știam că este, că un sfat și o caldă înțelegere sunt prezente. Aș vrea să mai pot sta de vorbă cu el, liniștit. A suferit fiindcă a iubit mult sărmanul și a fost slab și naiv. Stelule drag, e întuneric, scriu pe dibuite.

7 februarie

Dragule, azi am avut o imensă bucurie spirituală: am ascultat pe Vladimir Streinu citind trei acte din traducerea la *Hamlet*. E uimitor ce direct, ce nobil, ce frumos l-a oglindit pe *Hamlet* în limba românească! E ceva congenial cu originalul! Îmi pun întrebarea: ce este în fond o adevărată traducere? E o transpunere de pe o culme pe altă culme de aceeași înălțime a unor valori care își corespund perfect. Nu e vorba numai de sensul mintal, ci de întregul context mintal-emoțiv, aproape chiar de baza biologică ce vibrează împreună cu valorile superioare. Se asocia la emoția artistică, azi, una patriotică. Ce bine e să simți cum saltă nivelul cultural al neamului, până la culmile cele mai înalte, să constăți că limba asta a noastră, frumoasă în aspectele ei patriarhale, cu cuvintele crescute de veacuri, poate cuprinde atât de desăvârșit în limitele ei actuale nemărginirea geniului universal. Ca și colosalul sonet (156-159) al lui V. Voiculescu, de dimensiuni impresionante. Și această traducere e dovada că limba noastră s-a copt la vârsta unei maturități culturale. Pe sub praful și mărul vieții sărace și meschine, crește o vegetație bogată, plină de sevă nouă. Am întrevăzut azi, cu inima, dar și cu spiritul critic, rolul pe care-l are de preluat neamul nostru în lume. Cu darurile lui reînnoite, cred că are rostul de a umaniza un Occident prea abstractizat. Constat însă că trei ani de îndepărtare din lumea cultă mi-au mai tăiat din slabele mele mijloace de expresie verbală. Oricum ar fi, mulțumesc lui Dumnezeu că propășește atât de amplu arta noastră. O serie întreagă de femei tinere sunt pline de talent, nu numai printre cele din preajma mea, ce o mai fi înflorind și pe aiurea!

Seara la Mariana și Ion Murnu, frumoasă, bogată în schimburi sufletești. Romanul Marianei mi se pare – din cele câteva pagini citite – de o prospețime, de o luciditate, de o veracitate remarcabile. Nu e literatură, e viață. Cartea lui Ion impresionantă ca introspecție a creației artistice. Aș vrea să-mi pun și eu la punct *Scrisorile*³ și pe *Sofocle*. Dragule, ajută-mă să nu-mi mai irotesc puterile care și așa nu sunt mari. Am pierdut anul de la Costești, ar fi trebuit să scriu mai mult.

28 februarie

Dragule, trec zile și săptămâni fără să scriu aci. Destule evenimente în jurul meu, dar nu știu de ce nu mi se par demne de fixat! Nimic nu mi se mai pare prea important din cele trecătoare. Experiența relativității celor lumești? Evenimentele din Apus, pe care le urmăream cu pasiune, acum le consider ca „agitație”, ca „mișcare”, dar nu ca acțiuni hotărâtoare. Tot ce se întâmplă are două fețe – mi-e sete de o acțiune univocă, netă, dreaptă, fățișă. Mi-e dor să văd odată omenirea cinstită hotărâtă spre pace!

Ai mei tot dezbinați – în fond, nu, dar din obicei și principii învechite.

3 aprilie

Dragoste, nu am mai scris, fiindcă ce trăiesc este minor. Lucrez la traducere, trăiesc mediocru, nu mai am putere de a aștepta ceva care să-mi solicite ultimele eforturi ale spiritului. Desigur greșesc. Constat că pot fi încă utilă prin chiar prezența mea, dar mă înghite marasmul celorlalți. Vreau să reacționez, dar și ficatul mă diminuează, îmi dă un fel de viziune a lumii cețoasă! Îmi trebuie să ies din grija vieții meschine în care mă târăște nevoia altora. Trebuie s-o birui. Totul pare să se îndrepte spre un sfârșit apropiat, dar noi suntem obosiți de așteptare. Ajutați-mă, voi cei nevăzuți, să regăsesc nivelul creștin viguros și limpede unde vârsta nu mai contează, ci numai puterea de a crede în veșnicie. Prea trăiesc printre pesimiști sau sceptici. Eu iubesc bucuria, ajutați-mă s-o răspândesc. Nu mă simt prea solidă, inima începe să mă supere. Azi mă gândeam la marea călătorie, fără părere de rău,

mai curând cu o oarecare bucurie de a te regăsi. Și totuși am iluzia că încă am de lucru aici. Ideea vârstei mele mă influențează în mod dezagreabil, mă inhibă, când în realitate nu mă simt deloc bătrână. Ceaiul la Rosetti, apoi lectura lui Mănuță la Lala. Am putea trăi la un nivel foarte nobil dacă nu ne-am aduce aminte tot timpul de micimea vieții.

10 mai

Dragoste, am ajuns o mare leneșă la scris. Din ziua de 4 mai, când am predat traducerea, îmi tot propun să scriu și nu izbutesc! Evenimentul de seamă – moartea lui George Enescu; mi se pare fals să scriu „moartea”, îmi simt mai viu ca oricând, liber, spirit cu spiritele pure. Noi suntem cei morți. Am suferit ca de pierderea unui om iubit. Tot ce păstrez din apropierea lui este un sentiment față de un trimis al lui Dumnezeu. O singură dată am vorbit mai intim, adică mi-a *vorbit mie à voix basse*^{2*}, în adevăratul sens al cuvântului, la masă, când și-a exprimat indignarea contra păcatelor societății mondene și îmi mărturisea că era mai fericit când mânca pe un colț de masă în micul hotel de pe Calea Griviței. Și la Sinaia, jos în vestibul, pe când plecam la plimbare și el rămânea acasă, tot așa, mi-a mărturisit că i-ar fi plăcut să stea cu mine mai mult de vorbă, dar că trebuie să-și închine tot timpul lucrului, simțea că nu mai are prea mulți ani înainte. Asta era în 1943. Îi văd ochii ce pătrundeau dincolo de noi, departe, în cele de nevăzut pentru noi, și îi văd zâmbetul bun și blând. Voi căuta în jurnalul meu din toți anii când aveam fericirea să-l auzim și să apropiiez tot ce am consemnat acolo. Aș vrea să scriu o pagină de amintiri. Mai bine zis, aș vrea să pot fixa ce a însemnat pentru mine, pentru mulți. Acum, când știu că în viața asta nu-l voi mai întâlni și, chiar când voi asculta la radio sau la gramofon vocea viorii lui, acum s-a întins între el și noi nepătrunsul, am un sentiment curios, cu două fețe: una tristă, dezolată, a lui *nevermore*, alta de o seninătate zâmbitoare a lui „totdeauna”. El plutește printre noi, nu ca melodie, ci ca izvorul însuși al armoniilor și melodiilor cu care ne ferecea. Căci însuși *sunetul*, pe care nu-l mai avea altul – nici chiar cei mai mari pe care i-am ascultat – avea timbrul sufletului bun, adică limpede. Era limpede și era cald, nu e cuvânt să spună acest timbru unic al sufletului dominat de spirit. În quartetele lui Beethoven am avut această revelație și lui îi datoresc o

adâncă tămăduire a mea, după ce ai plecat tu. Când cânta Brahms, era sfâșiat în suflet, dar în ultimele quartete ale lui Beethoven, simțai, vedeai cum biruie până și acest lest sfânt al sufletului și escalada spre cerul spiritului. El scrie în *à voix basse: mon ciel, la musique*^{3*}. Beatitudinea el trebuie s-o fi cunoscut când cuprindea în conștiința lui imensă imensitatea armoniei cosmice și morale. Mă gândesc la el acum, îl realizez dormind senin printre flori. Dar nu mă opresc la această imagine. Îl văd tânăr, drept, înalt, zâmbitor, izbăvit ca un centru de lumină al bucuriei. Aici pe pământ ni s-a stins vederii noastre un astru, dar el trebuie să lumineze în altă sferă, mai sus, de unde ne venise. S-a întors acasă, în patria lui adevărată. Când aud în jurul meu discutând amorul lui pentru Maruca, sau chiar discutându-se caracterul său, sau „Suvenirurile” că n-ar cuprinde decât puțin despre Țara românească (vezi Tutu) sau discuția că nu a dat lecții gratis cutăruia sau cutăruia (vezi Aimée) nici nu-mi mai dau osteneala să comentez.

13 mai

Am o poftă mare să lucrez, să scriu, dacă n-aș fi mereu întreruptă. Moartea lui G. Enescu m-a întristat foarte. Și totuși îl simt prezent. Toate cuvântările, articolele îl evocă mai mult sau mai puțin. Pot spune cinstit că din cele citite și ascultate cea care mi s-a părut cea mai cuprinzătoare a fost cea a lui P[aul] Constantinescu și a lui [Alfred] Mendelsohn⁴. Pe Ion D[umitrescu]⁵ nu l-am auzit. Articolul lui Mișucă Jora îl aștept azi. Dar oricât s-ar vorbi despre el, nimeni nu-i poate cuprinde infinitul puterii creatoare din el. Ar trebui măsurată puterea lui, cu toate energiile sufletești pe care le-a stârnit, cu toată claritatea ce a săvârșit în nenumărate conștiințe. Are, cum spune Goethe, harul lui Dumnezeu în tot ce a creat, ca un instrument divin, ne-a deșteptat spre o viață sufletească și spirituală mai înaltă. Eu, una, îi doresc să fi *trăit* deosebirea dintre suflet și spirit: sufletul e manifestare încă dincoace de divin, spiritul: scânteie divină, animatoare a materiei. Sufletul e încă un înveliș – subtil, poate nemuritor, dar numai în măsura în care e expresia directă a spiritului. Enescu spune că a scos muzica din inima lui și a adresat-o inimilor. Frumos este ceea ce te crește, te creează mai bun, mai limpede. Și pe câți nu i-a limpezit Maestrul nostru scump!

16 mai

Am isprăvit traducerea, sunt mulțumită de clasarea ei ca „artistică” și parcă regret că mă despart de această muncă, minoră, e drept, dar care îmi organiza viața. Evenimentele par a lua o întorsătură nouă, îmbucurătoare. Când mă întâlnesc cu cei prea prudenți, care nu vor să se avânte în nici o nădejde și tot cântă a pagubă, nu mai discut, ascult, dar nici nu mă las influențată. Nici nu mă încăpățânez ca Valérie tratând de idioți pe cei care nu gândesc ca ea. Aștept. Sunt atât de pătrunsă de credința că totul are un rost încât nu mă mai necăjește nici chiar gândul că trebuie să renunț să mai ajung cineva. Mă gândesc la ultimele luni ale lui Enescu. Oare putem noi, niște găze mici și meschine, să înțelegem ce înseninare l-o fi cuprins, ce libertate spirituală l-o fi avântat până în sfere de care noi nu suntem capabili nici cu închipuirea! Acum mi-l închipui plutind pe valurile cele mai de sus ale firii, cele mai aproape de izvorul de viață. Peste trei zile, nu mai am nici ce să mănânc, dar nu mă îndoiesc că Dumnezeu are grijă de toate. E în mine aproape un fel de îndrăzneală de a înfrunta greutățile. Aș vrea să pot trăi după stilul meu, adică chibzuit. Dar Marietta mă târăște în al lor. Veșnic aventurieri.

19 mai

Dragule, ieri lume de dimineăța până seara – la 9 eram extenuată. M-am culcat. Sentimentul că Dumnezeu nu mă lasă a fost confirmat. Mi-a ieșit în cale Siegfried, surâzător și amabil. Un om tânăr, în plină ascensiune și eu o femeie bătrână, fără viitor. Un cuvânt spus unui director, un gest spontan și am putut da Mariettei pentru vama⁶ și eu să trăiesc liniștită câteva zile. La E.S.P.L.A., ieri, întrevvedere simpatică cu Zoe Dumitrescu⁷. Recunosc că sunt sensibilă la o simpatie respectuoasă și plină de deferență. Conversație bună „pe nivel înalt” ca și cum ne cunoșteam de când lumea, ne împărtășeam convingeri. Treceau repetat – unii cu priviri scrutatoare –, pe urmă s-a asociat conversației H., șeful. Mi se pare foarte amabil și vădit interesat, întrebând dacă mai vreau să primesc altă traducere. Dacă mi se oferă, o iau. E și asta lucru în folosul culturii noastre.

23 mai

Dragule, zile liniștite pe dinăuntru, afară oarecum agitație. Vizită la „Patron”, la Lily Jora. Lume multă, nu am înțeles nimic decât sus, la Mișucă, unde mi-a citit lucruri foarte bune despre G. Enescu. Seara la Flo, cu fetele, simplu și cald. Boala lui Ionel mă doare și neputința de adaptare a Mariettei. Situație prea grea pentru ei, săracii. Ajută-mă, Doamne, să le pot procura doctoriile.

30 mai

Ieri parastas pentru profesorul Hurmuzescu. Lume multă, toți oameni bine. Conversație în jurul evenimentului zilei: întrevederea din Belgrad. În mine se întărește convingerea că ne îndreptăm spre un *happy-end*. Viena a fost începutul. Toate privirile spre viitor. Cresc nădejile. Doresc o destindere dominată de bucuria înfrățirii, a iertării, a înțelegerii. Am oroare de cei care doresc răzbunare. Nici chiar dreptate! Numai dragoste, care să transforme și pe cei mai răi. Utopie! Dar numai ea m-ar satisface. Filmul *La Chartreuse de Parme* splendid, am trăit ceasuri de vis frumos. Maria Casares m-a captivat. Prezența Mariane Murnu. O securitate în toate! Pe ea poți clădi și tot așa pe Rory. Mariana e mai rece în aparență, dar o simt vibrantă în adâncuri. Mare noroc am cu asemeni copii sufletești. Poate aceste simțiri îmi dau calmul în orice împrejurare.

16 iulie

Dragoste, nu pricep de unde atâta lene la scris, adică mai bine zis pentru reculegere, care mă face să nu mai scriu aci cu lunile. Că doar prilejuri destule de reflexiune în jurul meu, care merită să fie consemnate. Dar trăiesc prea aservită ceasului, zbor cu el, mânată tot spre viitor de o nădejde mare, care mă face să trec peste momentele trăite, spre marele țel obștesc!

18 iulie

Ce ne poate aduce! Nu știu să discriminez în simțirea mea țeluri anumite, concrete. Totul se contopește într-o așteptare de lumină. Acum m-a chemat la telefon de la E.S.P.L.A. Îmi încredințează spre control traducerile din Lessing ale lui Blaga. Înseamnă că au încredere în mine și ca cunoscătoare de limbă germană și cinste intelectuală. Mă bucură. E o muncă modestă, obscură, dar nu-mi displace. Răspundere și ocupație serioasă. Ieri dejun la Mișu Jora – academician. Am avut impresia că-i foarte mulțumit. Jocul cu insigna de aur era al unui copil satisfăcut că i se recunosc meritele. El nu face compromisuri, spune ce are de spus: dovadă, scrisoarea plină de modestie, dar și de fermitate pe poziții proprii. Exemplul lui dovedește că demnitatea, cinstea, veracitatea impun oricând și sunt respectate. Sosirea „demnitarilor” emoționantă. Zilnic aflăm liberări noi, dar din nefericire, vestea morții lui Gheorghe Brătianu, a lui Tașcă, prezumția dispariției altor prieteni bătrâni sunt foarte dureroase. Moartea lui Gheorghe Brătianu ne lovește crunt; era o mare nădejde a Istoriei noastre și *era un om*. Tare mă tem că și Tilică [Ioanid] este printre cei morți. Dau să caut în mine izvorul responsabilității pentru nenorocirile noastre și simt că e în noi toți.

Cum am putut să mai dormim și să mai râdem și să ne mai bucurăm, când lângă noi se desfășura atâta suferință? Dragule, sunt convinsă că nimic nu se întâmplă fără voia lui Dumnezeu și că martirii au ispășit ca mucenici, răscumpărând păcatele mulțimii inconștiente. Cum să reacționez în fața simțământului deznădăjduit că omenirea e încă sălbatică? Ce pot face în sectorul meu redus de viață ca să tămăduiesc pe cei crispați în negativitatea lor? Dragule, nu-mi vine să mă mai gândesc la altceva. Ajută-mă să cred atât de intens încât să nu deznădăjduiesc de neamul omenesc. Cum trebuie să-l fi iubit Iisus, și cât trebuie să fi suferit înțelegând cât este de impenetrabil luminii acest neam de tină ce suntem! Sunt tristă.

19 iulie

Vestea stării nenorocite a celor întorși din Sighet – moartea multora, lipsa totală de știri de la alții ne întunecă soarele nădejdi ce ar trebui să lucească acum. Poate și simțământul bătrâneții care nu mai dispune de suficientă

energie pentru a fi activă în adevăratul sens al cuvântului. Nici măcar intim nu mai resimt impuls spre acțiune. Doar la birou, scriind și citind, mă simt în stare să folosesc. E timpul să intre în arenă cei mai tineri, cu puterea lor, cu perspectiva lor, cu viziunea lor despre viață. E drept că atunci când stau în fața celor deprimați, parcă se urcă în mine un flux de vigoare. Am scăpat de scepticismul care mă mina la Costești. Dar mă îndoiesc despre oameni. Mă tem că vor începe „țigăniile politice” – vina va fi desigur a noastră, a celor care le vom răbda. Trebuie o mână puternică, înțeleaptă și generoasă, o viziune largă ca să orânduiască pacea, dar aceasta nu se poate realiza decât între egali, altfel e supușenie, e sclavie. Obediența față de Dumnezeu-Tatăl este cerută de Dumnezeu, din partea fiilor săi. Dar suntem noi capabili de Dumnezeu? Numai cu ajutorul lui Iisus.

Încerc să-mi închipui ce se petrece la Geneva. Dar nu mai izbutesc să mă emoționez. Altădată aș fi plâns de emoție la gândul că acum se străduie sincer patru oameni să facă pace în lume. Acum, când știu care este realitatea suferinței, nu mă mai pot lăsa prinsă de emoția unor evenimente de departe. Noi știm acum ce bestie poate fi omul, iar ei de acolo, pe lângă noi, au rămas niște copii fericiți care pot crede în omenie. Știu ce grea sarcină ne revine: să creștem pe oameni spre adevăr.

21 iulie

Ziua de ieri a fost bogată. Dimineața la Biserică și apoi la Alecu N. Am rămas uimită de noblețea acestui suflet încercat, de adâncimea lui, de limpezimea minții și a inimii. Asceza prin care a trecut cinci ani l-a sublimat, l-a esențializat. Gândul este puternic, ager, dezlegat. Memoria mai vie ca oricând. Efectul „postului” de toate gradele este uimitor. Dacă toți au atins acest grad de nobilă umanitate, atunci trebuie să înțelegem că încercarea grea a fost spre binele nostru românesc. Veștile de ieri nu m-au zdruncinat, poate tocmai din pricina acestei întâlniri. Acum patru ani cele două vise cu Tilică ar fi trebuit să mă convingă că sufletul lui e în jurul nostru. Acum el a murit și mi-aduc aminte cum la Jilava mi-a apărut calm și tăcut. Discuțiile de la Geneva par că ne neglijează. Dar cine știe dacă din această întorsătură nu se nasc Statele Unite ale Europei? Dumnezeu

lucrează pe căi nouă necunoscute. Cum spune Goethe: „Celui care are dreptate și răbdare îi vine timpul”.

Duminică, 24 iulie, orele 12 noaptea

Dragule, simt nevoia să scriu aci pentru a-mi limpezi sentimentele. Cu toată încrederea că dreptatea trebuie să triumfe, citind comunicatul ultim de la Geneva, nu pot să nu constat că cei mari pășesc peste viața celor mici cu destulă dezinvoltură. Nu mă îndoiesc că problema noastră s-a pus și că a fost chiar apărată de Occident, dar, pesemne, pentru interese mai largi, am fost iar sacrificați, adică lăsați să mai răbdăm în lipsuri și spaime. Țin piept celor „dezumflați”, dar în mine sunt totuși dezamăgită. Nu acuz – ca alții –, înțeleg că cei care nu știu ce e mizeria nu-și pot închipui că zeci de mii, sute de mii de oameni trăiesc cumplit de greu și că ei, care sunt liberi, nu pot realiza ce suferă cei din pușcării, umilința, dependența care degradează până a stinge și nădejdi și doruri în generațiile tinere. Ca să nu mai vorbim de durerea sfâșietoare de a vedea cum, puțin câte puțin, mulți din cei în al căror caracter credeai „se lasă atrași” și fără să știe trec de partea celor tari, uitând de suferințele celor slabi. Azi am susținut cu putere că totul va fi bine, că lucrurile se vor îndrepta spre o destindere. Nu știu de ce acum, în timpul rugăciunii, mi s-a strecurat în minte o adâncă îndoială. Oare ridicarea cortinei nu va rămâne, ca până acum, numai pentru cei favorizați? Oare cine ar putea pleca și reveni acasă? Recitesc comunicatul: sunt reticente cu privire la timpul pentru realizarea acestor schimbări. Nu, dragule! Nu trebuie să mai sperăm mult de la bunăvoința oamenilor, ci numai în mila lui Dumnezeu. Vreau să mă urc sus, în Foișor, și să-mi îndrept atenția spre stele, spre ordinea cosmică, vreau să scap de hula asta obositoare, cu mișcare scurtă, agitată pe care navigăm. Sunt groaznic de decepționată. Oare românii care luptau pentru liberarea țării în Occident ce vor fi simțind acum? Ce fericită e Austria! Și de data asta: „Felix Austria!”. Iar noi, veșnic umiliți, puși la coada mesei. Nu doresc revanșă, doresc numai împăcare, dar să fim toți cei cumsecade umiliți și tratați ca robii? E miez de noapte. Te las, adică mai bine zis te aștept.

30 iulie

Dragule, trec zilele vertiginos. Mă otrăvesc discuțiile în jurul Genevei. Îmi revelă inconsistența sufletească a celor mai mulți, care se mișcă frunze în vânt! Constat în cei „superiori”, care nu vor să-și mai facă „iluzii”, orgoliu care îi înăbușă și le taie orice drum spre mai bine. Recunosc că nu trebuie să te refugiezi orbește în nădejdi iluzorii, gest comod și leneș de a te scoate din orice răspundere, din actul *suferinței*, dar trebuie eroismul acceptării unei realități pe care nu o poți înțelege, care contrazice nevoile tale de bucurie. Lucrez la confruntări de traduceri, îmi place, sunt oarecum utilă. Și azi când am dus pe *L'abbé Aubin* de Prosper Mérimée, am explicat ce nu înțelesese Grigorescu și nici traducătorul și mi-a făcut plăcere să le deschid capul. Poate, totuși, puțin – pentru superioritatea generației mele, de care acești tineri și-au cam pierdut respectul. E răcoare, amintește a toamnă. Nu aștept nimic precis, aștept viața.

12 august

Dragule, trece vremea nebunește. Am de lucru – modest, dar mă ajută. Sper să mai iau o traducere. Mă lupt cu cei sceptici, dar e zadarnic, fiecare își face singur bine sau rău. Nu vor să spere, din trufie, nu vor să fie „proști”. Am ajuns la momentul când îmi zic că nu pot ajuta cu sila. Ieri plictiseală în tramvai: mahalagioaica mă ataca pentru că port mănuși. M-a uns pe suflet intervenția unui lucrător și a unei femei din popor: „Ce ai cu dumneaei, așa a fost obișnuită toată viața”. Le-am mulțumit, dar simptomul e trist. Simțeam că răutatea e învățată pe dinafară și cum răsuna invidia din glasul ei pițigăiat. Nu mănușile mele au înfuriat-o, ci tonul meu. În sfârșit, vom mai avea multe de înghițit. În schimb, miercuri seara, la Maricel Holban cu Berza și E. Lăzărescu, atmosferă bună, blândă, omenească. A fost o compensație. Mă îngrijorează ochii. Încep să nu mai văd dacă nu-l închid pe cel drept. Iar cel stâng e veșnic inflammat! Sper, sper, sper. Va veni cu încetul, dar va veni momentul!

23 august

Dragule, azi 11 ani scriam într-o stare exaltată... N-am avut curajul să recitesc. Murise doamna Sabina Cantacuzino, îmi amintesc amestecul de dezolare și de nădejde din mine. Sunt aceeași, dar mai în pianissimo. De vreo câteva zile mă scrutez: s-a furișat în mine o melancolie pe care nu mi-o explic. Nu grija materială mă întristează, văd că la E.S.P.L.A. mă prețuiesc și îmi dau destule confruntări, chiar traduceri. Mă întristează mai mult iluziile neîmplinite. Se prelungește prea mult calvarul celor din închisori. Speram la o amnistie. Ieri m-a apucat un dor ascuțit de Paris și Pontigny. Totuși îmi dau seama că ceea ce mă ferecea atunci – viața artistică și intelectuală – îmi apare azi ca bucurie insuficientă. Azi mare mișcare pe străzi, nu am nici măcar curiozitatea să privesc.

17 septembrie

Dragule, am ajuns nesuferit de leneșă cu scrisul jurnalului. Nu doar că nu ar fi lucruri foarte însemnate de comunicat – și private și publice. Acum întâlnirea de la Moscova. Nu știm tot. Pe de o parte ne dezumflăm, pe de alta ne hrănim cu iluzii și imaginație. Totuși cred într-o destindere, dar simt că întoarcerea la normal e foarte lentă, panta aproape nesimțită. Mă cuprinde și pe mine depresiunea generală. Am fost la expoziția lui Luchian, Tonița. Frumos. Primul – interesant, gândește, se indignează, condamnă. În pânzele lui Luchian e beatitudine îngerească. Ar putea spune și el „cânt ca păsările”. Te mângâie pe suflet. Asta e frumusețea. L-am întâlnit acolo pe Vladimir Streinu, foarte prevenitor și cald. N-am mai ghicit nici o urmă de tulburare în el, s-a liniștit, precum s-a liniștit și T. A fost o tulburare de primăvară. Ar fi păcat să fi rămas ranchiună în ei, ar trebui să-și fie reciproc recunoscători. E toamnă. Luni sunt 40 de ani de când ne-am cunoscut. Poate melancolia mea izvorăște din acest simțământ. Citesc pe *Faust* al lui Blaga, i-aș fi fost de folos dacă-l confruntam eu. Sunt cuvinte absolut inutile, necorespunzătoare, pe alocuri. Eu mi-am permis schimbări în *Nathan*, pe care se pare le-a primit. *Laokoon* foarte, foarte frumos. Întâlnirea cu Blaga foarte plăcută. Prezența unui creator e bună, te însufletește și îți dă puteri. Cred că și el s-a bucurat să știe că eu revăd opera lui. Acum aștept noi

lucrări. Sper să nu fac rău, nu numai fiindcă acopăr astfel nevoi urgente ale mele și ale altora, dar fiindcă din umbră lucrez și eu la îmbogățirea culturii la noi. Trebuie să mergem înainte, nu se poate continua cu tăfna.

20 septembrie

Dragule, ieri am fost la tine cu Mariana. Sunt patruzeci de ani de la nunta noastră și optsprezece de la moartea lui Colea. Nu realizez prea bine ireparabilul. Totuși, chiar dacă nu ne vedem, comunicarea nu e întreruptă. Duminică am scris prefăța la versurile Marianeii Murnu. Am avut impresia că tu m-ai inspirat, de aceea te-am iscălit și pe tine. După-amiaza la Valența [Boteanu]. Erau Lily [Teodoreanu], Florica [Musicescu], Maricica, Lizeta, Mariana. Florica blândă, caldă, solidă, pozitivă. Atmosferă politică stagnantă. Am impresia că totuși este o destindere lentă. Liberarea prizonierilor germani ca și a deținuților din U.R.S.S. sunt evenimente importante, dar lumea e prea obosită ca să sesizeze sensul lor. Caut în jurul meu oameni care să vibreze puternic, să ajute viitorul să învie. Nu întâlnesc printre cei din jurul meu. Îmbătrânim.

23 septembrie

Dragule, am cumpărat acest caiet ca să-mi scriu zilnic impresiile. Să vedem cât mă va ține hotărârea. Azi lucru bun, dimineața, la *Antigona*. Cursă în oraș, întâlnire cu Ion Manu. Îmi face plăcere să constat bucuria unor oameni bine la vederea mea. Optimismul lui m-a dinamizat. Am putut să fac și eu lui Jenel puțină plăcere și să-l mișc, să-l fac să se resesizeze. Îmi dau seama că nu eu, ci Altul lucrează prin mine.

Valérie schimbată mult față de Marietta și, în general, mai binevoitoare. Așteptarea unei bucurii ne face mai buni. Ieri, conversația cu Virginia la telefon, cam aspră. Dar nu pot suporta intențiile tulburi. Prea e influențată de toți și nu știe ce vrea. Nu înțeleg cum nu judecă limpede să-și vadă greșeala imensă și cum poate spera sau, mai bine zis aștepta, ca un drept, gestul celuilalt. Ioana C. are dreptate: e ceva în ea care nu se potrivește. Voi

mai cugeta la acest caz nenorocit, știu că pe plan moral tatăl e obligat față de copil. Dar trebuie să fi consimțit și el la venirea copilului. În cazul de față, altfel stau lucrurile. Un proces ar avea un iz de șantaj. Dragule, arată-mi tu cum trebuie s-o sfătuiesc drept. Te iubesc. A. a ta.

16 octombrie

Dragule, nu de lene n-am scris, ci de sfârșeală, adică n-am mai simțit nimic de seamă în jurul meu. La 8 octombrie am fost *crushed down*^{4*} de oboseală fizică și morală și de toate. Sunt obosită de mine, de viața atât de monotona, de lipsa de nădejde adevărată. Mă fac că sper, dar ce fel de nădejde e una scurtă ca aceea îngăduită anilor mei? Iar ce pot nădăjdui pentru cei tineri? Ce se vede la orizont? Mai ales ce a mai rămas în ei ca putere de clădire a unui viitor frumos? Am impresia că *tot ce spera generația mea era atât de ieftin! Glorie, bogăție, situație* – toate acestea nu sunt țeluri care merită strădania. Dragostea? Poate singura iluzie ce merită efort – dacă, firește, crezi încă, cum credeam noi! Am impresia că cei tineri nu mai fac din ea decât un fel de distracție ca oricare alta. Îmi dau seama că am ajuns în halul de goliciune intimă de când trăiesc numai ca să muncesc, nu să creez. Câtă vreme puteam scrie de-ale mele – bune, rele, cum erau – mă simțeam altfel. Nevoia de a câștiga bani ca să am cu ce trăi mă avilizează^{5*}, îmi ia zile întregi de salahorie. Căci traducerea te amuză un timp, dar *à la longue* e salahorie. Dacă va vrea Alex să mai ia una pe numele lui, îl las singur, mie îmi ajunge, mai ales dacă Ionel capătă pensie. Vreau să mai scriu ce am și eu de spus.

Azi-dimineață la slujbă, la Boteanu, foarte frumos, m-am recules bine, dar nu pot scăpa de amintirea tristă: tu pe catafalc. M-a luat D. Buzdugan la atelierul nevestei lui, întâlnirea cu Missir, toți, în atelier, în fața statuii lui G. Enescu. Uimitor de asemănător și poziție frumoasă, *gelassen*^{6*}, cum l-am văzut adeseori. O placă, el și Nemihui, am plâns. Nici nu ne dăm seama ce am pierdut! Se vor mai naște artiști români – să ne dea Dumnezeu – dar ca el, cam greu! Am impresia. *Je ressens la perte du grand maître comme une nouvelle humiliation de notre pays*^{7*}.

29 octombrie

Dragule, sunt zile splendide de toamnă, dar eu trăiesc într-o amărăciune care mă minează de când nu mai cred în scăparea țării noastre de sub protectorat străin. O fi având nevoie de strunire, se prea poate, dar mă simt înjosită să trăiesc, să fac parte dintr-un neam obidit. O fi și din propriile lui greșeli. Se plătesc lichelismul și ușurimea, dar tot lichelele și ușuraticii, care nu se jertfesc, ci jertfesc pe alții, sunt mai tari. Poate nu o fi nici atât, poate că nu se simt nici ei fericiți, dar grozăvia este că nu virtutea biruie, ci prudența și egoismul. Cu atât mai rău! Altădată făceam prostia să cer socoteală lui Dumnezeu, eram ridicolă. Nu El e vinovat, ci noi, oamenii. Legea firii e *adaptarea*, adică compromisul. Cine îndrăznește să se opună, încercând să se ridice în alt registru, să plătească. Ce o fi „dincolo”? Desigur, comprehensiunea ordinii superioare, pe care în condiția actuală nu o cuprindem. Suport cu răbdare umilința personală, dar înghit greu, adică nu înghit deloc, batjocura celor puternici cu cei mici. De ce au stârnit atâția oameni tineri la rezistență fără rost? De ce au făgăduit ce nu puteau împlini? Pentru ca să zvârle apoi un neam întreg, ca un os bun de ros, în timp ce ei se pot retrage. Scârba mi se dilată pe plan istoric și mondial! Nu mai merită să mai trăiești. A trăi, a lupta. Să lupți pentru ce? Când nu mai e scăpare? Să semeni în suflete credința în valori care te duc la pierzare?

Nu. Dacă trebuie s-o mai duc mult așa, apoi voi predica *adaptarea*. Trebuie, pesemne, început iar de la început, de la copilărie strunită *gezüchtigt*^{8*} ca să crească generații cu adevărat capabile să se libereze. Faptul că suferim și ne abatem și ne sufocăm e semnul că n-avem răsuflarea internă. Nu am izbutit să trăiesc pentru a trăi, pentru a asculta de o poruncă superioară. N-am izbutit încă să mă dezbar de țeluri externe. Sunt în mine o dezolare, un pustiu și cu un sâmbure de răzvrătire. Satanică? Nu. Căci nu mă răzvrătesc împotriva Domnului, ci împotriva omului din mine, care nu știe nici să primească condiția de animal, nici să triumfe în jertfirea animalului de sine.

Ce fericit era ieri Costică Timofte că pleacă acasă! Acum e pe drumul de la haltă. Mă bucuram pentru el, pentru părinți, pentru toți oamenii simpli de la țară, singurii care trăiesc sănătoși, nu *zweideutig*^{9*}! Sunt singurii pe care îi invidiez și singurii în care mai cred. Ce m-ar bucura acum? Un zbor cu

aeroplanul sus, sus, să văd pământul de sus. În loc de asta, îmi înfund mintea în texte străine de mine – și stilizez!

A apărut *Kohlhaas*! Icoana muncii mele actuale: format meschin, hârtie proastă, cost modic, ca de bibliotecă pentru toți, tipar urât, și numele meu, A. Voinescu, pe jumătate camuflat, ca rușinat! Orgoliu? Nu. Nu sunt rănită în orgoliul propriu, ci în mândria unei generații. Nu mă pot văita, la E.S.P.L.A. sunt colosal de gentili cu mine. Mă vait de pustia și incapacitatea celor ca mine. În loc să fi conlucrat pe față cu actualitatea, care va duce la ceva – nu ce am gândit noi, dar la ceva real, ne-am așezat prin colțuri spunând nu, și acum robotim ca șobolanii. Ar trebui să am curajul să sparg cu piciorul un trecut de om delicat și cinstit, să intru în arenă pe față, cu cinism și, făcând un mare compromis, să intru iar în curentul mare al vieții. Ce idei de femeie de Renaștere?! Și eu nu sunt în stare să jignesc o muscă. Pfui! Încaltea știu că virtutea mea e o slăbiciune și mă simt și vinovată de a fi antrenat pe alții pe acest drum care nu duce nicăieri. Dacă s-ar moșteni virtuțile, ar fi de înțeles jertfa unor vieți. Dar fiecare începe *da capo*. Ameliorarea rasei spirituale? *Avec ça!*

Singurii sănătoși sunt țăranii, pentru că ei sunt cu picioarele pe pământ și cu sufletul smerit față de Dumnezeu. Dragule, azi sunt amară. Dar tu iubește-mă. A. a ta.

11 noiembrie

Dragule, m-am sculat din somn ca să-ți scriu. Prea neglijez să scriu în acest caiet și-mi închin toată vremea traducerilor. Muncă minoră și cu efect de morfină. Toate aceste zile din urmă n-am izbutit să-mi recălesc nădejdea în vreo schimbare în bine. Parcă mi s-au luat vălurile de pe ochi și văd realitatea așa cum este, cu promisiuni pe termene lungi și pe pantă ușoară. Îmi dau seama că am trăit iluzia unei logici și etici istorice. Trebuie să primesc realitatea; să înghit nedreptatea universală, cruzimea, indiferența, lipsa de sancțiuni pentru crime împotriva umanității, și minciuna erijată în mijloc legitim de trai. E o grozăvie morală! Trebuie să înghit această realitate și să-mi iau gândul că voi mai apuca zile când valorile vor fi puse la loc. Se vor așeza, desigur, dar altele, sau altfel. Înțeleg ce copilăros am judecat și m-am comportat. E dureros că nu sunt singura. Atâția oameni

tineri și-au închis viitorul din același idealism visător. Am văzut pe Ion P. și pe Ion Cara. Unul calm și voios, om de acțiune, se va înrola lucrător cu ciocanul și se va bucura de viață, în orice condiție va trăi, celălalt, frânt, a renunțat la viața lui, dar nu la viitor. Tineri amândoi, nu pot decât să le urez cât mai multă credință în Bine. Veștile sunt alarmante, nu se înțeleg pe punctele esențiale, vorbesc de destindere, dar se încolțesc și pe noi ne strivesc. Ritmul e prea lent pentru nevoia sufletului individual, nu mă îndoiesc că peste 20-30 de ani lumea va fi așezată într-o ordine socialistă-comunistă și că teroarea fiind biruită, oamenii vor fi poate mai fericiți decât am fost noi. Dar, atâta vreme cât domnesc frica și spaima și teroarea, nu pot crede în mai Bine. E foarte greu să trăiești fără iluzia mai binelui apropiat. Îmi zic adeseori: „Nu ești adevărată creștină! Dacă ai fi, ai crede ferm că Dumnezeu nu ar permite toate acestea dacă nu ar fi spre binele nostru”. Uneori *cred* că totul are un rost superior și că această durere ar trebui să ne bucure, că venind de la El, ar trebui să simt mai aproape Providența în asemeni încercări, care altfel ar fi halucinant de nebune. Ar trebui să mă bucur de suferință ca de semnul unei acțiuni de dincolo de noi asupra noastră, pentru a ne trezi într-adevăr. Bucuria nu trezește, ci este starea împlinirii. Ca să ajungi la ea, trebuie să treci prin trezie. Toți cei tineri vin să se îmbărbăteze la mine. I-am hrănit cu nădejde, constat că trebuie să-i împac acum cu realitatea. M-am tot întrebat, pentru ei: „Încotro?”. Mi-au răspuns: spre spiritul liber de care suntem capabili. Dar acesta nu se leagă de nici un țel trecător, chiar de nici o valoare socială, pentru care noi jertfeam insul din noi. Patria, datoria imediată, virtutea, onoarea, toate-s țeluri trecătoare. În fond nu e decât un singur țel absolut: spiritul, adică libera putere creatoare. Binele, Răul? Numai în funcție de această putere. *E bine* că te liberează.

E rău ce te ține încătușat, fie chiar de cele mai laudate și laudabile țeluri.

Dragule, am simplificat tabla de valori. Sau, mai bine zis, am subordonat-o valorii supreme: *a fi adevărat*, adică liber de orice legătură afară de cea de apartenență în Dumnezeu, în Duhul liber. Ce copilăroase îmi apar acum strădaniile spre alte țeluri. Dar te poți libera cu duhul, dacă nu ai trecut prin etapele virtuții și n-ai trăit smulgerea treptată din toate aceste opriri? Mă simt uneori groaznic de superficială, adică plutind la suprafața gândului și neadâncindu-mă în suferință, de care fug ca de dracu.

Mă socoate lumea foarte religioasă, și eu nu sunt capabilă de vreo reculegere adâncă, spirituală! Mă opresc cu plăcere în intelect și în estetic.

La ce bun această analiză? Acte, fapte, fapte, fapte de libertate, astea te „înființează”. Pui drag, te las, ca să mă scol mâine la timp și să m-apuc iar de salahorie! Și eu vezi că mă complac în ea, e anestezicul cel mai eficace. Nu mă uita. Te iubesc. *A. a ta.*

14 noiembrie

Dragule, stau lungită după o zi de amețală, probabil din ficat. E ceață, umed, timp bun de lucru. Nu prea am lumină bună. Salahor! Dar e bine și așa: „Totu-i bine, totu-i bine, morții ară pentru mine!”. Ieri v-am chemat aproape de mine. Vă speram pe aproape. Nu mai pot sau nu mai vreau să mă întristez de lucruri pe care nu le putem nici stăpâni, nici măcar înțelege de-a-ntregul. E foarte greu de suferit o umilință generală și a purta grija multora. Dar pesemne asta ne trebuie pentru a ne coace. Acum vorbă la telefon cu Virginica. E o impenitentă iluzionistă. Te las, dragule. Te iubesc. În aer plutește o nădejde, eu nu mai cred decât în destindere lentă. Te iubesc. *A. a ta.*

16 noiembrie

Dragule, aștept pe Doctorașu, *retour de Moscou*^{10*}. M-a apucat un parapon din pricina vieții meschine ce o ducem mulți, și în realitate am dus-o și altădată. Reculegându-mă în fața lui Dumnezeu, recunosc că mi-ar fi plăcut o viață elegantă, chiar de muncă, dar elegantă și bogată – frumusețe, generozitate, largheță. Nu mă cert cu nimeni că a fost altfel, ci cu mine însămi, care am greșit în totul, parcă nu mi-aș fi cunoscut firea. Începând cu refuzul de a face teatru, cum ar fi vrut tata și mama, apoi prin refuzul de a pleca după doctorat în America, apoi de a fi răbdat atâta în căsnicie, fără să te fi lăsat sau să fi obținut o schimbare în purtarea ta. În fine, în ultimii ani când puteam ajunge departe, dacă făceam ce au făcut alții, tot atât de cumsecade. Și totuși de compromis n-am scăpat, dar pentru a fi salahor în loc să fiu arhitect. Știu că „le pare rău” multora că am iscălit o traducere.

Am căzut și de pe pedestal și asta fără nici un folos pentru mine, ci numai pentru alții.

Recunosc că Marietta, fără să vrea, m-a silit de multe ori să fac lucruri împotriva voinței mele, ca atunci când l-am luat pe Jean Paul la mine, recunosc că sunt o slabă, măcar că din compătimire și devotament. Nici în credința mea nu sunt solidă, mă las stăpânită de prejudecăți. Mă răzvrătesc uneori, dar zadarnic.

26 noiembrie

Dragule, dragule, e ziua ta.

Aștept pe Mariana să mergem la tine, adică la locul simbolic al tău, căci tu ești aci. Ești aci și poate te plimbi și departe, ca un om liber. E o zi de iarnă, suflă vântul, acoperișurile sunt albe, cerul e de plumb. Totul vorbește de iarnă, de greutate, de apăsare. Și eu, cu toate porțile închise, mă simt liniștită, ca de o certitudine. Nu știu dacă aștept ceva bun, cum așteptam până acum, cred că nici nu mai aștept. Nu mai sunt atentă decât la actual și-l caut să-l asimilez *tel quel*^{U*}. Sunt și mici, ba chiar *mari* bucurii: se întorc prietenii. Fericirea din fața Rheeli că e Titi iar acasă este o mare bucurie. Ce s-o mai întâmpla cu noi nu știm nimeni, dar știu că totul e spre binele nostru. Educație draconică, doar o ieși ceva din asemenea strunire. Pe de altă parte, mulți au plecat la Moscova, între alții, Dan Nasta. Cred că a plecat și Ion Dumitrescu. Aproape că îi invidiez. Au de văzut multe și, fără îndoială, de învățat multe. Lumea se schimbă. Evenimentele din India, din Egipt și Maroc dau mult de gândit. Nu mai cred că S.U.A. și aliații au inițiativa. Fiecare zi se pierde teren, îl câștigă cealaltă partidă. Nu mai discut fiindcă mă enervez zadarnic. Va trebui să luăm viața așa cum ni se prezintă și să o trăim cât mai adânc posibil. Alergarea după juisență e o socoteală greșită. Singurul drum deschis spre libertate este pe dinăuntru. Poate că această strânsoare tocmai pentru asta ne-a fost impusă.

Titi a spus, se pare, că *îi e greață de atâta fericire*, îl înțeleg perfect. S-a obișnuit în climatul aspru în care se trăiește esențial, acum i se pare că se fărâmițează.

6 decembrie

Dragule, nu știu ce m-a întrerupt acum zece zile. Între timp am fost bolnavă: salt de tensiune. Am trecut prin mare angoasă joi noaptea, mă simțeam în pragul catastrofei. Mulțumesc lui Dumnezeu – și vouă – că mi-ați stâmpărat năvala sângelui în creier. Trei zile culcată, regim de fructe. Dacă nu ar fi venit lume, ar fi fost și mai eficace. Am mare nevoie de liniște, adevărată liniște, pe dinafară și pe dinăuntru, ca să mă pot reculege. Azi, după Biserică, am recitat din Jurnalul de la Costești – momente tragice. Azi-noapte mă gândeam la trecut și recapitulam etapele de la care drumul mi se înălța. Pușcăria a fost un examen suprem, sper că nu mă mai așteaptă altul! L-am trecut foarte mediocru pentru că *nu i-am înțeles sensul* decât după ce am scăpat și mi-am regăsit libertatea. Sunt grozave metodele divine de a ne crește! M-aș ruga fierbinte să nu mai mă puie la altă învățătură, de nici un fel. Să mă lase o mediocră. Acum constat chiar că mă răsfată. Viață monotonă, cu bucurii mărunte, fără să mai mă zbat în nădejdi mari. Clipa. *Carpe diem*. Se învăluie sensul vieții, dispare, dar lucrurile din jur apar mai limpezi. *J'ai tout abandonné à Dieu. Qu'il dispose – moi je ne me propose même pas.*^{12*} Vreme ideală, rece, dar soare radios. Mulți Sf. Neculai în urmă apar pe câte o latură, dispar apoi în fluviul vieții. Dacă aș auzi în jurul meu strigăte de bucurie ar fi mult mai bine. Nici nu pot caracteriza starea mea actuală – nu e nici nepăsare, nici insensibilitate, e poate *oboseală*. Te las. După-masă la Aurora. Din inimă A. a ta.

31 decembrie

Dragoste, au trecut multe evenimente care au avut repercusiune în sufletul meu, nu am scris aci fiindcă mă apucă un fel de lene când e vorba să exprim ceea ce simt. Tu mă știi, iar cine ar citi mai târziu aceste dovezi de cum se trăia la noi vremea noastră poate tot nu va înțelege. Îți scriu culcată, aștept pe Mariana Murnu și pe Doctorașul care s-au anunțat. Nu mă simt bine deloc. Și e o tristeță vagă în mine, poate o aprehensiune. Vești bune, sper într-o destindere, deși declarațiile sunt aspre. Pui mic și drag, mă doare inima și mă simt prost – nu știu ce am. Poate ne vom întâlni curând? *À la grâce de Dieu!* Te iubesc. A. a ta.

Il y aurait bien des choses à écrire, mais il vaut mieux se taire. J'ai souffert de certaines lettres, je ne comprends pas, mais je ne juge pas. Que Dieu nous pardonne tous car nous ne savons pas ce que nous faisons. Chéri!^{13*}

1*. Moment de reculegere (engl.).

2*. În taină (fr.).

3*. Cu voce de taină: cerul meu, muzica (fr.).

4*. Căzută la pământ, distrusă (engl.).

5*. De la fr. *avilir*, aici cu sensul de a înjosi, a degrada.

6*. Destins (germ.).

7*. Resimt pierderea marelui maestru ca o nouă umilință a țării noastre (fr.).

8*. Pedepsit, educat sever (germ.).

9*. Ambiguu (germ.).

10*. Întors de la Moscova (fr.).

11*. Așa cum este (fr.).

12*. Am lăsat totul în voia Domnului. Să hotărască El, eu nu-mi mai propun nimic (fr.).

13*. Ar fi multe de scris, dar e mai bine să taci. Am suferit din cauza anumitor scrisori, nu înțeleg, dar nu judec. Dumnezeu să ne ierte că nu știm ce facem. Dragule! (în fr., în orig.)

1956

9 februarie

Dragule, azi mi-am făgăduit să scriu zilnic aci impresii, fapte, evenimente, gânduri. Mă risipesc în lucru mecanic, de traducere. Nu e ușor, e uneori interesant, ar putea fi chiar de importanță pentru cultura noastră. Alex. e foarte minuțios și asta e bine. Am prins amândoi gust la această meserie umilă. Zilele trec vertiginos, cu lucrul, cu vizitele serale ale Mariettei sau câte ale unor fete de-ale mele. Citesc prea puțin, aş dori mai mult. Întâmplarea lui M[ircea] Ș[eptilici] m-a bulversat. Steluța e de o duioșie de copil. Sper, am chiar intuiția, că lucrul se va rezolva repede, altfel ar fi tragic, săracii copii! Sunt mereu cu gândul la ei. Cum caut rosturile superioare ale întâmplărilor, aci nu înțeleg ce mai e de purificat, de plătit!

Dar ce știm noi! Azi, spre seară la Natz. M[ănucă] C[iomac] a citit din cartea lui despre Enescu. Era profund mișcat. Scrie frumos și documentat. Ne-a ridicat pe un nivel înalt și nobil uman. Intervenția C.F. la care s-a asociat și Ș. Cioculescu m-a zgâriat pe suflet. Nevoia criticii *à tout prix*^{1*} – a găsirii de pete în soare – mă indispune. Și am constatat că această nevoie se află la faimoșii raționaliști puri. Tremura în vocea lor o pasiune negativistă care m-a zbârlit pe dinăuntru. T[utu] G[eorgescu] a trecut pe frontul acesta, punând în discuție și citatul lui Iorga. Erau doi titani de ai noștri în fața spiritului nostru, ne bucuram că ne ridicau pe culmile noastre proprii.

Glasurile criticilor m-au întristat pentru că am recunoscut în ele un defect al intelectualilor noștri, o racilă sufletească de care nici azi nu ne-am mântuit. Câteodată le dau dreptate și celor care tot cer „eroi pozitivi” și atitudine pozitivă.

Săptămâna trecută am văzut pe Părintele Gala. Un sfânt mult încercat. Cum sta lungit în fotoliu, redus la dimensiunile unui om mic, el, care era atât de falnic! Numai capul dureros expresiv, în barba de o albeață aproape nefirească, cu ochii triști, triști și un zâmbet din altă lume, condamnat să tacă, el, marele orator! Am fost tristă și totuși o bucurie mare de a-l vedea

că înțelege și e foarte conștient. Mi-a ținut mâna tot timpul și a frământat-o între degetele lui slabe, ca și cum își punea la încercare simțirea. Iar privirea duioasă a Lenuței, dragostea cu care îl îmbrățișa mi-au încălzit inima. Mare lucru să ai un copil iubitor! Și ginerele, un om minunat, și coana Zoe, o sfântă! Ce viață spirituală bogată în casa aia, nu e de mirare.

Cela vous change^{2*} de atmosfera curentă.

Și dejunurile la Aurora foarte simpatice. Mâine ziua mea, 10 februarie. Aș vrea să fie o reuniune simpatică. Aurora, drăguță, mi-a cumpărat o tortă, poate și vin. Nu știu dacă mai vine cineva afară de ea, Marioara, Marietta și desigur Cella Fotino care nu uită. Mă bucur, deși anii sunt prea mulți pentru a mai fi sărbătoriți. O babă, Stelule dragă! Tu ai rămas tânăr, când ne vom întâlni îmi vei spune, pe drept cuvânt: Babușkina^{3*}.

Îmi amintesc un 9 februarie 1914, la Tilică și Elena, era ziua lui Ery, noi eram logodiți. Am surprins atunci o privire adânc emoționantă a lui Tilică spre Ery, care avea vreo 6 ani, mi l-a făcut și mai drag. Eram mulți acolo, era frumos, parcă ne-am mutat, de atunci, pe o planetă mai aspră. Era frumos pentru că eram tineri. Închid ochii și revăd tot.

De ce nu pot să intru complet în realitate? E un fel de superficialitate esențială în mine, plutesc peste realitate. Defect de structură, iremediabil. Nici când mă rog nu sunt absolut atentă la ce mă rog. De unde această incapacitate de concentrare totală? Flutur între senzații și gând și presimțiri. E o desprindere funciară din matcă. Dar la ce bun să mă analizez? Cred că am greșit la tinerețe, că n-am juisat de viață, n-am consimțit la animalul din mine și, pesemne, asta a operat desprinderea care n-a fost totuși în favoarea spiritualului exclusiv, ci a devenit un fel de hibriditate vitală. Complet absorbită sunt numai în fața frumuseții și când pot să scriu ceva ce mă interesează. Atunci totul e mulțumit în mine și parcă prind rădăcini. Nevoia de a comunica pe nivel înalt cu oamenii! Dragoste, cu tine mă înțeleg tot timpul. Vă iubesc pe toți și aș vrea să vă simt lângă mine. Doamne! Fie-ți milă de noi toți, toți, laolaltă! Scapă-ne din ură și fărâmițare și rivalități și deosebiri dușmănoase! Dragule, tu știi ce mă rog zilnic. Te ador. Te iubesc. A. a ta.

14 februarie

Dragoste, a trecut un nou 10 februarie! Toți ai noștri drăguți, atenți. Frig de crăpau pietrele în casă, dar voie bună. Duminică ziua lui Nicu, dejun colosal. Constat că am ajuns foarte sensibilă la mâncare bună. A fost totul *exquis*^{4*}! Atmosferă plăcută, toți binedispuși (cu un fundal de melancolie din pricina celor lipsă, dar eu vă simțeam prezenți). Ieri, luni, la Lala Tatos, cu Mimy [Spandonidi], Corina [Gheorghiu] și Mariana [Murnu] – nu știu ce am avut că m-am dedat la amintiri din Spania, 1913! Vedeam totul cu ochii, fetele păreau transportate pe acolo. Azi am lucrat toată ziua, n-am ieșit nici la dejun. Pe balcon presimțeam primăvara. Seara au sosit Marietta și Mircea [Șeptilici] cu Steluța. Mare, adâncă bucurie a revederii după sperietură. Știam de ieri că s-a întors, am început săptămâna cu vestea fericită. Un ceas simpatic, dar un fond de tristețe în noi toți. Oboseala spaimei? Tristețea că nimic nu e sigur în lumea asta? Suferința recentă a răscolit amintiri dureroase la trei din noi? *Kurz și gut*^{5*}, Maeterlinck are poate dreptate: *les grands bonheurs sont tristes*^{6*}! Ea era extenuată, el umbrit, Marietta melancolică, eu? Cum sunt de mult! Dragule, azi sunt 8 ani de când am fost scoasă de la Conservator. Ce încordare pe atunci! Eram cu 8 ani mai tânără! Simt că nu mai am puterea de rezistență fizică...

Urătă-i bătrânețea văzută de aci, pesemne că de dincolo prezintă alt aspect. Dragule, te las, mă apuc să corectez la *Dombey*⁷, deși e peste 10 seara. Te aștept într-o zi, te iubesc cumplit, așa îmi veni să scriu, deși nu are sens. Vă iubesc pe toți, îmi e dor de voi! Nu ne uitați. Te iubesc. A. a ta.

16 februarie

Dragule, mâine ziua lui Jean Paul. Aș vrea să-i fac o plăcere. Astă-seară vin de la concert. Foarte frumoasă balada lui Jora pe textul Marianeii [Dumitrescu]. Totul suna din plin, din adânc, ca și versurile. Muzică modernă, dar cu sens. E ceva de valoare, măcar că nu știu să mă exprim muzical, simt că e ceva „născut”. În schimb, miorlăiala lui [Anatol] Vieru nu mi-a plăcut de frică. Muzicanții spun că e ceva bun. Se poate! Dar pe mine m-a dus cu gândurile aiurea. Concerto-ul lui Paul Constantinescu tot cam „compus”, dar se simte vâna de simțire, chiar unde n-o fi întotdeauna inspirație. E un muzicant de rasă! Iar sfârșitul, Suita lui Enescu, a fost cu totul minunat. [Constantin] Silvestri a dirijat magistral. Ce poezie, ce diafan

în *Amurg* și *Noaptea pe lună* și *Pârâul*! Ce bogată melodie șerpuiește dedesubtul orchestrației! Ascultam toți ca la Biserică. Tristețea că El nu mai este era blândă, dulce fiindcă sufletul lui suna printre noi, ne umplea cu lumea lui. Seară frumoasă. Întâlniri de oameni cunoscuți demult, cucoane gătite, frumoase, dar sala destul de goală. M-am întors cu Corina. Popas la Collas. M-am gândit la tine. Te iubesc. A. a ta.

9 martie

Dragoste, nu pricep de ce nu voi fi scriind aci zilnic! În fond trebuie să fie lenea de a exprima ceea ce simt foarte limpede și pentru că stau cu tine de vorbă, la fiecare întorsătură de gând și de faptă. Evenimentele sunt prea multe și se bat cap în cap, de nu le dau de rost! Pe de o parte, vizite, curtoazie, pe de alta, invective. Glubpașale date afară ca slugi netrebnice! Nu mai înțeleg nimic. La noi? Mă întreb, precum cetățeanul turmentat: „Dar eu pe cine votez?”. Și mă voi duce, ca toți, duminică, și voi băga un bilet în urnă, fără să știu, la adică, cu cine votez. Am ajuns să nu mai mă indignez, credeam că e bine, dar nu știu cine mi-a spus că e un simptom trist, că am ajuns la indiferența la care se căuta să fim aduși. Poate. Pe de altă parte însă, crește tot mai puternică credința că Dumnezeu știe ce face. Nu e fatalism, e credință activă, de vreme ce nădejdea e certă, nu mai fixeaz date, nu mai îndrăznesc să judec prin mine. *Je me résigne à Dieu*². Aseară la Tanți [Georgescu] și Nasty, Ricu, Cornelia, Zoe, Flo, Cora și Barbu, Christine și Dinu și nepoata, Mănuță, Jeanna, Frossy, Alice au sărbătorit ziua mea. A fost o seară caldă, afectuoasă, plină de atenție a inimii! Am plâns, după cum mă știu de întotdeauna! Am fost adânc mișcată. Și sunt de altfel adânc mirată de câte însușiri înalte mi se atribuie. Când le-am spus că sunt departe de a fi și atât de „intelectuală” și de „spirituală” pe cât mă cred și că sunt mai degrabă o „analfabetă” în toate privințele, au făcut mare haz, dar eu, tu știi, nu mă cotez deloc prea sus, în nici o privință. Însă acum *ești* și *ceea ce pari altora* – trebuie să primesc această supraevaluare ca un dar de la Dumnezeu și îi mulțumesc. Prietenilor le sunt adânc și afectuos recunoscătoare și îi iubesc și-mi zic: nu e dar mai plăcut ca cel pe care nu-l meriți. Aș vrea să le pot dovedi și eu cât prețuiesc gestul lor și cât le datorez. Am recitat scrisori scrise din Costești și, e drept, acolo n-am găsit

decât dor și de câtă dragoste îmi era plină inima pentru toți. Azi, când trăiesc iar normal, *le coeur est aussi affaîssé*^{8*}. Dar recitind paginile lungi ce scriam surorilor – și ce rare le erau și ce cărți-poștalice răspunsurile lor, și când am constatat cum nici nu țineau scrisorile mele, pe când eu păstram orice rând al lor, am simțit o mare tristețe. Sunt egoistă și pace! Tu aveai dreptate. Îți mulțumesc pentru sărutul ce-mi trimiteai azi-noapte, în vis. Ți-am simțit prezența. Dragule, altădată m-ar fi mâhnit foarte tare această constatare, acum o primesc, foarte conștientă de cât n-ar face vreo jertfă pentru mine. Și totuși! Cine știe cât le-o fi durut arestarea mea. Nu mai stau să cântăresc, să socotesc. Fiecare cu firea lui. Dar ar trebui să mai pun și eu puțină ordine în sentimentele mele și ar trebui să mai mă gândesc că *chacun pour soi*^{9*} etc. S-a întunecat. (*Le Processional de la force* e un tonic, mi-a plăcut mult și mi-a dat curaj.) Duminicile la Aurora și Nicu sunt o mare bucurie, mă simt foarte aproape de ei. Tu ai avut dreptate în toate. Sunt mult mai calzi, mai omenoși, mai ordonați sufletește ca ai mei. *Ne jugeons point. Mais c'est bon à savoir*.^{10*} Dragoste, te las. Vreau să scriu la Costești.

11 martie

Dragule, azi a fost o zi foarte plină.

Dimineața: datoria de cetățean! Am votat, fără să cunosc nici măcar numele candidaților, căci mi-a fost lene să-mi scot ochelarii. N-am bifat, fiindcă e tot aia! M-a întristat supușenia noastră în sensul că făceam toți ca și când am crede că sunt alegeri! E o ipocrizie generală, nici ei nu cred, nici noi nu credem și ne jucăm de-a alegeri. Recunosc că erau ordine, bună organizare, politețe, metode foarte bune, foarte civilizate, dar la temelie o farsă. Poate nu merităm altfel. Poate că ne trebuie o epocă de disciplină, de teamă, ca la copiii mici, căroră nu le dai libertate, ci le spui povești și le ceri ascultare! Am plecat tristă, deși era o zi de primăvară radioasă, soare cu dinți, o atmosferă de înviorare. M-am consolată la Biserică, mi-am regăsit măsura de om liber. Am trecut la Biserica Precupeții Vechi, la parastasul lui Petre. Am asistat la a 2-a parte din slujbă, ca o nouă consolare. Erau multe parastase, o singură cucoană plângea cu hohote. *Les morts vont vite*.^{11*} Vatzica foarte tristă, o simți dusă pe gânduri. Copii buni, dar cei tineri au viața lor. Biserica are o arhitectură curioasă: foarte lungă și foarte strâmtă.

Icoane multe, frumoase, catapeteasma numai în argint, cartier fost bogat. Predică foarte decentă, inteligentă, caldă. Din ce în ce predicile sunt mai bune și, desigur, mai eficace. La Boteanu m-a uimit duminica trecută.

Dejun la Aurora, Nicu binedispus, copiii tot așa, Radu cam obosit, dar atmosferă delicioasă. La 6 1/2 la Casa universitară cu Marietta. Film: *Papa, maman, la bonne et moi*, încântător. Fin, spumos și toată gluma pe fond *serios*. Ne-a făcut bine. O lume solidă, orice s-ar zice. Familia e încă foarte solidă, cu toate strâmtimile și dezagrementele unei vieți de interdependență. Mi-a făcut bine să constat că acolo vechile valori stau în picioare. Gaby Morlay m-a întors cu 40 ani în urmă când juca în *Les Flambeaux* – Ledoux mai acum vreo 17 ani. Cum trece vremea, dragoste! Mâine începe o săptămână nouă, iar *Dombey*, iar aia și tot aia. Nădejdiile tot mai palide. Cum va vrea Dumnezeu! Acum simt că trebuie *abandon total*, ca să accepti înfrângere după înfrângere! Te iubesc. A. a ta.

Marietta tot mai obosită și chinuită, săraca!

20 martie

Dragule, e ger ca în toiul iernii, zăpadă, ghețuș, ianuarie în plin! Și totuși, cred în primăvară. Am fost azi la Victor E. cu Marietta, Elena Djuvara și Mișu Paleologu. Ne-am simțit foarte bine – și pe ce pui ochii e tot frumos. Victor îmbătrânit, toți eram bătrâni, făceam mai mult de 400 ani! Dar conversație prietenească, amintiri frumoase, fotografii la stereoscop – o clipă, văzând Erechteionul, m-am crezut la Athena – s-au evaporat distanța, timpul. Ce curioasă senzație! Dar, păcat, numai o clipă. Mișu nu poate umbla singur, m-a luat de braț și l-am dus acasă pâș-pâș. La un moment dat am avut senzația netă a prezenței tale, surâdeai și-mi făceai semne cu ochii, amintindu-ți, desigur, de scenele din trecut. Și eu zâmbeam sub fular, amintindu-mi ce zile fripte am trăit din pricina lui Mișu și mă gândeam ce film amuzant pentru ochii tăi lămurii, chiar pentru mine, care îți mulțumesc că ai fost atât de sever cu mine. M-ai scutit de decepții, de jenă de mine însămi, poate chiar de dezgust de mine. Ce bine e să poți privi în urmă cu conștiința curată.

Sunt sigură că și Mișu, pe când se rezema pe brațul meu, trebuie să-și fi spus: „Ce femeie de temei și «sfântă», ce bine că a rezistat ispitelor, modei morale, până și sentimentului de revanșă, când era atât de înșelată și neglijată adeseori”. Căci, Stelule drag, mult m-ai chinuit – și în tot felul, dar eu îți mulțumesc că m-ai călit în foc și m-ai crescut eroică și te iubesc, dragul, dragul, singurul meu drag adevărat! Scrisoarea de la Julietta către Marietta m-a bucurat foarte mult și pe mine – o pală de civilizație și cultură și nădejde într-un ajutor lunar pentru Marietta și Ionel. Acum, cu toate greutățile, cu toată iarna grea, cu toată sărăcia, eu totuși simt că vine primăvara în lume. Veștile despre critica lui Stalin înseamnă, poate, destindere, schimbare în soarta celor închiși, viață mai senină. Pui mic, dulce, ștrengar (așa te văd acum, când te uiți la mine), te iubesc. A. a ta.

2-3 aprilie

Dragule, vin de la Dalles – concert de quartete românești. Quartetul lui Ciortea splendid, al lui Mișucă Jora, din tinerețe, foarte spiritual și energic. Al lui Ion Dumitrescu, după mine, cel mai frumos. Melodios, echilibrat, direct, sincer. Toate trei m-au umplut de bucurie. Trei provincii: Ardealul, Moldova, Oltenia, splendid exprimate. Eu mă așteptam la mai multă cerebralitate și silință și am întâlnit simțire vie, bogată și foarte savant construită unde trebuie.

Foarte bine executat, lume multă necunoscută. Mi-am amintit concerte de mai demult. Bucurie mare vestea că pleacă 6 la Paris și Bruxelles pentru a asista la prezentarea lui *Oedip*. Dintre ei și Mișucă, Ion, Silvestri, Alfred Alessandrescu, Romică Drăghici și Mendelsohn. Azi l-am văzut – ședea în fața mea – dimensiuni inimaginabile. Mariana Dumitrescu cred că suferă că nu poate pleca și ea. *Il y a de quoi*.^{12*} Dar va veni și vremea aceea, poate chiar că voi face și eu un *spring*.^{13*} de o lună pe acolo, numai de n-aș îmbătrâni prea tare. Plecarea lui Marius [Nasta] mă bucură, cum n-aș fi crezut. Am impresia că mă apropiu chiar eu de prietenele mele. Vizita lui cu Lulu, sâmbătă, a fost o foarte mare bucurie, am trăit un ceas bun, clar, cald.

Azi am cerut *bucurie* Sf. Fecioare, am cerut-o din o reală nevoie și mi-a răspuns imediat: vizita lui Dinu Noica, cu Puff [Al. Paleologu] – și cele ce mi-au spus. La masă alte manifestări de încredere, simpatie și respect din

partea doamnei dr. Creangă și surorii ei. Reușita Zafirei în chestia cu ochelarii auditivi și, în fine, seara de muzică, și de atâtea manifestări prietenești. Pierdusem Jah-ul, l-a găsit mme Timoscenko. Îmi pare rău că Marietta era atât de melancolică. Are și pentru ce, biata de ea! Poate vrea Dumnezeu și cu ei, să-l pună pe Ionel pe picioare și să le dea pensia. Uitasem bucuria cu casa pentru Meg și Costel [Vișinescu]. O zi bună, doar când cer bani, nu mi se acordă! Se vede că așa se cuvine. Dragule, după multe zile de tensiune, amețeală, dureri și *cafard*^{14*}, azi a fost un șir de mici întâmplări satisfăcătoare.

Uitam să-ți spun ce mi-a spus Coțgărescu: „Nu vă mai avem decât pe dumneavoastră!”. Poate că sufăr pentru ca să creadă alții în mine. Îmi vine să surâd când mă examinez, dar nu contează ce simt eu, ci ce simt alții și ei nu mă judecă după vorbe, ci după fapte. Dragule, ajută-mă să fiu bună și să pot mângâia pe mulți. Te iubesc. A. a ta.

21 aprilie

Dragule, ieri am fost la înmormântarea Eugeniei D. N-am văzut-o de mulți ani. Am remușcări că nu m-am învrednicit să mă urc până la ea. La telefon avea o voce tânără și era foarte drăguță. Groaznic îmi pare de rău că n-am avut și eu vreo atenție pentru ea! Nimic nu îndreptățește asemeni neglijențe. Intenții bune, câte poftești, dar mă mișc greu. Lume puțină, nici verișoarele toate. Am ajuns cu toții niște insensibili? Ori ne ferim de orice prisos de durere? Ori am ajuns să ne restrângem sentimentele pentru un număr mic de aleși? Nu joacă rol, oare, și hazardul frecvențarilor? Când mă gândesc ce legate eram Tutz și cu mine și ce rar ne vedem acum din pricina distanței.

Plecarea lui Marius la Paris e pentru noi toți un eveniment. Îl așteptăm mâine.

Se întâmplă acum la Londra lucruri importante, după părerea mea. Degeaba face lumea pe sceptica, parcă s-ar jena să mai creadă în mai bine. Greșește. Nu-și dau seama, oare, că prin mult negativism pe lume se creează o atmosferă ne-prielnică păcii? E mult orgoliu jignit în asta. Nu vor să treacă drept proști, drept „guguștiuci” în cazul că e iar o lovitură în apă. Și nu mai vor să-i creadă pe ruși. E ca în povestea lui Niculăiță-minciună.

Nu mai vrea nimeni să-i creadă sinceri. Prudența, firește, e bună, dar neîncrederea paralizează fapta bună.

De ce să nu cred că și rușii s-au convins că sistemul lor e greșit? Adică susțin ei comunismul, dar se leapădă de vechile metode?

De ce să nu cred că e sincer Hrușciiov când vorbește ca la dineul de alaltăieri? M-am surprins gândind că dacă se împacă nu va mai fi pedeapsă pentru atâtea abuzivi. Ei, și?! Nu mi-e destulă pildă pedeapsa lui Stalin, măreață, colosală? Dacă pierea el sub loviturile oamenilor, era o victimă. Acum, când Dumnezeu intervine, se prăbușește cu el un întreg sistem. Nu știu ce am: pic de somn. Am citit aseară cum bea un bețiv. Am scăpat de *Dombey* și aș vrea să mai mă ocup și eu de ale mele și să mai citesc. Traducerea, în condițiile făcute cu noi, e o salahorie. Ar trebui să fie, dimpotrivă, o distracție, un joc. Pic de somn, dragule. Mă culc puțin înainte de dejun. Diseară conferința lui Vianu: Dostoievski. Te iubesc. A. a ta

1 mai

Dragule, azi un 1 Mai ploios, spre bucuria tuturor osteniților. Mi-am amintit un șir de 1 Mai – nu de odihnă – petrecute la Flora cu ai noștri, și pe cel de acum trei ani de la Costești. Și de *le muguet*^{15*} dat de florăreasa de pe Bd. St. Michel acum vreo 43 de ani! Am început ziua prost, cu amețeli, am dormit toată dimineața după ce am făcut camera și m-am îmbrăcat, la dejun am făcut un efort să ies, care a fost bun. Finalul zilei foarte plăcut cu Laura și Liliana, Puff, apoi Marietta și Maricica. Cu oameni de calitate am impresia că se dinamizează atmosfera, deși nu ai de vorbit noutăți, totul, orice vorbă capătă luciu și prospețime. Lucrurile cele mai obișnuite devin vii, înnoite pentru că-s trecute prin viață autentică.

Conferința lui Vianu mi-a plăcut mult, a fost liberă, serioasă și caldă. Îmi pare rău că am plecat imediat și că m-au căutat. Dar tot ce se întâmplă trebuie să se întâmple, sunt sigură că așa este, și totuși fără fatalism.

Am isprăvit pe *Dombey*, mă simt descătușată, dar îmi lipsește, totuși, contactul cu limba engleză și cu acele personaje foarte șarjate și totuși atât de umane și nobile și bune. Aștept acum zile liniștite pentru a pune la punct gânduri de-ale mele. Simt că doresc să scriu, să vedem dacă am și ce. Voi relua pe *Oedip*. Evenimentele internaționale par a se mișca încet și a se

stratifica, pentru noi, schimbări de-abia sensibile și totuși, destindere. Discursul lui Hrușciiov e plin de înțeles. În ceea ce ne privește însă nu văd ce ar anunța vreo schimbare, afară de revizuirea condamnărilor, ceea ce e foarte îmbucurător. Dacă s-ar deschide pușcăriile, cu restul ne acomodăm, mai ales dacă s-ar deschide și granițele. Sunt încă măsuri dureroase, cum a fost zi de muncă de Florii. Dar, fără îndoială, o merităm. Câți din cei ce protestează sărbătoreau cu oarecare evlavie această sărbătoare? Acum îi duc dorul, poate că e o școală, severă, dar dreaptă, pentru neamul nostru.

Dragule, te las. E miez de noapte. Vă simt aproape. Vă iubesc. Te iubesc. A. a ta.

3 mai

Dragoste, sunt complet dată peste cap, ca să zic așa, și totuși sunt foarte liniștită fiindcă știu că Dumnezeu le chibzuiește pe toate. Vestea dată de coana Ana că a aflat că sunt filată mi-a adus tot sângele la cap, dar m-am sfătuit cu tinerii mei vecini și m-am liniștit. Aștept și pe Mariana D[umitrescu] să-i spun și să vadă ea cam ce să credem. Mi se pare caraghios ca azi o biată femeie bătrână, retrasă din lume, care muncește ca să aibă ce mânca, să fie bănuită de cine știe ce! Oare să fi avut Flo dreptate când spunea că cucoana înaltă, frumoasă, la care am fost odată ar fi turnătoare? Dar ce ar putea spune de mine? Că doar ființă mai...

6 mai

Dragule, sunt singură (noaptea de Paști). Tinerii mei vecini așteaptă pe mama lor cu „bucate sfințite” de la Biserica rusă. La mine văd că nu vine nimeni. Am invitat pe tinerii vecini la un pahar de vin și ouă roșii, dar nu vor să vie fără coana Ana.

Maricica pe unde o fi? Copiii sunt la petrecere. *Sunt singură*. În nopți ca asta realizez mai bine cât sunt de singură. O spun fără tristețe, fiindcă singurătatea nu mă sperie, știu că e legea cea mai adevărată, cea mai ineluctabilă a vieții. Nu sunt singură decât cu trupul; spiritul e unul singur și

în el ne confundăm toți. În spirit nu sunt singură! Milioane de stele spirituale își împletesc razele în ceasul acesta. Cine știe câți sunteți acum prezenți aci! În noaptea asta între voi și cei adormiți trebuie să fie o solidaritate poate mai intensă ca oricând. Te aștept. Poate te apleci acum asupra mea și-mi zâmbești mie, maimuței care nici nu mai sunt măcar savantă. O maimuță singură! Cine știe de ce am meritat asta? E pedeapsă? E liberare? Nu mai cercetez. M-am lăsat în grija Domnului. Sunt fericită că m-am putut împărtăși și cu atâți prieteni. Doar ai mei nu fac efortul să înțeleagă ce pierd, rămânând înțeleniți în prejudecăți raționaliste și neîncercând să biruie obiceiul indiferenței. Nu mai pot decât să mă rog pentru ei. Doamne, Cristoase, Mântuitorule, miluiește-te și de ei și de noi toți. Îmi dau seama cât sunt de greoi, de materiali, de înțeleniți, de lipsiți de vibrație, de neactivi! Cum ne putem mântui prin noi, vai de noi! Dacă nu ne abandonăm valului de viață vie ce e Cristos, care ne ridică cu El spre obârșia vie. Doamne, îngăduie să Te iubim, să ne lipim de Tine prin dragoste, ca să ne poți salva! Învață-ne să iubim, Doamne!

Dragule, stai lângă mine, voi, toți dragii, care vedeți Lumina, deschideți ochii noștri orbi din naștere! Vă iubesc. Te iubesc, A. a ta.

12 mai

Citit, dragule, *La revue de Paris*. Marchez unele titluri de cărți.

M.M. Davy: *Essai sur la symbolique romane: XII-e siècle*.

Roger Gadel: *Un compagnon de Socrate. Dialogues sur l'expérience libératrice* (Flammarion).

S.F. Mason: *Histoire des Sciences*.

P.H. Simon: *Témoins de l'homme. La condition humaine dans la littérature contemporaine*.

Edmée de La Rochefoucauld: *Anna de Noailles*. Ed. Universitas.

Léon Bérard, Pasteur Vallery-Radot: *Science et Humanisme*.

Jérôme Carcopino: *De Pythagore aux Apôtres. Étude sur la conversion du Monde Roman* (Flammarion).

Sorana Gurian: *Récit d'un combat*, în *Actualités littéraires*. Janvier – Mars 1956.

Dragoste, Ionel [Sachelarie] a trecut la voi. Am în suflet o mare tristețe și o părere de rău că n-am știut cât e de slăbit, crezând după spusele Mariettei că are nervi, când el nu mai avea putere în el. Aș fi vrut să-l răsfăț mai mult, dar n-aveam cu ce. I-am făcut mici plăceri, el știa că le fac din toată inima, dar sufăr că uneori l-am judecat greșit nu numai în boală, dar și înainte. Părea indiferent, dar era un timid. Cred că sunt omul care i-am dovedit multă afecțiune și înțelegere, dar acum, că nu mai este cu noi, mă doare că n-am putut și mai mult. Mă doare mai ales faptul că a trăit în lipsuri ultimii doi ani. Nu se plângea, săracul, dar îl costa. Și sufăr că a fost ars și că trebuie să fi suferit sufletul lui cumplit. Poate că a fost ultima și definitivă purificare. Rog pe Mântuitorul să-l ia la El, în lumina Lui, fiindcă se apropiase atât de adevăr. Am convingerea că a meditat enorm și că a plecat cu o imensă bogăție lăuntrică, și doar cu asta se trece în veșnicie. Ionel dragă, tu știi cât de drag îmi ești și cât îți duc grija în călătoria ta de acum. Stello, Colea și Mircea sper că te călăuzesc. Îi rog, și rog pe Sf. Paraschiva dar mai ales pe Sf. Fecioară să te ia în brațe. Dragă Ionel, voi avea grijă să mă rog zilnic pentru tine și să se facă parastasele cuvenite. Dacă poți, vino și cere-mi ce-ți trebuie. Dacă nu poți, să mi-o comunice Stello. Dragule, Stelule, aibi grijă de bietul Ionel și voi, Viorica și Anna.

Marietta mi se pare exagerată în calmul ei. Fuge de durere, se amăgește. Nu vrea să primească tristețea, se silește să fie prea normală. Poate este și o destindere după atâta oboseală. E și revoltă contra lui Dumnezeu care se manifestă ca frivolitate. *Elle crâne, mais comme un enfant.*^{16*} Copiii s-au purtat splendid. Îi iubesc și mă bucur pentru ei și aș vrea să fiu mai des cu ei.

Și „copiii mei” s-au purtat splendid cu mine. A fost imposibil să-i mai refuz. Am primit, dar m-am angajat să scriu în schimb. Am impresia că voi, de-acolo, mă protejați. Ionel dragă, tu vrei să arăți că-mi mulțumești?! Am impresia că e o coincidență, ca și pachetul Mariettei. Dragii mei, vă las, aș vrea să fiu sigură că sunteți împreună. Veniți în vis. Vă iubesc din toată inima.

Dar, Stelule, sunt a ta. Te aștept.

21 mai

Dragoste, mă simt colosal de obosită. Stau lungită. Am vorbit prea mult, am văzut prea multă lume, prea sunt obosită de o milă mare, mare. Tu mă înțelegi. Azi, la slujbă parcă m-am liniștit în privința lui Ionel, am impresia că el a trecut în sfera luminoasă, poate că și doarme. Tot mă tem să nu sufere din pricina arsului, dar nu pot crede că Tatăl tuturor nu are milă. Cred, dimpotrivă, că a iertat tot ce a fost omenesc și că Ionel, înseninat cum era la sfârșit, doritor de „dincolo” își are un loc frumos. Tu și Colea și Anna și poate alții, ajutați-l să se orienteze. Sunt extenuată. Aș vrea să mă liniștesc și să pot lucra. Dragule, vă iubesc, sunt cu gândul la voi. Fiți și voi lângă noi. Te iubesc. A. a ta.

30 mai

Dragoste, trec zilele, triste și fără bucurii. Primăvara e frumoasă și lungă datorită ploilor. Lume se perindă zilnic la mine, Marietta e agitată, *désemparée*^{17*}.

Dragule, e noapte. A fost aci Anny Cămărășescu cu care am avut o bună conversație despre spiritualitate. Târziu au venit Marietta și Atis. Marietta, îndârjită, se simte tot timpul blessată^{18*} de copii, cu sau fără dreptate. E într-o pasă de egoism și de nevoie de independență explicabilă, dar nu cred că e bine. Dejun la Cora cu copiii. Greg pleacă la Paris, Marius la Constantinopol și Weimar. Pleacă mulți. Am sentimentul că e o mare destindere. Majoritatea celor cu care vorbesc fac pe scepticii, nu cred.

Dar eu cred în hotărârea oamenilor de a ieși din constrângere și anxietate, de a se îndrepta spre o adevărată pace. Sunt tristă în fundul sufletului, îmi lipsește Ionel. Tot îl caut în scaunul lui, cu privirea spre depărtări, mulțumit când veneam să-i mai țin de urât. Ce rău îmi pare că n-am fost zilnic ultimul timp. Dar el nu mai avea interes pentru viață, era desprins. În ziua de Paște m-a frapat asta. Păcat de mintea lui atât de clară, pătrunzătoare și frumos mobilată. Și ce gust avea! Nu mai pot fi liniștită până nu voi avea certitudinea că e cu tine, că sunteți plini de bucurie, nu mai sunt cu totul atentă aci, la viață. Te las ca să citesc din Ruysbroeck. Caut, caut, caut registrul vostru. Uneori cred că nu mai am rost pe aci. Dragoste, vă iubesc. O simțiți? Dați-mi gânduri și simțiri clare și bune și alinătoare pentru cei ce au nevoie de sprijin. Te iubesc. A. a ta.

31 mai

Chéri, il fait beau et je suis triste. Vous me manquez, mes chers d'autrefois. J'ai déjeuné chez Mariette. C'est curieux comme elle change. Je savais bien qu'il en sera ainsi. Valérie voudrait s'habiller – elle voit bien que s'est bête d'amasser de l'argent mais elle ne peut se décider au geste de la dépense. Maricica est dans une bonne phase psychique, mais sa santé m'inquiète. Un beau voyage en Occident lui ferait tant de bien. À nous tous peut-être. Je me demande ce qui pourrait encore m'enthousiasmer. La mort de Ionel m'a terriblement attristée – je la vois comme une preuve palpable d'une destinée qui nous échappe. Il n'a pas pu obtenir sa pension qu'au dernier jour. Il n'avait pas le sou. Marietta m'a dit qu'il lui arrive de l'argent – des paquets –, tout s'achemine maintenant vers le mieux. La situation internationale aussi. Il y a dans l'air de l'espoir. Je ne sens plus le besoin de voir et d'entendre théâtre, musique. Je crains que c'est le renoncement de la vieillesse. Si je ne suis plus bonne à rien ici – mais peut-être me faut-il cette épreuve aussi. Je me sou mets.

Il y a en moi un mouvement de retraite de la vie. Acceptons. On verra la suite. Mon chéri, je t'aime. Pauvre Michel! Puff a passé chez moi m'apportant des nouvelles très inquiétantes. Qui sait ce qui attend ces pauvres amis – ce serait terrible! Feriți-l voi, săracu. Noémie Rosetti est partie brusquement. Je la connaissais peu – elle faisait très dame. Où s'en vont-ils tous? Que deviennent-ils? C'est l'unique problème qui me préoccupe effectivement. Je vous aime. Ne nous abandonnez pas.

Je t'aime définitivement, ton A. ^{19*}

2 iunie

Pui mic, vin de la parastasul lui Ionel de 3 săptămâni. Am fost doar cu Marietta Carpăn. Slujbă lungă, dar frumoasă, și câți oameni nenorociți îmbulzindu-se la colivă! Lume foarte bună printre ei, săracii! Dragule, poate că aceste lucruri or fi perimate, cum socot surorile mele, dar eu văd că-și au rostul lor mai mult ca oricând.

Ieri vizita E.Br., cu Lulu, Marietta, Maricica. Simt că-mi trebuie puțină singurătate. E.B. are în ea o agitație bine strunită, e drept, dar se simte.

Nesiguranța asupra soartei lui S.B. îi dă un fel de vibrație care te scoate din liniște. După cele spuse, parcă cred și eu că S.B. n-a murit. Ar fi o minune. Dar nu e imposibil, veștile internaționale tot așa de *shillernd*^{20*} – *à quoi s'e tenir?*^{21*} Dragule, doresc puțină bucurie și în loc de asta mă copleșesc tot tristețuri! „Soro, ar zice Ionel, de ce te lași?” Iar chemare la un parastas! La doamna Soare. Mă voi defula, că mi s-a urât numai cu moartea. Iertați-mă, dar, vă rog, dați-mi și alte vești. Simt că mă afund în tristețe, *je regimbe*^{22*}. Voi știți ce e viață vie, lumină nesfârșită, de ce aș vrea viață de asta, de aci? Dar pesemne nu am istovit încă nevoia de cele pământești când sunt frumoase. Dragule, sunt o păgână, sau simt eu tocmai foarte creștinește? Am nevoie de bucurie! Nu mă certați, dați-mi mai bine o veste foarte, foarte bună.

Dar nu vă osteniți cu nebuna de mine, aș fi fericită, numai dacă v-aș ști pe voi în bucuria și lumina veșniciei. Vă iubesc, dragii mei! Stelule, dragoste! A. a ta.

12 iunie

Dragoste, sunt iar bolnavă, de data asta m-a cam speriat oboseala inimii. De duminică dimineață stau lungită, din sfatul lui Nelly Voinescu, care s-a speriat serios. Recunosc că de data asta am avut angoasa că se apropie sfârșitul. Sunt tot timpul persecutată de vise sumbre și care-mi vorbesc de moarte. Mă scrutez bine: sunt tristă. Îmi fac socoteala a ceea ce ar mai putea să mă aștepte în viață, fără a putea găsi ceva prea atrăgător, dar gândul morții mi se pare atât de trist și, cu toate închipuirile despre o lume mai frumoasă, nu izbutesc să mă bucur de ea. *Un tiens vaut mieux que deux tu l'auras*.^{23*} Sfârșitul lui Ionel m-a întristat îngrozitor. Ar fi trebuit numai un credincios, cum pretind eu că sunt, ar fi trebuit să-i zic o încurajare și perspectiva de a fi cu voi o mare bucurie! Da. Firește! Dacă credința asta ar fi o certitudine! Și trecerea *graniței*, de aia mă tem. De n-ar fi prea grea! Am citit și cartea lui R. Mallet: *Une mort ambiguë* care m-a întristat. Cum e posibil ca oameni de acea mare anvergură să nege total un dincolo? El, Gide, rămâne în îndoială, dar Roger Martin du Gard? Nu pot înțelege decât când mă gândesc la lupta aprigă la ei cu credincioșii. Sunt un fanatism și o lipsă de indulgență la ei pe care noi nu le cunoaștem, mulțumim lui

Dumnezeu! O fi slăbiciune din parte-ne și lipsă de convingere și incultură, dar sunt mai multă omenie și creștinătate. Am citit și Anouilh și Françoise Sagan. Desigur că este greșit să judeci mentalitatea unei țări după așa ceva. Totuși, marele succes al acestor scrieri ca și cel al operelor scriitorilor noștri de acolo, cu conținuturi foarte nihiliste, după câte aflu, dovedesc că oamenii tineri de acolo sunt dezamparați. Conversația cu ai noștri, cu Nelly chiar, mă încredințează că e un „la ce bun” în aer, catastrofic. Dragule? Care e pricina și cum se poate remedia? Eu le tot spun că sunt lipsa de infinit, lipsa de credință într-o altă lume, lipsa de credință într-un Dumnezeu în care toate Idealurile își găsesc un rost. Ei vizează prea scurt, li se întorc arcurile înapoi. Compar cu catastrofa din timpul Umanismului sec. al XIII-lea. Dar atunci au fost oamenii scoși din echilibru prin descoperirea Infinitului, oare acum reintrarea în finit îi încurcă? Cum? Azi când infinitul este și în atom? Oare nu suntem, dimpotrivă, victimele unui Materialism acut care ne întâmpină nu numai în teorii, dar mai ales în practica unei vieți prea ușor satisfăcute? Par caraghioasă să aplic asta la viața noastră, a celor de la noi, cei lipsiți uneori de cel mai elementar confort, cei supramunciți. „L’homme est-il humain?”^{24*} se întreabă Ramon Fernandez într-o foarte lucidă previziune – sau viziune.

Avea dreptate. Tristețea, lipsa de sensuri superioare dovedesc o subumanizare. Lupta prelungită cu monstruozitatea războiului, revoluției, urei de clasă, spaima de tortura închisorilor, lupta cu foamea și nesiguranța, toate astea au obosit aci pe oameni, dar dincolo? Și acolo, poate, lupta cu greutățile vieții, spaima unui nou război au scos din bucuria adevărată de a trăi. În Renaștere: spaima de Infinit, delojarea^{25*} omului din locul lui adăpostit sub cerul finit, hărăzit lui de un Tată iubitor și grijuliu. Poate că acum îl chinuie aceeași *Nesiguranță*. *Il vit trop dangereusement – ce n’est plus à sa mesure. Certes! C’est pour avoir dépassé notre mesure, ici comme là bas, que nous sommes des êtres malades. L’orgueil du pouvoir humain d’une part, de l’esclavage des masses d’autre part, de la mort infaillible, seule certitude – tout cela doit rendre ou fou ou désespéré. L’homme peut aujourd’hui des choses immenses, mais la mort ne doit que l’effrayer d’avantage, elle, contre laquelle il ne peut rien!*^{26*}

[...] Dar de ce caut cauzele? Ca să găsesc leacul. Le trebuie țeluri și nu din cele prea ușoare și apropiate. Le trebuie țeluri, nu ambiții numai, le trebuie *dor*. Dacă copiiiăștia ar prelungi dorul, ar depăna dorințele până a le

face dor, le-ar fi mai bine. Din păcate își întrețin setea bând prea repede, fără să știe nici măcar ce beau.

Dragule, a fost acum pe aci Flo. Se pare că a murit Petru Groza. Nu-l cunosc, dar îmi pare rău, fiindcă lui îi datorez libertatea. El a scos și pe altele multe. Nu i-am mulțumit direct, dar m-am rugat pentru el. Îmi pare rău că nu am exprimat mulțumirile mele, din timiditate, din nevoia de a sta la o parte. Aș dori să nu fie adevărată vestea. Se lasă seara. Nu știu nici eu ce vreau. Am impresia că-mi pierd vremea. Ce doresc? Imposibilul: să fiți iar toți cu noi, să fim iar tineri, să întrebuițăm viața mai bine decât am făcut-o. Dar puteam? Așezați în mediocritate, într-o țară mică, fără atmosferă culturală prea intensă, handicapați de lipsa de avere, înzestrați cu un spirit critic care ne împiedica să ne credem, ca alții, mai mult decât ce eram; cu un simț al ridicolului care ne oprea de la gesturi care, pe alții, i-au înălțat; săraci și mândri și cu idealuri înalte culturale, modești. Tocmai din cauza asta. Trebuie să recunosc că, dintre noi toți, eu am fost cea mai răsfățată. Am un nume, un renume în multe conștiințe de intelectuali. La drept vorbind nu-l merit decât pentru purtarea mea. Poate și pentru gândirea mea clară, justă, obiectivă. Tu spuneai că sunt un cap filozofic, tu spuneai „singurul” la noi. Dragule, dacă aș ști sigur că am făcut bine celor care m-au apropiat, aș pleca liniștită. Îmi închipuiesc că aș mai putea fi de folos îndreptând, ținând pe calea dreaptă. Dar poate că sunt prea bătrână pentru așa ceva. *Je résigne mon sort à Dieu.*^{27*} Dacă trebuie să mor, vă rog, ajutați-mă să trec ușor, fără teamă. Vă iubesc. Te iubesc. A. a ta.

Adaug ceva. Îmi pare bine s-o văd pe Maricica mai liniștită și lucrând frumos. Ce păcat că nu-i place mai mult E.L. Am impresia că el o place. Simt nevoia acum, după plecarea ta, Ionel dragă, să văd înfiripându-se căsnicii noi în familie. Dar ce știm noi, cei de aci? Soarta fiecăruia e hotărâtă. Cazul Nanei e izbitor. Ce bucurie a deșteptat în Mariana! Ce bucurie adâncă, fiindcă vedea aci, cu drept cuvânt, mai mult ca un simplu sentiment puternic. *E o soartă* care leagă oamenii. Aștept desfășurarea. Te las. Cred că a sosit cineva. Te ador. A. a ta.

23 iunie

Dragule, azi a fost parastasul de 6 săptămâni pentru odihna lui Ionel. Cum e Sâmbăta Morților a fost o mare afluență, zeci, poate o sută de colive, îmbulzeală. Mi-a părut rău că nu a fost solemnitatea pe care o așteptam. Trebuia amânat pe săptămâna viitoare; dar la Dumnezeu nu contează aceste considerente cam mondene. La cimitir a fost reculegere. Dar, drept să-ți spun, cutia...

27 iunie

...Am fost întreruptă, dragoste, când scriam data trecută. Vreau să notez aci și ședința la Institutul de arte, în care a făcut Maricica comunicarea despre Istoria artelor medievale în Roma. A fost o comunicare cu ținută academică, a fost gândită, clădită, și îngrijit scrisă. Am fost nu doar mândră, am fost satisfăcută în așteptările mele. Poate că s-a amestecat în simțământul meu de bucurie maternă și eul de compensație. Mă simt atât de umilită, de dată la o parte, pe un țărm obscur, de valurile puternice ale lumii noi, sunt atâtea nume absolut necunoscute printre liderii culturii noastre, încât succesul Maricichii, al copilului nostru, e ca un act de dreptate și către mine, acordat de soartă. Ce n-am izbutit eu va izbuti ea! N-a fost fericită ca femeie, dar cred că-și va lua revanșa în carieră. Și-a găsit echilibrul, și-a găsit un țel care merită să-i concentreze atenția vieții. Nu mai mi-e grijă de ea acum. Și Jean Paul e consolidat în menirea lui. În fond nu mai sunt necesară pentru „copiii” mei, nici chiar pentru cei ca Rory, Mircea, Mariana, Flo, care ar vrea să mă facă să cred că au nevoie de mine. Nu. Nu mai au. Lumile noastre s-au despărțit. Sunt trecutul. Ieri Evelyn Gruia și Emil Botta pe stradă, emoționați, îmi cereau să scriu, să-i călăuzesc.

Da. Poate că aș mai găsi puterea de a limpezi sufletele în jurul meu. Dar nu știu de ce gândul că voi muri curând mă paralizează! E în mine o tristețe pe care nu o pot birui. Sorocul e iar pentru vineri, 29 iunie. Să spun că am ce regreta pentru mine personal? Poate că am dorit să văd mai multă dreptate și adevăr în țara asta, poate că m-am iluzionat copilărește că se va împlini încă sub ochii mei. Dacă plec înseamnă să plec ca un om învins, nu doar în viața lui personală, dar în cele mai scumpe credințe ale lui. Vreau să mă conving că planurile divine sunt, totuși, spre adevăr și dreptate, că viața nu e zadarnică și că jertfa ei poartă roade. Dar nu mă pot dezbăra, de la

moartea lui Ionel, de simțirea inutilității mele. Constat că cei oportuniști nu doar că reușesc în viața lor personală, dar – și asta e lucrul dureros pentru mine – că ei împing lumea mai departe! De bine, de rău, construiesc lumea cea nouă. Pe când noi, cei cinstiți, consecvenți, veridici, suntem tot mai mult îndepărtați de realitate. Credeam că *exemplul* unei vieți integre este de folos, că are o înrâurire asupra celor mai tineri, că îi va crește. Dar e o naivitate s-o mai cred, de vreme ce marea imensă a oamenilor noi, care n-au habar de existența unor obscuri și uitați bătrâni, această mare mulțime de valuri agitate e mânată de forțe mult mai puternice decât pot izvorî dintr-un biet exemplu de viață modestă. Am contat noi, cei consecvenți, cu dimensiunile sociale pe care le-am cunoscut noi, dar acum sunt malaxate mase imense de oameni care niciodată nu vor fi atinse de exemplul nostru. Poate că, dacă intram în arenă și noi, acțiunea noastră era mai eficace. Dar, iarăși, intrând în arenă, nu eram siliți la compromisuri? Am fost un *lux* în viața multora pe vremuri, azi nu mai sunt nici lux, nici necesitate. Am acceptat de câțiva timp smerirea astfel a celor mai nevinovate pretenții. Știu că nu mai însemn nimic în lume. Oare însemn ceva în Realitatea spirituală, cea metafizică? Om vedea! Nici măcar revoltă în cazul unei eventuale mistificări! Că am pierdut viața, de asta nu mă îndoiesc. Am pierdut tinerețea, netrăind-o cum se cerea. Am pierdut căsnicia, lăsându-mă robită de principii. Am pierdut până și meritele durerii, pentru că am trăit-o chinuită, plânsă, străpunsă de regrete. Nici măcar ocazia ce mi se oferea în pușcărie, a eroismului, n-am trăit-o cum se cuvenea! Am avut o ținută lăudată de toți, dar în sufletul meu eram o revoltată și o chinuită de dorul libertății. Dragule, când mă privesc, nu constat în mine decât „un contrafason” clasa a doua! Clasa a doua, puică! Și săracă și pârilită și bătrână în înfățișarea uscățivă și părul sărac și alb. Atâta ratare mă face să cred că am fost totuși o stofă bună, dar căreia i-a lipsit o putere esențială: curajul de a răzbate, de a jigni la nevoie, pentru a înainta. În fondul fondului: *fin de race*^{28*}.

Să spun că vreau să mor? Nicidecum. În virtutea unei esențiale inerții din mine, aș vrea să continui. Dar slăbește tot mai mult în mine credința că aș mai putea fi de folos. Acum trei ani, mă ținea vie și în putere credința că mai pot fi de folos. Voi mai putea trăi, fără această credință? În ultimul timp mă simțeam necesară pentru Ionel și Marietta. Acum, când sper că Marietta se va putea gospodări singură, nici măcar acest rost umil nu-mi mai rămâne! Dar nu vreau să mă las târâtă pe povârnișul ăsta atât de trist, de o tristețe

săracă, uscată, de dâmb pustiu, de șanț fără iarbă și fără flori. Nu vreau să mă las târâtă în asemenea umilință neghioabă, fără putere creatoare în ea. Nu e adevărat că sunt așa cum mă simt acum, în momente de oboseală! Știu că am în mine o putere creatoare, am irosit-o, se poate, dar o am și ea nu se ostoiește, măcar că nu se mai exteriorizează! Doamne! Iartă-mă că din trufie omenească umilesc făptura *Ta* în mine!

N-oi mai putea scrie, n-oi mai putea vorbi ca altădată, dar mai pot *trăi* limpede, mai pot gândi limpede. Te pot *crede* tare pe *Tine*, cauză și rost al lumii, Doamne! Ce năroadă sunt de mă las abătută de tristețe, de gândul morții! Căci în realitate Moartea e cea care, dacă, aparent, nu mă înspăimântă, totuși mă obsedează. Dar nu cred într-un sfârșit, cred într-o *trecere*. E o angoasă, firește, legitimă, înaintea unei călătorii, dar nu vreau să-mi stric călătoria cu asemeni simțiri. Cred în făgăduința Mântuitorului, cred că sunt mântuită! Cred.

Oricum ar fi, tu, nu mă părăsi. Ajută-mă. Voi toți, ajutați-mi să trec ușor, ca Ionel. Ce proastă sunt să mă întristez, când s-ar putea să vă regăsesc pe voi. Îmi e milă de fete și de cei ce mi-ar duce dorul. Și aș mai vrea, totuși, să mai văd locuri frumoase, aș vrea să mai trăiesc. Să spun: *Vreau?* Crezi tu că asta ne ține în viață? Da. Vreau. Dar, tu, ajută-mă.

Vă iubesc teribil, aș vrea să vă știu lângă mine. A. a ta.

31 iulie

Dragoste, nu mai scriu aci pentru că mă simt tot mai desprinsă de toate. Parcă nimic nu mai are importanță, pentru că nimic nu mai are un sens. Spun: *sens*, adică *realitate* pentru mine. Am iar impresia că plutesc între vis și realitate; pesemne că mă golește de vlagă căldura năprasnică. Trec zilele fără noimă, fără să mă simt obligată față de ceva. Mă refugiez în credința că e o viață dincolo de asta și numai crezul ăsta mă face să respect aiureala prin care trec aci. Tot mai multe tristeți și lipsuri și caractere ce se clatină și oameni care nu au învățat nimic, și care nu sunt decât dorinți vane și multă goliciune și multă – am uitat cuvântul – ah da! vulgaritate.

Ce aș vrea? Un singur lucru și totul ar căpăta iar viață și rost pentru mine: aș vrea să *știu sigur* că ești, că *sunteți* undeva. Simt tot mai dureros lipsa lui Ionel. Parcă sunt acum și mai departe de voi, parcă voi v-ați îndepărtat și

ne-ați lăsat în golul ăsta al vieții fără răspundere materială. Oare cu atât mai mult crește răspunderea spirituală? Vorbeam aseară cu Claude P. – e sever cu noi românii fiindcă ne lipsește această dimensiune. Are dreptate. Simt și în mine cum scade tensiunea spirituală, cum mă las să trăiesc lăbărțat, superficial, pasiv. În zilele acestea, chestia Suezului frământă omenirea. Înțeleg. Mișcă în mine un interes parcă, dar mă întristează lipsa de încredere din toate părțile. Cu cine vorbești, te dușează cu un zâmbet sceptic și nimeni nu mai crede în nimic. Mă scol împotriva acestei *leni*, căci e lene să nu mai sperî. Și am impresia că situația e influențată și de puterile spirituale. Noi parcă tot tragem în jos aceste puteri, le împiedicăm să lucreze. Din cele citite e vizibil că Nasser contează pe puterile poporului lui, nu doar materiale, ci morale, pe care le opune unui fel de supraprudență a adversarului. *Qui risque gagne!*^{29*} E de văzut acum dacă Europa occidentală și America sunt încă în stare să ție piept voinței tinere, nechibzuite poate, dar hotărâte a Orientului. Orice s-ar zice, averea e o povară! Te ține legat de trecut, de obiceiuri, de confort. Poate că sărăcia este izvor de curaj și de risc. Se zice că nu, dar dacă privim în istorie, schimbările nu vin de la cei îmbuibăți! Pașoptiștii noștri erau tineri și dintr-o țară săracă. Îmi pare rău că cei luminați ai noștri sunt tot mai slabi fiindcă nu știu să renunțe la bunurile materiale.

Dragoste, de ce nu am acum 30 de ani? Ajută-mă, te rog. Dă-mi puterea de altădată. Inspiră-mă să scriu. Nu mă lăsa să lăncezesc. Fă-mă să mă adun și să gândesc just, clar, obiectiv, să nu mă mai las clătinată de moliciunea și scepticismul multora. Viitorul va fi ce vor face tinerii din el. Mă întreba deunăzi Andrei ce trebuie să facă în mijlocul unei societăți delincvente, în care se minte și se fură nerușinat. I-am răspuns, *să nu mintă și să nu fure. Coûte que coûte.*^{30*} Și să-i crească în jurul lui pe cei mai tineri. Mă bate gândul să cer tuturor din jurul meu să crească pe unul, doi, trei tineri în acest sens, să renunțe de a fi „deștept, prudent, șmecher”, cu riscul cel mai mare. Trebuie începută odată o campanie pașnică, dar energică pentru creșterea oamenilor. Dragule, îți scriu și pe măsură ce stau cu tine de vorbă, simt că-mi crește energia. Ajută-mă, căci de la tine îmi vine acest gând energic. Acum te las. Vă rog, veniți în vis, să vă simt prezența, care-mi va da putere. Vă iubesc teribil. Râdeți? Ce fericiți eram pe atunci. Vă rog, lăsați-ne să vă simțim prezența, atunci vom fi tari, în stare de mult.

Te ador, Alice.

Dragoste, e cald, e zăduf și e acalmie, cel puțin la suprafața evenimentelor. Suezul ne-a agitat câteva zile, dar nu mai e în nimeni – din cei ce cunosc – energia de a-și închipui că ar porni o lamă de fund să schimbe monotonia suprafețelor. *À la grâce de Dieu!* Tot mai adânc și sincer abdic de la propria mea judecată și las să se desfășoare realitatea după legea ei, și eu o voi primi sau refuza, după cum îmi convine sufletului meu. Dar anticipări, afirmări peremptorii stil Valérie – și stil eu, altădată –, de astea m-am lăsat. Că doar nu am nici o putere asupra evenimentelor. Poate că păcătuiesc spunând asta, cel puțin păcătuiesc împotriva concepției mele vechi că gândul nostru, al fiecăruia, are putere de realizare! Poate că apatia mea, ca a celor mai mulți, e vinovată de mersul lucrurilor. Știu. Ar trebui să fiu mai activă, nu pasivă, dar n-am putere să mai clădesc cu nădejdea o lume mai dreaptă. Mi-au slăbit resorturile intime. O simt ori de câte ori nu mai mă indignez, ca altădată, ori de câte ori *primesc* totul pe suprafața albă și netedă a conștiinței, fără să mă revolt, poate chiar fără să mă mai mire nimic. Am îmbătrânit, Stelule dragă. O constat în lipsa de curaj de a schimba, fie chiar dispoziția mobilelor în cameră.

Dragule, am vorbit acum cu Valérie la telefon. S-a rezumat la plecarea Maricichii. Sper că va simți, până la urmă, că e bine pentru fată să facă această călătorie de studii, colosal de importantă. Cred că și eu aș fi mulțumită să pot pleca, fie chiar și mai aproape. Dar ce să vorbim zadarnic? Nu mi-a rămas decât o singură plecare, a mare, *et je m'en donnerai là-bas, chez vous*^{31*}! Am să fac târcoale întregului univers solar! Râzi? Tare mi-e dor de tine, Stelule, și de Ionel. Tu îl ajuți să se adapteze, nu? Oare vă întâlniți și cu Colea, oare cum e pe acolo? Doamne! Dacă aș avea *siguranța* că mai este alt soi de existență, nu m-aș mai sinchisi de nici o greutate. Uneori, tot ce se întâmplă pe aci îmi pare că sunt fapte diverse într-un mușuroi de furnici! Când izbutesc uneori, rareori, să mă rog intens, adică *să simt* prezența cealaltă, atunci mă simt ușoară ca un fulg. Aș vrea s-o pot convinge și pe Valérie să nu mai fie negativă, să înțeleagă că toate au un rost pe lumea asta. Uite, în dimineata asta, mă simt bine, liniștită, tu îmi zâmbești din cadrul de pe birou. Aș putea muri ușor, numai să nu-mi fie frică, și de n-ar fi toate negrețele de circumstanță! Vreau bucurie. Nu mai am curajul să cer nimic după capul meu, Stelule drag, fie voia lui Dumnezeu!

Oare asta nu o fi lene? Oare? E drept că m-am topit cu totul de căldură și de monotonia vieții mele. Am citit cu entuziasm Stendhal. Mă transportă

departe. De ce nu am curajul să fac tot posibilul să mă duc 7 zile la Constanța? Poate în septembrie, am atâta dor de mare! Mi-e dor de locuri frumoase. Cu o mașină aș face turul țării. M-aș duce la Mănăstiri, la munte, la mare, pretutindeni! Aș pleca! Aflu ce bine se simte Ion Marin la Bellona^{32*}. Simt furie pe mine că n-am fost în stare să fiu lichea!

Mais trêves de tout cela. Chacun son sort, d'après sa propre nature. L'on est honnête pour soi et parce que l'on est né comme cela. Il y a de la fierté et de l'orgueil, je ne le nie point, mais personne que moi n'en est responsable. Certes, je n'attends plus la récompense sociale, je suis de ceux voués à l'oubli. Je ne crois même pas que Dieu récompense de cela, il ne se mêle pas de ces bagatelles terrestres. Il faut que j'accepte mon sort comme étant le mien, dû à ma nature. Bonne ou mauvaise, juste ou pas – telle je suis. I am what I am.^{33*}

Orgoliu? Daaa! Dar nu de ăl de la Lucifer, fiindcă nu mă răzvrătesc împotriva lui Dumnezeu, ci cred că-L servesc. Pui mic, drag, îmi e foarte dor de tine. Nu îndrăznesc să-ți cer un semn al prezenței tale și totuși! Dă-mi unul care să nu te obosească. Uite, trimite pe cineva cu o veste bună la mine. De exemplu pe Maricica, să vie pe neașteptate în dimineața asta, să nu-mi ceară banii ei, dar așa, să vie să stea de vorbă. Dragoste, încerc.

8 octombrie

Dragule, în astă-seară se împlinesc 16 ani de când ai plecat. Era să scriu de când m-ai părăsit, dar știu bine că ai stat mult lângă mine și m-ai ocrotit. Și acum, când te chem urgent, te simt lângă mine. Nu mai scriu cu lunile aci. Lipsă de timp? Nu. Lipsă de interes pentru întâmplări. Afară de întâlnirea cu doamna Parhon, apropierea prin mijlocirea ei de Apus, afară de unele nădejdi fugare, fiindcă veșnic dezamăgite, viața cea de toate zilele! Cu soare și căldură bună, cu un zâmbet în aerul plin de praf, dar și de vară. Și un sentiment de dezlegare. Dar și unul de inutilitate a mea aci, și o silă de mine, de capul ăsta de hoască bătrână!

Am fost la tine azi, și la 19 septembrie. Când vă iau la rând pe dragii mei, cu floricele și lumânări, mă surprind uneori indiferentă pentru că *nu cred* că

sunteți acolo. Plec cu voi de la unul la altul, vă aud glasul, vă văd zâmbind. Cum vorbeam azi cu Mariana, suntem atât de sceptici tocmai cu privință la ceea ce este, desigur, lucrul cel mai sigur. De prea multe percepții, pierdem pe cea mai necesară. Sunt incapabilă să trăiesc unitar, *ich flackere*^{34*}! Atenție labilă, suflet instabil, tot mai puțin realizat. Sunt foarte puțin interesantă, o simt tot mai viu și mă întreb de unde puterea de a atrage oamenii! Poate din pricina chiar a simțământului meu care mă face obiectivă, depărtată de mine! Un singur progres: nu mă mai îngrijorez de lipsuri, simt că și fetele au ajuns aci și că nu mai sunt obsedate de grija banilor ca altădată. Azi au fost aci Coca, Colea și doamna Dragu, Christina Br. și Jean Paul, Marietta și Aurora. Numai ea a venit sigur pentru această aniversare. Am vorbit multe și de toate, am și râs, și mă gândeam, ca și acolo, la tine. Ce bine că *asta* nu mă mai pândește! Doamne, dragule, ce curios e sufletul nostru! Sau poate pentru că, deși rațiunea face pe grozava, intuiția mea că ești prezent e mai puternică? Te-am ținut în gând la curent cu bucuria de filmul *Marile Manevre*. Nu știu de ce te-am asemuit cu unul din acei tineri – civilul – toată atmosfera te-ar fi încântat. *Tu en étais, chéri!*^{35*} Nu mulți au prins fondul adânc al filmului. Cum se potrivește sonetul tău *Aventura* cu el! Gérard [Philippe] și Michèle M[organ] ne sunt prieteni. Am alergat după ei ca atare. Seară la Nellu foarte, foarte simpatică. Miza are mare talent. Ieri la nunta lui Mihai Ștefănescu, nunii fiind Mariana și Ion Murnu, mi-am amintit de ziua când am fost și noi nași. Ce fericiți eram, Stello meu drag! Te las. Am atâta de lucru mâine. Dejunul ieri la Alex și Marioara [Nasta] – 70 de ani ai lui. Emoționant. Copiii de o duioșie binefăcătoare. Buni copii, buni părinți! Ține-i, Doamne! Dragule, dragule, dragule, te iubesc. A. a ta.

15 octombrie

Dragule, ieri, Sf. Paraschiva mi-a amintit de ziua ei din 1938, ziua când mi s-a oferit apartamentul acela frumos în blocul Malaxa. Mi-am amintit ce emoționată eram când ți-am comunicat vestea în colț, în fața casei lui Valérie, și ce seară fericită am petrecut cu toții la ea. Sf. Paraschiva m-a protejat și la Costești, m-a scos din necaz după rugăciunile făcute de dra Barbara la racla de la Iași. Ieri, în Biserică, mă simțeam atât de ușoară, atât

de liniștită, de încredințată de prezența voastră, a celor dragi, invizibili în jurul nostru.

Dejunul la Aurora, cu toată familia, sărbătorind întoarcerea lui Nicu din Italia și 6 ani de căsnicie a copiilor, a fost minunat. Parcă ne-a adus Nicu aer curat și nădejde, pe lângă o mulțime de lucruri frumoase (mie un fular foarte elegant). Erau și Linca, cu Buby și nașii copiilor și mama și surorile Sorinei și Radu și drăguții de Finați. Erau majoritatea cei tineri și asta da atmosferei o tonalitate de nădejde. La 7 seara am asistat la nunta fiului Rodichii și a generalului Stoica – *tout Bucarest!* Cucoanele toate – sau multe – cu pălării cu *voilette*, dar restul de rechiziție. Ca și la Marietta Guetta, sâmbătă seara. Și acolo a fost foarte plăcut. Zecchi a cântat puțin, dar splendid la pian. Și acolo am râs cu toate de garderoba împrumutată. Numai Cella Siegfried era posesoarea a tot ce purta și era foarte elegantă. A fost mult *Galgenhumor*. Iar eu umblam ca pe catalige pe propriii mei pantofi de acum 18 ani!

Azi muncă intensă stilizând a doua oară pe *Dombey* – vina e a mea, a slăbiciunii mele, pierd zilele frumoase de toamnă stând ceasuri în șir la birou. Seara mare bucurie: m-am dus cu Mar. la Virginica să auzim pe David Oistrach. E formidabil nu numai ca tehnică, dar și ca sunet și sensibilitate. Am plâns de dorul altor vremi, de dorul lui Enescu, dar și de un dor năprasnic de ducă. Stelule drag, voi mai fi eu în stare să revăd Franța și Italia și Germania? Azi am fost tristă, tristă foc, simt că viața mea nu mai are rost. Vestea dată de Siegfried că „voi fi invitată să vorbesc de Montaigne” m-a înfricoșat. Nu, nu, nu. *Il ne faut pas se survivre!*^{36*} I-am spus-o în fața tuturor. Oare a înțeles? Dar în mine s-a cutremurat ceva la gândul să mă urc iar pe catedră, dar nu acum, nu vreau, nu pot acum.

M-am rugat eu, la Biserică, să mă cruce Dumnezeu de această ispită. Dragoste, e târziu și creionul s-a tocit. Te iubesc. A. a ta.

17 octombrie

Dragule, am avut azi o mare bucurie, am văzut expozițiile *Mirea și Anghel!* Când am intrat la Mirea, mi s-a umplut sufletul de lumină! E un colorist strașnic. Îndrăzelile lui sunt izbucniri organice, nu sunt combinații intelectuale, socotite reci și nevoie de a epata! Mangalia lui cântă, țipă, urlă,

dar e o simfonie ce te deșteaptă la viață. Dâmbul roșu e de o îndrăzneală încântătoare, într-o sală mare ar umple-o de incandescență. Cele două tablouri cu vasele de flori? Cel cu fond galben m-a fermecat, scânteiază de lumină, cântă și te întinerește. Cel bleu marin cu petele ca foc de artificii pe cerul de noapte – o jucărie genială. În interioare moderne, dar și în camere luminoase. Acuarelele, unele superbe, și foarte interesante trunchiurile de copac. Motivele de scoarțe transpuse în peisagii, foarte ingenioase, și unele frumoase. Gândul de a readuce la natură ce a fost luat din natură și stilizat de popor. Ce frumos și câmpul cu flori! Bref, încântare!

La Anghel, altă viziune. Arta de adâncă interiorizare. Noblețe, seriozitate. Artă mare. Maternitățile impresionante. Țăranca gen Tanagra *first class*! Și statuia goală a Irinei Cantacuzino impunătoare. Forme, poate, prea puternice, sâni imenși, dar nu detaliile m-au izbit, ci portul, atitudinea, expresia capului ca și a trupului, de o splendidă nobleță și demnitate. *I am what I am*, așa scrie dedesubt. Nu se oferă, ci se revelă. Nimic superficial în această expoziție. M-a fericit. Am fost, în fine, la Dobrian – m-a lăsat rece. Culoare, atmosferă, viziune cinstită, prea multe detalii, vede bine, vede tot, dar nu e emoționant. Au fost două ore de evadare în o lume frumoasă, în o lume spălată de meschinării și de prostie egoistă. Dragule, cum îți plăceau ție asemenea manifestări, revelații ale sufletului nostru românesc, omenesc.

Acasă, robotesc la *Dombey*, am impresia că am un lanț de picioare când aş avea poftă să zbor. Hai să zicem, nu un lanț, dar că sunt priponită cu o frânghie. Vina e a mea, nu trebuia să mă las stăpânită de voința altuia. Și prea multă gentilețe e un păcat. Sper că m-am tămăduit. Dragule, te las. E târziu. Te iubesc. Îmi e dor de voi. A. a ta.

Chéri, des événements très importants se succèdent autour de nous. La Pologne, la Hongrie parlent. Qu'est ce qui nous attend? J'ai l'impression que personne ne sait plus où l'on va. On se démène, on tue, on crie, on exige la liberté – mais qui des puissants écoutent les cris des peuples? Il y a dans l'air des possibilités immenses, si l'on voulait seulement s'entendre, s'il n'y avait d'une part la peur et la haine, de l'autre la soif du pouvoir et la peur! On vit sur un volcan et pourtant la vie de tous les jours va son train. Est-ce insensibilité en moi, est-ce détachement, est-ce vieillesse, est-ce fatigue? J'ai envie d'entendre de la belle musique et voir des belles choses. Ce soir musique la Coș.^{37*}

Bach, cu G. Enescu, pe microsioane. Mi-a plăcut Concertul dublu. Restul n-a fost pus la punct și de altfel cam abstract pentru mine, deși îmi dau seama că sunt melodii și armonii pure.

Avea dreptate Maestrul Enescu când nu-i plăceau mijloacele mecanice de transmisie. Azi am simțit-o mai mult ca oricând. Sunetul era parcă tuns de vibrații. Am auzit audiții mult mai bune totuși. Casa Assan *très cossue*, dar prea gătiți pereții după gustul meu. Împărțirea însă foarte frumoasă, și vase și tablouri și covoare frumoase. Am întâlnit oameni simpatici, era aproape intim, deși destulă lume.

Ce e cu Maricica? Pleacă sau nu? Cu evenimentele actuale, ar fi mai bine s-o amâie pentru primăvară.

Concertul Mainardi-Zecchi a fost emoționant! Muzică nobilă pură, oameni însuflețiți. Zâmbetul lui Mainardi – el însuși o muzică. Lumea entuziasmată, public cunoscut, atmosferă de înaltă umanitate. Ce bine mi-a făcut! Oare ajungând pe acolo, aş mai vibra ca altădată? Simt că se îngroașe carapacea grijii meschine pe mine și parcă se stinge flacăra. Uneori mă închipuiesc iar pe catedră și cred că aş învia. Dar ce valoare mai au asemeni gânduri, când stăm pe vulcanul care începe să erupă? Ce valoare mai are o viață de om, când se joacă soarta lumii? Simt bine că în ceasul de față individul trebuie să se uite pe sine, să renunțe la orice privilegiu ca să se integreze *à cette marmaille d'hommes*^{38*}. Mulți, dar proști? Nu. Mulți și prețioși. Azi nu știu de ce simt mai acut că nu e vorba de apărat *numărul* în ei, ci *esența*. Elita n-are rostul ei moral, îmi vine a scrie chiar și fizic, decât ca sămânța selecționată pentru a fi semănată în tărâmul masei. Scumpule, pic de somn și parcă aş vrea să mă țin trează, dar nu pot. Dragoste, conversez cu tine tot timpul, la orice întorsătură a zilei. Te simt uneori foarte absent, dar în ceasuri grele foarte aproape. Dar ce e cu Ionel? Nu l-am mai visat. Doarme?

Am uitat să-ți spun că am pozat lui Löwendal. Ore simpatice, dar portretul prea greoi, eu pretind că n-am cap pentru desen în cărbune, care marchează prea definitiv trăsăturile. E vorba să mai facă unul, mai „aristocratic” cum spune el. Recunosc că-s tare urâtă, adică strâmbă și boccie și totuși cred că în mișcare chipul se schimbă. Dragoste, acum te las. Sunt fericită că am isprăvit vol. I *Dombey* de corectat. Simt nevoia de a lucra ceva mai interesant. M-am îmbâcsit cu lucrul ăsta de meseriaș! Aș vrea să scriu pentru mine. Inspiră-mă cum să fac, dacă să lucrez în sensul unei reeditări Montaigne.

Pui mic, drag. Te iubesc. A. a ta.

29 octombrie

Dragoste, afară e o vreme minunată. Nu pot ieși, aștept curierul de la E.S.P.L.A. Poate și pentru sentimentul curios că *am treabă*, deși nu mă așteaptă nici un lucru anume pe birou. Dar *atunci* cum să încep prin a nu face nimic? Dragă Stello, sunt un exemplar comic de formalism și de rutinierism. Aș vrea să mă dezbar de tot ce e numai *obicei*, *mecanism* în mine. Aseară conversație bună cu Rhea, o simți că se dezleagă și se lasă să înflorească. Un om de mare calitate și talentată, dar ținută sub obroc și handicapată de munca obligatorie. Parcă eu? Cred că dacă n-aș avea grija zilei de poimâine, azi aș avea ceva de spus. *Nu mai știu* teoretic decât prea puțin, dar am experiența în mine. Am avut prejudecata de a vrea să fiu foarte rațională când poate sunt o intuitivă. N-a venit de la E.S.P.L.A. Mă apuc de *Oedip*, să-l copiez măcar ca să fie lizibil, de redactat nu știu când. Te las, dragule, îmi simt inima tânără, o poftă de viață vie, activă, creatoare. Ce se întâmplă în Ungaria mă umple de respect. *Ils ont du cran.*^{39*} Nu se poate să rămână fără rezultat. Mă simt smerită ca româncă. Dar și noi am suferit cumplit, însă ca robii, nu îndrăznim. Poate așa se cuvine, așa ne e chemarea creștinească; să suferim, să răbdăm, să fim considerați slabi și lași când, poate, spiritual, suntem cei tari. Martirii nu se răzvrătesc. Așteptăm de la Dumnezeu scăparea. *Acțiunea noastră sunt durerea și răbdarea.* Nu zic că așa vor fi toți, dar așa sunt țărani, și ei sunt cei mulți. Știu că străinii ne subestimează și ne disprețuiesc chiar. Dar ce le pasă lor! Vor să aibă un spectacol nobil, frumos fiindcă pe ei nu-i doare. Nu vreau să mă mai las târâtă de prejudecăți morale, fie ele cât de „nobile”. Sufăr când văd supunere lașă și lingărie față de cei puternici, sufăr când constat lipsă de demnitate, dar nu sunt de partea celor încăpățânați din trufie. Sunt de partea celor care-și fac datoria și *cred* că soarta neamului nostru e înaltă. *Cred*, adică trăiesc în smerenia față de Dumnezeu și *în demnitate* față de oameni. Nu trebuie nici lașitate, nici trufie. Dar cine se poate menține pe acest nivel? Numai omul conștient că are o misiune personală în mijlocul celei naționale. Inspirați-mă voi, cei luminați, să scriu către tineret, măcar că nu se va publica acum, un apel just, un apel către viitor. Inspirați-mă să ies din

credințele mele prea personale ca să surprind chemarea viitorului și să le transmit mesajul. Iar dacă nu mi-e dat mie s-o fac, s-o facă alții mai vrednici. Dragostea mea, te iubesc. A. a ta.

5 noiembrie

Dragule, acum am aflat că a murit Maria Filotti, azi-dimineață la A.S.C.A.R., vestea m-a întristat teribil. Era încă atât de vivace și de tânără ca temperament, putea să mai trăiască ani și ani! A dat-o gata oboseala. Păcat! A fost o actriță mare. *À quand mon tour?*^{40*} Azi sunt de o mare tristețe din pricina veștilor înfiorătoare ce ne vin din Ungaria. Nu pot să mă gândesc la atâta suferință fără să plâng. Dragule, când se va sfârși cu atâta măcel și nedreptate? Atacul Suezului, oricât aş vrea să-l justific, rămâne și el o mare nedreptate. Pretutindeni oroare, negură, barbarie. Doamne! Când se va sfârși această epocă nefastă? Îmi stă mintea în loc la gândul ce se petrece în Ungaria. Dezlănțuire de furie, de răzbunare de ambele părți și pe deasupra neputința chiar a celor puternici. Poate că ei tot mai speră să salveze pacea! Ce a mânat pe bietul popor ungar să se avânte într-o asemenea aventură? Exemplul Poloniei, desigur, dar aceștia nu au făcut gestul disperat de a se desface de Pactul de la Varșovia, au fost mai înțelepți. Ce știm noi? Poate voi vedeți mai clar legăturile și sensurile evenimentelor. Aș vrea să fiu mai senină, calmă sunt, dar tristă foc. Dragule, păzește-ne. Eu vă iubesc. A. a ta.

8 noiembrie, Sf. Mihail

Dragule, evenimentele se succed vertiginos. Trăim într-o așteptare a zilei de mâine ca niciodată și mă tem că *nie kommt was Besseres!*^{41*} Veștile sunt tragice, sunt alarmante, soarta lumii atârână de un fir de păr. Am impresia că conducătorii neamurilor au azi o răspundere covârșitoare, numai Dumnezeu să-i călăuzească! Dacă îl apucă pe unul amețeala, cum umblă pe sârmă deasupra prăpastiei, apoi e Adio pentru omenire. Voi cum vedeți lucrurile, din perspectiva voastră? Poate vă interesează ca un joc de șah și atâta tot.

Moartea Mariei Filotti mă face să mă gândesc că poate și sfârșitul meu e pe aproape. Fă așa, dragule, să nu-mi fie frică. Azi vizită la Mișu la prânz, l-am găsit mai bine, luând parte la conversație, râzând. Victor și cu mine alături de el, copii, nepoatele, Mimy și Christinel și dl Pavel și Lenuța Zarifopol. Toți în jurul lui cu dragoste și grijă. Mimy face acrobație, mititica, s-o scoată la socoteală! Alecu seamănă leit cu Mișu și ca temperament, ca și el pornit copilărește! Dragule, dragule! Îmi e dor de tine, de Ionel, de voi toți de acolo, ar fi teribil dacă nu ar fi adevărată supraviețuirea. Dar e adevărată! Este. La Mișucă Jora n-a fost primire, are dreptate, nu e momentul, copiii noștri erau drăguți foc. Micaella delicioasă și caldă. Mă bucură când îi privesc. Casa e casă, masa e masă, păcat că n-au copii. Valérie, cu lecții toată ziua, fericită că Maricica nu pleacă. Maricica în fine îmbrăcată! Biata Nana venise și ea la copii cu noi, biata fiindcă e slabă și hărțuită. Dragule, îmi fug gândurile pretutindeni. Nu mă pot fixa. Nu mă simt adevărat fixată nici eu, deși legată mult de unii oameni. *Cauza* omenirii mi se pare azi ca o minge jucată de puteri ce ne depășesc. N-am sângele rece, nici estetismul unor semizeci care privesc la spectacol, dar nu mai am nici pasiunea cu care o urmăream acum 2-4 ani, chiar și anul trecut. Am impresia că e sfârșitul pe aproape și nu mai vedem clar, dar și că am obosit. Și așteptarea și curiozitatea, până și teama te obosesc. În mine simt un fel de uscăciune. Deși în ziua când ne-a fost teamă că s-a întâmplat Maricichii ceva, eram până în adâncuri bulversată. Dragule, te las. Dar te aștept în vis. *Te rog*, vino. Te iubesc. A. a ta.

21 noiembrie

Dragoste, nici nu-mi vine să cred că au trecut atâtea zile importante fără să-ți scriu. Evenimente colosale, epocale și noi trăim înecați prostește în griji meschine de sume minime! Din fericire că sunt și indignări care mă țin trează și mai am judecata limpede, întemeiată pe principii eterne! Nu pot confunda Binele cu Răul, nu vreau să-mi sofistichez gândirea nici chiar de dragul de a fi consecventă cu ce am crezut altădată sau ce am spus altădată. Fapta poporului ungur a început eroic și măreț, dar sunt crime care întunecă gloria asta. Ura are măreție și abstract și teoretic poate! Dar când pornește să dezlănțuie toate patimile și răzbunările e subumană. O fi frumos pe scenă

și în versuri, dar ca fenomen social seamănă a demență. Și demența lui Orest o gust, dar nu cea cuibărită în minți și trupuri adevărate. Nu aduce nimic bun, nimic uman! Bietul popor unguresc și-a știrbit din gloria lui colosală prin sălbăticiile săvârșite, ba și-a compromis și libertatea pentru câțeva vreme. De unde era pe calea să fie liberatorul tuturor. Când gândești cu calm, e o mare, monstruoasă nedreptate în lume azi. Cu ce drept să se impună unui popor voința altora? Și asta sub flamura libertății și a dreptății. Trăim, în fond, ca ins social, într-o grozavă tiranie. Nu e salvare decât în evadarea spirituală, nu poți scăpa de tirania majorității, dacă nu gândești ca ea, decât trăind ca Diogene într-un butoi. Sau acceptând soarta fără a crâni. Sunt și din aceia care acceptă profitând. Aceștia nu-mi plac. Dar cei care servesc cinstit pe un stăpân pe care nu-l iubesc pot, totuși, aduce mult bine obștesc. Mă indignează oportuniștii care nu au convingeri, nici demnitate. Discuții teoretice, dragule, și ungurii se ucid între ei! O.N.U. vorbește, dar nu se mișcă. Cazul Ungariei poate ajunge a fi o sinucidere. O fi nobil, unic în istorie, după daci, dar e un păcat. Apusul nu se amestecă? Toată lumea e enervată considerând cauza dreptății pierdută. Așa o fi? Și totuși eu cred în minune și o aștept, *envers et contre tout*^{42*}! Retragerea lui Eden are și ea un tâlc, se caută baze noi de discuție? *Aștept cu încredere* să se dovedească iar puterea Providenței. Te iubesc. A. a ta.

26 noiembrie

Dragoste, azi e ziua ta, Sf. Stelian. M-au pătruns azi-dimineață o tristețe mare și un dor mare de tine. N-am putut merge la cimitir, e prea frig. *Et puis, à quoi bon? Tu n'y es pas.*^{43*} Te simt lângă mine, aci. Te văd cum încerci să fluieri romanța de la radio! Dragule, totul mi se pare fără rost, dacă nu e adevărat că sufletul nostru e nemuritor. Moartea lui Jean Steriade m-a melancolizat rău. S-a dus și el, încă unul din vechea gardă de „domni”! Și nu mai vorbesc de pierderea pentru artă. Dar totul e trecător, nimeni indispensabil, nimic absolut necesar! Dragule, ceartă-mă. Nu pot spune că doresc să mor, fiindcă nu simt în mine oboseală de viață ci, dimpotrivă, dor de ceva frumos, mare, luminos și adevărat. Și nu simt în jurul meu nimic din toate astea, sau dacă descopăr măreție în gestul unui neam curajos ca ungurii, constat ce grozăvie i se întâmplă! Câtă nedreptate și câtă minciună,

dar și câtă cruzime din toate părțile. Și Suezul la fel. Din fericire că nu ne ajută imaginația, încât trăim toate astea în cuvinte, dar nu realizăm efectiv. Suntem seci, săraci, bicisnici, de aceea poate și atâta indiferență ca și atâta ură pe lume. Voi, dacă sunteți, cum le vedeți? Desigur că reacționați mai pur, adică mai just și trebuie să suferiți cumplit când vedeți încăierarea de orbeți care se distrug reciproc pentru bunuri fără preț. Oare *libertatea* e un bun fără preț? Nu, desigur pentru noi. Cred că e singurul lucru care garantează adevărat existența omenească. Dar pentru voi, care ați atins realitatea și care sunteți liberi prin esență, poate că nu mai e valoarea supremă. Când citesc cărți spirituale, aflu că scopul suprem al vostru este unirea cu Dumnezeu. Poate că și voi suferiți, prin urmare, fiindcă și vouă, la anumite stadii de evoluție, vă lipsește ceva. Oare rugăciunile noastre vă folosesc? Cred că resimțiți dragostea noastră care trebuie să fie ca un ciment care leagă elemente răzlețe ce suntem din întregul ce ne cheamă. Recunosc că nimic nu e mai presus decât dragostea între oameni, între toate ființele, ca și coeziunea între molecule fără de care nu ar exista forme pe lume. Orice gest generos e dragoste, e coeziune și îmblânzește, pacifică, umanizează. S-ar părea că nu depinde de voia noastră, dar asta e doar o aparență. Fiindcă chiar atunci când gestul de solidaritate nu e acompaniat de sentimentul viu de dragoste, e totuși primul pas spre ea, îi pregătește drumul. Firește, dragostea caldă, vie, activă e minunea spre care ar trebui să tindem mereu, combătând aversiunea, indiferența care sunt dovezi de egoism. Izolarea în egoism e teribil de variată! Parcă antipatiile, măcar că sunt involuntare, nu sunt dovezi de singularizare, de retragere în sine, de evitare a ceva care nu e străin sau opus? Dragule, dragule, ajută-mă să iubesc până și pe cei răi și bestii și inumani! La radio cântă un cântec simplu, ceva nemțesc, popular. În casă e rece, nu sunt gaze. Bănuiesc că face racordul la cazanul de apă caldă. Adică din răul de acum va răsări un bine viitor. Dragule, mi-e dor de o conversație bună cu tine. Fă-mă să te simt lângă mine. *Te rog. Te iubesc. A. a ta.*

Ieri la Tity și seara la Coca. Când mă gândesc că toată conversația a gravitat în jurul unor bârfeli (binemeritate de altfel) și a unor bancuri că eu mă simțeam foarte *à l'aise*! De ce nu om putea noi să ne întrunim mai constructiv? Azi, cu Anny, dacă vine și cu Zoe, dacă vine, sper să ne aventurăm ceva mai sus. Ajută-ne. *Te iubesc. A. a ta.*

1 decembrie

Dragoste, acum ești poate alături de Mișu Paleologu! De două zile aveam aprehensiunea că pleacă și el, în urma accidentului! A trebuit să mai pătimească și durerea fizică până la urmă! Dragule, mă doare sufletul, îmi pare adânc rău de prietenul nostru Mișu. Acum, că sunteți amândoi împreună, acum știți ce om de treabă am fost, a fost și el. În ultimul timp nu mai era Mișu. Îmi părea groaznic de rău, mă durea sufletul când îl vedeam parcă retras dintre noi, absent. Recunosc că l-a iubit Dumnezeu luându-l înainte de degradarea și fizică și morală. Dar îmi e inima plină de milă și de dor și de regret că nu am putut face mai mult pentru a-l distrage de la tristețea lui care-l domina. Și mă doare, fiindcă a plecat și el, sunteți acolo mai mulți decât în lumea mea. [...] Aș vrea să aduc tristeții din mine nădejdea revederii noastre dincolo. Cred în ea ferm, dar plecarea de aci tot e o despărțire dureroasă. Și tot ceremonialul e atât de trist și...

Stelule drag, nu fu de ajuns că ne-a părăsit Mișu, acum aflu că s-a prăpădit azi-dimineață și Lelia, tot la spital! Sunt groaznic de tristă. Draga de ea! Grijulie pentru toți, numai nu de ea! Dragii de ei, ai grijă de ei, îndrumează-i, dacă sunteți lângă ei. Nu pot crede că nu îi voi mai vedea. Recunosc că e mult egoism în durerea mea. Îmi e, de altfel, capul gol și inima pustiiată, sunt acum un fel de stană insensibilă, după ce am plâns zdravăn. Dragii de ei! Și Lelia era încă dornică de viață. Am remușcări că n-am fost la ea în ultimele zile, sărăcia aia de „poză” mi-a luat enorm timp. Am fost neglijentă, ăsta e adevărul. Mă hotărâsc greu la drum. Lelia dragă, tu ierți, știi. Stelule dragă, vino de mă mângâie. Vă iubesc. Iubiți-mă și voi, aveți grijă de noi. A. a ta.

2 decembrie

Dragule, zi grea și azi în suflet. Sunt tristă până în rădăcină. Am citit lucruri spiritualiste și cum ai constatat, poate, am dialogat cu voi. O romanță la radio m-a răscolit, mi-a înviat doruri, pe care acum tu le înțelegi și care nu s-au mai ivit de când ai plecat tu. Acum că sunteți împreună și mă priviți poate împreună, veți înțelege, desigur, cât am suferit și poate ați suferit când puteam să fim niște prieteni ideali. Dar așa a trebuit poate; să sufăr pe

nedrept, să suferim toți, proteste. Dacă ați ști cât nu mai trăiesc decât cu gândul că *sunteți*, dragii mei, toți. Ne vom revedea, în lumină și în glorie. Dați-mi un semn că sunteți. Vă suplic. A. a ta.

4 decembrie

Dragule, două zile foarte grele. Ieri l-am asistat pe Mișu când trecea în cele veșnice! Era frumos și grav, sever, cum nu l-am văzut niciodată. Un profil de medalie imperială. Foarte mulți prieteni și chiar oameni simpli, toți îndurerați. Ciomac a vorbit splendid: o caracterizare nobilă, un elogiu al lui Mișu cum numai unul care l-a cunoscut bine îl putea face și totul încadrat într-un sens al generației. Splendid.

Mă gândeam: ce gândește acum Mișu? Modest și timid cum era, ar fi zâmbit făcând o glumă pe socoteala lui Mănucă, dar trebuie să fi fost mulțumit că a fost atât de bine cunoscut. Nu credeam că se poate suporta liniștit plecarea unui om scump, intrarea în pământ. Ieri am înțeles cât te schimbă bătrânețea și apropierea propriei tale treceri dincolo. De altfel *pardessus*-ul, cum spuneai tu, nu mai înseamnă mult la vârsta noastră, simți realitatea spirituală mult mai intens. La tine am fost cu Loretta înainte, iar după, cu Jean Paul, Mihaella și Costel. Dar nici tu nu mai ești acolo. Erai cu noi. Te-am rugat să ghidezi, să-i ajuți pe Mișu și pe Lelia, care au plecat împreună, poate în același ceas. Am trecut și la Ionel, pe care chiar că nu-l pot regăsi în cutia lui. *Vă simt de azi-dimineață împreună*. Mișu învie tot mai mult în aspectul lui de altădată. Ieri, la Mimy, l-am evocat Mănucă și cu mine în așa chip încât nu-l mai puteam imagina mort. Și acum, deși imaginea recentă e vie, sentimentul că nu el e acela prevala. E în suflet o certitudine care se intensifică. Ultima lui fază, deși părea că era o decădere, totuși mi-l făcuse și mai drag din pricină că ieșise la iveală bunătatea, funciara lui modestie și căldura inimii. Și-l simțeam că e conștient de drama lui și că suferă. Acum simt că e cu tine, cu Ionel, cu Ghighi, sau poate o doresc atât de mult! Acum pot vorbi cu el direct. Poate trebuie lăsat să se odihnească, să se așeze la locul lui, pe urmă vă aștept în vis. Supărarea prietenilor pe Andrei eram gata s-o împărtășesc, dar ar fi greșit și nedrept. El are o credință și e consecvent și mai ales, după câte am aflat acum, Mișu trecuse efectiv la catolicism de 2 ani. Voi încerca să explic la Traian și

Sfeților care sufereau efectiv. Le voi demonstra că dacă le-a lipsit puterea de convingere e că ei apărau un principiu abstract care nu-l și *trăiau*. Dacă vrem să ne apărăm ortodoxia noastră, trebuie să fim cu adevărat ai Bisericii noastre.

Azi am dus-o la groapă pe Lelia. Mulți prieteni, dar ea avea aerul departe, era schimbată. Fetița crescută de ea plângea cu foc, am constatat încă o dată deosebirea vârstelor. Și am trebuit să constat iarăși câtă grijă își făcea biata Lelia pentru oameni mult mai sănătoși ca ea. Doamna M., de care ea se îngrijea până în ultimele zile, era foarte bine și elegantă și vioaie, cu mine extrem de drăguță de altfel, m-a sărutat foarte afectuos și m-a mișcat. Dar m-a întristat gândul că Lelia a trăit tot timpul făcându-și griji adeseori imaginare. Dar așa a fost pesemne toată viața, și-a îngreuiat-o, deși ea era hărăzită să fie un om vesel, senin, o femeie cochetă și plină de haz. Îi aud glasul, îi văd zâmbetul și ochii de copil. Lelia dragă, eu nu am fost destul de caldă cu tine uneori, mă supăra exagerarea sensibilității tale, eu am devenit mai aspră de când am fost pe unde am fost. Mi se părea câteodată că te învechești și-mi părea rău, fiindcă uitai partea creatoare din conștiința ta. Dar eu te iubesc, Lelia mea dragă, și tu mă înțelegeți acum când ai înviat complet. Titu te-a iubit mult, dar nu v-ați înțeles și, vai, cât te-ai trudit și cât ai muncit! Oare nu era în tine un orgoliu care te-a separat de el? Am trecut și eu prin el, ca o proastă, nu știam ce bucurie mare e să depinzi de soțul tău! Dar, firește, nu știu cât e de vinovat de asta și Titu. Draga mea, acum ești liberată, odihnește-te de griji, bucură-te de lumina și fericirea de dincolo! Ca și la Mișu, nu puteam realiza că e adevărat că te bagă în pământ! Și fotografia surâzătoare a Viorichii Adamiu a contribuit să intensifice în mine simțământul că *voi sunteți*. Apropie-te de Stello, lui te-am dat în grijă. Eu vă iubesc, voi ocrotiți-ne. Veniți în vis. Vă aștept pe toți, și pe Ionel și Ghighi. Da, vă aștept. Ca în tinerețe. Vă văd voioși, ușori, fericiți. Dumnezeu să vă dea lumina cea fără de sfârșit.

Stelule drag, dă-mi un semn, dacă se poate, că ai grijă de ea. Te iubesc, adânc. A. a ta.

P.S. Alecu [Paleologu] a fost numit la Institut, după cum vesti Maricica. Îmi pare foarte bine că s-au împrietenit și că Jean Paul vrea și el să și-l apropie. Simte că trebuie să strângă ei rândurile, acum că generația noastră se rărește. Voi ați fost prieteni între voi, să fie și copiii voștri, așa se continuă tradiția și stilul de elite. Te iubesc și te aștept. Dragoste! A. a ta.

14 decembrie

Dragoste, am simțit nevoia să scriu azi „o scrisoare către fiii mei”. Vizita Nanei, azi-dimineață, m-a scos din liniște. E atât de frământată, atât nu știe încotro, încât mă îngrijorează, e contagioasă. Cred că Claude o înconjoară cu o neliniște bolnăvicioasă, îmi inspiră teamă, e ceva anormal în absolutismul lui moral pe care-l aplică numai unilateral. E în mine o îngrijorare din pricina stării mele fizice. Moartea lui Mișu și a Leliei m-a scos din echilibru. Uneori simt că ei sunt mai fericiți acum, dar moartea inopinată a lui Mișu mă face să cred tot mai intens că a fost preparată de Pronie. Nu știu de ce cresc în mine, în locul liniștii și bucuriei la care ajunsesem, cu toate suferințele, cresc o aprehensiune, o tristețe. Parcă se înnoptează în jurul meu. Durerile de șale îmi șoptesc de cancer. Doresc să mor în somn și împăcată, mă rog tot timpul să vrea Dumnezeu așa. Lumina în casă e prea slabă, mă întristează. Voi lua un bec mare. Ieri seară la Christina m-a impresionat colonelul Nanu. 12 ani de martiraj! Ce rezistență vitejească! Da, are Goethe dreptate: *Wer das Recht hat und Geduld, für den kommt auch die Zeit*^{44*}. Ca și [...] St a scris poezii frumoase, mă face să cred că toată puterea spiritului lor, ca și a multor altora, și-a făcut drum prin graiul poetic. Că acest grai nu este întâmplător, ci că-l inventă spiritul, ori în cine își face loc și drum. Pui mic, trebuie să fac lumină mai multă în cameră. Simt că năvălește tristețea ca în amurg. Acum ar trebui să vie un om tânăr, dar presimt că azi nu vine. Dragule, mă duc să chem la telefon pe Mimy și pe Titu, ei trebuie să se simtă foarte singuri, săracii. Eu știu că tu ești aci, dar Mișu și Lelia poate dorm încă. Vă iubesc, și pe Ionel. A. a ta.

22 decembrie

Dragule, ieri a fost Titu Sachelarie pe la mine. Când a intrat, era ca ieșit din fire, și-a vărsat focul, a țipat, a plâns, pe urmă s-a liniștit. Îi e dor de Lelia, îl înțeleg. Până nu va ajunge s-o simtă lângă el cum te simt eu, este chinul cumplit. E în mine o tristețe, ca o umbră ce-mi ascunde soarele. Moartea lui Mișu, a Leliei, după a lui Ionel, mi-a luat orice nădejde de bucurie de viață, prea s-au rărit rândurile noastre! Mă bântuie sentimentul că în curând trec și eu la rând. Mă rog de Dumnezeu să mă ia fără dureri, ușor, repede, să nu

cad povară nimănui. Îmi e urât de reguli și de tristețea obiceiurilor, dar cred că *liberarea* trebuie să fie splendidă. De aseară mă doare rău inima. N-o iau în seamă. Îmi e necaz pe mine că m-am îngrijorat pentru bani, când știu bine că nu mă lasă Dumnezeu în pană. A trecut Mariana D[umitrescu] și a salvat situația. Încă o dată constat ce ridicol este să te necăjești pentru materie! Aș vrea să conving de asta pe Valérie. Mai trist este că nu mai mă simt prin lume, că în fond sunt detașată. Numai când scriu sau explic cuiva, când servesc un om sau o cauză, atunci revine în mine vechea vioiciune și bucurie.

Pic de somn. Mă culc, după dejun mergem la Cora unde vine Părintele. E bine când măcar o clipă te simți curat ca noul născut. Firește, cu orice clipă și gest și privire și gând, te izinești iar, dar clipa aceea e așa bună. Simt că pic de somn. Dragoste, ajută-mă să merit absolvirea. Te sărut. Vă iubesc, ajutați-ne. Te iubesc. A. a ta.

1*. Cu tot dinadinsul (fr.).

2*. Asta te schimbă (fr.), aici cu sensul de te purifică.

3*. De la rus. babușca, bunicuță.

4*. Excelent (fr.).

5*. Scurt și bun (germ.), cu sensul de scurt și cuprinzător.

6*. Marile fericiri sunt triste (fr.).

7*. Mă las în voia Domnului (fr.).

8*. Inima îmi e tot slabă (fr.).

9*. Fiecare pentru sine (fr.).

10*. Să nu judecăm. Dar e bine de știut (fr.).

11*. Morții pleacă repede (fr.), cu sensul că sunt uitați repede.

12*. Are de ce (fr.).

13*. Săritură (engl.).

14*. Proastă dispoziție (fr.).

15*. Lăcrămioare (fr.).

16*. Ea se ține tare, dar ca un copil (fr.).

17*. Descumpănită (fr.).

18*. De la fr. *bless*, a lovi, a jigni.

19*. Iubitule, e frumos și sunt tristă. Îmi lipșiți, voi cei dragi de altădată. Am dejunat la Marietta. Ce curios cum se schimbă! Știam că așa se va întâmpla. Valérie ar vrea să se îmbrace, înțelege că e o prostie să aduni parale, dar nu se poate decide să cheltuiască. Într-o bună formă psihică, dar mă îngrijorează sănătatea ei. O frumoasă călătorie în Occident i-ar face atât de bine! Nouă, tuturor,

poate. Mă întreb ce ar mai putea să mă entuziasmeze? Moartea lui Ionel m-a întristat foarte tare, o văd ca pe o dovadă palpabilă a unui destin care ne scapă. Nu și-a putut obține pensia decât în ultima zi. Și nu avea nici un ban. Marietta mi-a spus că îi sosesc bani, pachete, totul se îndreaptă acum spre bine. Chiar și situația internațională. E în aer speranță. Nu mai simt nevoia să văd și să aud teatru și muzică. Mă tem că este renunțarea bătrâneții. Dacă aici nu mai sunt bună de nimic – dar poate că am nevoie și de această încercare. Mă supun. Este în mine o mișcare de retragere din viață. Să acceptăm. Vom vedea ce urmează. Dragul meu, te iubesc. Bietul Mihai! Puff a trecut pe la mine aducându-mi știri foarte îngrijorătoare. Cine știe ce-i așteaptă pe săracii mei prieteni – ar fi teribil! Feriți-l voi, săracul! Noémie Rosetti a plecat brusc. O cunoșteam puțin. Era foarte doamnă. Unde pleacă toți? Ce devin? Este singurul lucru care mă preocupă în mod efectiv. Vă iubesc. Nu ne părăsiți. Te iubesc pentru totdeauna, a ta, A. (în fr., în orig.).

20*. Sclipitor, percutant (germ.).

21*. Ce să crezi? (fr.)

22*. Mă împotrivesc (fr.).

23*. Expresie fr. echivalentă rom. ce-i în mână nu-i minciună.

24*. Este oare omul uman? (fr.)

25*. De la fr. *déloger*, aici cu sensul de a alunga.

26*. El trăiește prea periculos, ceea ce nu mai este pe măsura lui. Desigur! Tocmai pentru că ne-am depășit măsura, aici ca și dincolo, suntem ființe bolnave. Orgoliul puterii omului, pe de o parte, sclavia maselor, iar pe de altă parte moartea de neînvins, mica certitudine – toate acestea te pot înnebuni sau duce la disperare. Omul este capabil astăzi de fapte uriașe, dar moartea îl înfricoșează cu atât mai mult, ea, împotriva căreia el nu poate face nimic (în fr. în orig.).

27*. Îmi încredințez soarta lui Dumnezeu (fr.).

28*. Degenerare (fr.).

29*. Cine riscă câștigă! (fr.)

30*. Orice-ar fi (fr.).

31*. Și voi coborî acolo jos, la voi (fr.).

32*. Ion Marin Sadoveanu, la vila „Bellona” de la Eforie Nord.

33*. Dar gata cu toate astea. Fiecăruia, soarta după propria-i fire. Ești cinstit pentru tine însuși și pentru că așa te-ai născut. Sunt mândrie și orgoliu, nu neg, dar nu e nimeni altcineva responsabil. Desigur, nu mai aștept răsplata socială, sunt dintre cei meniți uitării. Nici măcar nu cred că Dumnezeu te răsplătește pentru așa ceva. El nu se amestecă în aceste mărunțișuri lumești. Trebuie să-mi accept soarta ca fiind a mea datorită naturii mele. Bună sau rea, dreaptă sau nu, asta sunt. Sunt ceea ce sunt (în orig., în fr., ultima frază în engl.).

34*. Mă risipesc (germ.).

35*. Tu erai acela, scumpule! (fr.)

36*. Nu trebuie să-ți supraviețuiești! (fr.)

37*. Dragul meu, evenimente foarte importante se succed în jurul nostru. Polonia și Ungaria vorbesc. Ce ne așteaptă pe noi? Am impresia că nimeni nu mai știe încotro mergem. E agitație, se ucide, se strigă, se cere libertate, dar care dintre cei puternici ascultă strigătele popoarelor? Plutesc în aer posibilități imense, dacă ar vrea doar să se înțeleagă unii pe alții, dacă n-ar exista pe de o parte frica și ura, iar pe de altă parte setea de putere și frica! Trăim pe un vulcan și totuși viața de fiecare zi își urmează cursul. E oare în mine lipsă de sensibilitate, să fie detașare, bătrânețea, oboseala? Am chef să ascult muzică frumoasă, să văd lucruri frumoase. Astă-seară, muzică la Coș. (în fr., în orig.).

38*. În această gloată omenească (fr.).

39*. Ei au curaj (fr.).

40*. Pe când rândul meu? (fr.)

41*. Niciodată nu vine ceva mai bun (germ.).

42*. În pofida și împotriva a tot (fr.).

43*. Și apoi, la ce bun? Tu nu ești acolo (fr.).

44*. Cine are dreptate și răbdare, acestuia îi vine și timpul (germ.).

1957

11 ianuarie, seara

Dragule, au trecut 11 ianuarie, zile și zile, au trecut sărbătorile, am scris, am citit, am văzut prieteni, au fost „copiii” la mine, am *trăit*, cu sau fără sens.

Mâine este iar o zi „fatală”, cinci zile după Sf. Ion. O fi sorocul? Nu pot spune că doresc să mor, dar nici că doresc, ca altădată, să trăiesc. Simt că sunt tot mai puțin de folos, poate că e un sentiment iscat din orgoliu contrariat. Poate că mi se pare că nu mai sunt de folos pentru că cei care aveau nevoie de mine altădată nu mai vin decât pentru a mă mângâia ei pe mine. Am neta impresie că scad ca gândire și că tac tot mai mult pe când altădată vorbeam. Poate chiar și a vorbi îmi e greu, mă întreb dacă aș mai fi în stare să-mi conduc firul unei conferințe până la capăt. Mi se pare că trăiesc pe trecutul meu. Prețuirea celorlalți se adresează celei a cărei umbră am rămas.

Portretul lui Löwendal e foarte adevărat, *il est moitié ici, moitié lointain*^{L*}. N-aș vrea să mor pentru că aș vrea să mai pun scripte la punct. N-or avea valoarea transcendentă, dar pot fi de folos studenților. Și parcă tot aș mai vrea să le scriu ceva. Aș vrea să le spun că viața e ceva foarte important pe care să n-o piardă cum am pierdut-o noi, oscilând între căutare și nădejde, adică mai bine zis *așteptare. Să făptuiască*.

Să dea înainte, tot înainte. Și-i desperă atmosfera închisă? Să spargă geamurile, dacă nu se lasă deschise. Preferați viața, copii, la orișice, viața ca putere creatoare, ca duh nu ca Bios. Făptuiți cu duhul și realizați clipita. Nu așteptați salvarea din afară, ajutorul de la alții, nu. Salvați-vă singuri întinzând mâna spre Dumnezeu!

Dragule, dacă o fi să mor, vă suplic să mă ajutați să trec așa fel, încât să nu-mi fie rușine de mine. Alice a ta.

12 ianuarie

Dragule, am scris aseară în grabă. Acum, la amiază, când s-a întunecat iar cerul după un soare frumos, mă gândesc cât de puțin pregătită sunt pentru o schimbare esențială, pentru lucrul cel mai solemn și important în viață: moartea. Dacă cerșesc lui Dumnezeu încă o amânare este pentru a mă pune ceva mai la punct. Dar pesemne are Rilke dreptate când crede că murim fiecare în stilul vieții noastre. A fost în mine o lene de a privi „definitiv” spre ceva. În fond, am fost o funciară relativistă! Poate de aceea și acest eveniment – Moartea – nu-l pot privi decât ca o trecere. Că dincolo este absolută ordine, nu mă îndoiesc, dar sunt sigură că sufletul nostru are de parcurs multe stadii până să ajungă să o și perceapă și să se integreze conștient. Am rugat pe Mariana Murnu să vie să discut cu ea în privința *Jurnalului* meu. Nu o chem pe Maricica pentru că e prea ocupată, dar mai ales pentru că aş tulbura-o prea tare, ea nu are mentalitatea Marianeii, pe ea o sperie gândul la moarte și mai ales pe ea moartea mea ar durea-o nu numai în suflet și spirit, dar și în carnea ei. Cu toată aparenta indiferență a ei, dictată desigur de lipsa de timp, poate și de interese intelectuale care întrec capacitatea mea intelectuală. Ce curios! Acum îmi telefonează ea că vine 10 minute la mine. Coincidență sau soarta? Orice s-ar întâmpla, vreau să știe ai mei toți cât îi iubesc. Jean Paul o simte, știu și cred că mă va pierde cu greu, suferind adânc. Și Aurora și Nicu la fel. Copiii, desigur și ei, ca și Niculla. Știu că toți prietenii mei și „copiii” mei, toți mă vor plânge. Vreau să știe că mă voi ocupa de ei, de pe unde voi fi. Acum am treabă la E.S.P.L.A. Aștept și pe Maricica. *À bientôt* sau mai stau pe aci? Trecu Tadeu cu vestea că vor juca diseară *Strigoii* lui Ibsen după indicațiile mele. M-am bucurat. Te iubesc. A. a ta.

21 ianuarie

Dragule, e luni, am început ziua cu amintiri triste, am plâns și eram abătută. Și iată că la telefon mi s-a propus din partea lui [Petru] Comarnescu, Ion Marin [Sadoveanu] și [Ionel] Jianu să vorbesc despre Romanul modern. Înțelegi ce s-a petrecut în sufletul meu, dar n-am ezitat să refuz pe motivul că nu mai sunt în stare de un asemenea efort și că nu vreau să-mi

supraviețuiesc etc. Nu o fac nici din trufie, nici din prudență, o fac pentru că așa mi-o dictează conștiința. De altfel sunt, desigur, alții mai informați ca mine și mai tineri și mai buni vorbitori, nu sunt indispensabilă. Că trebuie smerenie pentru așa ceva, o știu prea bine. Dar sunt la vârsta când înțelepciunea constă în a „renunța”. *Die Entsagenden*^{2*}.

Ieri s-au împlinit trei ani de când m-am întors acasă. Am fost la Valérie unde au venit și copiii și Flo cu Ileana. M-am bucurat că sunt iar cu ei, lipsea doar Ionel. Se vede că nu e voie să fie bucurie completă. Dar vestea dată de copii că ei așteaptă un copil mi-a luminat orizontul. Tu înțelegi ce bucurie mare am resimțit. Mi se pare că a crește un copil pentru o viață nouă este supremul țel al oamenilor. O fi mare lucru să fii o stea pe firmamentul culturii (cum sper că se va ivi Maricica), dar parcă și misiunea de a fi mama unui om mai adevărat decât suntem noi e un lucru frumos.

La dejun la Aurora a fost extrem de simpatic, ca de obicei, dar lipsa lui Radu care e bolnav a pus o umbră peste noi. Tot mereu reticente în bucuriile noastre! Acasă am găsit scrisoarea lui Timofte de la Costești. Naivitatea cu care își exprimă bucuria lor că le-am scris m-a emoționat. Grozav aș vrea să pot trimite și eu 100 lei pentru vestimentele bisericești. Fă tu așa să mi se mărească pensia, dar nu la maximum! Te rog, fă așa să trec printre cei de cl. II. Tu mă înțelegi. Plecarea Maricichii ne îngrijorează. Aveți grijă de ea pe acolo. Te las. Te iubesc. A. a ta.

28 ianuarie

Dragule, sunt „smolită”, cum se spune la Costești. Veștile știute de mult, dar confirmate cu detalii și lipsa totală de bani, datorii în plus, toate mă pleoștesc, îmi taie orice nădejde. Unde mai pui și moartea în serie a atâtor oameni bătrâni și nenorociți ca Nicu Rosetti, V. Ștefan, ca și a Didinei Pușcaru, vești venite în aceeași zi, boala altora (Radu), în fine, ce să-ți mai spun? Le știi tu pe toate. Azi m-am rugat să-mi dea Dumnezeu și o bucurie. De ce nu aș avea dreptul să cer și bucurii?

Și chestia cu biletele de teatru la *Strigoii* mă plictisește. Au făcut o combinație care nu e tocmai *fair*. *Tant pis*. Puteau să mă invite personal. Dar n-are importanță. E vreme mohorâtă – *und ich bin verdriesslich, weil ich verdriesslich bin*^{3*}. Te-am visat azi-noapte, cu o listă pe care erau scrise

numere: 100, 80. Le joc la loterie? Dar nu sunt numere de loterie. Pe urmă ai plecat. Dragoste, sunt foarte întoarsă pe dos. E în mine o răzvrătire și o furie și un dezgust.

Vestea cu cedarea popoarelor, peste capul lor, în învoielile celor mari m-a exasperat. Cu ce drept să dispuie de soarta a milioane de oameni 3-4 inși? Cum a putut Roosevelt să trateze popoare întregi ca pe niște turme? Ba, pe urmă să fie și necinstit, instigând împotriva celor cărora ne vânduse? E îngrozitor ce s-a întâmplat și nu pot și nu vreau să cred că Dumnezeu poate răbda asta fără să pedepsească. Dar ce ne-ar folosi pedeapsa lor? Ar mai suferi și alții, nevinovați ca și noi. Măcar să fi fost veridici, să fi mărturisit tâlhăria și bieții vânduți să se fi acomodat cu regimul stăpânilor. Sunt sigură că ar fi fost de o mie de ori mai bine. Ar fi avut și stăpânii încredere în slugi și biete slugi ar fi putut servi în cinste, nu tot cu gândul hain și aiurea. Cred că mai mare dezgust de omenire n-am resimțit de când sunt! L-aș blestema pe Roosevelt, dacă aș ști că servește la ceva. Dar nici măcar atât! Gesturi istorice făcute de demenți și de degenerați. Pfui! Pfui! Pfui de soarta omenească! S-a văzut acum ce au făcut și pentru Ungaria. De când Franța nu mai hotărăște ea, diplomația este lipsită și de onoare și de cinstea cea mai elementară. Avea dreptate Napoleon când spunea de englezi că atunci când nu vor mai avea ce vinde, vor vinde libertatea popoarelor! Doar că acum a trecut această mârșăvie în conștiința descendenților lor americani. Tot anglosaxoni! Sunt bolnavă de amărăciune! Să mă supun? Da. Mă supun. Dar cui? Nu poate fi vorba în asta de voința lui Dumnezeu. El rabdă aceste mișelii, nu le poate patrona. Deci să ne supunem minții demente a câtorva oameni fără Dumnezeu și fără lege?! Să răbdăm și să disprețuim omenirea zisă civilizată. Tâlhari! Are dreptate Eminescu: „Să dăm foc la pușcărie și la casa de nebuni”, dar la nebunii cei mari, călăii, care ne-au vândut și care au murit! Nici măcar nu-i mai putem trage la răspundere. Au dreptate rușii: puterea să fie în mâna popoarelor! Dar este? Oh, sunt otrăvită rău. Ajută-mă, dragule, să suport. Te iubesc. A. a ta.

11 februarie

Dragule, ieri am fost sărbătorită de ziua mea! O babă, care am primit flori, dulciuri, cercei, *foulard* de nylon și bani de la „pitici”. Eram obosită, dar

foarte mulțumită fiindcă simt că mă iubesc și prietenii, și copiii noștri și cei tineri din jurul meu. Aurora și Nicu afectuoși și buni, copiii la fel. Știu că nu merit atâta dragoste, dar ce bine e să primești această dragoste, tu aveai dreptate: numai luxul e necesar sufletului, eu adaug: și ceea ce nu meriți. Tocmai asta e „dar”. Pui mic și drag, e soare, e primăvară afară și mi-e sufletul și el înflorit. Simt că dacă ar trebui să mor, aș face-o, cu voia lui Dumnezeu, liniștită, senină, aproape cu bucurie. Fiindcă vă simt pe aproape pe voi. Știu că mă veți aproba. Dacă mai sunt bună de ceva pe aci, atunci aș vrea să mai rămân. După prânz merg la Titi și Puiu. Diseară îți scriu iar. Te iubesc. A, a ta.

11 februarie, seara

Dragule, azi ședință la Löwendal cu soții Murnu și Flo. Portretul devine foarte frumos, aș vrea să-l cumpere cineva bogat dintre prieteni, căci prea a muncit mult pe el. Timpul meu nu contează sau, în toate cazurile, mai puțin. Aranjează tu, cum știi, ca să i se cumpere ceva fiindcă este dezolant să vezi cum rămâne arta de nerecunoscută. Iar au sosit multe flori – anonime. Nana, prăjituri, Costel, frezii. Mă răsfată toți prea mult. Îmi pare rău că n-a venit Marietta Hîrjău ca să facă mâine parastas lui Ionel. Îl voi face sâmbătă, sper. Pentru voi reprezintă ceva? Mai ales pentru el, care a fost ars? Oare soroacele nu corespund unor faze de dematerializare, care la el s-au răvășit de la început, foarte dureros prin foc?

Azi era atât de frumos încât aveam impresia că granița cu cele nevăzute a dispărut. Seara a plouat. Vizită la Titi și Puiu – melancolie! Tu știi de ce? Te iubesc. A. a ta.

10 martie

Dragoste, n-am scris o lună întreagă, pentru că pesemne n-am găsit nimic important. Și totuși! Gestul copiilor mei la 24 februarie merita consemnat și iar atâtea morți: Smaranda Rosetti, după soțul ei, acum, de curând, nenea Costică Motru¹. Înzmormântarea lui a fost ca o demonstrație a

intelectualității de toate vârstele. Era ceva nu numai solemn în fața morții, era o solidaritate de un anumit grad de cultură, cum s-a păstrat prin toate vârstele și prin toate clasele noastre. Dacă e adevărat ce a spus R., anume că a mărturisit în ultimele ceasuri că n-a fost spiritualist, ci *scientist*, deci *materialist*, mă întreb dacă n-a vrut să înțeleagă mai ales *scientist*, adică cercetător științific, nu idealist și că a confundat materialismul cu știința. Că a negat spiritualismul nu mă miră, fiindcă așa gândea, pozitivist, dar că mai adera la materialism mi se pare curios. În toate cazurile faptul că a vrut să se știe adevărul despre el e un gest de probitate. Îmi pare foarte rău că nu l-am văzut în ultimele luni. Mă chemase să-mi citească ceva. Se pare că nu s-a văitat de dureri, ci a fost preocupat până în ultimul moment de probleme filozofice, pare-se de tipologie. Moartea lui, fără să mă zdruncine, totuși m-a mișcat. Dormea liniștit. M-am întrebat ce vede acum. Mă întreb mereu ce vedeți voi acum. Ieri, parastasul lui Petre, și pe el îl urmăresc dincolo. Eu, dragule, aș vrea să am răgaz să-mi scriu pe Goethe, Shakespeare, Racine și să pun la punct unele conferințe care au fost bune. Ajută-mă tu să-mi apăr timpul de lucru! Fă să dorm mai puțin și să nu tot fiu chemată la telefon. Acum plec la Lala două ore. Te iubesc. Reviu în curând. A. a ta.

4 aprilie

Dragoste, multe și mărunte și mari evenimente zilnice, casnice, oficial doar mărirea pensiei și pensia Mariettei. Mă mir că n-am scris nimic aci despre asta. E un eveniment economic foarte important. Mă mir că nu i-am acordat importanța necesară. Poate că-l așteptam și că a fost și puțin o decepție fiindcă toți credeau în mai mult. Dar eu sunt totuși mulțumită că nu este mai mult, îmi e mai puțin rușine în fața atâtor cu desăvârșire lipsiți!

Moartea lui G. Tătărașcu m-a întristat. A suferit colosal și a ispășit multe greșeli. Poate, totuși, că el a văzut mai just ca alții. Îmi pare rău să constat severitatea oamenilor post-mortem! Dumnezeu să-l ierte și pe biata Arety s-o mângâie, că rău este lovită, săraca. Trebuie să vorbesc cu Puiu și Titi. Predica Olgai Greceanu, impresionantă. E ceva pătimăș în ea, dar autentic.

Acum aștept pe M.D. să-i dau traducerea „Ciupilă”. Nu mai cunosc trufia intelectuală, lucrez cele mai umile lucruri *pourvu que ce soit bien fait*^{4*}. Romanul de la E.S.P.L.A. nu-mi place. E o satiră uscată. Bine scris, uneori

cu haz, dar e un humor prea incisiv, o carte sterilă, deși plină de realități, de observații juste și totuși nimic adânc în ea și mai ales nici un răspuns la atâtea întrebări. Nu o pot traduce, mă otrăvește. Ieri la Toutou dejun. Atmosferă groaznic de încordată, i s-a întâmplat ceva, o muncește o angoasă. El, în schimb, senin, luminos, bun. Mama teribil de îndurerată. Oameni care ar trebui să fie fericiți, cel puțin mulțumiți!!

O bucurie, menajul Meg-Costel pare foarte înviorat, parcă înnoit. El a scăpat de obsesie, ea e mai sigură pe ea.

Copiii noștri? Păcat că au trebuit să sufere o amputare sufletească, un copil ar fi fost o completare a căminului lor normal. Plecarea Maricichii e basmul cu cocoșul roșu. Nici nu mai sunt convinsă de ea. A încurcat-o teribil și pe Valérie a enervat-o prea tare. Îmi dau seama, dragule, de privilegiul neprețuit de care mă bucur pentru că *Cred* în Dumnezeu. Tot calmul și echilibrul de acolo îmi vin. Ajută-mă să nu mă rătăcesc. Ajută-mă să scriu aci zilnic. Te rog. Te iubesc. A. a ta.

11 aprilie

Dragoste, n-am scris. Tu știi că mă tâmpesc când scutur sau am treabă urgentă. Nimic de semnalat. Ba da, o seară la avocatul Enescu și Ofelia, cu Costel, Meg, Alecu, Dan Botta și familia Buzdugan, și alții, și familia – iacă uit numele boieresc – da: Stolojan. Conversație pasionantă susținută de Costel și Alecu în jurul literaturii franceze, am stat până la ora două. Costel îți seamănă mult, iar Alecu lui Mișu, numai că voi parcă erați mai puțin furibunzi și pățimași. Cartea lui Diego Viga am refuzat s-o traduc, nu pot să-mi omor ultimele mele zile de trăit cu asemeni aiureli și otrave. M-am bucurat adânc să pot trimite la Costești candela, îți amintești că tu doreai să clădești o biserică mică?! Ei bine, am început cu cel mai mic detaliu, Dumnezeu se bucură de intenții. Dacă aș fi măcar în stare să acopăr partea cea avariata a bisericii din Costești.

Azi m-au dus Ion și Mariana la Anuța, m-am bucurat să văd căsuța ei gospodărească și mă bucur la gândul că sătenii vor fi mulțumiți de mine. E în mine un fond care e strâns legat de țărani. Poenarii? Pesemne. Am poftă de lucru, dar timpul mi-l iroiesc, ca toată viața. Mă năpădesc oamenii și eu nu știu să mă păzesc. E primăvară, sunt pomi înfloriți, e dulceață în aer, de

ce-or fi oamenii răi și se nenorocesc între ei? De ce nu se înțeleg între ei? De ce se urăsc? Eu cred ferm într-un principiu rău care instigă bietele viețuitoare. Uneori se manifestă prin prostie, adică prin lipsă de înțelegere. Pui mic, te las. Trebuie să pun de ceai, vine Serafima cu Sigisbeul, prietenul lui Vintilă. Vă iubesc, mai ales pe tine. A. a ta.

29 aprilie

Dragule, au trecut Sf. Paști și nu ți-am scris, cu gândul însă sunt nedespărțită de tine. Ultima săptămână, și chiar în săptămâna mare, criza menajului Jean Paul, care speram că nu va ajunge la catastrofă. Plecarea de acasă a Micaellei, chiar și mărturisirea legăturii ei cu E. puteau fi, la nevoie, uitate fiindcă socot că e pricinuită de revolta unei femei tinere de a fi *rudoyée*^{2*} și, desigur, și de duritatea lui Jean Paul. Dar gestul de sâmbătă, forțarea ușilor, venirea pe furiș, luarea mobilelor, fără a lăsa tovarășului de 9 ani nici pe ce să-și puie capul, tot procedul m-a dezgustat! Vasăzică această fetiță nu era de calitate umană ce-i atribuiam. Sper că inițiativa nu a fost a ei, ci a familiei și totuși, purtarea asta inelegantă, de mahala, m-a întristat adânc. Îi doresc să fie fericită cu celălalt, din toată inima, fiindcă simt cât îmi este de dragă, și totuși regret că este din altă plămadă ca a noastră. Îmi pare groaznic de rău. Mă rog pentru ea ca și pentru Jean Paul.

O tristețe prin care a trebuit să trecem. Tu ajută biată fetița asta care și-a pierdut capul și pe „Urechiatul”, cum îi spuneai tu, ca să-și regăsească echilibrul. Tare îmi pare rău de el! E și vina lui, fără îndoială, dar reacția ei l-a dezamăgit adânc.

Efectele mediului corupt! Ajută-ne! Te iubesc. A. a ta.

17 mai

Dragule, n-am mai scris din pricina unui marasm care a pus poprire pe mine de când cu gestul Micaellei. Ar fi ridicol să spun că sufăr, dar e ceva în mine, un fel de oboseală, de dezamăgire care a întunecat bucuria și nădejdea în mine. A fost o lovitură care m-a amețit și din care n-am ieșit

încă. Nu judec și nu condamn, poate tinerii ăștia, care se lasă duși de clipă, vor fi având dreptate, nu au timp să se încarce cu principii sau cu ce numesc ei prejudecăți, dar cu această descătușare ajung în barbarie. Poate mă înșel când atribuiesc această stare a mea numai acestui incident. Cred că mai este și teama de moarte, adică grija de moarte, căci duminică a pomenit Părintele de Sf. Ion Valahul și azi sunt 5 zile după acest Sfânt. Nu știam nimic despre existența acestui Sfânt, acum s-a mai adăugat și El la lista celor care de 8-9 ori pe an mă amenință! O fi ridicol sentimentul meu, care datează de la moartea lui Buby, dar este și mă muncește. Și nu este o simplă întâmplare că veșnic îmi ajunge la cunoștință sărbătoarea celui mai neștiut Sfânt Ion din Calendar. *Je me recommande à sa bienveillance et je demande chaque fois un nouveau délai pour accomplir ce qui me reste à écrire. Mais parviendrai-je jamais à accomplir ma tâche?*^{6*} În toate cazurile mă simt tot mai liberă de orice ambiție, de orice vanitate sau chiar orgoliu. Mă simt tot mai insignifiantă și mai puțin eficientă în jurul meu. Până acum puțină vreme, îmi făuream încă iluzii că aș mai fi de folos, dar de vreo câteva luni m-am tămăduit de toate aceste amăgiri. Și mă simt foarte proastă, realmente proastă! Nu mai știu nimic din câte știam și nici nu mai percep vibrația care mă anima până acum un an. Am ajuns un fel de Eu impersonal, indiferent și anost. Mă agasează pretențiile unor oameni care, totuși, au dreptate să se înfigă în realitate cu încrederea în sine, singurul mijloc de a fi real.

Pe indiferența asta a mea, față de insuficiența mea, îmi măsoar adâncimea neantului din mine. *N'exagérons pas!*^{7*} E o pasă proastă prin care trec, din nemulțumire față de mine, față de inacțiunea mea, față de timpul ce pierd de-a surda. Îmi trebuie și o nădejde, îmi trebuie o bucurie, o mulțumire. Îmi trebuie și soare! Ploaia mă ucide. Am visat-o pe Catherine Farequare. Ce o fi cu ea? Fac planuri iluzorii. Adevărat, adevărat, dacă aș ști că mă întâlnesc cu voi și că trecerea e ușoară, n-aș avea de ce să mă tem că azi ar fi iar un soroc. Dar e posibil să nu ai un fior la gândul unei schimbări atât de radicale? Stelule dulce, dacă o fi să fie, vino-mi în ajutor, cu toți „spaniolii”! Căci azi e ziua de naștere a lui Ghighi, 17 mai. Și Mișu împlinește 6 luni și Ionel un an și Lelia 6 luni. Voi toți m-ați devansat, eu îmbătrânesc aci, voi întineriți acolo. Dragoste, oricum va fi, ajutați-ne pe noi, cei din întuneric. Voi sunteți în lumină. Acum mă apuc iar să scriu la *Faust*, mă întorc pe urmele mele din vremi vii, doar, doar s-o mai aprinde vreo scânteie în mine. Dragoste, te iubesc. A. a ta.

P.S. Mă bucur că vine Mariana azi să facem o selecție în poeziile ei. Cu cât o cunosc mai bine, cu atât o prețuiesc mai mult. Am asistat la o scenă conjugală în care am putut constata tactul ei, răbdarea elegantă față de nervii fanteziști ai lui Ion. Mi-am dat încă o dată seama că fericirea unei căsnicii, reușita ei, este un lucru foarte greu de obținut, e o operă de artă. Ei sunt un menaj cum nu cred că sunt multe la noi. Am respirat aer occidental.

Vizita Maricichii aseară foarte simpatică, și ea și-a găsit un echilibru în știința ei. E bine așa.

Mme Timošcenko vorbește cu o prietenă la telefon, nivelul interesului foarte jos, dar viu omenesc, fără aripi, dar solid pământesc. *On l'envierait presque. Je t'aime.*^{8*}

27 mai

Dragostea mea, ultima săptămână a fost plină de surprize plăcute. Cea mai de seamă a fost vizita la Mehedinți². Am găsit, după șapte ani de când nu l-am văzut, un om încă foarte verde, uluitor de viu, de energic, plin de umor, drept ca o lumânare și de o limpezime spirituală colosală. E în preajma a 90 de ani și după multe suferințe fizice și morale. *Einer vom alten Schlag!*^{2*} Încă o dovadă că viața sufletească întreține intact intelectul. De ce vorbesc de el, cei ce nu-l știu decât de pe catedră, că e rece? Din contra: e cald, e sensibil, e afectuos, e apropiat, și doar pe mine mă cunoaște atât de puțin! M-am simțit atât de bine în odaia aia goală, luminoasă, plină doar de cugetare și de suflet! Casa ce le-a fost redată trebuie să fi fost splendidă, acum e goală și totuși spațiul ei e armonios și elegant, pe din afară e ca o cucoană mare grațios așezată într-un fotoliu. Cei doi bătrâni-tineri în prag, făcând saluturi de revedere, o viziune foarte românească, din vremi liniștite. Un mare dascăl și un mare român și un spirit universal. Va fi având și greșeli, nu știu, se poate, e chiar probabil. Dar când esența unui om este de calitate, restul este doar accidental și nu-l strică. E bățos, e rece? Cu cine? Desigur cu oameni ne-autentici. Am fost adânc de mulțumită în seara de joi când am fost la el. Mi-a spus că are o scrisoare de la tine, îți spunea „Serge”, dar sunt sigură că nu te confundă. Tu ai fost elev bun al lui și știu că te interesa cursul lui foarte mult. Apropierea de o flăcără atât de vie mie mi-a făcut bine. Când îl compar cu tinerețea anostă, stinsă a atâtor! Îmi voi

permite luxul de a-l vizita mai des. Ținuta impecabilă a acestui bătrân este impresionantă! Sta la o masă simplă, cu manuscrise multe, în colțul camerei, între două ferestre acoperite cu hârtie albă. O calotă neagră îi da un aer de călugăr. Cu un pled pe picioare, lucra, scria. Când am intrat, s-a sculat în picioare, drept ca un flăcău, cu zâmbetul prietenos pe buze și în ochii mici, după ochelari. Aș fi vrut să-l fotografiez așa. Camera goală îi făcea un cadru de chilie monahală în care domneau pacea și îngăduința. Mi-a spus cât a suferit de pe urma fetei și ginerelui lui, iar despre nepoată am aflat de la Nana că e odioasă. Doamna Mehedinți trebuie să fi fost foarte frumoasă. Are în ea și acum o expresie de cucoană bogată și mare gospodină și în grai o liniște molcomă. Dar i-am găsit îngrijorați din pricina unei insinuări a nepoatei. De ce vor fi fiind unii oameni atât de răi! Profesorul mi-a spus că a trebuit să atingă vârsta asta, pentru ca să afle de ce sunt oamenii în stare. Uneori mă întreb dacă e pură răutate ce mână oamenii la atari dușmăanii sau dacă este lipsa de educație intimă. Sunt pueril de sălbatici unii oameni la noi, adică burghezii, că țăranii sunt mult mai cumsecade. Să-i idealizez eu? Nu cred. Căci le văd toate defectele, dar văd și cuviința lor esențială ce e un respect de ființa omenească. Profesorul spunea că „Țara de Sus”, adică Moldova de nord, este un „ținut spiritual” fiindcă aceia sunt urmașii dacilor care acolo nu au fost învinși de romani și au continuat. Se pare că poartă în unele regiuni căciuli împletite ca dacii. Ideea lui că Iranul și Dacia sunt locuri cu un Ethos foarte înaintat și clar, pe lângă care Ethosul greco-roman a rămas inferior. Poate că are dreptate. Exemplul lui Decebal este tipic pentru sentimentul de onoare și de libertate, iar religia dacică e infinit de pură pe lângă cea greco-romană. Trebuie să citesc mai mult în sensul ăsta.

E drept că sufletul nostru s-a alterat de prea multă robie și răbdare și amestec străin, dar, dragule, suferințele ultime au deșteptat în cei mulți o aspirație încă nelimpezită, dar mișcare spre ceva mai bun. Mă înșel?

Dragoste, am avut și bucuria să văd că a apărut *Dombey* și să aflu că ne așteaptă prin iunie o recompensă mai mult decât credeam. Simt că voi cheltui *à tout et à travers*^{10*}! Ce bine, să nu trebuie să tot numeri cu francul!

Vestea spusă azi de Guss că vor să facă orașe de pensionari m-ar întrista teribil dacă aș crede că iar aș intra în această categorie de exilați. Dar socot că „pensiile personale” sunt privilegiate. Cum o vrea Dumnezeu! După parastasul lui Ionel, simt un fel de ușurare, ca și cum aș simți că și el este acum liber și mulțumit. Nu pot concepe că ne desparte ceva pentru veșnicie,

din contra, vă simt pe toți dragii mei de acolo lângă mine, una cu mine, dar mai limpeziți. De mine mă înfior cât sunt de incapabilă să mă fixez în rugăciune. La Biserică sunt distrată. Nu mă pot concentra decât vorbind cu Dumnezeu. Sunt într-un hal de imbecilizare! Mă întreb dacă aş mai fi în stare de vreun gând luminos. Cam pierd vremea cu „puneri la punct” de *Faust* şi altele. Să mai scriu scrisori? Inspiră-mă tu. Îmi e foarte dor de voi, anul trecut duminica mă duceam la Ionel şi la Mişu, au plecat, suntem tot mai puţini. La Radu mă uit cu anxietate şi cu tot mai multă tandreţă. *Si l'on pourrait partir tous ensemble!*¹² Cântă la radio o romanţă, mă apucă aleanul. Te las. Vă iubesc şi vă aştept în vis. Te iubesc. A. a ta.

P.S. Maricica şi Puff sunt la Putna, mi-ar fi plăcut să plec şi eu cu ei.

6 iunie

Dragoste, mâine iar este un soroc: Sf. Ion Nou din Suceava. Şi cum inima mă jenează de o bucată de vreme... Cum va vrea Dumnezeu! În ultimele zile am avut prilej de bucurie: pachetul de la Zizella, perspectiva de a mai încasa câte ceva de la E.S.P.L.A., rochia de la Jeanna. Dragostea cu care a făcut Zizella pachetul m-a încântat, m-a umplut de bucurie. Şi veştile de la Paris la fel. Revirimentul religios şi ştiinţific totodată! Perspectiva de împăcare după interviul dat, televizat, de Hruşciiov?! În mine înfloare o mare nădejde. Poate s-o milui Dumnezeu de biata omenire. Eu sper că prin septembrie totul să fie hotărât. Dragule, dacă e să „trec” la voi, ajutaţi-mă, vă rog. E în mine un fel de agitaţie ca înaintea unei călătorii. Nu mă îndoiesc că voi fi primită de voi, toţi dragii mei, şi că ne vom bucura împreună. Îmi pare rău de cei ce vor rămâne şi se vor amărî. Oh! dacă am avea *siguranţa* prezenţei voastre! Dar eu tot aş vrea să mai stau pe aci şi să scriu ce am de scris şi să mă bucur de oameni şi de natură. Caietul s-a sfârşit, poate că şi ăsta este un semn?! Am să cumpăr azi altul; râzi? Şi eu. Parcă se poate conjura ce este hotărât, cu asemeni fleacuri?

Dacă voi, care veţi găsi caietul, veţi citi aceste rânduri, aş dori să vă fie mângâiere, să ştiţi că sunt calmă şi chiar voioasă şi că voi fi aproape şi că vă voi ajuta, pe cât va fi permis. Iar dacă Dumnezeu îmi mai dăruieşte zile, îl rog să mă facă tot mai senină, tot mai credincioasă în El şi tot mai bună cu oamenii! Pe tine te iubesc. Pe voi toţi, pe Mişu şi Ionel şi Lelia, pe care-i

cred în plină limpezire, pe Egon, pe care vă rog să-i ajutați, pe ai noștri, pe toți dragii mei. Te iubesc și te aștept. A. a ta.

29 iulie

Stello scump, de aproape două luni nu am mai scris aci. Și doar ar fi fost și lucruri interesante de spus. Dar nu știu cum îmi irosesc timpul și veșnic am impresia că am ceva „de lucru”. În fond mă amăgesc de când cu traducerile.

Firește, a fost un lucru bun și practic și acum vin ecouri de simpatie de la cititori. Dar recunosc că s-a secat parcă în mine izvorul gândirii creatoare. Am devenit un creier pasiv. Poate trebuie și asta în viața mea. E un fel de smerenie interioară care-și are rost, fără îndoială. Oare mai am ceva de spus de la mine? Simt de exemplu acum când vorbesc cu tine, că parcă se mișcă în mine ceva *en arrière* de planul conștiinței, ceva ca o încredere și un avânt, ca pe vremuri, care a fost întotdeauna premergător gândurilor clare. E un fel de *Stimmung*^{12*} în care poate încolți și crește un germene de gând și de simțire noi. Să încerc iar să mai *scriu*?

Dragul meu, azi-noapte am visat un vis ciudat: te omorâsem și nu știam cum să ascund fapta. Dar nu era în mine nici un sentiment; nu știam nici când, nici cum, nici de ce făcusem asta. Parcă mă trezisem deodată că o făcusem, era în afara mea. Îmi explic pentru ce: nu corespundea la nimic în mine. Și eram metresa lui M. Altă năzbâtie! Oare să fie resturi nepurgate dintr-un trecut subconștient? Poate că a fost o asociație, căci ieri, la cununia lui Mihai Nasta cu Riri, mi-am amintit de cununia lui Andrei Paleologu și de prezența lui Mișu. L-am văzut parcă aieva, așa cum era pe atunci, bolnav, diminuat și dureros de conștient și-l aveam tot timpul prezent. Numai după aceea te-am chemat pe tine să binecuvântezi această căsnicie nouă și te doream alături de mine. Oare visul meu să fi fost o remușcare din pricina asta? Poate. Cine știe câte straturi suprapuse pe o mare adâncime zac în noi! Fără îndoială că o conștiință foarte limpezită ajunge să deosebească nuanțe infime și că cele mai mici nebăgări de seamă și neglijențe în lumina asta limpede își capătă adevărata lor valoare spirituală ca niște pete nevăzute care apar pe o haină în plin soare.

Dragul meu, știu tot mai bine că suntem o țesătură de păcate, adică de opacități cu care întârziem domnia bucuriei spirituale. Știu, acum parcă am

o revelație a acestui lucru, că suntem cei care ne socotim buni și ireproșabili după morala curentă, că suntem atomi inerți în lumea spirituală.

Căci cei care au de ce să se căiască și suferă de asta, ei cel puțin vibrează, se deșteaptă din somnul materiei, pe când noi, cei „de treabă”, în stilul „lumii”, nici măcar nu tindem spre deșteptare. Îți mulțumesc prin urmare dacă tu m-ai trezit din visul acela ca să-mi arăți că zac în mine simțiri pe care, de la mine, nu le-aș fi identificat.

Deși ieri, când te-am chemat, am simțit, în Biserică, ca pe vremuri, jena de a nu te fi supărat. Dar ce proastă sunt! Îndată mi-am și spus că tu trebuie să zâmbești ironic în fața găsculiței ce te revedea la fel ca odinioară! Nu e posibil să mai fiți acolo, împovărați cu sentimentele de aici, cu gelozii, cu prejudecăți, cu susceptibilități! Dacă eu, o nenorocită de masă de vie inconștientă, și tot m-am putut dezbăra, după foarte, foarte scurte admonestări, de toate simțămintele astea, atunci voi!

M-am trezit într-o zi cu o simțire nouă: *quasi*, o curiozitate, o bucurie de a muri, ca înaintea unei călătorii minunate. Se subțiasse foarte stratul de atașare la viață, renunțasem la așa-zisa „împlinire” a mea, la nevoia de a lăsa după mine lucruri bine redactate, „o operă postumă”! Îmi vine să râd! Pluteam în așteptarea unei frumuseți și a unei realități vii, față de care actualul pământesc e searbăd.

A durat o infimă fracțiune de secundă, dar am trăit-o.

Acum se îmbulzesc în mine foarte multe amintiri. Existența veștii că Mihai Rarincescu a murit în închisoare a fost o lovitură în suflet și tot dramatismul situației la nunta Dinei m-a răscolit. Nunta ei a fost frumoasă, duioasă, de atâta simpatie ce o înconjura pe Flo și copiii ei, toată lumea știa, numai ei nu! Apoi toată agitația prietenilor pentru a le spune adevărul, scena Marianei la mine și, până la urmă, totul s-a întâmplat normal. Mi-am dat seama iar câtă nevoie de dramatism zace în noi toți și cât asta sporește suferințele.

Flo e tare curajoasă, dar în ultimele zile o găsesc amară și încordată. E în ea o nevoie de liberare, parcă s-ar scutura de toate servituțile familiale. Ieri era aprigă împotriva Dinei și poate a lumii întregi. Simt în ea o revoltă stăpânită și e foarte bine că s-a angajat ca infirmieră. E un orgoliu jignit în ea care o face dură. A avut o fază de înmuiere, dar acum e într-o fază de îndârjire. Are încă mult de luptat cu ea. Cranează în afară, dar pe dinăuntru e încă în plină luptă.

A fost la mine și o scurtă epocă ciudată de autocăutare și autosimpatie, când a sosit portretul făcut de Löwendal. Eu mă regăsesc adânc în el. Majoritatea spun că m-a îmbătrânit și că lipsește *lumina* ce se degajă din mine în prezența oamenilor. Se poate! Eu pe aia nu o știu, pe când expresia din portret este corespunzătoare stării mele normale, obișnuite: o melancolie zâmbitoare. Am avut zile când simțeam că am în cameră o prietenă bună și înțelegătoare. Ciudată simțire această dedublare, în care găseam la „cealaltă” limpezimea pe care caut s-o ating. Löwendal e un mare artist. E un portret de o mare noblețe, care nu e numai a modelului, dar mai ales a artistului. E un portret demn de un muzeu, dar, firește, când nu voi mai fi eu să-i fac concurență cu expresiile trecătoare, provocate de cei ce mă înconjoară. Este „un portret postum”. Are avantajul că fiecare îl va putea învia cu amintirea lui pe fondul acesta foarte veridic.

Nunta lui Mihai cu Riri, ceva mișcător și duios. Biserița mică, îndepărtată, în mijlocul unei grădini de provincie, cu flori, un cireș bătrân, cu bancă de lemn și straturi de varză și zarzavat, lume cunoscută, boieri scăpătați, îmbrăcați de sărbătoare, doamne și fete în rochii de cretonă sau mătase, cele tinere în malacoave foarte grațioase, pălării mari, mici, improvizate, împrumutate, dar vesele și seiante. Picioare goale sau în ciorapi foarte fini, sandale, pantofi mai „moșteniți” sau „galoși” ca ai mei. Fete și femei tinere și frumoase sau numai nostime, sau în toate cazurile gătite și sărbătorești.

Mirele palid și emoționat, în smoking, cu buchetul de trandafiri albi, în ușa bisericii își chema mama în ajutor sufletesc. Grupuri în grădină, parcă într-o casă particulară unde biserica trona ca o mamă binevoitoare și iubitoare.

Sosirea miresei. La brațul tatălui șchiop, o fetiță din *Les petites filles modèles!*^{13*} Mai degrabă *première communiant*^{14*} decât mireasă, în rochia de organdi cu malacov și vâlul scurt sub coronița de flori. Modestă și mișcată. Slujbă catolică, scurtă, simplă, orgă. După căsătorie, slujbă mai lungă „Vêpres” cu litanie către Sf. Fecioară, la care răspundeam și noi, asistența. Atmosferă intimă, sărbătorească. Tot cadrul făcea un ceas de provincie solitar. Acasă la fel. Voie bună, mese prin curte, sub pomi, vecinii privind din stradă, serviciu cu servitori bătrâni „de casă” care-și lăudau fiecare mirele sau mireasa.

După mici conversații cu străini, ne-am așezat la masă între prieteni. A fost o seară foarte plăcută între tineret ce dansa, era vesel și mulți frumoși,

în special fetele.

Te las, Puiule, a trecut nenorocita de Edith, n-am dat numele tău ce l-a cerut. Acum mă așez la tradus! Te știu lângă mine. A ta. A.

13 august

Dragule, sunt călduri groaznice, dar constat că le rabd, dacă nu mă vait, nici nu mă plâng. Duminică, la Dașica, a fost foarte simpatic, nu mai eram decât puțini, dar mulțumiți că mai suntem între noi. Bietul conu George Cipăianu a murit. Dumnezeu să-l ierte! Îmi pare rău că nu l-am mai văzut cât trăia. Sunt neglijențe stupide, pe care le regreți prea târziu. La înmormântare nu mă duc fiindcă e o căldură care mă apasă teribil. Marioara m-a dezlegat. Nici la tine n-am mai fost, tot din pricina caniculei. Dar tu știi bine că sunt cu gândul mereu la tine, la voi toți de acolo. Mă muncește gândul să știu cum sunteți pe acolo. Îmi dau seama că nu poate fi așa cum simțim noi cei încătușați. Îmi dau seama cu gândul, dar îmi e cu neputință să-mi reprezint altă viață decât una ca a noastră, doar sublimată. *Hélas, les morts vont vite*, o constat tot timpul în jurul meu. La drept vorbind eu vă evoc foarte des pe zi, oare voi o știți? Oare veniți la noi? La ce bun asemenea întrebări la care nu avem răspuns. Vom vedea când vom fi acolo! Totuși semne de prezența voastră am uneori prin vis. De exemplu, Ionel, în haină nouă de ploaie, când a doua zi a primit Marietta haina de ploaie. Dacă aș fi sigură că sunteți pe lângă noi, *aș fi absolut fericită*. Evenimentele stagnează sau, mai bine zis, s-au ascuns de ochii noștri. În aer plutește o nepăsare, o blazare care e oboseală. Eu cred în voia Celui de Sus, mă obligă să cred într-o ordine ce ne întrece și asta mă ține în echilibru. Nu pot spune că mă mai bucur de ceva, cu entuziasm. Nu.

Droturile s-au lăsat foarte jos, dar le întind cât pot, cu capul.

Trăim, ai mei toți, cei de vârsta noastră, resemnați, cuminți: *Die Entsagenden*. Are Goethe dreptate. Energia vârstei noastre e întrebuințată pentru a renunța la tot. Căci ce mai pot spera pentru mine? Când mă gândesc că mi-ar plăcea o mobilă frumoasă, îmi vine să râd, căci, de, cât îmi e dat să mai mă bucur de ea? Fiecare zi îmi e dăruită gratuit. Îmi pare rău de Valérie care nu mai are *nici o plăcere*, nici cea de a mai ieși din casă. Că e vinovată, se poate. Dar nu are realmente ce îmbrăca și a rămas absolut

lipsită de strictul necesar! Eu am crezut că a pus deoparte câteva mii; azi sunt convinsă că nu le are. Grea soartă! *Elle ne s'est permis dans cette vie aucune fantaisie*^{15*} și doar a muncit și renunțat fără contenire. Aș vrea să am bani să pot s-o îmbrac și să-i dreg mobilele. Dacă mi l-ar publica pe *Montaigne*! Marietta e o natură mai fericită și mai normală. Pe Valérie a dezechilibrat-o zgârcenia care nici măcar nu a fost egoistă. A fost „prudentă” și prudența a dat greș în zilele noastre. Îmi vine a crede că e o lecție de Sus. Prudențe de acestea sunt orgoliu omenesc și lipsă de încredere în Dumnezeu. Dacă aș putea-o convinge! Mă doare urechea, mă încercă uneori ficatul, m-am șubrezit. Dacă aș ști că trec dincolo, spre voi, fără boală lungă, aș fi mulțumită.

Anii trecuți mă simțeam încă utilă în lume. Acum mă simt tot mai ieșită din ea, sau e căldura?

La Sinaia voi încerca iar câte o scrisoare. Dacă mă veți inspira voi, va fi bine.

Dragul meu, te las, te iubesc. Vă îmbrățișez și mă simt cu voi! A ta. Tity ceva mai bine. Nu are boală de nervi, ci *de suflet*.

Luminiș, marți, 3 septembrie

Dragule, te am tot timpul aproape. Acum e vreme ideală și simt că în liniștea munților și brazilor de aci plutește spiritul vostru.

Parcă mă simt mai aproape de lumea voastră decât în agitația orașului. Dar poate tocmai din pricina asta mă umple o tristețe care nu e decât dorul de voi.

În după-amiaza însorită deasupra pajiștilor atât de verzi și a brazilor ce se înalță ca în zbor și peste vârfurile și culmile munților liniștiți, nu știu de ce mă năpădește dorul de lumea cealaltă în care vă cred pe voi. Vă aud glasurile și mă destram între trecut și un viitor curios, pe care nu mi-l pot închipui, dar care știu că va fi.

Mă simt bine cu Lily și Mișucă [Jora], sper că și ei cu mine. Aș vrea să-i știu mulțumiți, deși în fiecare din ei simt o viață tănuțită, poate că ăsta e prinosul sufletelor alese. Tinerețea lui Wlady mi-a făcut bine. Acum a sosit Bizi Diamandy. Va locui sus. Îmi vine să zâmbesc când mă gândesc ce quatuor s-ar putea împleti din viața secretă a noastră, a tuturor!

Ieri am vorbit la telefon cu fetele de la Vila Djuvara. Când pășeam în minunea de pajiște nu puteam realiza că Ghighi e aiurea. Un interior încântător, spațiu echilibrat, mobilat modern și vedere minunată prin geamuri enorme.

Am stat mult de vorbă cu Geo Bogza și soția lui. Amândoi extrem de simpatici; au ceva profund, firesc și bun. Sper că vin azi la ceai.

Aseară amintiri de la Pontigny. E curios: nu mai privesc parcă înapoi, totul e prezent în sufletul meu și pe voi, cei de dincolo, vă amestec printre cei prezenți.

Maestrul [Enescu] mi se pare că domnește aci pretutindeni. În nici un moment nu simt durerea unui *nevermore*, ci melancolia de care îți vorbeam. E parcă climatul unui timp supratemporal. Așa îmi închipui climatul de la voi.

Cartea împrumutată de Missir mă inspiră poate ca să-mi scriu și eu amintirile ca Astruc. Nu pentru a mă povesti pe mine, ci pe câțiva oameni care trebuie să rămână în amintirea celor de mâine. Voi încerca. Mă vei ajuta tu? Hai să o întreprindem împreună. Simt că dacă ți-o făgăduiesc ție, voi realiza-o.

Hai, începem mâine, ziua când pleacă Maricica în Rusia. Dar tu *trebuie să mi-o ceri*. Te aștept în vis și te iubesc. A ta.

7 septembrie, 11 seara

Dragule, mâine îți voi scrie cele trăite ieri și azi. Acum mi-e frig, intru în pat. Te iubesc, a ta.

8 septembrie, Sf. Maria mică

Dragule, e o dimineată cum o numeai tu, *a glorious day*, dar peste care se întinde acum un nor care, din când în când, acoperă soarele și întristează, mai bine zis, melancolizează lumina acestei zile mari și încântătoare. Mi-am făcut până acum reculegerea, mă simt fericită când mă pot muta în registrul curat al vieții spirituale. Mă simt cu voi, împreună cu voi, cu toți

cei plecați ca și cu toți dragii de aici; simt o liniște, o bucurie, o tinerețe ca o începătură plină de viitor, adică mai bine zis, plenitudinea a-temporalului. Nu pot spune că sunt mulțumită cu mine cea văzută. Știu cât sunt de săracă și de anostă, dar sunt mulțumită când constat că mă întrebuințează Dumnezeu ca pe un instrument al voinței Lui, constat că prezența mea e împăciuitoare și că îndepărtez gândurile rele și bănuielile din inima oamenilor. Îmi dau seama că se desprind de mine efluvii de simpatie care îmblânzesc pe cei din jurul meu și îi înseninează. Gestul de ieri al lui Bogza de a veni brusc să mă sărute în plin restaurant, spunând, ca un copil mare și mătăhălos ce e: „Ce drăguță ești”, cum se spune unui copil, mi-a fost o dovadă de această putere de atracție ce o exercitez, nicidecum printr-un farmec personal, ci prin harul pe care-l revarsă peste mine Cel de Sus. Nu sunt o aleasă, știu, dar un instrument docil prin care se poate revela Esența, Realitatea superioară, divină, cum spune la cartea lui Chambers, *je suis obéissante*^{16*}.

Dragule, cum să mulțumesc lui Dumnezeu pentru seninătatea ce vrea să pună în mine? Cum să-ți mulțumesc ție și dragilor mei de la voi că mă ocrotiți? Acum mi-a venit în suflet convingerea că pot *cere*, fiindcă constat că de o bucată de vreme mi se împlinesc cererile. Sunt rezonabile, firește, dar mi se împlinesc. Aș dori să pot plăti datoriile Mariettei și să ajut și pe Valérie și pe Tity. Dacă mi s-ar reedita *Montaigne*, aș putea să împlinesc asta. Am avut clipe aici în care am crezut în această reeditare. Aștept cu încredere. În toate cazurile, poate îmi vine prin altă cale. Poate trimite Julietta un pachet salvator.

Liniștea munților și a pădurilor mi-a făcut nespus de bine. Iar ambianța îmi dovedește că omul poate fi bun, dacă încearcă numai.

Ședință, după-amiaza, în care în jurul mesei de ceai am făcut călătoria la Colombo și în China. Grație lui Bogza a fost bună, adică plină de atmosferă curată de omenie care face din asemeni *întâlniri reale*, esențiale, ceasuri adânci, umane. Bogza mă face să-mi amintesc ceea ce spune Domnul „dacă nu veți fi ca acesta, apoi nu intrați în Împărăția Cerului”. E un suflet de copil, leal, curat, nebănuitor. Și soția lui îmi place mult, e tăcută, dar totdeauna prezentă. Are un surâs care revelă adâncime, bunătate și are o modestie, o reținere de om de calitate. Și are un picioruș frapant de mic și frumos! Sunt oameni cu care mă simt foarte bine.

Dejunul de vineri și urmarea au fost reușite, dar la început am simțit fulgerele invizibile ale mai multor crispări. Pe urmă atmosfera s-a destins,

s-a înseninat și finalul a fost colosal de animat și ridicat pe un nivel intelectual înalt. Discuția în jurul artei plastice contemporane ca și a teatrului lui Ionescu mi-a străfulgerat prin creier câteva întrebări care parcă mi-au provocat în zidul convingerilor statornicite mici crăpături prin care aș putea fi atrasă să privesc dincolo de ele.

Cine știe dacă nu o fi în formula lui și a lui Brecht o revelație de realitate nouă. Nu cred același lucru de pictura actuală a pictorilor din Franța. Uite, îmi scapă numele, Matisse? Dragule, ajută-mă să merg pe drumul cel adevărat și să fiu și bună. Îmi e inima plină de gratitudine și pentru întâlnirea cu Nell Bădescu.

Ce privești serioasă de peisaj de primăvară! Dragule, te iubesc, vă iubesc. Mamă, Maică, păziți-ne. A ta, A.

Tot acum

Îmi zboară gândul spre Maricica. Sunt mereu cu gândul după ea, doresc să nu se simtă părăsită în spațiul ei vital actual, imens! Ajutați-o să facă acolo o experiență mare, nu doar intelectuală. Marietta așteaptă, desigur, un telefon. Dacă aș putea, i l-aș da, să încerc la Sinaia. Dar nu mai este acasă acum până la noapte. Sper că simte că mă gândesc la ea și la Valérie și copii, intens și cu dragoste.

Te las, dragule, vom pleca la dejun. Pusi.

9 septembrie

Dragule, ieri după-amiază vizită la Foișor [Sinaia], ziua Mariane D[umitrescu]. Am vizitat sălile de festivități, baia regelui M[ihai], multe colțuri ale locului. Cu Lilly [Jora] și Marica și Mariana [Dumitrescu] am evocat multe amintiri, tot timpul au fost prezenți! Un loc superb. Seara, cu lună plină, miros de petunii, ceața lunii învăluind munții încât parcă erau proiectați fără relief pe fundalul cerului luminos. Siluete solide și frumoase. Brazii ca turnuri subțiri, drepți, țâșniți ca o fântână arteziană. Drumurile albe, cu pietriș ca zăpada. Compania simpatică. Sfârșitul, conversație foarte

interesantă cu [Horia] Lovinescu despre mănăstirea Slatina din Moldova. Mălinescu asculta cu fervoare descrierea vieții spirituale în jurul unui stareț puternic. M-a bucurat să întâlnesc acești doi tineri cu preocupări spirituale. Cine știe câți alții vor mai fi în țară? Tot mai mult mă conving că strânsoarea a servit. Îmi tot propun să scriu unele lucruri, scrisori către acest tineret. Dar sunt leneșă, ăsta-i adevărul! Timp aș avea, dacă mi l-aș face. Ajutați-mă voi. Azi ziua Mariane. Îi doresc mulțumire, sănătate și echilibru. Fetelor (Valérie și Marietta) la fel. Scurta conversație cu Mariana Dumitrescu m-a încredințat și mai mult că are o voință interioară adâncă și dureroasă, care, de altfel, este izvorul poeziei ei. Îmi pare rău când aud de la L[ovinescu] că toți o găsesc aspră. Am impresia că i-ar trebui un alt soi de mediu în care să simtă orizontul foarte larg al culturii occidentale, care să o alimenteze dându-i sentimentul limitelor ei fără s-o descurajeze, ci dimpotrivă, să o stimuleze cu o ambiție nu socială, ci spirituală, cu râvnă spre mai bine al omenirii, cu nădejde creatoare în geniul omenesc, în misiunea lui cosmică. M[ariana Dumitrescu] e de talie a înfrunța lupta cu idealul. Ion [Dumitrescu] e deșteptat spre frumusețea plastică, e pe drumul cel bun al culturii, dar poate că metafizicul nu-l îngrijorează, sigur că nu. E un senzual și *jouisseur*. Se pare că e arivist. În toate cazurile nu cred că lucrează ca să se împingă acum, ci ca să se împlinească. Poate nici nu-și dă seama de asta. Nu-l cred vanitos, ci actor din temperament și reușește pentru că lucrează cu cap și râvnă. Dacă n-ar fi atât de ambițios, nu s-ar demena pentru atâția și n-ar „risca” pentru ei.

Acum mă prăjesc la soare și-mi pare rău că trebuie să plec din raiul ăsta. Dar și acasă e bine când știu că Dumnezeu e cu noi. Aș vrea să pot ajuta fetelor să iasă din grijile financiare.

Îmi pare rău că Mișucă [Jora] nu poate profita de zilele astea frumoase din pricina guturaiului care-l ține în pat. Afară e minunat, în cameră e o lumină întunecată. Norii se joacă cu soarele de-a ascunselea și scot din brădet efecte minunate de lumină și umbre. E liniște, se aud trosnetul focului jos la cazanul în care spală Sandina, cotcodăcitul găinilor și un zvon de lume largă de la trenuri. Îmi amintesc de Costești. Îmi trebuie Natura ca să fiu adevărat mulțumită.

Dacă n-ar fi surorile mele, m-aș retrage ușor într-un loc frumos ca aici. Încerc să fixez linia dealurilor mari (sau munți mici) din fața mea, de pe balcon.

Dragule, te las. Mă apuc de citit. Vă iubesc, a ta A.

10 septembrie

Dragule, poziția în care te-am văzut în vis azi-noapte voia oare să arate o schimbare în evoluția ta? Înțelegerea noastră de a trăi ca doi bătrâni care se iubesc cu spiritul, neputincioși de a o face cu trupul? În orice caz sunt fericită că te-am revăzut. Zi superbă de toamnă. Puțin întunecată, puțin tristă, dar frumoasă. Vizita Mariane. Conversație plină de încredere. Înțeleg foarte bine situația care n-are nimic josnic și criticabil în sine. Eros spiritual, cred că este starea omenească cea mai frumoasă dacă nimic fizic nu se implică. Chiar și rezistența este o stare de tonic al sufletului. Dragul meu, cum nu trebuie să stricăm asta nici prin bănuirea răului, nici prin senzualitate de partea voastră. Veghează, dragul meu, asupra acestui caz, oprește tot ce ar putea produce răul. Îmi e dor de acasă. Aș vrea să fie fetele aici, să se bucure împreună cu mine de frumusețea și liniștea de aici. Te iubesc. De ce o tot visez pe Adria? Are să-mi spună ceva? Mă tem pentru Grișa. Te iubesc, a ta.

București, 22 septembrie

Dragule, sunt acasă de 11 zile, parcă a trecut un sfert de an! Aranjarea casei, citanie, vești de la Maricica, fetele, cinema, când, în fine, ieri, sosirea Aurorei. Curând se întoarce și Nellu; Maricica peste o lună.

Casa plăcută. Plină de flori splendide, mă răsfată lumea. Aș vrea să lucrez ceva serios, poate mă inspire tu? Am fost pe la voi, sus, cu Ion și Mariana [Murnu] care au gospodărit grădina; erai cu noi? Te evocam cu Mariana cu dragoste. Te văd uneori, te simt lângă mine. Mă gândesc la moarte cu tot mai puțină aprehensiune, fiindcă simt că vom fi împreună și că va fi frumos. Tot mai mult simt că nu mai vibrez cu cele de aici, devin, dacă nu indiferentă, dar foarte desprinsă de lucruri care altădată mă răscoleau. E drept că nici nu-mi mai fac griji, știu că Dumnezeu mi le rezolvă pe toate dacă știu să cuget calm.

Și Valérie s-a calmat de când fata e plecată și trebuie să se întoarcă peste o lună. Veștile obștești nule, nu mai mă agit la gândul că suntem abandonați de oameni fiindcă știu că lecția e de la Domnul și este spre binele nostru.

24 septembrie

Dragule, ieri am fost întreruptă. Nimic special de spus. Vizită la coana Zefira Voiculescu, bolnavă. Câtă vitalitate, câtă nădejde și iluzii și... ambiții. Nu mi-a venit s-o dezamăgesc. Azi, vorbit la telefon cu Puiu. Vreau să mă duc pe la ei. Și acolo trebuie date nădejdi iluzorii.

E a ploaie, e a toamnă, aștept vești de la E.S.P.L.A. Nu mai mă încumet să cer ceva din capul meu lui Dumnezeu, las să vie ce vrea El. Mă uit în camera mea, gătită cu flori și cărți și o găsesc elegantă față de multe altele de azi. E mică, dar pesemne trebuie să mă acordez pe dimensiuni de chilie. Uneori mă fulgură gândul de a mă călugări, dar cu un arier-gând practic: de a reforma o mănăstire. Aș fi oare în stare să rezist la intrigării și interese și dezmăț? Nu cred. N-am energia și severitatea necesare, dar nici chemarea spirituală destul de puternică. Tot ce pot face este, poate, să îmblânzesc oamenii din lume, trecând peste dezamăgiri și viziunea foarte realistă pe care o am acum. N-aș vrea să isprăvesc totuși într-un egoism strâmt, de om retras din civilizație, deși capabil încă să lucreze. Am fost o modestă, trebuie să mor ca atare. Voi continua „scrisorile”. Inspiră-mă. Vă iubesc, a ta.

8 octombrie

Dragul meu, azi, 17 ani, ce chin pe sufletul meu, te pierdeam! Îmi amintesc cum la ora asta cereai mereu apă și divagai, vedeai flori în fereastră; ce spaimă și tremur în inima mea care presimțea ce ne așteaptă. Dragule, dragule, ce grea e despărțirea! Am simțit durerea despărțirii ani mulți, poate și acum, dar altfel! Iată, azi e în mine o bucurie, o certitudine că tu ești aci cu mine, așa cum mi-ai făgăduit atunci în vis, „toată viața”, că voi, toți dragii mei, sunteți în lumină, în bucurie, în libertate. Filozofii actuali și oamenii de știință, firește, ar găsi că e o nerozie naivă să cred așa. Dar eu *cred* și o simt. Cum sunteți? Asta nu știu, și știu că e în afară de mijloacele mele de cunoaștere ca și a celor comuni muritori, dar mai cred că sunt oameni excepționali, Sfinți care vă percep. Aveți o formă? Desigur, nu materială, nu sensibilă, dar o esență, o entitate absolută, distinctă, a voastră? Eu cred ferm că *da*.

Mă simt în comuniune cu tine și cu toți dragii noștri. Moartea nu mă mai spăimântă. Uneori chiar o consider ca o efectivă descătușare și deci imensă bucurie. Când mă simt bolnavă (ca acum câteva zile) și amenințată de sfârșit, nu pot spune că exultez de bucurie, simt chiar o grijă care seamănă a tristețe, dar am și momente de un fel de „elan spre” fața cealaltă a vieții, spre lumea în care voi evolua mai departe. Aci văd că „planul soartei mele” mă ține pe loc, în traduceri, adică în starea de subordine, de umilință din punct de vedere intelectual. Mulțumesc lui Dumnezeu că nu mă mai șifonează, fiindcă am impresia că m-am curățat de orice ambiție, de orice vanitate, chiar de cele mai legitime. Nu sufăr când nu mai „creez” pe hârtie și că mă mișc în sferele inferioare ale gândirii. Poate că asta e necesar pentru a întări în noi *credința*, anticiparea creatoare de alte realități.

Cu scrisoarea Maricichii m-a năpădit un dor de lucruri noi și frumoase și un dor de ducă, cu „cartea franceză” mi-au venit lacrimi de dor după o atmosferă de cugetare și simțire nobilă și senină. Dar constat că privind afară, spre arborii de un verde aurit profilați pe un cer albastru blând, de toamnă, am simțit prezența unui tablou de Corot. Răsfoind cărțile aduse duminică de Radu, ediții Skyrre, eram adânc mulțumită; acum se poate oricine, oriunde, bucura de operele de artă și prin televiziune ne vom putea plimba oriunde. E doar un *Ersatz*? Se poate că am devenit atât de modești că ne stâmpărăm dorul cu *Ersatz*-uri?

După simțământul meu de duminică, aș zice mai repede că ni se cere o colaborare sentimentală, puternică, pentru a completa impresia în fața tabloului exact în culori, dar redus în dimensiuni, un sentiment pe care-l ai, în fond, și în fața operei de artă care și ea e redusă față de natură.

Aseară, două-trei ore foarte plăcute, interesante, vii cu Surii, Șeptilică și Gică Pascu. Marietta a sosit mai târziu. Atmosferă bună, de preocupări intelectuale. Seara, cu Ghițulescu, care a încântat-o pe Marietta, a avut un caracter mai intim, mai psihologic, spiritual. Mă bucur să văd copiii ăștia (mai mari de 30 de ani) evoluând atât de frumos. Cum se bucurau Gide și ceilalți bătrâni în fața puterii creatoare a tinerilor Chamson și Malraux, așa mă bucur (*toute proportion gardée*^{17*}) în fața tinerilor de azi care: *durchdringen*^{18*} prin greutăți și caută bucuria. Dragule, văd că Mariana întârzie și că vom ajunge mai târziu la tine, adică la pardesu-ul tău, căci tu ești aici lângă mine. Acolo mă duc ca să fac un mic efort pentru haina ta pământeană. Trec pe la dragii mei toți; pe Ionel, nu știu de ce, îl simt acolo mai singuratic, iar pe Mișu că doarme încă. Dacă pot, vă voi face o mică

slujbă. Dacă nu, mă rog eu singură. Am visat ceva cu Lelia azi-noapte. Te las, dragule, mă îmbrac să fiu gata de drum când vine Mariana. Mâine, mai mult. Acum mi se risipesc gândurile. Te iubesc și mă rog pentru voi toți, dragii mei. A ta.

13 octombrie

Dragule, e ajun de Sf. Paraschiva, mare ajutătoare a mea. Îți amintești că ea ne-a dat casa Malaxa? Tot ea m-a ajutat să vin acasă din surghiun. Azi, la priveghere, nu am cerut decât sănătate, libertate și acceptarea cu bucurie a ce vrea Dumnezeu pentru noi. Ruga slujbei cerea pentru tot neamul, și cel omenesc, pace și mântuire. Sentimentul că aş putea muri curând nu mă şifonează, îl privesc ca tot mai firesc și descopăr în el o mică curiozitate plăcută pentru viitor.

Dragule, azi dejun excelent și foarte plăcut la Aurora, cu Ionel și Lilica Nicolau și Radu și finii. Copiii lipseau, erau invitați. Atmosfera bună, caldă, mă simt tot mai bine la ei. Radu cam obosit. Îl privesc ca pe un cireș în floare pe care un vânt îl poate scutura.

Ieri spre seară, cu Marietta și Fify la expoziția de fotografii. Uimită de frumusețea multora. Aproape opere de artă. Ar fi de reflectat asupra problemei. E chestie de viziune ca și în pictură. Dar *execuția e a tehnicii*. Dar ce lucruri minunate sunt în natură pe care fotografia le scoate la iveală! Sunt unele efecte de lumină, finețe de desen care sunt mai desăvârșite ca desenele artistice, un vas cu narcise, un cactus, un nufăr; totuși nu e „artă” picturală. De ce? Ca dantelele mecanice ori covoarele „artistice”. Prezența conștiinței omenești? Dar nu lipsește, e în descoperirea tabloului. Aci e adevărul; *o descoperire nu e creație*. Dragul meu, te las fiindcă mă lasă creionul. A ta.

8 noiembrie

Dragule, e *a glorious day* afară, dar în mine sunt dor și tristețe și amintiri. Îți amintești ceasul teribil când mi-am luat revanșa pentru sălbatica scenă a

ta din ajun? Voi muri fără să mi-o iert, deși știu că tu mi-ai iertat-o. Și-mi amintesc mica sărbătorire pe care am simțit-o „de adio” a lui Mișu, anul trecut. Era trist și parcă deja dus, cel puțin cu gândurile, dintre noi. Zâmbea de aiurea, mai credea în viață. Câți v-ați dus dincolo și noi stăruim pe aici cu iluzia că am mai putea fi de folos. Acum am grijă, mă simt prost. Mi-a fost prost cu inima acum două săptămâni. Am impresia că e un stil ce mi se impune ca să nu uit că mă pândește sfârșitul. Un singur regret am: n-am împlinit ce trebuia. Îmi las până și hârtiile în dezordine, dintr-un fel de lene și de *à quoi bon*? Căci trebuie să recunosc că m-am înșelat în viață, că n-am surprins adevăratul mers al timpului, că idealismul meu, deși realist, e depășit și că adevărata morală e atitudinea care îmboldește spre progresul viu, nu spre cel teoretic. N-am trăit, am gândit. Împingând spre perfecțiune, am neglijat, poate, valorile reale, e drept, minore, dar reale. Ce să mai îmi fac procese? Și asta ar fi un fel de trufie încăpățânată, ca și cum aș mai crede că însemn ceva, când vremea a trecut vertiginos și m-a lăsat în urmă. Și e caraghios faptul că mă *simt* foarte aproape de cei pe care îi condamnam. Mă surprind într-o mare simpatie cu ei, le dau dreptate, nu mă opun decât la metodele inumane, țelurile le accept și recunosc imense progrese materiale. Recunosc că „omul cel nou” e mai generos ca cel individualist, sper că se va completa și într-o spiritualitate nobilă; doar într-un lucru mă tem că dă greș: în negarea misterului divin. Convingerea mea este că singura cale de adevărată umanizare este Evanghelia lui Cristos. Biserica, firește, e o școală primară, poate, în unele părți, chiar un liceu, dar trebuie să evolueze în formă, iar fondul să pătrundă mai adânc în ființa întreagă a credincioșilor, să-i *schimbe*, să le lumineze orice gest de viață.

Tot mai mult constat superficialitatea noastră și, dacă aș crede în amenințările *Bibliei*, m-aș îngrozi. Dar am ajuns la convingerea că te realizezi exact cât atingi spiritualitatea, tot restul e timp pierdut pentru „rostul” etern al existenței umane. Fără îndoială că progresele tehnice uluitoare au un rost, dar numai întrucât sunt în intenția de a ridica omenirea. În fața sateliților, cred că nu am avut reacția potrivită. Nu m-am înfiorat, nu m-a preocupat adânc. Mi se pare că e un corp inert introdus într-un organism viu. Da, știu, e un adaos creat de om la mecanismul cosmic, fiindcă omul, după ce Copernic și Kepler au descoperit acest mecanism, râvnește acum să-l creeze și el, *eritis sicut Deus*, iată trufia luciferică în acest act. Oare mă înscriu în partida obscurantismului, crezând astfel? Mă scrutez serios. Îmi analizez *indiferența* față de această nouă dovadă a

tehnificării omenești. Nu știm încă ce e pe pământ, nu l-am umanizat încă, oh! departe de asta, și râvnim spre lună. Nu e oare o pantă a mecanizării de pe care omul modern nu mai știe să se oprească pentru a împlini golurile, întârzierile sufletești? A nega uluitoarea putere, ar fi ridicol, dar e necesar să cumpănim cauzele și efectele posibile ale acestui fenomen. Omul, tot mai stăpân pe Univers? Admițând că vom afla ce este în Lună și în Marte și în tot cosmosul, admițând că se va prelungi viața și chiar tinerețea, admițând că omul se va *libera* de spaima multor lipsuri, dar va scăpa el de sfredelul care-i roade inima: *sensul acestei vieți*? Stăpânind Universul, va fi el și stăpân al soartei lui? Problema se mută la extrema limită, dar limita tot rămâne și problema tot rămâne în picioare. De ce simt tot acest progres tehnic ca luciferic? Pentru că deslușește materia și se afundă în ea. Curiozitatea științifică, firește, are rost, cu condiția ca ea să fie un mijloc de a libera pe om de legile cosmice, de a-l crește pe el ca o rădăcină a libertății în acest cosmos ferecat în legi imuabile, în a deștepta în el „răspunderea”. Întrucât, cucerind Luna, omul se va schimba în sensul că se va libera, va deveni *centrul* creator al acestui Univers? Va trimite sateliți, ba va face din hăuri linii de comunicație interplanetare. Ei și? Va câștiga spațiu și cunoaștere, va fi *mai bogat*, dar va fi mai liber? Adică mai om?

Nevoia asta de expansiune, de răsuflare imensă nu e oare un camuflaj al nevoii de descătușare a spiritului? Dar nu a luat-o omul pe o cale ce duce la înfundătură? Lipsa de armonie dintre știință și conștiință mi se pare catastrofică. Nu o fi de aci *angoasa* actuală universală? Trufia domină omenescul azi și Broasca nu se poate umfla la infinit, fără să plesnească.

Rivalitățile transformate în întreceri sunt încă din rădăcina luciferică. Dragostea nu se ia la întrecere, nu e tensiune, e întrecerea ta cu tine, e depășire a egoismului, fie el de grup, fie el colectiv. Acum omul s-a luat la întrecere cu Dumnezeu, să-i spunem pe placul lor: cu natura. Ei și? Câtă vreme clădește pe urmele naturii, nu e decât un imitator, deci e legat de necesitate. *Liber* nu va fi decât când o va iubi până a se identifica cu ea, când va fi una cu ea; și asta nu e posibil decât când te întreci pe tine întreg, *te dai*, scapi de Eul mic și zgârcit și tiran. Când vor porni în lună oamenii de milă și dragoste pentru cei de acolo, după ce vor trăi cu dragoste cu cei și cele de pe pământ, atunci da, atunci va fi stăpân pe Univers, va fi creator, va fi Fiul lui Dumnezeu.

Dragule, am stat cu voi lung de vorbă. Mă simt slabă din pricina gripei; n-am ce mânca fiindcă nu vine nimeni să-mi cumpere ceva la „Dietetic”,

dar nu mă supără, totul e spre binele nostru.

Dragule, te las, vă las. Aș fi fericită să am un semn de la voi. Vă iubesc. Te iubesc, a ta.

26 noiembrie, Sf. Stelian

Dragule, vreau să mă duc sus la tine, dar nu mă simt bine și e frig. Mă voi duce la schituleț, să aprind o lumânare și să dau de mâncare la amărâți. Nu e mai bine așa? Mi-a intrat spaima în mine. Dragoste, e noapte. Toată ziua a trecut cu lucruri mărunte. A venit Mariana, am fost la schitul Darvari la masă. Iar de la 3 1/2 a sosit Rhea [Băleanu] pe la 6, Aurora, Zoe, Marietta. Aurora vine întotdeauna de ziua asta și Zoe ți-a adus garoafe minunate. Cu Rhea, conversație plăcută. Cred că am reușit să-i dau puțin curaj, ea nu știe deloc să se apere, nici contra abuzurilor celorlalți, nici contra afecțiunii care uneori poate deveni posesivă. Dragul meu, astăzi mă simt mai bine și sper să nu fiu serios bolnavă, mai ales că conversația plăcută cu Aurora, Zoe și Marietta m-a înviorat poate puțin, dar mai ales *tête-à-tête*-ul cu Rhea. Dragule, mi-e frică să nu fiu bolnavă. Nu mă pot suferi bolnavă.

Nimic nou pentru spiritul meu. Și totuși, când, pentru a-l sfătui pe Puff, am luat în mână pe Platon, m-am simțit cu totul alta. Sâmbătă seara Naty, Tanți, Alice Dimăncescu și Vassy Paraschivescu³ au fost aici ca să serbăm împreună săptămâna rugăciunilor; au fost extrem de drăguțe, cu superbul lor tort din care n-am putut decât să gust, din păcate, și cu buna lor dispoziție. Dar au fost cu siguranță decepționate de întorsătura pe care a luat-o acea seară; noroc că mi-am dat seama la timp și că la urmă ne-am recules. Marietta e foarte drăguță, dar astea sunt lucruri la care ea nu aderă. Dragule, îmi fug gândurile, mai bine stau în gând de vorbă cu tine. Te iubesc, a ta.

26 decembrie, a 2-a zi de Crăciun

Dragule, am luat caietul cu mine la spital, dar nu am găsit cu cale să scriu. Te-am tot evocat la spital, în momente grele ca și în cele umoristice. Nu știi

de ce nu mi-a fost la îndemână să scriu, nici să citesc. Biata Olga [Greceanu], pe care o știam muribundă, prea se lupta cu moartea lângă mine, pentru ca să fi putut „reflecta” rece și obiectiv asupra ei; și doar ea era preocuparea mea principală a celor 15 zile de spital. Dacă nu era drama ei, acest episod ar fi fost și interesant și, în parte, distractiv pentru mine. Dar în preajma morții, nu te poți sustrage din seriosul adânc. În fața bolii, a suferinței, conștiința se poate ridica deasupra lor și poate rămâne liberă, dar în fața primejdiei cruciale, nu. Adevărul este că de când m-am întors de la spital, măcar că vorbesc de partea umoristică a operației mele rectale, am rămas cu o tristețe adâncă în mine. Și vestea morții Olgăi m-a durut și avalanșa de decesuri din zilele astea m-a pleoștit. Pică oamenii ca muștele, parcă e o lichidare generală a celor bătrâni: „Tănțica”, doamna Boceanu, doamna Șahighian... la masă la Lily Jora am fost 13; n-am protestat și mi-am zis: *à la grâce de Dieu!* Afară e o zi feerică de iarnă. Nu ies din pricina frigului. Au trecut Ted, Flo cu Dina. Am certat-o că „mușcă” gen Flo, din Miza, așa, din obicei greșit, din obicei prost al lumii noastre. Ted mi-a dat dreptate cu entuziasm. E soare afară, parcă mă simt alta.

Aseară, Puiu și Aimée, în amândoi o umbră de oboseală? Nevoia de neprevăzut, care e și ea un fel de nevoie de libertate.

Ajunul, la mine, lipsit de vibrație, eu, frântă de oboseală internă și trupească. Am nevoie de reculegere. Pui drag, te las. Mă tentează să plec la masă, mai ales dacă coana Anna nu se deșteaptă din siestă. Îmi e dor de tine, de o călătorie cu tine prin Apus. Aș dori o bucurie, după toată tristețea.

Vizita lui Țintă, o plăcere, un om adevărat. Vizita lui Geo B[ogza], o bucurie, un poet generos și bun. Mă bucur de vizita de azi a Liliane [Pippidi] și a Laurei. Dar veșnic grija că n-am tratație bună sau destulă! Ce prostie! Biata Rhea! Acum își înmormântează mama! Îmi pare rău că acum 10-12 zile m-am gândit că asta ar fi cea mai bună soluție în conflictul actual! Cred că cei care l-au declanșat nu sunt tocmai liniștiți, măcar de ar fi o lecție. Cât despre Rhea, îi doresc o totală independență acum. Nu ar fi bine să intre iar în altă dependență, fie ea chiar cea mai cald prietenească, fiindcă o viață întreagă a fost sub epitropie. Aș vrea-o complet liberă! Doamne, iartă-mă! Te iubesc. Te rog, aleargă în întâmpinarea celor dezorientați! Te iubesc, a ta.

1*. E jumătate aici, jumătate departe (fr.).

2*. Cei care renunță (germ.).

3*. Și sunt iritată fiindcă sunt iritată (germ.).

4*. Cu condiția să fie bine făcut (fr.).

5*. Bruftuluită (fr.).

6*. Eu mă încredințez bunăvoinței Sale și cer de fiecare dată un nou termen pentru a sfârși ceea ce mi-a mai rămas de scris. Dar voi izbuti oare să-mi îndeplinesc această datorie? (fr.)

7*. Să nu exagerăm! (fr.)

8*. Aproape că o invidiez. Te iubesc (fr.).

9*. Unul de calibru vechi! (germ.)

10*. Expresie cu sensul de în stânga și-n dreapta (fr.).

11*. De-am putea pleca toți împreună! (fr.)

12*. Impuls, pornire (germ.).

13*. Fetitele model (fr.).

14*. Prima comuniune (fr.).

15*. Ea nu și-a permis nici o fantezie în viața aceasta (fr.).

16*. Sunt ascultătoare, supusă (fr.).

17*. Păstrând proporțiile (fr.).

18*. Străbat (germ.).

1958

1 ianuarie, ora 12 fără 5

Dragule, iată-mă singură cu tine. Alături, vecinii la masă, ai mei toți pe aiurea. Sunt obosită, sunt tristă în fundul sufletului, nu știu de ce, poate pentru această singurătate pe care zadarnic toată afecțiunea și prietenia încearcă s-o camufleze, sunt singură fiindcă nu sunt necesară esențial nimănui. Toată lumea mă răsfăță mai mult decât merit, dar asta nu acoperă golul dintre singurătatea mea și ei, care nu sunt singuri.

Darul lui Geo Bogza: un radio și liliac alb, liliacul de la Marcella Pitiș, toate semnele de afecțiune și prietenie îmi fac bine, dar rana din fundul Eului meu sângerează uneori, discret, ca să nu tulbure pe nimeni.

Dragul meu, toți cei care sunteți nevăzuți acum în jurul meu, vă iubesc; ajutați-mă să trăiesc cu folos, drept, să nu supăr pe Dumnezeu. Vă iubesc, a ta.

10 ianuarie

Dragule, moartea lui Petru Groza m-a întristat foarte. Simt un fel de remușcare de a nu-i fi mulțumit *direct* pentru liberare și cameră, deși mi s-a prezentat ocazia, iar scrisoarea, mi-a spus atunci Ion D[umitrescu] că nu trebuia s-o scriu. Sper că Drăghici și Ion i-au transmis toată recunoștința mea. Toate zilele astea am avut impresia că am pierdut un prieten, deși nu l-am și nu m-a cunoscut. M-am rugat din toată inima pentru liniștea sufletului lui, iar azi am aflat că era adânc credincios.

Am urmărit slujba bisericească cu emoție și am simțit ca o adiere de împăcare în lume, căci până acum așa ceva nu se prea întâmpla.

Dragule, de abia îmi găsisem liniștea inimii acum, când a sosit citația ca martor în procesul Virginichii. Sunt indignată că am fost târâtă în această

mocirlă. Voi vedea cum voi ieși din ea. Ajută-mă, te rog din suflet. Acum mergem la Victoraș, ultimul din vechii noștri prieteni! E duminică, e iar un soroc al meu. Dacă mor, Virginica va fi păcălită, dar dacă nu mor, am de gând să-mi pun ordine în vechile notițe despre Goethe și Shakespeare.

Dragoste, te las. Îmi e gândul risipit. Alice a ta.

5 februarie

Dragul meu, am muncit ca un câine, sarcina mea e aproape terminată. Viață monotonă, din ce în ce mai singură cu mine însămi; nu-mi mai place să discut cu ai mei, care au ideile lor, maniile și obiceiurile lor. Lumea foarte drăguță cu mine, mai mult decât merit. Este în mine o tristețe, o lipsă de speranță, sentimentul unei vieți viitoare și de sarcină neîmplinită. Afară e frumos, mi-ar place să mă plimb într-un orizont foarte larg, la țară.

Am auzit o frumoasă conferință a lui Moșil despre Pompei; eleganță, punct de vedere larg. Ieri la Șeptilici, plăcut, atmosferă plăcută; regretăm să vedem atâta talent înăbușit de un orizont prea îngust. Am ascultat concertul de la Stockholm. Mare succes. Ce fericire să poți respira ca Gogu Georgescu și Silvestri vântul din larg. Sentimentul de a fi comprimat te face să-ți pleci capul. Degeaba ne facem iluzii, dăm importanță suferinței, ne închipuim că din înțelegere rezultă o maturizare. Avem nevoie și de fericire. Bătrânețea în ea însăși este o ușă care se închide peste viață; lipsa de perspectivă o împinge cu putere și se închide înainte de termen. Marasm? Plictiseală? Stare de sănătate proastă? Probabil. E adevărat că mă dor ochii, că mă necăjește eczema, că mă agasează lipsa de bani, că bătrânețea mă întristează etc.

Dragule, te părăsesc. „Poate că se va întâmpla în seara asta”, dragul meu.

Ei da, Cyrano! Tinerețe, nădejde, dragoste, perspective. Dragule, de ce mi-o fi frică de moarte? Trebuie să fie frumos la voi, căci nu vreau și nu pot crede în chinurile iadului. Or fi fiind remușcări de tot ce ai făcut greșit sau ai omis de a face? O fi și marasm? Urâtul e ăsta! Dragule, te las și te iubesc. A ta.

15 februarie

Dragule, ce nu se poate întâmpla în zece zile! Radu [Sighireanu], dragul de el, s-a prăpădit, l-am văzut culcat între flori, tânăr, frumos și trist. A fost azi o săptămână, parcă e mult de atunci. Cât de repede se duc morții! Bieții Régine și Dinu. Biata Tantine! Și totuși pentru Radu e mai bine așa, se pare că suferea grozav. Îl văd, îl aud, îmi e foarte prezent. De altfel, tot mai puțin fac acum deosebirea între aci și dincolo. Îi simt pe aproape. De ce ne-o fi frică de moarte și ne chinuie acest gând?

Luni a fost ziua mea, au venit mulți, a fost foarte drăguț, casa e plină de flori. Mă minunez de cât de drăguți sunt toți cu mine. Nu găsesc în mine nici o virtute atrăgătoare când mă analizez și mă scrutez de aproape. Doar atât poate: sunt o oglindă bună care nu schimonosește chipurile oamenilor, sunt un ecou, poate, în care omul își găsește cuvântul lui puțin limpezit, puțin înălțat. Darul ăsta îl am!

Dragule, afară e primăvară, mă bucur să stau după dejun în parc. E în jurul pomilor o iluzie de verde, e în aer așteptarea primăverii, e un imbold în aer, un zâmbet.

Am cârcei de azi-noapte; circulație proastă; m-am deșteptat fluierând de durere! Ce importanță are?

Simt viața în jurul meu cum se trezește, simt pretutindeni numai viață; *ich glaube nicht an den Tod!*^{1*} Ca Goethe simt și cred și eu. O simt. Moartea e doar materia brută. Totul e viață în univers, o viață pe care parcă a adormit-o un vrăjitor rău, oprindu-i vibrația. În fond „răul” nu poate fi decât această rămânere sau întoarcere în mecanismul material. Deșteptarea vibrației, care se eșalonează până la creația spiritului pe diverse trepte de „înviere”, este viață de la vibrația eterului până la liberarea spiritului, trecând prin mișcare, atracție, iubire, gând creator și cine știe câte trepte intermediare. Totul este să nu stagnezi; oprirea e moarte. Trecerea „dincolo” trebuie să fie liberare a puterii vii, creatoare. Nu cred că acolo stă locului, trebuie să aibă existența sufletului „dincolo” un rost al ei în economia universală.

Mă simt bine când mă pot ruga cu adevărat, mai bine zis când pot spune „Doamne, Te iubesc”. Când aspir spre El. Tot restul vieții e inferior. Dar, desigur, ne e dat să vegetăm un timp, să dormim, pentru a putea *trăi* viu o clipă.

Dragule, îmi e foarte dor de tine. Zâmbești sub buchetul de garoafe și te simt aici. Te iubesc. Sunt într-un fel de euforie. Vă rog, când voi muri... A sosit Bobby. Te iubesc, a ta, A.

3 aprilie

Dragul meu, scriu aici din ce în ce mai rar. Tu ești neconținut prezent în sufletul meu și în inima mea. Aveam desigur multe evenimente și impresii de înregistrat aici, dar la ce bun? Gânduri care n-au valoare decât pentru mine. Simt tot mai mult că persoana mea a ieșit din mersul vieții actuale.

4 aprilie

Dragul meu, ca întotdeauna, ieri am fost întreruptă. Acum cântă la radio valsuri, afară e primăvară, te simt lângă mine și te iubesc. Sunt în mine o liniște și o plenitudine încântătoare. Să fie muzica? Poate și gândul că azi e iar „un soroc” și că m-aș putea întâlni cu tine? Sub ritmul valsului, te văd fluierând și binedispus.

Dragul meu, viața privită în ansamblu, ce minunată aventură! Cu condiția să nu fie decât o etapă pe drumul Eternității. Cred că buna-dispoziție îmi vine și de la lectura de aseară a dramei despre Ștefan Voievod de Cocea. E un lucru frumos, nobil și adânc românesc. E în mine o mare bucurie când constat că talentele se înmulțesc și se fac tot mai serioase în zilele noastre. Politica, dimpotrivă, mi se pare un lucru secundar sau, poate, pentru că nu o pricep. Oferta de „dezarmare militară” ar fi un gest superb omenesc, cu consecințe imense, dacă ar corespunde unei realități și dacă neîncrederea nu ar paraliza toate intențiile nobile. Ce frumoasă ar fi viața dacă ar fi oamenii înțelegători.

Cântă acum din *Cloche de Corneville* – „mic marinăr, când te împinge vântul”... în limba încântătoare franceză. Totul mă dispune bine, și amintirea grației din „Parisul pe gheață”! Ce ușurime, ce biruință asupra legilor fizice, trupul însuși biruie, nu numai gândul!

Nu știu ce am azi, mi se pare că omul are o carieră superbă în Cosmos. El este cel care-l rezumă, îl esențializează, îi dovedește natura divină.

Ieri mi-a venit în minte gândul că „Realul” fundamental nu poate fi decât spirit cugetător, fiindcă altfel nu ar fi izbucnit în om cuget și spirit. *Ex nihilo, nihil!* Suprastructură? Ei ași! Din mecanism, libertate? Exclus. În noi zace acoperit de materie sâmburele de Real viu, de divin, care în condiții prielnice se manifestă și crește proporțional cu conștiința ce se clarifică. Dacă mai trăiesc, aș cere grația de a putea scrie toate astea. Tu mă vei ajuta? Mai pot să-ți spun un lucru ce te va bucura: a pierit în mine orice veleitate intelectuală, pedagogică; mă împac cu desăvârșire cu gândul de a nu fi capabilă de creație intelectuală, mă simt *foarte proastă*, fără inspirație, fără pricepere ageră pentru nimic. Nu zic că m-am ramolit, dar am îmbătrânit, s-au secat puterile intelectualului în mine. Să fie doar rezultatul unei vieți retrase? Să fie lenevirea întreținută *de falsa creație* a traducerii? Toate împreună, poate. În toate cazurile, dragule, una constat: nu-mi pasă de această scădere, chiar degradare a învelișului meu omenesc vizibil, atâta vreme cât simt că e vie în mine dragostea spre tot. Poate că flacăra ei trebuie întreținută cu arderea celeilalte părți a conștiinței.

Gândurile îmi sunt acompaniate de clavecinul lui Jelescu; cântă muzică de Rameau și alții din timpul lui. E lumină în această muzică, e limpezime și totul concură să mă dispuie la *Heiterkeit*^{2*}. Azi am aripi. Telefonul. Trebuie să te las, dragul meu! Mă apuc iar de lucru, de șlefuit traduceri!

Vino mai des lângă mine, ca să mă simt bine. Mă gândesc la voi toți, dragii mei. Vă chem. Vă simt în preajmă, vă iubesc. Pe tine? Sunt una cu tine, trăiesc prin tine, a ta.

P.S. Dragule, apariția *Suceviței* de Maricica și Berza mă umple de bucurie. Ajutați-o voi să se limpezească și sufletește, căci mintea ei e splendidă. Nu-mi vine să cred când le văd pe fetele mele la vârsta tinereții mature și creatoare!

Mariana Murnu coace în ea poezie înaltă și e un om de un splendid echilibru și sub aparența ei sobră clocotește de putere, de dragoste, de cugetări limpezi.

Fetele mele, copiii mei? Mă gândeam și aseară, ascultând drama lui Ștefan Voievod, cât de mult mai bogați și talentați sunt decât am fost eu și mă bucur, fiindcă îmi dovedește că există o ascensiune în timp, și că omenirea, sau cel puțin pe unele porțiuni de omenire, în fiecare veac, se

săvârșește o creștere spre lumină. Și pentru asta mulțumesc lui Dumnezeu și zâmbesc viitorului.

Te iubesc, auzi? Te iubesc, a ta.

26 august

Dragul meu, piesa *Orologiul Kremlinului*, jucată de studenții Conservatorului, m-a pus pe gânduri și m-a emoționat.

Copiii au fost impecabili, m-au bucurat mult prin sinceritatea, căldura, lipsa lor de cabotinaj. Toată atmosfera prezice ceva bun. Tânărul Piersic: o apariție plină de poezie, de puritate. Poenaru, remarcabil în Lenin, se vede că după ce l-o fi studiat în toate amănuntele, s-a lăsat pătruns de concepția lui și realizează într-adevăr în mod uluitor personajul. Decorurile sugestive, unele încântătoare. Ideea umbrelor de după glasvand foarte ingenioasă, poate prea des repetată. În totul: un spectacol într-adevăr de clasă bună. Copiii aceștia promit foarte mult.

28 aprilie

Dragul meu, am fost întreruptă. Vizita doamnei Moscu și a fetei, pe care mă roagă să o inițiez în cultură; voi începe cu elenii. E un copil drăguț, deștept, mi se pare foarte strâns ținută. Mă bucur să pot deștepta în această tinerețe entuziasmul pentru cultură.

Aseară nunta lui Dori și a lui Andrei [Negusul]. Multă tinerețe fremătând de nu știe nici ea de ce. La Aurora a fost primire foarte simpatică. Mă bucură destinderea Sorinei, care era frumoasă, grațioasă. Cât despre Nelli, ce să-ți spun? E încântător. Are o drăgălășenie și o grație intimă, a luat ce a fost mai bun de la voi și de la Nicu. La biserică m-au izbit ochii lui Nicu îndreptați spre copilul lui, spre miri ca și spre nași, cu o dragoste și o duioșie și, fără îndoială, cu dureroase gânduri pentru cel dispărut.

Acasă, atmosferă intimă, tineretul vioi; dansul lor m-a amuzat. Comparăm trecutul nostru cu bucuria lor. Vom fi avut noi mai multe satisfacții intelectuale și câmpul larg deschis speranțelor, dar ei au avantajul

micilor bucurii momentane; nu cunosc îngrădirile ce ne opreau pe noi de la cele mai nevinovate plăceri.

Fiecare generație cu bucuriile ei.

Aud acum buletinul de știri: deschiderea parlamentului. Până acum, *Fidelio*, aștept actul II. Prima dată îl aud în întregime, o muzică nobil omenească. Ce simplă pe lângă complicațiile mai mult sau mai puțin obișnuite ale modernilor! Simplă și *plină*.

Dragul meu, aș vrea să fac multe, aș vrea să pun la punct și *Faust* și *Oedip* și Shakespeare și Racine, să și scriu ce gândesc pentru tineret. Dar vremea trece prea repede. Vai, ce dulce sună Tabloul I din actul II *Fidelio*! Ar trebui să-l ascult cu ochii închiși, dar nu mă îndur *să nu fac* nimic. Curios obicei căpătat de-a lungul unei vieți de muncă.

Îmi e uneori atât de dor de voi, cei plecați! Ieri în Biserică. Dar înlătur sentimentul acesta steril care uneori e o durere fascinantă. *Nevermore* ar fi insuportabil dacă nu ar fi credința în revedere. Cum? Începe să mi se clatine și să se destrame imaginea vieții viitoare, păstrată în mine ca în copilărie. O viziune foarte sensibilă, foarte asemănătoare cu aspectele vieții pământești, de care încep să mă îndoiesc acum. Nu doar într-un scepticism necredincios, dar după un raționament normal, că spiritul liber nu poate avea o viață asemănătoare celei trupești.

Oricum ar fi, nădejdea de a ne apropia, pe orice nivel, în orice chip, e singura mea reală bucurie în viață acum.

Muzica îmi prepară parcă un mediu prielnic pentru ca sufletu-mi să se adapteze la asemenea viziuni.

Binecuvântez pe G[eo] B[ogza] pentru radio.

Fetele mele sunt bine acum; mă bucură că parcă se înțeleg mai bine.

Cartea Maricichii e foarte frumoasă; îmi pare bine că și-a găsit limanul pentru aspirațiile ei, dar sufăr să o știu lezată în inima ei și fără împlinirea feminității ei. E și vina ei; dar e cert un „scris”, ceva în afara voinței ei. Pe cine a iubit nu-i era acordat ei. De altfel influența actualei prietenii nu e prielnică. Îi doresc din adâncul inimii o împlinire calmă, bună, normală și frumoasă. Ce frumos sună glasul lui Florestan, acum când slăbește valoarea căsniciei, când slăbește încrederea în sensul ei uman superior, *Fidelio* mă unge pe suflet.

Dragule, te las, adică te chem să lucrezi cu mine la *Faust*. Când mă gândesc la Ionel, mă năpădește o teribilă tristețe, îl am în fața ochilor tot ca-n ultimele sale zile; am sentimentul că e trist și că suferă. Pe Mișu nu-l pot

evoca nici pe el decât tot ca-n ultimul timp, trist, inhibat. Tu, în schimb, îmi apari vioi, plin de bucurie, ai învins piedicile trecerii. Ajutați-i, tu și Colea. Vă iubesc. Vă doresc dureros pe dragii mei toți de acolo. Pe tine te iubesc. A ta.

13 iunie

Dragul meu, îmi e aproape rușine că nu am mai scris aici. Că doar au fost unele „evenimente” demne de consemnat, ca mica sindrofie la Miza [Ciomac] cu personajele într-adevăr simpatice, evolute, încântătoare, care mi-au amintit de atmosfera curat umană de la Pontigny. Am trăit o săptămână parcă aerisită, cu o vibrație sufletească în mine mai intensă, mai amplă, care mă face să înțeleg cât de redus trăiesc acum. Apoi a fost concertul lui Monique de la Bruchollerie care m-a răscolit până în străfunduri. Rahmaninov o fi scris acest concert cu patimă, dar ce scoate ea din el! Este o totală dăruire de sine, un fel de ardere pe ringul muzicii; aveam impresia că se azvârle în valurile sonore și că se dizolvă în ele. Mai mult ca oricând am înțeles că geniul este putere de expresie a tuturor realităților văzute și nevăzute, că revelă comunului muritor, orb, surd și mut realitatea în toată amploarea ei. Am fost fericită în acel ceas, m-am simțit *trăind* cu adevărat. Și vineri la *Sf. Ioana* am avut momente de vibrație superioare.

Clody [Bertola] a trăit și ea clipe de inspirație și am simțit și la ea harul puterii de expresie. De altfel, toți au fost perfecți în rolul lor. Mircea Șeptilici bun pentru orice teatru mare. Alură, umor, inteligență, eleganță interioară și exterioară. *On ne fait pas mieux.*^{3*} Liviu [Ciulei] s-a făcut chiar frumos, e animat de un real talent multiplu: actoricesc, regizoral, decorativ; e în plină căutare și se simte în el îndrăzneala talentului adevărat. Poate aș fi preferat costume mai autentice, dar cele născocite de el, sugestive, nu m-au supărat, ba chiar m-au amuzat. În fond, piesa nu e istorică, ci un fel ironic al lui Shaw de a prezenta acest eveniment, unic de mare, unui public care nu mai crede în minuni sau le înțelege greșit, după un calapod azi neacceptabil, deși altădată corespundea realității. Așa că fantezia costumului ca și introducerea speakerului pe scenă, în mijlocul personajelor, nu m-au supărat, dimpotrivă, au dat dramei un caracter de vioiciune și de actualitate

care m-a ținut tot timpul în tensiune și prezentă și în mijlocul piesei. Afară de rege, prea șarjat, deși foarte bine ca o caricatură, totul m-a *surprins* în ton major, adică a trezit în mine și sentimente și idei noi, ceea ce, cred, e semnalul că spectacolul e foarte operant. Am mai avut și o bucurie de la spectacol.

18 iunie

Dragul meu, am fost iar întreruptă, ca de obicei. Soarta! Zilele astea, amărâtă din lipsă de bani, toți din jurul meu sunt lefteri și asta nu mă încurajează! Văzut la Universitari *Lacul lebedelor*. Foarte frumos, dar baletul mă obosește pentru că, în fond, e monoton! Altceva e cu dansul de caracter, *et encore*. E un mijloc de expresie redus, orice s-ar zice. Un ceas ajunge. Văzut la televizor *Mutter Courage* de Brecht. Nu e frumos, dar e dramatic și impresionant. Nu e artă, e protest. M-a obsedat toată noaptea.

Iar îmi pun întrebarea: ce e arta? Nu o concep fără poezie și mă întreb cât e poezie în *Mutter Courage*. Realism cras doar e și în Shakespeare. Proza poate fi și ea suprem poetică. Nu doar lipsa de metafore depoetizează. Racine nu are metafore. Am tradus sâmbătă noapte din Sadoveanu, descrieri directe *fără nici o comparație* și totuși superb poetic. De ce? Oare nu rezidă poezia în calitatea simțirii? Dar în Shakespeare cel foarte tragic, simțirea e aprigă (*Richard III*, *Lear* etc.), monstruoasă uneori. De ce poetică? Cred că e vorba de nivelul simțirii și de esențialitatea ce-și găsește expresia în sensibil. În *Mutter Courage* am găsit două momente esențiale: *ezitarea Annei* de a plăti chiar cu viața copilului și renunțarea la bărbat pentru fata ei echilibrată. Acolo sunt și înaltă psihologie și poezie, mai ales în ultimul caz, o iubire pentru om, e milă. Tot restul denunță oroarea naturii omenești. Poate poezia constă tocmai în această simțire, iubire de fire omenească până a-i atribui virtualități de stări superioare ce nu sunt în realitate. Vezi, în *Sf. Ioana* toată critica față de englezi, de popi, de lașitatea omenească este contrabalansată de *Ioana*, sfânta genială, inspirată, cea care transgresează măsura comună omenească *și e totuși om*.

În *Mutter Courage* apare numai critica naturii omenești în toate personajele. Chiar până și în muta care a furat ghetetele cocotei. Gestul ei final e foarte frumos și justificat psihologic prin dragostea de copii. Dar tot

spectacolul este întemeiat *pe senzație*. Ce e drept că e o viziune directă, nefalsificată a „poporului” ca și a claselor de sus. Dar asta e observație și protest social, nu e artă. Ca și *Moromeții*.

Dar mă întreb: oare aceasta va fi formula de viitor a teatrului? Incontestabil că tema socială este azi singura cu adevărat viabilă, ca și tema cealaltă: tema crizei spirituale; amândouă poate chiar țin una de alta. Dar asta nu mă împiedică să cer artei să înflorească din toate gunoaiele. La drept vorbind, singurul moment poetic în *Mutter Courage* mi se pare finalul, plecarea ei în aventura războiului, nevoia ei esențială de aventură. Deși în intenția lui Brecht se pare a fi un act de acuzare împotriva vechii concepții, cea războinică. Ori că a fost frumos jucată, ori că izbucnește aci o culoare sufletească ce dovedește *viața indestructibilă, deci o încredere în ceva*. Dacă actrița ar fi plecat capul ca o vită înhămată, aș fi putut crede în forța tenebroasă a obiceiului și a naturii incorrigibile. Dar a ridicat capul, zâmbind spre apelul goarnelor de război; momentul e pozitiv în sufletul ei. Cu toți copiii morți, cu tot avutul pierdut, *ea pornește înainte* în aventura vieții.

Dragul meu, asta înseamnă că un poet, oricât s-ar camufla moralist, tot poet rămâne. Liberarea aceasta finală din orice cătușă, chiar cea mai sfântă, deschide parcă o fereastră spre o altă ordine de lucruri, aici, *Aventura*, care e singura parte poetică a războiului, altfel odios *en tout point*^{4*}. Faptul că Brecht, fără să vrea, a simțit spre sfârșit asta, ni-l arată poet, deși el se crede doar propagandist contra războiului. *Aventura* ca simbol al libertății nu pledează, firește, pentru război. Arma poate că are încă în ea intenția câștigului și iubește războiul ca mediul propriu dezordinii din care ea trage profit. Dar în ea, după toate antecedentele ei, se vede că trăiește o nevoie de libertate, de independență, pe care mediul războiului l-a deformat, l-a alterat, dar care izbucnește în final. Prin acest moment, Brecht nu se anunță poet.

Am văzut piesa de teatru într-un fotoliu foarte comod la familia Bogza, în intimitatea simpatcă a celor doi oameni foarte speciali, fiecare în felul său și la fel de simpatici. M-am întors acasă cu trandafiri și cu sentimentul de a fi fost *totuși* puțin încurcă-lume, fiindcă l-am împiedicat pe el să se ducă la gară și pe ea să se culce la ora ei obișnuită. Și totuși nu mi-a părut rău, fiindcă totdeodată am avut impresia că prezența mea le face plăcere.

Aseară, la mine, o vizită după alta, iar eu, pentru prima dată după ani de zile, nu am avut ce să ofer.

*Vizită joi la dl Mehedinți. Un adevărat cordial! Omul acesta de 90 de ani care nu mai vede bine, totuși drept ca o lumânare și cu mintea aprinsă și străfulgerată de probleme pe care caută să le soluționeze. Am vrut din seara de joi să le fixez aici, dar n-am avut răgaz. E urmărit de întrebarea de ce *antinomia* flagrantă între soarta poporului nostru și natura lui omenoasă și pacifistă. Convingerea lui că suntem mai ales strănepoți ai geților și dacilor. A vorbit de Herodot și Strabon care relatează despre atitudinea numai defensivă a acestui popor. Refuzul față de sciți de a-i ajuta în *a ataca* pe Darius. Constatăm de-a lungul istoriei noastre asemenea atitudini. O vigoare de gândire și de simțire în acest bătrân care te împacă cu vremile vitrege. *Ein starker und edler Menschenschlag*.^{5*} Ieri am vorbit la Editura Științifică, mâine trec pe acolo, poate iau o traducere filozofică. Aș dori sau Kant, sau Locke, sau Leibniz. N-am mai vrut să deranjez pe nimeni ca să mă recomande. Poate greșesc. Inspiră-mă tu ce să fac. Acum te las. Am o mare poftă de lucru. Aș vrea să pot pune pe hârtie ce gândesc. Te iubesc, a ta A.*

Iubitule, azi-noapte te-am visat atât de rece față de mine. Mă rezemam de umărul tău, fiindcă mă simțeam prost, dar tu erai distant și ai refuzat să mă duci nu știu unde. Fără să mă uit la tine, cu ochii plecați, m-am despărțit de tine și am pornit-o înapoi. Unde? Nu știu. Știu doar că sufeream la gândul că nu mă mai vrei lângă tine. Acum trează, cred că e un semn că nu a sosit încă sorocul meu. Eu m-am tot gândit că azi, fiind Sf. Ion, la 29 c. e iar o dată fatidică și nu o refuzam.

Tu, probabil, ai vrut să-mi arăți că nu mă vrei încă acolo.

Dragule, oricum va fi hotărât Dumnezeu, e bine. Bucuria de a fi cu tine îmi va ușura oricând trecerea în cealaltă lume.

Ieri am avut bucuria să-l aud pe Tudor Vianu la telefon într-o adevărată izbucnire de bucurie că l-am chemat, pretinzând că gândul lui m-a chemat. Am fost încântată să-l aud spunând de Nellu *că e o podoabă de băiat*.

Îmi pare însă foarte rău că Tudor Vianu suferă și el de o astenie nervoasă; mi-a mărturisit-o și mi-a promis că va veni la mine ca la Diothima. În asemenea momente mă simt încă de folos.

Vizita la Editura Științifică foarte simpatcă. Îmi vor da să traduc din Feuerbach și Kant. În mine ezitări față de primul. Ce legătură am eu cu acest senzualist și anticreștin? Poate doar încercarea de a trebui să recunosc că tot omul face compromisuri la nevoie. Am lăsat totul în mâna Domnului! Aștept.

Vineri seara la *Despot Vodă*, teatrul din Iași. Dan Nasta colosal de plastic și repozant. Spectacol foarte nobil. O emoție curată. Singurul defect al lui Dan Nasta, dicțiunea defectuoasă uneori. Altfel excelent. Un spectacol care ar putea trece orice graniță. Am ieșit profund emoționată și fericită! Alecsandri ține perfect în picioare! Dragule, plec la masă, te iubesc. Voi încerca să scriu zilnic. A ta, A.

22 august

Dragul meu, aproape două luni de când n-am mai scris aci. De ce? Firește, nu lipsă de timp. Mai degrabă sentimentul inutilității acestei reculegeri pe hârtie, căci cu tine stau de vorbă zilnic, mereu. În fond, a scrie jurnalul înseamnă a voi să-ți rămână gândul și pentru ceilalți, atunci când tu nu mai ești aci. Și eu nu cred că ar mai interesa pe cei de după mine, fiindcă nu se mai potrivesc nevoile, vederile, aspirațiile lor cu ale mele.

Am spus ieri lui Geo Bogza, care mă numea *o stea*, că sunt o stea apusă. Tot mai mult simt asta, nu fiindcă aş constata în mine o diminuare de puteri sufletești, dar o tot mai mare detașare, adică simțământul că nu este nevoie de mine.

De altfel, convingerea celor tineri aseară, Puiu și Aimée, că sunt cu capul în nori și că „am dat sfaturi greșite, bune pentru Rai, dar nu pentru pământ”, mă întărește în convingerea mea că sunt azi *un rebut*. Ce mă bucură este că *je m'en fiche*; nici o urmă de ambiție în mine. Când mă măsoar cu cei de seama mea, constat că e o deficiență mare în mine, era și în tine. N-am avut veleități și ne-am mulțumit cu prea puține. Dumnezeu ne-a dat bucurii mari spirituale în schimb. E drept că uneori doresc o viață materială mai bună, puțin, dar în ambianță, o servitoare de trei ori pe săptămână și mai ales pe cei din jurul meu, pe ai mei fără griji materiale. Spun drept că mi-ar fi plăcut să pot pleca o lună la Brașov într-un hotel bun, cu confort, să trăiesc exclusiv pentru suflet, fără alte griji. Dar când constat că totul se opune la așa ceva, deși cu munca mea ar fi trebuit să le am, îmi zic că asta e *soarta*, adică în planul lui Dumnezeu și-L rog să-mi acorde o acceptare senină, să mă ferească de tendința naturală a mea spre resemnare ironică, ce în fond este amărăciune.

Recunosc că în „mulțumirea” calmă ce afișez, liniștind pe cei care simt un fel de jenă de a mă vedea tot în stare precară, recunosc că se ascunde și un fel de orgoliu de câine bolnav și cu semne de picioare primite în coaste! Dar de! Nu sunt un înger! Și nu-mi place să deranjez nici măcar în gând! Apoi trebuie să recunosc că lumea e colosal de drăguță cu mine! Gestul lui Geo Bogza de a vrea să-mi ia o cameră la Sinaia e într-adevăr foarte frumos. Și Lilly [Jora] îmi duce grija, dar parcă ea n-a fost silită să treacă vara în București? Și? O asaltează atâția prieteni săraci încât nici măcar nu se poate bucura de îndestularea ei.

Ce mă doare mai mult este marasmul general. Orizontul închis și nădejdea nu mai are aripi. *Rien à attendre ici-bas.*^{6*} Refugiul pe dinăuntru și în sus în elan spre cele eterne. Da. Dar îmi e încă dor de bucurie pământească. De exemplu, îmi e teribil de dor de mare, de Paris, de o atmosferă pur intelectuală și spirituală, de orizont infinit și la propriu și la figurat.

Iar se apropie un Sf. Ion. Poate că de data asta e sorocul. Cum va vrea Dumnezeu, doar, te rog, nu mă lăsa să-mi fie frică. Furați-mă în somn. Iar dacă mai trăiesc, țineți-mă pe calea de lumină. Nu mă lăsați să mă nămolesc. Vă iubesc, a ta, A.

1 septembrie

Dragul meu, constat cât de rar am scris jurnalul în anul acesta. Caietul e din septembrie 1957. Oare nu am avut nimic de seamă în viața mea anul acesta? Sau simțământul inutilității acestor rânduri m-a oprit de a scrie? În fond eu stau cu tine de vorbă tot timpul. Ce se scrie e în vederea celor ce rămân după noi și am ajuns la convingerea că nu le mai pot fi de folos.

Ieri am aflat de la Aurora și apoi din *Contemporanul* că a murit și Roger Martin du Gard. M-a întristat. Simt că drumul meu s-a scurtat.

Azi am aranjat scrisorile de la cei din Pontigny. Voi continua să-mi triez toate scrisorile ca să le las totul în ordine. Recitind pe Roger Martin du Gard, misive scurte, calde și pline de grijă universală, am uitat că s-a prăpădit. Îi aud, îi văd, și pe Gide, Desjardin, toți din lumea aceea care a fost pentru mine revelația unui orizont larg, aproape infinit și în care sufletul mi s-a hrănit cu esențe. Dumnezeu să-i binecuvânteze și să le dea

lumina Lui în schimbul bucuriei ce o răspândeau ei. Roger Martin du Gard era ateu, se poate. Dar era autentic și asta apropie mai mult de Dumnezeu ca bigotismul. Mă simt azi foarte aproape de voi. Miercuri 3 crt. iar un *Fünf Tage nach dem Hg. Johannes*^{2*}!

Am trecut zilele astea printr-un fel de panică de moarte. E stupid, de vreme ce *sunt convinsă* că ne vom întâlni dincolo. Ar trebui să mă bucur, să fiu încântată, dar pesemne frica de moarte este și ea o ultimă încercare a sufletului.

Sâmbătă s-a cununat Nana [Podhorschi] cu Claude. S-a îmbrăcat la mine; era frumoasă și fericită. Pe el l-am văzut jos, la intrare; era adânc emoționat și mi-a fost foarte drag fiindcă simțeam în el o adâncime și o caldă autenticitate. Vorba lui Meg: cazul lor este ca o poveste și-ți unge inima. Le doresc o mare fericire calmă. Mă trezesc că mă gândesc la ei ca la o oază însoțită. Aș vrea să poată și Jean Paul încerca un simțământ adânc, cald, bun și să uite trecutul.

Nu știu de ce mi se pare că ne așteaptă ceva important. Probabil că emoția că voi muri miercuri dă sufletului meu un fel de solemnitate. Nu știu dacă această pedagogie căreia îi sunt supusă de vreo 38 de ani, sau aproape, nu a fost pe lângă un sever memento și o strună morală, dar și un mijloc de a mă ține în legătură cu „Dincolo”.

Cum vorbeam cu Alex și Marius la 30 august, bătrânețea se face simțită printr-o detașare crescândă de cele zilnice.

Sau marasmul general, cum vorbeam cu Cunescu și doamna Hurmuzescu, vine din lipsa unei mistici care se constată pretutindeni în omenire.

Oare încordarea spre „social”, care durează de peste 30-40 de ani, nu a fost o camuflare a golului lăsat de lipsa de credință într-o ordine superioară? Ateismul și Pozitivismul au sleit sufletul omenesc de Speranța cea existențială și au încercat zadarnic s-o înlocuiască cu țelurile mai apropiate și relative. E drept că omul uitase legătura cu aproapele, individualismul l-a jefuit de bucuria solidarității și l-a prăvălit într-o dureroasă singurătate din care dă să iasă prin atitudini și gesturi impuse de rațiune, dar care nu pot să facă să înflorească în el legăturile vii, organice de dragoste frățească. Biata omenire s-a secătuit de vlaga inimii, de aceea, pesemne, tot marasmul actual.

Teatrul lui Eugène Ionesco m-a exasperat. Căutarea atât de aprigă după originalitate, lipsa oricărui sens limpede, pretenția de a face din simțirea

momentană conținutul vieții, fără a reuși să exprime simțire, ci numai contradicție logică și absurd m-au umplut de disperare, adică nu, exagerez, *mi-au exasperat nervii*. Oare asta să-i fie scopul? *Merci!* La un moment dat descoperi o idee ce plutește *dans un fatras de folies superficielles*^{8*}, dar pe urmă pierе. E păcat pentru că sunt pasaje foarte subtil psihologice, dar cum nu-și urmărește obiectul, ci ideea de a destrăma *à tout prix*^{9*} pojghița de rațional ce învăluie poate haosul interior, nu ajunge să închege nimic decât o atmosferă de nebuloasă exasperantă. Nu sunt poate capabilă să sesizez ce e „genial” aci, dar aș minți să spun că m-a interesat altfel decât ca informație asupra gustului unora din Apus. Dar e un simptom în acest fenomen, un simptom de delincvență, cel puțin de destrămare a vechilor valori umane. Și ce se pune în loc? Cum poți crește flori în nisipul arid, fără o tratare a solului, fără ploaie și soare venit de dincolo de voința diriguitoare a pedagogului actual? În filozofii, acum un veac, s-a strigat: *zurück zu Kant*^{10*}! În viață ar trebui poate să strigăm: „Înapoi spre naivitatea naturală!”. Aș zice: înapoi la credință, dar asta este lucrul cel mai greu, după sterilizarea organizată de ani și ani. Numai întoarsă la starea naivă a copilului, omenirea va putea crește spre adevăratul creștinism. De aceea nu mă supără când constat la slujba de duminică o evlavie poate doar tradițională, credința primitivă, naivă. „Dacă nu veți fi ca acești copii.” Cum se va potrivi cu știința de azi? Perfect! Nu pot explica aci de ce. Am încercat-o într-o scrisoare către fiul meu.

Dacă mai trăiesc, am să încerc iar o scrisoare.

Dragul meu, te las. Dacă o fi și o fi... tu să mă primești și să mă ghidezi. Vă iubesc, a ta, A.

20 septembrie

Dragule, ieri am fost la tine și la Colea. Au trecut 43 de ani de când ne-a fost nunta și 21 de când s-a prăpădit Colea! Am plecat singură spre voi, acolo la Bellu. Era o vreme ideală de sfârșit de vară. Mi-am amintit detalii de acum 43 de ani. Ți amintești ce lună splendidă era seara, pe când noi, în tren, stam tăcuți, fiecare cu gândurile lui? Îmi amintesc și de *dinetta*^{11*} noastră din coșul pregătit de Maica sau Aurora. Și de tot restul și de coana moașă care da să mă învețe cum să procedez cu „instrumentul” etc. Și de

plimbările seara pe Grui și de elegiile Miei Frollo, îndrăgostită de bietul I.N. (care făcea pe micul său Iosif, fie din convingeri morale, fie de spaimă în fața unei pasiuni prea indiscrete!). Și-mi vine să zâmbesc. În fond nu cred că ești departe, te simt lângă mine și te văd privind ironic, și zâmbind. Ce vă pasă vouă? Și tu și Colea și Ionel și Mișu și Lelia, toți sunteți liberi și vedeți departe. Noi suntem prizonierii limitelor noastre și copleșiți de grijile materiale.

Am trecut pe la voi toți și am avut impresii deosebite la fiecare. Mircea și Mișu am avut impresia că dorm, Ionel că visează, Colea că-i departe și zâmbește. Tu erai treaz, vioi și alături de mine. Mă rog lui Dumnezeu să-mi sporească credința în El pentru că numai așa nu mă îndoiesc că voi sunteți lângă noi. Nu e rațional acest gând, trece peste rațiune, dar e uneori o *evidență* și atunci *cred*.

De două săptămâni festivalul Enescu ne-a străbătut viața cu armonie și, aș spune, ne-a ridicat pe un plan superior. În seara când am auzit concertul dirijat de Barbirolli, în sala Ateneului, m-am simțit cum înviam și cum năvălește peste noi o atmosferă de Occident și mai ales de grație. Era în felul de dirijare o ștergere de sine, o afirmare cu fervoare a frumuseții în sine care da ceva „dezlegat”, liber uman orchestrei și nouă. Plutea în atmosferă ceva „ușor” dematerializat. M-a impresionat mai ales Debussy în cele trei tablouri despre mare. E o *Stimmung*^{12*} în această compoziție care susține toate sonoritățile onomatopice aproape și e un desen fin și precis sub masa de culoare.

Sir Barbirolli a fost uimitor! Și toată făptura lui gingașă și parcă suferindă; am auzit că este de o rară modestie. Om mare și pace! Parcă George Enescu era altfel?

6 octombrie, 9 seara

Dragul meu, iar n-am scris aici. De ce? Nu știu. Îmi ești prezent. Acum cântă la radio niște ruși cu voci frumoase, un tango; m-a apucat o jale că tu n-ai apucat bucuria unui radio bun. Te văd ascultând cu casca la urechi, la o galenă, mă străbat un dor și o revoltă și chiar o remușcare că eu beneficiaz de un privilegiu pe care tu nu l-ai avut. Oare când hoinăreai prin restaurante

și cârciumi, nu căutai muzica asta ușoară și melancolică? Acum cântă o româncă o romanță veche care te-ar fi încântat.

Miercuri sunt 18 ani de când ai plecat. Unde? Încotro? Cine știe? Dacă nu aș simți *că ești*, nu aș mai putea suferi viața. Și așa „plutesc” într-o lume în care nu mai am rădăcini.

Muzica „Festivalului” a fost un intermezzo minunat, care m-a dus prin sfere înalte și adânci de bucurie pură. *Oedip* m-a purtat departe, sus, probabil în locurile unde ar trebui să trăim normal ca oameni, dar din care viața banală ne-a exilat. Știu că e vina mea, că nu-mi dau suficient răgaz pentru reculegere și mă las târâtă prin nevoile mele și ale altora și smulsă din dimensiunile unei vieți spirituale, plutesc ca o algă fără folos. De ce nu mă retrag la o călugărie? Pentru că nu sunt realmente coaptă pentru singurătate, deși uneori sufăr de prezența prea multor oameni. Și acum telefonă Aimée, vin diseară.

Mâine pe la două merg la tine, iar seara a insistat Geo B[ogza] să mă duc cu el și nevasta la concertul chinezului. Și eu mă las purtată de întâmplări.

Am recopiat pe Tasso, o conferință la Radio. Idei bune, dar înghesuite în câteva pagini. Acum mi se par anoste și banale. De altfel, tot ce am scris și vorbit mi se pare acum anost și banal. Simt că ar fi trebuit să izbucnesc ca o dinamită; am gândit, am simțit, am trăit prea cuminte, adică prea conformist. Ar fi trebuit să fiu ca tine, mai vie, mai sinceră, mai *plötzlich*^{13*}, cum spunea Charles Du Bos de Paula Schorr.

A trecut viața și n-am făcut din ea ce ar fi trebuit să fie. Nu vorbesc de bucurii personale, ci de o misiune. Am deșteptat conștiințe, dar nu destul și nu destule. Tu mă înțelegi. Nu e aci orgoliu, ci remușcare de a fi fost prea prudentă cu „talantul” meu. Nu l-am îngropat, dar l-am „legumit”. Tu ai făcut dreptate și ai făcut și nebunii, dar cu plină măsură. Puteai mult mai mult intelectual, te-ai irosit, e drept, dar ai făptuit în meseria ta și ai *trăit* viața ta. Eu am visat prea mult. *È troppo tardi*.^{14*} Măcar aș vrea să sufăr adânc remușcarea de a fi fost mediocră. Nici măcar de asta nu sunt în stare.

Dragul meu, nu mă disprețui de pe unde ești. Acum de ce te las? Ca să mă „dreg” puțin la față pentru musafiri! Iată-mi măsura! Mâine sau miercuri mai mult, a ta, A.

20 octombrie

Dragul meu, afară plouă, e toamnă, e trist. Aș vrea să lucrez, nu știu dacă mai am putere de a gândi adânc. Nici nu pot spune că mă muncește vreo problemă, am ajuns aproape pasivă, accept. Nici măcar nu mai „aștept”. Să fie asta detașare creștină sau poate numai bătrânețe? Scrutez în mine, aș dori să pot ușura altora greutatea vieții zilnice. Cred că e singurul lucru care m-ar fericii.

Sorina scrie atât de cald, m-a bucurat.

Ieri după slujbă am fost să felicit pe dl profesor Mehedinți. Fiecare dată rămân tot mai uimită de verdeața, de tinerețea spiritului lui ca și a ținutei lui trupești. Dacă ar și vedea bine, nu i-ai da mai mult de 60 de ani. Și ce minte bogată și ageră! Îl preocupă acum diformitatea sistemului solar în urma studiului geofizic. El spune că pământul este în curs de restrângere și inegalitățile celor două emisfere sunt vizibile. Calculând la ce rezultat ar duce acest proces, constată că până la urmă pământul va trebui să ajungă o formă cu un vârf = un atom și o bază tetraedică și că fiecare corp ceresc ar avea forma sa specifică, deci ar fi un fel de mers spre individualizarea cosmică. De la legea veche a simetriei, azi am recunoaște, dimpotrivă, o *asimetrie* universală. Și, cum profesorul Bâznoșanu a spus că asimetria domină viața, după cum știu și din Conte de Noniy, eu am dedus că atunci tot universul pare a fi animat. Conversația a fost foarte interesantă, adică expunerea profesorului, și a trecut vremea vertiginos, iar eu am plecat înviorată.

La dejun la Aurora, foarte simpatic. Nicu binedispus, copiii la fel. De la ei, la Valérie. Aci, ca întotdeauna, disensiuni, chițibușuri, nesinceritate. Maricica excedată de toate astea. Îi dau dreptate. Valérie are totdeauna ceva de ascuns de ceilalți, iar când o încolțești, țipă. Imposibil de convins că trebuie să fie mai îngrijită de ea. La urma urmelor îmi pare rău de ea și trebuie lăsată în apele ei. Aș vrea să o pot măcar îmbrăca, dar nu văd de unde și cum. E.S.P.L.A. m-a uitat și eu mă încăpățânez și tac. Am fost destul de jignită de propoziția ultimă de a fi corectată de vreun băiețandru sau fetiță. Am înțeles că e vorba de un „ciubuc” și am închis ochii, dar nu mai mă simt „la mine acasă” acolo. Nu mă îngrijorează viitorul, dacă izbutesc să mă plătesc de cei 450 lei datorii, mă voi echilibra cum voi putea. *Dieu aidant.*^{15*} Sâmbătă seara, la Ofelia și Fil. Enescu. Animație, mâncare excelentă, discuții literare interesante. Aparteuri cu Ioana în care am constatat cât suferă unele suflete mai adânci; scrupulele și chinurile ei m-au umplut de respect. Aș vrea să stau cu ea mai de aproape de vorbă. Apoi

Dolores, nu știu ce să cred, teamă de a fi ispitită de viață, fericire de a fi avut fericirea de opt ani cu un om excepțional? Cert e că în conștiința ei este absolut fidelă lui. Izbucniri vitale ale ei, o bucurie permanentă în ea ar putea fi din credință absolută în prezența lui, ar putea fi însă o rezervă de vitalitate, de tinerețe necheltuită. Conversația a fost foarte interesantă. Am simțit în jurul meu multă simpatie și respect. Iată *compte rendu*-ul^{16*} ultimelor zile, dragul meu. Acum, aproape e ora dejunului. Te las, te iubesc, a ta, A. De ce m-a de comandat Picci [Slătineanu]? Oare nu are dezagremente?

3 noiembrie

Dragul meu, adausul de rândul trecut s-a adevărit. Din fericire că după nouă zile B[arbu Slătineanu] s-a întors acasă. Îmi e sufletul îngrijorat pentru toți cei în situație grea. Ce pot face pentru ei decât să mă rog? Am promis și Rheeli să mă rog pentru ea. Trece printr-o criză teribilă, dublată de extenuare, nehrănire și lipsă de cele mai mici bucurii. O minează și decepția în prietenie. E în mare primejdie. Dă-i o mână de ajutor.

Sunt sigură că dacă acest caiet ar fi citit de cei din jurul meu, ei ar decreta, cum se face pentru Doctorul [Vasile] Voiculescu, că e un ramolism cu manifestări de manie mistică! Poate că și eu, altădată, aș fi judecat la fel. Dacă ar ști lumea ce imensă bucurie și putere sunt în legătura asta cu Marele Necunoscut pe care-l simți că te iubește! *Ein Halt*^{17*} nu găsești decât în El. E foarte bine pusă problema în cartea lui Thielecke *Întrebări ale creștinismului către lumea modernă*.

E toamnă, dar ce frumoasă! Mă cuprinde deseori un simțământ de sfârșit. E trist, dar și liniștit. De curând nu mă mai interesează chiar faptul că nu am pus lucrările mele la punct. Am convingerea că nu sunt de valoare transcendentă. Poate că prezența mea, chezașă a tot ce am cugetat și exprimat, le dă valoare.

Acum am pe suflet cazul M[ișu] J[ora] – L[illey] J[ora] și M[ariana] D[umitrescu], aș vrea să-i văd împăcați cu adevărat, nu doar monden. Aș vrea să înțeleagă L[illey] că nu trebuie judecat acest sentiment al lui M[ișu] și M[ariana] din punct de vedere monden, social, și că ar trebui să-i ajute să iasă din minciuna inerentă. Și M[ișu] ar trebui să recunoască că nu sunt

drepturi ceea ce jignește adânc pe jumătatea ta. Recunosc că numai o credință puternică și caldă i-ar putea ajuta. Eu mă rog pentru ei *et je vous les recommande*^{18*}.

Astăzi conferința unui arheolog olandez; mă bucur să mai aud și altceva decât ce plutește în atmosfera mea zilnică.

Ieri conversație cu Valérie. Tot așa o simt pe Aurora caldă și bună. Mă simt așa bine la ei duminică! Ieri, Buby, Linca și „Mimy”¹ dădeau atmosfera de altădată, altfel masa s-a micșorat grozav.

Dragule, te las. Șovăi între a copia și a citi cartea lui Thielecke. Cred că o prefer. Te iubesc. Nu mă părăsi.

Sâmbătă seara la Tanți și Natalie, cu Marietta; foarte intim și plăcut!

14 noiembrie

Dragule, „calm plat” pe frontul mondial și în sufletul meu. Vești dureroase pentru unii, ca Vasile Voiculescu și tovarășii lui de suferință; mă doare, dar reacțiile sufletești sunt tot mai slabe. Presupun că asta este bătrânețea. Respirația mai slabă a sufletului! Dar nu indiferență, ci dimpotrivă, numai că sunt tot mai sigură că totul are un rost și e voit de Dumnezeu. Poate este nevoie de un sâmbure intens de spiritualitate și asta nu se poate obține decât prin renunțări totale la viața personală. Martirii sunt abcese de fixație care salvează organismul.

Mă rog lui Dumnezeu să nu mă mai aleagă. Nevoie de bucurie, dar nu mai cred că sunt capabilă de ea. Marasm general pe care-l combat cu un *semblant*^{19*} de muncă, punând notițe vechi în ordine. Uneori mă minunez de cele ce am scris odinioară, alteori mă găsesc foarte mediocră și insignifiantă. Foarte interesant și important cele scrise de Rory [Nasta] despre linia curbă în iconografia bizantină, totul izvorât din o căutare adâncă, sinceră și autentică a Eului adevărat uman.

Schița despre cele șapte trupuri sufletești e foarte importantă ca studiu de psihologie modernă. Gândește încet, dar solid și descoperă structuri sufletești necunoscute. Asta este o mare bucurie pentru mine fiindcă mă recunoaște ca izvor al acestor gânduri.

Bucurie mare de tot la masa de la Sf. Mihai. Încă o dată constat imensa putere a rugăciunii. A fost un răspuns prompt la cererea mea de a împăca

trei oameni dragi². Dacă ai putea să aduci pe făgașul cel bun și pe cei care se socot nevinovați deși, sunt sigură, că în trufia omenească și-au luat libertăți neîngăduite. Eu nu fac morală, doar „sugerez” și mă rog pentru ei. Am ajuns să cer orișice de la Dumnezeu, fără jenă. Te las din lipsă de spațiu. Voi reveni aci. Altfel doar sunt tot timpul cu tine, cu voi. Ieri și azi aproape de mama.

Vă iubesc, vă rog păziți-ne. A, a ta.

27 noiembrie

Dragule, ieri am fost la tine. Am fost tot timpul cu tine, ca și acum.

Aurora, Zoe, Marietta au luat ceaiul la noi. Vezi ce garoafe splendide (roze) ți-a adus Zoe? Eu am fost mai puțin darnică *et pour cause*. Dar tu știi că fac după puteri! Am impresia că tu ești fericit, liber! Ajută-ne și nouă.

Dragul meu, am fost la Tity de Sf. Ecaterina. I-am dus din partea ta bomboane. Aș avea multe de spus, dar tu le știi pe toate. Ajut-o, te rog, pe mama și pe Virginica, inspiră-le tu spre bine.

Dragul meu, te iubesc, A. a ta.

31 decembrie, 11 noaptea

Dragul meu, iar un an nou! Nici nu știu ce să-i cer. Adică aș ști, dar pesemne nu ghicesc care e voia lui Dumnezeu și doresc lucruri neîngăduite de El. Fie voia Lui! Aș vrea să privesc în viitor ca înspre o aventură interesantă, dar pentru asta ar trebui imaginație și a mea s-a anemiat. Sunt singură. Marietta și Flo au plecat. Poate vor trece Meg și Costel pe la mine, poate. Îmi sunt foarte dragi. Maricica și Jean Paul poate vor telefona. M-a înduioșat Nana că a sosit în mare ținută și ne-am amintit de anii trecuți de mult. Visul s-a împlinit și cât de departe e realitatea de el! Aurora mi-a urât „minte” și „sănătate”. A avut dreptate, căci mintea mea nu e „tătă bună”.

Sunt singură. Alături, petrece coana Anna cu prietene. Toți sunt cu ai lor. Eu sunt singură, poate așa am meritat-o. Îmi dau foarte bine seama cât suntem de vinovați de ce ni se întâmplă. Am fost totdeauna dornică de

liniște și singurătate și iată, am parte de ele. M-aș fi dus la Valérie, dar îmi e urât să circul noaptea și mă simt și obosită, în fond. Îmi pare rău că n-am fost la Biserica în astă-seară. Voi încerca să mă reculeg și să mulțumesc lui Dumnezeu pentru totul. Sunteți atâția dincolo încât nu știu dacă n-ar trebui să doresc să plec la voi! Marioara era atât de liniștită și de frumoasă, încât nu părea că ar fi suferit. Totul e atât de simplu. De ce ne-o fi frică de această schimbare?

Dragul meu, te las. Nu sunt deloc atentă, se râde dincolo, Bonți latră, în mine o așteptare contrariată; nici o floare în seara asta. Mă gândesc la toți cei plecați din Pontigny, parcă îi simt în astă-seară prezenți. Și pe Colea, Ionel, Mișu, Tilică, Elena, Mihai, nu-i mai înșir căci s-ar întinde rândurile departe. Vă iubesc pe toți și sper că sunteți în lumină și ne vedeți pe noi cei proști și încuiați. Mă gândesc și la toți cei care azi sunt departe de ai lor și vi-i încredințez; inspirați-i cu nădejdi și gânduri bune. Ce putem noi face altfel decât să ne rugăm pentru ei?

Stello al meu, ajutați-i și voi, toți dragii mei, păziți-ne din lumina voastră.

Vă las, vă iubesc. Mama și Sterică îmi apar tineri și foarte sus. Voi mai sunteți în sfera noastră și vă chem să ne ocrotiți. Vă iubesc, dragule, A. a ta.

1*. Nu cred în moarte! (germ.)

2*. Veselie (germ.).

3*. Nu se poate face mai bine (fr.).

4*. Cu totul (fr.).

5*. O puternică și nobilă rasă umană (germ.).

6*. Nimic de așteptat aici, pe pământ (fr.).

7*. Cinci zile după Sf. Ion (germ.).

8*. Într-o harababură de nebunii superficiale (fr.).

9*. Cu orice preț (fr.).

10*. Înapoi, la Kant (germ.).

11*. Gustarea (it.).

12*. Atmosferă (germ.).

13*. Spontană (germ.).

14*. E prea târziu (it.).

15*. Cu ajutorul lui Dumnezeu (fr.).

16*. Darea de seamă (fr.).

17*. Un sprijin (germ.).

18*. Și ți-i încredințez (fr.).

19*. Aparență (fr.).

1959

20 februarie

Stello dragă, scriu pe foaie volantă fiindcă nu am caiet. Neglijență, lipsă de bani perpetuă. Vreau să-ți spun că-mi pare rău că pleacă Linca și Buby, îmi erau dragi. Știu că nu ne vom mai vedea niciodată. O asemenea despărțire seamănă cu moartea. Și totuși! Poți scrie. Știi că trăiesc pe același pământ. Dacă am ști sigur că am putea comunica și cu voi, ce alt fel ar fi viața! Diseară, mai mult. Acum trebuie să prepar lectura pentru Nana mică. Te iubesc, A. a ta.

21 februarie

Dragul meu, azi a fost o zi tristă.

Credeam că despărțirea de Linca și doctor îmi învălură sufletul cu o umbră deasă. Dar pesemne era și presimțirea oribilului accident care a ucis-o pe iubita noastră doamnă Hurmuzescu! Vestea mi-a picat ca un pietroi pe inimă. Toate zilele din urmă mă tot gândeam la dânsa și vream să trec pe la dânsa fără să mă hotărăsc să mă îmbrac ca să ies. Nici nu am telefonat. Și-mi pare groaznic de rău. Aseară am fost acolo, era atâta lume care o iubea și căreia îi va lipsi. *C'était une vraie dame.*¹² Foarte inteligentă și lucidă, și bună și înțelegătoare și ținându-se la curent cu toate. Citea enorm și judeca colosal de just. Am impresia că este ultima legătură cu trecutul generației mele care mi s-a luat. Poate că celelalte mă privesc acum ca „Ultim Mohican” pe mine. Dar mie îmi lipsesc însușirile specifice „Doamnei” pe care ea le avea. Eu am muncit și am avut alt rost, mai puțin aristocrat. Or, asta este ce dispare cu ea din mijlocul nostru. Apoi umorul ei fin și colorat, agreabil, cu ironie! Mult ne vei lipsi, scumpă Doamnă! Dumnezeu să-ți dea lumină veșnică și bucuria Lui!

Plecarea pentru totdeauna și a Lincăi m-a cufundat într-o melancolie bolnavă. Am simțit ca niciodată nevoia unei prezențe tinere, vii, care să-mi mascheze această perspectivă de *nevermore*! O nevoie fizică de a uita de moarte și de ireparabil. Toată noaptea m-am luptat cu amintirea tristă a groaznicului final al doamnei Hurmuzescu și mă refugiam în trenul Lincăi.

Am acompaniat-o mereu și acum mă apropii cu ei de Budapesta! Ascult o suită foarte frumoasă de Enescu și te vreau aproape de mine. Vă rog pe toți, primiți-o pe doamna Hurmuzescu și ghidați-o. Sunt clipe când mă îndoiesc de credința mea, când mă sperii în fața unui posibil neant! Sunt clipe de slăbiciune, de lipsă de energie sufletească. Trebuie să mă rog zdravăn și pe urmă să mă reculeg și *să scriu*. Acesta e rostul ce-mi mai rămâne. Azi însă aș vrea să scap de tristețea cumplită din mine. Detest neantul. Acum m-a chemat Mimy Spandonidi la telefon.

Vocea ei de om limpezit mi-a făcut bine. Vreau să telefonez lui Victoraș; îmi e grijă și de el. Trebuie să strângem rândurile! În zece zile: Sina, coana Amalia M., Mizzi Donabassy, Alfred Alessandrescu, doamna Hurmuzescu! Cam mulți!

Stelule dragă, vino tu în vis și ceartă-mă. S-a anunțat Geo Bogza. E interesant, dar nu-l cred vesel nici pe el.

Sper că Marietta, cu optimismul ei *voit*, mă va mai remonta.

Te iubesc, A. a ta.

17 martie

Mi-am întrerupt de mult jurnalul, nu din lipsă de gânduri sau de timp, ci din lipsă de credință că acest lucru ar avea un interes obiectiv. În ce mă privește sunt cu tine în permanent contact. Dar altfel, trăiesc atât de alături de viața reală care se deapănă acum! Ce aș scrie ar fi foarte banal. Observații psihologice asupra altora? Doar ca să-mi dovedesc perspicacitatea? La ce bun! Evenimentele mari mă depășesc, nu le pot judeca. Doar am simțământul că trecem prin schimbări epocale. Descoperirile științei, rachetele, veștile ce trimit din spațiul interplanetar sunt de un interes covârșitor, îmi pare rău că nu sunt capabilă să le prind și importanța, trăiesc doar un fel de sentiment de dilatare a umanului din mine. Așa trebuie să simtă „probiontele” înainte de a se naște stadiul biologic propriu-zis. Mă

preocupă mult problema vieții și am un fel de presimțire a analogiei ei cu problema nucleară din fizică. Încerc să-mi aștern gândurile. Problema pare bine pusă. Dar nu sper nici o dezlegare propriu-zisă: nu e oare problema vieții și a conștiinței o problemă-limită? În fond aceste lucruri mă preocupă din pricina problemei mele fundamentale: ce este după moarte? Eu nu mă pot îndoii de supraviețuirea noastră, am avut prea evidente probe că sunteți, *cred*, prin urmare. Dar aș vrea să pătrund și cu gândirea măcar până în pragul existenței voastre.

Aseară am scotocit prin caseta mamei, am dat de scrisori de ale lui Sterică, mama, Iancu. Mi-ați fost atât de prezenți, încât nu mă pot despărți de voi. Nu e curios că viața are azi pentru mine un fel de densitate pe care nu o mai avea în ultimul timp pesemne pentru că o proiectasem prea mult pe meschinăriile trecătoare. Înnodarea cu trecutul mai îndepărtat parcă mi-a dat o dimensiune în plus, a făcut-o mai adevărată. Trebuie să plec la masă. Te las, dragoste.

6 mai

Întâmplarea lui Marius și Lulu m-a bulversat. Zile întregi am simțit o scârbă din pricina răutății și a îndârjirii oamenilor. De ce să împrști un om cinstit? Acum vijelia s-a potolit în mine. Am meditat. Deși metoda pedepsei îmi repugnă, trebuie să recunosc că era o greșeală la baza întâlnirilor la Milița [Petrașcu]. Când ești beneficiarul unor privilegii, n-ai dreptul să bârfești patronul. Marius e loial, el n-a făcut-o, dar trebuia să-i interzică lui Lulu și anturajului ei s-o facă. E adevărat că lui Lulu nu-i păsa de politică, n-am auzit-o niciodată să abordeze subiectul. Sunt sigură că ea este inocentă în această problemă și că a trebuit să plătească pentru alte greșeli. Vai, totul se plătește aici! Doresc din toată inima ca această lecție, teribilă, e adevărat, s-o facă să mediteze asupra unor îndatoriri atât față de ea, cât și de soțul și de copiii ei. Toți suntem păcătoși, nenorociți conștiinți sau inconștiinți și totul se plătește. Mi-ai spus-o odată într-un vis.

Aseară am văzut filmul *Burghezul gentilom*, făcut după un spectacol de la Comedia Franceză. M-a cuprins o teribilă nostalgie după Paris. Nu îmi închipui că aș mai putea pleca într-o călătorie de aci înainte, de altfel nici n-aș dori să părăsesc țara pentru mai mult de două-trei luni, dar mărturisesc că

tristețea lui *nevermore* se insinuează în mine ca o otravă subtilă care paralizează orice izvor de adevărată bucurie și speranță. Conversația cu Alecu [Paleologu] mi-a făcut bine, a progresat formidabil în viața sa interioară. Am descoperit în el un simț al justiției și o obiectivitate care îi lipseau înainte și apoi tandrețea lui pentru tot ce e românesc... S-ar putea să fie încă un rest de egoism, acest sentiment din noi față de patrie și poate în 200 de ani oamenii vor surâde despre acest sentiment ca despre o prejudecată imensă, dar atâta vreme cât va fi natural uman să-i iubești pe părinți, și dragostea de patrie e tot atât de legitimă. Sunt convinsă că cei care s-au expatriat suferă de un rău de care noi suntem scutiți! Mă scrutez până în adâncul sufletului meu. Nu este oare în renunțarea mea la orice speranță de schimbare a situației totuși speranța unei frumoase călătorii în cazul destinderii Est-Vest, blocată de neputința bătrâneții? În cuvinte spun: „Cum aş pleca în călătorie!”, dar energia îmi lipsește și, în fond, m-am acomodat cu spațiul restrâns, chiar o plimbare la lacuri sau în Cișmigiu îmi pare un efort. Am îmbătrânit, dragul meu. Mi-ar trebui o mare bucurie pentru a mă trezi.

18 mai

Lucrurile merg de-a-ndoaselea! Mi se umflă picioarele. Cu ochii stau prost, cu banii la fel, cu droturile sufletești și mai prost! Îmi trebuie un stimulent, o nădejde, o bucurie. În loc de așa ceva, măcar câte un film frumos. Ieri am văzut cu Mariana și Ion Murnu *Ivan cel Groaznic*. O realizare măreață. Pe lângă teatru, mijloacele cinematografului sunt infinite. Dar nici nu mai e vorba de artă dramatică propriu-zisă. E un gen nou. Drama pune pe om în diferite situații psihologice și sociale, cinematograful îl reintroduce în natură, în mediul social, poate și în cel cosmic. E o dilatare a mediului care cere pesemne și dilatarea omului, pe aceeași măsură. Conlucrarea plasticii, muzicii, a textului. Acesta din urmă e mult mai scurt, mai simplu, mai adevărat ca în teatru, unde poezia creează o realitate nouă, peste cea zilnică. Tot ce trebuie exprimat prin cuvinte se spune acum prin expresia figurii. E un fel de pictură și sculptură geniale, care silește pe actor mai mult decât în teatru, unde textul e principalul. De exemplu în Shakespeare. Pe acesta cinematograful nu-l poate decât completa. Dar mă gândesc la teatrul clasic,

antic și Renaștere. Nu sunt încă lămurită, dar am impresia că de exemplu *Romeo și Julieta* m-a impresionat mai puțin pentru că poezia este acoperită de realitatea decorului. Tot așa și *Richard*, care totuși m-a tulburat adânc și plastic. O artă nouă care corespunde unor dimensiuni noi ale omului actual. Sinteza tuturor actelor corespunde sufletului actual? În toate cazurile prezența *maselor* mari e posibilă în cinema și este o nevoie actuală a sufletului. Din punct de vedere *poetic* însă, literar e un regres. Dar așa cum în Antichitate omul trebuia crescut, scos din mit spre o *concepție morală* de viață, acum masele trebuie și ele crescute spre o nouă morală, una în care individul să se identifice cu lumea întreagă. Problema pusă în teatru capătă răspuns intelectual, pusă de cinema ea se rezolvă direct sentimental, intuitiv. Cinematograful de altfel poate atinge milioane de oameni, teatrul este un mijloc prea restrâns. La *Burghezul gentilom*, am asistat *la un spectacol: Ne trebuie teatrul epocii noastre*. De ce să tot recurgem la trecut pentru soluționarea problemei actuale? *Omul cel nou* spre ce tinde? În Claudel avem un răspuns net: *spiritualizarea*. Mi-au obosit ochii, dragule. Trebuie să te las. Alaltăieri, la Casa Universității, unde luam masa, conferință foarte plăcută despre începuturile teatrului românesc. Exemplificări din Negruzzi și Alecsandri. Simple, naive, importante pentru creșterea mentalității românești. Am plecat înduioșată și plină de admirație pentru cei care s-au luptat atât de dârz și conștienți de scopul lor pentru liberarea minții și sufletului românesc. Cred că și acum ne-ar trebui scriitori care, cunoscând păcatele noastre, nu numai ale unei clase, ar arăta drumul spre „Românul cel nou”, care nu mai poate fi un naționalist șovin, ci un om universal în stil românesc. Am scris eu ceva despre „Umanismul nostru”.

30 iunie

Dragule, azi e ziua ta. Ai împlinit 74 de ani. Tu ai preferat să rămâi la maturitate, să nu îmbătrânești, nici nu puteai tu să fii bătrân! Și noi pretindem că nu suntem, dar adevărul este că mă lasă ochii, încep să cam surzesc, fac burtică și sufletește constat că nu-mi mai fac iluzii. Văd lucrurile cum sunt, văd tot mai aproape poto-ul și prin urmare nu mai fac eforturi ca să-mi îmbunătățesc și să-mi reînnoiesc „rechizitele” casnice și vestimentare. Singurul lucru ce mă interesează sunt istoria românească și

literatura ei. Am remușcări că știu prea puțin despre el. Mi-am pierdut vremea filozofând în gol. Azi e prea târziu să m-apuc să cercetez prin trecutul nostru care îmi e drag. Viața lui Alecsandri scrisă de doamna Pogoneanu m-a încântat, dar m-a și umplut de remușcări pentru că văd cât a cules doamna Pogoneanu toate datele precise și multe, iar eu n-am fost în stare să scriu nici măcar o plachetă despre trecutul nostru. Lacună de neiertat în viața mea. De altfel, când răsfoiesc prin notele și conferințele mele, constat că am fost o mare mediocritate, cel puțin după criteriul meu. Poate că am reprezentat mai mult ca „om”. Dar, dragul meu, la ce bun asemenea critică tandră? Măcar să pun la punct unele din lucrări! Dincolo, la voi, mă veți primi fără nici un bagaj, nu mă veți cerceta nici după ce știu, nici după ce voi fi făcut folositor, ci numai după *ce sunt*. Că sunt o găscă sau o maimuță, nici măcar savantă, n-are a face. Voi avea locul pe care-l voi putea deține în lumea spirituală. Unii pretind că le face bine prezența mea. Poate că ăsta mi-o fi și fost rostul aici. N-am avut ambiții, cum n-ai avut nici tu. Am avut oroare de ce se zice „să mă împing”. Acum a telefonat Ursu că Tity merge prost. E o jale să o vezi acum. Un suflet descumpănit, care se încolăcește în jurul unui Eu fizic. Doamne, ferește-ne de boală! Azi e iar un soroc al meu, nu aș vrea să mor, dar dacă e nevoie, dacă așa e fixat în rânduirea cea mare, accept cu resemnare. În fond, viața nu mai are pentru mine făgăduințe, simt bine că m-a pus la o parte printre „amintirile” oamenilor de cultură, dar simt că „a muri” cu știre trebuie să fie greu, eroic! *À la grâce de Dieu*. Acum câteva zile, conversație la masă cu două fete necunoscute. Foarte instructiv. Deștepte, foarte conștiente de menirea lor de profesoare (școală medie de arte plastice) și foarte pătrunse de marxism. Mai ales latinista părea un cap foarte lămurit și critic. M-am bucurat mult de conversația lor, poate și pentru că mi-au mărturisit că le-am interesat cu o zi înainte într-o conversație cu Zizi. Le-a frapat obiectivitatea mea. Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a păstrat-o neatinsă, așa încât pot vedea și tot ce este bun în regimul actual. Când aud pe alții cum îl critică, îmi dau seama că la temelie sunt leziuni personale. Mi se zvârle în față lipsa de libertate, sărăcia, închisorile. Le știu, dar când citesc din trecutul politic, înțeleg că nici el nu a fost mai liberal. Înțeleg că acum e o *școală* care cere disciplină și depășirea Individualului, care cere să crească în om aripa socială. Mă miră cum nu înțeleg toți că „munca patriotică” e ceva foarte bun pentru creșterea tineretului în spirit social. Constat că tinerii sunt din acest punct de vedere mult mai maturi decât am fost noi.

Veștile divorțurilor, ale situațiilor cinice adeseori, nu le aflu decât din clasa burgheză, adică de acolo unde nu mai este un ideal la temelia vieții, ci numai juisență. Nu știu cum o fi la muncitori. Libertatea în relațiunile sexuale la ce va duce? Sper că la căsnicii întemeiate pe experiență, iar nu pe vis. Nevoia femeilor de a avea mulți copii este un simptom de sănătate, pe de o parte, dar, pe de alta, poate indica o emancipare de la idealul „dragostei”, căutarea fericirii mai mult în copil decât în bărbat. Ocolul actual duce, sper, la o familie mai solidă ca cea din trecut, dar nu ca atunci bazată pe spaimă, pe dependență, pe nevoie. Acum, sper că femeile care s-au tămăduit de iluzii sterile vor fi mai ales mame bune și indirect soții bune. Mă înșel? Viitorul va arăta care este direcția justă și care azi e încă confuză pentru ochii noștri. Numărul mare de copii de toate vârstele, pre- și școlari, mă face să cred că, în pofida divorțurilor, familia tot durează. Că echilibrul lăuntric vor fi altul decât cel din trecut, e probabil. Mă tem ca femeia să nu-și ia prea multe obligațiuni și bărbatul să devină într-adevăr *sexul slab*. E atâta învălmășeală morală, încât e greu de întrezărit viitorul.

Eu mi-am tot pus întrebarea despre ce vor fi omul cel nou și femeia cea nouă. Dacă pot și mai trăiesc, mă tentează să continui *Scrisorile către fiica mea*. Dragule, te las. Vreau să lucrez puțin. După-amiază sper să mă duc la tine cu Mariana.

Te iubesc. A ta.

De ce iscălesc și de ce așa? Oare cred eu cu adevărat că tu citești aceste scrisori? Nu cred. E o nevoie a mea de a întări legătura cu tine, de a mă face să simt prezența ta.

4 august

Dragule, n-am mai scris fiindcă, pesemne, nu mai găsesc nimic important în viața mea. Vacanța a fost întotdeauna vacanță de un șir de ani! Iar de la 16 iulie sunt și cu mâna ruptă, de la 17 iulie în gips. Nu pot scrie cumsecade. Lipsa mâinii stângi se simte în orice gest și mișcare. Am totuși bucuria de a constata devotamentul prietenilor care mă ajută să mă spăl, să mă îmbrac etc. Dragul meu, viața mi se pare tot mai inutilă. Citesc mult. *Viața lui Alecsandri* m-a fericit; simt nevoia să cunosc mai bine trecutul nostru. Acum: *Valéry vivant*. Ce om încântător, ce grație, ce gentileță! Nevoia lui de

intelect pur mi se pare că o interpretează toți prea *à la lettre*. Puritatea cristalină a verbului și deci și a gândului e mai ales a *spiritului*. Poate greșesc eu, dar nu pot crede că atâta frumusețe este numai opera inteligenței. Trebuie să îl recitesc. Dragule, nu mai pot scrie. De altfel vreau să scriu și lui Tity care slăbește cumplit și la care acum nu pot să mă duc. Zizi: operație. Mă tem că tumoarea e malignă. Îmi pare foarte rău de ea. O simt la telefon încordată și intransigentă. E în ea un amestec de bunătate și de orgoliu intelectual, lipsa de credință întreținută de orgoliu.

Mă întreb uneori dacă credința mea nu e lașitate, nevoia de a nu recunoaște vanitatea vieții. Se poate! Dar chiar actul credinței este o realitate. Nu corespunde adevărului cosmic? Se poate, dar este și un registru spiritual al adevărului, nu numai material. Însuși actul de a crede este creator de registru spiritual, este lumină dincolo de materie. E momentul să cuget despre toate astea cu Naty și Tantzî, de cercetat. Dragul meu, te las. Ar trebui să răspund și Nanei la scrisoarea ei cam tristă. Te las, adică nu mai termin, dar te chem lângă mine tot timpul. Te iubesc. *A* a ta...

26 septembrie

Dragul meu, nu-ți scriu aici, fiindcă îți vorbesc tot timpul în gând. Evenimente enorme se petrec acum: de la racheta pe lună până la convorbirea de azi, de care poate depinde soarta lumii la Camp David. Pentru ambele simt că nu mai am energia sufletească să vibrez cum poate o făceam când eram alături de tine. Camp David. Pentru ambele neputința mea e datorată inculturii mele științifice de o parte, politice de alta. Sau o fi deficiență a bătrâneții? În schimb, sosirea lui Dupront și Dard, de la Institutul francez la București, înainte de 23 august m-au pus în vibrație! Atmosfera culturală în care am trăit câteva zile deșteptase în mine o agitație mintală, un dor de *a gândi*, de a cerceta, de a reflecta, care se traducea și trupește printr-o întinerire. Simpatia acestor vechi prieteni mi-a redat și un fel de încredere în mine, un fel de interes pentru mine și o privire mai limpede asupra celor ce gândeam; mi-am controlat conștiința cu spusele lor. Seara, la legăție, am constatat puterea „farmecului” pe care, fără îndoială, îl răspândesc. O spun cu obiectivitate totală fiindcă recunosc că nu am nici un merit personal în asta. Am simțit că răspândesc simpatie. Am mai constatat

că mă precedase un fel de „renume”, meritat sau nu, care-mi da prestigiu. Doamna Paris e plină de suflet, deșteaptă și caldă, vie și animatoare. T. Vianu a fost adevărat un prieten *ange gardien*^{2*} cum s-a declarat el însuși, prietenii francezi i-am simțit alături de problemele noastre. Micul Avril respiră tinerețe occidentală, iar cucoanele lor m-au făcut să mă simt în Franța, printre prietenele Lénie și Jeanne, și am trăit puține clipe de Pontigny. Bune zile! Mulțumesc lui Dumnezeu pentru acest intermezzo. Acum mă bucur de apropiata integrare a lui Marius [Nasta]. El și cu Lulu au fost adevărați frați în necazul meu. Bani pentru urgențe.

Emoții mari pentru Alecu Paleologu, Barbu Slătineanu și Vladimir Streinu¹. Nu pot nimic decât să mă rog pentru ei. Am simțit joi noapte ce trebuie să fie rugăciunea. *Je tirais sur la Sainte Vierge avec désespoir*.^{3*} Mă rog de tine, de Mișu, de voi toți să-i ocrotiți, să-i susțineți în această grea încercare pe care vă rog să le-o scurtați, dacă e voie. Tot mai mult înțeleg că sunt întâmplări ce pot sluji sufletelor să se purifice, numai că trebuie credință întru aceasta. Nu știu de ce vibrează în mine credința într-o schimbare în bine. Să fie incorigibilul meu optimism ușuratic? Pentru Maricica mă tem că nu reacționează cum trebuie la umilirea de a fi atacată de opinia publică. Îi trebuie o mare doză de *Selbstbewusstsein* – „conștiință de sine”, ca să fie liniștită fiind nevinovată de cele ce este învinuită și să înțeleagă că gura lumii e grozav de lăbărtată la noi, de necritică și doar criticantă! Îmi pare rău de ea; aş fi sperat să vie mai des la mine, dar nu mă supăr că se simte mai aproape de Valența [Boteanu]. E firea ei din rădăcina lor (a muscalilor), nu a noastră. Mă rog să se descurce prin ea însăși. Pe voi vă rog s-o ajutați. Dragul meu, te las fiindcă simt că în această misivă s-a furișat acum ceva artificial, un obicei, o obligație *quasi*, care nu te poate atinge. Vreau să fii lângă mine tot timpul, cum mi-ai făgăduit. Te iubesc. A ta.

29 septembrie

Dragule, citind jurnalul cu ultimele convorbiri la Camp David și la Washington, m-a cuprins o mare nădejde. Această întâlnire îmi amintește de principiile Oxford-grupului, de metoda aceea de discuție sinceră între adversari. Am impresia că va fi o destindere. Mă aștept la remarcile

pesimiste ale „cucuvaielor de profesie”. Nu mai discut cu cei care nu sunt în stare să se ridice peste interesele, durerile și pierderile personale. Am o singură mare, imensă dorință: să fie liberați oamenii închiși pentru ideile lor și să se dea dreptul de școală tuturor copiilor de orice clasă. Să înceteze lupta cu cei nevinovați. Mă rog lui Dumnezeu să deschidă inimile tuturor spre o înțelegere reciprocă și să se stingă în lume ura. Să înceteze și la noi veșnica „cârteală” care se crede eroică. Așa s-ar isprăvi și cu exagerările în severitate ale regimului.

Afară e un cer albastru intens în care plutesc nori albi ca niște corăbii albe. Cer splendid de toamnă bogată. Veniți-ne în ajutor să ne facem mai buni! Păzește, dragule, pe cei în amar, inspiră-le speranță și curaj. Vă iubesc, a ta.

16 noiembrie

Dragule, la 24 octombrie am fost pe punctul de a veni la tine. Sunt trei săptămâni de atunci, nu vreau să-mi amintesc decât de dragostea și devotamentul prietenilor și ale tuturor ai mei. Nu-l merit, e sigur, dar îl constat și mă ajută să cred că fără a le mai fi necesară, le sunt un fel de lux necesar în viață. Marina și Nelly m-au salvat în noaptea aceea, prezența lor îmi era ca o garanție. Îi priveam cum se uitau unul la altul și înțelegeam treptat care e cursul crizei. M-am *gândit serios* că mor, dar nu am *simțit-o* serios. Un instinct animalic mă făcea să sper că nu. Mă gândeam la fete și la toți prietenii; îmi părea rău pentru ele și ei, dar eu nu aveam emoția unei schimbări iminente. Un gând de neant s-a ivit, l-am respins.

Până ieri a rămas în mine o adâncă tristețe, un fel de ruptură de viață; azi mă surprind mai integrată. Moartea Laetiției, înainte de boală, mă atinsese adânc; moartea lui Barbu [Slătineanu] de sâmbătă mă obsedează. Îl văd, îl aud, îmi e tot timpul prezent. Când a fost ultima oară la mine, într-o miercuri dimineța, la plecare m-a fulgerat gândul că-l văd ultima oară! Îmi va lipsi apelul lui la telefon „sărut vârful aripilor, coană Alice”; îmi va lipsi prezența lui atât de materială și totodată atât de sufletească. Barbule, rămâi o figură în cultura noastră, un om de mare preț, un animator cultural, un clăditor. Nu te pot închipui adormit pe veci. Nu vreau să mă împrejmuiesc

de toți cei rămași, aș vrea să le spun că au dublă datorie acum, să trăiască intens și adânc uman.

Sunt profund mișcată de atitudinea lui Lulu. *She is for emergency.*^{4*} Și Naty și Tanți și Mariana M. și Mimy și doctorașii Șerban [Fotino] și Nelly [Voinescu] au fost de un devotament rar. De Florica Rarincescu nici nu mai vorbesc. E colosal cât se poate cheltui Marietta, am simțit-o disperată la început, dar cu natura ei optimistă și-a refăcut echilibrul. Bogza a fost adânc prieten; s-a obosit plătind electricitatea; că a suportat și cheltuiala mă mișcă, dar mai puțin. Toți „ai mei” au tras o mare spaimă. O știu și le sunt adânc recunoscătoare și-i iubesc. Grija Aurei, a lui Nicu le-am simțit. Pe Valérie o simt la telefon fericită că m-am refăcut. Maricica, enigmatică, dar sunt sigură că n-a dormit nopți. Jean Paul și Viky nu se manifestă, dar știu că le-aș lipsi. Și Sorinei.

Dragule, vreau să rămână scris aici că dragul cu care m-au cercetat toți și toate prietenele mi-a dat ca o datorie să trăiesc mai departe, cu sau fără folos. E o zi sumbră, plouă. Eu mă refugiez în corespondența *Goethe-Schiller*. Vă iubesc, a ta.

26 noiembrie, Sf. Stelian

Nu am putut scrie toată ziua. Lume, mă obosește vorba. Te cred lângă mine. Dimineața a venit Vațica, atentă și drăguță. După-masă Aurora cu Zoe, știi că ele nu uită niciodată ziua ta și Zoe te „fleurisează” cu garoafe roșii? A trecut și doamna Țițeica; prima oară a fost Flo, am simțit-o foarte amărâtă. Vivi Sachelarie a trecut și el și-l simt întotdeauna tonifiant, privind viața frumos. La dejun m-au asistat Mariana și Ion; îi simt calzi, afectuoși, aproape; și Puiu cu Tity au telefonat. Valérie, cum o știi, concentrată asupra fetei, restul lumii nu contează. Marietta drăguță cu toată lumea. Îmi pare bine că s-a apropiat cu Aurora. Ieri Mariana cu Thea, o oră vie. Thea e un om plin și limpezit.

Aș vrea să mă tămăduiesc de angoasa bolii, e un marasm patologic în mine. Conversație bună ieri cu Sorina. Mărturisirea ei m-a pus pe gânduri ca și prima dată. Nu pot să-mi explic fenomenul decât fizic la el, psihic la ea. *Il n'y a pas d'hommes impuissants; il n'y a que des femmes maladroites.*^{5*} Poate că ceea ce e mai ales în joc este oboseala.

Vestea că Gérard Philippe a murit de inimă la 36 de ani, în plin Paris, mă întristează rău. Îmi era drag ca și cum l-aș fi cunoscut.

Dragule, stai lângă mine, te rog. Ori mă normalizează, ori... Iacă, nu pot scrie vorba – de ce mi-e frică de ea? Sunt ridicolă.

În fond, cred că e mai ales frica de schimbare și de „deranj” cauzat celorlalți. Ajută-mă să privesc curajos la viață și la toate legile ei. Ajută-mă să-mi regăsesc echilibrul ca să nu sfârșesc decât normal. Ajută-mă, dragule, ajută-ne pe toți.

Te iubesc, a ta.

31 decembrie

Dragule, câte au mai trecut de când am scris aici! Criza de la Sf. Nicolae, iar boală și tot soiul de emoții! Nu am mai scris, e în mine o alternare de nădejde și de melancolie adâncă. Acum mă simt singură. Sunt o ingrată fiindcă toată lumea e atât de drăguță cu mine. Dar lipsești tu. Mă uitam la Marietta; ea are copil, dar îi lipsește Ionel. Și biata Valérie e atât de singură! Poate că ar trebui să ne mutăm toate trei împreună! Sunt tristă, tristă. Îmi e rușine că n-am mai mult curaj în mine la gândul că poate voi adormi într-una din zile. Boala asta m-a muiat; nu am mai lucrat, nu m-am mai „obiectivat”. Îmi pare rău că nu mă duc la biserică, *et pour cause*, aștept să mai treacă vreme. Dar tot nădejdea în Dumnezeu este aceea care mă normalizează și mă face să birui totul.

Îmi amintesc revelionul de la Costești 1954; eram bolnavă în pat și totuși 20 de zile mai târziu eram acasă! Poate că și anul acesta va aduce bucuria multora care îmi va bucura și inima mea. Aștept să se întoarcă acasă toți copiii care lipsesc mamelor lor, atunci sunt sigură că voi fi fericită și eu. Dragule, apără-ne și fă să fiu un om pe care să-l poți iubi. Vă iubesc, a ta, A.

1*. Era o adevărată doamnă (fr.).

2*. Înger păzitor (fr.).

3*. Mă agăț cu disperare de Sf. Fecioară (fr.).

4*. Expresie în lb. engl. cu sensul de este bună pentru situații de extremă urgență.

5*. Nu există bărbați impotenți, ci doar femei stângace (fr.).

1960

2 ianuarie

Dragule, a trecut și Anul Nou, toată lumea foarte drăguță cu mine. Seara eram sleită. Azi-dimineață coana Profira, domnișoara Barbara și Elvira. Mi-au făcut o mare plăcere. De câte ori îmi amintesc de Costești, am o mare dulceață în suflet. Cu tot amarul de atunci, recunosc că viețuirea în simplitatea de la țară, cu oameni necărturari, dar cu mult bun-simț, a fost o binefacere după promiscuitatea cealaltă. Toți aveau defecte, deci și cei de la țară, dar este în ei un strat de omenie adânc, pur, de la care te poți adăpa și însănătoși. Sau poate tind eu spre o prea mare simplitate? În toate cazurile mi-a făcut o mare bucurie să stau cu răzeșoaicele mele de vorbă, și ele păreau încântate că m-au regăsit. Aș vrea să ajung totuși într-o zi pe acolo, să stau o săptămână cu prietenii mei țărani! Aș vrea să mai trăiesc, ca să pot scrie despre ei. Ei o așteaptă. Dragule, te las. Mă trage cartea lui Abbé Brémond despre umanism. Te rog să mă păzești de primejdii. De altfel, simt că mama și tata veghează peste toți dragii mei de acolo. A ta.

5 ianuarie

Dragule, e ajun de Bobotează. Îmi pare rău că n-a sosit nici un preot cu Botezul! Cum n-am putut nici să mă împărtășesc de sărbători, mi se pare că încep anul fără liniștea necesară. Dar știu că Dumnezeu știe intențiile mele. Nu vreau să cad în superstiții, dar îmi lipsește. Îndată ce voi ieși, o voi face. Cine garantează ziua de mâine? Apropierea Sf. Ion cu cele „5 Tage” mă umple iar de angoasă. Lupt împotriva. Mă rog. E ridicol să mă tem atâta când cred ferm că mă voi întâlni cu tine și cu toți cei dragi. Dar mi-ar părea rău de cei lăsați aici.

Ieri conversație cu Alex. L-am găsit îngrijorat și obsedat de gândul că arterio-scleroza ar putea provoca „un accident”.

Aseară eram gata să mă alarmez de vreun nou cutremur posibil. Am învins gândul, rugându-mă. Dacă ar ști oamenii ce putere este în rugăciune, în conștiința că faci parte din totul divin! Dragul meu, nu mai vreau să mă las năpădită de pesimismul principial al multora. Vreau să cred în Bine, vreau să las să crească nădejdea și siguranța că Dumnezeu veghează și Sfinții Lui ne sar în ajutor. De câte ori deschid Evanghelia mă îmbărbătează.

Vizita coanei Profira și a Varvarei mi-a făcut o mare plăcere. Timpul petrecut la Costești, în simplitate și chiar în liniște, a fost de mare folos sufletului meu. Atunci eram uneori deznădăjduită, fiindcă nu știam termenul. Azi recunosc că a fost bine și pentru mine și constat că și cei de acolo s-au bucurat de mine. E în mine un fel de agitație intimă. Aștept la ora asta să-mi vie câte ceva. Te las, dragule, ajută-mă. În totul. A ta.

Dragule, se apropie *fünf Tage nach dem Heiligem Johannes*. Iar sunt în mine o nervozitate, o anxietate de neiertat la un om care are credință! Veștile triste din jurul meu, anxietatea generală. Mă doare brațul, umărul. Toate contribuie să mă îngrijoreze.

Scriu prost, în poală. Te las, dragule, a ta, A.

12 ianuarie

Dragule, azi e iar un soroc. În cele două zile din urmă am trecut prin mari angoase. Doctorul spune că vina o poartă digitala. Cred. Dar apropierea acelei zile își are și ea partea ei. Azi sunt liniștită. N-aș vrea încă să mor. Parcă mai am de scris ceva sau de făcut ceva. Poate, totuși, o fi numai o părere și o justificare a unei dorințe. Eu am cerut în rugăciune să mai trăiesc câțiva ani. Poate nu am știut ce cer! În toate cazurile: „Facă-se voia lui Dumnezeu!”. Nu vreau să las după mine tristețe, *nici doliu*, ci o amintire bună, frumoasă, senină. Eu vă iubesc pe toți ai mei dragi și vă mulțumesc pentru toată dragostea voastră.

Stello drag, ultimele rânduri sunt adresate celor ai mei de aici. Dacă ar fi să plec de la ei și să vin la voi, te rog, ajută-mă s-o fac fără spaimă. Fie voia

Domnului!

A ta.

Tot jurnalul meu este de dat Marianei Murnu și Maricichii.

13 ianuarie

Dragul meu, a trecut și „5 Tage”. Sper că nu e vorba de zi! *Am lucrat puțin cu Mariana la Shakespeare, m-am simțit bine*. S-a prăpădit mama Cochii Mircea-Mirică. Îmi pare rău, era o femeie plină de grație, parcă mi-e rușine că ea s-a dus, iar eu am scăpat. Era utilă. Aș vrea să fiu și eu. Conversație aseară cu Marietta; a pus punctul pe i. A fost în mine o deficiență, o dimensiune mică, deși Mariana *spune că sunt din rarii oameni de la noi incoruptibili*. Așa o fi. În toate cazurile este sigur că duc o viață meschină, cel puțin material. Ei și?

Vă iubesc, a ta.

20 ianuarie

Dragule, azi sunt 6 ani de când m-am întors de la Costești. Recunosc că am îmbătrânit, nu numai fiindcă m-am rablagit, dar și pentru că nu mai văd pentru mine vreo perspectivă. Dar ce import eu. Lumea e plină de perspective! Istoria își arată tot mai mult puterea ei asupra voinței omenești; tot mai mult trebuie să recunosc că evenimentele sunt datorate unei presiuni incalculabile făcute din consecințele trecutului adunate și din opinia publică tot mai vastă. Ne mână un tanc enorm; *il n'y a qu'à s'y faire*⁴. Voința celor ce ne conduc aci și pretutindeni este determinată de avalanșa istorică. Libertatea? Doar în spiritul individual, și încă! Doar ideile ne determină și ele. În mâna Domnului suntem, căci în mine persistă ideea că, deși avalanșa istorică, adică consecințele propriilor noastre fapte, nu poate fi oprită din calea ei, totuși voința divină poate reda omului o cale de mântuire. Nu se știe ce mare binecuvântare înseamnă constrângerea actuală a omenirii! Eu sper că totul este spre Binele omenirii. Emanciparea Africii nu e oare un semn de imens progres? Ridicarea maselor nu e oare o bucurie fără pereche

în istorie? Că e numai materială, cum se spune, e fals. Cultura va duce la noi culmi și, inevitabil, la o spiritualitate mai pură. Mi se dau exemple de răutate la noi, mă uimesc, dar la examen mai amănunțit, se dovedesc rădăcinile mahalagești, adică ale lipsei de cultură. Țăranul are cultura lui etnică, mahalaua a pierdut-o. E nevoie să fie crescută *da capo*.

Dragule, te las. Simt în mine o nevoie de lucru, aș vrea să-mi pun notițele despre Shakespeare la punct, poate să le prezint la E.S.P.L.A. Constat că viziunea mea e foarte înaintată. Și anume de demult. Noi doi eram întotdeauna dincolo de credințele curente și ni se zicea bolșevici. Te iubesc. A ta.

1 februarie

Stelule drag, m-am apucat să pun în ordine notițele după Shakespeare. N-aș vrea să mor până nu aș scrie această carte, simt că aș putea. Vreau să privesc mai de sus, să nu intru, ca la curs, în detaliile pieselor, ci, dacă pot, să trec de la psihologia lor la problemele mari ce se desprind din ele. Încerc. În toate cazurile lucrul îmi face plăcere. Numai dacă nu m-ar tachina inima, ba într-un fel, ba în altul. Și constat cât nu am nici un confort ca să scriu, nici lumină bună, nici scaun, nici birou adecvat. Trebuie să mă utilizez altfel. Nici stiloul tău nu mai e valid. Îmi vine să și râd când constat toate astea care, în fond, sunt din vina mea. *Mea culpa*, pur și simplu. Nu găsesc niciodată bani pentru mine. Veșnic datoria! Basta, „glorioasa” ta este cum a fost toată viața, o naivă găgăuță. Dar dacă acesta este stilul meu? Și tu așa mă iubești. Și eu pe tine. A ta.

3 martie

Dragule, zile foarte grele, pline de emoție. Nu credeam că bieții băieți¹ vor fi loviți atât de crunt. În fundul sufletului totuși sper, deși oameni foarte serioși spun că sentința e definitivă. Încerc să realizez, dar nu pot. În schimb inima e într-un hal fără de hal! Din chiar senin bate nebunește, apoi o simt obosită și opresivă. Iau calmante, dar zadarnic. E și o vreme imposibilă,

zloată, frig. Câmpul de interese din zi în zi mai strâmt. Nu mă mai recunosc. Iată, inima reîncepe să bată câmpii. Asta mă obosește. Caut în mine o idee clară, o idee care ar merita să fie urmărită. Dar nu găsesc decât o teamă subiacentă. Ce ne așteaptă? Sau atunci pe mine personal! Mă rog. Numai Dumnezeu poate face minuni. Ieri am fost necredincioasă față de minuni, dar m-am răzgândit. *Cred* că Dumnezeu există și că El poate face imposibilul. Ajuțați pe cei iubiți să nu dispereze. Mă tem că-și vor pierde răbdarea. Ajuțați-i, inspirați-le speranță și curaj. Tot ce putem face pentru ei este să ne rugăm. De asemeni și pentru mine. Te iubesc. A ta.

14 martie

Dragule, acum am plâns lacrimi de emoție în fața frumuseții. Ce curioasă este inima omenească, plânge de amar, plânge de bucurie, plânge în fața lucrurilor frumoase. Parcă niciodată *Hamlet* nu mi s-a părut mai adânc și în același timp mai poetic. Îmi pare rău că nu sunt în stare să-l analizez decât intelectual. De ce nu am talentul poetic să scriu despre el poetic. E o dulceață în unele versuri, este o evocare atât de picturală și muzicală în unele pasaje că mă face să plâng de fericire. Ce e poezia, Stelule drag? Ce magie care te topește până la rădăcina sufletului? Și deșteaptă acolo simțirea infinitului. Dragă, n-am din păcate dar poetic și pesemne că s-a tocit și puținul ce am avut, cu vârsta. Sunt fericită că totuși mi-a rămas sensibilitatea pentru frumusețe. Dragule, oare presentimentul meu bun pentru dragii noștri care sunt acum în durere să fie just, sau e izvorât din optimismul meu ireductibil? Eu cred în bine și aștept cu încredere simptomele destinderii. Îmi pare rău când întâlnesc doar neîncredere în bunele intenții, doar suspiciune și pesimism. Bine că surorile mele gândesc tot ca mine. Am impresia că vine primăvara sub toate formele. Dragule, ajută-mă să nu-mi pierd credința în om. Chiar în momentele cele mai grele. Știu că am încredere în Om când cred neclintit în Dumnezeu.

Viața mea din ultimele luni mi-a dat prilej să mă reculeg și să privesc unele lipsuri ca un mijloc de interiorizare. M-au bucurat veștile despre copiii prietenilor care se adaptează la munca din fabrici. E un mijloc sigur de a lua contact cu realitatea și de a se apropia de oamenii simpli care sunt foarte des mai curați decât cei complicați. Dacă nu ar fi pușcăriile și ura

sistematică de clasă, eu aş fi aproape de regimul comunist. Recunosc că foarte mulți din clasa burgheză nu înțeleg nimic din idealul cel nou și că nu pot ieși din prejudecățile lor. Dar mă bucur că prietenii mei cei mai buni au înțeles și acceptă greutățile vieții, cu convingerea că umanitatea are de câștigat din schimbările actuale. Sufăr pentru cei loviți, ca cei din ultimul proces, plâng cu mamele lor, dar e o nădejde în mine că va veni o iertare și dacă aş mai vrea să trăiesc câțiva ani este ca să văd o destindere, zorii unei armonii.

Dragule, cântă *Simfonia a II-a* de Ceaikovski și simt ca o împăcare în mine. *Wie es auch war, das Leben ist doch schön!*^{2*} Îmi e dor de tine, de voi toți. Vă simt pe aproape. Casa îmi surâde parcă din ușa ei. Barbu – îl aud, pe Mihai îl văd și pe Laetiția. În ultimul timp mi s-au ascuțit simțurile pentru vocile voastre. Vă evoc și-mi apăreți atât de vii și vă aud vorbind uneori, și pe cei amuțiți de 40 de ani, ca ai lui Remus Lipri. Dacă știința ar izbuti să ne deschidă comunicarea cu voi! Muzica e un mijloc de legătură între noi.

Dragule, e nevoie în mine de dragoste, de înțelegere, de încredere în soarta omenirii. Este sigur că tot recitind pe Goethe și Schiller, ei mi-au dat acest climat. Te las, dragule, mă apropiu de St. Exupéry. Vă iubesc. Ajutați băieții, dragoste! Cred ferm că puteți influența pe cei vii și că aveți această misiune.

Nu sunt nebună, nici naivă când trăiesc cu aceste simțiri. Poate că pentru Raționaliștii puri e o anomalie, dar dacă așa *trăiesc* legătura cu nevăzutul! Știi, Goethe crede la fel, și am experiențe intime care mă justifică. Dragul meu, vă iubesc, veniți și mă luminați, dar mai ales pe cei în restriște. Te iubesc, a ta.

3 aprilie

Dragule, sunt exasperată și din cauza bolii de inimă care mă diminuează teribil, dar mai ales din pricina lui D. și a lui Al. Cel din urmă, cel puțin, are pe ai lui toți care se zbat pentru el, pe când bietul D. riscă să rămâie absolut fără ajutor. Singura mea nădejde este în Dumnezeu, numai în El. Cei din apropiere interzic orișice amestec. Probabil că ei sunt mai bine informați de cele ce se cuvin și cele ce nu se cuvin. Nu-mi dau voie să scriu Reginei să

ceară lui Z. prin telefon sau telegraf un ajutor bănesc. N. m-a suplicat să nu mă amestec pentru a nu dăuna Ioanei, lui Sorin, Mariettei etc. Ce să fac? Nu pot decât să mă rog, și o fac cu tot sufletul. Nu am speranțe decât în bunătatea divină, *cred* puternic că El poate face minuni inspirând pe cei de care depinde soarta acestor nenorociți! Ajutați-i, dragul meu, nu-i părăsiți; ajutați-i să suporte și să nu-și piardă speranța în Dumnezeu. Dragul meu, mă doare sufletul, mă doare în tot corpul, viața e grea. Ajută-mă să-mi mențin credința. Boala lui Nicu mă îngrijorează și ea; el pare foarte trist și e greu să-l faci să vorbească. Săraca A. Muncește ca un negru, trebuie să fie tare nenorocită! Viața e tare grea, dragul meu! Am impresia că trecem printr-un tunel întunecos, dar nu pot renunța la credința că, dacă nu te lași, totul se aranjează. Este poate o încercare pentru a ne încerca puterile. Dragule, nu ne părăsi. Ajută-ne să găsim calea pe care trebuie s-o luăm și dă-ne curaj. Te iubesc, a ta.

15 iulie

Dragule, câte au trecut de când nu am mai scris aici! Am stat 26 de zile la spital. Un intermezzo foarte simpatic din pricina gentileței doctorilor și a multor bolnave.

Viață monotonă, nivel scăzut de cugetare, dar orele de consultare foarte interesante prin faptul că simțeam cât de înzestrați de intelectualitate sunt cei care se sacrifică pentru sănătatea bolnavilor. Au fost momente foarte simpatice, de prietenie, de încredere reciprocă. Bolnave foarte simpatice unele. Ceasul de așteptare la fereastră al Mariettei, emoții organizate. Am văzut din ce poți face reale lucruri.

Toate fetele (Sabina, Bizi, Simona, Duduți) au fost delicioase; nu mai vorbesc de vizitele duminicale: Flo, Mariana, Marietta, Lily, Corina până și Ștefana. Dragule, nu mă pot plânge, prietenia a fost tot timpul prezentă. Boala mea n-a fost decât o încercare, dar o încercare în care am avut fericirea să constat cât de credincioase sunt prietenele mele.

De atunci m-am întors acasă, merg din ce în ce mai bine, mă simt normal, cu toate că halul meu de slăbiciune mă înspăimântă. Este oare lipsa de sare? Poate. Ies doar pentru dejun. De două ori, cu mașina, la Valérie și plimbare cu Tity, Puiu și Marie-Goe, datorită lui Mișucă [Jora]. De două ori la

cinema și în fine la Piccolo Teatro. O încântare. Am trăit trei ore de fericire. Frumusețea mi-a eliberat harul; mișcările ușoare, *bucuria* pe care o respira acest spectacol mi-au dat iluzia fericirii de a fi liberă. Să-ți scriu ca să-ți spun ce prostie am făcut deunăzi, când am vorbit pe stradă cu un hoț pe care-l luam drept cu totul altceva, ca să vezi cât de mult frica de un anumit fel de oameni mi-a schimbat conștiința. La ce bun? Tu o știi, și sunt sigură că m-ai păzit de mai rău. El mi-a furat stiloul tău pe care îl reparasem și cu care eram bucuroasă să scriu schițe; este ca o pedeapsă ca să mă prevină să fiu mai prudentă și mai ales mai distantă, mai puțin apropiată cu orișicine. Pungașul ar fi putut fura tot ce-ar fi vrut, dacă nu m-ar fi apărat Dumnezeu. Acuma îți scriu cu stiloul chinezesc pe care Geo Bogza abia mi l-a adus. Prietenul acesta este în adevăr plin de gentilețe, și asta îmi face bine. Am vrut să-ți scriu ție ca să inaugurez acest frumos stilou, ușor și modern și pe care-l consider ca un semn că trebuie să continui conversațiile cu eroii dramatici. Hm, ce spui? Te aștept ca să mă inspire. Pe lângă cărți, e totuși cam slab. Am uitat să-ți spun că am suferit mult că n-am văzut pe Juliette și pe soțul ei. Prea multă prudență mă scârbește, dar am urmat sfatul prietenilor. Aș fi putut face și eu ca Marietta, dar prea s-a insistat să stau liniștită. Dragule, devin lașă, mă invadează o oarecare teamă care-mi strâmtează viața. Nu pot fi mulțumită de mine în această privință. În nici una alta, de altfel! Ieri la dejun am vorbit atâta de tine, încât comesenii au fost fermecați, cel puțin așa au spus. Doamna părea că invidiază viața mea interesantă, „vie”, deloc monotună. În adevăr, dragule, nu a fost monotună. E plăcut să privești viața în perspectivă. E păcat că am ratat de multe ori realitatea. Dar n-are a face, au fost momente extraordinare, bogat de frumoase, omenești, între noi doi. Mulțumesc. A ta, Alice.

13 septembrie

Stelule dragă, constat că nimic nu mi se mai pare demn de consemnat aici, adică nimic nu mă mai interesează profund. Semn prost. Că doar sunt evenimente covârșitoare în lume. Din nefericire au trecut atâtea în care am pus nădejde și care nu au adus nici o schimbare, cel puțin în jurul meu, încât nu mai aștept imposibilul. Așteptam liberarea bieților băieți de 23 august. S-a spulberat și asta. Poate că așa este necesar să fie și ceea ce noi socotim o

durere cumplită să le fie lor o experiență necesară pentru creșterea lor spirituală. Poate. Nu mă îndoiesc, în fond, că Rânduiala cea esențială pe care noi o numim divină cuprinde toate aceste întâmplări pentru o împlinire. Poate că și tristețea celor ce suferă e necesară. Poate are Electra dreptate: *nu suferim destul!* Vremea e ca de noiembrie: întuneric și foarte, foarte frig. O vreme care cere foc în sobă și bucurie în casă, tineret fericit în jur. Dar caloriferul e rece, de altfel foarte explicabil la 13 septembrie și mă simt singură. Aș fi o canalie să mă cred neglijată. Toată lumea e bună cu mine și chiar mă răsfășă. Dar... sunt singură. Invidiez prietenele care stau împreună și mai ales soții bătrâni, chiar neputincioși. Azi la dejun am mâncat cu Romniceanu. La un moment dat, vorbind de Veronica, i s-au umplut ochii de lacrimi. Ce făceai tu, dacă muream eu? Sunt convinsă că rămâneai tot singur.

Din când în când o bucurie estetică. Baletul american. Un sentiment bun de bucurie, de echilibru, de perfecțiune. M-a cuprins o fericire în fața grației acestui ansamblu. Nu știu dacă din punct de vedere tehnic sunt desăvârșiți, nu mă interesează. Lumea veșnic are ceva de cârțit. Știu doar că a fost totul de un gust desăvârșit, de o grație liberatoare. Muzică frumoasă deosebită la radio, dar acum, la orele respective, vine câte cineva și nu te poți dăruia ei complet. Ascult bine numai seara târziu, atunci însă cu teama de a nu deranja. A apărut cartea cu *Nuvelele* lui Th. Mann². A întârziat prea mult, m-am detașat și „asocierea”, impusă³, m-a detașat și mai tare, deși nu recunosc nici un adaos prin ce am răsfoit. Toată bucuria acestei munci se reduce acum la planuri financiare și acestea foarte modeste: pantofi, un rând de lenjerie, un capod, dacă s-o putea și asta. Dar mai ales să scap de datorii și să rămân în pensia întreagă!

Situația Valériei mă dezolează. Fata, întreținută de prietene, nu crede că nu se poate ajunge. E tristă situația. Dacă aș putea să-i fac măcar un capod gros. Vremea asta întunecată mă deprimă. Singurul lucru care mă face să uit bătrânețea, toamna etc. e când pot scrie. Ar trebui să scriu și memorii. Pentru moment mă întâlnesc cu eroi antici și mă amuză. Pippidi spunea duminică să continui, iar Tudor Vianu la fel. Bietul Tudor! Prin ce a trecut.⁴ Când mă gândesc că poate l-a scăpat faptul că a venit la mine, îmi vine a crede că l-a împins Providența. Ar trebui acest caz să mă asigure iarăși că totul este condus în viața noastră. Tot așa visul Mariettei, și atunci este stupid din parte-ne să ne întristăm. Ar trebui tot timpul să exultăm la gândul acestui *rost* din care facem parte. *S'abandonner, sans toutefois être inactif.*^{3*}

Listen to God.^{4*} Dacă ar fi puțin soare, ar fi mai ușor. Perspectiva iernii mă deprimă. Dragul meu, nu mă lăsați. Mi-e dor și de Cora, și de Barbu. Poate că voi sunteți toți împreună. Veniți și mă inspirați! Ajutați pe cei din pușcării, ajutați-i să rabde și să crească sufletește din răbdare! Te iubesc, a ta.

15 septembrie

Dragule, sunt răcită cobză. Nu mă simt deloc bine. Nu știu ce să fac cu mine. Mi s-a urât cu atâta boală. Ce să fac? Inima mea e anapoda. Nu pot să mă bag în pat fiindcă nu e nimeni acasă să deschidă ușa sau să răspundă la telefon. *À la grâce de Dieu!* Nimic nou în mine, un marasm lent datorat indispoziției generale și monotoniei. Lipsă de elan, nevoia de un stimulent. Nici munca nu mă mai mulțumește din cauza sentimentului de inutilitate. Încurajare amicală de la Pippidi și Vianu, mai intensă de la G. Bogza, dar nici unul dintre ei nu crede în posibilitatea unei publicări. Pippidi mi-a dat exemplul lui Lampedusa al cărui frumos roman a fost publicat post-mortem. Toate astea mi-ar mai putea surâde, dacă aș ști că ceea ce gândesc și scriu ar fi de vreun folos. Să trecem peste descurajare, principala cauză este starea inimii mele. Lipsa de suflu la mers și senzația foarte neplăcută de extrasistole. Dragul meu, ar trebui să mă pregătesc serios pentru călătoria cea mare, deoarece deplasările mărunte îmi sunt interzise. Am o mare dorință: să pot ajuta pe Valérie, să o îmbrac, să-i îndulcesc viața atât de tristă. Să o ajut pe Marietta să-și plătească toate datoriile și s-o văd în belșug. Prietenele sunt tot timpul prezente și iau parte la toate necazurile mele. Dumnezeu să le răsplătească afecțiunea lor. Dragul meu, te las pentru a încerca să-mi prelungesc interviul cu *Electra*. Și când te gândești că aștept cu nerăbdare, ca și înainte, rezultatele de la O.N.U. Exageram. Nu mai am destulă vitalitate în mine pentru a spera. Boala asta de inimă mi-a tăiat tot avântul. Scapă-mă din această încercare grea. Te iubesc, dragule, a ta.

19 septembrie

Astăzi sunt 45 de ani de la nunta noastră. O viață de om. Nu pot să ajung până la tine, la „pardessus-ul” tău, speram să ajung la Biserică, dar era închisă, totul a fost împotriva întâlnirii noastre „oficiale”. Am rugat pe Mariana să aprindă lumânări. Întâlnirea noastră e aici, și toată ziua! Azi-dimineață îmi făceam socoteli cu mine. În fond nu am fost soția ideală pentru tine. Ți trebuia o femeie foarte frumoasă și foarte feminină și foarte gospodină care să fi ținut casă deschisă și de care când ieșeai cu ea în lume să fii mândru de frumusețea și eleganța ei. De mine ai fost mândru ca de o soră. M-ai iubit, este sigur, dar nu ca pe o femeie, mai mult ai iubit omul din mine. Am suferit, tu o știi acum, dar înțeleg și eu *acum* că și tu ai suferit din pricina mea. Te-ai temut de judecata mea morală, am fost vinovată uneori de o asprime, de o severitate morală protestantă! Și totuși sper că ai simțit în mine cât te iubeam și te stimam.

Poate că eu nu trebuia să mă mărit, n-am fost prea avidă din punct de vedere sexual, tu erai o flacăra. Nu mă amănesc: din punct de vedere fizic am fost foarte deficientă, de aceea ți-ai luat și tu revanșa. Sufletește a fost splendid între noi. *Si jeunesse savait, si vieillesse pouvait!*^{2*} Dacă ar fi să reîncep viața, tot cu tine aș vrea s-o petrec, dar aș ști, poate, să fiu mai puțin supusă, dar mai definitiv dăruită. A fost un *manco*^{6*}, un temperament creat pentru asceză și totuși! Oare dincolo voi avea de dat socoteală pentru toate deficiențele? Căci e în mine o lipsă fundamentală care m-a făcut nici să nu știu să mă apăr de invazia inoportunilor, nici să-mi susțin drepturile, veșnic să mă retrag în umbră, o neîncredere în mine care ți-a dăunat și ție. Tu, cu o nevastă briliantă, feminin briliantă, ajungeai foarte departe și poate nu mureai atât de tânăr. Dragule, zadarnic înșir aici toate acestea. Ce a fost a fost. *Es ist doch schön gewesen.*^{7*}

Dacă e voie, te rog, ajută-mă să mă înzdrăvesc și să pot lucra ceva bun și frumos.

Azi e ziua când a plecat Colea, altădată treceam pe la voi, vă puneam câte o floare. De data asta am fost absentă. Dar cu sufletul sunt lângă voi, cine știe dacă extrasistolele care mă turbează nu mă aduc curând printre voi? Cum va vrea Domnul. Pe voi toți vă rog să mă ajutați și în viață și la trecerea dincolo.

Aș vrea să mai văd și pace veritabilă în lume. Azi e o zi mare. Începe O.N.U. sesiunea a 15-a. Ce va ieși din întâlnirea atâtor oameni responsabili cu soarta lumii? Eu am nădejdi noi. Stello drag, aș vrea să vii în vis, să te văd, să te sărut. A ta.

24 septembrie

Dragule, erai atât de viu, atât de drăguț în visul meu, încât sunt foarte fericită azi-dimineață. Dansam împreună, dar tu erai „socrul meu” și ceilalți socoteau că eram înlănțuiți prea strâns, iar eu nu îndrăzneam să te las să mă săruți pe gură! Ochii tăi erau foarte aproape de ai mei și eram fericită! Dacă ne-am putea întâlni în vis, m-aș simți în adevăr fericită și nimic nu mi s-ar mai părea greu. Era oare doar imaginația mea? Erai oare în adevăr alături de mine? Vreau s-o cred. Te iubesc, o știi bine. A ta.

26 septembrie

Dragule, vremea e splendidă, plină de dor de ducă. Mă privesc în oglindă: o schimă slabă, scheletică și bătrână. Îmi e urât de mine, dar trebuie să mă suport. Christina Brătescu operată, bietul Dinu a îmbătrânit și e foarte obosit. A trecut pe aici să ia o scrisoare. Lume necăjită și totuși natura imperturbabil de frumoasă. Azi m-aș plimba la lacuri dacă ar fi vreun automobil la dispoziția mea! Ce adică? Nu ar fi posibil? Îmi e dor de tine, dar nu sunt tristă. Prea e frumos afară, prea sunt convinsă că e o Providență care ne vrea binele, prea simt că e ceva în mine care va dura. Dragul meu, de când te-am visat, parcă sunt alt om! Evenimentele mondiale sunt colosale, se schimbă lumea; mă rog lui Dumnezeu să inspire pe toți la O.N.U. „Vie împărăția Ta!” Împărăția păcii și a Binevoirii.

Te iubesc, a ta.

19 noiembrie

Dragule, mi-ar fi rușine că n-am scris aici, dacă aș fi avut ceva mai interesant de spus. În lume se întâmplă lucruri mari, mai bine zis „dau” să se întâmple, se chinuiesc oamenii să făptuiască, dar parcă le e frică unii de alții și stăm pe loc. Dar în mine și în jurul meu, o platitudine tot mai stinsă. Ori e în mine? Mă joc „de-a scrisul” ca să-mi dau o conținută, dar tot entuziasmul de la început s-a mai răcit pentru că știu că aceste eseuri nu au

șansa să fie publicate. În fond e o manieră de a spune ce gândesc, nu doar de personagiile tragice, ci de valorile ce ele simbolizează.

Extrasistolele m-au înnebunit, iar nevoia de a umbla ca un melc mă diminuează, simt de altfel că s-au plictisit cu toții de boala mea! Mulțumesc lui Dumnezeu că mă simt parcă normală. Dar Tantineli Iliescu a fost de o mare gentilețe, a venit el la mine și cu marele lui optimism sănătos și leal, fără iluzionări, mi-a făcut colosal de bine. Are un dar mare omul acesta, pe lângă știința lui, are darul de a echilibra tot în jurul lui. Probabil că și eu aveam acest dar când mă căutau oamenii ca să-i echilibrez.

La E.S.P.L.A. m-au plătit mult mai puțin decât socoteam, *tant pis!* Am izbutit să-mi plătesc datoriile, miercuri, 200 la Reciproc. Am rămas tot în regimul „tragerii de coadă”, de „mâncare cu gramul”, dar e ridicol să mă vait când alții au atâtea greutăți, ba chiar cerșesc.

Dragule, e frumos, afară-i toamnă excepțională. Sunt dispusă să mă bucur de ceea ce mi se oferă. De altfel sunt prietenii atât de gentili, de grijulii cu mine. Cuvertura de la Geo și Bunty face frumos pe pat, e cam *türkisch*, nu se nimerește cu mobila, dar în *bric-à-brac*-ul meu!! Uneori îmi pare rău că nu sunt frumos mobilată, că n-am un interior elegant și distins. *Vina este a mea*. Cât am câștigat, puteam să-mi cumpăr lucruri frumoase. Dar am dat în dreapta și în stânga și nu mă puteam despărți de mobilele vechi. Frumos, adică decent, eram la Malaxa, pe urmă degingoladă. Acum să spun mulțumescu-Ți Ție Doamne, pentru cămăruța mea. Tot fără creier am rămas! Cine e vinovat? Alisica ta cea năroadă. Visez la un spațiu mare și luxos mobilat, dar e ridicol să mai visez la așa ceva. Menită mediocrității în toate. Oare noi suntem cei care ne alegem stilul de viață? Cred că da. Născută modest, am susținut cu bună știință acest defect. În fond nu mai valoriz nimic. Atâta pagubă! Dar e chiar idiot să vorbim despre asta. Afară e frumos. Am visat-o pe mama. Mă tem să nu-mi anunțe vreo dificultate de trecut! Era tânără, frumoasă și se ruga în genunchi când s-a deschis ușa. Mamă dragă, te rugai pentru noi; și când mă gândesc că am totdeauna o teamă în mine când apar în vis. Ajută-mă, să nu mai am tot felul de temeri.

Dragul meu, vă iubesc pe toți, ajutați-ne să biruim greutățile. Vă iubesc, a ta.

26 noiembrie

Dragule, e ziua ta. Am fost la Biserică puțin, dar reculegerea o fac mai bine acasă. Sunt buimăcită sufletește, totul în suspensie, incapabilă de concentrare spirituală. Nu mă stăpânesc decât când scriu. Mariana [Dumitrescu] și Rory [Nasta], aseară, mi-au dat curaj, se pare că e frumos ce scriu. M-a descurajat Marina și nici Răzvan nu părea încântat. În fond scriu pentru ca să am *une raison d'être*^{1*}. Poate că cei tineri, și Mariana și Ion Murnu, găsesc că e ceva foarte bun; și Tanți și Natzy și Flo și Manciu înțeleg mai bine ce vreau. Oricum ar fi, tu știi că nu am nici o vanitate. Firește, aș dori să fie ceva folositor.

Dragule, mulțumesc lui Dumnezeu că mă simt mai bine, văd că pot umbla fără să mă sufoc. Cu banii, veșnic strâmtorată, dar nu-mi pasă, știu că nu mă lasă Dumnezeu. El știe ce ne face trebuință. Citeam aseară articolul lui Mihai Berza despre Iorga. La noapte sunt douăzeci de ani de când marele om a fost asasinat. Mă bucur că a apărut articolul, dar m-a cuprins o mare tristețe constatând cum și el nu mai e valabil absolut chiar pentru elevii lui! Sunt rezerve în articol care m-au întristat. E foarte probabil că sunt și greșeli și lacune într-o operă atât de mare, dar e tot atât de sigur că este o operă de valoare unică. Îmi amintesc cum în biblioteca imensă a lui Guizot, la Braffy, Schlumberger spunea că mai valorează științific. M-a cuprins aseară o mare tristețe gândindu-mă că dacă atâta strădanie a unor oameni mari nu lasă nici o urmă, ce să mai sperăm noi, *le très menu fretin*^{2*}. Numai operele de artă rămân în picioare! Poate că ce rămâne, totuși, este impulsul dat generațiilor tinere. Orice s-ar spune, Iorga a scris lucruri pe care nu le putea altul. Avea în capul lui o sinteză pe care zadarnic ar vrea s-o atingă un cap exclusiv științific. Cine știe ce se va descoperi peste 100 de ani. Și mă întreb dacă punctul de vedere științific se poate aplica la fenomenul biologic ca și la cel istoric, dacă nu e nevoie până la urmă sinteza s-o facă o intuiție, care profită, firește, de analiza științifică, dar nu se confruntă cu ea. *Geisteswissenschaften*, științe ale spiritului, spune filozofia. Dragule, îmi ești aproape. Te iubesc, a ta.

Făcând socoteala, 26 noiembrie corespunde lui 13 noiembrie stil vechi, ziua de moarte a mamei. Au trecut 50 de ani. Sună, te las.

^{1*}. N-avem încotro (fr.).

^{2*}. Oricum ar fi, viața este frumoasă! (germ.)

^{3*}. Să te abandonezi, fără să fii totuși inactiv (fr.).

^{4*}. Să ascuți ce spune Dumnezeu (engl.).

5*. Dacă tinerețea ar ști, dacă bătrânețea ar putea! (fr.)

6*. O neîmplinire (it.).

7*. A fost totuși frumos (germ.).

8*. O rațiune de a fi (fr.).

9*. Plevușca (fr.).

1961

3 ianuarie

Dragule, cine știe dacă altădată nu mi-ai fi fost copilul meu. Căci aveam adesea un sentiment matern pentru tine. Acum am impresia că ești foarte sus, cum de altfel erai uneori în viață. Tu trăiai spiritual foarte sus și autentic, nu numai cu gândul, ca și Ionel. Voi, bărbații, aveți superiorități pe care noi, femeile, dacă nu ne susține încă instinctul, nu le putem atinge decât cu greu. În intervalul de la 26 noiembrie până acum, am trăit în iluzia că se vor elibera cei dragi și toți politiciii. Acum au trecut toate datele la care ne puteam aștepta la așa ceva. Iar epocă de renunțare la orice nădejde în acest sens. Sunt sigură că mă voi agăța iar de cine știe ce zvon ca să cred că totuși vor fi eliberați. Să fie ușurime intelectuală? Să fie ușurime sufletească? Imposibilitatea de a accepta inevitabilul? Și de a mă adapta clipelor, așa cum sunt! Imposibilitatea de a accepta suferința ca o realitate absolută! O realitate legitimă ca și bucuria în raport cu viața. Optimismul meu de mult îmi e suspect ca o lipsă de curaj de a privi realitatea în față. „Bună, rea, frumoasă sau urâtă”, acestea sunt aprecieri sentimentale în fața vieții. Ea este cum este și ar trebui s-o primim fără să-i aplicăm o scară de valori. Iar mă doare inima și respir greu. Trebuie să mă obișnuiesc cu gândul morții. Aș regreta să fac să sufere ai mei și câțiva prieteni și prietene și mi-ar părea rău să nu pot isprăvi „Întâlnirile” începute. Tanți, Natzy, Ricu cred mult în ele. Tot așa Mariana, Ion, Mariana Dumitrescu și Maricica. Eu sunt mai sceptică, uneori mi se par foarte plate. Am nevoie de ecouri încurajatoare. În toate cazurile mulțumesc lui Dumnezeu pentru această preocupare. Dragule: revelion foarte simpatic și intim la Mariana și Ion Murnu. Simțeam că au făcut tot, cu sentimentul că nu mă vor avea multă vreme cu ei. M-au fotografiat. Am tot timpul impresia de a fi în trecere. Dragule, te părăsesc, trebuie să-i scriu lui Tity. Pe curând, aici sau acolo? Cum vrea Dumnezeu. A ta.

20 ianuarie

Dragule, constat că scriu foarte puțin aici. Semn că nu am poftă să mă întâlnesc cu mine însămi, că doar cu tine vorbesc în gând! Nu știu ce se petrece cu mine. Am zile când mă detest. Mă agasează continua boală, adică durerile în inimă care nu mă slăbesc. Când am avut două zile fără nici o senzație nicăieri în trup, am fost alt om. Am făgăduit să nu mai iau în seamă aceste neîntrerupte apeluri ale trupului betegit. Recunosc că duc o viață prea monotonă, fără surprize decât dureroase. Moartea lui Victoraș m-a întristat. Încă unul dintre noi, vechea gardă, s-a dus. Îi aud perfect glasul, îl văd, dar n-am să-l mai văd aieva niciodată. Victoraș era o prezență în viața mea, prezența tinereții noastre. Am impresia că va suna și va intra, îl aud glumind.

21 ianuarie

Dragule, ieri am fost întreruptă, iar s-a umplut camera de musafiri. Conversația simpatcă mai ales cu fetițele Nana Brad și Alice Mar. „Viitorul” care se prezintă prin ele, foarte interesant. Amândouă artiste. Nana pictoriță, Alice muzicantă. Linica Madgearu a plecat încântată de ele. Eu aș vrea să scriu despre *Hamlet*. A cam secat inspirația, poate și din lipsa de continuitate. Nu ies din casă de joi, prea frig. Dragule, te las. Regret că nu am un radio mai bun ca să mă plimb cu el prin lumea largă. În fond sunt leneșă și n-am antenă. Viață strâmtă și strâmtorată, dar mulțumesc lui Dumnezeu pentru liniștea în care trăiesc și pentru ameliorarea cardiacă. Nu mă mai doare continuu. Îmi pare rău că nu pot merge la Valérie, de spectacole nu mi-e dor. Citesc Iorga. Mă pasionează veștile din trecutul nostru. Aș vrea să am textele cronicarilor din secolul XVIII. Am să le caut. Te las. Vă iubesc, a ta.

29 ianuarie

Dragule, azi am o zi de *cafard* negru! Claustura din cauza vremii mă apasă. Nu am nici un spațiu mai larg; dar să lăsăm toate ieremiadele! Îmi dau foarte bine seama că pe lângă alții sunt o privilegiată. Totuși, Stelule drag, strâmtorarea financiară din care sunt blestemată să nu scap mă apasă. Fiecare lună sunt fel de fel de apeluri și de angarale care îmi mănâncă unica „marje” ce mi-ar rămâne ca bani de buzunar! Veșnic trebuie să mă împrumut, să plătesc apoi datoriile și să încep lună după lună cu un minimum, să legumesc la mâncare, la tot! Aș vrea să pot intra în mia mea cu care, desigur, m-aș descurca decent. Ce aș putea lucra? Aș da și eu vreo lecție, dar știu că o voi plăti greu. Nimic de făcut decât să vând și nu se mai vinde. Sunt și stupidă să mai păstrez bijuteriile pe care nu le mai port și care vor fi vândute după moartea mea. În fine, dragul meu, azi am o zi proastă. Pe când scriam cu inspirație, trăiam pe un anumit plan care mă satisfăcea. Acum simt că inspirația a secat, totul devine rațional și sec. Pachetul de la Nana mi-a făcut o mare plăcere. Câteva răsfățuri, care încălzesc inima și medicamentele care o întrețin. E plăcut în casă, liniște, pace, dar eu am o plictiseală groaznică. Lipsa de mișcare și monotonia la care sunt supusă, și toate astea numai din lipsă de bani. Căci 200 lei în plus pe lună mi-ar permite să pot lua o mașină ca să mă duc să-mi văd prietenele, sau un film sau un teatru. Dar din cauza acestei lipse, sunt ținută în casă. Dacă aș putea măcar să scriu ceva interesant, dar nu, totul mi se pare insipid și inutil. Dragul meu, îmi amintesc să te fi văzut uneori în starea aceasta. Acum înțeleg că te refugiai în vin. Iartă-mă dacă am fost severă adesea, și poate și nedreaptă, din cauză că nu am înțeles. Credeam că suntem stăpâni pe noi? Ei bine, nu! Și mai cu seamă această bătrânețe inutilă care ne duce încetul cu încetul într-un colț unde suntem uitați. Nu mai sunt interesantă pentru nimeni. Atâta pagubă. Nu pot plictisi pe nimeni cu prezența mea. Sunt pedepsită prin ceea ce doream adesea: singurătatea. Mai vine lume să mă vadă, dar nu mai au nevoie de mine. Sunt oare prea exigentă la vârsta mea? Desigur! Măcar, dragul meu, dacă aș avea remușcări pentru sentimentul că aș plăti niște păcate. Dar nici măcar asta! Zâmbești? Te amuză. Recunoaște că viața mea n-a fost decât o perfectă ratare. Eram făcută pentru alt fel de viață, mai largă, mai activă, cu efecte depărtate; am fost de o modestie și de o *virtute* calice, strâmte, mic-burgheze. Nu mă iubesc. Nu mă aplaud, nu-mi găsesc nici o scuză pentru lipsa de curaj și mai ales pentru lipsa de credință în mine. „Nur die Lumpen sind bescheiden!”

(Goethe) *Ein armer Wicht. Deine „Ilustra”*.^{4*} Vino de mă consolează. Te iubesc, Alice.

18 februarie

Dragule, îți scriu culcată. Nu mă simt bine. Mă scufund. Adevărat, am împlinit 76 de ani! Ce vârstă! Altădată spuneam că e prea mult. Dragul meu, când mă gândesc serios, ar trebui să doresc să mă duc, căci existența unui bătrân bolnav nu e o atracție nici pentru sine, nici pentru ceilalți. Dar ideea morții, așa cum din păcate ne-a format-o civilizația noastră creștină, este prea lugubră. Încerc să mă obișnuiesc cu altă imagine a morții, încerc să mi-o formez după făgăduințele lui Cristos însuși. Nu chiar că mi-ar fi *frică*, nu deloc. Dar toate obiceiurile triste, lugubre pentru cei care rămân, mă înspăimântă pentru ei. Pentru mine însămi, nimic de regretat, dar sunt tristă pentru tristețea celorlalți. În fine! Voi, acolo, trebuie să știți mai bine ca noi. Frica de un dincolo dureros? Sper să pot face trecerea cu seninătate și fără suferință fizică. Visul meu de altădată m-a deprins cu o suferință implacabilă, dar scurtă. Sper că conține și ceva imaginație. Nu m-am dus la parastasul pentru Victoraș. Am remușcări, dar nu mi-e bine. Acum te înțeleg pe tine când veneai acasă cu o mutră plictisită, pesemne că tot timpul te durea câte ceva. Îmi e dor de o zi perfect sănătoasă, când să nu mă jeneze absolut nimic și să respir în voie. Mi se pare că de un an și jumătate nu am mai trăit o astfel de zi. Parcă am un ham pus pe mine care mă trage când într-o parte, când într-alta. Bronșita asta cu punctul pleuritic nu mă slăbește. Un perpetuu „memento”. Îmi e silă de mine. Și mi-a secăt și inspirația pentru conversațiile mele cu eroii tragici. Totul mi se pare zadarnic și, de altfel, plat. Nu mai găsesc accentele viguroase de astă-vară! A secăt izvorul. Evenimentele sunt palpitate. Am fost indignată de moartea Luminiței. Mă uimește cum oamenii privesc asemenea întâmplări cu sentimente strâmte, egoiste, înguste. Nu judecă obiectiv. Poate că eu greșesc judecând prea „principial”. Dar nu pot crede că răul stârpește răul! Nu pot crede că o crimă poate aduce un bine omenirii. Dimpotrivă, răul atrage răul! Am fost tristă și indignată și constat că mă înțeleg cu prea puțini.

Risipa contemporană cu haosul moral m-a întristat și mai tare, căci pe de o parte omul a făcut progrese mintale supraomenești, iar sufletește a rămas

o bestie!

Filmul cu Van Gogh m-a pleoștit și el. Splendid din toate punctele de vedere, dar realitatea înfățișată e de o tristețe copleșitoare. Totul a contribuit în ultimul timp să-mi ia ultimele urme de bucurie și chiar de umor. Trec printr-o fază proastă. Ai vrea să ieși puțin din tine și din această atmosferă grea. Ce bucurie m-ar scoate din marasm? Eclipsa am ratat-o în fond din pricina norilor. Doar căderea bruscă a nopții și tot atât de brusca luminare le-am prins. Și reflectând, m-a uimit nu numai inteligența omului care poate calcula atât de precis, dar mai ales inflexibilitatea naturii:

*Und alle Deine hohen Werke
Sind herrlich wie am ersten Tag.
(„Și toate înfăptuirile Tale înalte
Sunt minunate, ca în prima zi.”)*

Numai omul se zbate fără preget. Am recitit iar Goethe: *Campagne in Frankreich* alături de *Revoluția franceză* a lui Carlyle. Ce deosebire de simțire și de stil! Ce cuminte și sobru pare Goethe pe lângă englez.

Uneori, când compar cele de atunci cu cele de acum, mi se par uneori aproape meschine. Și totuși! Suferința era mare. Ce deosebește fenomenele istorice mari unele de altele nu cred că e decât dimensiunea repercusiunilor lor. Efectul în omul individual este probabil la fel.

Iar mă ciupe câte un junghi, ba de inimă, ba de plămâni, ba mă doare mâna, ba brațul, îmi e silă de mine.

Dragule, voi acolo, fiți fericiți! Dacă nu se poate, să ne ocrotiți, veniți și ne mai mângâiați. Te las, ca să citesc jurnalul. Ce o mai aduce? Te iubesc. Ajută-l pe Victoraș să ajungă cât mai repede în lumină. Vă iubesc, a ta.

12 aprilie

Dragule, a trecut și Sfântul Paște; am fost și la Ascar trei săptămâni. Era cât pe aici să mă hotărâsc de „plecare”.

Azi a zburat și primul om prin stratosferă, mâine, poimâine va „analiza” – evenimente zilnice, care altădată ar fi zguduit lumea, azi trec ca un fapt divers! Ori am ajuns eu complet insensibilă? A murit Părintele Gala; m-a

durut, dar eram în spital unde este atâta moarte în aer! A murit drăguța mea de vecină; m-a emoționat 24 de ore. Se duc oameni mari, oameni cunoscuți, am impresia că parcă se grăbește pământul să-și primenească populația, să facă loc celor tineri și de altă speță.

Mi se pare că nu prea mai am rost pe aici. Încerc să mai scriu, dar nu-mi reușește. Cu ce ușurință și vlagă scriam vara trecută! Acum totul e tern, e neputință în mine. Nici să mă rog cu fervoare nu mai sunt în stare. Influență asupra oamenilor tot mai am, am văzut-o la spital, dar mă întreb dacă nu este încă un efect al „trecutului” meu. Și eu nu mi-am dat socoteala pe atunci că însemnam totuși ceva. Trece vremea cu o viteză mare, sau neputința mea crește? Aș vrea să mai fac ceva cu folos. E drept că sunt foarte prost utilată: n-am un loc bine luminat în cameră; scriu pe genunchi! Răsuflarea grea, tot timpul impresia...

20 aprilie

Dragule, iar am trecut prin cinci zile foarte proaste. Grețurile mă omoară. Profesorul spune categoric că ficatul mărit este consecința inimii. Din ce în ce mai puține șanse de a mai găsi vechiul echilibru.

Dragule, dacă e necesar, învață-mă cu gândul plecării. În mine nu găsesc regrete reale, dar îmi pare rău de ai mei care vor suferi. E lumina proastă, nu văd ce scriu. Îmi e dor de aer, aer, aș bea apă rece de izvor. Îmi e dor de natură, de nici un artificiu. Dragul meu, te las, a ta, A.

13 mai

Stelule drag, azi e o zi de două ori tristă; 22 de ani de când s-a dus Nicușor și cinci de când s-a stins Ionel. Și eu isprăvesc ca el, fără răsuflare. Nu mai am nici o nădejde de vreo ameliorare reală, căci văd că nici...

14 mai

Dragule, aseară au sosit Lily, Bibi, apoi profesorul Iliescu. În pat, nemișcare, cură de lapte exclusiv sau cartofi – ficatul foarte mărit. *And so on* – și așa mai departe. Cinci zile de pat! Marietta exasperată, eu mă înarmează cu răbdare. Ajută-mă, dragule, te iubesc. A ta, A.

20 mai

Dragoste, au trecut și zilele de pat, dar pe mine mă trage la pat, simt că pic de slăbiciune. Nu mai înțeleg nimic; presupun numai că e zadarnică cârpeala. Mi-a trecut prin gând să vorbesc cu Alina D.¹ Te las, mă lasă puterile. Dragule, dacă voi puteți veni în ajutor, nu mă lăsați. A ta.

30 mai 1961

Dragoste, merge tot mai prost. Mă întreb dacă mai apuc toamna. Respirația mă chinuie, azi e mai bine, dar orișice mișcare mă sufocă. M-am obișnuit cu gândul morții, adică al unui voiaj cam riscant, cine știe ce mă așteaptă și pe acolo! Sper că voi îmi veți veni în ajutor. Îmi pare teribil de rău de ai mei care se vor întrista și mai rău! Aci, în fond nu mă mai interesează cu adevărat, doar oamenii. Ce prost scriu! Ce să-ți spun alt decât că te rog să mă păzești. Dacă e vorba să mai trăiesc, faceți tu, mama și Sterică așa fel să pot respira. Mă agasează că scriu prost, alt semn de diminuare. E drept că scriu pe genunchi! Mor și tot nu sunt utilată. *Verhängnis!*² E trist să nu am nici ce se cuvine pentru ceea ce mi-a fost meseria. Gata cu văicărelile. Am fost vinovată că nu m-am îngrijit de cele necesare. Acum nu știu cum să mă descurc din 400 lei datorii. Ce jale, m-am săturat. Aș putea vinde inelul, dar nu mă îndur. Vreau să-l las Maricichii. Și apoi, *poate că-mi trebuie umilința sărăciei*. Am luptat toată viața cu ea. Dragule, nu vreau să te întristez, susține-mă. Vă iubesc pe toți, ajutați-mă. A ta.

¹*. „Numai nemernicii sunt modești” (citată din Goethe). Un sărman om de nimic. A ta „glorioasă” (germ.).

²*. Soarta! (germ.)

Note

1943

1. Vestit coafor de la Athenée Palace.
2. Pe surorile ei, Marietta Sachelarie și Valerie Musicescu.
3. *Curtea Sfinților*, roman al scriitorului german Hermann Stehr (1864-1940).
4. Oscar Walter Cisek (1897-1966), poet, prozator, eseist, critic de artă, traducător.
5. Pictorița decoratoare Olga Greceanu.
6. Casa din strada Temișana, unde Alice Voinescu a locuit înainte de moartea lui Stelian Voinescu.
7. Profesorul C. Rădulescu-Motru.
8. Sociologul Dimitrie Gusti (1880-1955).
9. *Vicleniile lui Scapin*, piesă de Molière.
10. Actorul Mihai Filotti.
11. E vorba despre Alice Voinescu și nepotul ei Jean Paul Sachelarie care locuia la ea.
12. Invitația de a petrece câteva zile la munte, la Sinaia.

1944

1. Se pare că pentru anul 1944, Alice Voinescu a ținut, în paralel, două jurnale, separat, în două caiete. Aici începe primul caiet.
2. De teama bombardamentelor, Alice Voinescu se refugiase la Măgurele, lângă București, la proprietatea prietenei sale Mimy Spandonidi.
3. *Cei șapte în fața Tebei*, piesă de Eschil.
4. Soare Z. Soare, regizor de teatru.
5. Regina Elisabeta a Greciei, fiica Reginei Maria.
6. De aici începe cel de al doilea caiet pentru anul 1944.
7. Prima soție a lui C. Noica.
8. Dirijorul Herbert von Karajan.
9. Ortega y Gasset (1883-1955), scriitor, eseist spaniol.

- [10.](#) Dionisie Pippidi, istoric, specialist în antichitatea greco-romană.
- [11.](#) Cartea despre Eschil (vezi și 17 apr. 1945) care va apărea în 1946 la Editura Fundațiilor Regale.
- [12.](#) Maruca Enescu.
- [13.](#) Arhitectul G.M. Cantacuzino.

1945

- [1.](#) Generalul Nicolae Rădescu (1876-1953), din decembrie 1944 prim-ministru.
- [2.](#) E vorba de împrumuturile pe termen lung acordate de Corpul Didactic membrilor săi pentru construcția de locuințe.
- [3.](#) Ana Pauker, militantă comunistă.

1947

- [1.](#) Maria Rosetti, soția profesorului Al. Rosetti.
- [2.](#) Căsătoria actualei regine a Angliei, Elisabeta a II-a cu Filip, duce de Edinburgh.
- [3.](#) Scriitorul V. Voiculescu (1884-1963).
- [4.](#) Mihai Novicov, activist comunist, în acea perioadă director în Ministerul Artelor; ulterior, carieră universitară.
- [5.](#) Pianista Monique de la Bruchollierie.

1948

- [1.](#) Fiul cel mai mare al Domniței Ileana.
- [2.](#) La detronarea Regelui Mihai, Alice Voinescu își exprimase public indignarea.
- [3.](#) Alice Voinescu este atacată vehement în revistele *Rampa* și *Flacăra* pentru atitudinea ei la detronarea Regelui Mihai.
- [4.](#) Poetul Marcel Breslașu (1903-1966), activist comunist, luase locul Alicei Voinescu la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică, după ce aceasta fusese îndepărtată prin decretul de comprimare din 14 februarie 1948.
- [5.](#) Soția profesorului Forțu, de la liceul „Gh. Lazăr”.

6. Cella Delavrancea și soțul ei Filip Lahovari.
7. Profesorul Al. Rosetti, directorul Editurii Fundațiilor Regale.
8. Alice Voinescu a ținut un timp, pentru un cerc restrâns de doamne, un curs despre Goethe.
9. Porecla lui Marcel Breslașu.
10. O persoană care stenografia cursurile Alicei Voinescu.
11. Avocat, profesor la Facultatea de Drept, ginerele avocatului Istrate Micescu.
12. Fiica lui Istrate Micescu, soția lui Petrișor Viforeanu.
13. Viitoarea soție a lui Jean Paul Sachelarie.
14. Referire la cursul despre Goethe, ținut pentru „cucoane”.

1949

1. Liliana, fiica lui N. Iorga, soția istoricului D. Pippidi.
2. Scriitorul N.D. Cocea (1880-1949).
3. Vechea obsesie a Alicei Voinescu, în urma unui vis din tinerețe, că va muri la cinci zile după Sf. Ion, serbat în mai multe rânduri în calendarul creștin.
4. Claudia Millian (1887-1961), poetă; soția lui Ion Minulescu, mort la bombardamentele din aprilie 1944.
5. Locuința Alicei Voinescu de pe bd. Lascăr Catargiu nr. 34, împărțită cu nepotul ei Jean Paul Sachelarie, proaspăt căsătorit.
6. Soțul ei, generalul Nicolae Pantazi, ministru de război sub Antonescu, fusese executat.
7. Fiul soților Lulu și Mihai Nasta.
8. Compozitorul Ion Dumitrescu și soția lui, poeta Mariana Dumitrescu.
9. Scriitorul Petru Manoliu (1903-1976).
10. Poetul Ștefan I. Nenițescu (1897-1979).

1950

1. Ion Grigorescu, prieten, profesor de liceu, lucra la Analele României.
2. Puiu Tăutu, student la medicină, „fiul” Alicei Voinescu. Lui și Nanei Podhorsch (,,fiica” Alicei Voinescu) le sunt adresate *Scrisorile către fiul și fiica mea*.
3. Georges Bernanos (1888-1948), scriitor francez. Lucrarea citată a apărut postum, în 1949.
4. Soția ministrului Virgil Madgearu, asasinat de legionari.

- [5.](#) Constantin Virgil Gheorghiu, scriitor, născut în 1916, stabilit în Franța în 1948. Aici publică, în 1949, romanul *Ora 25*.
- [6.](#) Puiu Tăutu.
- [7.](#) Volum apărut postum, în 1994, la Editura Dacia, Cluj, în îngrijirea doamnei Ana Maria Murnu.
- [8.](#) Roman al lui H. de Balzac.
- [9.](#) Fiul lui Marius Nasta.
- [10.](#) Referire la volumul *L'Allemand* de Jacques Rivière, scriitor francez (1886-1925), apărut în 1918, volum de reflexii asupra anilor de captivitate ai autorului din timpul primului război mondial.
- [11.](#) Puiu Tăutu, devenit acum doctor.
- [12.](#) Soții Ion și Lili Grigorescu.

1951

- [1.](#) Ziua de naștere a Alicei Voinescu.
- [2.](#) Nepotul Alicei Voinescu, fiul Valériei, mort la o vârstă fragedă.
- [3.](#) „Copiii adoptivi”, destinatari ai *Scrisorilor către fiul și fiica mea*, sunt Puiu Tăutu și Nana Podhorsch, de fapt copii spirituali ai Alicei Voinescu.
- [4.](#) Odaia Alicei Voinescu (de 3/3,50 m), în apartamentul locuit în comun cu alte familii, din bd. Lascăr Catargiu nr. 34, cu un mic balcon spre curtea interioară.
- [5.](#) *Micuța doamnă*, Marie van Rysselberghe.
- [6.](#) Profesorul Ion Grigorescu.
- [7.](#) Sanda Stolojan, nepoata lui Duiliu Zamfirescu, scriitoare, traducătoare. Stabilită în Franța.
- [8.](#) Poeta Mariana Dumitrescu, soția compozitorului Ion Dumitrescu.

1952

- [1.](#) Costești, o comună de lângă Târgu Frumos, în Moldova, unde Alice Voinescu a avut domiciliu obligatoriu.
- [2.](#) Alice Voinescu a fost arestată în ziua de 25 aprilie, dusă întâi la Jilava și apoi la Ghencea într-o detenție care a durat 19 luni.

1953

- [1.](#) Barbu Brezianu, poet, traducător, critic și istoric de artă.
- [2.](#) *Poezie și adevăr*, lucrare autobiografică a lui Goethe.
- [3.](#) Silviu Iosifescu, studii filozofice și juridice, carieră universitară după 1948. Referirea este la volumul *Caragiale* din 1951.
- [4.](#) Fiica lui N. Iorga, căsătorită cu istoricul Dionisie Pippidi.
- [5.](#) *Radu Dimăncescu*, arestat în 1946, în ajunul alegerilor, pe când lipea afișe electorale.

1954

- [1.](#) Ana Maria Musicescu este angajată ca cercetător la nou-înființatul Institut de Istoria Artei al Academiei.
- [2.](#) Actorul Mircea Șeptilici ieșise și el de curând din închisoare.
- [3.](#) Domiciliu obligatoriu. După întoarcerea din D.O. Alice Voinescu a fost găzduită mai întâi la familia dr. Marius Nasta, apoi la buna ei prietenă din tinerețe Florica M. Rarincescu (Flo). Ulterior, ea va primi drept locuință o odaie de 3/3,50 m, în comun cu alte două familii, în bd. Lascăr Catargiu.
- [4.](#) Corina Gheorghiu, nepoata lui Ion Heliade-Rădulescu.
- [5.](#) În textul care urmează, Alice Voinescu pare să dea curs invitației (vezi însemnarea de la 16 august) de a descrie perioada domiciliului obligatoriu de la Costești.
- [6.](#) E vorba de grădina Casei Universitarilor, la al cărei restaurant-cantină Alice Voinescu lua zilnic masa.
- [7.](#) Fosta femeie de serviciu.

1955

- [1.](#) Aici Alice Voinescu îl citează pe Baudelaire.
- [2.](#) Gazda Alicei Voinescu de la Costești.
- [3.](#) E vorba despre *Scrisori către fiul și fiica mea*.
- [4.](#) Paul Constantinescu, compozitor; Alfred Mendelsohn, compozitor.
- [5.](#) Ion Dumitrescu, compozitor.
- [6.](#) Marietta Sachelarie, sora Alicei Voinescu, primea pachete de la o prietenă din S.U.A.

[7.](#) Zoe Dumitrescu-Buşulenga.

1956

[1.](#) *Dombey şi fiul*, roman de Charles Dickens la a căruia traducere lucra Alice Voinescu.

1957

[1.](#) Profesorul C. Rădulescu-Motru.

[2.](#) Profesorul Simion Mehedinţi (1869-1962).

[3.](#) Prietene ale Alicei Voinescu de la fosta A.C.F. Între profesor şi fosta lui studentă exista şi o relaţie de lume întrucât micile moşii – a familiei Steriadi şi a profesorului (la Butoieşti, lângă Turnu-Severin) – erau învecinate.

1958

[1.](#) Vechi prieten al lui Nicu Satinover.

[2.](#) Soţii Lilly şi Mihail Jora; Mariana Dumitrescu.

1959

[1.](#) Aşa-numitul lot dr. Voiculescu din care mai făceau parte Cioculescu, Al. Mironescu, existând riscul unor noi arestări.

1960

[1.](#) Vezi nota 1/1959.

- [2.](#) Tradusă din lb. germană de Alice Voinescu.
- [3.](#) I-a fost impus un „colaborator”.
- [4.](#) Alice Voinescu se temuse pentru T. Vianu încă din 1959 când fusese reținut grupul de intelectuali de care era legat și el.

1961

- [1.](#) Dr. Alina Drimba, medic homeopat.

Cuprins

[1943](#)

[1944](#)

[1945](#)

[1946](#)

[1947](#)

[1948](#)

[1949](#)

[1950](#)

[1951](#)

[1952](#)

[1953](#)

[1954](#)

[1955](#)

[1956](#)

[1957](#)

[1958](#)

[1959](#)

[1960](#)

[1961](#)

[Note](#)

